

ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΗ ΓΙΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 2012

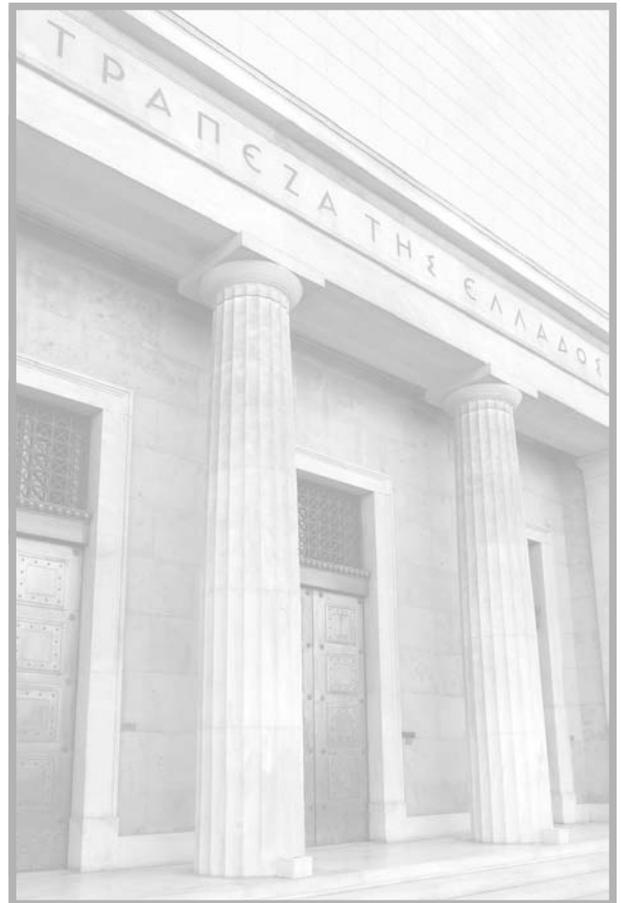
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2013

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑ

ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΗ ΓΙΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 2012

ΠΡΟΣ ΤΗΝ 80ή ΕΤΗΣΙΑ ΤΑΚΤΙΚΗ
ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΟΧΩΝ
ΣΤΙΣ 25 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2013

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2013

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Διεύθυνση

Ελ. Βενιζέλου 21
102 50 Αθήνα

Δικτυακός τόπος

<http://www.bankofgreece.gr>

Τηλέφωνο

+30 210 320.2393

Fax

+30 210 323.3025

*Τυπώθηκε στο
Ίδρυμα Εκτύπωσης Τραπεζογραμματίων και Αξιών
της Τράπεζας της Ελλάδος*

ISSN 1105 - 0497

ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Γεώργιος Α. Προβόπουλος	Πρόεδρος – Διοικητής	
Ελένη Δ. Δενδρινού – Λουρή	Υποδιοικητής	
Ιωάννης Μ. Παπαδάκης	Υποδιοικητής	
Ηλίας Σ. Πλασκοβίτης*	Μέλος Συμβουλίου Νομισματικής Πολιτικής και Σύμβουλος	
Χαράλαμπος Κ. Σταματόπουλος	»	
Δημήτριος Β. Ασημακόπουλος	Σύμβουλος	
Ιωάννης Γ. Γοζαδίνος	»	Λήξη θητείας 2013**
Γεώργιος Ν. Κασιμάτης	»	Λήξη θητείας 2013**
Γεώργιος Α. Μυλωνάς	»	
Χρήστος Σ. Πολυζωγόπουλος	»	
Μιχαήλ Δ. Χανδρής	»	
<i>Παρίσταται:</i>		
Παναγιώτης Α. Καρακούσης	Επίτροπος του Κράτους	

* Με το από 20.7.2012 Προεδρικό Διάταγμα (ΦΕΚ ΥΟΔΔ 356/26.7.2012) διορίστηκε ο κ. Ηλίας Σ. Πλασκοβίτης ως μέλος του Συμβουλίου Νομισματικής Πολιτικής, και συνακόλουθα του Γενικού Συμβουλίου, με εξαετή θητεία, σύμφωνα με το άρθρο 35Α του Καταστατικού.

** Στη Γενική Συνέλευση του έτους 2013 λήγει η θητεία του κ. Ιωάννη Γ. Γοζαδίνου και του κ. Γεωργίου Ν. Κασιμάτη, οι οποίοι εκλέχθηκαν Σύμβουλοι από την Ετήσια Τακτική Γενική Συνέλευση των Μετόχων της 27.4.2010, σύμφωνα με το άρθρο 21 του Καταστατικού.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΧΡΗΣΕΩΣ 2012	13	ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ	75
ΚΕΦΑΛΑΙΟ II ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΒΕΛΤΙΩΝΟΝΤΑΙ – ΝΑ ΣΥΝΕΧΙΣΤΕΙ Η ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΓΙΑ ΝΑ ΜΗΝ ΠΑΝΕ ΧΑΜΕΝΕΣ ΟΙ ΘΥΣΙΕΣ		1 Σύνοψη εξελίξεων	
1 Αισθητή βελτίωση των προοπτικών	19	2 Εξελίξεις και προοπτικές αναλυτικά	75
2 Η συνεχιζόμενη ύφεση δεν επιτρέπει εφησυχασμό	21	ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ, ΑΜΟΙΒΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΑ ΚΕΡΔΗ, ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΟΣΤΟΥΣ – ΑΝΙΣΟΚΑΤΑΝΟΜΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΦΤΩΧΕΙΑ	
3 Δύσκολη χρονιά το 2013 – ορατή η ανάκαμψη το 2014	22	1 Πληθωρισμός	87
4 Η συνέχιση της εφαρμογής του προγράμματος προϋπόθεση της ανάκαμψης	23	<i>1.A Παράγοντες που επηρεάζουν το ρυθμό υποχώρησης των τιμών</i>	93
5 Μια συνολική πολιτική για την ανάκαμψη και τη διατηρήσιμη ανάπτυξη	23	2 Αποδοχές – Κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος	95
6 Η αποκατάσταση ομαλών συνθηκών ρευστότητας και η ανασύνταξη του τραπεζικού τομέα	26	<i>2.A Η μείωση των αποδοχών στον επιχειρηματικό και στον ευρύτερο δημόσιο τομέα αντανακλά τις μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας και το δημόσιο τομέα καθώς και την οικονομική ύφεση</i>	97
7 Προκλήσεις και ευκαιρίες	29	3 Διεθνής ανταγωνιστικότητα κόστους: ανάκτηση της απώλειας της περιόδου 2001-2009	98
ΚΕΦΑΛΑΙΟ III ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ		4 Επιχειρηματικά κέρδη	100
1 Οικονομικές εξελίξεις και προοπτικές διεθνώς και στη ζώνη του ευρώ και παρεμβάσεις πολιτικής	31	5 Ανισοκατανομή εισοδήματος, φτώχεια και βασικοί δείκτες συνθηκών διαβίωσης στην Ελλάδα	101
<i>1.A Εξελίξεις στις ευρωπαϊκές πολιτικές</i>	36	ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ, ΕΞΩΣΤΡΕΦΕΙΑ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ	
<i>1.B Οι επιπτώσεις της κρίσης στην απασχόληση και την ανεργία στις χώρες της ζώνης του ευρώ</i>	40	1 Εισαγωγή	107
2 Οι οικονομίες της Νοτιανατολικής Ευρώπης	43	2 Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών	109
ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV Η ΕΝΙΑΙΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	47	2.1 Εμπορικό ισοζύγιο	109
ΚΕΦΑΛΑΙΟ V ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟ 2012 ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ		2.2 Ισοζύγιο υπηρεσιών	111
1 Εξελίξεις και προοπτικές της οικονομικής δραστηριότητας	57	2.3 Ισοζύγιο εισοδημάτων	113
2 Εξελίξεις και προοπτικές στην αγορά ακινήτων	69	2.4 Ισοζύγιο τρεχουσών μεταβιβάσεων	113
		3 Ισοζύγιο κεφαλαιακών μεταβιβάσεων	113
		4 Ισοζύγιο χρηματοοικονομικών συναλλαγών	118
		<i>1.A Ξένες άμεσες επενδύσεις στην Ελλάδα</i>	120
		5 Διεθνής επενδυτική θέση και ακαθάριστο εξωτερικό χρέος	125

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ VIII	
ΕΞΩΣΤΡΕΦΕΙΑ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ	
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	128
1 Εισαγωγή	128
2 Εξελίξεις-προοπτικές των εξαγωγών	
αγαθών και υπηρεσιών	128
3 Παράγοντες που έχουν συντελέσει	
σε αύξηση της εξωστρέφειας	130
4 Η εξωστρέφεια της ελληνικής	
οικονομίας και η εξέλιξή της	
μετά το 2010	131
5 Ανταγωνιστικότητα και ανισορροπίες	
στον εξωτερικό τομέα στις	
οικονομίες της ευρωζώνης:	
μια πρόσφατη μελέτη	136
ΠΙΝΑΚΑΣ	Στοιχεία για την εξαγωγική
	δραστηριότητα από δείγμα
	εξαγωγέων μελών ΠΣΕ
	136
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α	Μερίδιο των εμπορεύσιμων
	στη συνολική προστιθέμενη
	αξία της ελληνικής οικονομίας
	132
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Β	Μερίδιο των εμπορεύσιμων στη
	συνολική προστιθέμενη αξία στη
	Ελλάδα, τη ζώνη του ευρώ και
	επιλεγμένες χώρες της ζώνης
	133
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Γ	Συμβολή επιμέρους κλάδων
	στη μεταβολή της προστιθέμενης
	αξίας του συνόλου των
	εμπορεύσιμων
	133
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Δ	Συμβολή επιμέρους κλάδων στη
	μεταβολή της προστιθέμενης αξίας
	του συνόλου των εμπορεύσιμων
	το 2011
	133
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Ε	Παραγωγικότητα ανά τομέα
	(και επιμέρους κλάδους των
	τομέων) της ελληνικής οικονομίας
	σε σύγκριση με τη ζώνη του ευρώ,
	έτος 2010
	134
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΣΤ	Παραγωγικότητα και εξαγωγική
	δραστηριότητα ανά κλάδο: διαφορά
	σε σχέση με τη ζώνη του ευρώ
	135
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΧ	
ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ	
ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	
1 Σύνοψη εξελίξεων και προοπτικών	143
<i>1.Α Η συζήτηση για τους</i>	
<i>δημοσιονομικούς</i>	
<i>πολλαπλασιαστές</i>	146
2 Οι δημοσιονομικές εξελίξεις του	
2012 βάσει των δημοσιονομικών	
στοιχείων	146
2.1 Έσοδα τακτικού	
προϋπολογισμού	147
2.2 Δαπάνες τακτικού	
προϋπολογισμού	149
2.3 Ο προϋπολογισμός δημοσίων	
επενδύσεων	152
2.4 Οργανισμοί κοινωνικής	
ασφάλισης και πρόνοιας	152
2.5 Δημόσιες επιχειρήσεις	152
2.6 Το δημόσιο χρέος	154
<i>2.6.Α Αποφάσεις του Συμβουλίου</i>	
<i>των Υπουργών Οικονομικών</i>	
<i>της ευρωζώνης</i>	156
<i>2.6.Β Η δυναμική του δημόσιου</i>	
<i>χρέους</i>	157
3 Οι δημοσιονομικές εξελίξεις το	
2012 βάσει των ταμειακών	
στοιχείων	158
4 Ο προϋπολογισμός του 2013	160
4.1 Ο Κρατικός Προϋπολογισμός	
του 2013	160
4.2 Χρηματοδοτικές δοσοληψίες	
με την Ευρωπαϊκή Ένωση	160
4.3 Προϋπολογισμοί των	
Οργανισμών Κοινωνικής	
Ασφάλισης και των δημοσίων	
επιχειρήσεων	163
4.3.1 Οργανισμοί κοινωνικής	
ασφάλισης	163
4.3.2 Δημόσιες επιχειρήσεις	163
5 Βασικά μέτρα δημοσιονομικής	
προσαρμογής και θεσμικές	
δημοσιονομικές μεταρρυθμίσεις	164
5.1 Μέτρα δημοσιονομικής	
προσαρμογής	164
5.2 Θεσμικές δημοσιονομικές	
μεταρρυθμίσεις	165
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΙΧ	
ΜΕΤΡΑ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	171
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Χ	
ΑΓΟΡΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΣ, ΠΙΣΤΩΣΕΩΝ ΚΑΙ	
ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ	
1 Νομισματικά μεγέθη	179

1.A	Κύριοι παράγοντες διαμόρφωσης των καταθέσεων, ενδείξεις και προοπτικές σταθεροποίησης ή αύξησής τους	179	4	Επενδύσεις στον τομέα της ενέργειας	213
2	Επιτόκια τραπεζικών καταθέσεων	182	5	Οι τελικές προτάσεις της ΡΑΕ για την αναδιοργάνωση της εγχώριας αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας	214
3	Επιτόκια τραπεζικών δανείων και διαφορά τους από τα επιτόκια τραπεζικών καταθέσεων	184	6	Η δεύτερη φάση των εργασιών της Επιτροπής Μελέτης Κλιματικής Αλλαγής (ΕΜΕΚΑ): προετοιμασία μελέτης για μια εθνική στρατηγική προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή	217
4	Πιστωτικά μεγέθη	187	6.1	Εισαγωγή	217
4.A	Η εξέλιξη της πιστωτικής επέκτασης ιδίως προς τις επιχειρήσεις, οι παράγοντες που την επηρέασαν και οι επιπτώσεις για την οικονομική δραστηριότητα	191	6.2	Το πρόβλημα της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή	217
5	Η αγορά ομολόγων	196	6.3	Θεσμική αντιμετώπιση της κλιματικής προσαρμογής στην ΕΕ	218
5.A	Περιγραφή της διαδικασίας άσκησης του δικαιώματος ανταλλαγής/επαναγοράς (debt buy-back) των νέων ελληνικών ομολόγων με τίτλους του ΕFSF	197	6.4	Ευρωπαϊκές στρατηγικές για την προσαρμογή	219
6	Η αγορά μετοχών	198	6.5	Το ΕΣΠΑ 2014-2020 για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή	219
7	Σύνοψη εξελίξεων στον τραπεζικό κλάδο	199	6.6	Η “κληρονομιά” της πρώτης φάσης των εργασιών της ΕΜΕΚΑ	219
8	Εξελίξεις στην ιδιωτική ασφαλιστική αγορά και εποπτεία	204	6.7	Οργάνωση της έρευνας στη δεύτερη φάση των εργασιών της ΕΜΕΚΑ	220
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧΙ			6.8	Δομή της έρευνας για την ΕΣΠΚΑ	222
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ, ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ			ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ		
1	Η έρευνα για την κλιματική αλλαγή και η πολιτική για την αντιμετώπισή της: διεθνείς εξελίξεις	207	ΠΙΝΑΚΕΣ		
1.1	Επιστημονικά ευρήματα και εκθέσεις στη διάρκεια του 2012 και στις αρχές του 2013	207	III.1	Βασικά μακροοικονομικά μεγέθη της παγκόσμιας οικονομίας	32
1.2	Αποφάσεις πολιτικής και προβληματισμοί	208	III.2	Βασικοί μακροοικονομικοί δείκτες των χωρών της ΝΑ Ευρώπης	43
2	Πρόσφατα στοιχεία για τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου στην ΕΕ και στην Ελλάδα (2010-2011)	210	III.3	Βασικοί τραπεζικοί δείκτες επιλεγμένων χωρών της ΝΑ Ευρώπης	45
3	Πρόσφατη νομοθεσία στην Ελλάδα και άλλα μέτρα σε θέματα περιβάλλοντος, ενέργειας και κλιματικής αλλαγής	211	IV.1	Προσαρμογές των βασικών επιτοκίων του Ευρωσυστήματος	47

IV.2	Πράξεις ανοικτής αγοράς του Ευρωσυστήματος το 2012 και τις αρχές του 2013	52	VIII.3	Ξένες άμεσες επενδύσεις στην Ελλάδα και σε ανταγωνίστριες χώρες	123
V.1	Ακαθάριστη δαπάνη της οικονομίας και ακαθάριστο εγχώριο προϊόν	59	VIII.4	Διεθνής επενδυτική θέση	126
V.2	Δείκτες καταναλωτικής ζήτησης	60	VIII.5	Ακαθάριστο εξωτερικό χρέος	127
V.3	Δείκτες επενδυτικής ζήτησης	60	IX.1	Ελλείμματα γενικής κυβέρνησης και κρατικού προϋπολογισμού	144
V.4	Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία σε βασικές τιμές και ακαθάριστο εγχώριο προϊόν σε αγοραίες τιμές	63	IX.2	Έσοδα τακτικού προϋπολογισμού	148
V.5	Δείκτες δραστηριότητας στη βιομηχανία	65	IX.3	Δαπάνες τακτικού προϋπολογισμού και προϋπολογισμού δημοσίων επενδύσεων	151
V.6	Βιομηχανική παραγωγή	67	IX.4	Αποτελέσματα δημοσίων επιχειρήσεων και χρηματοδότησή τους	153
V.7	Δείκτες δραστηριότητας στον τομέα των υπηρεσιών	68	IX.5	Ενοποιημένο χρέος γενικής κυβέρνησης	155
V.8	Σύνοψη κυριότερων διαθέσιμων βραχυχρόνιων δεικτών για την αγορά ακινήτων	71	IX.6	Ανάλυση των μεταβολών του λόγου του χρέους της γενικής κυβέρνησης προς το ΑΕΠ	155
VI.1	Πληθυσμός, εργατικό δυναμικό και απασχόληση	76	IX.7	Έλλειμμα κρατικού προϋπολογισμού σε ταμειακή βάση	158
VI.2	Πληθυσμός, εργατικό δυναμικό, απασχόληση και ανεργία: β' τρίμηνο έτους	78	IX.8	Πηγές κάλυψης ταμειακού ελλείμματος κρατικού προϋπολογισμού	159
VII.1	Δείκτες τιμών	88	IX.9	Αποτελέσματα κρατικού προϋπολογισμού	161
VII.2	Η εξέλιξη των τιμών στην Ελλάδα και τη ζώνη του ευρώ	89	IX.10	Χρηματικές δοσοληψίες με την Ευρωπαϊκή Ένωση	162
VII.3	Εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή: Ελλάδα και ΕΕ	90	X.1	Βασικά νομισματικά μεγέθη στην Ελλάδα	180
VII.4	Συμβολές στη διαφορά πληθωρισμού μεταξύ Ελλάδος και ζώνης του ευρώ	90	X.2	Επιτόκια νέων τραπεζικών καταθέσεων από τα νοικοκυριά στην Ελλάδα και στη ζώνη του ευρώ	183
VII.5	Αποδοχές και κόστος εργασίας	95	X.3	Επιτόκια νέων τραπεζικών δανείων στην Ελλάδα και στη ζώνη του ευρώ	185
VII.6	Μέσες αποδοχές και κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο σύνολο της οικονομίας: Ελλάδα και ζώνη του ευρώ	96	X.4	Διαφορά μέσου επιτοκίου μεταξύ νέων δανείων και νέων καταθέσεων στην Ελλάδα και στη ζώνη του ευρώ	187
VII.7	Ελλάδα: Δείκτες ονομαστικής και πραγματικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας (ΣΣΙ)	99	X.5	Χρηματοδότηση της οικονομίας από τα ΝΧΙ στην Ελλάδα	188
VII.8	Επιλεγμένοι δείκτες κοινωνικής συνοχής	103			
VIII.1	Ισοζύγιο πληρωμών	108			
VIII.2	Άμεσες επενδύσεις	121			

X.6	Χρηματοδότηση προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα από τα NXI στην Ελλάδα	190	VII.3	Διαφορές ετήσιων ρυθμών πληθωρισμού της Ελλάδος και της ζώνης του ευρώ	91
X.7	Αποτελέσματα χρήσεως ελληνικών εμπορικών τραπεζών και τραπεζικών ομίλων	201	VII.4	Εξέλιξη τιμών καυσίμων του ΔTK και του ΔΤΠ και της τιμής του αργού πετρελαίου σε ευρώ	91
XI.1	Εκπομπές αερίων θερμοκηπίου και στόχοι του Πρωτοκόλλου του Κιότο	211	VII.5	Συμβολή της μεταβολής των τιμών των καυσίμων στον πληθωρισμό	92
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ			VII.6	Δείκτης τιμών εισαγωγών στη βιομηχανία και αντίστροφο της συναλλαγματικής ισοτιμίας του ευρώ σταθμισμένης με βάση το εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδος	92
III.1	Διεθνείς τιμές βασικών εμπορευμάτων	34	VIII.1	Εξέλιξη δεικτών ναύλων πλοίων ξηρού φορτίου (BDI) και πετρελαιοφόρων (BDTI)	112
III.2	Βασικά επιτόκια κεντρικών τραπεζών	35	VIII.2	Ξένες άμεσες επενδύσεις στην Ελλάδα από μη κατοίκους	120
IV.1	Επιτόκια και διαφορά επιτοκίων (spread) στην αγορά χρήματος στη ζώνη του ευρώ	51	VIII.3	Ξένες άμεσες επενδύσεις στην Ελλάδα από μη κατοίκους ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας (2001-2012)	122
V.1	Δείκτες οικονομικής δραστηριότητας	57	IX.1	Καθαρές δανειακές ανάγκες της κεντρικής κυβέρνησης σε ταμειακή βάση	159
V.2	Δείκτες καταναλωτικής ζήτησης	61	X.1	Εξέλιξη των καταθέσεων στην Ελλάδα	179
V.3	Παραγωγή και επιχειρηματικές προσδοκίες στη μεταποίηση	64	X.2	Επιτόκια νέων τραπεζικών καταθέσεων από τα νοικοκυριά στην Ελλάδα	184
V.4	Δείκτης Υπευθύνων Προμηθειών για τη μεταποίηση (PMI)	66	X.3	Επιτόκια νέων τραπεζικών δανείων στην Ελλάδα	184
V.5	Όγκος νέων οικοδομών και προσθηκών με βάση τις άδειες	66	X.4	Διαφορές επιτοκίων νέων τραπεζικών δανείων μεταξύ Ελλάδος και ζώνης του ευρώ	186
VI.1	Απασχόληση	75	X.5	Διαφορά μέσου επιτοκίου μεταξύ νέων δανείων και νέων καταθέσεων στην Ελλάδα και τη ζώνη του ευρώ	186
VI.2	Προσδοκίες των επιχειρήσεων για την απασχόληση	80	X.6	Συμβολή της χρηματοδότησης των επιμέρους τομέων στη συνολική χρηματοδότηση της οικονομίας από τα εγχώρια NXI	189
VI.3	Ποσοστό συνολικής ανεργίας	80			
VII.1	Εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή Ελλάδος, ζώνης ευρώ και Ευρωπαϊκής Ένωσης	87			
VII.2	Ο πυρήνας του πληθωρισμού στην Ελλάδα και τη ζώνη του ευρώ με βάση τον ΕνΔTK χωρίς τις τιμές της ενέργειας και των μη επεξεργασμένων ειδών διατροφής	87			

X.7	Χρηματοδότηση από τα ΝΧΙ της Ελλάδος προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα	189	ΠΛΑΙΣΙΑ		
X.8	Χρέος των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων και των οικοκυριών στην Ελλάδα και στη ζώνη του ευρώ	191	IV.1	Ο Ενιαίος Μηχανισμός Εποπτείας και άλλες υπό σχεδίαση μεταρρυθμίσεις στην πορεία προς την τραπεζική ένωση	54
X.9	Διαθεσιμότητα εξωτερικής χρηματοδότησης στις επιχειρήσεις μικρού και μεσαίου μεγέθους	194	VI.1	Πρόσφατες θεσμικές αλλαγές στην ελληνική αγορά εργασίας	82
X.10	Έκβαση των αιτήσεων των επιχειρήσεων μικρού και μεσαίου μεγέθους για τραπεζική χρηματοδότηση	194	VIII.1	Άμεσες και μεσοπρόθεσμες προοπτικές απορρόφησης και αξιοποίησης των κοινοτικών πόρων	115
X.11	Το πιο πιεστικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει μια επιχείρηση μικρού και μεσαίου μεγέθους	194		1 Η σημασία των κοινοτικών πόρων για την ανάπτυξη	115
X.12	Μη επιτοκιακοί όροι τραπεζικής χρηματοδότησης για επιχειρήσεις μικρού και μεσαίου μεγέθους στην Ελλάδα	194		2 Παρεμβάσεις για ταχύτερη απορρόφηση και αποτελεσματικότερη χρήση των κοινοτικών πόρων	116
X.13	Αποδόσεις δεκαετών ομολόγων του Ελληνικού και του Γερμανικού Δημοσίου	197		3 Δράσεις σε συνεργασία με την ΕΤΕπ	117
X.14	Γενικός δείκτης τιμών μετοχών Χρηματιστηρίου Αθηνών και αξία συναλλαγών	199		4 Εξελίξεις ως προς τα διαθέσιμα χρηματοδοτικά εργαλεία της ΕΤΕπ	118

ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΗ Κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΠΡΟΒΟΠΟΥΛΟΥ

ΜΕ ΕΝΤΟΛΗ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΕΠΙ ΤΟΥ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΤΗΣ 31^{ΗΣ} ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012
ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΤΗΣΙΑ ΤΑΚΤΙΚΗ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΟΧΩΝ

I ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΧΡΗΣΕΩΣ 2012

I ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΧΡΗΣΕΩΣ 2012

Τα συνολικά καθαρά έσοδα της Τράπεζας για τη χρήση 2012 αυξήθηκαν κατά 87,8%, ενώ αντιθέτως συνεχίστηκε για μια ακόμη χρονιά η μείωση των γενικών λειτουργικών εξόδων πλην προβλέψεων (-3,6%), παρά την επιβάρυνση με έκτακτες δαπάνες ύψους 10,3 εκατ. ευρώ που απαιτήθηκαν για τον έλεγχο του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Σημαντική συμβολή στη μείωση των λειτουργικών εξόδων είχαν οι δαπάνες προσωπικού, οι οποίες μειώθηκαν κατά 13,7%.

Οι προβλέψεις που σχηματίστηκαν ανήλθαν σε 2.342,7 εκατ. ευρώ, έναντι 1.151,4 εκατ. ευρώ το 2011.

Τα κέρδη της Τράπεζας στη χρήση 2012 διαμορφώθηκαν σε 318,6 εκατ. ευρώ, έναντι 96,6 εκατ. ευρώ της προηγούμενης χρήσης.

Σύμφωνα με το άρθρο 71 του Καταστατικού και μετά από σχετική απόφαση του Γενικού Συμβουλίου, προτείνεται στη Γενική Συνέλευση από τα κέρδη της χρήσεως 2012 να διατεθούν για καταβολή μερίσματος 13,3 εκατ. ευρώ, ποσό που αντιστοιχεί στο 12% του μετοχικού κεφαλαίου της Τράπεζας. Από το ποσό αυτό, 10,7 εκατ. ευρώ θα καταβληθούν στους μετόχους και 2,6 εκατ. ευρώ αναλογούν στο φόρο μερισμάτων.

Το υπόλοιπο των κερδών, ύψους 305,3 εκατ. ευρώ, περιέρχεται στο Ελληνικό Δημόσιο.

Αναλυτικά, τα έσοδα και τα έξοδα της Τράπεζας στη χρήση 2012 διαμορφώθηκαν ως εξής:

Έσοδα

Τα συνολικά καθαρά έσοδα της Τράπεζας από την άσκηση της ενιαίας νομοματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος, τους τόκους των χαρτοφυλακίων, καθώς και τις προμήθειες και λοι-

πές ωφέλειες από εργασίες εσωτερικού και εξωτερικού ανήλθαν σε 2.995,5 εκατ. ευρώ, έναντι 1.594,8 εκατ. ευρώ στη χρήση 2011, σημειώνοντας αύξηση κατά 87,8%.

Ειδικότερα:

Τα καθαρά έσοδα από τόκους, χρηματοοικονομικές πράξεις και την αναδιανομή του νομισματικού εισοδήματος του Ευρωσυστήματος ανήλθαν σε 2.888,9 εκατ. ευρώ, έναντι 1.458,8 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση, σημειώνοντας σημαντική αύξηση κατά 98%. Τα καθαρά έσοδα από αμοιβές και προμήθειες μειώθηκαν κατά 27% και διαμορφώθηκαν σε 71,8 εκατ. ευρώ, έναντι 98,3 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση.

Τα έσοδα από μετοχές και συμμετοχές μειώθηκαν κατά 3,7 εκατ. ευρώ και διαμορφώθηκαν σε 20,1 εκατ. ευρώ, έναντι 23,8 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση. Το μεγαλύτερο μέρος αφορά έσοδα από τη συμμετοχή στο κεφάλαιο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και το υπόλοιπο εισπραχθέντα μερίσματα διαφόρων συμμετοχών της Τράπεζας.

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) από τα συνολικά έσοδά της από το χαρτοφυλάκιο του Προγράμματος για τις Αγορές Τίτλων (Securities Markets Programme – SMP) και από τα κυκλοφορούντα τραπεζογραμμάτια ευρώ, ύψους 1.741 εκατ. ευρώ, χρησιμοποίησε, όπως και την προηγούμενη χρήση, ποσό 1.166 εκατ. ευρώ για την ενίσχυση της πρόβλεψης έναντι κινδύνων των χαρτοφυλακίων της. Το υπόλοιπο ποσό, ύψους 575 εκατ. ευρώ, διανεμήθηκε στις εθνικές κεντρικές τράπεζες του Ευρωσυστήματος στις 31 Ιανουαρίου 2013. Η Τράπεζα της Ελλάδος εισέπραξε το αναλογούν σε αυτήν ποσό, ύψους 16,1 εκατ. ευρώ. Το υπόλοιπο των κερδών της ΕΚΤ, ύψους 431 εκατ. ευρώ, θα διανεμηθεί στις εθνικές κεντρικές τράπεζες εντός του Μαρτίου 2013 και το αναλογούν στην Τράπεζα

ποσό, ύψους 12,1 εκατ. ευρώ,¹ θα ωφελήσει τη χρήση 2013.

Τέλος, τα λοιπά έσοδα αυξήθηκαν κατά 5% και ανήλθαν σε 14,6 εκατ. ευρώ, έναντι 13,9 εκατ. ευρώ το 2011. Αφορούν κυρίως έσοδα από τις εργασίες του Ιδρύματος Εκτύπωσης Τραπεζογραμματίων και Αξιών (ΙΕΤΑ) για λογαριασμό του Ελληνικού Δημοσίου.

Έξοδα

Τα συνολικά έξοδα στη χρήση 2012 αυξήθηκαν κατά 1.178,7 εκατ. ευρώ και διαμορφώθηκαν σε 2.676,8 εκατ. ευρώ, έναντι 1.498,1 εκατ. ευρώ στη χρήση 2011, αποκλειστικά λόγω της ενίσχυσης των προβλέψεων, ενώ αντιθέτως τα γενικά λειτουργικά έξοδα πλην προβλέψεων σημείωσαν μείωση.

Ειδικότερα:

Τα γενικά λειτουργικά έξοδα της Τράπεζας πλην προβλέψεων (δαπάνες προσωπικού, συντάξεις, αποσβέσεις, λοιπά έξοδα) μειώθηκαν κατά 12,6 εκατ. ευρώ (-3,6%) και διαμορφώθηκαν σε 334,1 εκατ. ευρώ, έναντι 346,7 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση, παρά τη σημαντική επιβάρυνση με έκτακτες δαπάνες ύψους 10,3 εκατ. ευρώ που απαιτήθηκαν στη χρήση 2012 για τον έλεγχο του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Σημαντική συμβολή στη μείωση των λειτουργικών εξόδων είχαν οι δαπάνες προσωπικού, που μειώθηκαν κατά 25,1 εκατ. ευρώ (-13,7%), ενώ και οι λοιπές τακτικές δαπάνες διαχείρισης μειώθηκαν κατά 6,9 εκατ. ευρώ (-14,7%).

Οι ανωτέρω μειώσεις ήταν αποτέλεσμα των συνεχών προσπαθειών για μείωση του λειτουργικού κόστους, μέσω της υλοποίησης συγκεκριμένων μέτρων και πρωτοβουλιών, καθώς και με την υπογραφή τον Απρίλιο του 2012 τριετούς επιχειρησιακής συλλογικής σύμβασης εργασίας (2012-2015) με το Σύλλογο των Υπαλλήλων.

Στο πλαίσιο δε της γενικότερης προσπάθειας εξορθολογισμού των δαπανών της Τράπεζας, τα τελευταία τρία χρόνια τα λειτουργικά

έξοδα, πλην προβλέψεων, μειώθηκαν κατά 105 εκατ. ευρώ (-24%). Στη μείωση αυτή σημαντική συμβολή είχε η μείωση των δαπανών προσωπικού κατά 49,1 εκατ. ευρώ (-24%). Επισημαίνεται ότι τα μέλη της Διοίκησης και του Συμβουλίου Νομισματικής Πολιτικής είχαν παραιτηθεί του 20% των αποδοχών τους από το Δεκέμβριο του 2009, ενώ οι αποδοχές του Διοικητή και των δύο Υποδιοικητών μειώθηκαν κατά 30% επιπλέον από τον Οκτώβριο του 2012.

Οι μειώσεις των λειτουργικών εξόδων πραγματοποιήθηκαν παρά τις αυξημένες υποχρεώσεις της Τράπεζας για τη διασφάλιση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος (διενέργεια πρόσθετων ελέγχων, εργασίες για την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών κ.λπ.), για την εποπτεία των ασφαλιστικών εταιριών, καθώς και τις υποχρεώσεις στο πλαίσιο του μηχανισμού στήριξης της χώρας μας.

Η ενίσχυση των προβλέψεων για την κάλυψη λειτουργικών κινδύνων και υποχρεώσεων της Τράπεζας συνεχίστηκε και στη χρήση 2012 (διατέθηκαν 2.342,7 εκατ. ευρώ) και το σωρευτικό ύψος αυτών διαμορφώθηκε σε 6.213,5 εκατ. ευρώ.

Η πρακτική σχηματισμού προβλέψεων και αποθεματικών ακολουθείται στο πλαίσιο της εφαρμοζόμενης από την ΕΚΤ και τις εθνικές κεντρικές τράπεζες του Ευρωσυστήματος αρχής της συντηρητικότητας. Μέσω της διενέργειας των αναγκαίων προβλέψεων ισχυροποιείται η οικονομική θέση της Τράπεζας της Ελλάδος, ώστε αυτή να αντεπεξέρχεται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στα καθήκοντα που της έχουν ανατεθεί και τους κινδύνους που αναλαμβάνει.

Ειδικότερα η Τράπεζα της Ελλάδος, ως μέλος του Ευρωσυστήματος, συνέβαλε καθοριστικά στη διασφάλιση της σταθερότητας του

¹ Τα ανωτέρω ποσά βασίστηκαν σε προσωρινά στοιχεία της ΕΚΤ διαθέσιμα κατά την ημερομηνία εκτύπωσης της Έκθεσης. Τα τελικά ποσά, όπως εγκρίθηκαν στη συνεδρίαση του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΚΤ της 21ης Φεβρουαρίου 2013, διαμορφώθηκαν ως εξής: υπόλοιπο κερδών της ΕΚΤ προς διανομή 423 εκατ. ευρώ, αναλογούν ποσό στην Τράπεζα της Ελλάδος 11,9 εκατ. ευρώ, ημερομηνία διανομής η 25η Φεβρουαρίου 2013.

ελληνικού τραπεζικού συστήματος, παρέχοντας την αναγκαία ρευστότητα, ώστε να μετριαστούν οι δυσμενείς επιπτώσεις της κρίσης χρέους και της δημοσιονομικής προσαρμογής στην πραγματική οικονομική δραστηριότητα της χώρας μας.

Οργανωτική αναδιάρθρωση

Υπό το βάρος των σημαντικών εξελίξεων στη διεθνή και την ελληνική οικονομία, η Τράπεζα προχώρησε στην κατάργηση ή συγχώνευση υπηρεσιακών μονάδων και στην ανακατανομή του έργου τους με στόχο την εκμετάλλευση συνεργειών, την αποτελεσματικότερη αξιοποίηση του υφιστάμενου δυναμικού (που έχει μειωθεί κατά 820 άτομα την τελευταία πενταετία), τη βελτίωση της εποπτείας του χρηματοπιστωτικού συστήματος, την αποφυγή επικαλύψεων, καθώς και τη μείωση του λειτουργικού κόστους και κινδύνου.

Συγκεκριμένα, σημαντικές αναδιαρθρώσεις πραγματοποιήθηκαν στις Διευθύνσεις Χρηματοοικονομικών Δραστηριοτήτων, Οικονομικών Μελετών και Εργασιών Δημοσίου, ενώ οργανωτικές προσαρμογές έγιναν και σε Τμήματα των Διευθύνσεων Ανθρώπινου Δυναμικού και Οργάνωσης και Γενικού Λογιστηρίου. Επιπλέον:

- Συστάθηκε ειδική υπηρεσιακή μονάδα με τίτλο “Μονάδα Εξυγίανσης Πιστωτικών Ιδρυμάτων” κατ’ εφαρμογή του Ν. 4046/2012, ο οποίος προβλέπει το σαφή διαχωρισμό, σε οργανωτικό επίπεδο, των εποπτικών αρμοδιοτήτων της Τράπεζας από εκείνες για την εξυγίανση των πιστωτικών ιδρυμάτων.
- Στην προσπάθεια δημιουργίας ενός πιο λειτουργικού και αποδοτικού σχήματος στα Υποκαταστήματα της Τράπεζας για την εξυπηρέτηση των διαρκώς μεταβαλλόμενων αναγκών, καταργήθηκαν οι Υπηρεσίες Στατιστικής και Εποπτείας ή Στατιστικής Ισοζυγίου Πληρωμών όλων των Υποκαταστημάτων και συστάθηκε η Υπηρεσία Εποπτείας και Ελέγχου Διακίνησης Χρήματος στα έξι (6) Υποκαταστήματα-“κορμούς” (Ηράκλειο,

Ιωάννινα, Καβάλα, Λάρισα, Πάτρα, Ρόδος). Επίσης, συγχωνεύθηκαν οι Υπηρεσίες Εργασιών Εσωτερικού και Εργασιών Εξωτερικού των Υποκαταστημάτων Καβάλας, Καλαμάτας και Χανίων σε μία νέα Υπηρεσία Γενικών Εργασιών.

- Συνεχίστηκε και μέσα στο έτος 2012 ο εξορθολογισμός της λειτουργίας του δικτύου των περιφερειακών μονάδων, με σκοπό την περαιτέρω μείωση του λειτουργικού κόστους και της διακίνησης χρηματικού, με τη διακοπή λειτουργίας του Πρακτορείου Ναυπάκτου από τις 22.10.2012 και την κατάργηση του αντίστοιχου Ταμειακού Αποθέματος (ΤΑΤΕ) που το εξυπηρετούσε. Επίσης, καταργήθηκαν τα Ταμειακά Αποθέματα της Τράπεζας της Ελλάδος που εξυπηρετούσαν Θυρίδες της Τράπεζας στην Κέρκυρα, στο Αγρίνιο, στη Σπάρτη και στη Φλώρινα. Ακόμη, καταργήθηκαν τα Πρακτορεία της Τράπεζας στο Λαύριο και στη Σητεία από τις 14.1.2013, ενώ έχει δρομολογηθεί η κατάργηση των Πρακτορείων στη Λήμνο και στον Πόρο από τις 18.3.2013, με μεταφορά των εργασιών τους σε παρακείμενες Μονάδες και με αντίστοιχη κατάργηση των Ταμειακών Αποθεμάτων τους σε Καταστήματα της ΕΤΕ.

Εκπόνηση Κανονισμών Εργασιών υπηρεσιακών μονάδων της Τράπεζας

Για τον εκσυγχρονισμό του κανονιστικού πλαισίου λειτουργίας των υπηρεσιακών μονάδων της Τράπεζας και την προσαρμογή τους στα νέα δεδομένα, συνεχίζεται η εκπόνηση Κανονισμών Εργασιών και η οριστικοποίησή τους από το Γενικό Συμβούλιο, ώστε να διευκολυνθεί η εύρυθμη λειτουργία, καθώς και η αποτελεσματικότερη εποπτεία και ο έλεγχος των υπηρεσιακών μονάδων. Κατά τη διάρκεια του 2012 εγκρίθηκαν από το Γενικό Συμβούλιο της Τράπεζας σαράντα τέσσερις Κανονισμοί Εργασιών Τμημάτων.

Θέσπιση Κώδικα Δεοντολογίας

Η Διοίκηση προχώρησε στη θέσπιση του Κώδικα Δεοντολογίας της Τράπεζας της Ελλάδος. Ο Κώδικας Δεοντολογίας παρέχει

προς όλο το προσωπικό κατευθυντήριες γραμμές σε θέματα υπηρεσιακής και επαγγελματικής δεοντολογίας και αποτελεί κείμενο αναφοράς (συμπληρωματικό προς το Καταστατικό και τον Γενικό Κανονισμό Καταστάσεως των Υπαλλήλων) ως προς την τυπική συμπεριφορά που αναμένεται από το προσωπικό.

Πολιτική Διαχείρισης Επιχειρησιακής Συνέχειας

Η Διοίκηση ενέκρινε την Πολιτική Διαχείρισης Επιχειρησιακής Συνέχειας (ΔΕΣ), όπου παρουσιάζεται συνοπτικά το μεθοδολογικό πλαίσιο και περιγράφονται οι ρόλοι και οι ευθύνες των εμπλεκόμενων μερών στη Διαχείριση Επιχειρησιακής Συνέχειας στην Τράπεζα.

Η δομημένη προσέγγιση της ΔΕΣ παρέχει έναν οργανωμένο τρόπο για την ενίσχυση της ανθεκτικότητας της Τράπεζας, δηλαδή της ικανότητάς της να διασφαλίζει την προστασία του προσωπικού και των περιουσιακών στοιχείων της, τη συνέχιση της ομαλής λειτουργίας και την εκπλήρωση των καταστατικών υποχρεώσεών της σε περιπτώσεις που έκτακτα περιστατικά προκαλούν διακοπές της επιχειρησιακής της λειτουργίας.

Εταιρική διακυβέρνηση

Η Μονάδα Διαχείρισης Κινδύνων έχει συμπληρώσει δύο χρόνια από τη σύστασή της. Το 2012 η Μονάδα προχώρησε στον εκσυγχρονισμό των μεθόδων μέτρησης πιστωτικών κινδύνων με τρόπο που εναρμονίζεται με την πλειονότητα των κεντρικών τραπεζών του Ευρωσυστήματος. Παράλληλα, αφού η Επιτροπή Διαχείρισης Κινδύνων ενέκρινε την Πολιτική Διαχείρισης Λειτουργικού Κινδύνου και την Πολιτική Διαχείρισης Επιχειρησιακής Συνέχειας, άρχισε το 2012 η σταδιακή εφαρμογή των αντίστοιχων διαδικασιών σε Διευθύνσεις της Τράπεζας, με συντονισμό και υποστήριξη από τη Μονάδα Διαχείρισης Κινδύνων, σύμφωνα με πρόγραμμα που εγκρίνει και επιβλέπει η ως άνω Επιτροπή.

Το έργο της Μονάδας Κανονιστικής Συμμόρφωσης ξεκίνησε με θέματα εξορθολογισμού

εσωτερικών διαδικασιών της Τράπεζας και στη συνέχεια εστιάστηκε στην ανάπτυξη καταγεγραμμένης πολιτικής, μηχανογραφικών συστημάτων και διαδικασιών για την πρόληψη της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Τούτο ετέθη ως προτεραιότητα λόγω της βαρύνουσας σημασίας που αποδίδεται διεθνώς στην τήρηση της σχετικής νομοθεσίας, αν και οι συναλλαγές της Τράπεζας της Ελλάδος, ως κεντρικής τράπεζας και μέλους του Ευρωσυστήματος, αφορούν κατά κύριο λόγο το Ελληνικό Δημόσιο και πιστωτικά ιδρύματα. Στις αρχές του 2013 η λειτουργία της κανονιστικής συμμόρφωσης ενσωματώθηκε στη Διεύθυνση Εσωτερικής Επιθεώρησης και στη Μονάδα Διαχείρισης Κινδύνων.

Η Επιτροπή Ελέγχου παρείχε υποστήριξη προς το Γενικό Συμβούλιο της Τράπεζας στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της (επισκόπηση οικονομικών καταστάσεων της Τράπεζας, συμβάσεις και αξιολόγηση έργου εξωτερικών ελεγκτών, εποπτεία συστήματος εσωτερικού ελέγχου και εσωτερικής επιθεώρησης).

Τροποποιήσεις του Καταστατικού της Τράπεζας της Ελλάδος

Το 2012 υιοθετήθηκαν σημαντικές τροποποιήσεις στο Καταστατικό της Τράπεζας, το οποίο έχει ισχύ νόμου.

Οι τροποποιήσεις αυτές εισήχθησαν με πρωτοβουλία του Γενικού Συμβουλίου της Τράπεζας, εγκρίθηκαν με την από 24.4.2012 απόφαση της 79ης Ετήσιας Τακτικής Γενικής Συνέλευσης των Μετόχων της και κυρώθηκαν στη συνέχεια με το άρθρο 165 παρ. 7 του Ν. 4099/2012 (ΦΕΚ Α' 250) και, μεταξύ άλλων, προβλέπουν: (α) παράταση της διάρκειας της Τράπεζας μέχρι 31.12.2050, (β) συλλογικότερο σχήμα λήψης των εποπτικά και μακροπροληπτικά κρίσιμων αποφάσεων του άρθρου 55Α του Καταστατικού από τριμελή Εκτελεστική Επιτροπή αποτελούμενη από τον Διοικητή και τους δύο Υποδιοικητές, (γ) εισαγωγή ασυμβίβαστου για τα εποπτευόμενα από την Τράπεζα πρόσωπα όσον αφορά την κατοχή μετοχών της

Τράπεζας, καθώς και ποσοτικού περιορισμού (2%) στην άσκηση του δικαιώματος ψήφου από μετόχους, με εξαίρεση το Ελληνικό Δημόσιο και τα ΝΠΔΔ του άρθρου 2 του Ν. 2292/1953, και (δ) δυνατότητα μεταφοράς προς το Δημόσιο των εσόδων της Τράπεζας από τα κρατικά ομόλογα που κατείχε στο επενδυτικό της χαρτοφυλάκιο στις 31.12.2011.

Τήρηση από την Τράπεζα της Ελλάδος του επαγγελματικού απορρήτου

Η Τράπεζα της Ελλάδος συμμορφώθηκε πλήρως και απαρέγκλιτα προς το επαγγελματικό απόρρητο, το οποίο της επιβάλλει η κοινοτικής προέλευσης διάταξη του άρθρου 60 του Ν. 3601/2007. Όπου ο νομοθέτης θέλησε κάμψη του απορρήτου, το προέβλεψε ρητά. Την πλέον πρόσφατη μάλιστα προσθήκη στις εξαιρέσεις από το απόρρητο εισήγαγε το άρθρο 165 παρ. 8α του Ν. 4099/2012, στην οποία βασίστηκε η δημοσίευση στις 27.12.2012 της Έκθεσης για την Ανακεφαλαιοποίηση και Αναδιάταξη του Ελληνικού Τραπεζικού Τομέα.

Κτίρια και τεχνικές εργασίες

Όσον αφορά τις εγκαταστάσεις της Τράπεζας της Ελλάδος, το έτος 2012 η Διεύθυνση Τεχνικής και Διοικητικής Υποστήριξης συνέχισε το πρόγραμμα συντήρησης και αναδιαρρύθμισης των κτιρίων και χώρων όπου στεγάζονται υπηρεσίες της Τράπεζας, τόσο στο λεκανοπέδιο της Αττικής όσο και στην περιφέρεια, με στόχο τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας, την ενίσχυση του βαθμού ασφαλείας των εγκαταστάσεων και των συναλλαγών και την υλοποίηση περιβαλλοντικά ήπιων εφαρμογών.

Ειδικότερα, στο θέμα της περιβαλλοντολογικής διαχείρισης ολοκληρώθηκε η κατασκευή του ιδιωτικού δικτύου για την κάλυψη των αναγκών σε θέρμανση και ψύξη για τα κτίρια του κτιριακού συγκροτήματος Χαλανδρίου με τη χρήση φυσικού αερίου.

Παράλληλα, εντός του 2012, ολοκληρώθηκε επιτυχώς το σύνολο των εργασιών για τη μετατροπή του ισογείου του Κεντρικού Καταστή-

ματος από την πλευρά της οδού Σταδίου σε χώρο συναλλαγών (στο πλαίσιο της αναβάθμισης της ασφάλειας του κτιρίου) και έγινε η μετεγκατάσταση των αντίστοιχων υπηρεσιακών μονάδων.

Στο πλαίσιο της εφαρμογής μέτρων ασφαλείας, έγιναν οι εγκαταστάσεις και βελτιώσεις όλων των ηλεκτρονικών συστημάτων ασφαλείας και φύλαξης και ολοκληρώθηκε η λήψη των πιστοποιητικών πυρασφάλειας στα κτίρια των Υποκαταστημάτων και Θυρίδων της Τράπεζας.

Το έτος 2012 περιήλθαν στην κυριότητα της Τράπεζας τα ακίνητα των πρώην ασφαλιστικών ταμείων του προσωπικού της. Η Διεύθυνση Τεχνικής και Διοικητικής Υποστήριξης καθόρισε τις διαδικασίες διαχείρισής τους και άρχισε τις εργασίες συντήρησης αυτών.

Τέλος, ολοκληρώθηκαν οι εργασίες αποκατάστασης των όψεων του παραδοσιακού και διατηρητέου κτιρίου του Υποκαταστήματος Ρόδου σε συνεργασία με τη Διεύθυνση Μεσαιωνικής Πόλης του Δήμου Ροδίων.

Λοιπές δραστηριότητες

Στο πλαίσιο της συνεχιζόμενης οικονομικής έρευνας για θέματα που αφορούν την ελληνική και ευρωπαϊκή οικονομία, η Τράπεζα συμμετείχε στις ερευνητικές δραστηριότητες του Ευρωσυστήματος.

Το 2012 δημοσιεύθηκαν περίπου δέκα δοκίμια εργασίας (Working Papers) και εκδόθηκαν δύο τεύχη του Οικονομικού Δελτίου της Τράπεζας της Ελλάδος. Συνεχίστηκε το πρόγραμμα επιστημονικής συνεργασίας, με την εκπόνηση κοινών μελετών από ερευνητές της Τράπεζας και ακαδημαϊκών ιδρυμάτων της Ελλάδος και του εξωτερικού και με τη συμμετοχή μεταπτυχιακών φοιτητών από ελληνικά πανεπιστήμια σε θέματα κοινωνικής πολιτικής, ρυθμιστικού βάρους, ανταγωνισμού και ανάπτυξης, οικονομικών επιδράσεων της μετανάστευσης, επιπτώσεων των διαρθρωτικών αλλαγών με βάση μακροοικονομικό υπόδειγμα γενικής ισορροπίας, μέτρησης του πλη-

θωρισμού, και μηχανισμού μετάδοσης της νομισματικής πολιτικής στα Βαλκάνια.

Επίσης, πραγματοποιήθηκαν τρία συνέδρια και εκδηλώσεις με θέμα τις χρηματοοικονομικές κρίσεις, την ελληνική αγορά εργασίας στη διάρκεια της κρίσης και τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, καθώς και είκοσι περίπου σεμινάρια και ερευνητικά εργαστήρια με ομιλητές από την Ελλάδα και το εξωτερικό, με στόχο την ενημέρωση των οικονομολόγων της Τράπεζας και της ακαδημαϊκής κοινότητας σχετικά με τις τελευταίες εξελίξεις στην έρευνα.

Στο πλαίσιο της προσπάθειας εκπαίδευσης του κοινού σε χρηματοπιστωτικά θέματα συνεχίστηκε η λειτουργία του Μουσείου της Τράπεζας. Από την έναρξη λειτουργίας του οι επισκέπτες ξεπέρασαν τους 10.000 (3.700 το 2012), στην πλειοψηφία τους μαθητές λυκείου και φοιτητές. Το Δεκέμβριο του 2012 άρχισε η δεύτερη περιοδική έκθεση με τίτλο “Παραγωγή στο τετράγωνο”, αντικείμενο της οποίας είναι τόσο η παραγωγή τραπεζογραμματίων και κερμάτων όσο και η απεικόνιση της πραγματικής παραγωγής πάνω σ’ αυτά.

Το 2012 η Επιτροπή Μελέτης Επιπτώσεων Κλιματικής Αλλαγής (ΕΜΕΚΑ), συνεχίζοντας την έρευνα στους τομείς της αρμοδιότητάς της, εγκαινίασε κύκλο εργασιών με θέμα τη στρατηγική προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή. Παράλληλα, με στόχο την προώθηση του επιστημονικού διαλόγου, διοργάνωσε κύκλο ειδικών σεμιναρίων, με ομιλητές τόσο μέλη της όσο και άλλους καταξιωμένους επιστήμονες από συναφείς με το αντικείμενό της κλάδους. Συνολικά πραγματοποιήθηκαν εννέα ειδικά σεμινάρια με είκοσι τρεις ομιλητές από την Ελλάδα, την Ευρώπη και την Αμερική, σε ευρύ φάσμα θεμάτων, υπό το πρίσμα των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής.

Στο πλαίσιο της προσπάθειάς της να συμβάλει στην ιστορική και επιστημονική έρευνα, το

Δεκέμβριο του 2012 η Τράπεζα εξέδωσε τη βιογραφία του Εμμανουήλ Τσουδερού, δεύτερου κατά σειρά διοικητή στην ιστορία της Τράπεζας και πρωτεργάτη της ίδρυσής της. Το έργο, που τιτλοφορείται *Εμμανουήλ Ι. Τσουδερός 1882-1956. Κεντρικός τραπεζίτης και πολιτικός*, συνέγραψε η ιστορικός Μαργαρίτα Δρίτσα. Βασίζεται σε έρευνα στο Αρχείο Εμμανουήλ Τσουδερού που φυλάσσεται στην Τράπεζα της Ελλάδος, αλλά και σε νέο αρχειακό υλικό, και αναδεικνύει άγνωστες πτυχές της δράσης του βιογραφουμένου. Ταυτόχρονα, τονίζει τις διαχρονικές αξίες της ανεξαρτησίας και ακεραιότητας της κεντρικής τράπεζας, οι οποίες αποτελούν και τις σημαντικότερες παρακαταθήκες της διοίκησης Τσουδερού για τις επόμενες γενεές.

Λήξη θητείας μελών του Γενικού Συμβουλίου

Με το από 20.7.2012 Προεδρικό Διάταγμα (ΦΕΚ ΥΟΔΔ 356/26.7.2012) διορίστηκε ο κ. Ηλίας Σ. Πλασκοβίτης ως μέλος του Συμβουλίου Νομισματικής Πολιτικής και συνακόλουθα του Γενικού Συμβουλίου, με εξαετή θητεία.

Το Δεκέμβριο του 2012 υπέβαλε την παραίτησή του από το Συμβούλιο Νομισματικής Πολιτικής και, συνακόλουθα, από το Γενικό Συμβούλιο της Τράπεζας της Ελλάδος ο κ. Γεώργιος Ε. Οικονόμου. Ο κ. Οικονόμου διετέλεσε μέλος του Συμβουλίου Νομισματικής Πολιτικής από τον Οκτώβριο 2002 έως την παραίτησή του.

Στην παρούσα Τακτική Γενική Συνέλευση λήγει η θητεία του κ. Ιωάννη Γ. Γοζαδίνου και του κ. Γεωργίου Ν. Κασιμάτη, οι οποίοι εκλέχθηκαν Σύμβουλοι από την Ετήσια Τακτική Γενική Συνέλευση των Μετόχων της 27.4.2010, σύμφωνα με το άρθρο 21 του Καταστατικού. Για το λόγο αυτό, η Γενική Συνέλευση θα κληθεί να εκλέξει στη θέση τους νέους Συμβούλους για μία τριετία. Οι απερχόμενοι Σύμβουλοι είναι επανεκλέξιμοι.

II ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΒΕΛΤΙΩΝΟΝΤΑΙ – ΝΑ ΣΥΝΕΧΙΣΤΕΙ Η ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΓΙΑ ΝΑ ΜΗΝ ΠΑΝΕ ΧΑΜΕΝΕΣ ΟΙ ΘΥΣΙΕΣ

I ΑΙΣΘΗΤΗ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΟΠΤΙΚΩΝ

Στους δέκα περίπου μήνες που πέρασαν από την περυσινή Γενική Συνέλευση των Μετόχων της Τράπεζας της Ελλάδος υπήρξαν σημαντικές εξελίξεις, οι οποίες διαμορφώνουν σήμερα μια νέα κατάσταση, σαφώς βελτιωμένη σε σύγκριση με τότε.

Η πρόοδος που συντελέστηκε σε αυτό το κρίσιμο διάστημα δεν ήταν εύκολα προβλέψιμη, καθώς πριν από ένα χρόνο πολλοί αναλυτές προεξοφλούσαν, σχεδόν ως αναπόφευκτες, τη χρεοκοπία και την έξοδο της χώρας από τη ζώνη του ευρώ. Σήμερα, το ενδεχόμενο αυτό έχει πλέον απομακρυνθεί και η οικονομία μπορεί να προσβλέπει σε ανάκαμψη και έξοδο από την κρίση, με τη στήριξη των Ευρωπαίων εταίρων και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου.

Η μεταστροφή του κλίματος, η υποχώρηση των δυσμενών προβλέψεων και η σταδιακή αποκατάσταση της εμπιστοσύνης οφείλονται σε μια σειρά από παράγοντες που βοήθησαν την ελληνική οικονομία να αποφύγει τους μεγάλους και άμεσους κινδύνους και να επανέλθει σε τροχιά εξισορρόπησης και σταθεροποίησης. Οι παράγοντες αυτοί είναι:

Πρώτον, η θετική απάντηση του ελληνικού λαού όσον αφορά το ιστορικό διακύβευμα της παραμονής στο ευρώ. Η απάντηση αυτή υλοποιήθηκε με το σχηματισμό της κυβέρνησης συνεργασίας, η οποία δήλωσε ρητά τη βούλησή της να διαφυλάξει την ευρωπαϊκή πορεία της χώρας και δεσμεύθηκε να εφαρμόσει το πρόγραμμα προσαρμογής. Οι βασικές αυτές επιλογές, οι πιο εντατικοί ρυθμοί εφαρμογής του προγράμματος και η κάλυψη των μεγάλων καθυστερήσεων της προεκλογικής περιόδου έκαναν δυνατές τις αποφάσεις του Eurogroup στα τέλη Νοεμβρίου και στα μέσα Δεκεμβρίου του 2012 για τη συνέχιση της χρηματοδοτικής στήριξης. Οι εξελίξεις αυτές επηρέασαν θετικά το κλίμα στο εσωτερικό και το εξωτερικό.

Στο εσωτερικό, ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος το δίμηνο Δεκεμβρίου 2012-Ιανουαρίου

2013 κινήθηκε περί τις 86-87 μονάδες, που είναι οι υψηλότερες τιμές του εδώ και δύο χρόνια (από το Φεβρουάριο του 2011), γεγονός που υποδηλώνει ότι έχουν αμβλυνθεί αισθητά οι μεγάλες αβεβαιότητες των προηγούμενων μηνών. Ανάλογο συμπέρασμα προκύπτει και από τις εξελίξεις στο Χρηματιστήριο Αθηνών, όπου οι τιμές των μετοχών έχουν υπερδιπλασιαστεί από τις αρχές Ιουνίου 2012. Βελτίωση της εμπιστοσύνης μαρτυρεί και η αντιστροφή της πτωτικής τάσης των καταθέσεων, οι οποίες από τα μέσα Ιουνίου 2012 έως το τέλος Ιανουαρίου 2013 έχουν αυξηθεί κατά 15 δισεκ. ευρώ.¹

Στο εξωτερικό, έχουν περιοριστεί σε μεγάλο βαθμό οι αρνητικές αναφορές στην ελληνική οικονομία, ενώ Ευρωπαίοι αξιωματούχοι εκφράζουν με κατηγορηματικό τρόπο τη βούλησή τους να στηρίξουν την Ελλάδα. Η μεταστροφή του κλίματος αντανακλάται στη ραγδαία μείωση της διαφοράς αποδόσεων μεταξύ του ελληνικού και του γερμανικού δεκαετούς κρατικού ομολόγου, από περίπου 3.000 μονάδες βάσης το Μάιο του 2012 σε λιγότερες από 1.000 μονάδες το Φεβρουάριο του 2013.

Ο δεύτερος παράγοντας που συνέβαλε στη βελτίωση του κλίματος είναι η πρόοδος στην εφαρμογή του προγράμματος προσαρμογής, ιδίως στην αντιμετώπιση των δίδυμων ελλειμμάτων, του δημοσιονομικού και του εξωτερικού. Η πρόοδος αυτή σηματοδοτεί μια τάση εξισορρόπησης και αναδιάρθρωσης της οικονομίας.

Στον δημοσιονομικό τομέα, η μείωση των ελλειμμάτων ήταν εντυπωσιακή. Από το 2009 μέχρι το 2012 τόσο το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης όσο και το αντίστοιχο πρωτογενές έλλειμμα ως ποσοστά του ΑΕΠ μειώθηκαν κατά 9 μονάδες, ενώ η μείωση του διαρθρωτικού ελλείμματος ήταν ακόμη πιο μεγάλη: 15

¹ Βάσει των μηνιαίων στοιχείων, οι καταθέσεις του εγχώριου ιδιωτικού τομέα μειώθηκαν κατά 89,2 δισεκ. ευρώ στο 33μηνο Οκτωβρίου 2009-Ιουνίου 2012, αλλά αυξήθηκαν κατά 11,4 δισεκ. ευρώ το 6μηνο Ιουλίου-Δεκεμβρίου 2012. Ωστόσο, αν ληφθούν υπόψη τα ημερήσια στοιχεία, η εκροή στην περίοδο Οκτωβρίου 2009-20 Ιουνίου 2012 είναι μεγαλύτερη, ενώ αντίστοιχα είναι μεγαλύτερη και η εισροή την περίοδο 21 Ιουνίου έως τέλος Δεκεμβρίου 2012.

εκατοστιαίες μονάδες. Τα δημοσιονομικά μέτρα που ελήφθησαν μέχρι το τέλος του 2012 αντιστοιχούσαν στο 30% του ΑΕΠ (σε ακαθάριστη βάση) – γεγονός που αποτέλεσε και μια σημαντική αιτία κοινωνικών εντάσεων. Η δυναμική του χρέους, που επιδεινωνόταν έως πρόσφατα, κυρίως λόγω της μεγάλης και παρατεταμένης μείωσης του ΑΕΠ, ήδη δέχεται τη θετική επίδραση των αποφάσεων του Eurogroup (27.11.2012). Ο λόγος του χρέους προς το ΑΕΠ εκτιμάται ότι το 2012 μειώθηκε σχεδόν κατά 10 εκατοστιαίες μονάδες, ενώ, σύμφωνα με το Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής, προβλέπεται να διαμορφωθεί στο 124% του ΑΕΠ το 2020 και χαμηλότερα από το 110% του ΑΕΠ το 2022. Οι αποφάσεις του Eurogroup περιλάμβαναν την επαναγορά χρέους, τη μείωση των επιτοκίων και επιμήκυνση της διάρκειας των δανείων που χορηγούνται από τον επίσημο τομέα και τη μεταβίβαση προς την Ελλάδα των εσόδων των κεντρικών τραπεζών της ευρωζώνης από τα ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου που κατέχουν στα χαρτοφυλάκιά τους. Το αποτέλεσμα είναι ότι η Ελλάδα δανείζεται σήμερα από τον επίσημο τομέα με ιδιαίτερος χαμηλά επιτόκια. Τα μέτρα αυτά υπόκεινται σε αυστηρές προϋποθέσεις, τις οποίες πρέπει να εκπληρώσει η Ελλάδα, ενώ προβλέπονται και περαιτέρω μειώσεις των επιτοκίων, εφόσον η Ελλάδα επιτύχει ετήσιο πρωτογενές πλεόνασμα.

Στον εξωτερικό τομέα, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, που το 2008 είχε προσεγγίσει το 15% του ΑΕΠ, περιορίστηκε το 2012 στο 2,9%. Ταυτόχρονα, στο διάστημα 2010-2012 η Ελλάδα ανέκτησε ήδη περισσότερο από το 75% της απώλειας της ανταγωνιστικότητας κόστους της περιόδου 2001-2009. Η εξέλιξη αυτή και οι προωθούμενες διαρθρωτικές αλλαγές θα επιδράσουν θετικά στην εξαγωγική δραστηριότητα και τους ρυθμούς ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας τα επόμενα χρόνια.

Τρίτον, η διαφύλαξη της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας και της εμπιστοσύνης στο τραπεζικό σύστημα, σε μια περίοδο πρωτοφανούς αβεβαιότητας. Η πρόοδος που έχει συντελεστεί

δεν θα ήταν φυσικά δυνατή, εάν είχε καταρρεύσει το τραπεζικό σύστημα και είχε εκ των πραγμάτων καταστεί αναπόφευκτη η έξοδος από το ευρώ. Αυτό δεν συνέβη και ουδείς καταθέτης υπέστη την παραμικρή ζημιά. Το σημαντικότερο όμως είναι ότι σε αυτή την περίοδο της βαθιάς κρίσης όχι μόνο προστατεύθηκε η συστημική ευστάθεια, αλλά και τέθηκαν οι βάσεις για την οικοδόμηση ενός ισχυρού και φερέγγυου τραπεζικού συστήματος.

Τέτατον, η συνέχιση της χρηματοδοτικής στήριξης που παρέχουν οι επίσημοι δανειστές, η οποία δίνει στη χώρα τη δυνατότητα να ανασυντάξει το τραπεζικό σύστημα και προσφέρει περιθώριο χρόνου για να προχωρήσει περισσότερο η αναδιάρθρωση της οικονομίας. Η στήριξη αυτή, που γίνεται με ευνοϊκούς όρους, είναι χωρίς προηγούμενο για τα διεθνή δεδομένα. Κατά την περίοδο 2010-2014 τα δάνεια στην Ελλάδα είναι συνολικού ύψους 237 δισεκ. ευρώ. Εξ αυτών έχουν ήδη εκταμιευθεί έως και τον Ιανουάριο του τρέχοντος έτους 195,3 δισεκ. και τα υπόλοιπα 41,7 δισεκ. θα εκταμιευθούν έως το τέλος του 2014.

Πέμπτον, τα θετικά βήματα που πραγματοποιούνται στην ΕΕ και στη ζώνη του ευρώ με σκοπό τη συμπλήρωση του θεσμικού οικοδομήματος. Η κινητικότητα και οι πρώτες αποφάσεις προς την κατεύθυνση αυτή συνέβαλαν θετικά στη διαμόρφωση του διεθνούς κλίματος, γεγονός που επηρέασε ευνοϊκά το κλίμα και στην Ελλάδα. Είναι αλήθεια ότι η διαδικασία των θεσμικών μεταρρυθμίσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση εμφανίζεται βραδύτερη από ό,τι μερικές φορές προσδοκούν οι αγορές. Δεν πρέπει όμως να παραβλέπεται ότι υπάρχουν ήδη έμπρακτες αποδείξεις της ευρωπαϊκής βούλησης να αποτρέπεται η εμφάνιση κρίσεων στο μέλλον ή, εφόσον αυτές εκδηλώνονται, να αντιμετωπίζονται αποτελεσματικά. Στην έκθεση “Προς μια ουσιαστική οικονομική και νομισματική ένωση”, που καταρτίστηκε από τον πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, σε συνεργασία με τους προέδρους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, του Eurogroup και της ΕΚΤ, αρχικά προτάθηκε η εγκαθίδρυση τραπεζικής ένωσης στην Ευρώπη

με τρεις βασικές πτυχές: ενιαία ευρωπαϊκή τραπεζική εποπτεία, ενιαίο πλαίσιο εξυγίανσης τραπεζών και ενιαίο πλαίσιο εγγύησης καταθέσεων. Το κανονιστικό πλαίσιο ώστε η ενιαία τραπεζική εποπτεία να ανατεθεί στην ΕΚΤ, η οποία μαζί με τις εθνικές εποπτικές αρχές θα σχηματίσει τον Ενιαίο Εποπτικό Μηχανισμό, έχει καταρτιστεί και πρόκειται να υιοθετηθεί στο άμεσο μέλλον, ενώ το Δεκέμβριο το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο έθεσε ως στόχο να υιοθετηθούν έως τα μέσα του 2013 Οδηγίες για τους κανόνες εξυγίανσης τραπεζών και εγγύησης καταθέσεων. Επίσης, ιδιαίτερη σημασία είχε η θεσμοθέτηση των “Οριστικών Νομισματικών Συναλλαγών” (Outright Monetary Transactions) από το Ευρωσύστημα το Σεπτέμβριο του 2012, η οποία αφ’ εαυτής επανέφερε σχετικά ομαλές συνθήκες στις χρηματοπιστωτικές αγορές στη ζώνη του ευρώ.

2 Η ΣΥΝΕΧΙΖΟΜΕΝΗ ΥΦΕΣΗ ΔΕΝ ΕΠΙΤΡΕΠΕΙ ΕΦΗΣΥΧΑΣΜΟ

Όσα περιγράφηκαν συνοπτικά ανωτέρω επιτρέπουν την εκτίμηση ότι η Ελλάδα έχει διανύσει ένα μεγάλο τμήμα της διαδρομής. Το τμήμα που απομένει, παρότι μικρότερο, θα είναι ιδιαίτερα δύσκολο, καθώς η προσπάθεια θα πρέπει να καταβληθεί επιπλέον των θυσιών που ήδη έγιναν. Ωστόσο, έχουν τεθεί οι βάσεις προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα σοβαρά και χρόνια προβλήματα. Ο μεγάλος και άμεσος κίνδυνος της κατάρρευσης αποφεύχθηκε, το ενδεχόμενο εξόδου από το ευρώ απομακρύνθηκε και η εμπιστοσύνη αποκαθίσταται σταδιακά. Αυτές οι ενθαρρυντικές εξελίξεις δεν αφήνουν όμως περιθώρια για εφησυχασμό.

Η οικονομία σε ύφεση και το 2013 – Περαιτέρω διάγκωση της ανεργίας

Η ελληνική οικονομία βρίσκεται ακόμη σε βαθιά κρίση και οι κίνδυνοι εκτροχιασμού δεν έχουν εξάλειφθεί.

Το 2012 το ΑΕΠ υποχώρησε για πέμπτο κατά σειρά έτος (κατά 6,4%, σύμφωνα με τις προκαταρκτικές εκτιμήσεις της ΕΛΣΤΑΤ), με

αποτέλεσμα η σωρευτική μείωση της πενταετίας 2008-2012 να ανέλθει στο 20,1%. Το ποσοστό αυτό θα αυξηθεί περαιτέρω το 2013 καθώς θα συνεχιστεί η ύφεση, αν και με ηπιότερο ρυθμό, όπως προβλέπεται.

Η ύφεση προκάλεσε μεγάλη πτώση της απασχόλησης: την τετραετία 2009-2012 η συνολική απασχόληση υποχώρησε κατά 17,5% περίπου, ενώ η μισθωτή απασχόληση ακόμη περισσότερο, πάνω από 19%. Η απώλεια χιλιάδων θέσεων εργασίας ώθησε το ποσοστό ανεργίας σε ιστορικά υψηλά επίπεδα: από 7,6% το 2008 σε 24,5% περίπου κατά μέσο όρο το 2012 και 27,0% το Νοέμβριο, ενώ προβλέπεται περαιτέρω άνοδος το 2013.

Η πρωτοφανής σε διάρκεια και ένταση κρίση έχει πολλαπλές επιπτώσεις:

- Μειώνει το κατά κεφαλήν εισόδημα και το βιοτικό επίπεδο.
- Απαξιώνει το ανθρώπινο κεφάλαιο και το πάγιο παραγωγικό δυναμικό.
- Συρρικνώνει την αποταμίευση, άρα και την καταθετική βάση των τραπεζών, περιορίζοντας τη ρευστότητα.
- Συντηρεί την αβεβαιότητα και αποθαρρύνει επενδυτικές πρωτοβουλίες.
- Δυσχεραίνει τη δημοσιονομική προσαρμογή, καθώς η πτώση των εισοδημάτων μειώνει τα δημόσια έσοδα. Έτσι, τροφοδοτεί το φαύλο κύκλο ελλειμμάτων-ύφεσης που οδηγεί σε συνεχείς αναθεωρήσεις των στόχων για το έλλειμμα και το χρέος, οι οποίες υποσκάπτουν την αξιοπιστία του προγράμματος.

Είναι γεγονός ότι η ύφεση των τελευταίων ετών ήταν βαθύτερη από ό,τι είχε αρχικά προβλεφθεί. Η αστοχία ωστόσο των προβλέψεων δεν ήταν το αίτιο για το μέγεθος της ύφεσης. Τα αίτια θα πρέπει κυρίως να αναζητηθούν στον τρόπο που εφαρμόστηκε το πρόγραμμα προσαρμογής, στη διστακτικότητα, στα λάθη και στις παραλείψεις και κυρίως στην υστέ-

ρηση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων – δηλαδή σε εξελίξεις που συνετέλεσαν ώστε αφενός να μην αντισταθμιστούν επαρκώς οι συσταλτικές επιδράσεις της δημοσιονομικής προσαρμογής και αφετέρου να παραταθεί και να ενταθεί η επιδείνωση του κλίματος εμπιστοσύνης, εδραιώνοντας την παραλυτική αντίληψη ότι η Ελλάδα θα χρεοκοπήσει και θα αποχωρήσει από τη ζώνη του ευρώ. Ταυτόχρονα, την ύφεση επέτειναν και οι δυσμενείς συνθήκες χρηματοδότησης των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών, τις οποίες προκάλεσε σε μεγάλο βαθμό αυτή η αυξημένη αβεβαιότητα και ανησυχία. Ωστόσο, αν είχαν εφαρμοστεί έγκαιρα, δηλαδή από την αρχή του προγράμματος, και με συνέπεια οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που προβλέπονταν τότε, σήμερα θα είχαν ήδη γίνει αισθητές οι ευνοϊκές επιδράσεις τους όσον αφορά την ένταση και τη διάρκεια της ύφεσης. Θα πρέπει εξάλλου να σημειωθεί ότι η αστοχία των αρχικών προβλέψεων αναγνωρίστηκε έμπρακτα με σειρά αναθεωρήσεων, που αφορούσαν τη διάρκεια του προγράμματος, το κόστος δανεισμού, την περίοδο αποπληρωμής, το ύψος της χρηματοδοτικής στήριξης και την ίδια την περικοπή του δημόσιου χρέους. Σε κάθε περίπτωση, η συζήτηση για τις αστοχίες δεν μπορεί να παράσχει “άλλοθι” για τη μη εφαρμογή του προγράμματος και ιδίως για οποιαδήποτε χαλάρωση της προσπάθειας για την προώθηση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Η εφαρμογή του προγράμματος είναι ακόμη περισσότερο απαραίτητη, καθώς οι χρηματοπιστωτικές συνθήκες για τον ιδιωτικό τομέα και εν γένει η οικονομική κατάσταση στη χώρα άρχισαν να αλλάζουν προς το καλύτερο μετά τις εκλογές του Ιουνίου του 2012.

3 ΔΥΣΚΟΛΗ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟ 2013 - ΟΡΑΤΗ Η ΑΝΑΚΑΜΨΗ ΤΟ 2014

Η μεγάλη και παρατεινόμενη ύφεση, όσο δεν διαφαίνεται σαφέστερα η προοπτική εξόδου, δημιουργεί ένα εξαιρετικά δυσοίωνο κλίμα και εντείνει τις κοινωνικές αντιδράσεις. Πρέπει όμως να γίνει κατανοητό ότι βρισκόμαστε σ’ ένα σημείο καμπής. Δεν υπάρχει αμφιβολία

ότι το 2013 θα είναι μια δύσκολη χρονιά, κυρίως λόγω της εφαρμογής των δημοσιονομικών μέτρων και της υψηλής ανεργίας. Σήμερα ωστόσο, μπορούμε να προσδοκούμε ότι η ύφεση θα περιοριστεί σταδιακά μέχρι τα τέλη του 2013 και ότι στη διάρκεια του 2014 θα αρχίσουν να καταγράφονται θετικοί ρυθμοί μεταβολής του ΑΕΠ. Η πρόβλεψη αυτή στηρίζεται στους παράγοντες που αναφέρθηκαν, αλλά και σε σημαντικές ενδείξεις ότι η πρόοδος έχει αρχίσει να “μεταφέρεται” και στην πραγματική οικονομία. Θετικές επιδράσεις αναμένεται να έχουν:

- Η τόνωση της ρευστότητας και της εμπιστοσύνης που αναμένεται ως αποτέλεσμα της ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών και, κυρίως, η επιστροφή καταθέσεων στο τραπεζικό σύστημα, η οποία επίσης θα ενισχύσει τη ρευστότητα των τραπεζών. Αυτή και μόνη η επιστροφή των μετρητών που αποθησαυρίστηκαν στη διάρκεια της κρίσης, η οποία έχει αρχίσει να πραγματοποιείται σταδιακά, είναι δυνατόν να οδηγήσει σε επιπλέον ενίσχυση της ρευστότητας των πιστωτικών ιδρυμάτων και της οικονομίας της τάξεως των 15 δισεκ. ευρώ τους επόμενους 12 έως 18 μήνες.
- Η περαιτέρω βελτίωση της ανταγωνιστικότητας κόστους, η οποία το 2013 θα έχει υπερκαλύψει το σύνολο των απωλειών της περιόδου 2001-2009, και η συνεχιζόμενη άνοδος των εξαγωγών, ιδίως προς χώρες εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Η επιτάχυνση των αποκρατικοποιήσεων, η οποία μπορεί να συνεπάγεται επενδύσεις πολλαπλάσιες από τις αρχικές που θα αφορούν την απόκτηση των περιουσιακών στοιχείων. Παράλληλα, είναι ευοίωνες οι πρόσφατες αποφάσεις πολυεθνικών επιχειρήσεων για επέκταση ή ενίσχυση των δραστηριοτήτων τους στην Ελλάδα.
- Η ταχύτερη πρόοδος στην απελευθέρωση των αγορών προϊόντων.
- Η επανεκκίνηση σημαντικών έργων υποδομών, όπως οι αυτοκινητόδρομοι.

- Η υλοποίηση ιδιωτικών επενδυτικών σχεδίων με έμμεση στήριξη της τραπεζικής τους χρηματοδότησης από πόρους του ΕΣΠΑ και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων.

- Η προγραμματισμένη σταδιακή αποπληρωμή των ληξιπρόθεσμων οφειλών του Δημοσίου, οι οποίες συνολικά ανέρχονται σε 9,3 δισεκ. ευρώ. Το Υπουργείο Οικονομικών εκτιμά ότι έως το τέλος Μαρτίου 2013 θα έχει ολοκληρωθεί η αποπληρωμή 3,5 δισεκ. ευρώ.

Εξάλλου, το εξωτερικό περιβάλλον θα είναι λιγότερο δυσμενές. Το 2013 ο ρυθμός αύξησης του παγκόσμιου ΑΕΠ προβλέπεται ότι θα σημειώσει μικρή επιτάχυνση, υπό την προϋπόθεση ότι θα συνεχιστούν οι συντονισμένες προσπάθειες για την επίλυση της ευρωπαϊκής κρίσης. Το ΑΕΠ στη ζώνη του ευρώ προβλέπεται ότι θα υποχωρήσει μόνο οριακά και πάντως λιγότερο από ό,τι το 2012, ενώ στις ΗΠΑ και στην Ιαπωνία προβλέπεται άνοδος του ΑΕΠ, αν και μικρότερη από ό,τι το 2012.

Για να διασφαλιστεί ότι όντως θα λειτουργήσουν θετικά οι ανωτέρω παράγοντες, πρέπει να διαφυλαχθεί η πρόσφατη βελτίωση του κλίματος εμπιστοσύνης. Η προβολή υπερβολικών ή άκαιρων διεκδικήσεων από κοινωνικές ομάδες δεν συμβάλλει προς την κατεύθυνση αυτή. Η κοινωνία στο σύνολό της θα έχει μόνιμο κέρδος από την ανόρθωση της οικονομίας. Επίσης, είναι αυτονόητο ότι οι –ευτυχώς μεμονωμένες– βίαιες ενέργειες που στρέφονται κατά της δραστηριότητας επιχειρήσεων είναι ιδιαίτερα βλαπτικές για το επενδυτικό κλίμα και τελικά υπονομεύουν τις προοπτικές ανάκαμψης της απασχόλησης.

4 Η ΣΥΝΕΧΙΣΗ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ

Αν συνεχιστούν οι τάσεις που αναλύθηκαν προηγουμένως μπορεί βίαια να προβλεφθεί ότι σχετικά σύντομα θα έλθει και η ανάκαμψη της πραγματικής οικονομίας. Για να συμβεί όμως αυτό πρέπει να συντρέξουν ορισμένες

προϋποθέσεις, η σημαντικότερη από τις οποίες είναι **η συνέχιση της εφαρμογής του προγράμματος προσαρμογής με απόλυτη συνέπεια προς τους στόχους και τα χρονοδιαγράμματα που έχουν τεθεί**. Η αυστηρή τήρηση του προγράμματος θα εξασφαλίσει τη συνέχιση της χρηματοδότησης και τη μείωση του χρέους, θα εξαλείψει οριστικά τον κίνδυνο εξόδου από το ευρώ, θα εμποδώσει την εμπιστοσύνη στο μέλλον της οικονομίας, θα προσελκύσει νέες επενδύσεις από το εξωτερικό και θα μεταδώσει ένα σαφές μήνυμα: **ότι τα χειρότερα έχουν περάσει και η έξοδος από την κρίση είναι ορατή**.

Αν όμως την οριακή αυτή στιγμή υπάρξει εφυσασμός και χαλάρωση που θα προκαλέσουν αποκλίσεις από τους στόχους, οι βελτιώσεις που διακρίνονται μέχρι τώρα θα εξανεμιστούν, το πρόγραμμα θα αποτύχει, η κρίση θα βαθύνει και οι αρνητικές επιπτώσεις που βιώνουμε σήμερα θα πολλαπλασιαστούν. Τότε η οικονομία θα επιστρέψει σε σημείο δυσμενέστερο από εκείνο στο οποίο βρισκόταν πριν αρχίσει το πρόγραμμα.

5 ΜΙΑ ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΚΑΜΨΗ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΑΤΗΡΗΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Επίσπευση της ανάκαμψης και επιδίωξη ταχύτερης ανάπτυξης

Σύμφωνα με τις προβλέψεις του Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής και του Προϋπολογισμού, το 2013 το ΑΕΠ θα μειωθεί κατά 4,5%, ενώ προβλέπεται μικρή άνοδος το 2014 και επιταχυνόμενη τα δύο επόμενα χρόνια. Με βάση τις προβλέψεις αυτές έχουν διαμορφωθεί και οι στόχοι για όλα τα δημοσιονομικά μεγέθη και το χρέος.

Αν συνεπώς υπάρξει υπέρβαση αυτών των προβλέψεων, αν δηλαδή επιτευχθεί ανάκαμψη στο τέλος του 2013 και ταχύτερη άνοδος τα επόμενα χρόνια, η Ελλάδα θα “εκπλήξει θετικά” τις αγορές και θα αλλάξουν επί το ευνοϊκότερο τα δεδομένα, διότι:

- Θα ανακοπούν νωρίτερα η άνοδος της ανεργίας και η μείωση των εισοδημάτων.
- Θα βελτιωθεί ταχύτερα ο λόγος του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ.
- Θα ενισχυθεί η εμπιστοσύνη και θα βελτιωθεί το κλίμα, καθώς θα γίνεται σαφέστερο ότι η κρίση έχει ορατό τέλος.
- Θα αυξηθούν σε απόλυτα μεγέθη τα δημόσια έσοδα, γεγονός που θα δώσει κάποια περιθώρια ελιγμών στη δημοσιονομική πολιτική.

Είναι πράγματι εφικτό να επιτευχθεί ανάπτυξη ταχύτερη από την προβλεπόμενη, αν συντρέξει μια σειρά από προϋποθέσεις.

Ολοκλήρωση των μεταρρυθμίσεων που έχουν ξεκινήσει

Όπως τονίστηκε ήδη, η κυριότερη προϋπόθεση είναι η συνέχιση της εφαρμογής του προγράμματος προσαρμογής. Παράλληλα όμως με τη συνεπή εφαρμογή των μέτρων δημοσιονομικής προσαρμογής που έχουν ήδη θεσμοθετηθεί, πρέπει τώρα να καλυφθούν με ταχείς ρυθμούς τα κενά στους τομείς εκείνους όπου έχουν υπάρξει καθυστερήσεις στο παρελθόν, όπως οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στο δημόσιο τομέα και στις αγορές, οι αποκρατικοποιήσεις και η δημιουργία ενός περιβάλλοντος φιλικού προς την επιχειρηματικότητα.

Δημιουργία των συνθηκών που θα επιτρέψουν τη σταδιακή μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης των ήδη φορολογουμένων

Άμεσος στόχος που πρέπει να προταχθεί είναι η αναμόρφωση του φορολογικού συστήματος, με κεντρική επιδίωξη αυτό να εξασφαλίζει τη διεύρυνση της φορολογικής βάσης και τον περιορισμό της φοροδιαφυγής, έτσι ώστε σύντομα να υπάρξουν περιθώρια για μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης των ήδη φορολογουμένων, η οποία έχει αυξηθεί υπέρμετρα τα τελευταία χρόνια. Η αύξηση αυτή ήταν αποτέλεσμα δύο παραγόντων: Ο ένας ήταν η επιλογή να στηριχθεί η μείωση των ελλειμμά-

των κυρίως στην αύξηση των εσόδων και δευτερευόντως στον περιορισμό των δαπανών. Ο άλλος ήταν η χρόνια διαρθρωτική αδυναμία του συστήματος φορολογικής διοίκησης να περιορίσει τη φοροδιαφυγή. Ο συνδυασμός αυτών των παραγόντων επέφερε δυσανάλογη αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης των ήδη φορολογουμένων και δημιούργησε την πεποίθηση ότι η αύξηση των φόρων είναι βασικός στόχος του προγράμματος προσαρμογής και ότι θα συνεχίζεται επ' άπειρον.

Γι' αυτό σήμερα πρέπει να αλλάξουν και τα δύο. Η έμφαση της προσαρμογής να στραφεί, πρώτον, στον περιορισμό των δαπανών που δεν έχουν αναπτυξιακό χαρακτήρα και στην αύξηση της αποδοτικότητας των υπολοίπων και, δεύτερον, στον εκσυγχρονισμό του φοροεισπρακτικού μηχανισμού ώστε να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά η φοροδιαφυγή.

Η φορολογική πολιτική πρέπει τώρα να αντιστρέψει την εικόνα και να πείσει ότι τελικός στόχος του προγράμματος προσαρμογής είναι η μείωση των φόρων και ότι αυτό είναι εφικτό εφόσον εφαρμόζεται με συνέπεια το πρόγραμμα. Αυτό αφενός θα αποκαταστήσει το αίσθημα φορολογικής δικαιοσύνης που έχει τρωθεί και αφετέρου θα δημιουργήσει θετικές προσδοκίες που θα λειτουργήσουν ώστε να αντισταθμίσουν εν μέρει τις αρνητικές επιπτώσεις της μείωσης των δαπανών.

Εφαρμογή ενός νέου αναπτυξιακού προτύπου

Όπως έχει επανειλημμένα τονίσει η Τράπεζα της Ελλάδος, το πρόγραμμα προσαρμογής στοχεύει στη δημοσιονομική εξυγίανση και, μέσω διαρθρωτικών αλλαγών, στην ανασύνταξη του παραγωγικού δυναμικού πάνω σε νέες βάσεις, σύμφωνα με ένα νέο αναπτυξιακό πρότυπο. Κύριο χαρακτηριστικό αυτού του προτύπου είναι η ενδυνάμωση της εξωστρέφειας της ελληνικής οικονομίας. Αυτό σημαίνει μετατόπιση πόρων προς την παραγωγή ανταγωνιστικών, διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών. Για να πετύχουμε όμως στην προσπάθεια μετασχηματισμού της οικονομίας, πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι αυτή η μακρόπνοη,

ιστορικά αναγκαία αλλαγή είναι αποκλειστικά δική μας ευθύνη. Το πρόγραμμα προσαρμογής περιλαμβάνει τις ελάχιστες απαιτούμενες αλλαγές που εντάσσονται σ' αυτή την κατεύθυνση. Σε καμία περίπτωση όμως δεν υποκαθιστά τη δική μας μείζονα εθνική ευθύνη να προχωρήσουμε σ' ένα ευρύτερο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ανάπτυξη. Αυτό το Σχέδιο Δράσης για την Ανάπτυξη θα βαδίζει παράλληλα με τη δημοσιονομική προσαρμογή και θα περιλαμβάνει τις πολιτικές που αποτελούν προϋποθέσεις για τη μετάβαση σε ένα νέο παραγωγικό πρότυπο διατηρήσιμης ανάπτυξης.² Και στον τομέα αυτόν έχει γίνει πρόοδος, πολύ βραδύτερη όμως από εκείνη που καταγράφεται στη δημοσιονομική προσαρμογή. Τώρα που τα δημόσια οικονομικά βρίσκονται σε τροχιά σταθεροποίησης, είναι απαραίτητο, αλλά και εφικτό, να προχωρήσουμε ταχύτερα στην πραγματοποίηση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που θα εξασφαλίσουν:

- αποτελεσματικό κράτος, φιλικό προς τους πολίτες και την επιχειρηματικότητα,
- σύγχρονες υποδομές,
- ανοικτές, ανταγωνιστικές αγορές.

Είναι θετικό ότι στις 28 Ιανουαρίου 2013 τα Υπουργεία Οικονομικών και Ανάπτυξης ανακοίνωσαν ότι θα εκπονηθεί μελέτη για τις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας με ορίζοντα το 2020, προκειμένου να καταρτιστεί ένα πολυετές αναπτυξιακό σχέδιο για την ελληνική οικονομία.

Αποτελεσματική αξιοποίηση των κοινοτικών πόρων

Με την απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 8ης Φεβρουαρίου 2013 η συνολική χρηματοδότηση από τα Διαρθρωτικά Ταμεία που θα διατεθεί την περίοδο 2014-2020 για την Ελλάδα μπορεί να φθάσει τα 18,3 δισεκ. ευρώ. Συγκεκριμένα, 14,5 δισεκ. ευρώ θα προέλθουν από το νέο ΕΣΠΑ, ενώ η αρχική πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προέβλεπε 11,2 δισεκ. ευρώ. Θα υπάρξει επίσης ένα ποσό 1,8

δισεκ. ευρώ για την αγροτική ανάπτυξη, το οποίο προηγουμένως συνυπολογιζόταν στο ΕΣΠΑ. Επιπλέον, η κυβέρνηση εκτιμά ότι βάσει της παραγράφου 54 των “Συμπερασμάτων” του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, όπου γίνεται ρητή αναφορά στην Ελλάδα, το 2016 θα χορηγηθούν ακόμη 2 δισεκ. ευρώ, αφού αναθεωρηθεί η κατανομή των πόρων μεταξύ των χωρών-μελών, λαμβάνοντας υπόψη τα νεότερα στοιχεία για τη μεγάλη μείωση του ΑΕΠ λόγω της κρίσης που θα είναι τότε διαθέσιμα.

Τα κεφάλαια αυτά μπορούν να αποτελέσουν σημαντική πηγή ενίσχυσης της ζήτησης και να συμβάλουν, πρώτον, βραχυχρόνια στην επίσπευση της ανάκαμψης (μαζί με την ταχύτερη αξιοποίηση των υπολειπόμενων κονδυλίων του ΕΣΠΑ 2007-2013) και, δεύτερον, μεσοπρόθεσμα στην υλοποίηση μιας συνολικής στρατηγικής για τον παραγωγικό μετασχηματισμό.

Στις παρούσες συνθήκες χαμηλής επενδυτικής δραστηριότητας και ανεπαρκούς ρευστότητας, οι κοινοτικοί πόροι μπορούν να καλύψουν σοβαρά κενά στη χρηματοδότηση νέων επενδύσεων, εφόσον αξιοποιηθούν αποτελεσματικά. Οι κοινοτικοί πόροι του σημερινού ΕΣΠΑ και εκείνου της επόμενης περιόδου θα λειτουργήσουν πράγματι ως ισχυρά αναπτυξιακά εργαλεία, αν ενταχθούν δημιουργικά σε ένα ευρύτερο Εθνικό Σχέδιο για την Ανάπτυξη. Μέχρι σήμερα οι κοινοτικοί πόροι είχαν μεν θετική συνεισφορά, πλην όμως η διαχείρισή τους δεν είχε το μέγιστο αναπτυξιακό αποτέλεσμα. Γι' αυτό ακριβώς, στις νέες συνθήκες η ένταξη της χρήσης των κοινοτικών πόρων σε μια εθνική στρατηγική θα ενισχύσει τους αναγκαίους μετασχηματισμούς που οδηγούν σε ένα νέο, υγιές παραγωγικό πρότυπο. Θα πρέπει επίσης να υλοποιηθεί ο ολικός ανασχεδιασμός των διαδικασιών διαχείρισης των

² Χρήσιμες πρόσφατες συμβολές στην κατεύθυνση αυτή αποτελούν: (α) Malliaropoulos D. and T. Anastasatos, “The Improvement in the Competitive Position of the Greek Economy and Prospects for an Export-led Growth Model” (“Η Βελτίωση της Ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής Οικονομίας και Προοπτικές για Ένα Εξωστρεφές Πρότυπο Ανάπτυξης”), *Economy and Markets*, Eurobank, Ιανουάριος 2013, (β) οι εργασίες της Ημερίδας IOBE - Konrad Adenauer Stiftung “Το Περιεχόμενο της Ανάπτυξης”, 24.1.2013.

πόρων του ΕΣΠΑ, ώστε να επιταχυνθεί η απορρόφηση των διαθέσιμων πόρων και να εξαλειφθούν όσες χρονοβόρες γραφειοκρατικές διαδικασίες υφίστανται ακόμη.

6 Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΟΜΑΛΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΡΕΥΣΤΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΣΥΝΤΑΞΗ ΤΟΥ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ

Η κρίση ρευστότητας εξελίχθηκε το 2012 σε κρίση φερεγγυότητας

Από την αρχή της κρίσης, το τραπεζικό σύστημα υπέστη τις συνέπειες των αλλεπάλληλων υποβαθμίσεων της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας, υποβαθμιζόμενο αντίστοιχα. Οι τράπεζες αποκλείστηκαν από τις διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίων, ενώ η αβεβαιότητα επηρέασε καταλυτικά τις καταθέσεις, καθώς σε λιγότερο από τρία χρόνια διέθρεψε περισσότερο από το 1/3 της αρχικής καταθετικής βάσης. Οι τράπεζες χρειάστηκε να προσφύγουν σε πολύ μεγάλη έκταση σε χρηματοδότηση από την κεντρική τράπεζα, αρχικά μέσω των πράξεων νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος. Σταδιακά όμως, λόγω του περιορισμού της αξίας των αποδεκτών εξασφαλίσεων στο χαρτοφυλάκιό τους, αναγκάστηκαν να προσφύγουν στο μηχανισμό έκτακτης χρηματοδότησης (Emergency Liquidity Assistance – ELA) από την Τράπεζα της Ελλάδος. Με την αναδιάρθρωση του ελληνικού δημόσιου χρέους μέσω του PSI, τα χαρτοφυλάκια κρατικών ομολόγων των τραπεζών υπέστησαν τεράστιες ζημιές, ενώ η πολυετής ύφεση οδήγησε σε προοδευτική αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων.

Το 2012 κορυφώθηκαν οι πιέσεις επί της κεφαλαιακής βάσης αλλά και της ρευστότητας των τραπεζών. Την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου οι ελληνικοί τραπεζικοί όμιλοι με μετοχές εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αθηνών εμφάνισαν ζημιές (μετά από φόρους) ύψους 5,1 δισεκ. ευρώ, οι οποίες αντανακλούν αφενός πρόσθετες απομειώσεις των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου λόγω του PSI, αφετέρου δε επισφάλειες σε δάνεια προς τον

ιδιωτικό τομέα. Η συσσώρευση ζημιών είχε ως συνέπεια σημαντική υποχώρηση της κεφαλαιακής επάρκειας των πιστωτικών ιδρυμάτων, με αποτέλεσμα να καταστεί επιτακτικά αναγκαία η ανακεφαλαιοποίησή τους. Ενδεικτικό των προοπτικών όσον αφορά την ομαλή εξυπηρέτηση των υποχρεώσεων των δανειοληπτών του ιδιωτικού τομέα είναι το γεγονός ότι για το σύνολο των ελληνικών τραπεζών ο λόγος των δανείων σε καθυστέρηση προς το σύνολο των δανείων ανήλθε σε 22,5% στο τέλος Σεπτεμβρίου 2012, έναντι 16% στο τέλος Δεκεμβρίου 2011. Εξάλλου, το υπόλοιπο των καταθέσεων επιχειρήσεων και νοικοκυριών υποχωρούσε έως τα μέσα Ιουνίου 2012. Οι αβεβαιότητες που επικράτησαν κατά την παρατεταμένη περίοδο των εκλογικών αναμετρήσεων προκάλεσαν αλλεπάλληλες εξάρσεις εκροών χρηματικού, οι οποίες απαιτήσαν εφοδιασμό των εμπορικών τραπεζών με ποσότητες τραπεζογραμματίων πολύ πέραν του συνήθους. Αν οι ανάγκες των τραπεζών για τραπεζογραμμάτια δεν είχαν αντιμετωπιστεί από την Τράπεζα της Ελλάδος πλήρως και χωρίς τεχνικά προβλήματα και αντιθέτως είχε δημιουργηθεί η εντύπωση ότι οι τράπεζες δεν ήταν σε θέση να εξοφλήσουν τις καταθέσεις του κοινού, θα είχε προκληθεί κατάρρευση της εμπιστοσύνης, με δεινές συνέπειες για τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα και τις εν γένει προοπτικές της χώρας. **Παρά τις εξαιρετικά αντίξοες συνθήκες, οι ενέργειες της Πολιτείας και της Τράπεζας της Ελλάδος εξασφάλισαν ότι το τραπεζικό σύστημα στάθηκε όρθιο και κανένας καταθέτης δεν έχασε ούτε ένα ευρώ από τις αποταμιεύσεις του.**

Η έλλειψη ρευστότητας επηρεάζει την πραγματική οικονομία

Οι μεγάλες πιέσεις στη ρευστότητα των τραπεζών περιορίσαν αισθητά τις δυνατότητες του τραπεζικού συστήματος να χρηματοδοτεί την πραγματική οικονομία. Οι ετήσιοι ρυθμοί της πιστωτικής επέκτασης προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά παραμένουν αρνητικοί από το Σεπτέμβριο του 2011 και το Νοέμβριο του 2010 αντίστοιχα, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται προβλήματα

στην παραγωγή, τις επενδύσεις και την εξαγωγική δραστηριότητα, αλλά και την αγορρά ακινήτων. Η ανεπαρκής ρευστότητα αποτέλεσε έτσι έναν από τους διαύλους μέσω των οποίων η κρίση χρέους οδήγησε σε πτώση της οικονομικής δραστηριότητας.

Οι πιέσεις επί της ρευστότητας των εγχώριων τραπεζών αμβλύθηκαν σημαντικά με την προσφυγή στις πράξεις νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος, αλλά και στην έκτακτη χρηματοδότηση που προσέφερε η Τράπεζα της Ελλάδος. Η ευρεία στήριξη της ρευστότητας που παρασχέθηκε από την κεντρική τράπεζα συνέβαλε ώστε ο περιορισμός της τραπεζικής χρηματοδότησης προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά να συγκρατηθεί σε ρυθμό πολύ χαμηλότερο από εκείνον της συρρίκνωσης της καταθετικής βάσης των τραπεζών. Στο μέτρο τούτο, η Τράπεζα της Ελλάδος, ως αναπόσπαστο μέρος του Ευρωσυστήματος, συνέβαλε σε μετριασμό των δυσμενών επιπτώσεων της κρίσης χρέους και της δημοσιονομικής προσαρμογής στην οικονομική δραστηριότητα. Χωρίς τη στήριξη της κεντρικής τράπεζας, οι δυσχέρειες πρόσβασης σε τραπεζικό δανεισμό τις οποίες αναφέρουν οι επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά (στις σχετικές δειγματοληπτικές έρευνες) και οι συνακόλουθες πιέσεις στη ρευστότητα του πραγματικού τομέα της οικονομίας θα ήταν κατά πολύ εντονότερες.

Η ανασύνταξη του τραπεζικού συστήματος

Το 2012, παρά τη βαθιά κρίση, τέθηκαν και οι βάσεις για την “αλλαγή σελίδας” όσον αφορά τη φυσιογνωμία του τραπεζικού συστήματος. Έγινε πλέον ευρύτερα αντιληπτό ότι το ελληνικό τραπεζικό σύστημα δεν θα μπορούσε να πορευθεί στη νέα εποχή με την πρότερη διάρθρωσή του. Ήδη γίνονται τα πρώτα βήματα στην κατεύθυνση της εσωτερικής αναδιοργάνωσης των τραπεζών, μέσω της αναπροσαρμογής του επιχειρησιακού τους μοντέλου, και για τη συνολική ανασύνταξη του τραπεζικού συστήματος μέσω της συνένωσης δυνάμεων. Το μέγεθος της ελληνικής οικονομίας απαιτεί λιγότερες σε αριθμό και ισχυρότερες τράπε-

ζες, ώστε αυτές να είναι περισσότερο ανθεκτικές στις οικονομικές αναταραχές.³

Από τη διαδικασία αυτή επωφελούνται τόσο οι καταθέτες όσο και οι δανειολήπτες, καθώς οι μεγαλύτερες σε μέγεθος τράπεζες, πρώτον, έχουν καλύτερη δυνατότητα πρόσβασης στις διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίων και, δεύτερον, λόγω υψηλότερης αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας, έχουν μικρότερο κίνητρο να προσφεύγουν σε επενδύσεις υψηλού κινδύνου.

Η ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών

Ιδιαίτερα θετική εξέλιξη, προαπαιτούμενη για την ολοκλήρωση της ανασύνταξης, αποτέλεσε η εξασφάλιση μέσω του Προγράμματος Στήριξης των αναγκαίων πόρων για την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών. Σημειώνεται ότι, προκειμένου να καθορίσει ποιες τράπεζες ήταν κατάλληλες για δημόσια στήριξη, η Τράπεζα της Ελλάδος εκπόνησε το Μάρτιο του 2012 μελέτη στρατηγικής αξιολόγησης του τραπεζικού τομέα. Η μελέτη αξιολόγησε τις προοπτικές αυτοδύναμης βιωσιμότητας των τραπεζών, εφαρμόζοντας ένα ευρύ σύνολο κριτηρίων (τόσο εποπτικών όσο και επιχειρησιακών), όπως άλλωστε προβλεπόταν στο Μνημόνιο του Μαρτίου 2012, και εκτίμησε ποιες τράπεζες έχουν περισσότερες πιθανότητες να αποπληρώσουν σε εύλογο χρονικό διάστημα τα κεφάλαια που θα λάμβαναν ως δημόσια στήριξη.

Το Μάιο και το Δεκέμβριο του 2012, οι τέσσερις τράπεζες που προσδιορίστηκαν από την αξιολόγηση ως βιώσιμες με την παραπάνω έννοια έλαβαν προκαταβολή από το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας με εισφορά χρεογράφων του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF) για τη διατήρηση της κεφαλαιακής τους επάρκειας σε επίπεδα ανώτερα των ελάχιστων απαιτούμενων. Τα επόμενα στάδια της διαδικασίας ανακεφαλαιοποίησης περιλα-

³ Βλ. Τράπεζα της Ελλάδος, *Νομισματική Πολιτική – Ενδιάμεση Έκθεση 2012*, Νοέμβριος 2012, σελ. 37.

βάνουν την έκδοση υπό αίρεση μετατρέψιμων χρηματοδοτικών μέσων (contingent convertible bonds - CoCos) και την ολοκλήρωση των αυξήσεων μετοχικού κεφαλαίου έως το τέλος Απριλίου του 2013. Οι ιδιώτες μέτοχοι θα έχουν τον έλεγχο των τραπεζών που θα λάβουν κεφαλαιακή ενίσχυση από το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, εφόσον καταβάλουν ποσό τουλάχιστον ίσο με το 10% της αξίας των νεοεκδοθησομένων κοινών μετοχών. Οι λοιπές τράπεζες, όπως προβλέπεται στο Μνημόνιο του Δεκεμβρίου 2012, πρέπει να ανακεφαλαιοποιηθούν με ιδιωτικά κεφάλαια έως το τέλος Απριλίου του 2013. Μπορούν επίσης να συγχωνευθούν με άλλες τράπεζες, εφόσον καταθέσουν ένα αξιόπιστο Επιχειρησιακό Σχέδιο και ικανοποιήσουν τις ανάγκες ανακεφαλαιοποίησής τους μέχρι τον Απρίλιο του 2013. Αν οι ιδιώτες επενδυτές δεν στηρίξουν αυτές τις τράπεζες, η Τράπεζα της Ελλάδος θα προβεί στις απαραίτητες ενέργειες, που προβλέπονται από το θεσμικό πλαίσιο, για μια ομαλή διαδικασία εξυγίανσης το αργότερο μέχρι τον Ιούνιο του 2013, κατά τρόπο που θα διασφαλίζει τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα και τα συμφέροντα των καταθετών.

Υπενθυμίζεται ότι για την εκτίμηση των κεφαλαιακών αναγκών των τραπεζών ελήφθησαν υπόψη: (α) οι ζημιές από το PSI, (β) οι αναμενόμενες ζημιές πιστωτικού κινδύνου και (γ) η εκτιμώμενη εσωτερική δημιουργία κεφαλαίου κατά την περίοδο 2012-2014. Επίσης, αναφορικά με τα συνολικά κεφάλαια που απαιτούνται για το τραπεζικό σύστημα, το Δεκέμβριο του 2012 η Τράπεζα της Ελλάδος επικαιροποίησε την εκτίμησή της για την επάρκεια των Χρηματοδοτικών Πόρων, δηλαδή του ύψους των δημόσιων πόρων που απαιτούνται για την κάλυψη τόσο των αναγκών ανακεφαλαιοποίησης όσο και του κόστους αναδιάρταξης του ελληνικού τραπεζικού τομέα την περίοδο 2012-2014. Εντός ενός εύλογου διαστήματος εμπιστοσύνης όσον αφορά τις οικονομικές προσδοκίες, το ποσό των 50 δισεκ. ευρώ που προβλέπεται στο Πρόγραμμα Στήριξης της Ελληνικής Οικονομίας επαρκεί για να καλύψει το κόστος ανακεφα-

λαιοποίησης και αναδιάρταξης του ελληνικού τραπεζικού τομέα. Σημειώνεται ότι το ποσό αυτό περιλαμβάνει και ένα απόθεμα ασφαλείας για την αντιμετώπιση απροσδόκητων εξελίξεων που θα μπορούσαν να αυξήσουν τις κεφαλαιακές ανάγκες.

Η διαδικασία εξυγίανσης, αναδιάρθρωσης και ανακεφαλαιοποίησης του τραπεζικού συστήματος έχει μέχρι σήμερα σημειώσει σημαντική πρόοδο, όπως δείχνουν τα ακόλουθα συγκριτικά στοιχεία:

- Κατά την έναρξη της κρίσης βρισκόνταν σε λειτουργία 17 τράπεζες. Υπήρχαν επίσης 16 συνεταιριστικές τράπεζες, το μερίδιο αγοράς των οποίων αντιπροσώπευε αθροιστικά μόλις το 1% του τραπεζικού συστήματος.
- Μέχρι σήμερα, το πλαίσιο εξυγίανσης έχει χρησιμοποιηθεί για την εξυγίανση επτά τραπεζών: τεσσάρων εμπορικών τραπεζών και τριών συνεταιριστικών.
- Στην παρούσα φάση βαίνει προς ολοκλήρωση η συγχώνευση των δύο μεγαλύτερων τραπεζών, της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος και της Eurobank.
- Η Alpha Bank, δηλαδή η τρίτη σε μέγεθος συστημική τράπεζα, έχει απορροφήσει την Εμπορική Τράπεζα, θυγατρική της Crédit Agricole.
- Η Τράπεζα Πειραιώς έχει απορροφήσει τη Γενική Τράπεζα, θυγατρική της Société Générale, καθώς και τα υγιή στοιχεία ενεργητικού και τις καταθέσεις της κρατικής ΑΤΕ, ενώ βρίσκεται σε συζητήσεις για την απόκτηση της Millennium Bank.

Σε μερικούς μήνες, στο τέλος της διαδικασίας αυτής, εκτιμάται ότι θα έχουν συγκροτηθεί τρεις μεγάλοι και ισχυροί όμιλοι μαζί με μερικές άλλες μικρότερες τράπεζες, τα μερίδια αγοράς των οποίων διασφαλίζουν τον ανταγωνισμό. Είναι φανερό ότι το ελληνικό τραπεζικό σύστημα γίνεται περισσότερο συγκεντρωμένο και αποδοτικό, καθώς δημιουργού-

νται οι προϋποθέσεις για αξιοποίηση των συνεργειών και των οικονομιών κλίμακας. Ισχυροποιείται και αποκτά ικανοποιητική κεφαλαιακή επάρκεια. Ταυτόχρονα, διατηρεί την ισχυρή και κερδοφόρα παρουσία του στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Ισχυρότερο τραπεζικό σύστημα ικανό να χρηματοδοτήσει την ανάκαμψη

Η αναμόρφωση του τραπεζικού συστήματος και η παράλληλη κεφαλαιακή του ενίσχυση αποτελούν κομβικής σημασίας διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που συμβάλλουν αποφασιστικά στη σταδιακή αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας και συνιστούν προϋποθέσεις για ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας, όπως προαναφέρθηκε. Ήδη η σταδιακή επιστροφή των καταθέσεων των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων αποτελεί ένα πρώτο σημάδι θετικής αποτίμησης των εξελίξεων στο τραπεζικό σύστημα. Η συνέχιση της επιστροφής των καταθέσεων και η ολοκλήρωση της διαδικασίας ανακεφαλαιοποίησης που έχει δρομολογηθεί για τους πρώτους μήνες του 2013 θα συντελέσουν, σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα, στη βαθμιαία αποκατάσταση της πρόσβασης των ελληνικών τραπεζών στις διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίων. Γενικότερα, η αποκατάσταση της κεφαλαιακής επάρκειας και η ενίσχυση της ρευστότητας των τραπεζών δημιουργούν τις προϋποθέσεις για ενίσχυση της προσφοράς τραπεζικών πιστώσεων, ώστε να διευκολυνθεί η χρηματοδότηση της παραγωγής, των επενδύσεων και των εξαγωγών. Το τραπεζικό σύστημα, αφού πέρασε μέσα από πολύ δύσκολες συνθήκες, αναδεικνύεται ισχυρότερο και ικανό να χρηματοδοτήσει την ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας.

7 ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ

Όπως έχει λεχθεί επανειλημμένα, η οικονομική κρίση δεν έφερε μόνο οξύτατα προβλήματα, αλλά και σημαντικές ευκαιρίες. Οι δύο σημαντικότερες, που συνιστούν και προκλήσεις για τη σημερινή Ελλάδα, είναι:

Πρώτον, η αλλαγή της παραγωγικής διάρθρωσης της οικονομίας και ο αναπροσανατολισμός της προς τομείς υψηλής προστιθέμενης αξίας και παραγωγικότητας που θα μπορούν να προσφέρουν διεθνώς εμπορεύσιμα αγαθά και υπηρεσίες, ανταγωνιστικά τόσο στην εγχώρια όσο και στην εξωτερική αγορά.

Δεύτερον, ο εκσυγχρονισμός της δημόσιας διοίκησης και η μείωση του μεγέθους του δημόσιου τομέα, που πρέπει ταυτόχρονα να λειτουργούν πιο φιλικά προς τους πολίτες και τις επιχειρήσεις.

Η αποτελεσματική ανταπόκριση σ' αυτές τις κρίσιμες προκλήσεις απαιτεί την οικοδόμηση και ενδυνάμωση της κοινωνικής συναίνεσης όσον αφορά την εφαρμογή του προγράμματος προσαρμογής της οικονομίας, προκειμένου να επισπευστεί η έναρξη της ανάκαμψης και να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για διατηρήσιμη ανάπτυξη.

Συγκρίνοντας τη σημερινή κατάσταση με τις συνθήκες που επικρατούσαν πριν από λίγους μόνο μήνες, είναι φανερό ότι πολλά έχουν αλλάξει προς το καλύτερο. Το σημαντικότερο είναι ότι έχει απομακρυνθεί το ενδεχόμενο της χρεοκοπίας και της εξόδου από το ευρώ. Αποδυναμώνεται έτσι ο κύριος παράγων που δημιουργούσε αβεβαιότητα στις διεθνείς αγορές και στους Έλληνες πολίτες. Τώρα μπορούμε να προβλέψουμε, με σχετική βεβαιότητα, ότι τα επόμενα χρόνια η χώρα θα πορευθεί προς την έξοδο από την κρίση και προς την ανάπτυξη ως μέλος της ζώνης του ευρώ και έχοντας τη στήριξη των εταίρων της. Όσο ισχυροποιείται αυτή η πρόβλεψη, τόσο θα βελτιώνεται το κλίμα στην Ελλάδα και στο εξωτερικό και θα επιταχύνεται η πορεία προς την ανάκαμψη. Για να συμβεί όμως αυτό, πρέπει να συνεχιστεί η εφαρμογή του προγράμματος προσαρμογής που έχει αποφασιστεί, χωρίς αποκλίσεις και καθυστερήσεις. Η προσήλωση στους στόχους και, αν είναι δυνατόν, η υπέρβασή τους θα εξαλείψουν όσες αβεβαιότητες παραμένουν και θα ενδυναμώσουν τις θετικές προοπτικές, με άμεσα αποτελέσματα στην πραγματική οικονομία.

Διανύσαμε το μεγαλύτερο μέρος μιας δύσβατης διαδρομής με υψηλό τίμημα για την ελληνική κοινωνία. Τώρα που το τέρμα είναι ορατό, πρέπει να εντείνουμε την προσπάθεια

για να καλύψουμε τα τελευταία μέτρα της διαδρομής και να εξασφαλίσουμε ότι, αυτή τη φορά, οι προσπάθειες και οι θυσίες των πολιτών δεν θα πάνε χαμένες.

III ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

I ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΔΙΕΘΝΩΣ ΚΑΙ ΣΤΗ ΖΩΝΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ¹

Εισαγωγή

• Η πρόοδος που σημειώθηκε περί το τέλος του 2012 όσον αφορά την οικονομική διακυβέρνηση της ΟΝΕ και η επαναφορά σε κανονική τροχιά του οικονομικού προγράμματος της Ελλάδος συνέβαλαν στη μείωση του υψηλού βαθμού αβεβαιότητας που χαρακτήριζε τις προοπτικές της ευρωπαϊκής και κατ' επέκταση της παγκόσμιας οικονομίας. Προς την ίδια κατεύθυνση έδρασε και η συμφωνία στο αμερικανικό Κογκρέσο για την αποφυγή του “δημοσιονομικού βραβήθρου” και του κινδύνου οικονομικής ύφεσης στις ΗΠΑ.

• Ωστόσο, σημαντικές προκλήσεις παραμένουν. Στη ζώνη του ευρώ, η κρίση χρέους δεν έχει ακόμη ξεπεραστεί και οι βραχυχρόνιες οικονομικές προοπτικές εξακολουθούν να είναι δυσμενείς, καθώς ο ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ το 2013 προβλέπεται να παραμείνει ελαφρά αρνητικός και το ποσοστό ανεργίας να προσεγγίσει το 12%, με αρκετά μεγάλες διαφορές στις επιδόσεις των επιμέρους οικονομιών. Ευνοϊκότερες είναι οι προοπτικές για την οικονομία των ΗΠΑ, όπου ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ προβλέπεται να διαμορφωθεί στο 2,0% (σύμφωνα με το ΔΝΤ), αλλά παραμένει ζητούμενο η συμφωνία σε ένα μακροπρόθεσμο πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής. Ευνοϊκό στοιχείο για την παγκόσμια οικονομία είναι οι προβλέψεις για σχετικά υψηλό ρυθμό ανάπτυξης στις κυριότερες αναδυόμενες οικονομίες.

Οικονομικές εξελίξεις και προοπτικές

• Η παγκόσμια οικονομία, επιβραδύνθηκε περαιτέρω το 2012, αντανάκλωντας (α) τη σοβαρή εξασθένηση της εμπιστοσύνης, κυρίως λόγω της ασυνήθιστα υψηλής αβεβαιότητας που τροφοδοτήθηκε από την αναζωπύρωση της κρίσης χρέους στη ζώνη του ευρώ και τις πρόσκαιρες ανησυχίες για τη βιωσιμότητα της ζώνης το δεύτερο τρίμηνο του 2012, (β) τις επι-

πτώσεις της ταυτόχρονης αναγκαιίας δημοσιονομικής προσαρμογής σε πολλές προηγμένες οικονομίες, (γ) τις ευρύτερες επιπτώσεις, κυρίως στις αναδυόμενες εξαγωγικές οικονομίες, από την επιβράδυνση του παγκόσμιου εμπορίου και την ύφεση στη ζώνη του ευρώ, (δ) τον αντίκτυπο στην εγχώρια και τη διεθνή ζήτηση από τη συνεχιζόμενη απομόχλευση νοικοκυριών και χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και (ε) τις επιπτώσεις από την επικράτηση νέων ιστορικά υψηλών διεθνών τιμών στα καύσιμα και σε ορισμένα βασικά εμπορεύματα, κυρίως τα τρόφιμα.

• Ο ρυθμός ανόδου του παγκόσμιου ΑΕΠ εκτιμάται ότι επιβραδύνθηκε στο 3,2% το 2012, από 3,9% το 2011 (τελευταίες εκτιμήσεις του ΔΝΤ) (βλ. Πίνακα III.1). Στις 34 οικονομίες-μέλη του ΟΟΣΑ ο ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ εκτιμάται ότι επιβραδύνθηκε στο 1,4% από 1,8% το 2011.

• Ωστόσο, η επιβράδυνση στις προηγμένες οικονομίες το 2012 (στο 1,3% από 1,6%) αντανακλά εξαιρετικά διαφοροποιημένες εξελίξεις κατά οικονομικές περιοχές και χώρες. Στις ΗΠΑ σημειώθηκε επιτάχυνση της ανάπτυξης στο 2,2% από 1,8% το 2011, αν και το δ' τρίμηνο ο ρυθμός μεταβολής, ανηγμένος σε ετήσια βάση, ήταν ελαφρά αρνητικός (-0,1%), αντανάκλωντας τόσο τις επιπτώσεις των ακραίων καιρικών φαινομένων όσο και τη μείωση των αμυντικών δαπανών. Επίσης, η ανεργία υποχώρησε περαιτέρω στο 8,1% το 2012 από 8,9% το 2011. Η Ιαπωνία εξήλθε από την ύφεση το 2012 (+1,9% από -0,6% το 2011), αλλά παρουσίασε εμπορικό έλλειμμα επί δεύτερο κατά σειρά έτος (και μάλιστα αυξημένο κατά 170%), καθώς οι εισπράξεις από εξαγωγές αγαθών μειώθηκαν κατά 2,7% και οι πληρωμές για εισαγωγές αυξήθηκαν κατά 3,8% (κυρίως λόγω των εισαγωγών καυσίμων,

¹ Κύριες πηγές στοιχείων: (α) Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, *World Economic Outlook*, Οκτ. 2012, και *World Economic Outlook Update*, 23.1.2013, (β) Μακροοικονομικές προβολές των εμπειρογνομών του Ευρωσυστήματος, 6.12.2012, (γ) Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *European Economic Forecast*, Νοέμβριος 2012 και (δ) ΟΟΣΑ, *Economic Outlook*, No 92, Νοέμ. 2012. Το κείμενο βασίζεται σε πληροφόρηση και προβλέψεις που ήταν διαθέσιμες μέχρι τις 14 Φεβρουαρίου 2013.

Πίνακας III.1 Βασικά μακροοικονομικά μεγέθη της παγκόσμιας οικονομίας

	Αριθμός χωρών	Μερίδιο στο ΑΕΠ ¹ %	ΑΕΠ (ετήσιες % μεταβολές όγκου)			Πληθυσμιακές (ετήσιες % μεταβολές)			Δημοσιονομικό αποτέλεσμα (% του ΑΕΠ)			Ακαθάριστο δημόσιο χρέος (% του ΑΕΠ)			Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (% του ΑΕΠ)		
			2011	2012	2013	2011	2012	2013	2011	2012	2013	2011	2012	2013	2011	2012	2013
Παγκόσμιο σύνολο	186		3,9	3,2	3,5				-4,6	-4,2	-3,5	79,9	81,3	81,5			
1. Προηγμένες οικονομίες	35	51,1	1,6	1,3	1,4	2,7	2,0	1,6	-6,6	-5,9	-4,9	105,5	110,7	113,6	-0,2	-0,4	-0,3
ΗΠΑ			1,8	2,2 ³	2,0	3,1	2,1	1,8	-10,2	-8,5	-6,8	102,2	109,8	113,0	-3,1	-3,0	-3,0
Ιαπωνία			-0,6	1,9 ⁴	1,2	-0,3	0	-0,5	-9,3	-9,9	-10,1	205,3	214,3	224,3	2,1	1,1	1,2
Ην. Βασίλειο			0,9	-0,0 ⁵	1,0	4,5	2,6	1,9	7,8	-6,2	-7,2	85,0	88,7	93,2	-1,9	-3,3	-3,5
Ζώνη του ευρώ			1,4	-0,5 ⁴	-0,2	2,7	2,4	1,6	-4,1	-3,3	-2,6	88,1	92,9	94,5	0,5	1,4	1,9
2. Αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες	151	48,9	6,3	5,1	5,5	7,2	6,1	6,1	-1,8	-1,9	-1,8	37,0	34,8	33,1	1,9	1,3	1,1
Κίνα			9,3	7,8	8,2	5,5	2,6	1,5	0,1	-2,0	-2,2	25,8	22,2	19,6	2,8	2,9	2,9
Ρωσία			4,3	3,6	3,7	8,4	5,0	6,4	1,6	0,5	0,1	12,0	11,0	9,9	5,3	4,6	2,7

Πηγές: ΔΝΤ, *World Economic Outlook* Οκτώβριος 2012 και *WEO Update*, 23 Ιαν. 2013. ΔΝΤ, *Fiscal Monitor*, Οκτ. 2012. ΟΟΣΑ, *Economic Outlook*, Νο 92, Νοέμβριος 2012, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *European Economic Forecast*, Autumn 2012, Νοέμ. 2012.

Σημειώσεις: Για το 2012 εκτιμήσεις και για το 2013 προβλέψεις. Σύμφωνα με την κατάταξη του ΔΝΤ: Προηγμένες οικονομίες: Ζώνη του ευρώ-17, οι 4 νέες βιομηχανικές οικονομίες της Ασίας (Κορέα, Σιγκαπούρη, Ταϊβάν-Επάρχια Κίνας και Χονγκ Κονγκ-Ειδική Διοικητική Περιοχή) και ΗΠΑ, Ιαπωνία, Αυστραλία, Δανία, Ελλάδα, Ηνωμ. Βασίλειο, Ισπανία, Ν. Ζηλανδία, Σουηδία και Τσεχία, Αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες: Αργεντινή και Ανατολική Ευρώπη (14), Κοινοπολιτεία Ανεξαρτήτων Κρατών (13 με Μογγολία), Αναπτυσσόμενη Ασία (27), Μέση Ανατολή (20) και Δυτικό Ημισφαίριο (32).

1 Ποσοστό % συμμετοχής στο παγκόσμιο ΑΕΠ το 2011, με βάση τις ιστιμίες αγοραστικών δυνάμεων (ΙΑΔ).

2 ΕνΔΤΚ για τη ζώνη του ευρώ και το Ην. Βασίλειο και ΔΤΚ για τις λοιπές περιπτώσεις. Μέσα επτάεδα έτους.

3 Στοιχεία που ανακοινώθηκαν στις 30.1.2013.

4 Στοιχεία που ανακοινώθηκαν στις 14.2.2013.

5 Στοιχεία που ανακοινώθηκαν στις 25.1.2013.

μετά τη σχεδόν πλήρη αναστολή της λειτουργίας των πυρηνικών αντιδραστήρων). Αντίθετα, η ζώνη του ευρώ εισήλθε το 2012 σε ήπια ύφεση (-0,5%), ενώ το ΑΕΠ του Ηνωμένου Βασιλείου έμεινε στάσιμο.

- Στις προηγούμενες οικονομίες η επιβράδυνση του ΑΕΠ το 2012 οφειλόταν πρωτίστως στις αρνητικές εξελίξεις και την ύφεση που σημειώθηκαν στη ζώνη του ευρώ κυρίως λόγω των φόβων για τη διάχυση των αρνητικών επιπτώσεων από την κρίση δημόσιου χρέους. Τα ήδη εξαιρετικά χαμηλά επιτόκια των κεντρικών τραπεζών των χωρών αυτών και οι απαραίτητες προσπάθειες του –ακόμη εύθραυστου λόγω της διεθνούς κρίσης– τραπεζικού τομέα για απομόχλευση και αύξηση της κεφαλαιακής του επάρκειας δεν επέτρεπαν περαιτέρω χαλάρωση της νομισματικής πολιτικής με τα συμβατικά μέσα, συνέχισαν όμως να αξιοποιούνται τα μη συμβατικά μέσα τόσο στην Ευρώπη όσο και στις ΗΠΑ.

- Στις αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες οι ρυθμοί ανάπτυξης παρέμειναν σχετικά υψηλοί, αν και ο ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ επιβραδύνθηκε στο 5,1% από 6,3% (με εξαίρεση τις χώρες της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής, όπου σημειώθηκε επιτάχυνση σε 5,2% από 3,5%), κυρίως λόγω της ανάλογης εξέλιξης της εξωτερικής ζήτησης από τις προηγούμενες οικονομίες και του διεθνούς εμπορίου. Οι αναδυόμενες οικονομίες της Ασίας συνεχίζουν να επιτυγχάνουν τις συγκριτικά καλύτερες επιδόσεις και ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ εκτιμάται ότι επιβραδύνθηκε στο 6,6% από 8,0% το 2011. Το ΑΕΠ στην Κίνα επιβραδύνθηκε, καταγράφοντας ρυθμό ανόδου 7,8%, το χαμηλότερο από το 1999, έναντι 9,3% το 2011.

- Η υψηλή και σε ορισμένες χώρες αυξανόμενη ανεργία αποτέλεσε πρόσθετο παράγοντα υποχώρησης της εμπιστοσύνης και μείωσης της δαπάνης. Το ποσοστό ανεργίας στις χώρες-μέλη του ΟΟΣΑ εκτιμάται ότι παρέμεινε σταθερό στο 8% το 2012, αντανakλώντας όμως πολύ διαφορετικές εξελίξεις ανά χώρα. Στις ΗΠΑ υποχώρησε περαιτέρω σημα-

ντικά (στο 8,1% από το 9,6% του 2010), στην Ιαπωνία υποχώρησε επίσης (στο 4,4% από 4,6%) κυρίως ως αποτέλεσμα της μείωσης της προσφοράς εργασίας. Αντιθέτως στη ζώνη του ευρώ η ανεργία αυξήθηκε περαιτέρω στο 11,1% από 10,0% το 2011, δηλ. 3,7 εκατοστιαίες μονάδες πάνω από το ιστορικό χαμηλό του 2007-2008 (7,4%).

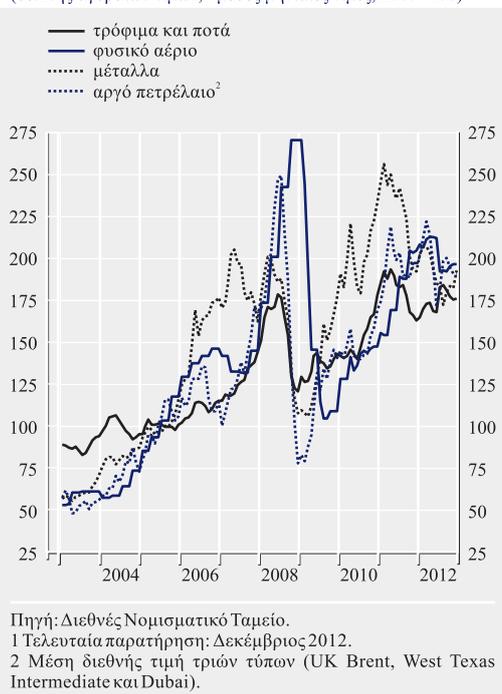
- Ο πληθωρισμός υποχώρησε το 2012 (στις ανεπτυγμένες οικονομίες στο 2,0% από 2,7%, στις αναπτυσσόμενες και αναδυόμενες στο 6,1% από 7,2%), τόσο λόγω της επιβράδυνσης της οικονομικής δραστηριότητας και της διεύρυνσης του αρνητικού παραγωγικού κενού στις χώρες-μέλη του ΟΟΣΑ (στο -2,9% από -2,5% το 2011) όσο και λόγω της μείωσης των διεθνών τιμών βασικών εμπορευμάτων εκτός καυσίμων και της μεγάλης επιβράδυνσης της ανόδου της τιμής του πετρελαίου. Στις ΗΠΑ, όπου επιπλέον παρατηρήθηκε μικρή υποχώρηση του ρυθμού ανόδου του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο σύνολο της οικονομίας (1,6% από 2,0% το 2011), ο πληθωρισμός με βάση τον ΔΤΚ μειώθηκε εντονότερα, στο 2,1% το 2012 από 3,1% το 2011. Αντίθετα, στη ζώνη του ευρώ όπου το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο σύνολο της οικονομίας επιταχύνθηκε (στο 1,4%, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, από 0,9% το 2011), ο πληθωρισμός με βάση τον ΕνΔΤΚ υποχώρησε λιγότερο, στο 2,4% το 2012, από 2,7% το 2011.

- Ο ρυθμός ανόδου του όγκου του παγκόσμιου εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών συνέχισε να επιβραδύνεται το 2012 στο 2,8% από 5,9% το 2011, συμβάλλοντας καθοριστικά στην επιβράδυνση του παγκόσμιου ΑΕΠ. Η αβεβαιότητα και η μείωση της διεθνούς ζήτησης αλλά και οι δυσκολίες χρηματοδότησης έπληξαν τόσο τις εξαγωγικές όσο και τις εισαγωγικές δραστηριότητες. Για το 2013 προβλέπεται μικρή επιτάχυνση της ανόδου του όγκου του παγκόσμιου εμπορίου στο 3,8%.

- Η διεθνής τιμή του αργού πετρελαίου τύπου Brent, η οποία είχε αυξηθεί έντονα το 2010 και το 2011, σχεδόν σταθεροποιήθηκε το 2012

Διάγραμμα III.1 Διεθνείς τιμές βασικών εμπορευμάτων (Ιανουάριος 2003-Δεκέμβριος 2012)

(δείκτης αγοραίων τιμών,¹ μέσες μηνιαίες τιμές, 2005=100)

σε μέσα επίπεδα έτους και σε όρους δολαρίου. Σε όρους ευρώ το αργό πετρέλαιο τύπου Brent σημείωσε άνοδο το 2012 κατά 8,7%, έναντι 31,3% το 2011 και 36,1% το 2010. Οι διεθνείς τιμές των βασικών εμπορευμάτων πλην καυσίμων εκτιμάται ότι υποχώρησαν κατά 9,8% σε όρους δολαρίου, με εξαίρεση τις τιμές των τροφίμων που παρέμειναν σχετικά υψηλές λόγω των προβλημάτων στη συνολική παγκόσμια προσφορά (ξηρασία κ.λπ.) (βλ. Διάγραμμα III.1). Με βάση τις προβλέψεις για το 2013, η διεθνής τιμή του αργού πετρελαίου θα υποχωρήσει κατά 5,1% σε όρους δολαρίου, ενώ οι τιμές των άλλων βασικών εμπορευμάτων προβλέπεται ότι θα μειωθούν κατά 3,0% (προβλέψεις ΔΝΤ).

- Η δημοσιονομική πολιτική στις προηγμένες οικονομίες συνέχισε να έχει περιοριστική κατεύθυνση και τα διαρθρωτικά ελλείμματα μειώθηκαν για δεύτερο συνεχές έτος το 2012 — με εξαίρεση την Ιαπωνία — με στόχο τον περιορισμό των κινδύνων που απορρέουν από

το εξαιρετικά υψηλό και ακόμη αυξανόμενο δημόσιο χρέος. Αν και ο βαθμός δημοσιονομικής προσαρμογής ποικίλλει αρκετά ανά χώρα, οι δημοσιονομικοί πολλαπλασιαστές υπήρξαν υψηλότεροι του παρελθόντος (για το θέμα βλ. και Κεφάλαιο IX.1.A) και η ασκούμενη συστατική δημοσιονομική πολιτική γενικά υπήρξε περισσότερο ανασχετική της ανάπτυξης σε σύγκριση με τις προβλέψεις. Αυτό συνέβη λόγω της διάχυτης αβεβαιότητας σχετικά με τις εξελίξεις στη ζώνη του ευρώ, η οποία συνέβαλε στην εκ νέου άνοδο των επιτοκίων των κρατικών ομολόγων της Ισπανίας και της Ιταλίας. Η γενικευμένη αυτή αβεβαιότητα αλλά και τα ήδη σχεδόν μηδενικά βασικά επιτόκια καθώς και οι δυσκολίες του τραπεζικού τομέα για απρόσκοπτη χρηματοδότηση της πραγματικής οικονομίας δεν επέτρεψαν να αντισταθμιστεί η μείωση της δημόσιας δαπάνης από αύξηση της ιδιωτικής καταναλώσεως και των επενδύσεων.² Παρά τις αναμενόμενες επιπτώσεις επί του εισοδήματος, είναι αναπόφευκτη και αναγκαία η ταχεία εξάλειψη των πρωτογενών δημοσιονομικών ελλειμμάτων, ιδίως σε χώρες της ευρωζώνης που αντιμετωπίζουν απώλεια αξιοπιστίας ή αδυναμία δανεισμού από τις αγορές με χαμηλά επιτόκια. Στις αρχές του τρέχοντος έτους πάντως (11 Ιανουαρίου 2013), η κυβέρνηση της Ιαπωνίας ανακοίνωσε μεγάλη δέσμη μέτρων ύψους 10,3 τρισεκ. γιεν για την τόνωση της οικονομίας, η οποία επιδιώκεται να αυξήσει το ΑΕΠ κατά 2% και να δημιουργήσει 600.000 νέες θέσεις εργασίας.

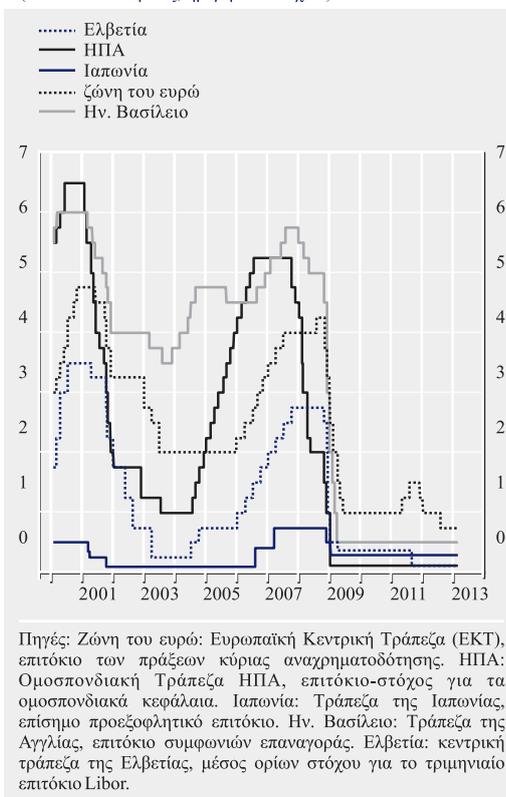
- Το δημοσιονομικό έλλειμμα στις ΗΠΑ εκτιμάται ότι υποχώρησε στο 8,5% του ΑΕΠ το 2012 από 10,2% το 2011, ενώ στην Ιαπωνία αυξήθηκε στο 9,9% από 9,3% το 2011. Στη ζώνη του ευρώ το δημοσιονομικό έλλειμμα υποχώρησε για τρίτο έτος το 2012, φθάνοντας στο 3,3%, από 4,1% το 2011. Το ακαθάριστο δημόσιο χρέος αυξήθηκε περαιτέρω το 2012 στο 109,8% στις ΗΠΑ, στο 214,3% στην Ιαπωνία και στο 100,6% στη ζώνη του ευρώ.

² Βλ σχετικά τα σημαντικά Πλαίσια 1.1, 1.2 και 1.3 στο IMF, *World Economic Outlook*, Οκτώβριος 2012 και Πλαίσιο 1.5 στο Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *European Economic Forecast*, Νοέμβριος 2012

• Η νομισματική πολιτική παρέμεινε εξαιρετικά χαλαρή στις προηγμένες οικονομίες διευκολύνοντας έτσι τη δημοσιονομική προσαρμογή με το μικρότερο δυνατό αναπτυξιακό κόστος (βλ. Διάγραμμα III.2). Στην Ιαπωνία και το Ηνωμένο Βασίλειο οι κεντρικές τράπεζες επέκτειναν κατά το 2012 τα προγράμματα αγοράς ομολόγων κατά 36 τρισεκ. γιεν και κατά συνολικά 100 δισεκ. στεργλίνες αντίστοιχως. Η Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ το Σεπτέμβριο του 2012 ανακοίνωσε και τρίτο πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης για να αντισταθμίσει εν μέρει την επίπτωση της προβλεπόμενης δημοσιονομικής περιστολής (του “δημοσιονομικού βαράθρου”), ενώ στις 30 Ιανουαρίου του τρέχοντος έτους επιβεβαίωσε ότι θα διατηρήσει το επιτόκιο-στόχο μεταξύ 0% και 0,25% για όσο διάστημα το ποσοστό ανεργίας εξακολουθεί να υπερβαίνει το 6,5% και εφόσον (α) οι μεσοπρόθεσμες προβλέψεις για τον πληθωρισμό δεν απέχουν από το μακροπρόθεσμο στόχο του 2% περισσότερο από μισή εκατοστιαία μονάδα και (β) οι μακροπρόθεσμες πληθωριστικές προσδοκίες παραμένουν σταθερές. Στη ζώνη του ευρώ, η ΕΚΤ, μετά τις τέσσερις διαδοχικές μειώσεις του βασικού της επιτοκίου μέσα στο 2011, προέβη σε νέα μείωσή του κατά 25 μονάδες βάσης στις 11 Ιουλίου του 2012, καθορίζοντάς το στο 0,75%. Στα τέλη του 2011 αποφάσισε να διενεργήσει δύο πράξεις μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης, μία που πραγματοποιήθηκε το Δεκέμβριο του 2011 και μία δεύτερη το Φεβρουάριο του 2012, οι οποίες ενίσχυσαν σημαντικά τη ρευστότητα και είχαν θετικό αντίκτυπο στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Επίσης, η ΕΚΤ προχώρησε σε αγορές κρατικών ομολόγων στη δευτερογενή αγορά, βελτίωσε τους όρους μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης και διέυρυνε τα κριτήρια καταλληλότητας όσον αφορά τους τίτλους που γίνονται αποδεκτοί για την άντληση ρευστότητας από το Ευρωσύστημα. Τέλος, η ανακοίνωση, στις αρχές Σεπτεμβρίου, των όρων και προϋποθέσεων της εφαρμογής ενός νέου προγράμματος αγοράς κρατικών ομολόγων διάρκειας μέχρι τριών ετών (των “Οριστικών Νομισματικών Συναλλαγών” – Outright Monetary Transactions) άσκησε ιδιαίτερα θετική

Διάγραμμα III.2 Βασικά επιτόκια κεντρικών τραπεζών (Ιανουάριος 2000 - 1η Φεβρουαρίου 2013)

(ποσοστά % ετησίως, ημερήσια στοιχεία)

επίδραση στο κλίμα στις αγορές (βλ. Κεφάλαιο IV).

• Η σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία του ευρώ υποχώρησε το 2012, ενώ του δολαρίου, του κινεζικού γιουάν και της βρετανικής στεργλίνας ενισχύθηκαν. Ωστόσο, η σταδιακή ομαλοποίηση των συνθηκών και η υποχώρηση της αβεβαιότητας στη ζώνη του ευρώ, από το καλοκαίρι και μετά, οδήγησαν στην ανατίμηση του ευρώ έναντι των κυριότερων διεθνών νομισμάτων, ιδίως έναντι του ιαπωνικού γιεν (περί το 25% από τον Αύγουστο του 2012 έως τον Ιανουάριο του 2013).

• Το 2013 ο ρυθμός αύξησης του παγκόσμιου ΑΕΠ προβλέπεται ότι θα σημειώσει μικρή επιτάχυνση στο 3,5%, υπό την προϋπόθεση της συνέχισης των συντονισμένων προσπαθειών για την επίλυση της ευρωπαϊκής κρίσης. Το

ΑΕΠ προβλέπεται ότι θα υποχωρήσει λιγότερο από ό,τι το 2012 στη ζώνη του ευρώ (-0,2%), ενώ η άνοδος του θα επιβραδυνθεί ελαφρά στις ΗΠΑ (στο 2,0%) και περισσότερο στην Ιαπωνία (στο 1,2%).

- Στη ζώνη του ευρώ σημειώθηκε κάμψη της οικονομικής δραστηριότητας το 2012, κυρίως λόγω της μεγάλης αβεβαιότητας που είχε ως αφετηρία την κρίση χρέους και τους πρόσκαιρους φόβους, το δεύτερο τρίμηνο του 2012, για το μέλλον του ευρώ. Η αβεβαιότητα αυτή κορυφώθηκε όταν οι αποδόσεις των κρατικών ομολόγων της Ιταλίας και της Ισπανίας αλλά και άλλων κρατών της ζώνης του ευρώ άρχισαν να αυξάνονται πάλι. Οι φόβοι ότι το πιθανό βάρος της διάσωσης των κρατών αυτών πλέον θα ήταν δυσβάστακτο για τις υπόλοιπες χώρες και η ανυπομονησία των αγορών για άμεσες λύσεις έναντι της σχετικά βραδείας διαδικασίας λήψης αποφάσεων από τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα διαμόρφωσαν εξαιρετικά δυσμενές οικονομικό κλίμα. Επιπλέον, παρά την ήδη εξαιρετικά χαλαρή νομισματική πολιτική, ανασχετικά στην ανάπτυξη επέδρασε η αναγκαία³ εφαρμογή προγραμμάτων δημοσιονομικής προσαρμογής σχεδόν σε όλες τις οικονομίες της ζώνης του ευρώ προκειμένου να ισοσκελιστούν οι κρατικοί προϋπολογισμοί τους και να ελεγχθεί το δημόσιο χρέος που είχε αυξηθεί μετά από τις επεκτατικές παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση της κρίσης του 2008-2009. Τα ανωτέρω από κοινού συντέιναν στη δημιουργία ενός φαύλου κύκλου μεταξύ δημοσιονομικής θέσης, χρηματοπιστωτικού συστήματος και πραγματικής οικονομίας.⁴ Ως συνέπεια, η υποχώρηση της δημόσιας δαπάνης δεν αντισταθμίστηκε από αύξηση της ιδιωτικής, αλλά η ιδιωτική δαπάνη υποχώρησε λόγω αναβολής των αποφάσεων των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων για κατανάλωση και επενδύσεις.

- Το ΑΕΠ της ζώνης του ευρώ (προκαταρκτικές εκτιμήσεις) υποχώρησε κατά 0,5% το 2012, έναντι αύξησης κατά 1,4% το 2011. Η υποχώρηση όλων των συνιστωσών της εγχώριας ζήτησης αντισταθμίστηκε εν μέρει από τη

βελτίωση των καθαρών εξαγωγών. Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών βελτιώθηκε και το πλεόνασμά του διευρύνθηκε στο 1,4% του ΑΕΠ από 0,5% το 2011, εξέλιξη που ασφαλώς σχετίζεται και με τη βελτίωση της σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας του ευρώ από το 2010 και μετά. Οκτώ από τις 17 οικονομίες της ζώνης βρέθηκαν σε ύφεση το 2012, ενώ όλες οι υπόλοιπες σημείωσαν οικονομική επιβράδυνση, καθώς λόγω του υψηλού βαθμού ενοποίησης ήταν αναπόφευκτη η μετάδοση της κρίσης μέσω των διαύλων του χρηματοπιστωτικού τομέα και του διεθνούς εμπορίου. Ο πληθωρισμός, ο οποίος είχε αυξηθεί το 2011 λόγω της μεγάλης ανόδου των τιμών των βασικών εμπορευμάτων, υποχώρησε στο 2,4% το 2012. Το ποσοστό ανεργίας συνέχισε να αυξάνεται λόγω της ύφεσης και της αβεβαιότητας, ενώ σε ορισμένες χώρες όπως η Ισπανία, η Ελλάδα και η Πορτογαλία έφθασε το 2012 σε πολύ υψηλά επίπεδα (25%, 23,6%, 15,5% αντιστοίχως, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του ΟΟΣΑ). Η ανεργία αποτελεί πλέον το σοβαρότερο οικονομικό και κοινωνικό πρόβλημα στη ζώνη του ευρώ. Λόγω παρατάσης της ύφεσης, για το 2013 προβλέπεται περαιτέρω αύξηση του ποσοστού ανεργίας σχεδόν στο 12%.

1.Α ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

- Το 2012 χαρακτηρίστηκε από ένταση των προσπαθειών για ολοκλήρωση της ΟΝΕ. Προτεραιότητα δόθηκε στην εφαρμογή του πλαισίου για ισχυρότερη οικονομική διακυ-

3 Η δημοσιονομική προσαρμογή αποτελεί προϋπόθεση για οικονομική ευημερία μακροχρόνια, καθώς θα αποκαταστήσει την εμπιστοσύνη των αγορών και θα εξασφαλίσει την απρόσκοπτη πρόσβαση σε φθηνό δανεισμό, τόσο για τον δημόσιο όσο και για τον ιδιωτικό τομέα. Εκτιμάται λ.χ. ότι για κάθε μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος κατά 1% του ΑΕΠ, το κόστος δανεισμού του Δημοσίου υποχωρεί κατά 25 μονάδες βάσης. Το ήμισυ της μείωσης αυτής διαχέεται στον ιδιωτικό τομέα, μειώνοντας τα επιτόκια δανεισμού των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων. Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *European Economic Forecast*, Μάιος 2012, Πλαίσιο 1.4 "Fiscal consolidation and the economic outlook".

4 Οι πρόσφατες πρωτοβουλίες για τη θέσπιση ενιαίου μηχανισμού εποπτείας των τραπεζών θα επιτρέψουν μελλοντικά, σύμφωνα με απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, την απευθείας αναφαλαοποίηση των τραπεζών από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας ώστε να σπάσει ο φαύλος κύκλος μεταξύ τραπεζών και δημόσιου χρέους.

βέρνηση και αποτελεσματική παρακολούθηση της δημοσιονομικής και οικονομικής πολιτικής των κρατών-μελών της ΕΕ και ιδιαίτερα των χωρών της ζώνης του ευρώ.

- Οι πρωτοβουλίες αυτές περιλάμβαναν το “Ευρωπαϊκό Εξάμηνο” (βλ. παρακάτω), καθώς και μέτρα για την ενίσχυση της εποπτείας και του συντονισμού της δημοσιονομικής και μακροοικονομικής πολιτικής. Παράλληλα, οι προσπάθειες επικεντρώθηκαν στην επίτευξη προόδου προς ένα περισσότερο ενοποιημένο χρηματοπιστωτικό πλαίσιο, αναγνωρίζοντας την ανάγκη να σπάσει ο φαύλος κύκλος μεταξύ τραπεζών και δημόσιου χρέους, να διαφυλαχθεί η χρηματοπιστωτική σταθερότητα και να αποκατασταθεί η κανονική ροή χρηματοδότησης προς τον ιδιωτικό τομέα.

- Το 2013, παράλληλα με την ολοκλήρωση θεσμικών και νομοθετικών παρεμβάσεων, έμφαση θα δοθεί στην κοινωνική διάσταση της ΟΝΕ, καθώς και στη δυνατότητα σύναψης συμφωνιών μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ και των θεσμικών οργάνων της ΕΕ με σκοπό την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της ανάπτυξης.

Ετήσια Επισκόπηση της Ανάπτυξης – Ευρωπαϊκό Εξάμηνο

- Η εφαρμογή του “Ευρωπαϊκού Εξαμήνου” για πρώτη φορά το 2011 εξασφάλισε τον εκ των προτέρων συντονισμό των μεταρρυθμίσεων δημοσιονομικής και οικονομικής πολιτικής, έτσι ώστε αυτές να συνάδουν με το ενισχυμένο Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης και τη στρατηγική “Ευρώπη 2020” για μια “έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς οικονομική ανάπτυξη”.

- Το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο που αφορά το 2013 εγκαινιάστηκε το Νοέμβριο του 2012 με τη δημοσίευση της *Ετήσιας Επισκόπησης της Ανάπτυξης 2013 (Annual Growth Survey 2013)* από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Στην έκθεση αυτή καθορίστηκαν οι προτεραιότητες της ΕΕ για το 2013 προκειμένου να τονω-

θούν η ανάπτυξη και η απασχόληση. Σύμφωνα με την έκθεση, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Μαρτίου του 2013 θα αποφασίσει τις κατευθυντήριες γραμμές της ΕΕ για τις εθνικές πολιτικές, οι οποίες κατόπιν θα εξειδικευθούν στα Προγράμματα Σταθερότητας και Σύγκλισης και στα Εθνικά Προγράμματα Μεταρρυθμίσεων που θα υποβληθούν από τα κράτη-μέλη της ΕΕ στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Απρίλιο.

- Η *Ετήσια Επισκόπηση της Ανάπτυξης 2013* καταλήγει ότι οι προσπάθειες σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο πρέπει να συνεχίσουν να έχουν ως επίκεντρο τις πέντε προτεραιότητες που συμφωνήθηκαν στην προηγούμενη έκθεση, το Μάρτιο του 2012, δηλαδή: (α) επιδίωξη διαφοροποιημένης και φιλικής προς την ανάπτυξη δημοσιονομικής εξυγίανσης, (β) αποκατάσταση της κανονικής ροής χρηματοδότησης στην οικονομία, (γ) προώθηση της ανάπτυξης και της ανταγωνιστικότητας, (δ) αντιμετώπιση της ανεργίας και των κοινωνικών συνεπειών της κρίσης και (ε) εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης.

- Η παρακολούθηση και αξιολόγηση των επιδόσεων της αγοράς εργασίας και της αγοράς προϊόντων είναι σημαντική για την υλοποίηση των πέντε προτεραιοτήτων. Η έκθεση εστιάζει στο πρόβλημα της αυξανόμενης ανεργίας, ιδιαίτερα μεταξύ των νέων, προτείνοντας μέτρα αντιμετώπισης της, όπως ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης και στήριξη της επιχειρηματικότητας των νέων. Επιπρόσθετα, η έκθεση τονίζει την αναγκαιότητα της ολοκλήρωσης της ενιαίας αγοράς, ως βασικού στοιχείου της απάντησης της ΕΕ στη χρηματοπιστωτική, οικονομική και κοινωνική κρίση. Θέματα όπως τα επαγγελματικά προσόντα, οι δημόσιες προμήθειες, η απόσπαση των εργαζομένων, η ηλεκτρονική ταυτοποίηση και η πλήρης εφαρμογή της Οδηγίας των Υπηρεσιών απαιτούν την ανάληψη επείγουσας δράσης.

- Παράλληλα με την *Ετήσια Επισκόπηση της Ανάπτυξης 2013*, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή

δημοσίευσε την Έκθεση του Μηχανισμού Επαγρύπνησης (Alert Mechanism Report) για τις μακροοικονομικές ανισορροπίες, εγκαινιάζοντας το δεύτερο ετήσιο κύκλο της Διαδικασίας Μακροοικονομικών Ανισορροπιών (Macroeconomic Imbalance Procedure).

- Το βασικό συμπέρασμα της έκθεσης αυτής, το οποίο προκύπτει από την ανάλυση ενός πίνακα αποτελεσμάτων (scoreboard) με ένδεκα μακροοικονομικούς δείκτες και λαμβάνει υπόψη τις ειδικές συνθήκες κάθε χώρας, είναι ότι *σημειώνεται πρόοδος στην προσαρμογή των μακροοικονομικών ανισορροπιών στην ΕΕ*. Τα ελλείμματα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών εμφανίζουν μείωση στις χώρες με τις μεγαλύτερες εξωτερικές ανισορροπίες, καθώς ενισχύεται η ανταγωνιστικότητα και βελτιώνονται βαθμιαία οι εξαγωγικές επιδόσεις, ενώ είναι σε εξέλιξη η διόρθωση στην αγορά κατοικίας. Ωστόσο, αυτή η διαδικασία επανεξισορρόπησης, η οποία αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη βιώσιμη ανάπτυξη μακροπρόθεσμα, απέχει ακόμη πολύ από την ολοκλήρωσή της. Βραχυπρόθεσμα, θα εξακολουθήσει να επιβαρύνει την ανάπτυξη και την απασχόληση σε αρκετές χώρες. Η πραγματοποιούμενη προσαρμογή περιλαμβάνει στοιχεία τόσο κυκλικού όσο και διαρθρωτικού χαρακτήρα, αν και στις περισσότερες χώρες φαίνεται να επικρατούν οι διαρθρωτικές διορθώσεις.

- Σημειώνεται ότι οι χώρες που υπόκεινται σε προγράμματα οικονομικής προσαρμογής, δηλαδή η Ελλάδα, η Ιρλανδία, η Πορτογαλία και η Ρουμανία, δεν αξιολογούνται στη συγκεκριμένη έκθεση. Από τα υπόλοιπα κράτη-μέλη, απαιτούνται σύμφωνα με την έκθεση *εμπεριστατωμένες επισκοπήσεις των εξελίξεων* όσον αφορά τη συσσώρευση και τη διόρθωση των μακροοικονομικών ανισορροπιών σε 14 κράτη-μέλη της ΕΕ (Βέλγιο, Βουλγαρία, Γαλλία, Δανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ισπανία, Ιταλία, Κύπρο, Μάλτα, Ολλανδία, Ουγγαρία, Σλοβενία, Σουηδία και Φινλανδία)

Αποφάσεις των θεσμικών οργάνων της ΕΕ

Ολοκλήρωση της αξιολόγησης του ελληνικού προγράμματος οικονομικής πολιτικής και εκταμίευση της δόσης

- Στις 13 Δεκεμβρίου 2012 η Ευρωομάδα (Eurogroup) ενέκρινε την εκταμίευση της δεύτερης δόσης στο πλαίσιο του δεύτερου οικονομικού προγράμματος για την Ελλάδα, μετά και την ολοκλήρωση της επαναγοράς ομολόγων που πραγματοποίησαν οι ελληνικές αρχές και η οποία ολοκληρώθηκε στις 11 Δεκεμβρίου (βλ. και Κεφάλαιο X.5.A). Η επαναγορά οδήγησε στην ανταλλαγή τίτλων του Δημοσίου συνολικής ονομαστικής αξίας 31,9 δισεκ. ευρώ με εξαμηνιαίους τίτλους του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF) ονομαστικής αξίας 11,29 δισεκ. ευρώ και κρίθηκε επιτυχημένη από τους υπουργούς οικονομικών της ευρωζώνης και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) ως προς τους στόχους που είχαν τεθεί στις 26 Νοεμβρίου από την Ευρωομάδα για τη μείωση του ελληνικού χρέους.

- Το συνολικό ποσό της δόσης από το EFSF ανέρχεται σε 49,1 δισεκ. ευρώ και σε περίπου 52,4 δισεκ. ευρώ συμπεριλαμβανομένης της συμμετοχής του ΔΝΤ, το Διοικητικό Συμβούλιο του οποίου έδωσε την επίσημη έγκριση για την εκταμίευση στις 16 Ιανουαρίου του 2013. Η εκταμίευση της δόσης του EFSF αποφασίστηκε να γίνει τμηματικά. Το πρώτο μέρος, ύψους 34,3 δισεκ. ευρώ, εκταμιεύθηκε άμεσα, το Δεκέμβριο, με στόχο την ολοκλήρωση της διαδικασίας επαναγοράς, την ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών και την κάλυψη χρηματοδοτικών αναγκών του Δημοσίου. Ένα ακόμη μέρος (9,2 δισεκ. ευρώ, από τα οποία 7,2 δισεκ. ευρώ για την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών) εκταμιεύθηκε τον Ιανουάριο του 2013 (με τη συναίνεση της Ευρωομάδας στις 21 Ιανουαρίου), ενώ το υπόλοιπο ποσό της δόσης (5,6 δισεκ. ευρώ) θα εκταμιευθεί σε δύο τμήματα μέσα στο πρώτο τρίμηνο του 2013. Καθένα από αυτά τα τελευταία τμήματα της εκταμίευσης θα συνδέεται με την επιτυχή υλοποι-

ηση συγκεκριμένων δράσεων-οροσήμων που έχουν συμφωνηθεί από τις ελληνικές αρχές με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το ΔΝΤ στο πλαίσιο του επικαιροποιημένου Μνημονίου Συνεννόησης του Δεκεμβρίου 2012.

Αποφάσεις για την εξομάλυνση της κρίσης χρέους και την επίτευξη στενότερης ολοκλήρωσης στην ΕΕ

- Στις 3 Δεκεμβρίου η Ευρωομάδα έκρινε ικανοποιητική την πρόοδο που είχε σημειωθεί στο πρόγραμμα ανακεφαλαιοποίησης των ισπανικών τραπεζών και υποδέχθηκε θετικά την έγκριση για την εκταμίευση της πρώτης δόσης ύψους 39,5 δισεκ. ευρώ από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (ΕΜΣ). Το συνολικό ποσό του προγράμματος, έως 100 δισεκ. ευρώ, είχε συμφωνηθεί από την Ευρωομάδα τον Ιούλιο του 2012. Η πρώτη δόση θα χρησιμοποιηθεί κατά το μεγαλύτερο μέρος (37 δισεκ. ευρώ) για την ανακεφαλαιοποίηση των τεσσάρων τραπεζών που είχαν πληγεί περισσότερο και οι οποίες περιήλθαν στο Δημόσιο. Το υπόλοιπο μέρος της δόσης θα χρησιμεύσει για την κεφαλαιοποίηση μίας νέας επιχείρησης η οποία ιδρύθηκε με σκοπό την αγορά και διαχείριση των μη εξυπηρετούμενων στοιχείων των ενεργητικού που θα προκύψουν από την αναδιάρθρωση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.

- Στις 13 Δεκεμβρίου η Ευρωομάδα αναγνώρισε την πρόοδο που είχε σημειωθεί από τις κυπριακές αρχές σχετικά με την υλοποίηση του Μνημονίου Συνεννόησης που συμφωνήθηκε στις 23 Νοεμβρίου και υποδέχθηκε θετικά την υλοποίηση μιας πρώτης δέσμης μέτρων. Εκκρεμεί η ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων για το πρόγραμμα, συμπεριλαμβανομένου του υπολογισμού των κεφαλαιακών αναγκών του χρηματοπιστωτικού τομέα.

- Ως συνέχεια του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου τον Οκτώβριο του 2012 που έθετε ως προαπαιτούμενο για την υλοποίηση της

τραπεζικής ένωσης τη δημιουργία ενός Ενιαίου Μηχανισμού Εποπτείας (ΕΜΕ), στο έκτακτο Συμβούλιο ECOFIN στις 13 Δεκεμβρίου 2012 οι υπουργοί οικονομικών συμφώνησαν ως προς τις γενικές κατευθύνσεις του νομικού πλαισίου για τον ΕΜΕ. Σύμφωνα με τις αποφάσεις του Συμβουλίου, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα αποκτά άμεσο εποπτικό ρόλο επί των μεγαλύτερων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων της ευρωζώνης και θα είναι υπεύθυνη για τη συνολική λειτουργία του ΕΜΕ. Εντός του 2013 αναμένεται να ολοκληρωθούν οι νομικές διαδικασίες υλοποίησης του ΕΜΕ, ο οποίος θα καταστεί πλήρως λειτουργικός το νωρίτερο το Μάρτιο του 2014. Η λειτουργία του ΕΜΕ θα επιτρέψει μελλοντικά την απευθείας ανακεφαλαιοποίηση τραπεζών από τον ΕΜΣ. Σε ένα πλαίσιο όπου η εποπτεία των τραπεζών μεταφέρεται ουσιαστικά σε ένα ενιαίο εποπτικό μηχανισμό, θα απαιτηθεί επίσης ενιαίος μηχανισμός εξυγίανσης ο οποίος θα πρέπει να διαφυλάσσει τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα και να εξασφαλίζει αποτελεσματικό πλαίσιο για την εξυγίανση των πιστωτικών ιδρυμάτων, προστατεύοντας παράλληλα τους φορολογουμένους σε περιπτώσεις τραπεζικών κρίσεων. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα υποβάλει εντός του 2013 σχετική πρόταση, η οποία θα εξεταστεί κατά προτεραιότητα. (Βλ. και Πλαίσιο IV.1.)

Αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο 2014-2020

Στις 8 Φεβρουαρίου το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κατέληξε σε συμφωνία για το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο της περιόδου 2014-2020, καθορίζοντας τα ανώτατα όρια και την κατανομή των συνολικών κονδυλίων που θα διατεθούν από τα ευρωπαϊκά ταμεία την επόμενη προγραμματική περίοδο. Για να τεθεί σε ισχύ η συμφωνία θα πρέπει επίσης να εγκριθεί από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Ωστόσο, η σχετική διαπραγμάτευση αναμένεται να είναι επίπονη, καθώς οι επικεφαλής των κυριότερων πολιτικών ομάδων του

Ευρωκοινοβουλίου απέρριψαν τη συμφωνία με δήλωσή τους την ίδια ημέρα.

Οι συνολικές δεσμεύσεις του κοινοτικού προϋπολογισμού συμφωνήθηκαν σε 960 δισεκ. ευρώ, μειωμένες σε σχέση με τον προϋπολογισμό του 2007-2013 κατά περίπου 3%, ώστε να ανταποκρίνονται στη δημοσιονομική προσαρμογή που πραγματοποιείται από τα κράτη-μέλη σε εθνικό επίπεδο. Πάντως, προκειμένου να ενισχυθούν η ανάπτυξη και η δημιουργία θέσεων εργασίας, προβλέπονται αυξημένα κονδύλια για την έρευνα, την καινοτομία και την εκπαίδευση σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο, καθώς και η δημιουργία ενός ειδικού ταμείου για την αντιμετώπιση της ανεργίας των νέων. (Σχετικά με τα κονδύλια που προβλέπονται για την Ελλάδα, βλ. Κεφάλαιο VIII.3.)

I.B ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΖΩΝΗΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩ

- Την πενταετία 2008-12 χάθηκαν στη ζώνη του ευρώ 4 εκατ. θέσεις εργασίας, ενώ τα έτη 2005-2007 είχαν δημιουργηθεί περίπου 5 εκατ. θέσεις εργασίας. Το β' τρίμηνο του 2012 το ποσοστό απασχόλησης διαμορφώθηκε στο επίπεδο του αντίστοιχου τριμήνου του 2005, ενώ το ποσοστό ανεργίας είχε ξεπεράσει το 11%. Οι εξελίξεις αυτές θέτουν υπό αμφισβήτηση το διαρθρωτικό χαρακτήρα της υποχώρησης της ανεργίας σε ορισμένες χώρες (π.χ. Ισπανία) στο διάστημα 1996-2005 (βλ. Bentolila et al., 2012). Το ποσοστό συμμετοχής στην αγορά εργασίας ωστόσο συνέχισε την ανοδική του πορεία, αν και μετά την έναρξη της κρίσης ο ρυθμός ανόδου του επιβραδύνθηκε σημαντικά. Το κόστος εργασίας συνολικά στη ζώνη του ευρώ εξακολούθησε να αυξάνεται, αλλά με πολύ χαμηλούς ρυθμούς, ιδίως στο δημόσιο τομέα (European Commission, 2012).

- **Οι απώλειες θέσεων εργασίας και οι μεταβολές στους μισθούς δεν υπήρξαν ομοιόμορ-**

φες μεταξύ των επιμέρους χωρών της ζώνης του ευρώ. Το ποσοστό ανεργίας έχει φθάσει σε εξαιρετικώς υψηλά επίπεδα σε ορισμένες χώρες – είναι κοντά ή άνω του 15% στην Ιρλανδία, την Πορτογαλία και τη Σλοβακία και υπερβαίνει το 25% στην Ελλάδα και την Ισπανία. Σε άλλες χώρες (π.χ. Αυστρία, Γερμανία, Ολλανδία) το ποσοστό ανεργίας διατηρήθηκε σε χαμηλά επίπεδα, μεταξύ 4% και 6%. Έντονες είναι επίσης οι αποκλίσεις μεταξύ χωρών ως προς τη μεταβολή του ποσοστού συμμετοχής στην αγορά εργασίας. Στην Ιρλανδία το ποσοστό συμμετοχής μειώθηκε, καθώς η κρίση ώθησε το εργατικό δυναμικό να μεταναστεύσει ή να συμμετάσχει στην εκπαιδευτική διαδικασία (βλ. Conefrey, 2011). Αντίθετα, στην Ελλάδα και την Ισπανία το ποσοστό συμμετοχής αυξήθηκε, καθώς άτομα χωρίς προηγούμενη συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό αποφάσισαν να εισέλθουν στην αγορά εργασίας για να αναπληρώσουν το χαμένο εισόδημα του νοικοκυριού. Αν και στην πλειονότητα των χωρών η άνοδος του ποσοστού ανεργίας συνδέεται περισσότερο με την ενίσχυση των ροών εξόδου από την απασχόληση παρά με τη μείωση των ροών προς την απασχόληση, διαφορές παρατηρούνται μεταξύ χωρών και ως προς τη συγκριτική δυναμική των ροών (βλ. ECB, 2012).

- Στην απώλεια θέσεων εργασίας συνέβαλε και η διαδικασία της δημοσιονομικής προσαρμογής. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκτιμά ότι οι επιπτώσεις της δημοσιονομικής προσαρμογής εξαρτώνται από την έκταση και τη διάρκειά της (European Commission, 2012). Επισημαίνεται επίσης ότι στην άνοδο της ανεργίας συνέβαλε και η αύξηση της αβεβαιότητας.

- Η επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης των μισθών εκδηλώθηκε με υστέρηση μετά την πάροδο 1-2 ετών από την έναρξη της κρίσης και εντάθηκε μέσα στο 2012. Οι διαφορές μεταξύ χωρών ως προς τις μεταβολές των μισθών αντανακλούν τις εξελίξεις στο ρυθμό ανάπτυξης.

- **Οι απώλειες θέσεων εργασίας δεν υπήρξαν ομοιόμορφες μέσα σε κάθε χώρα:** οι νέοι, τα άτομα με λιγότερες δεξιότητες και οι άνδρες ήταν αυτοί που επλήγησαν περισσότερο από την παρούσα κρίση.

- Το ποσοστό ανεργίας των νέων μεταξύ 25 και 29 ετών στη ζώνη του ευρώ αυξήθηκε από 9,1% το β' τρίμηνο του 2008 σε 15,0% το αντίστοιχο διάστημα του 2012. Αντίθετα, για τα άτομα μεταξύ 55 και 59 ετών (ή 55 και 64 ετών) το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε κατά 2 μόνο εκατοστιαίες μονάδες, από περίπου 6% σε περίπου 8%. Η άνοδος του ποσοστού ανεργίας των νέων προέρχεται κυρίως από τη δυσκολία εύρεσης εργασίας για τους πρωτοεισερχόμενους στην αγορά εργασίας.

- Το ποσοστό ανεργίας έχει αυξηθεί περισσότερο στην περίπτωση των ατόμων με χαμηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο. Ειδικότερα, μεταξύ του β' τριμήνου του 2008 και του β' τριμήνου του 2012, ανάμεσα στα άτομα ηλικίας 40-44 ετών με εκπαίδευση χαμηλότερη της μέσης το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε κατά 7,7 εκατ. μονάδες, για τους αποφοίτους της μέσης εκπαίδευσης η άνοδος ήταν 2,3 εκατ. μονάδες, ενώ για τα άτομα με υψηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο η μεταβολή ήταν 1,9 εκατ. μονάδα.

- Επισημαίνεται επίσης ότι οι μεταβολές στους μέσους μισθούς φαίνονται μικρότερες από ό,τι για τις περισσότερες επαγγελματικές ομάδες χωριστά, γεγονός που αποδίδεται εν μέρει στις μεταβολές στη σύνθεση των απασχολούμενων – δηλαδή την αύξηση του ποσοστού των ειδικευμένων εις βάρος των ανειδίκευτων (βλ. ECB, 2012).

Αιτίες των ανομοιογενών εξελίξεων μεταξύ χωρών ως προς το ποσοστό ανεργίας

- Η ανομοιογένεια της επίδρασης της μεταβολής του ΑΕΠ στο ποσοστό ανεργίας, με άλλα λόγια οι διαφοροποιήσεις στο συντελεστή του Okun (ο οποίος μετρά την επίπτωση της απόκλισης του ρυθμού ανάπτυξης από το δυνητικό ρυθμό ανάπτυξης στο ποσοστό

ανεργίας), που καταγράφηκε σε αυτή την κρίση, επιβεβαιώνει τα αποτελέσματα ερευνητών που πρεσβεύουν ότι δεν υπάρχει ένας μοναδικός συντελεστής του Okun. Σύμφωνα με τους Ball et al. (2013), στις ΗΠΑ η απόκλιση του ρυθμού ανάπτυξης από το δυνητικό ρυθμό ανάπτυξης κατά μία εκατοστιαία μονάδα οδηγεί σε μεταβολή (προς την αντίθετη κατεύθυνση) του ποσοστού ανεργίας κατά 0,45 της εκατοστιαίας μονάδας. Το αντίστοιχο μέγεθος για την Ιαπωνία είναι 0,15, ενώ για την Ισπανία 0,85. Οι διαφοροποιήσεις του συντελεστή του Okun μεταξύ χωρών – οι οποίες παρατηρούνται σταθερά και όχι μόνο στην παρούσα κρίση – αποδίδονται σε διαφορές στους θεσμούς (π.χ. ύπαρξη κοινωνικού συμβολαίου με την ενεργό συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων και της κυβέρνησης), στη χρήση ευέλικτων μορφών απασχόλησης (π.χ. συμβάσεων ορισμένου χρόνου), στην έκταση της εξωστρέφειας της οικονομίας (όσο πιο εξωστρεφής είναι μια οικονομία, τόσο μικρότερη είναι η επίπτωση της μεταβολής του ΑΕΠ στην απασχόληση), στο βαθμό εξειδίκευσης του ανθρώπινου δυναμικού και στη χρήση της ενδοεπιχειρησιακής κατάρτισης (βλ. Ball et al., 2013, και ECB, 2012).

- Εξάλλου, φαίνεται να υπάρχει διαφωνία ως προς την έκταση στην οποία υπάρχουν διαχρονικές διαφοροποιήσεις στο συντελεστή του Okun. Σύμφωνα με πρόσφατη ανάλυση των Ball et al. (2013), αν ληφθεί υπόψη η διάρκεια του κάθε επεισοδίου κρίσης, τότε δεν καταγράφονται διαχρονικές διαφοροποιήσεις του συντελεστή.

Ενεργητικές και παθητικές πολιτικές απασχόλησης για την αντιμετώπιση των επιδράσεων της κρίσης

- Ορισμένες χώρες στις οποίες υπήρχαν τα περιθώρια για αύξηση των δημόσιων δαπανών προχώρησαν αρχικά σε αύξηση των δαπανών για ενεργητικές ή/και παθητικές πολιτικές απασχόλησης. Σταδιακά ωστόσο και όσο τα δημοσιονομικά περιθώρια στενεύουν, οι παθητικές πολιτικές απασχόλησης γίνονται πιο αυστηρές, ενώ από τις ενεργη-

τικές πολιτικές απασχόλησης οι πιο δημοφιλείς είναι η βελτίωση της αποδοτικότητας των δημόσιων γραφείων ευρέσεως εργασίας/πρωτόκλησης της απασχόλησης και η στήριξη των επιχειρήσεων μέσω επιδότησης των ωρών εργασίας. Ειδικά στη Γερμανία η επιδότηση των ωρών εργασίας (σε συνδυασμό με την περικοπή του μέσου χρόνου εργασίας⁵), σε επιχειρήσεις που φαίνονταν να είναι μακροχρόνια βιώσιμες, βοήθησε σημαντικά ώστε οι επιχειρήσεις να μην απολύσουν προσωπικό όταν με την έναρξη της κρίσης μειώθηκε σημαντικά η ζήτηση (π.χ. για εξαγωγές).

Θεσμικές αλλαγές στις οποίες οδήγησε η κρίση

- Η ένταση της κρίσης οδήγησε αρκετές χώρες της ζώνης του ευρώ στην υιοθέτηση μέτρων για την ενίσχυση της ευελιξίας της αγοράς εργασίας. Οι προσπάθειες ήταν εντονότερες στις χώρες της περιφέρειας της ζώνης του ευρώ. Οι περισσότερες αλλαγές αφορούν το επίπεδο διαπραγμάτευσης των μισθών – με έμφαση στη διαπραγμάτευση στο επίπεδο της επιχείρησης – την αναστολή των συστημάτων αυτόματης τιμαριθμικής αναπροσαρμογής των μισθών σε ορισμένες από τις χώρες στις οποίες υπάρχουν ακόμη (π.χ. την Κύπρο ή το Λουξεμβούργο) και τη διευκόλυνση των προσλήψεων και απολύσεων.

Η αγορά εργασίας στη ζώνη του ευρώ σήμερα

- Σήμερα, όπως αναφέρθηκε και εισαγωγικά, οι αγορές εργασίας στη ζώνη του ευρώ χαρακτηρίζονται από πολύ υψηλά ποσοστά ανεργίας, ιδιαίτερα ανάμεσα στους νέους και στους λιγότερο ειδικευμένους. Επιπλέον, το διάστημα για το οποίο τα άτομα βρίσκονται χωρίς εργασία έχει επιμηκυνθεί σημαντικά, τροφοδοτώντας με τον τρόπο αυτό την άνοδο της διαρθρωτικής ανεργίας. Ταυτόχρονα, σε ορισμένες χώρες και σε ορισμένους κλάδους καταγράφεται άνοδος του ποσοστού ανεργίας μαζί με αύξηση του ποσοστού των κενών θέσεων εργασίας. Η επιδείνωση αυτή της αναντιστοιχίας μεταξύ προσφοράς και ζήτη-

σης εργασίας μπορεί να αντιμετωπιστεί μακροχρόνια μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Για την άμεση αντιμετώπιση του προβλήματος, ωστόσο, ορισμένες χώρες προσπαθούν να καλύψουν τις κενές θέσεις με προσέλκυση ατόμων από το εξωτερικό.

- Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, η πολιτική για την αγορά εργασίας επικεντρώνεται τώρα στην αντιμετώπιση της ανεργίας των νέων μέσω ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης για την επιδότηση θέσεων εργασίας και την κατάρτιση και επανακατάρτιση των νέων. Σημαντική ώθηση στην πρωτοβουλία αυτή, σύμφωνα με την οποία οι νέοι, σε διάστημα 4 μηνών από την απώλεια της εργασίας τους ή την ολοκλήρωση των σπουδών τους, θα πρέπει να έχουν τοποθετηθεί σε θέση εργασίας ή κατάρτισης, θα δώσει η χρήση των κονδυλίων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

Βιβλιογραφία

Ball, L.M., D. Leigh and P. Loungani (2013), “Okun’s law: fit at fifty?”, *NBER Working Paper* 18668.

Bentolila, S., J.J. Dolado, J.F. Jimeno (2011), “Reforming and insider-outsider labor market: the Spanish experience”, *IZA Discussion Paper* 6186.

Conefrey, T. (2011), “Unemployment and Labour Force Participation during the Recession”, Central Bank of Ireland, *Economic Letter Series* 4.

ECB (2012), “Euro area labour markets and the crisis”, *Structural Issues Report 2012*.

European Commission (2012), “Labour Market developments in Europe, 2012”, *European Economy* 5/2012.

5 Όπως αναφερόταν στο Πλαίσιο VI.1 της Έκθεσης του Διοικητή για το έτος 2008 (Απρίλιος 2009), “στη Γερμανία η νομοθεσία προβλέπει ότι, σε περίπτωση περιορισμού του χρόνου εργασίας λόγω του οικονομικού κύκλου ή για οικονομικούς λόγους, ένα σημαντικό μέρος της προκύπτουσας περικοπής των αποδοχών καλύπτεται από τον Ομοσπονδιακό Οργανισμό Απασχόλησης” (σελ. 102).

Πίνακας III.2 Βασικοί μακροοικονομικοί δείκτες των χωρών της ΝΑ Ευρώπης¹

Α. ΑΕΠ και πληθωρισμός (ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές)												
Χώρα	ΑΕΠ						Πληθωρισμός					
	2009	2010	2011	β' τρίμ. 2012	γ' τρίμ. 2012	2012 (εκτίμ.)	2013 (προβλ.)	2009	2010	2011	2012 (εκτίμ.)	2013 (προβλ.)
Αλβανία	3,3	3,8	3,1	2,1	2,7	1,8	2,0	2,3	3,6	3,5	1,9	2,9
Βοσνία-Ερζεγοβίνη	-2,9	0,7	1,0	-	-	-0,5	0,6	-0,4	2,1	3,7	1,9	1,9
Βουλγαρία	-5,5	0,4	1,7	1,0	1,0	1,1	1,9	2,8	2,4	3,4	2,4	2,6
Κροατία	-6,9	-1,4	0,0	-2,2	-1,9	-1,9	0,8	2,4	1,0	2,3	3,4	3,2
Μαυροβούνιο	-5,7	2,5	3,2	0,3	0,0	0,3	0,8	3,4	0,5	2,9	3,2	2,7
ΠΓΔΜ	-1,0	2,8	2,9	-0,7	0,2	-0,5	1,8	-0,8	1,6	3,9	3,3	2,0
Ρουμανία	-6,6	-1,6	2,5	1,2	-0,6	0,3	1,4	5,6	6,1	5,8	3,4	4,0
Σερβία	-3,5	1,0	1,6	-0,6	-2,5	-1,9	2,1	6,6	10,3	11,1	7,1	10,5
Τουρκία	-4,8	9,2	8,5	3,0	1,6	2,6	3,7	6,3	8,6	6,5	8,9	7,8

Β. Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και δημοσιονομικό αποτέλεσμα (ως ποσοστό του ΑΕΠ)												
Χώρα	Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών						Δημοσιονομικό αποτέλεσμα					
	2009	2010	2011	γ' τρίμ. 2012	2012 (εκτίμ.)	2013 (προβλ.)	2009	2010	2011	γ' τρίμ. 2012	2012 (εκτίμ.)	2013 (προβλ.)
Αλβανία	-15,3	-11,5	-12,3	-10,5	-11,8	-9,2	-7,0	-3,1	-3,5	-1,9	-3,9	-4,8
Βοσνία-Ερζεγοβίνη	-6,6	-5,6	-8,8	-10,7	-8,0	-	-4,4	-2,5	-3,1	-	-	-2,5
Βουλγαρία	-9,0	-0,4	0,9	0,5	-1,6	0,0	-4,3	-3,1	-2,0	-	-1,5	-2,0
Κροατία	-5,2	-1,1	-1,0	-0,6	-1,2	-1,5	-4,1	-4,9	-5,2	-	-4,4	-4,2
Μαυροβούνιο	-27,9	-23,0	-19,5	-17,9	-20,1	-20,8	-5,7	-4,9	-6,5	-2,4	-4,0	-3,2
ΠΓΔΜ	-6,8	-2,0	-2,7	-1,3	-3,6	-5,5	-2,7	-2,5	-2,5	-1,6	-3,5	-3,5
Ρουμανία	-4,2	-3,9	-4,4	-	-4,1	-4,3	-9,0	-6,8	-4,1	-	-2,8	-4,0
Σερβία	-7,2	-7,6	-9,5	-12,9	-12,4	-10,3	-4,5	-4,7	-4,2	-6,5	-6,7	-4,2
Τουρκία	-2,2	-6,4	-10,0	-7,2	-8,0	-6,8	-5,7	-3,6	-1,4	-	-2,4	-3,2

Πηγές: European Commission, *EU Candidate and Pre-accession Countries Economic Quarterly - CCEQ 4/2012*, και Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD), *Regional Economic Prospects in EBRD Countries of Operations*, Ιανουάριος 2013.

¹ Αναμένεται ότι οι εκτιμήσεις για το 2012 και οι προβλέψεις για το 2013 θα αναθεωρηθούν.

2 ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ⁶

• Οι ρυθμοί ανάπτυξης των οικονομιών των περισσότερων χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης παρουσίασαν περαιτέρω επιβράδυνση, σύμφωνα και με τα νεότερα στοιχεία του γ' τριμήνου του 2012, και γενικότερα υπολογίζεται ότι υποχώρησαν σημαντικά το 2012 (μέσος όρος περιοχής πλην Τουρκίας: 0,1%) σε σχέση με το 2011 (μέσος όρος περιοχής πλην Τουρκίας: 2,2%).⁷ Ωστόσο, εκτιμάται ότι

παρέμειναν θετικοί, με εξαίρεση εκείνους της Κροατίας και της Σερβίας και πιθανώς της ΠΓΔΜ και της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης (βλ. Πίνακα III.2Α). Παρά τη βελτίωση του κλίματος στις χρηματοπιστωτικές αγορές, η εξασθένηση των βραχυπρόθεσμων προοπτικών ανάπτυξης των χωρών της περιοχής οφείλεται

⁶ Η ανάλυση για τις οικονομίες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης αναφέρεται στις εξής χώρες: Αλβανία, Βοσνία και Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Κροατία, Μαυροβούνιο, Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (ΠΓΔΜ), Ρουμανία, Σερβία και Τουρκία.

⁷ Προβλέψεις Ιανουαρίου 2013 της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD).

τόσο στην πτώση της εξωτερικής ζήτησης, κυρίως λόγω της κάμψης της οικονομικής δραστηριότητας στις χώρες της ζώνης του ευρώ, όσο και σε δυσμενείς εξελίξεις στο εσωτερικό τους. Ειδικότερα, σε πολλές χώρες οι εξελίξεις αυτές συνδέονται με τη διατήρηση της εγχώριας ζήτησης σε χαμηλό επίπεδο, λόγω κυρίως της περαιτέρω επιβράδυνσης του ρυθμού πιστωτικής επέκτασης, αλλά και με την αρνητική επίδραση των δυσμενών καιρικών συνθηκών στην πλευρά της προσφοράς.

- Η αναζωπύρωση των πληθωριστικών πιέσεων παρουσίασε σαφή τάση αντιστροφής μετά τους θερινούς μήνες, με αποτέλεσμα στις περισσότερες χώρες ο πληθωρισμός για ολόκληρο το 2012 να διαμορφωθεί σε χαμηλότερα επίπεδα από ό,τι το 2011 (βλ. Πίνακα III.2A). Εξαιρέση αποτελούν η Σερβία και η Τουρκία οι ρυθμοί πληθωρισμού των οποίων, παρά την αποκλιμάκωση των τελευταίων μηνών, εξακολουθούν να είναι οι υψηλότεροι στην περιοχή. Το αρνητικό παραγωγικό κενό που χαρακτηρίζει τις περισσότερες χώρες καθώς και οι αυξήσεις στις τιμές τροφίμων και ενέργειας αποτελούν κοινούς παράγοντες που διαμόρφωσαν τις πληθωριστικές εξελίξεις στις χώρες της περιοχής το 2012.

- Η συναλλαγματική σταθερότητα που χαρακτήρισε τα περισσότερα νομίσματα των χωρών της περιοχής το 2012 επέτρεψε στη νομισματική πολιτική να παραμείνει σχετικά χαλαρή, με αποτέλεσμα τη διαμόρφωση των επιτοκίων σε σχετικά χαμηλά επίπεδα. Η τάση αυτή προβλέπεται να συνεχιστεί και το 2013. Εξαιρέση αποτελεί η Σερβία, όπου η προσπάθεια αναχαίτισης της πίεσης που ασκήθηκε στο εγχώριο νόμισμα είχε ως αποτέλεσμα τη σημαντική άνοδο των επιτοκίων.

- Στις περισσότερες χώρες η προσπάθεια διόρθωσης των ανισορροπιών του εξωτερικού τομέα έχει ικανοποιητικά αποτελέσματα, παρά την κάμψη της εξωτερικής ζήτησης. Αυτό αποτυπώνεται στη σχετική συρρίκνωση των ελλειμμάτων του ισοζυγίου των τρεχουσών συναλλαγών τους πρώτους εννέα μήνες του έτους (βλ. Πίνακα III.2B). Εξαιρέση απο-

τελεί η Σερβία, ενώ τα ελλείμματα της Αλβανίας, της Τουρκίας, του Μαυροβουνίου και της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης εξακολουθούν να βρίσκονται σε υψηλά επίπεδα. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η προσαρμογή προήλθε κατά το μεγαλύτερο μέρος της από την κάμψη της εγχώριας ζήτησης και λιγότερο από τη ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, γεγονός που δημιουργεί αμφιβολίες ως προς το κατά πόσον θα αποδειχθεί διατηρήσιμη.

- Πρόοδος έχει σημειωθεί και στο μέτωπο της δημοσιονομικής προσαρμογής, με βάση στοιχεία εννεάμηνου, με αποτέλεσμα να εκτιμάται ότι μειώθηκαν τα σχετικά ελλείμματα στις περισσότερες χώρες το 2012, παρά την επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας (βλ. Πίνακα III.2B). Εξαιρέση αποτελούν η Σερβία και σε μικρότερο βαθμό η ΠΓΔΜ, όπου καταγράφεται σημαντική διεύρυνση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων.

- Η κατάσταση των τραπεζικών συστημάτων των χωρών της περιοχής παραμένει σχετικά υγιής (βλ. Πίνακα III.3). Ωστόσο, η κεφαλαιακή πίεση που δέχονται οι μητρικές τράπεζες της ευρωζώνης επηρεάζει και τις θυγατρικές τους στην περιοχή, καθώς αυξάνεται η τάση απόσυρσης μέρους των κεφαλαίων τους από αυτές. Η τάση αυτή εντάσσεται στο πλαίσιο της ακολουθούμενης πολιτικής σταδιακής χρηματοδοτικής αυτονόμησης και “απογαλακτισμού” των τοπικών θυγατρικών τους.⁸ Επιπρόσθετα, μετά την κρίση του 2008, σημειώνεται συνεχής επιδείνωση της ποιότητας του ενεργητικού των τραπεζών, η οποία τείνει να εξελιχθεί σε σημαντικό πρόβλημα. Ειδικότερα, ο δείκτης των μη εξυπηρετούμενων δανείων (δάνεια σε καθυστέρηση ως ποσοστό του συνόλου των δανείων) ακολουθεί ανοδική πορεία, ιδίως στην Αλβανία και τη Σερβία, όπου τον Νοέμβριο του 2012 ανήλθε στο 23,1% και 19,9% αντίστοιχα. Εξαιρέση αποτελεί η Τουρκία (3,0%), λόγω της ισχυρής οικονομικής ανάκαμψης.

⁸ Αυτό επιβεβαιώνεται από τα ευρήματα πρόσφατης έρευνας της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (CESEE banks – internationally and domestic driven deleveraging, Conference, on European Economic Integration, Ελσίνκι 26-27 Νοεμβρίου 2012). Στην ίδια έρευνα ωστόσο επιβεβαιώνεται και η πρόθεση των μητρικών τραπεζών για μακροπρόθεσμη παραμονή στην περιοχή.

Πίνακας III.3 Βασικοί τραπεζικοί δείκτες επιλεγμένων χωρών της ΝΑ Ευρώπης

Χώρα	Δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας (%)					Λάνεια/καταθέσεις (%)					Λάνεια σε καθυστέρηση (%)				
	2008	2009	2010	2011	Νοέμ. 2012	2008	2009	2010	2011	Νοέμ. 2012	2008	2009	2010	2011	Νοέμ. 2012
Αλβανία ²	17,5	16,7	16,2	15,6	15,9	61,5	64,8	60,1	61,3	58,2	6,6	10,5	14,0	18,8	23,1
Βουλγαρία ¹	14,9	17,0	17,5	17,5	16,6	117,1	118,0	111,2	102,4	98,4	11,5	13,6	11,9	14,9	17,3
ΠΓΔΜ ¹	15,9	16,4	16,4	16,7	17,1	100,7	98,2	89,5	89,0	90,4	7,2	8,8	9,3	9,7	10,8
Ρουμανία ¹	13,8	14,7	14,7	14,9	14,7	130,8	119,2	118,0	119,1	117,3	6,5	7,9	11,9	14,3	17,3
Σερβία ¹	21,9	21,4	19,9	19,1	16,4	115,8	116,5	131,3	129,8	130,7	11,3	15,7	16,9	19,0	19,9
Τουρκία	18,0	20,6	19,0	16,5	17,4	80,8	76,0	84,8	98,2	103,1	3,7	5,3	3,7	2,7	3,0

Πηγή: Εθνικές κεντρικές τράπεζες.

¹ Τα τελευταία διαθέσιμα δημοσιευμένα στοιχεία για τους δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας και δανείων σε καθυστέρηση αφορούν το μήνα Σεπτέμβριο του 2012.

² Τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία για το δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας της Αλβανίας του έτους 2009 αφορούν το μήνα Σεπτέμβριο.

Για το 2013, οι προοπτικές ανάπτυξης των χωρών της περιοχής εμφανίζονται πιο ευοίωνες. Ωστόσο, βασική προϋπόθεση για να επαληθευθούν αυτές οι προοπτικές αποτελεί η ανάκαμψη της εξωτερικής ζήτησης, πράγμα που με τη σειρά του προϋποθέτει πρωτίστως ότι οι χώρες της ζώνης του ευρώ θα αποφύγουν μια παρατεταμένη ύφεση. Επίσης, η αναμενόμενη περαιτέρω αποκλιμάκωση του πληθωρισμού και μείωση των επιτοκίων προβλέπεται να βοηθήσουν στην ανάκαμψη της εγχώριας δαπάνης. Θετική εξέλιξη αποτελεί και το γεγονός ότι στο ξεκίνημα του 2013 οι συνθήκες στις χρηματοπιστωτικές αγορές εμφανίζονται ευνοϊκότερες απ' ό,τι στην αρχή του 2012. Βεβαίως, όπως αναφέρθηκε, τα προβλήματα των ευρωπαϊκών τραπεζικών ομίλων που δραστηριοποιούνται στην περιοχή – προβλήματα που αντανακλούν την κρίση χρέους στην ευρωζώνη – εξακολουθούν να τροφοδοτούν την αβεβαιότητα όσον αφορά τη βραχυπρόθεσμη προοπτική ανάπτυξης, εξαιτίας της σημαντικής διεΐσδυσής τους στο χρηματοπιστωτικό σύστημα των περισσότερων χωρών.

Η επίτευξη του στόχου της διατηρησιμής ανάπτυξης από τις χώρες της περιοχής κατέστησε απαραίτητη την προσπάθεια διαμόρφωσης ενός κατάλληλου θεσμικού περιβάλλοντος, φιλικού και υποστηρικτικού προς την επιχειρηματικότητα. Ενδεικτικό της προσπάθειας αυτής είναι το γεγονός ότι, με βάση τη διεθνή κατάταξη των χωρών ως προς τη διευκόλυνση της επιχειρηματικότητας, σύμφωνα με την έκθεση της Παγκόσμιας Τράπεζας *Doing Business*, οι σχετικές επιδόσεις των χωρών της περιοχής επιβεβαιώνουν μια συνεχή πορεία βελτίωσης του επιχειρηματικού περιβάλλοντος στην περιοχή. Και μολονότι ο ρυθμός εφαρμογής των αναγκαίων μεταρρυθμίσεων διαφέρει από χώρα σε χώρα, οι περισσότερες παρουσιάζουν σταθερή ανοδική πορεία συγκλίνοντας προς το μέσο όρο της ευρωζώνης.⁹

⁹ Ενδεικτικά επισημαίνεται ότι, για το 2012, σε σύνολο 185 χωρών η Βουλγαρία βρίσκεται στην 66η θέση, η Τουρκία στην 71η, η Ρουμανία στην 72η, η Αλβανία στη 85η και η Σερβία στην 86η. Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι στην ίδια κλίμακα η Ελλάδα κατέχει την 78η θέση.

IV Η ΕΝΙΑΙΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

• Το α' εξάμηνο του 2012 τα βασικά επιτόκια του Ευρωσυστήματος διατηρήθηκαν αμετάβλητα, επειδή αναμενόταν να επικρατήσει σταθερότητα των τιμών μεσοπρόθεσμα, παρά την εκδήλωση βραχυπρόθεσμων πληθωριστικών πιέσεων που συνδέονταν κυρίως με τις

αυξήσεις των τιμών της ενέργειας και, σε πολλά κράτη-μέλη, της έμμεσης φορολογίας.

• Τον Ιούλιο του 2012 τα βασικά επιτόκια μειώθηκαν κατά 25 μονάδες βάσης (βλ. Πίνακα IV.1). Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ απο-

Πίνακας IV.1 Προσαρμογές των βασικών επιτοκίων του Ευρωσυστήματος

(ποσοστά % ετησίως)

Ημερομηνία μεταβολής επιτοκίων ¹	Πάγια διευκόλυνση αποδοχής καταθέσεων	Πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης		Πάγια διευκόλυνση οριακής χρηματοδότησης	
		Δημοπρασίες σταθερού επιτοκίου (σταθερό επιτόκιο)	Δημοπρασίες ανταγωνιστικού επιτοκίου (ελάχιστο επιτόκιο προσφορών)		
2000	6 Οκτωβρίου	3,75	-	4,75	5,75
2001	11 Μαΐου	3,50	-	4,50	5,50
	31 Αυγούστου	3,25	-	4,25	5,25
	18 Σεπτεμβρίου	2,75	-	3,75	4,75
	9 Νοεμβρίου	2,25	-	3,25	4,25
2002	6 Δεκεμβρίου	1,75	-	2,75	3,75
2003	7 Μαρτίου	1,50	-	2,50	3,50
	6 Ιουνίου	1,00	-	2,00	3,00
2005	6 Δεκεμβρίου	1,25	-	2,25	3,25
2006	8 Μαρτίου	1,50	-	2,50	3,50
	15 Ιουνίου	1,75	-	2,75	3,75
	9 Αυγούστου	2,00	-	3,00	4,00
	11 Οκτωβρίου	2,25	-	3,25	4,25
	13 Δεκεμβρίου	2,50	-	3,50	4,50
2007	14 Μαρτίου	2,75	-	3,75	4,75
	13 Ιουνίου	3,00	-	4,00	5,00
2008	9 Ιουλίου	3,25	-	4,25	5,25
	8 Οκτωβρίου	2,75	-	-	4,75
	9 Οκτωβρίου	3,25	-	-	4,25
	15 Οκτωβρίου	3,25	3,75	-	4,25
	12 Νοεμβρίου	2,75	3,25	-	3,75
	10 Δεκεμβρίου	2,00	2,50	-	3,00
2009	21 Ιανουαρίου	1,00	2,00	-	3,00
	11 Μαρτίου	0,50	1,50	-	2,50
	8 Απριλίου	0,25	1,25	-	2,25
	13 Μαΐου	0,25	1,00	-	1,75
2011	13 Απριλίου	0,50	1,25	-	2,00
	13 Ιουλίου	0,75	1,50	-	2,25
	9 Νοεμβρίου	0,50	1,25	-	2,00
	14 Δεκεμβρίου	0,25	1,00	-	1,75
2012	11 Ιουλίου	0,00	0,75	-	1,50

Πηγή: ΕΚΤ.

¹ Από τις 10 Μαρτίου 2004 και με εξαίρεση τις αυξομειώσεις στις 8 και 9 Οκτωβρίου 2008, οι μεταβολές των επιτοκίων των πάγιων διευκολύνσεων αποδοχής καταθέσεων και οριακής χρηματοδότησης ισχύουν όχι από την ημερομηνία της συνεδρίασης του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΚΤ κατά την οποία λαμβάνεται η απόφαση για προσαρμογή των επιτοκίων, αλλά από την ημερομηνία που διενεργείται η πρώτη πράξη κύριας αναχρηματοδότησης μετά την απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου (οπότε μεταβάλλεται και το ελάχιστο επιτόκιο προσφορών/σταθερό επιτόκιο στις πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης).

φάσισε αυτή τη μείωση καθώς εκτίμησε ότι, κυρίως λόγω της αναζωπύρωσης των εντάσεων σε ορισμένες αγορές κρατικών ομολόγων,¹ οι προοπτικές για την οικονομική δραστηριότητα στη ζώνη του ευρώ είχαν επηρεαστεί δυσμενώς, με αποτέλεσμα τον περιορισμό των πληθωριστικών πιέσεων. Επίσης, στο πλαίσιο της νομισματικής ανάλυσης που διεξάγει το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ διαπιστώθηκε ότι ο υποκείμενος ρυθμός νομισματικής επέκτασης² παραμένει χαμηλός.

• Ενώ το α' τρίμηνο του 2012 το ΑΕΠ στη ζώνη του ευρώ διατηρήθηκε σταθερό, τα υπόλοιπα τρίμηνα του έτους υποχώρησε, κυρίως εξαιτίας των συνεχιζόμενων εντάσεων στις χρηματοπιστωτικές αγορές, οι οποίες είχαν ως συνέπεια περιστολή της τραπεζικής χρηματοδότησης σε ορισμένα κράτη-μέλη, καθώς και λόγω της άσκησης περιοριστικών εθνικών δημοσιονομικών πολιτικών. Παρότι η κατεύθυνση της ενιαίας νομισματικής πολιτικής, συμπεριλαμβανομένων και των μη συμβατικών μέτρων, είναι διευκολυντική, δηλ. υποστηρίζει την οικονομική δραστηριότητα, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ εκτιμά ότι η ανάκαμψη του ρυθμού ανόδου του ΑΕΠ στη ζώνη του ευρώ, η οποία αναμένεται στη διάρκεια του 2013, θα είναι βραδεία. Επενεργούν διάφοροι παράγοντες ανασχετικοί της οικονομικής δραστηριότητας στη ζώνη του ευρώ. Προκειμένου να διατηρηθεί η πρόσφατη βελτίωση της εμπιστοσύνης, και η πρόοδος ως προς τον περιορισμό της κατάτμησης σε εθνική βάση, των χρηματοπιστωτικών αγορών που εν μέρει αντισταθμίζουν την επίδραση των προαναφερθέντων παραγόντων, είναι αναγκαίο οι κυβερνήσεις ορισμένων κρατών-μελών να περιορίσουν τις δημοσιονομικές ανισορροπίες, να συνεχίσουν τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και να προχωρήσουν στην αναδιάρθρωση του εγχώριου χρηματοπιστωτικού τομέα.

• Ο πληθωρισμός στη ζώνη του ευρώ σημείωσε περιορισμένη επιβράδυνση από 2,7% το Δεκέμβριο του 2011 σε 2,2% το Δεκέμβριο του 2012. Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αναμένει ο πληθωρισμός να αποκλιμακωθεί και

να διαμορφωθεί κάτω από το 2% κατά τη διάρκεια του 2013 – ήδη τον Ιανουάριο του 2013 ο πληθωρισμός διαμορφώθηκε σε 2% (σύμφωνα με προσωρινή εκτίμηση της Eurostat) – και μεσοπρόθεσμα να παραμείνει σε επίπεδα συνεπή με τη σταθερότητα των τιμών. Πράγματι, οι πληθωριστικές πιέσεις αναμένεται να παραμείνουν ασθενείς, δεδομένης της σταθερότητας των μακροπρόθεσμων πληθωριστικών προσδοκιών και της υποτονικής οικονομικής δραστηριότητας στη ζώνη του ευρώ. Σύμφωνα με τις μακροοικονομικές προβολές των εμπειρογνομόνων του Ευρωσυστήματος του Δεκεμβρίου του 2012, ο πληθωρισμός σε ετήσια βάση θα διαμορφωθεί μεταξύ 1,1% και 2,1% το 2013 και μεταξύ 0,6% και 2,2% το 2014.

• Τον Αύγουστο του 2012, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ σημείωσε ότι η άνοδος, ιδίως κατά τους θερινούς μήνες, των αποδόσεων στις αγορές των ομολόγων ορισμένων κρατών-μελών σε επίπεδα που υποδηλώνουν ενσωμάτωση ασφαλιστρου έναντι του κινδύνου αντιστροφής της εισαγωγής του ευρώ και επανεισαγωγής εθνικών νομισμάτων ήταν αδικαιολόγητη. Τονίστηκε ότι η υιοθέτηση του ευρώ δεν είναι αναστρέψιμη και ότι οι φόβοι ορισμένων επενδυτών περί επικείμενης εισαγωγής εθνικών νομισμάτων ήταν ανυπόστατοι. Η ενσωμάτωση υπερβολικών ασφαλιστρων στις αποδόσεις έπρεπε να αποτραπεί με άμεσο τρόπο, καθώς η αποτελεσματική λειτουργία της νομισματικής πολιτικής δυσχεραίνεται από τον συνακόλουθο κατακερματισμό των χρηματοπιστωτικών αγορών. Φαινόμενα κατακερματισμού αποτελούσαν ο περιορισμός των διατραπεζικών συναλλαγών ιδίως μεταξύ αντισυμβαλλόμενων και η σημαντική και αδικαιολόγητη³ διαφοροποίηση των επιτοκίων των τραπεζικών δανείων προς τις επι-

1 Π.χ. στην Ιταλία και στην Ισπανία.

2 Ο "υποκείμενος" (underlying) ρυθμός νομισματικής επέκτασης υπολογίζεται από την ΕΚΤ με διάφορες εναλλακτικές μεθόδους (βλ. ΕΚΤ, *Monthly Bulletin*, Μάιος 2008, Box 1, σελ. 15) και δεν δημοσιεύεται. Θεωρείται ότι το μέγεθος αυτό συσχετίζεται στενότερα από ό,τι ο ρυθμός μεταβολής του M3 με την εξέλιξη του πληθωρισμού, λαμβανομένων υπόψη των χρονικών υστερήσεων.

3 Δηλ. οι διαφορές επιτοκίων δεν είναι δυνατόν να αποδοθούν καθ' ολοκληρίαν σε διαφορές μεταξύ των κρατών-μελών στην εξέλιξη των προσδιοριστικών παραγόντων της ζήτησης ή της προσφοράς πιστώσεων.

χειρήσεις και τα νοικοκυριά μεταξύ των κρατών-μελών.

Η θεσμοθέτηση και η σημασία των “Οριστικών Νομισματικών Συναλλαγών”

• Ο κατακερματισμός των χρηματοπιστωτικών αγορών υπονομεύει τη μετάδοση των επιδράσεων της νομισματικής πολιτικής σε ολόκληρη τη ζώνη του ευρώ και κατ’ επέκταση την επίτευξη του πρωταρχικού στόχου του Ευρωσυστήματος, δηλ. την εδραίωση της σταθερότητας των τιμών μεσοπρόθεσμα στη ζώνη του ευρώ. Με στόχο να περιοριστούν οι δυσλειτουργίες του μηχανισμού μετάδοσης των επιδράσεων της νομισματικής πολιτικής, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ θεσμοθέτησε το Σεπτέμβριο του 2012 τη δυνατότητα πραγματοποίησης από το Ευρωσύστημα οριστικών αγορών κρατικών τίτλων (“Οριστικές Νομισματικές Συναλλαγές”) επαρκούς ύψους ώστε να εξομαλύνονται οι συνθήκες στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Η θεσμοθέτηση καθυπόθηκε των Οριστικών Νομισματικών Συναλλαγών (σε αντιδιαστολή με την ενεργοποίησή τους, η οποία ακόμη δεν έχει πραγματοποιηθεί, διότι δεν έχουν συντρέξει οι προϋποθέσεις – βλ. παρακάτω) συνέβαλε στον περιορισμό των εντάσεων στις αγορές κρατικών ομολόγων, ο οποίος συνεχίζεται και στις αρχές του 2013. Μεταξύ άλλων αποκλιμακώθηκαν οι αποδόσεις των ιταλικών και των ισπανικών κρατικών ομολόγων, καθώς και οι αποδόσεις στις δευτερογενείς αγορές για τα ομόλογα των κρατών-μελών που δέχονται χρηματοδοτική στήριξη. Επίσης οι τιμές των μετοχών ακολούθησαν ανοδική πορεία. Παρατηρήθηκε επιστροφή κεφαλαίων στις χώρες της περιφέρειας της ζώνης του ευρώ και αντίστοιχη αύξηση του υπολοίπου των καταθέσεων στις τράπεζες σε αυτά τα κράτη-μέλη, ενώ σημαντικές εισροές κεφαλαίων από τρίτες χώρες παρατηρήθηκαν και όσον αφορά το σύνολο της ζώνης του ευρώ. Ωστόσο δεν έχει εξαιρεθεί ακόμη η κατάπτωση των χρηματοπιστωτικών αγορών σε εθνική βάση, διατηρούνται δηλαδή ο περιορισμός των διασυννοριακών διατραπεζικών συναλλαγών, οι διαφορές μεταξύ των κρα-

τών-μελών όσον αφορά το κόστος άντλησης διαθεσίμων εκ μέρους των τραπεζών και συνακόλουθα οι διαφορές όσον αφορά το κόστος τραπεζικής χρηματοδότησης των εγχώριων επιχειρήσεων και νοικοκυριών.

• Επιλέξιμοι για αγορά από το Ευρωσύστημα στο πλαίσιο των Οριστικών Νομισματικών Συναλλαγών θα είναι τίτλοι εκδοθέντες από κράτη-μέλη που θα προσφεύγουν στο Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF) για χρηματοδοτική στήριξη.⁴ Καθώς μελλοντικά θα κινητοποιείται ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας (ESM), επιλέξιμοι θα καταστούν και οι τίτλοι που θα εκδίδουν (ή θα έχουν εκδώσει στο παρελθόν) τα κράτη-μέλη τα οποία θα προσφεύγουν για χρηματοδοτική στήριξη σε αυτό τον μηχανισμό. Απαραίτητη προϋπόθεση για την αγορά τίτλων ενός κράτους-μέλους εκ μέρους του Ευρωσυστήματος θα είναι το κράτος-μέλος να συμμορφώνεται με τους όρους του προγράμματος οικονομικής προσαρμογής⁵ το οποίο ακολουθεί. Κατ’ αναλογία, πλήρης συμμόρφωση θα απαιτείται και στην περίπτωση κρατών-μελών στα οποία θα χορηγείται προληπτική χρηματοπιστωτική συνδρομή με τη μορφή πιστωτικού ορίου με ενισχυμένους όρους από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (ESM).⁶

• Η επίδραση των Οριστικών Νομισματικών Συναλλαγών στη ρευστότητα θα εξουδετερωθεί πλήρως. Δηλαδή, όπως συνέβαινε και με

4 Οι τίτλοι των κρατών-μελών τα οποία ήδη χρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF) είναι δυνατόν να καταστούν επιλέξιμοι για Οριστικές Νομισματικές Συναλλαγές εφόσον τα εν λόγω κράτη-μέλη αρχίσουν να αναπτύξουν πρόσβαση στις διεθνείς αγορές μεσομακροπρόθεσμων κεφαλαίων.

5 Οι οριστικές αγορές θα αναστέλλονται στη διάρκεια του χρονικού διαστήματος κατά το οποίο θα αξιολογείται η συμμόρφωση του κράτους-μέλους προς τους όρους του προγράμματος οικονομικής προσαρμογής.

6 Σύμφωνα με τη Συνθήκη για τη θέσπιση του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ESM), ο μηχανισμός αυτός χρησιμοποιείται εξής μέσα χρηματοπιστωτικής συνδρομής: (α) προληπτική χρηματοπιστωτική συνδρομή, (β) χρηματοπιστωτική συνδρομή για την ανεκμετάλλευση χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων, (γ) δανειοδότηση των κρατών-μελών, (δ) στήριξη της πρωτογενούς αγοράς των κρατικών ομολόγων των κρατών-μελών, (ε) στήριξη της δευτερογενούς αγοράς των κρατικών ομολόγων των κρατών-μελών. Ειδικότερα, η προληπτική χρηματοπιστωτική συνδρομή λαμβάνει τη μορφή προληπτικού πιστωτικού ορίου υπό όρους ή πιστωτικού ορίου με ενισχυμένους όρους οι οποίοι παρουσιάζονται αναλυτικά σε Μνημόνιο Συνεννόησης.

το Πρόγραμμα για τις Αγορές Τίτλων, η αύξηση της ρευστότητας την οποία θα συνεπάγονται οι οριστικές αγορές χρεογράφων από το Ευρωσύστημα θα αντισταθμίζεται μέσω άλλων πράξεων ανοικτής αγοράς, οι οποίες θα έχουν ως αποτέλεσμα την ισόποση (προς τις οριστικές αγορές τίτλων) μείωση της συνολικής ρευστότητας στο τραπεζικό σύστημα. Οι κρατικοί τίτλοι οι οποίοι θα αγοράζονται από το Ευρωσύστημα στο πλαίσιο των Οριστικών Νομισματικών Συναλλαγών θα έχουν υπολειπόμενη διάρκεια μεταξύ ενός και τριών ετών. Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ ανακοίνωσε ότι σε περίπτωση αναδιάρθρωσης του δημόσιου χρέους ενός κράτους-μέλους – ακόμη περισσότερο σε περίπτωση πτώχευσης – το Ευρωσύστημα δεν θα ικανοποιείται κατά προτεραιότητα έναντι των λοιπών ομολογιούχων όσον αφορά την αποπληρωμή των κρατικών ομολόγων που θα αποκτήσει στο πλαίσιο των Οριστικών Νομισματικών Συναλλαγών, αλλά αντιθέτως θα τυγχάνει ίσης μεταχείρισης (pari passu) με τους λοιπούς ομολογιούχους. Τούτο σημαίνει ότι σε περίπτωση πιστωτικού γεγονότος οι ζημιές θα κατανεμηθούν ισομερώς μεταξύ αφενός των ιδιωτών που έχουν επενδύσει στα ομόλογα του εν λόγω κράτους-μέλους και αφετέρου του Ευρωσυστήματος, στο μέτρο που το Ευρωσύστημα επίσης έχει στο χαρτοφυλάκιό του τέτοιους κρατικούς τίτλους.

Η σκοπιμότητα ενιαίας τραπεζικής εποπτείας

- Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ σημείωσε ότι, προκειμένου να αποφευχθεί η εμφάνιση δυσλειτουργιών στο μηχανισμό μετάδοσης των αποτελεσμάτων της νομισματικής πολιτικής, είναι αναγκαίο να εξακολουθήσει να ενισχύεται η ανθεκτικότητα των τραπεζών. Η ευρωστία των ισολογισμών των πιστωτικών ιδρυμάτων καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την ευκολία με την οποία μπορούν να αντλούν χρηματοδότηση από τις αγορές και την ευχέρεια με την οποία χορηγούν πιστώσεις προς την πραγματική οικονομία. Η θέσπιση του μηχανισμού ενιαίας τραπεζικής εποπτείας στη ζώνη του ευρώ θα προαγάγει τη χρηματοοικονομική ολοκλή-

ρωση – η πρόοδος της οποίας έχει ανακοπεί λόγω της κρίσης χρέους – και στο μέτρο τούτο θα διευκολύνει τη μετάδοση των αποτελεσμάτων της ενιαίας νομισματικής πολιτικής ομοιόμορφα σε όλη τη ζώνη του ευρώ, καθώς επίσης και τη χρηματοδότηση από τις τράπεζες των δανειακών αναγκών της πραγματικής οικονομίας.

Εξελίξεις στην ενιαία αγορά χρήματος

- Όσον αφορά τις εξελίξεις στην ενιαία αγορά χρήματος, το αντιπροσωπευτικό διατραπεζικό επιτόκιο Euribor τριών μηνών κατέγραψε σημαντική υποχώρηση την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2012, ενώ το τελευταίο τρίμηνο του έτους παρέμεινε σχεδόν σταθερό (βλ. Διάγραμμα IV.1).⁷ Η υποχώρηση του τρίμηνου επιτοκίου Euribor και των λοιπών διατραπεζικών επιτοκίων τροφοδοτήθηκε αρχικά από τις προσδοκίες για μειώσεις των βασικών επιτοκίων και παγιώθηκε με την ίδια τη μείωση των επιτοκίων του Ευρωσυστήματος τον Ιούλιο του 2012.

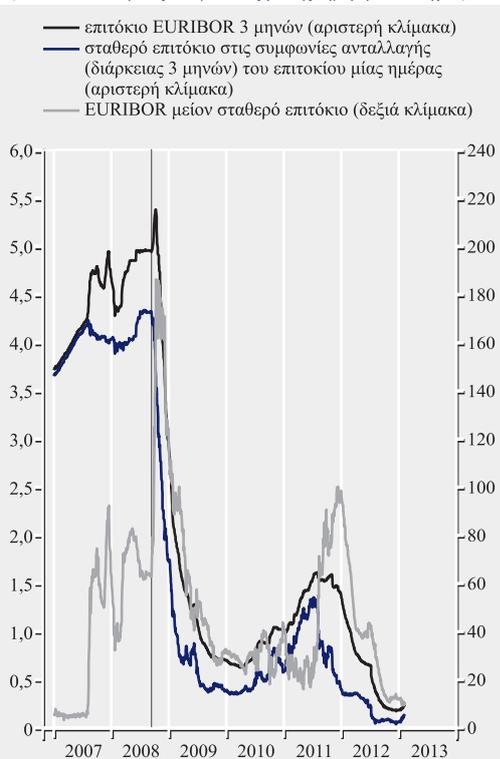
- Στη μείωση των διατραπεζικών επιτοκίων πολύ σημαντικότερη βεβαίως ήταν η συμβολή του περιορισμού του ασφαλίστρου που αξιολογούν οι συναλλασσόμενοι στη διατραπεζική αγορά έναντι του κινδύνου αντισυμβαλλομένου (το οποίο ενσωματώνεται στα επιτόκια Euribor) από τα τέλη Δεκεμβρίου του 2011 μέχρι τα μέσα Οκτωβρίου του 2012. Η υποχώρηση του ασφαλίστρου ήταν αποτέλεσμα κυρίως των πρόσθετων μη συμβατικών μέτρων νομισματικής πολιτικής τα οποία υιοθετήθηκαν από το Ευρωσύστημα το Δεκέμβριο του 2011.

- Σε όλες τις πράξεις κύριας και πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης, δηλαδή στις πράξεις με διάρκεια από μία εβδομάδα μέχρι τρεις μήνες, όπως επίσης και στη μοναδική πράξη με διάρκεια τριανταέξι μήνες, οι οποίες διεξήχθησαν το 2012 εφαρμόστηκε η διαδικασία των δημοπρασιών με σταθερό

⁷ Τον Ιανουάριο του 2013 το επιτόκιο αυτό παρουσίασε οριακή άνοδο.

Διάγραμμα IV.1 Επιτόκια και διαφορά επιτοκίων (spread) στην αγορά χρήματος στη ζώνη του ευρώ (Ιανουάριος 2007-Ιανουάριος 2013)

(ποσοστά % ετησίως και μονάδες βάσης, ημερήσια στοιχεία)

Πηγές: ΕΚΤ και European Banking Federation.

Η κάθετη γραμμή δείχνει την ημερομηνία που ανακοινώθηκε η πτώχευση της Lehman Brothers (15 Σεπτεμβρίου 2008).

Η καμπύλη του επιτοκίου Euribor και του σταθερού επιτοκίου στις συμφωνίες ανταλλαγής αναφέρονται σε διαφορετικό κατακόρυφο άξονα (στον αριστερό άξονα) από την καμπύλη που αναπαριστά την εξέλιξη της διαφοράς των δύο προαναφερθέντων επιτοκίων (η οποία αναφέρεται στον δεξιό άξονα). Η παρουσίαση των τριών αυτών καμπυλών σε ενιαίο διάγραμμα είναι χρήσιμη καθώς επιτρέπει στον αναγνώστη να σχηματίσει μια ποιοτική εικόνα για το αν οι μεταβολές στο επιτόκιο Euribor οφείλονται σε μεταβολές της “διαφοράς” (που είναι δυνατόν να ερμηνευθεί ως το ασφάλιστρο έναντι του κινδύνου αντισυμβαλλομένου) ή σε μεταβολές του σταθερού επιτοκίου στις συμφωνίες ανταλλαγής (που αποτυπώνει τις προσδοκίες για το επιτόκιο μίας ημέρας και, απότερα, για τα βασικά επιτόκια του Ευρωσυστήματος).

επιτόκιο⁸ και απεριόριστη χορήγηση ρευστότητας (βλ. Πίνακα IV.2). Έχει ανακοινωθεί ότι η εφαρμογή της διαδικασίας αυτής θα συνεχιστεί τουλάχιστον μέχρι τις αρχές Ιουλίου 2013. Το Ευρωσύστημα αποκτούσε τίτλους στο πλαίσιο του Προγράμματος για τις Αγορές Τίτλων μέχρι το πρώτο τρίμηνο του 2012, κατόπιν το πρόγραμμα κατέστη ανενεργό και τελικά στις 6 Σεπτεμβρίου 2012

καταργήθηκε. Το δεύτερο Πρόγραμμα Αγοράς Καλυμμένων Ομολογιών⁹ συνεχίστηκε μέχρι και τον Οκτώβριο του 2012. Αν και αρχικά είχε ανακοινωθεί ότι το Ευρωσύστημα θα προχωρούσε σε αγορές καλυμμένων ομολογιών ύψους 40 δισεκ. ευρώ στο πλαίσιο αυτού του προγράμματος, στην πράξη χρειάστηκε να πραγματοποιηθούν αγορές ύψους μόνον 16 δισεκ. ευρώ.

• Στα μέσα Ιανουαρίου του 2012 υποδιπλασιάστηκε, σε προσωρινή βάση, ο συντελεστής υποχρεωτικών καταθέσεων¹⁰ από 2% σε 1%, με στόχο να αυξηθούν οι συναλλαγές στην αγορά χρήματος και να περιοριστούν οι ανάγκες των πιστωτικών ιδρυμάτων για αναχρη-

⁸ Το επιτόκιο στην περίπτωση των τρίμηνων και τριανταεξάμηνων πράξεων θεωρείται επίσης σταθερό, με την έννοια ότι δεν προσδιορίστηκε στο πλαίσιο της δημοπρασίας αλλά συνδέθηκε με το επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης που θα πραγματοποιηθούν κατά την τρίμηνη ή τριετή διάρκεια αντιστοίχως της πράξης πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης.

⁹ Το πρόγραμμα αυτό ξεκίνησε το Νοέμβριο του 2011 και ολοκληρώθηκε τον Οκτώβριο του 2012, σε αντιδιαστολή με το πρώτο Πρόγραμμα Αγοράς Καλυμμένων Ομολογιών που διεξήχθη την περίοδο Ιουλίου 2009-Ιουνίου 2010.

¹⁰ Στο πλαίσιο του συστήματος υποχρεωτικών καταθέσεων, τα πιστωτικά ιδρύματα είναι υποχρεωμένα να τηρούν κατάθεση στο Ευρωσύστημα η οποία είναι έντοκη (και διαφορετική από τις καταθέσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων στο πλαίσιο της πάγιας διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων). Ειδικότερα, το επιτόκιο στις υποχρεωτικές καταθέσεις ισούται προς το (σταθερό) επιτόκιο στις πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης. Προκαθορίζονται περιόδοι τήρησης, οι οποίες δεν συμπίπτουν με τους ημερολογιακούς μήνες, διαρκούν όμως περίπου 30 ημέρες. Το ύψος της υποχρεωτικής κατάθεσης, η οποία τηρείται στην οικεία εθνική κεντρική τράπεζα του υπόχρεου πιστωτικού ιδρύματος, δεν επιτρέπεται να υπολείπεται του γινομένου του συντελεστή υποχρεωτικών καταθέσεων (0,01 από 18 Ιανουαρίου 2012) επί του ύψους ενός υποσυνόλου του παθητικού του πιστωτικού ιδρύματος (λ.χ., εξαιρούνται οι υποχρεώσεις προς άλλα πιστωτικά ιδρύματα και οι υποχρεώσεις προς το Ευρωσύστημα) όπως έχει διαμορφωθεί την τελευταία ημέρα του προ-προηγούμενου μήνα. Εάν κατά μέσο όρο στη διάρκεια μίας περιόδου τήρησης, η υποχρεωτική κατάθεση υπολείπεται του γινομένου που προαναφέρθηκε, η ΕΚΤ έχει τη δυνατότητα να επιβάλει ποινή στο πιστωτικό ίδρυμα. Η ευχέρεια τήρησης των υποχρεωτικών καταθέσεων κατά μέσο όρο στη διάρκεια της περιόδου τήρησης – ώστε το ύψος της υποχρεωτικής κατάθεσης του πιστωτικού ιδρύματος να επιτρέπεται να κυμαίνεται από ημέρα σε ημέρα – συντελεί υπό κανονικές συνθήκες στη σταθεροποίηση των επιτοκίων στην αγορά χρήματος. Επίσης, υπό κανονικές συνθήκες, το σύστημα υποχρεωτικών καταθέσεων διευκολύνει τον επηρεασμό των επιτοκίων στην αγορά χρήματος εκ μέρους της κεντρικής τράπεζας, καθώς συμβάλλει στη δημιουργία ελλείμματος ρευστότητας, πράγμα που σημαίνει ότι οι εμπορικές τράπεζες εξαρτώνται αναγκαστικά από την κεντρική τράπεζα για την άντληση χρηματοδότησης και άρα επιβαρύνονται με το κόστος το οποίο συνεπάγονται τα επιτόκια που προσδιορίζει η κεντρική τράπεζα για την παροχή ρευστότητας, βλ. τον τόμο που έχει εκδώσει η ΕΚΤ (2011) με τίτλο “The monetary policy of the ECB”, σελ. 101-104. Βεβαίως, επί του παρόντος δεν επικρατούν κανονικές συνθήκες στην ενιαία αγορά χρήματος, γεγονός που επιβάλλει την απεριόριστη χορήγηση ρευστότητας από το Ευρωσύστημα προς τα πιστωτικά ιδρύματα και άρα μετριαίνει τη χρησιμότητα του συστήματος υποχρεωτικών καταθέσεων. Έτσι δημιουργήθηκαν τα περιθώρια για τη μείωση του σχετικού συντελεστή.

Πίνακας IV.2 Πράξεις ανοικτής αγοράς του Ευρωσυστήματος το 2012 και στις αρχές του 2013*

1. Πράξεις κύριας και πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης:

1.1 Πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης: χορήγηση ρευστότητας για μία εβδομάδα	Συχνότητα: Μία φορά την εβδομάδα. Διαδικασία: Τουλάχιστον μέχρι 9.7.2013, δημοπρασία σταθερού επιτοκίου για τη χορήγηση ρευστότητας χωρίς ποσοτικό περιορισμό.
1.2 Πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης:	
1.2.1 Χορήγηση ρευστότητας για μία περίοδο τήρησης	Συχνότητα: Μία φορά στην αρχή κάθε περιόδου τήρησης. Οι πράξεις αυτές θα εξακολουθήσουν να διεξάγονται για όσο χρονικό διάστημα κρίνεται αναγκαίο. Διαδικασία: Δημοπρασία σταθερού επιτοκίου (ίσου προς το επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης) για τη χορήγηση ρευστότητας χωρίς ποσοτικό περιορισμό.
1.2.2 Χορήγηση ρευστότητας για τρεις μήνες	Συχνότητα: Μία φορά το μήνα (συνήθως στα τέλη του μηνός). Διαδικασία: Τουλάχιστον μέχρι τον Ιούνιο του 2013, δημοπρασία για τη χορήγηση ρευστότητας χωρίς ποσοτικό περιορισμό με επιτόκιο το οποίο υπολογίζεται εκ των υστέρων ως ο μέσος όρος του σταθερού επιτοκίου των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης οι οποίες έχουν διεξαχθεί κατά τη διάρκεια των τριμηνών πράξεων.
1.2.3 Χορήγηση ρευστότητας για τριάντα ξηι μήνες	Διενεργήθηκε μία πράξη πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης με διάρκεια 36 μηνών την 1η Μαρτίου 2012 (ημερομηνία διακανονισμού). Διαδικασία: Δημοπρασία για τη χορήγηση ρευστότητας χωρίς ποσοτικό περιορισμό με επιτόκιο το οποίο θα υπολογιστεί εκ των υστέρων ως ο μέσος όρος του σταθερού επιτοκίου των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης οι οποίες θα διεξαχθούν κατά τη διάρκεια της εν λόγω πράξης πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης. Στα πιστωτικά ιδρύματα δίνεται η δυνατότητα πρόωρης μερικής ή ολικής εξόφλησης της χρηματοδότησης την οποία άντλησαν, μετά από ένα έτος.

2. Πράξεις οριστικής αγοράς τίτλων:

2.1 Πρόγραμμα για τις Αγορές Τίτλων	Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε στις 9.5.2010 για τη διεξαγωγή του Προγράμματος και στις 6.9.2012 για την κατάργησή του. Μέχρι το τέλος του Προγράμματος, το Ευρωσύστημα είχε αποκτήσει τίτλους συνολικής αξίας 209 δισεκ. ευρώ.** Το Ευρωσύστημα θα διακρατήσει τους τίτλους αυτούς μέχρι τη λήξη τους.
2.2 Οριστικές Νομισματικές Συναλλαγές	Στις 6.9.2012 το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ θεσμοθέτησε τη δυνατότητα το Ευρωσύστημα να αγοράζει κρατικά ομόλογα διάρκειας 1-3 ετών από τη δευτερογενή αγορά χωρίς εκ των προτέρων προσδιορισμένα ποσοτικά όρια. Απαραίτητη προϋπόθεση το κράτος-μέλος που έχει εκδώσει τα χρεόγραφα να υπάγεται σε πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF) ή του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ESM), να τηρεί τους όρους του προγράμματος, το οποίο είναι επίσης αναγκαίο να προβλέπει τη δυνατότητα απόκτησης χρεογράφων του κράτους-μέλους από την πρωτογενή αγορά εκ μέρους του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF) ή του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ESM) αντιστοίχως.
2.3 Νέο Πρόγραμμα Αγοράς Καλυμμένων Ομολογίων	Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε στις 6.10.2011 για τη διεξαγωγή του Προγράμματος το οποίο διήρκεσε από το Νοέμβριο του 2011 μέχρι το τέλος Οκτωβρίου του 2012. Μέχρι το τέλος του Προγράμματος το Ευρωσύστημα είχε αποκτήσει καλυμμένες ομολογίες συνολικής αξίας 16 δισεκ. ευρώ.** Το Ευρωσύστημα θα διακρατήσει τις ομολογίες αυτές μέχρι τη λήξη τους.

3. Πράξεις εξομάλυνσης των βραχυχρόνιων διακυμάνσεων της ρευστότητας:

3.1 Απορρόφηση ρευστότητας κάθε εβδομάδα ώστε να αντισταθμιστεί η επίπτωση στη συνολική ρευστότητα του τραπεζικού συστήματος εξαιτίας του Προγράμματος για τις Αγορές Τίτλων	Συχνότητα: Κάθε εβδομάδα, αρχής γενομένης από τις 18.5.2010. Η απορρόφηση της ρευστότητας συνεχίζεται και μετά την κατάργηση του Προγράμματος (κατόπιν της οποίας δεν είναι δυνατές νέες αγορές τίτλων). Διαδικασία: Συγκέντρωση καταθέσεων διάρκειας μίας εβδομάδας από τα πιστωτικά ιδρύματα μέσω δημοπρασίας ανταγωνιστικού επιτοκίου με ανώτατο επιτόκιο προσφορών ίσο προς το σταθερό επιτόκιο στις πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης.
3.2 Χορήγηση χρηματοδότησης με διάρκεια μίας ημέρας, στις 29 Φεβρουαρίου 2012 (ημερομηνία διακανονισμού)	Στόχος αυτής της πράξης ήταν η αποφυγή διακυμάνσεων της ρευστότητας λόγω του γεγονότος ότι στις 29 Φεβρουαρίου 2012 τα πιστωτικά ιδρύματα έπρεπε να εξοφλήσουν τα ποσά τα οποία είχαν αντλήσει μέσω της κύριας πράξης αναχρηματοδότησης την προηγούμενη εβδομάδα, ενώ εκ νέου άντληση χρηματοδότησης μέσω της πράξης πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης διάρκειας 36 μηνών ήταν δυνατή μόνο μετά την πάροδο μίας ημέρας.

4. Πράξεις για τη χορήγηση χρηματοδότησης σε δολάρια ΗΠΑ:

4.1 Πράξεις διάρκειας μίας εβδομάδας	Διαδικασία: Δημοπρασία σταθερού επιτοκίου για τη χορήγηση ρευστότητας σε δολάρια ΗΠΑ χωρίς ποσοτικό περιορισμό έναντι των εξασφαλίσεων που είναι αποδεκτές από το Ευρωσύστημα στις διάφορες πράξεις χορήγησης ευρώ.
4.2 Πράξεις διάρκειας τριών μηνών	

* Ο πίνακας έχει καταρτιστεί με βάση στοιχεία και πληροφορίες διαθέσιμες μέχρι τις αρχές Φεβρουαρίου του 2013.

** Αφαιρουμένων των εξοφλήσεων.

ματοδότηση από το Ευρωσύστημα και έτσι για κατοχή αποδεκτών εξασφαλίσεων.¹¹

- Τον Ιούνιο του 2012 αποφασίστηκε νέα διεύρυνση του συνόλου των τίτλων οι οποίοι γίνονται αποδεκτοί ως εξασφαλίσεις προκειμένου τα πιστωτικά ιδρύματα (ακριβέστερα τα NXI) να αναζηματοδοτηθούν από το Ευρωσύστημα. Η διεύρυνση υλοποιήθηκε μέσω μείωσης της κατώτατης επιτρεπτής πιστωτικής διαβάθμισης¹² για ορισμένους τίτλους οι οποίοι έχουν εκδοθεί έναντι συγκεκριμένων κατηγοριών κατεχόμενων περιουσιακών στοιχείων (asset-backed securities, ABS).

- Το Σεπτέμβριο του 2012 ανακοινώθηκε ότι δεν θα εφαρμόζεται η ελάχιστη επιτρεπτή για τις αποδεκτές εξασφαλίσεις πιστωτική διαβάθμιση σε σχέση με τα χρεόγραφα που έχουν εκδώσει ή εγγυηθεί κεντρικές κυβερνήσεις (α) κρατών-μελών τα οποία υπάγονται σε πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής υπό την καθοδήγηση και με τη χρηματοδοτική στήριξη από κοινού της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ΔΝΤ, υπό την προϋπόθεση ότι τα κράτη-μέλη συμμορφώνονται με τους όρους που έχουν συμφωνηθεί στο πλαίσιο του προγράμματος, (β) κρατών-μελών επιλέξιμων για πραγματοποίηση Οριστικών Νομισματικών Συναλλαγών. Επίσης στις αποδεκτές εξασφαλίσεις εντάχθηκαν, σε προσωρινή βάση, τίτλοι εκφρασμένοι σε δολάρια ΗΠΑ, λίρες Αγγλίας ή γιεν Ιαπωνίας, εφόσον έχουν εκδοθεί και διακρατούνται στη ζώνη του ευρώ.

Αποφάσεις που αφορούν άμεσα την Ελλάδα

Όσον αφορά τα εμπορεύσιμα χρεόγραφα τα οποία έχουν εκδοθεί από το Ελληνικό Δημόσιο και εκείνα τα οποία καλύπτονται πλήρως από εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου, στις 28 Φεβρουαρίου 2012 το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε προσωρινά να μη γίνονται αποδεκτά ως εξασφαλίσεις στις πράξεις νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος. Ακολούθως, στις 8 Μαρτίου 2012 οι τίτλοι αυτοί αποφασίστηκε να γίνονται και πάλι αποδεκτοί από το Ευρωσύστημα δεδομένης της ενεργοποίησης μέτρων για τη βελτίωση

της ποιότητάς τους. Με τη λήξη αυτών των μέτρων στις 25 Ιουλίου 2012, τα εν λόγω χρεόγραφα έπαυσαν και πάλι να γίνονται αποδεκτά ως εξασφαλίσεις προσωρινά, καθώς δεν ικανοποιούσαν την ελάχιστη επιτρεπτή πιστωτική διαβάθμιση την οποία ορίζει το Ευρωσύστημα. Στο μεταξύ, οι ανάγκες για ρευστότητα των αντισυμβαλλομένων του Ευρωσυστήματος οι οποίοι επηρεάστηκαν από την εξαίρεση των εν λόγω χρεογράφων από τις αποδεκτές εξασφαλίσεις¹³ ήταν δυνατόν να ικανοποιηθούν από τις οικείες εθνικές κεντρικές τράπεζες, βάσει διαδικασιών που έχουν συμφωνηθεί στο επίπεδο του Ευρωσυστήματος. Για παράδειγμα, στη χώρα μας τα εν λόγω χρεόγραφα ήταν δυνατόν να χρησιμοποιηθούν ως εξασφαλίσεις για τη χορήγηση έκτακτης χρηματοδότησης από την Τράπεζα της Ελλάδος. Από την 21η Δεκεμβρίου 2012 όμως η εφαρμογή της ελάχιστης επιτρεπτής πιστωτικής διαβάθμισης όσον αφορά τα εμπορεύσιμα χρεόγραφα τα οποία έχουν εκδοθεί από το Ελληνικό Δημόσιο ή καλύπτονται πλήρως από εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου σταμάτησε και τα εν λόγω χρεόγραφα περιλήφθηκαν εκ νέου στις αποδεκτές από το Ευρωσύστημα εξασφαλίσεις. Καθορίστηκε ωστόσο ότι θα εφαρμόζεται ειδική κλίμακα ποσοστών περικοπών αποτίμησης. Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ έλαβε υπόψη τη θετική αξιολόγηση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε συνεργασία με την ΕΚΤ και το ΔΝΤ της προόδου της ελληνικής οικονομίας στο πλαίσιο του δεύτερου προγράμματος προ-

¹¹ Πράγματι, πολλά πιστωτικά ιδρύματα εξευρίσκουν τα αναγκαία ρευστά διαθέσιμα για την τροφοδότηση των υποχρεωτικών καταθέσεων αντλώντας χρηματοδότηση από το Ευρωσύστημα κυρίως μέσω των πράξεων ανοικτής αγοράς. Προκειμένου να αντλήσουν χρηματοδότηση είναι, ως γνωστόν, αναγκαίο να προσκομίσουν επαρκείς εξασφαλίσεις στο Ευρωσύστημα. Συνεπώς, η μείωση του ύψους των υποχρεωτικών καταθέσεων απελευθερώνει αποδεκτές εξασφαλίσεις (για τις οποίες μάλιστα παρατηρείται στενότητα στο σύνολο της ζώνης του ευρώ) για άλλες χρήσεις εκ μέρους των πιστωτικών ιδρυμάτων. Από την άλλη πλευρά, η απόφαση για μείωση του συντελεστή υποχρεωτικών καταθέσεων είχε επίσης ως σκοπικό ότι κάποια πιστωτικά ιδρύματα θα διοχέτευαν σε διατραπεζικά δάνεια τα ρευστά διαθέσιμα που δεν θα δεσμεύονταν πλέον σε υποχρεωτική κατάθεση, με αποτέλεσμα αναζωογόνηση των συναλλαγών στη διατραπεζική αγορά.

¹² Το Ευρωσύστημα θέτει κατώτατη επιτρεπτή πιστωτική διαβάθμιση και δεν αποδέχεται ως εξασφαλίσεις στοιχεία τα οποία έχουν πιστωτική διαβάθμιση χαμηλότερη από την κατώτατη επιτρεπτή.

¹³ Δηλ. των πιστωτικών ιδρυμάτων που διακρατούσαν στο χαρτοφυλάκιό τους ελληνικούς κρατικούς τίτλους ή ομόλογα ελληνικών τραπεζών τα οποία καλύπτονται από εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου.

σαρμογής το οποίο ακολουθεί, καθώς επίσης και την υιοθέτηση από την ελληνική κυβέρνηση πολλών μέτρων πολιτικής που προωθούν τη δημοσιονομική εξυγίανση, υλοποιούν διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και εξασφαλίζουν τη σταθερότητα του πιστωτικού συστήματος στην ελληνική οικονομία.

• Η εφαρμογή των μη συμβατικών μέτρων νομισματικής πολιτικής οδήγησε σε σημαντική αύξηση της αντληθείσας εκ μέρους των πιστωτικών ιδρυμάτων ρευστότητας από το Ευρωσύστημα. Το 2012 το υπόλοιπο της χορηγούμενης από το Ευρωσύστημα χρηματοδότησης¹⁴ προς τα NXI στη ζώνη του ευρώ υποχώρησε το πρώτο δίμηνο του έτους, ακολούθησε ανοδική τάση την περίοδο Μαρτίου-Ιουνίου και ελαφρά καθοδική τάση από τον Ιούλιο και μετά: πάντως κατά μέσο όρο το Δεκέμβριο του 2012 το υπόλοιπο αυτό παρέμενε σημαντικά υψηλότερο σε σχέση με το Δεκέμβριο του 2011 (980 δισεκ. ευρώ, έναντι 570 δισεκ. ευρώ αντίστοιχα). Τον Ιανουάριο του 2013 η χορηγηθείσα ρευστότητα αυξήθηκε περαιτέρω σε 990 δισεκ. ευρώ. Εντούτοις, αρχίζοντας από τις 30 Ιανουαρίου 2013 τα πιστωτικά ιδρύματα άσκησαν σε σημαντική κλίμακα το δικαίωμα για πρόωρη εξόφληση (μετά τη συμπλήρωση ενός έτους και πλέον) της χρηματοδότησης με αρχική διάρκεια 36 μηνών που είχαν αντλήσει στα τέλη του 2011. Η εξέλιξη αυτή φανερώνει περιορισμό των αναγκών άντλησης ρευστών διαθεσίμων από την κεντρική τράπεζα, πιθανότατα ως απόρροια της διεύρυνσης των δυνατοτήτων άντλησης πόρων από την αγορά στο πλαίσιο της προαναφερθείσας υποχώρησης των εντάσεων και εξομάλυνσης των συνθηκών στις χρηματοπιστωτικές αγορές.

Παράλληλα, το α' εξάμηνο του 2012 οι καταθέσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων στο Ευρωσύστημα στο πλαίσιο της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων¹⁵ αυξάνονταν ολοένα. Συγκεκριμένα, οι καταθέσεις αυτές, από περίπου 320 δισεκ. ευρώ κατά μέσο όρο το Δεκέμβριο του 2011, αυξήθηκαν σε περίπου 770 δισεκ. ευρώ κατά μέσο όρο τον Ιούνιο του 2012. Ο μηδενισμός του επιτοκίου στη διευκόλυνση αποδοχής καταθέσεων από τις αρχές Ιουλίου του 2012 είχε ως συνέπεια να καταγραφεί το μήνα αυτό απότομη πτώση του ημερήσιου υπολοίπου των καταθέσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων στο πλαίσιο της διευκόλυνσης, η οποία ακολουθήθηκε από περαιτέρω σταδιακή υποχώρηση, με αποτέλεσμα το ημερήσιο υπόλοιπο των καταθέσεων αυτών να διαμορφωθεί σε περίπου 240 δισεκ. ευρώ κατά μέσο όρο το Δεκέμβριο του 2012 και 235 δισεκ. ευρώ τον Ιανουάριο του 2013.

¹⁴ Υφιστάμενο υπόλοιπο στη διευκόλυνση οριακής χρηματοδότησης συν υφιστάμενο υπόλοιπο στις πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης συν υφιστάμενα υπόλοιπα στις πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης (διάρκειας μίας περιόδου τήρησης, 3 μηνών, 12 μηνών και 36 μηνών) συν σύνολο αποκτηθεισών καλυμμένων ομολογιών (στο πλαίσιο του πρώτου και του δεύτερου προγράμματος αγοράς). Οι αγορές χρεογράφων στο πλαίσιο του Προγράμματος για τις Αγορές Τίτλων δεν περιλαμβάνονται, καθώς δεν αποσκοπούν στην ενίσχυση της ρευστότητας, τουλάχιστον η επίδρασή τους στη ρευστότητα εξουδετερώνεται με την εβδομαδιαία συγκέντρωση καταθέσεων από τα πιστωτικά ιδρύματα ύψους ίσου προς το σύνολο των κτηθέντων από της έναρξης του Προγράμματος τίτλων εκ μέρους του Ευρωσυστήματος (αφαραισμένης βεβαίως της αξίας των τίτλων που έχουν λήξει).

¹⁵ Το Ευρωσύστημα αποδέχεται καταθέσεις από τα πιστωτικά ιδρύματα: (α) προαιρετικές και απεριόριστου ύψους στο πλαίσιο της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων και (β) υποχρεωτικές (στο πλαίσιο του συστήματος υποχρεωτικών καταθέσεων), ύψους το οποίο κυμαίνεται από μέρα σε μέρα αλλά, κατά μέσο όρο ανά περίοδο τήρησης, είναι προκαθορισμένο (βλ. υποσημείωση 10), αν και τα πιστωτικά ιδρύματα έχουν κατ' αρχήν τη δυνατότητα να υπερβαίνουν το εν λόγω προκαθορισμένο ύψος (excess reserves). Το Ευρωσύστημα εξακολουθεί να καταβάλλει τόκους στις υποχρεωτικές καταθέσεις, ωστόσο μόνο μέχρι του προαναφερθέντος υποχρεωτικού ύψους.

Πλαίσιο IV.1

Ο ΕΝΙΑΙΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΕΠΟΠΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΥΠΟ ΣΧΕΔΙΑΣΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Για διάφορους λόγους, η σημασία ορισμένων από τους οποίους αναδείχθηκε στο πλαίσιο της πρόσφατης κρίσης δημόσιου χρέους στη ζώνη του ευρώ,¹ θεωρείται αναγκαία η εγκαθίδρυση ενοποιημένου χρηματοοικονομικού πλαισίου, δηλ. τραπεζικής ένωσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, προκειμένου να βελτιωθεί η λειτουργία της Νομισματικής Ένωσης.

Ιδανικά, το ενοποιημένο χρηματοοικονομικό πλαίσιο πρέπει να έχει τρεις βασικές πτυχές: ενιαία ευρωπαϊκή τραπεζική εποπτεία, ενιαίο πλαίσιο εξυγίανσης τραπεζών και ενιαίο πλαίσιο εγγύησης καταθέσεων. Σε μια σειρά από συνόδους του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου το 2012 (28 και 29 Ιουνίου, 18 και 19 Οκτωβρίου, 14 Δεκεμβρίου) αποφασίστηκε ότι, όταν τεθεί σε λειτουργία η ενιαία ευρωπαϊκή εποπτεία των τραπεζών, ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας (ESM) θα είναι δυνατόν να διοχετεύει κεφάλαια απευθείας στις τράπεζες, εφόσον τηρούνται οι όροι που θα τίθενται με βάση Μνημόνιο Συνεννόησης και θα αφορούν, κατά περίπτωση, μεμονωμένα πιστωτικά ιδρύματα ή ολόκληρο τον τραπεζικό τομέα ή ολόκληρη την εθνική οικονομία προς τις τράπεζες της οποίας θα διοχετεύονται τα κεφάλαια. Καθήκοντα προληπτικής εποπτείας των πιστωτικών ιδρυμάτων θα ανατεθούν στην ΕΚΤ, η οποία έτσι μαζί με τις αρμόδιες εθνικές αρχές θα απαρτίζουν τον ενιαίο εποπτικό μηχανισμό. Ο βαθμός στον οποίο η ΕΚΤ θα εμπλέκεται απευθείας στην προληπτική εποπτεία θα ποικίλλει ανάλογα με το μέγεθος και τη φύση των εποπτευόμενων πιστωτικών ιδρυμάτων. Ωστόσο, ορισμένα συναφή θέματα, όπως η προστασία των καταναλωτών, η αποτροπή της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες κ.λπ., θα διατηρηθούν στην αποκλειστική αρμοδιότητα των εθνικών αρχών.

Η ΕΚΤ θα ασκεί τα καθήκοντά της όσον αφορά την προληπτική εποπτεία με ανεξαρτησία, καθώς και σε αυστηρά χωριστή βάση από τη χάραξη και την εφαρμογή της ενιαίας νομοματικής πολιτικής. Προς τούτο, το Συμβούλιο Οικονομικών και Δημοσιονομικών Υποθέσεων (Ecofin) αποφάσισε στις 13 Δεκεμβρίου 2012 να δημιουργηθεί Εποπτικό Συμβούλιο το οποίο θα είναι υπεύθυνο για τα εποπτικά καθήκοντα της ΕΚΤ και θα υιοθετεί σχέδια αποφάσεων που θα ισχύουν (εκτός αν απορριφθούν από το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ). Τέλος, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της 14ης Δεκεμβρίου 2012 κάλεσε τις αρμόδιες αρχές να ολοκληρώσουν την κατάρτιση των νομοθετημάτων (Οδηγιών) όσον αφορά αφενός την ανάκαμψη και την εξυγίανση των προβληματικών τραπεζών και αφετέρου το σύστημα εγγύησης καταθέσεων. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τόνισε ότι η λειτουργία του ενιαίου μηχανισμού εξυγίανσης δεν θα πρέπει να επιβαρύνει τους φορολογούμενους μεσοπρόθεσμα, αλλά ότι τυχόν χρηματοδοτική στήριξη από τις δημόσιες αρχές θα πρέπει να εξοφλείται με την καταβολή εκ των υστέρων εισφορών από τους φορείς του χρηματοπιστωτικού τομέα.

1 Π.χ. το γεγονός ότι ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας (ESM) θα ενισχύει απευθείας την κεφαλαιακή βάση προβληματικών τραπεζών καθιστά αναγκαία τη διαρκή αξιολόγηση της κατάστασης κάθε τράπεζας από ευρωπαϊκά όργανα. Επίσης, η άσκηση προληπτικής εποπτείας από αυστηρά εθνική σκοπιά και με γνώμονα την εξυπηρέτηση στενά εθνικών επιδιώξεων ενδέχεται να μη λαμβάνει επαρκώς υπόψη τον κίνδυνο δυσμενείς εξελίξεις στις εγχώριες τράπεζες να έχουν αντίκτυπο στο χρηματοπιστωτικό σύστημα άλλων κρατών-μελών. Σε αυτή την περίπτωση, η διασφάλιση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας στη ζώνη του ευρώ ή και γενικότερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση επιτυγχάνεται αποτελεσματικότερα με τη μεταφορά της αρμοδιότητας για την άσκηση προληπτικής εποπτείας σε μία πανευρωπαϊκή αρχή. Τέλος, η εγκαθίδρυση της τραπεζικής ένωσης προάγει την ολοκλήρωση των χρηματοπιστωτικών αγορών στη ζώνη του ευρώ και στο μέτρο τούτο επιτρέπει τη μετάδοση των επιδράσεων της ενιαίας νομοματικής πολιτικής ομοίωμορφα σε όλα τα κράτη-μέλη, δηλ. επιτρέπει τη διαμόρφωση του κόστους των κεφαλαίων για τις τράπεζες, τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά σε παραλήγια επίπεδα, και εν γένει την επικράτηση ομοιογενών συνθηκών χρηματοδότησης, σε όλες τις χώρες που έχουν υιοθετήσει το ευρώ.

Υ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟ 2012 ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

I ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

- Η ελληνική οικονομία συνέχισε να βρίσκεται σε **βαθιά ύφεση** και το 2012. Σύμφωνα με τις προκαταρκτικές εκτιμήσεις της ΕΛΣΤΑΤ, το 2012 το ΑΕΠ υποχώρησε με μέσο ρυθμό της τάξεως του 6,4%. Το 2012 οι παράγοντες που συνέβαλαν ιδιαίτερα στην ύφεση ήταν η μείωση της εγχώριας ζήτησης (της ιδιωτικής και της δημόσιας κατανάλωσης και των επενδύσεων), καθώς και η εξασθένηση της ανάκαμψης της διεθνούς οικονομίας και ειδικότερα η ύφεση στη ζώνη του ευρώ, οι οποίες είχαν ως αποτέλεσμα να περιορισθεί το διεθνές εμπόριο και επομένως και η θετική συμβολή της αύξησης των εξαγωγών.

- Σωρευτικά την πενταετία 2008-2012 το ΑΕΠ έχει μειωθεί κατά 20,1% και το **κατά κεφαλήν ΑΕΠ** (σε σταθερές τιμές) το γ' τρίμηνο του 2012 βρισκόταν στο επίπεδο του αντίστοιχου τριμήνου του 2000.

- Στη διάρκεια του 2012 εμφανίστηκαν **σημάδια αναδιάρθρωσης της οικονομίας** τόσο από την πλευρά της ζήτησης όσο και από την πλευρά της προσφοράς, ενώ από το Νοέμβριο καταγράφεται και αισθητή, αν και όχι συνεχής, βελτίωση του δείκτη οικονομικού κλίματος (βλ. Διάγραμμα V.1B). Η ελληνική οικονομία βρίσκεται τώρα σε "εύθραυστο" σημείο καμπής και η σημαντική πρόκληση για τα επόμενα έτη είναι να ενεργοποιηθούν πηγές ανάπτυξης, διότι μεταξύ άλλων σε αντίθετη περίπτωση τα φορολογικά έσοδα δεν θα επαρκούν για να καλύψουν τις δημόσιες δαπάνες.

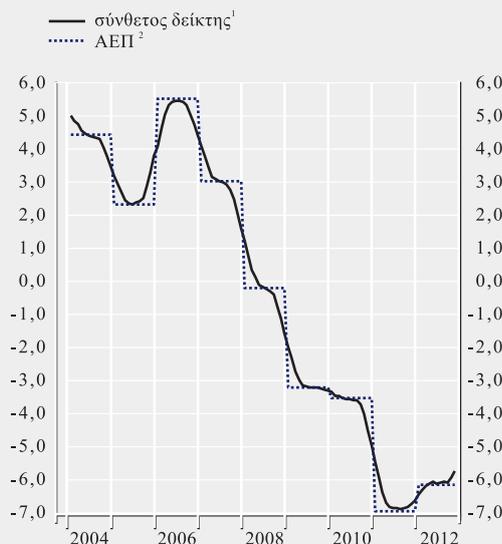
Εξελίξεις από την πλευρά της ζήτησης

Το ΑΕΠ υποχώρησε με ετήσιο ρυθμό 6,7% το γ' τρίμηνο του 2012 και 6,0% το δ' τρίμηνο (σύμφωνα με προκαταρκτικές εκτιμήσεις της ΕΛΣΤΑΤ). Έτσι, η μέση ετήσια μείωση του ΑΕΠ διαμορφώνεται σε 6,4% για ολόκληρο το 2012.

Στη μείωση του ΑΕΠ με μέσο ετήσιο ρυθμό 6,6% τους πρώτους εννέα μήνες του 2012 (για

Διάγραμμα V.1 Δείκτες οικονομικής δραστηριότητας

A. Ο σύνθετος δείκτης οικονομικής δραστηριότητας που καταρτίζεται από την Τράπεζα της Ελλάδος (Ιανουάριος 2004 - Νοέμβριος 2012)

B. Ο σύνθετος δείκτης οικονομικής δραστηριότητας που καταρτίζεται από την Τράπεζα της Ελλάδος και ο δείκτης οικονομικού κλίματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Ελλάδα (Ιανουάριος 2004 - Ιανουάριος 2013)

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος (για το σύνθετο δείκτη, καθώς και για το ΑΕΠ του 2012), ΕΛΣΤΑΤ (για το ΑΕΠ 2004 - 2011) και Ευρωπαϊκή Επιτροπή (για το δείκτη οικονομικού κλίματος).

1 Μηνιαίοι ρυθμοί εκατοστιαίας μεταβολής, που έχουν αναχθεί σε ετήσια βάση.
2 Ετήσιος ρυθμός.
3 Μηνιαία στοιχεία.

τους οποίους υπάρχουν αναλυτικά στοιχεία συνέβαλαν ιδιαίτερα, κατά 6,5 εκατ. μονάδες, η μείωση της ιδιωτικής κατανάλωσης (-8,9%) και κατά 3,3 εκατ. μονάδες η υποχώρηση (-20,6%) των επενδύσεων (βλ. Πίνακα V.1). Αντίθετα, η εξέλιξη των καθαρών εξαγωγών συνέβαλε θετικά (κατά 5,0 εκατ. μονάδες) στη μεταβολή του ΑΕΠ. Σε σύγκριση με ολόκληρο το 2011, η αρνητική συμβολή της ιδιωτικής κατανάλωσης είναι μεγαλύτερη το 2012, ενώ η αρνητική συμβολή της δημόσιας κατανάλωσης είναι μικρότερη.

Η υποχώρηση της ιδιωτικής κατανάλωσης αποδίδεται στη μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών, λόγω της μείωσης των αμοιβών (βλ. Κεφάλαιο VII), της σημαντικής μείωσης του αριθμού των απασχολούμενων (βλ. Κεφάλαιο VI) και της αυξημένης φορολογικής επιβάρυνσης, καθώς και στον περιορισμό της καταναλωτικής πίστης (βλ. Πίνακα V.2 και Κεφάλαιο X.4) και στη διάχυτη αβεβαιότητα. Ειδικότερα, σύμφωνα με τους τριμηνιαίους μη χρηματοοικονομικούς λογαριασμούς των θεσμικών τομέων που δημοσιεύει η ΕΛΣΤΑΤ, κατά το εννεάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου του 2012, το ακαθάριστο διαθέσιμο εισόδημα του τομέα των νοικοκυριών και των μη κερδοσκοπικών ιδρυμάτων που εξυπηρετούν νοικοκυριά (ΜΚΙΕΝ) μειώθηκε κατά 9,6% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2011, κυρίως λόγω της μείωσης κατά 12,2% των αποδοχών των εργαζομένων, κατά 6,5% των κοινωνικών παροχών που εισπράττουν τα νοικοκυριά και κατά 1,5% του εισοδήματος από περιουσία, καθώς και λόγω της αύξησης κατά 18,5% των φόρων στο εισόδημα και την περιουσία που πληρώνουν τα νοικοκυριά. Εξάλλου, αν ληφθεί υπόψη και η μείωση κατά 11,1% των κοινωνικών μεταβιβάσεων σε είδος, το “διορθωμένο ακαθάριστο διαθέσιμο εισόδημα” των νοικοκυριών μειώθηκε κατά 9,8%.

Εξάλλου, βάσει των εθνικολογιστικών στοιχείων, το εννεάμηνο του 2012 οι συνολικές αμοιβές των μισθωτών (σε τρέχουσες τιμές) μειώθηκαν σε ετήσια βάση κατά 12,8% (α' τρίμ.: -12,8%, β' τρίμ.: -12,2%, γ' τρίμ.: -13,6%), αντανακλώντας τη μείωση των αμοιβών ανά

μισθωτό κατά 3,5% (α' τρίμ.: -3,9%, β' τρίμ.: -2,8%, γ' τρίμ.: -3,8%) και – ακόμη περισσότερο – την υποχώρηση του αριθμού των απασχολούμενων μισθωτών¹ κατά 9,7% (α' τρίμ.: -9,2%, β' τρίμ.: -9,6%, γ' τρίμ.: -10,2%). Η μείωση των μέσων αμοιβών ανά μισθωτό στην οικονομία συνολικά θα ήταν ακόμη μεγαλύτερη αν η διάρθρωση της απασχόλησης δεν είχε μεταβληθεί εις βάρος της ανειδίκευτης εργασίας.² Το εννεάμηνο του 2012 το ακαθάριστο λειτουργικό πλεόνασμα της οικονομίας μειώθηκε κατά 3,3% (α' τρίμ.: -2,7%, β' τρίμ.: -3,6%, γ' τρίμ.: -3,5%). Η μικρή μόνο υποχώρηση του ακαθάριστου λειτουργικού πλεονάσματος έρχεται σε αντίθεση με τα στοιχεία των ισολογισμών των επιχειρήσεων, τα οποία δείχνουν σημαντικές ζημιές, αυξανόμενες μάλιστα τα τελευταία χρόνια.³ Πιθανή εξήγηση για τη διαφορά αυτή είναι ότι το ακαθάριστο λειτουργικό πλεόνασμα (που περιλαμβάνει όχι μόνο τα κέρδη των επιχειρήσεων, αλλά και το εισόδημα των αυτοαπασχολούμενων και των αγροτών) περιλαμβάνει επίσης τις αποσβέσεις του κεφαλαίου. Είναι χαρακτηριστικό ότι, σύμφωνα και πάλι με τους τριμηνιαίους μη χρηματοοικονομικούς λογαριασμούς των θεσμικών τομέων, ενώ κατά το εννεάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου του 2012 το ακαθάριστο λειτουργικό πλεόνασμα των μη χρηματοοικονομικών εταιριών μειώθηκε μόνο κατά 2,0% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2011, το καθαρό λειτουργικό πλεόνασμα, το οποίο προκύπτει μετά την αφαίρεση της ανάληψης κεφαλαίου (δηλαδή των αποσβέσεων), μειώθηκε κατά 14,3%, δεδομένου ότι οι αποσβέσεις αυξήθηκαν κατά 10,6%.⁴

Η μείωση της ιδιωτικής κατανάλωσης το εννεάμηνο του 2012 αντανακλάται μεταξύ άλλων στην πτώση του όγκου λιανικών πωλήσεων (ο

¹ Σε εθνικολογιστική βάση.

² Από τα στοιχεία του ΙΚΑ προκύπτει ότι το 2011 το ποσοστό των ανειδίκευτων μειώθηκε από 16,6% σε 15,4%, ενώ ο μέσος μισθός των ανειδίκευτων αντιστοιχεί στο 67% του μέσου μισθού του συνόλου των μισθωτών.

³ Τα ενοποιημένα αποτελέσματα 22.573 επιχειρήσεων δείχνουν, σύμφωνα με μελέτη της ICAP, ζημιές 3,83 δισεκ. ευρώ το 2010 και 7,62 δισεκ. ευρώ το 2011. Για το εννεάμηνο του 2012, βλ. Κεφάλαιο VII.4.

⁴ Το 2011 το καθαρό λειτουργικό πλεόνασμα μειώθηκε κατά 11%, ενώ το ακαθάριστο λειτουργικό πλεόνασμα μειώθηκε μόνο κατά 5%.

Πίνακας V.1 Ακαθάριστη δαπάνη της οικονομίας και ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (2011 και β' τρίμηνο 2011- γ' τρίμηνο 2012)¹

(σε σταθερές αγοραίες τιμές έτους 2005)

	Ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές							
	2011				2012			
	2011	β' τρίμ.	γ' τρίμ.	δ' τρίμ.	α' τρίμ.	β' τρίμ.	γ' τρίμ.	Ιαν.-Σεπτ
1. Ιδιωτική κατανάλωση	-7,7	-7,3	-3,5	-7,3	-9,5	-8,6	-8,4	-8,9
2. Δημόσια κατανάλωση	-5,2	-9,0	-3,3	-0,5	0,5	-1,4	-10,7	-4,0
3. Ακαθάριστες επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου	-19,6	-18,4	-15,3	-23,0	-22,4	-19,8	-19,5	-20,6
3.1 Κατοικίες	-18,0	-16,4	-18,0	-23,3	-31,2	-31,1	-33,9	-32,0
3.2 Λοιπές κατασκευές	-25,1	-26,5	-25,3	-22,7	-7,1	-0,2	3,1	-0,9
3.3 Εξοπλισμός	-18,1	-14,8	-6,8	-23,3	-23,4	-24,4	-24,0	-23,9
3.4 Λοιπές	-16,9	-18,5	-13,9	-20,4	-4,3	-4,2	-1,0	-3,0
4. Εγχώρια τελική ζήτηση²	-9,3	-9,5	-5,3	-9,0	-9,9	-9,2	-10,3	-9,8
5. Αποθέματα και στατιστικές διαφορές (% του ΑΕΠ)	0,4	-0,2	-1,0	3,4	-2,8	0,0	-2,6	-1,8
6. Εγχώρια ζήτηση	-8,7	-8,9	-5,9	-9,7	-11,7	-9,1	-11,8	-10,9
7. Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	0,3	0,9	4,4	-5,1	4,1	-3,1	-4,5	-1,9
7.1 Εξαγωγές αγαθών	4,0	8,0	9,9	-9,1	6,9	-1,0	-0,5	1,3
7.2 Εξαγωγές υπηρεσιών	-3,0	-5,4	1,0	-1,0	0,3	-5,6	-7,1	-5,0
8. Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	-7,3	-5,2	-2,9	-12,0	-17,5	-13,7	-20,9	-17,4
8.1 Εισαγωγές αγαθών	-6,4	-3,9	-0,1	-10,9	-19,3	-15,9	-22,4	-19,2
8.2 Εισαγωγές υπηρεσιών	-10,9	-10,2	-12,4	-15,7	-10,1	-4,5	-14,9	-9,8
ΑΕΠ σε αγοραίες τιμές	-7,1	-7,9	-4,0	-7,9	-6,7	-6,3	-6,9	-6,6
Συμβολή στη μεταβολή του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (εκατοστιαίες μονάδες)								
1. Ιδιωτική κατανάλωση	-5,64	-5,22	-2,43	-4,92	-7,48	-6,22	-5,84	-6,51
2. Δημόσια κατανάλωση	-0,95	-1,66	-0,58	-0,10	0,10	-0,25	-1,91	-0,69
3. Ακαθάριστες επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου	-3,61	-3,46	-2,43	-4,24	-3,91	-3,30	-2,73	-3,31
3.1 Κατοικίες	-1,00	-0,87	-0,91	-1,36	-1,79	-1,51	-1,46	-1,59
3.2 Λοιπές κατασκευές	-1,05	-1,25	-0,95	-1,14	-0,19	-0,01	0,09	-0,03
3.3 Εξοπλισμός	-1,36	-1,14	-0,39	-1,50	-1,89	-1,74	-1,34	-1,66
3.4 Λοιπές	-0,20	-0,20	-0,18	-0,24	-0,04	-0,04	-0,01	-0,03
4. Εγχώρια τελική ζήτηση²	-10,21	-10,33	-5,43	-9,48	-11,34	-9,84	-10,41	-10,53
5. Αποθέματα και στατιστικές διαφορές	0,70	0,69	-0,59	-1,13	-2,02	0,13	-1,43	-1,11
6. Εγχώρια ζήτηση	-9,52	-9,64	-6,02	-10,61	-13,35	-9,71	-11,84	-11,63
7. Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	0,05	0,19	1,20	-1,12	0,79	-0,74	-1,34	-0,43
7.1 Εξαγωγές αγαθών	0,40	0,82	1,11	-1,09	0,70	-0,12	-0,07	0,17
7.2 Εξαγωγές υπηρεσιών	-0,36	-0,63	0,16	-0,10	0,03	-0,66	-1,21	-0,61
8. Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	-2,32	-1,56	-0,85	-3,82	-5,83	-4,19	-6,27	-5,43
8.1 Εισαγωγές αγαθών	-1,58	-0,89	-0,03	-2,68	-5,08	-3,84	-5,33	-4,75
8.2 Εισαγωγές υπηρεσιών	-0,75	-0,68	-0,84	-1,15	-0,71	-0,30	-0,92	-0,64
9. Ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών (καθαρές εξαγωγές)	2,37	1,75	2,05	2,69	6,62	3,45	4,94	5,00
ΑΕΠ σε αγοραίες τιμές	-7,1	-7,9	-4,0	-7,9	-6,7	-6,3	-6,9	-6,6

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, τριμηνιαίοι εθνικοί λογαριασμοί, 7 Δεκεμβρίου 2012, μη εποχικώς διορθωμένα στοιχεία.

¹ Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της ΕΛΣΤΑΤ που δημοσιεύθηκαν στις 14.2.2013 αναθεωρούνται οι ετήσιοι ρυθμοί αύξησης του ΑΕΠ για το β' και το γ' τρίμηνο του 2012 σε 6,4% και 6,7% αντίστοιχα.

² Δεν περιλαμβάνονται αποθέματα και στατιστικές διαφορές.

Πίνακας V.2 Δείκτες καταναλωτικής ζήτησης (2009-2013)

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές)

	2009	2010	2011	2012	2013 (διαθέσιμη περίοδος)
Όγκος λιανικού εμπορίου (γενικός δείκτης)	-11,4	-6,2	-10,2	-12,6 (Ιαν.-Νοέμ.)	...
Όγκος λιανικού εμπορίου (εκτός καυσίμων και λιπαντικών)	-9,3	-6,9	-8,7	-12,1 (» »)	...
Είδη διατροφής-ποτά-καπνός ¹	-6,1	-5,5	-6,0	-9,3 (» »)	...
Ένδυση-υπόδηση	1,4	-11,4	-18,8	-21,2 (» »)	...
Έπιπλα-ηλεκτρικά είδη-οικιακός εξοπλισμός	-15,3	-12,7	-15,7	-17,7 (» »)	...
Βιβλία-χαρτικά-λουπά είδη	-24,0	-4,3	-5,2	-12,5 (» »)	...
Έσοδα από ΦΠΑ (σταθερές τιμές)	-10,2	0,1	-5,9	-12,8	...
Δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στο λιανικό εμπόριο	-21,4	-26,4	-0,5	-3,1	11,9 (Ιαν.)
Νέες κυκλοφορίες Ι.Χ. επιβατικών αυτοκινήτων	-17,4	-37,2	-29,8	-41,7	-25,5 (»)
Φορολογικά έσοδα από τέλη κινητής τηλεφωνίας ²	13,2	37,1	-16,8	-8,4	...
Τραπεζική χρηματοδότηση της κατανάλωσης ³	1,8 (Δεκ.)	-4,2 (Δεκ.)	-6,4 (Δεκ.)	-5,1 (Δεκ.)	...

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ (λιανικό εμπόριο, αυτοκίνητα), Υπουργείο Οικονομικών (έσοδα ΦΠΑ, τέλη κινητής τηλεφωνίας), IOBE (προσδοκίες), Τράπεζα της Ελλάδος (χρηματοδότηση κατανάλωσης).

1 Περιλαμβάνει τα μεγάλα καταστήματα τροφίμων και τα ειδικευμένα καταστήματα τροφίμων-ποτών-καπνού.

2 Πάγια μηνιαία τέλη ανά σύνδεση έως τον Ιούλιο του 2009. Από τον Αύγουστο του 2009 νέο κλιμακούμενο τέλος συνδρομητών κινητής τηλεφωνίας και τέλος καρτοκινητής τηλεφωνίας.

3 Περιλαμβάνονται τα δάνεια και τα τιτλοποιημένα δάνεια. Οι ρυθμοί μεταβολής υπολογίζονται αφού ληφθούν υπόψη οι αναταξινομήσεις δανείων, οι διαγραφές δανείων, οι διακυμάνσεις συναλλαγματικών ισοτιμιών και η μεταβίβαση δανείων σε εγχώρια θυγατρική εταιρία παροχής πιστώσεων το 2009.

Πίνακας V.3 Δείκτες επενδυτικής ζήτησης (2009-2013)

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές¹)

	2009	2010	2011	2012	2013 (διαθέσιμη περίοδος)
Παραγωγή κεφαλαιακών αγαθών	-22,5	-22,1	-9,7	-14,8	...
Βαθμός χρησιμοποίησης εργοστασιακού δυναμικού στη βιομηχανία παραγωγής κεφαλαιακών αγαθών	73,4	66,1	62,7	58,2	63,2 (Ιαν.)
Τραπεζική χρηματοδότηση των εγχώριων επιχειρήσεων ²	5,1 (Δεκ.)	1,1 (Δεκ.)	-2,0 (Δεκ.)	-4,3 (Δεκ.)	...
Εκταμειώσεις Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) ³	-2,8	-11,3	-17,1	-10,5	35,5 (Ιαν.)
Δείκτης παραγωγής στις κατασκευές (σταθερές τιμές)	-17,5	-29,2	-28,1	-26,3 (Ιαν.-Σεπτ.)	...
Όγκος νέων οικοδομών και προσηκτών βάσει αδειών	-26,5	-23,3	-37,7	-30,5 (Ιαν.-Νοέμ.)	...
Παραγωγή τοιμέντου	-21,4	-14,3	-37,8	-12,8	...
Δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στις κατασκευές	-31,4	-27,4	-27,8	26,1	5,9 (Ιαν.)
Τραπεζική χρηματοδότηση του οικισμού ⁴	3,7 (Δεκ.)	-0,3 (Δεκ.)	-2,9 (Δεκ.)	-3,3 (Δεκ.)	...

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ (παραγωγή κεφαλαιακών αγαθών, όγκος οικοδομών, παραγωγή τοιμέντου, παραγωγή στις κατασκευές), IOBE (βαθμός χρησιμοποίησης, προσδοκίες), Τράπεζα της Ελλάδος (χρηματοδότηση επιχειρήσεων, οικισμού και εκταμειώσεις ΠΔΕ).

1 Με εξαίρεση το βαθμό χρησιμοποίησης εργοστασιακού δυναμικού στη βιομηχανία παραγωγής κεφαλαιακών αγαθών (ποσοστά %).

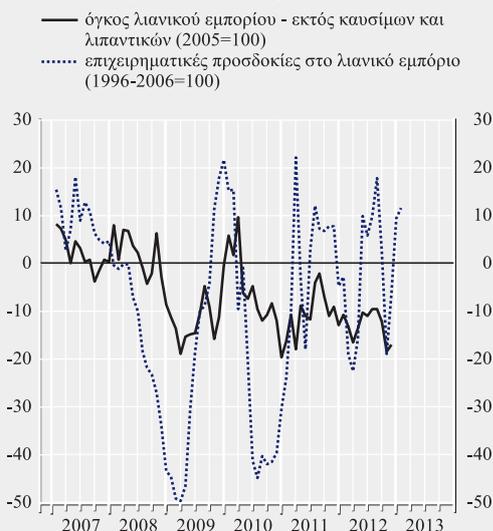
2 Περιλαμβάνονται τα δάνεια, τα εταιρικά ομόλογα καθώς και τα τιτλοποιημένα δάνεια και τα τιτλοποιημένα εταιρικά ομόλογα. Από τον Ιούλιο του 2010 δεν περιλαμβάνονται τα δάνεια προς τους ελεύθερους επαγγελματίες, τους αγρότες και τις ατομικές επιχειρήσεις. Οι ρυθμοί μεταβολής υπολογίζονται αφού ληφθούν υπόψη οι αναταξινομήσεις δανείων, οι διαγραφές δανείων, οι διακυμάνσεις συναλλαγματικών ισοτιμιών καθώς και τα εταιρικά ομόλογα και δάνεια που μεταβίβασαν τα πιστωτικά ιδρύματα σε θυγατρικές τους τράπεζες εντός Ελλάδος και σε εγχώρια θυγατρική εταιρία παροχής πιστώσεων το 2009.

3 Από τον Ιανουάριο του 2012 τα στοιχεία αφορούν πραγματικές πληρωμές και όχι πιστώσεις του λογαριασμού δημοσίων επενδύσεων.

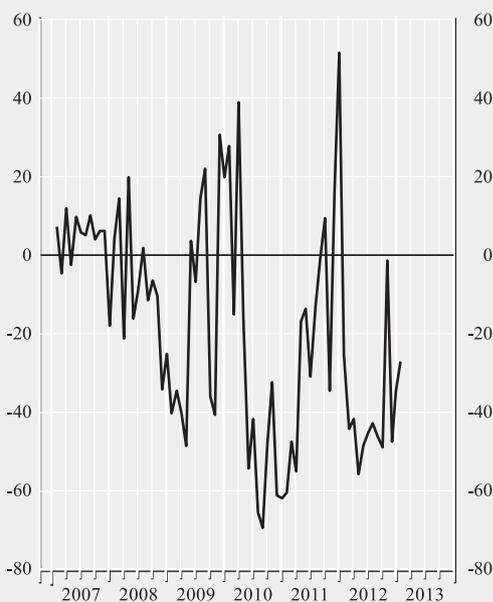
4 Περιλαμβάνονται τα δάνεια και τα τιτλοποιημένα δάνεια. Οι ρυθμοί μεταβολής υπολογίζονται αφού ληφθούν υπόψη οι αναταξινομήσεις δανείων, οι διαγραφές δανείων, οι διακυμάνσεις συναλλαγματικών ισοτιμιών και η μεταβίβαση δανείων σε εγχώρια θυγατρική εταιρία παροχής πιστώσεων το 2009.

Διάγραμμα V.2 Δείκτες καταναλωτικής ζήτησης

A. Όγκος λιανικού εμπορίου και επιχειρηματικές προσδοκίες¹ (Ιανουάριος 2007 - Ιανουάριος 2013)

B. Νέες κυκλοφορίες Ι.Χ. επιβατικών αυτοκινήτων¹ (Ιανουάριος 2007 - Ιανουάριος 2013)

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ (για το λιανικό εμπόριο και τα αυτοκίνητα) και ΙΟΒΕ (για τις προσδοκίες). Ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών υπολογίζεται με βάση τις εκτιμήσεις των επιχειρήσεων για τις πωλήσεις και το ύψος των αποθεμάτων, καθώς και τις προβλέψεις για την επιχειρηματική δραστηριότητα στο επόμενο τρίμηνο.

¹ Εκατοστιαίες μεταβολές έναντι του ίδιου μηνός του προηγούμενου έτους.

οποίος υποχώρησε κατά 12,6% στο ενδεκάμηνο του 2012 έναντι του αντίστοιχου διαστήματος του 2011) και στη μείωση του αριθμού των **νέων επιβατικών αυτοκινήτων ιδιωτικής χρήσης** που τέθηκαν σε κυκλοφορία (συνολικά κατά 41,7% το 2012 – βλ. Διάγραμμα V.2).

Σύμφωνα με τα εθνικολογιστικά στοιχεία, η μείωση των **ακαθάριστων επενδύσεων πάγιου κεφαλαίου** που καταγράφηκε το 2011 (-19,6%) συνεχίστηκε περίπου με τον ίδιο ρυθμό (-20,6%) το εννεάμηνο του 2012 (α' τρίμ.: -22,4%, β' τρίμ.: -19,8%, γ' τρίμ.: -19,5%). Η εξέλιξη αυτή αντανακλά κυρίως τη συνεχιζόμενη μεγάλη μείωση των επενδύσεων σε **εξοπλισμό μεταφορών** (-34,2%, με συμβολή κατά 6,9 εκατ. μονάδες στη συνολική μείωση των επενδύσεων) και σε **κατοικίες** (-32,0%, με συμβολή κατά 10,0 εκατ. μονάδες στη συνολική μείωση των επενδύσεων). Αρνητικά επηρέασε τις επενδύσεις και η περαιτέρω συρρίκνωση του **Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΑΕ)** το 2012 (6,1 δισεκ. ευρώ, έναντι 6,5 δισεκ. ευρώ το 2011). (Βλ. και Πίνακα V.3)

Το εννεάμηνο του 2012, λόγω των μέτρων δημοσιονομικής εξυγίανσης που περιγράφονται αναλυτικά στο Κεφάλαιο ΙΧ, η **δημόσια κατανάλωση** υποχώρησε κατά 4,0% έναντι του αντίστοιχου διαστήματος του 2011 (α' τρίμ.: +0,5%, β' τρίμ.: -1,4%, γ' τρίμ.: -10,7%).

Η υποχώρηση της κατανάλωσης και των επενδύσεων είχε αποτέλεσμα τη συρρίκνωση των **εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών**, οι οποίες το εννεάμηνο του 2012 ήταν κατά 17,4% χαμηλότερες από ό,τι την αντίστοιχη περίοδο του 2011 (α' τρίμ.: -17,5%, β' τρίμ.: -13,7%, γ' τρίμ.: -20,9%). Η μείωση αυτή προήλθε τόσο από την υποχώρηση των εισαγωγών αγαθών κατά 19,2% (συμβολή κατά 15,2 εκατ. μονάδες στη συνολική μείωση των εισαγωγών) όσο και από τη μείωση κατά 9,8% των εισαγωγών υπηρεσιών (συμβολή κατά 2,1 εκατ. μονάδες στη συνολική μείωση των εισαγωγών). Οι **εξαγωγές αγαθών**, μετά από άνοδο κατά 4,0% το 2011 και 6,9% το α' τρίμηνο του 2012, **υποχώρησαν** το β' και το γ' τρίμηνο (με ετήσιο ρυθμό 1,0% και 0,5%

αντίστοιχα). Συνολικά στο εννεάμηνο του 2012 οι εξαγωγές αγαθών (σε σταθερές τιμές) ήταν μόνο κατά 1,3% υψηλότερες από ό,τι στο αντίστοιχο διάστημα του 2011. Οι εξαγωγές υπηρεσιών, που είχαν αρχίσει να υποχωρούν από το α' τρίμηνο του 2011, συνέχισαν να μειώνονται και το εννεάμηνο του 2012 ήταν κατά μέσο όρο 5,0% χαμηλότερες από ό,τι την αντίστοιχη περίοδο του 2011 (α' τρίμ.: +0,3%, β' τρίμ.: -5,6%, γ' τρίμ.: -7,1%). Η υποχώρηση αυτή αντανάκλα τη μείωση των εσόδων από ταξιδιωτικές υπηρεσίες και υπηρεσίες μεταφορών (βλ. Κεφάλαιο VIII). Συνολικά οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών μειώθηκαν κατά 1,9% το εννεάμηνο του 2012 (αρνητική συμβολή κατά 0,4 εκατ. μονάδες στη συνολική μεταβολή του ΑΕΠ).⁵ Ωστόσο, λόγω της μεγάλης μείωσης των εισαγωγών, η **συμβολή του εξωτερικού τομέα** στη μεταβολή του ΑΕΠ το εννεάμηνο του 2012 ήταν 5,0 εκατ. μονάδες, δηλαδή μεγαλύτερη από ό,τι σε όλα τα προηγούμενα έτη.⁶ Είναι χαρακτηριστικό ότι το γ' τρίμηνο του 2012 οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών για πρώτη φορά υπερέβησαν τις αντίστοιχες εισαγωγές, τόσο σε σταθερές όσο και σε τρέχουσες τιμές – δηλαδή το εξωτερικό ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών ήταν **πλεονασματικό**.

Εξελιξίς από την πλευρά της προσφοράς

Στο εννεάμηνο του 2012 η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία της εγχώριας οικονομίας υποχώρησε κατά 6,3% (βλ. Πίνακα V.4).⁷ Αναλυτικότερα, η προστιθέμενη αξία του τριτογενούς τομέα μειώθηκε κατά 6,8%, της βιομηχανίας κατά 3,2%, των κατασκευών κατά 15,1% και του πρωτογενούς τομέα κατά 3,2%.

Ειδικότερα, η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία της **βιομηχανίας** το εννεάμηνο του 2012 υποχώρησε με ετήσιο ρυθμό 3,2% (α' τρίμηνο: -6,9%, β' τρίμηνο: -2,0%, γ' τρίμηνο: -0,8%), έναντι σχεδόν διπλάσιας μείωσης (-6,2%) το αντίστοιχο εννεάμηνο του 2011 (και -7,4% για ολόκληρο το 2011). Το τελευταίο τρίμηνο του έτους η βιομηχανική παραγωγή παρέμεινε περίπου αμετάβλητη σε σύγκριση με το αντίστοιχο διάστημα του 2011 και κατά συνέπεια

η υποχώρηση της προστιθέμενης αξίας της βιομηχανίας για το σύνολο του έτους δεν αναμένεται να υπερβεί το 3,2%. Υπάρχουν επομένως ενδείξεις σταθεροποίησης του τομέα, οι οποίες όμως σε μεγάλο βαθμό αποδίδονται στις επιδόσεις του κλάδου διύλισης πετρελαίου (+24,3% στο δωδεκάμηνο Ιαν.-Δεκ. 2012 με θετική συμβολή περίπου 3 εκατ. μονάδες στην ετήσια μεταβολή του δείκτη βιομηχανικής παραγωγής). Αντίθετα, η παραγωγή βασικών μετάλλων, η οποία είχε συμβάλει θετικά το 2011, παρουσίασε υποχώρηση κατά 6,1% το 2012 (βλ. Πίνακα V.6). Στους περισσότερους λοιπούς κλάδους της μεταποίησης η παραγωγή επίσης υποχώρησε, εξέλιξη που αντανάκλαται και στο ιδιαίτερα χαμηλό επίπεδο του δείκτη PMI – κατά μέσο όρο 41,2 το 2012 έναντι 43,6 το 2011 (βλ. Διάγραμμα V.4). Η δραστηριότητα στη βιομηχανία φαίνεται να περιορίζεται τόσο από ανεπαρκή ζήτηση – αν και σε μικρότερο βαθμό από ό,τι το 2011 – όσο και από ανεπάρκεια κεφαλαίων κίνησης – σε μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι το 2011.

Για το 2013 οι **προσδοκίες των βιομηχανικών επιχειρήσεων**, όπως καταγράφονται από τις έρευνες συγκυρίας του IOBE/Eur. Επιτροπής, δείχνουν ότι αναμένεται σταθεροποίηση της δραστηριότητας στη βιομηχανία (βλ. Διάγραμμα V.3). Το πρώτο οκτάμηνο του 2012 ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στη βιομηχανία κινήθηκε κατά μέσο όρο σε επίπεδο χαμηλότερο (στις 75,1 μονάδες) από το αντίστοιχο του 2011 (στις 78,6 μονάδες). Από το Σεπτέμβριο όμως και μετά σημείωσε αισθητή βελτίωση, με αποτέλεσμα το Δεκέμβριο να διαμορφωθεί στις 83,6 μονάδες (το 2012 δια-

⁵ Διαφορές των ποσοστιαίων μεταβολών των εξαγωγών και εισαγωγών όπως αποτυπώνονται εθνικολογιστικά από εκείνες του ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών της Τράπεζας της Ελλάδος (βλ. Κεφ. VIII για ανάλυση σε τρέχουσες τιμές) εξηγούνται εν μέρει από τις μεταβολές των τιμών (η ανάλυση σε αυτή την ενότητα είναι σε σταθερές τιμές) και από διαφορές στη μεθοδολογία καταγραφής των συναλλαγών, οι οποίες εξομαλύνονται στο τέλος του έτους.

⁶ Πέραν του ότι οι ρυθμοί υποχώρησης των εισαγωγών ήταν υψηλότεροι από εκείνους των εξαγωγών, η αξία των εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών εξακολουθεί να υπερβαίνει την αξία των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών κατά 13% περίπου στο εννεάμηνο του 2012.

⁷ Αν δεν συμπεριληφθεί η προστιθέμενη αξία του κλάδου διαχείρισης ακίνητης περιουσίας (του οποίου η προστιθέμενη αξία φαίνεται να αυξήθηκε το 2012 μετά από άνοδο και το 2011), η υποχώρηση είναι μεγαλύτερη (-7,4%).

Πίνακας V.4 Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία σε βασικές τιμές και ακαθάριστο εγχώριο προϊόν σε αγοραίες τιμές (2011 και β' τρίμηνο 2011- γ' τρίμηνο 2012)¹

(σε σταθερές τιμές έτους 2005)

	Ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές							
	2011				2012			
	2011	β' τρίμ.	γ' τρίμ.	δ' τρίμ.	α' τρίμ.	β' τρίμ.	γ' τρίμ.	Ιαν.-Σεπτ
1. Γεωργία, δασοκομία και αλιεία	-5,4	-4,8	-7,7	-1,2	-3,4	-0,8	-5,3	-3,2
2. Δευτερογενής τομέας	-12,6	-14,2	-9,2	-15,1	-9,4	-4,2	-3,2	-5,6
2.1 Βιομηχανία συμπεριλαμβανομένης της ενέργειας	-7,4	-9,5	-4,2	-11,1	-6,9	-2,0	-0,8	-3,2
2.2 Κατασκευές	-28,4	-28,4	-26,3	-28,2	-18,8	-12,4	-13,7	-15,1
3. Τριτογενής τομέας	-5,7	-5,8	-3,1	-5,8	-6,0	-6,8	-7,4	-6,8
3.1 Εμπόριο, ξενοδοχεία και εστιατόρια, μεταφορές και επικοινωνίες	-10,9	-10,5	-5,3	-13,8	-15,1	-14,7	-11,8	-13,6
3.2 Ενημέρωση και επικοινωνία	-8,1	-5,9	-4,4	-9,0	-9,0	-7,0	-3,3	-6,5
3.3 Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	-8,0	-10,7	-6,5	-5,3	-7,3	-7,0	-10,9	-8,4
3.4 Δραστηριότητες σχετικές με την ακίνητη περιουσία	2,4	2,3	4,6	5,1	0,4	0,3	0,2	0,3
3.5 Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	-18,1	-17,3	-14,9	-19,5	-6,3	-1,3	2,2	-1,8
3.6 Δημόσια διοίκηση και άμυνα	-0,8	-1,8	-1,0	0,3	0,8	-1,8	-7,1	-2,7
3.7 Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία	-0,2	2,4	-1,1	-2,2	-12,0	-14,1	-12,4	-12,8
4. Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία σε βασικές τιμές	-6,6	-6,9	-3,9	-7,0	-6,5	-6,1	-6,4	-6,3
5. Φόροι επί των προϊόντων	-10,8	-14,7	-4,1	-14,2	-8,2	-7,2	-10,3	-8,6
6. Επιδοτήσεις επί των προϊόντων	-10,3	-16,8	-11,7	5,1	-8,1	-6,9	-7,7	-7,6
7. Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν σε τιμές αγοράς	-7,1	-7,9	-4,0	-7,9	-6,7	-6,3	-6,9	-6,6

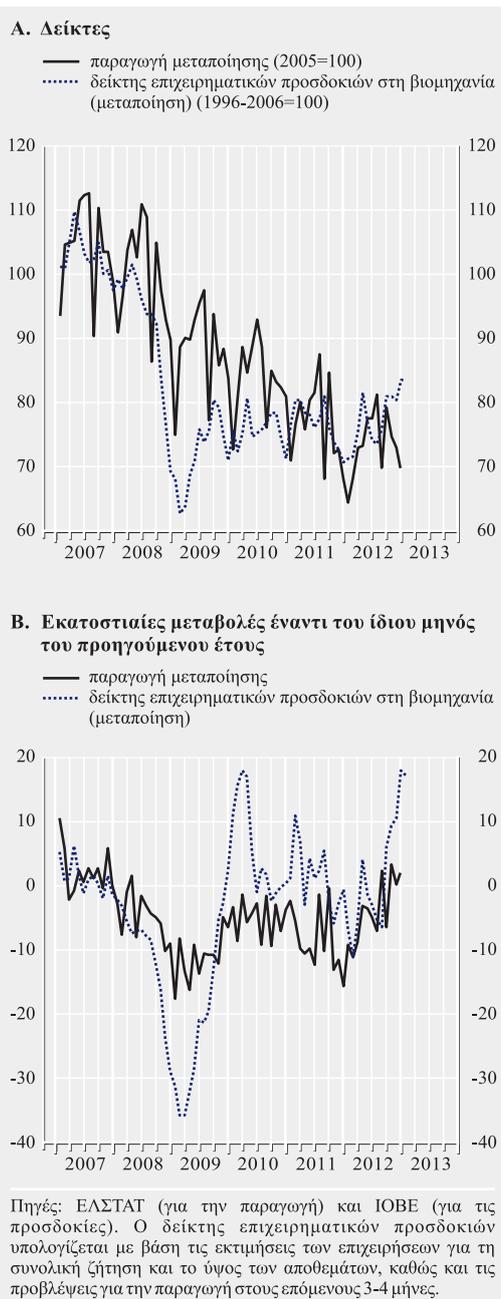
Συμβολές στην ετήσια μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας (εκατοστιαίες μονάδες)

1. Γεωργία, δασοκομία και αλιεία	-0,23	-0,21	-0,34	-0,04	-0,16	-0,04	-0,22	-0,14
2. Δευτερογενής τομέας	-2,03	-2,29	-1,41	-2,48	-1,49	-0,62	-0,46	-0,86
2.1 Βιομηχανία συμπεριλαμβανομένης της ενέργειας	-0,90	-1,14	-0,50	-1,39	-0,86	-0,24	-0,10	-0,40
2.2 Κατασκευές	-1,12	-1,15	-0,91	-1,09	-0,64	-0,38	-0,36	-0,46
3. Τριτογενής τομέας	-4,56	-4,63	-2,44	-4,59	-4,76	-5,44	-6,01	-5,40
3.1 Εμπόριο, ξενοδοχεία και εστιατόρια, μεταφορές και επικοινωνίες	-2,78	-2,66	-1,54	-3,14	-3,19	-3,59	-3,39	-3,39
3.2 Ενημέρωση και επικοινωνία	-0,43	-0,30	-0,21	-0,50	-0,47	-0,37	-0,15	-0,33
3.3 Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	-0,46	-0,66	-0,36	-0,29	-0,46	-0,41	-0,59	-0,49
3.4 Δραστηριότητες σχετικές με την ακίνητη περιουσία	0,31	0,29	0,57	0,69	0,05	0,04	0,03	0,04
3.5 Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	-1,03	-1,03	-0,67	-1,31	-0,30	-0,07	0,09	-0,09
3.6 Δημόσια διοίκηση και άμυνα	-0,16	-0,37	-0,19	0,07	0,19	-0,37	-1,42	-0,53
3.7 Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία	-0,01	0,11	-0,05	-0,10	-0,58	-0,67	-0,57	-0,61
4. Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία σε βασικές τιμές	-6,6	-6,9	-3,9	-7,0	-6,5	-6,1	-6,4	-6,3

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, τριμηνιαίοι εθνικοί λογαριασμοί, 7 Δεκεμβρίου 2012, μη εποχικώς διορθωμένα στοιχεία.

¹ Για τις νέες αναθεωρημένες ποσοστιαίες μεταβολές του ΑΕΠ, που δημοσιεύθηκαν στις 14.2.2013, βλ. υποσημείωση 1 του Πίνακα V.1.

Διάγραμμα V.3 Παραγωγή και επιχειρηματικές προσδοκίες στη μεταποίηση (Ιανουάριος 2007 - Ιανουάριος 2013)

μορφώθηκε στις 77,2 μονάδες κατά μέσο όρο, έναντι 76,9 μονάδων το 2011), ενώ στο ίδιο περίπου επίπεδο παρέμεινε και τον Ιανουάριο του 2013 (83,7). Ειδικότερα, όσον αφορά τις προβλέψεις των επιχειρήσεων **για τον όγκο**

των εξαγωγών τους, σημειώνεται ότι, παρά τις διακυμάνσεις, αυτές παρέμειναν σταθερά θετικές σε όλη τη διάρκεια του έτους (βελτιωμένες κατά 12 μονάδες κατά μέσο όρο). Το **ποσοστό χρησιμοποίησης του εργοστασιακού δυναμικού** (βλ. Πίνακα V.5), το οποίο την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου του 2012 είχε διαμορφωθεί κατά μέσο όρο σε χαμηλότερο επίπεδο (64%) από αυτό της αντίστοιχης περιόδου του 2011 (68%), παρουσίασε βελτίωση το δ' τρίμηνο του 2012 (διαμορφώθηκε στο 65,5%), πλησιάζοντας την επίδοση του δ' τριμήνου του 2011 (66%). Επίσης, στα επίπεδα του προηγούμενου έτους παρέμειναν το 2012 και οι μήνες εξασφαλισμένης παραγωγής (δηλ. στους 4,0 μήνες κατά μέσο όρο).

Η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία του **κατασκευαστικού κλάδου** υποχώρησε περαιτέρω το 2012 (κατά 15,1% το εννεάμηνο), επί έκτο κατά σειρά έτος, και το επίπεδό της διαμορφώθηκε περίπου στο 1/4 του αντίστοιχου μεγέθους του 2006, έτος κατά το οποίο είχε μεγιστοποιηθεί η προστιθέμενη αξία του κλάδου. Ενδεικτικό της υποχώρησης της δραστηριότητας στον κλάδο και των δυσμενών προοπτικών του είναι η συνεχιζόμενη πολύ μεγάλη μείωση **του όγκου της ιδιωτικής οικοδομικής δραστηριότητας για την οποία έχουν εκδοθεί άδειες** – με ετήσιο ρυθμό 30,5% το ενδεκάμηνο του 2012 (βλ. Διάγραμμα V.5). Το τελευταίο τρίμηνο του 2012 η δραστηριότητα του κλάδου συνέχισε να υποχωρεί, όπως καταγράφουν οι δείκτες συγκυρίας IOBE/Ευρ. Επιτροπής για τον όγκο εργασιών. Η εξέλιξη του τελευταίου τριμήνου προήλθε κυρίως από την περιορισμένη δραστηριότητα στα δημόσια έργα. Σύμφωνα με στοιχεία που συλλέγονται από τις έρευνες IOBE/Ευρ. Επιτροπής, οι επιχειρήσεις του κλάδου αντιμετωπίζουν, σε μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι σε άλλους κλάδους, περιορισμούς πρόσβασης στη χρηματοδότηση, ενώ η κατασκευή κατοικιών αντιμετωπίζει και το πρόσκομμα της ανεπαρκούς ζήτησης. Στο τέλος του 2012 οι επιχειρηματικές προσδοκίες για τις κατασκευές κατοικιών ήταν καλύτερες από ό,τι στο τέλος του 2011, ενώ ήταν χειρότερες για τις δημόσιες κατασκευές. Μολονότι η δραστηριότητα στα δημό-

Πίνακας V.5 Δείκτες δραστηριότητας στη βιομηχανία (2009-2013)

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές)¹

	2009	2010	2011	2012	2013 (διαθέσιμη περίοδος)
1. Δείκτης κύκλου εργασιών στη βιομηχανία²	-23,2	6,0	7,1	3,7 (Ιαν.-Νοέμ.)	
Εγχώρια αγορά	-22,2	-0,7	-2,3	-4,1 (» »)	
Εξωτερική αγορά	-25,6	21,6	0,0	18,0 (» »)	
2. Δείκτης νέων παραγγελιών στη βιομηχανία³	-28,1	4,2	1,8	-8,0 (» »)	
Εγχώρια αγορά	-23,4	-3,4	-23,7	-11,8 (» »)	
Εξωτερική αγορά	-34,7	28,2	22,3	-5,0 (» »)	
3. Δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στη βιομηχανία	-21,5	5,1	1,4	0,4	17,2 (Ιαν.)
4. Βαθμός χρησιμοποίησης εργοστασιακού δυναμικού στη βιομηχανία	70,5	68,5	67,6	64,4	65,3 (» »)
5. Δείκτης Υπευθύνων Προμηθειών για τη μεταποίηση (PMI)⁴	45,3	43,8	43,6	41,2	41,7 (» »)

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ (δείκτες κύκλου εργασιών και νέων παραγγελιών στη βιομηχανία), IOBE (επιχειρηματικές προσδοκίες, βαθμός χρησιμοποίησης εργοστασιακού δυναμικού) και Markit Economics και Ελληνικό Ινστιτούτο Προμηθειών (PMI).

1 Με εξαίρεση το βαθμό χρησιμοποίησης εργοστασιακού δυναμικού στη βιομηχανία (ποσοστά%) και το δείκτη PMI.

2 Αφορά τις πωλήσεις αγαθών και υπηρεσιών των βιομηχανικών επιχειρήσεων σε όρους αξίας.

3 Παρακολουθεί την εξέλιξη της ζήτησης βιομηχανικών προϊόντων σε όρους αξίας.

4 Εποχικά διορθωμένος δείκτης, τιμή άνω του 50 υποδηλώνει άνοδο.

σια έργα ενδεχομένως θα είναι αναιμική το α' τρίμηνο του 2013, αναμένεται⁸ ενδεχομένως από το β' τρίμηνο του 2013, η επανεκκίνηση, έστω και με μειωμένο αντικείμενο κατασκευών, της κατασκευής των τεσσάρων μεγάλων αυτοκινητοδρόμων.⁹ Μετά και την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων της κυβέρνησης με τις κατασκευάστριες εταιρίες το Δεκέμβριο του 2012, απομένει η διαπραγμάτευση με τις 43 τράπεζες που εμπλέκονται στη χρηματοδότηση και στη συνέχεια με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τελικά η έγκριση των νέων συμβάσεων από τη Βουλή. Ταυτόχρονα, προχωρούν διαγωνιστικές διαδικασίες για άλλα έργα, όπως είναι η ανάληψη της κατασκευής συγχρηματοδοτούμενων έργων με διάφορα αντικείμενα (π.χ. εγκαταστάσεις διαχείρισης απορριμμάτων), ο εκσυγχρονισμός αεροδρομίων, η επέκταση του Μετρό σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη κ.λπ.

Η υποχώρηση της προστιθέμενης αξίας του τομέα των **υπηρεσιών** με ετήσιο ρυθμό 6,8%

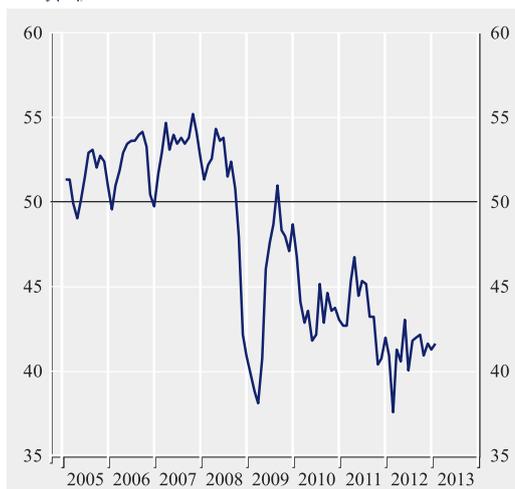
στο εννεάμηνο του 2012 συνέβαλε κατά 5,4 εκατ. μονάδες στη μεταβολή της συνολικής ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας το ίδιο διάστημα. Σημαντική υποχώρηση σημειώθηκε στους κλάδους εμπορίου, ξενοδοχείων-εστιατορίων και μεταφορών-επικοινωνιών (-13,6%), στην ενημέρωση και επικοινωνία (-6,5%), στις χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες (-8,4%) και στον κλάδο τέχνες-διασκέδαση-ψυχαγωγία (-12,8%). Τα εθνικολογιστικά στοιχεία δεν επιτρέπουν λεπτομερέστερη καταγραφή, αλλά από τα στοιχεία για τον κύκλο εργασιών σε τρέχουσες τιμές (βλ. Πίνακα V.7) φαίνεται ότι εξαίρεση στην καθοδική πορεία του τομέα των υπηρεσιών αποτέλεσαν οι νομικές-λογιστικές δραστηριότητες και υπηρεσίες παροχής συμβουλών διαχείρισης, που εμφάνισαν αύξηση

8 Βλ. δηλώσεις Υπουργού Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων στις 12 Δεκεμβρίου 2012 (<http://www.mindev.gov.gr/?p=9168>).

9 Ολυμπία οδός, Αυτοκινητόδρομος Αιγαίου, Κεντρική οδός Ε-64 και Ιόνια οδός.

Διάγραμμα V.4 Δείκτης Υπευθύνων Προμηθειών για τη Μεταποίηση (PMI) (Ιανουάριος 2005 - Ιανουάριος 2013)

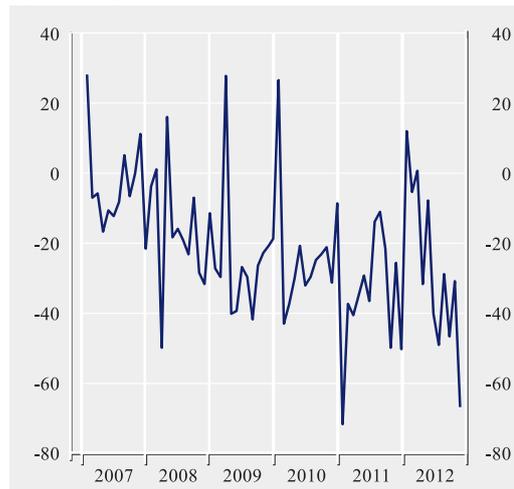
(εποχικά διορθωμένος δείκτης, τιμή άνω του 50 υποδηλώνει αύξηση)

Πηγές: Markit Economics και Ελληνικό Ινστιτούτο Προμηθειών.

Διάγραμμα V.5 Όγκος νέων οικοδομών και προσθηκών με βάση τις άδειες (Ιανουάριος 2007 - Νοέμβριος 2012)

(εκατοστιαία μεταβολή έναντι του ίδιου μηνός του προηγούμενου έτους)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ.

κατά 3,0% το εννεάμηνο του 2012. Η εξέλιξη αυτή, σε συνδυασμό με τη σημαντική μείωση της ιδιωτικής κατανάλωσης και τη σχετικά περιορισμένη υποχώρηση της δραστηριότητας στη βιομηχανία, ενδεχομένως διαφοροποιεί τις υπηρεσίες ανάλογα με τον τελικό πελάτη: οι υπηρεσίες από επιχειρήσεις προς επιχειρήσεις (business-to-business) παρουσιάζουν καλύτερες επιδόσεις από εκείνες που απευθύνονται σε τελικούς καταναλωτές.

Οι εκτιμήσεις των ίδιων των επιχειρήσεων στον τριτογενή τομέα για το 2013, όπως αντανακλώνται στις προβλέψεις τους τον Ιανουάριο του 2013 για τη ζήτηση κατά το τρίμηνο που θα ακολουθήσει, δείχνουν ότι σταδιακά το κλίμα βελτιώνεται. Αυξημένη αισιοδοξία φαίνεται να υπάρχει για τις **εξαγωγές υπηρεσιών** – ο Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ) προβλέπει αύξηση των αφίξεων κατά 6% και των εσόδων κατά 10% μέσα στο 2013. Ο τουρισμός αναμένεται να επωφεληθεί επίσης από την απλοποίηση των διαδικασιών έναρξης λειτουργίας τουριστικών γραφείων και από την αναγνώριση νέων τουριστικών προϊόντων (π.χ. ενοικίαση επαύλων, χρήση των Ολυμπιακών συγκροτημάτων), τον

εξορθολογισμό της προβολής του τουριστικού προϊόντος, την τακτοποίηση των τουριστικών λιμένων που λειτουργούν χωρίς άδεια, όλες ρυθμίσεις που προβλέπονται στο σχέδιο νόμου το οποίο δημοσιεύθηκε για διαβούλευση στα μέσα Ιανουαρίου του 2013.¹⁰

Τέλος, η **πρωτογενής παραγωγή** μειώθηκε κατά 3,2% το εννεάμηνο του 2012, δηλ. με ηπιότερο ρυθμό από ό,τι στο αντίστοιχο διάστημα του 2011 (-6,5%) και με ρυθμό παρόμοιο με εκείνον της μείωσης της απασχόλησης στον τομέα (-3,8% σύμφωνα με στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού). Εξάλλου, σύμφωνα με πρώτες εκτιμήσεις της Eurostat που δημοσιεύθηκαν το Δεκέμβριο του 2012, το **πραγματικό** (αποπληθωρισμένο) αγροτικό εισόδημα ανά απασχολούμενο πλήρους απασχόλησης μειώθηκε στην Ελλάδα κατά 2,0% το 2012.¹¹

Το **2013** αναμένεται συνέχιση της ύφεσης, αν και με ρυθμό χαμηλότερο από ό,τι το 2012. Η

¹⁰ "Αναδιάρθρωση Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού, μείωση διοικητικών βαρών, απλούστευση διαδικασιών για την ενίσχυση της τουριστικής επιχειρηματικότητας και λοιπές διατάξεις", σε διαβούλευση μεταξύ 16 και 29 Ιανουαρίου 2013.

¹¹ Βλ. δελτίο τύπου Eurostat, 12.12.2012.

Πίνακας V.6 Βιομηχανική παραγωγή

(2005=100)

	Συντελεστές στάθμισης έτους 2005		Ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές μέσου επιπέδου δεικτών			Επίπεδο 2012 (2005=100)
			2010	2011	2012	
Βιομηχανία	100,0		-5,9	-7,8	-3,2	75,4
1. Ορυχεία-Λατομεία	6,1	100,0	-6,5	0,6	0,6	77,1
Εξόρυξη άνθρακα και λιγνίτη		56,6	-13,1	5,9	8,6	92,8
Αντήληση αργού πετρελαίου και φυσικού αερίου		1,9	42,5	-24,3	-2,2	87,2
Εξόρυξη μεταλλευμάτων		9,1	16,2	18,5	-13,9	75,8
Άλλες εξορυκτικές και λατομικές δραστηριότητες		32,4	-0,1	-13,7	-13,7	49,5
2. Μεταποίηση	69,8	100,0	-5,1	-8,5	-3,9	73,6
Τρόφιμα		18,2	-4,1	-0,9	-3,8	92,1
Ποτά		6,0	-7,6	-9,3	-8,3	80,1
Καπνός		1,9	-17,5	10,5	-8,9	75,1
Κλωστοϋφαντουργικές ύλες		3,1	-20,6	-22,0	-17,4	27,0
Είδη ένδυσης		3,4	-23,1	-25,2	-7,0	33,6
Δέρμα-είδη υπόδησης		0,6	-36,9	-15,6	-31,6	28,9
Ξύλο και φελλός		1,2	9,4	24,9	-11,1	67,1
Χαρτί και προϊόντα από χαρτί		2,3	-3,4	-8,9	-10,6	76,6
Εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων		1,9	-14,1	-24,5	-18,6	46,6
Παράγωγα πετρελαίου και άνθρακα		11,3	5,7	-14,5	24,3	117,7
Χημικά προϊόντα		5,3	1,5	-4,4	-11,9	71,3
Βασικά φαρμακευτικά προϊόντα και σκευάσματα		2,5	2,4	-0,4	-5,5	144,5
Προϊόντα από ελαστική και πλαστική ύλη		4,2	-7,0	-7,7	-9,5	71,3
Μη μεταλλικά ορυκτά		10,3	-14,2	-35,7	-15,8	32,1
Βασικά μέταλλα		8,0	12,0	6,4	-6,1	92,5
Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων		5,1	0,2	-4,4	-9,8	68,7
Ηλεκτρονικοί υπολογιστές, ηλεκτρονικά και οπτικά προϊόντα		1,2	-26,6	-23,6	-11,0	20,8
Ηλεκτρολογικός εξοπλισμός		3,0	-4,1	-11,0	-6,0	66,2
Μηχανήματα και είδη εξοπλισμού		2,1	-21,0	-8,0	-13,3	51,7
Μηχανοκίνητα οχήματα, ρυμουλκούμενα, ημρυμουλκούμενα		0,8	-1,6	-30,5	-14,7	42,5
Λοιπός εξοπλισμός μεταφορών		1,6	-35,1	-32,4	-26,5	27,2
Έπιπλα		1,5	-19,0	-22,1	-28,6	35,0
Άλλες μεταποιητικές δραστηριότητες		0,5	-10,5	-13,3	-13,2	48,5
Επισκευή και εγκατάσταση μηχανημάτων και εξοπλισμού		4,1	-22,8	-1,4	-14,6	48,9
3. Ηλεκτρισμός	20,8	100,0	-9,2	-8,8	-3,0	76,0
4. Παροχή νερού	3,3	100,0	0,7	-1,6	0,9	103,0
Βιομηχανία	100,0		-5,9	-7,8	-3,2	75,4
Βασικές ομάδες αγαθών						
Ενέργεια		36,8	-4,9	-8,4	5,3	89,3
Ενδιάμεσα αγαθά		28,0	-0,9	-8,8	-10,1	63,8
Κεφαλαιακά αγαθά		8,6	-22,1	-9,7	-14,8	42,8
Διαρκή καταναλωτικά αγαθά		2,3	-13,4	-15,6	-17,8	46,6
Μη διαρκή καταναλωτικά αγαθά		24,3	-7,2	-4,8	-6,1	81,6

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 8.2.2013.

Πίνακας V.7 Δείκτες δραστηριότητας στον τομέα των υπηρεσιών (2009-2013)

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές)

	2009	2010	2011	2012	2013 (διαθέσιμη περίοδος)
A. Δείκτες κύκλου εργασιών στις υπηρεσίες					
1. Εμπόριο					
Χονδρικό εμπόριο	-8,9	-5,9	-13,5	-13,9 (Ιαν.-Σεπτ.)	
Λιανικό εμπόριο	-10,2	-1,1	-7,2	-11,3 (Ιαν.-Νοέμ.)	
Εμπορία και επισκευή αυτοκινήτων-μοτοσυκλετών	-15,7	-36,5	-26,5	-31,8 (Ιαν.-Σεπτ.)	
2. Μεταφορές					
Χερσαίες μεταφορές	-31,5	-18,1	-1,7	-2,8 (» »)	
Θαλάσιες και ακτοπλοϊκές μεταφορές	-22,8	-8,5	-2,7	-17,2 (» »)	
Αεροπορικές μεταφορές	-11,7	-7,0	-0,9	-3,7 (» »)	
Αποθήκευση και υποστηρικτικές προς τις μεταφορές δραστηριότητες	-32,2	-10,8	-7,9	-5,9 (» »)	
3. Ξενοδοχεία και εστιατόρια					
Υπηρεσίες παροχής καταλύματος και εστίασης	-9,1	-8,2	-7,4	-16,5 (» »)	
4. Ενημέρωση και επικοινωνία					
Τηλεπικοινωνίες	-8,9	-11,3	-8,9	-0,3 (» »)	
Παραγωγή κιν/κών ταινιών-βίντεο-τηλ/κών προγραμμάτων-ηχογραφήσεις και μουσικές εκδόσεις	1,4	-6,6	-28,4	-5,7 (» »)	
Δραστηριότητες προγραμματισμού και ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών	-6,7	-2,1	-27,1	-17,3 (» »)	
5. Επαγγελματικές-επιστημονικές-τεχνικές δραστηριότητες					
Νομικές-λογιστικές δραστηριότητες και υπηρεσίες παροχής συμβουλών διαχείρισης	-12,4	-7,3	-0,3	3,0 (» »)	
Δραστηριότητες αρχιτεκτόνων-μηχανικών	-18,6	-20,4	-19,6	-11,7 (» »)	
Υπηρεσίες διαφήμισης και έρευνας αγοράς	-18,4	-23,8	-21,2	-17,2 (» »)	
Ταξιδιωτικά πρακτορεία και λοιπές δραστηριότητες	-9,9	-24,5	-35,3	-28,2 (» »)	
B. Επιβατική κίνηση					
Επιβάτες Διεθνούς Αερολιμένα Αθηνών (ΔΑΑ)	-1,5	-5,0	-6,3	-10,4	
Επιβάτες Aegean Airlines ¹	9,9	-5,1	4,2	-6,4 (Ιαν.-Σεπτ.)	
Επιβατική κίνηση Οργανισμού Λιμένος Πειραιώς (ΟΛΠ)	-3,8	-6,0	-0,8	-17,5	
Γ. Δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στις υπηρεσίες	-28,3	-9,3	-2,9	-11,2	8,7 (Ιαν.)

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ (δείκτες κύκλου εργασιών στις υπηρεσίες), ΔΑΑ, Aegean Airlines, ΟΛΠ και IOBE (προσδοκίες).
1 Περιλαμβάνονται και οι ναυλωμένες πτήσεις (charter).

μείωση του προϊόντος θα προέλθει κυρίως από την περαιτέρω υποχώρηση της κατανάλωσης και η έκταση της ύφεσης θα εξαρτηθεί από το βαθμό στον οποίο θα αρθεί η ήδη μειούμενη αβεβαιότητα, από την ενίσχυση της ρευστότητας της οικονομίας, καθώς και από την πρόοδο των αποκρατικοποιήσεων, η οποία μπορεί να ενθαρρύνει και τις ξένες άμεσες επενδύσεις. Ειδικότερα, στην ενίσχυση της ρευστότητας της οικονομίας θα συμβάλουν η επιστροφή των καταθέσεων, η βελτίωση της χρηματοδότησης των επιχειρήσεων λόγω της συνδρομής της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και του ευνοϊκού περιβάλλοντος που θα δημιουργήσει η ολοκλήρωση της ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών, καθώς και η περαιτέρω βελτίωση της απορρόφησης και αξιοποίησης των κοινωνικών πόρων. Ήδη εκδηλώνονται ενθαρρυντικές ενδείξεις όσον αφορά την υποχώρηση της αβεβαιότητας, όπως φαίνεται από τις προσδοκίες καταναλωτών και επιχειρήσεων, στις οποίες ήδη έγινε αναφορά, και τις απαντήσεις σε έρευνα του Ευρωβαρόμετρου,¹² καθώς και από τον ευρέως χρησιμοποιούμενο δείκτη αβεβαιότητας (τυπική απόκλιση των ημερήσιων αποδόσεων του γενικού δείκτη του Χρηματιστηρίου Αθηνών). Εκείνο το οποίο προέχει στην παρούσα φάση είναι η ανάκαμψη της επενδυτικής δραστηριότητας και η απρόσκοπτη συνέχιση της προσπάθειας αναδιάρθρωσης της οικονομίας με παρεμβάσεις που προωθούν την παραγωγικότητα και ενισχύουν την εξωστρέφεια της εγχώριας οικονομίας, καθώς οι επενδύσεις σε σχέση με το ΑΕΠ έχουν μειωθεί σε εξαιρετικά χαμηλό επίπεδο: περίπου 13% το εννέαμηνο του 2012 έναντι 22,6% την οκταετία 2000-2007, ενώ οι αποσβέσεις φαίνεται ότι το 2011-2012 υπερβαίνουν τις ακαθάριστες επενδύσεις. Σημάδια αναδιάρθρωσης της οικονομίας έχουν ωστόσο αρχίσει να διαφαίνονται. Έχει σημειωθεί οριακή άνοδος του ποσοστού των εμπορεύσιμων αγαθών στη συνολική παραγωγή (βλ. Παράρτημα του Κεφαλαίου VIII), το μερίδιο των απασχολουμένων σε μεγάλες επιχειρήσεις έχει αυξηθεί (βλ. Κεφάλαιο VI) και η παραγωγικότητα της εργασίας έχει αρχίσει να αυξάνεται, αν και η άνοδος έχει προέλθει από τη δραστική μείωση του αριθμού των απασχολούμενων (βλ. Κεφάλαιο VII.3).

2 ΕΞΕΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΑΚΙΝΗΤΩΝ

- Η συνεχής αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης της ακίνητης περιουσίας τα τελευταία έτη, το υψηλό κόστος συναλλαγών με τις υποχρεωτικές επιβαρύνσεις κατά τη μεταβίβαση των ακινήτων, αλλά και η συνεχιζόμενη αστάθεια του φορολογικού πλαισίου, αποτελούν πιθανότατα τα σημαντικότερα εμπόδια στην ανάκαμψη της ελληνικής κτηματαγοράς.¹³ Στην εντεινόμενη ύφεση της αγοράς ακινήτων και τη δυσκολία ανάκαμψής της έχουν βεβαίως συμβάλει, εκτός των άλλων, το δυσμενές οικονομικό περιβάλλον, η μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών και η ανησυχία τους για τις προοπτικές των εισοδημάτων και της απασχόλησης, καθώς και το γεγονός ότι έγιναν αυστηρότεροι οι όροι της τραπεζικής χρηματοδότησης.

- Από την αρχή της τρέχουσας κρίσης καταγράφεται επιδείνωση τόσο στον τομέα των εμπορικών αξιών όσο και στα επίπεδα ζήτησης και συναλλαγών οικιστικών και επαγγελματικών ακινήτων, με κάποιες ενδείξεις στα-

¹² Η τελευταία έρευνα δείχνει ανακοπή της χειροτέρευσης έως και οριακή βελτίωση των εκτιμήσεων των ερωτηθέντων στην Ελλάδα. Βλ. *Standard Eurobarometer 78 – First results*, διεξαγωγή έρευνας Νοέμβριος 2012, δημοσίευση Δεκέμβριος 2012. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb78/eb78_anx_en.pdf.

¹³ Από τις κυριότερες φορολογικές επιβαρύνσεις επισημαίνονται οι διατάξεις του Ν. 3832/2010 για το Φόρο Μεγάλης Ακίνητης Περιουσίας (ΦΑΠ) με αφορολόγητο για το 2010 ποσό αντικειμενικής αξίας ακινήτων 400.000 ευρώ, το οποίο μειώθηκε στο μισό από το 2011 με ταυτόχρονη αύξηση των εφαρμοζόμενων φορολογικών συντελεστών, σε συνέχεια της προσπάθειας για δημοσιονομική εξυγίανση και αύξηση των δημόσιων εσόδων – αν και λόγω αδυναμίας της απαραίτητης προσαρμογής και ολοκλήρωσης του περικοπικού, που αποτελεί τη βάση εφαρμογής του φόρου αυτού, δεν κατέστη δυνατή η είσπραξη των προβλεπόμενων εσόδων από τον ΦΑΠ. Με δεδομένη την υστέρηση των εσόδων από τους φόρους περιουσίας, στο τέλος του 2011 επιβλήθηκε στα ακίνητα οικιακής ή εμπορικής χρήσης το Έκτακτο Ειδικό Τέλος Ηλεκτροδοτούμενων Δομημένων Επιφανειών (ΕΕΤΗΔΕ, Ν. 4021/2011), με αξιοσημείωτη επιτυχία, καθώς εισπράχθηκαν περισσότερα από 740 εκατομμύρια το Δεκέμβριο του 2011 και περίπου 2,75 δισεκατομμύρια το 2012 παρά τη μη πληρωμή του φόρου για περίπου 500 χιλιάδες ακίνητα. Επιπλέον, με το φορολογικό νόμο 4110 που ψηφίστηκε το Δεκέμβριο του 2012 καθιερώθηκε ο φόρος (20%) στα κέρδη υπεραξίας κεφαλαίου (επί της διαφοράς μεταξύ της τιμής πώλησης και της τιμής απόκτησης) που προκύπτουν από τη μεταβίβαση ακινήτων μετά την 1.1.2013. Τέλος, σε σχέση με τη συνεχιζόμενη αστάθεια του φορολογικού πλαισίου, το ενδεχόμενο αναπροσαρμογής των αντικειμενικών αξιών αποτελεί σημαντική πηγή φορολογικής αβεβαιότητας για την αγορά.

θεροποίησης των συνθηκών που επικρατούν στην αγορά κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2012 σύμφωνα με τα στοιχεία της τριμηνιαίας έρευνας των κτηματομεσιτικών γραφείων και συμβούλων ακίνητης περιουσίας της Τράπεζας της Ελλάδος.¹⁴ Έτσι, τα τελευταία έτη η ελληνική κτηματαγορά χαρακτηρίζεται από υπερβάλλουσα προσφορά και σημαντικό απόθεμα ακινήτων προς πώληση, πολύ χαμηλή ζήτηση και εξαιρετικά περιορισμένο αριθμό συναλλαγών.

- Οι σημαντικές διακυμάνσεις των προσδοκίων των επαγγελματιών για την αγορά ακινήτων φαίνεται ότι σχετίζονται άμεσα με τις τρέχουσες εξελίξεις στην οικονομία, την ύπαρξη σημαντικών πολιτικών γεγονότων και την ανακοίνωση ή υλοποίηση μέτρων πολιτικής που σχετίζονται με την αγορά ακινήτων. Επισημαίνεται πάντως ότι από την ανάλυση των πιο πρόσφατων στοιχείων της έρευνας των κτηματομεσιτικών γραφείων και συμβούλων ακίνητης περιουσίας που διενεργήθηκε στο τέλος του γ' τριμήνου του 2012 διαφαίνεται οριακή τάση σταθεροποίησης των συνθηκών της αγοράς τόσο των οικιστικών όσο και των επαγγελματικών ακινήτων. Αντίστοιχη τάση σταθεροποίησης διαφαίνεται και στις απαιτήσεις που αφορούν τις προσδοκίες των ερωτηθέντων για τη διαμόρφωση της αγοράς ακινήτων κατά το επόμενο τρίμηνο.¹⁵

- Η αποκλιμάκωση των τιμών στην αγορά των κατοικιών συνεχίστηκε με εντονότερο ρυθμό το 2012, καθώς τα πρώτα έτη της τρέχουσας κρίσης είχε καταγραφεί σχετική ανθεκτικότητα στο ρυθμό μείωσης των τιμών των κατοικιών.¹⁶ Ειδικότερα, με βάση τα στοιχεία που συγκεντρώνονται από τα πιστωτικά ιδρύματα (βλ. Πίνακα V.8), οι τιμές των διαμερισμάτων υποχώρησαν κατά 11,7% το 2012 (10,2%, 10,8%, 12,6% και 13,2% το α', β', γ' και δ' τρίμηνο του 2012 αντίστοιχα), έναντι 5,5% το 2011, 4,7% το 2010 και 3,7% το 2009. Από την αρχή της τρέχουσας κρίσης (γ' τρίμηνο του 2008) έως το δ' τρίμηνο του 2012 η συνολική υποχώρηση των τιμών των διαμερισμάτων έφθασε σε ονομαστικούς όρους το 27,9%. Όπως προκύπτει από την ανάλυση των στοιχείων κατά παλαιότητα και γεωγραφική

περιοχή, η μείωση αυτή ήταν μεγαλύτερη για τα “παλαιά” διαμερίσματα (ηλικίας άνω των 5 ετών: -30,1%) από ό,τι για τα “νέα” (ηλικίας έως 5 ετών: -24,5%), καθώς και στην περιοχή της Θεσσαλονίκης (-34,7%) έναντι της Αθήνας (-27,9%) και κυρίως των λοιπών περιοχών (-26,4%). Σε σχέση με τα προηγούμενα στοιχεία επισημαίνεται πάντως ότι *καταγράφεται μεγαλύτερη υποχώρηση των τιμών των κατοικιών με βάση τις πληροφορίες που συγκεντρώνονται από τα κτηματομεσιτικά γραφεία στην περίοδο της κρίσης.*¹⁷

- Κατά την περίοδο της τρέχουσας κρίσης καταγράφεται στροφή του αγοραστικού ενδιαφέροντος των νοικοκυριών προς ακίνητα μικρότερου εμβαδού, σε μεσαίου κόστους

¹⁴ Η έρευνα κτηματομεσιτικών γραφείων και συμβούλων ακίνητης περιουσίας υλοποιείται από το Τμήμα Ανάλυσης Αγοράς Ακινήτων της Τράπεζας της Ελλάδος σε τριμηνιαία βάση, με στόχο αφενός την τεκμηρίωση της τρέχουσας κατάστασης της ελληνικής κτηματαγοράς όπως αυτή αξιολογείται από τους ερωτώμενους και αφετέρου την καταγραφή των προσδοκίων τους για το επόμενο τρίμηνο αλλά και τη συγκέντρωση πρωτογενών στοιχείων τιμών. Τα αποτελέσματά της είναι διαθέσιμα στο δικτυακό τόπο της Τράπεζας.

¹⁵ Συγκεκριμένα, από την επεξεργασία των δεδομένων του γ' τριμήνου του 2012 προέκυψε ότι οι συνθήκες στην αγορά κατοικίας, σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, επιδεινώθηκαν περαιτέρω για το 31% των ερωτηθέντων. Ωστόσο, για δεύτερο συνεχόμενο τρίμηνο, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων διέκρινε σταθεροποίηση της αγοράς (69% και 57% το γ' και β' τρίμηνο του 2012 αντίστοιχα), αλλά και των προσδοκίων των επαγγελματιών τόσο σε επίπεδο αναμενόμενων συναλλαγών όσο και σε επίπεδο εμπορικών αξιών. Επισημαίνεται πάντως ότι από τα στοιχεία της έρευνας κτηματομεσιτικών γραφείων δεν επιβεβαιώνεται η συνεχής και σημαντική βελτίωση που κατέγραψε από τα μέσα του 2011 ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκίων στις κατασκευές κατοικιών που καταρτίζει το IOBE.

¹⁶ Μεγαλύτερη ανθεκτικότητα του ρυθμού μείωσης των τιμών καταγράφεται για τα νεόδμητα διαμερίσματα που κατά κανόνα διατίθενται προς πώληση από τους κατασκευαστές, η οποία ωστόσο φαίνεται να κάμπτεται, με βάση τα πιο πρόσφατα στοιχεία, από το α' τρίμηνο του 2012. Στη σχετική αυτή ανθεκτικότητα των τιμών των κατοικιών εκτιμάται ότι συνέβαλαν το υψηλό ποσοστό ιδιοκατοίκησης, ο μεγάλος αριθμός των πολύ μικρών επιχειρήσεων οικογενειακού χαρακτήρα που δραστηριοποιούνται στην κατασκευή κατοικιών, η υψηλή κερδοφορία των επιχειρήσεων αυτών πριν από την τρέχουσα κρίση και η μικρή εξάρτησή τους από τον τραπεζικό δανεισμό, η χαμηλή συχνότητα μεταπώλησης των ακινήτων και το υψηλό κόστος συναλλαγών, το αυξανόμενο κόστος κατασκευής που δυσχεραίνει την αντικατάσταση του διαθέσιμου αποθέματος, η αυξημένη εμπιστοσύνη των ελληνικών νοικοκυριών προς την ακίνητη περιουσία κ.ά.

¹⁷ Επισημαίνεται ότι, με βάση τη διεθνή εμπειρία, οι δείκτες τιμών ακινήτων που βασίζονται σε πρωτογενή στοιχεία εκτιμήσεων για την αξία των ακινήτων όπως είναι οι δείκτες της Τράπεζας της Ελλάδος, είναι πιθανόν να παρουσιάζουν μία σχετική υστέρηση ως προς την καταγραφή της πραγματικής μείωσης των τιμών στην περίοδο της κρίσης. Αυτό οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι ο αριθμός των συναλλαγών στην περίοδο της κρίσης είναι συνήθως πολύ περιορισμένος και έτσι τα συγκριτικά στοιχεία συναλλαγών που έχουν στη διάθεσή τους οι εκτιμητές της αξίας των ακινήτων αναφέρονται συχνά σε προγενέστερες περιόδους. Μεσοπρόθεσμα πάντως οι δείκτες που αξιοποιούν τα στοιχεία των εκτιμήσεων καταγράφουν πλήρως την πραγματική μείωση των τιμών.

Πίνακας V.8 Σύνοψη κυριότερων διαθέσιμων βραχυχρόνιων δεικτών για την αγορά ακινήτων

Δείκτες	Μέση ετήσια εκατοστιαία μεταβολή					
	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1. Δείκτες τιμών κατοικιών (ΤτΕ) και ενοικίων (ΕΛΣΤΑΤ)						
1.1 Δείκτες τιμών κατοικιών ¹						
α. Σύνολο διαμερισμάτων (επικράτεια)	5,9	1,7	-3,7	-4,7	-5,5	-11,7
α1. Κατά παλαιότητα						
α. Νέα (έως 5 ετών)	7,2	2,3	-2,0	-4,2	-5,0	-11,8
β. Παλαιά (άνω των 5 ετών)	5,2	1,3	-4,8	-5,0	-5,8	-11,6
α2. Κατά γεωγραφική περιοχή: Σύνολο						
α. Αθήνα	6,2	0,9	-4,6	-3,2	-6,4	-11,8
β. Θεσσαλονίκη	7,0	1,5	-6,0	-7,4	-6,8	-13,7
γ. Άλλες μεγάλες πόλεις	6,3	1,8	-2,7	-5,3	-4,1	-10,9
δ. Λοιπές περιοχές	4,6	3,3	-1,9	-5,8	-4,4	-11,4
α2.1 Κατά γεωγραφική περιοχή: Νέα (έως 5 ετών)						
α. Αθήνα	9,6	0,0	-3,5	-2,7	-6,5	-12,7
β. Θεσσαλονίκη	3,7	3,5	-5,3	-6,8	-8,2	-11,2
γ. Άλλες μεγάλες πόλεις	7,8	2,4	-2,1	-4,3	-3,4	-11,3
δ. Λοιπές περιοχές	4,1	5,4	1,0	-5,7	-3,6	-11,1
α2.2 Κατά γεωγραφική περιοχή: Παλαιά (άνω των 5 ετών)						
α. Αθήνα	4,5	1,4	-5,2	-3,5	-6,3	-11,3
β. Θεσσαλονίκη	8,4	0,6	-6,3	-7,6	-6,2	-14,8
γ. Άλλες μεγάλες πόλεις	5,3	1,4	-3,2	-6,1	-4,7	-10,6
δ. Λοιπές περιοχές	5,0	1,4	-4,4	-5,9	-5,2	-11,6
1.2 Δείκτες τιμών κατοικιών στις αστικές περιοχές εκτός Αθήνας ²	3,8	2,6	-2,9	-6,7	-7,5	-10,1 (γ' τριμ.)
1.3 Δείκτης τιμών ενοικίων	4,5	3,9	3,6	2,4	0,8	-2,1
1.4 Λόγος δείκτη τιμών κατοικιών προς δείκτη ενοικίων (2007=100) ³	100,0	97,9	91,0	84,7	79,4	71,6
2. Δείκτες συναλλαγών ακινήτων						
2.1 Δείκτες συναλλαγών οικιστικών ακινήτων με τη διαμεσολάβηση των ΝΧΙ (ΤτΕ) ¹						
α. Αριθμός συναλλαγών	36,8	-21,7	-35,7	-0,2	-42,5	-34,2
β. Όγκος συναλλαγών (σε τετραγωνικά μέτρα)	36,6	-23,5	-38,9	-0,1	-39,8	-33,6
γ. Αξία συναλλαγών	41,1	-20,0	-40,0	-6,2	-40,1	-41,4
2.2 Δείκτες συμβολαίων αγοραπωλησίας ακινήτων με παράσταση δικηγόρου: Αθήνα (ΔΣΑ)						
α. Αριθμός συμβολαίων	1,4	-10,0	-18,0	-16,3	-34,1	-48,0
β. Αξία συμβολαίων	12,5	-2,3	-28,3	-20,8	-43,0	-45,5
2.3 Αριθμός μεταγραφέντων συμβολαίων αγοραπωλησίας οικιστικών ακινήτων στο Υποθηκοφυλακείο Αθηνών						
	-	-	-	-15,5	-30,5	-40,3

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος (ΤτΕ), Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), Διηγορικός Σύλλογος Αθηνών (ΔΣΑ), Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ), Υποθηκοφυλακείο Αθηνών.

1 Οι δείκτες αυτοί βασίζονται στις εκτιμήσεις των μηχανικών των αρμόδιων υπηρεσιών των πιστωτικών ιδρυμάτων σχετικά με την αξία και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των οικιστικών ακινήτων τα οποία αποτελούν αντικείμενο χρηματοδότησης ή εξασφάλιση χορηγούμενων από τα πιστωτικά ιδρύματα δανείων. Μέρος των εκτιμήσεων αυτών είναι πιθανόν να μη συνδέεται με αγοραπωλησία οικιστικών ακινήτων, αλλά να αφορά επαναδιαπραγμάτευση υφιστάμενων δανείων, εγγραφή εξασφαλίσεων (επί ακινήτων) για μη στεγαστικά δάνεια, μεταφορά οφελών πελατών από μία τράπεζα σε άλλη κ.ά.

2 Επεξεργασία στοιχείων που συλλέγονται τα υποκαταστήματα της ΤτΕ, κυρίως από μεσοτικά γραφεία.

3 Απόλυτες τιμές.

Πίνακας V.8 Σύνοψη κυριότερων διαθέσιμων βραχυχρόνιων δεικτών για την αγορά ακινήτων (συνέχεια)

Δείκτες	Μέση ετήσια εκατοστιαία μεταβολή					
	2007	2008	2009	2010	2011	2012
3. Άλλοι βραχυχρόνιοι δείκτες						
3.1 Δείκτης κόστους κατασκευής (νέων κτιρίων) κατοικιών (ΕΛΣΤΑΤ)	4,6	5,1	-0,3	1,8	1,0	-0,1
3.2 Όγκος ιδιωτικής οικοδομικής δραστηριότητας (ΕΛΣΤΑΤ, σε κυβικά μέτρα)	-5,8	-17,3	-26,5	-23,7	-37,7	-30,5 (11μηνο)
3.3 Δείκτης παραγωγής στις κατασκευές (ΕΛΣΤΑΤ)	14,3	7,8	-17,5	-29,2	-28,1	-35,3 (γ' τρίμ.)
3.4 Παραγωγή τσιμέντου (ΕΛΣΤΑΤ)	-9,2	-3,1	-21,4	-14,3	-37,8	-15,6 (11μηνο)
3.5 Αριθμός απασχολούμενων στις κατασκευές (ΕΛΣΤΑΤ)	8,9	0,1	-6,6	-12,7	-22,5	-15,3 (γ' τρίμ.)
3.6 Επενδύσεις στις κατασκευές (ΕΛΣΤΑΤ) ⁴						
α. Σύνολο κατασκευών	19,9	-21,2	-12,8	-19,2	-21,0	-19,0 (γ' τρίμ.)
β. Κατοικίες	25,6	-33,6	-20,7	-21,6	-18,0	-33,9 (γ' τρίμ.)
3.7 Δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στις κατασκευές (IOBE)						
α. Σύνολο ιδιωτικών κατασκευών	1,9	-8,4	-43,2	9,3	-18,1	-33,3
β. Μήνες εξασφαλισμένης παραγωγής ³	16,8	17,3	15,9	12,9	11,1	8,4
γ. Εργασίες σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο ⁵	10,2	10,0	-16,1	-39,0	-52,7	-44,8
δ. Πρόγραμμα εργασιών προς εκτέλεση ⁵	-33,2	-28,8	-42,8	-63,2	-80,9	-76,4
ε. Προσδοκίες απασχόλησης για τους 3-4 προερχείς μήνες ⁵	9,6	10,4	-32,1	-46,4	-53,8	-41,3
3.8 Χρηματοδότηση αγοράς ακινήτων από τα εγχώρια NXI (ΤτΕ) ⁶						
α. Υπόλοιπο δανείων προς τα νοικοκυριά	22,2	12,6	3,1	-1,2	-3,9	-3,8
β. Υπόλοιπο στεγαστικών δανείων προς τα νοικοκυριά	21,5	11,2	3,7	-0,3	-2,9	-3,3
3.9 Ποσοστό στεγαστικών δανείων σε καθυστέρηση (ΤτΕ) ⁶	3,6	5,3	7,4	10,0	15,0	20,2 (γ' τρίμ.)

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος (ΤτΕ), Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών (ΔΣΑ), Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE), Υποθηκοφυλακείο Αθηνών.

3 Απόλυτες τιμές.

4 Σταθερές τιμές.

5 Διαφορά σταθμισμένων ποσοστών θετικών και αρνητικών απαντήσεων.

6 Στοιχεία τέλους περιόδου.

περιοχές, παλαιότερα και κυρίως μικρότερης αξίας. Σημειώνεται επίσης αύξηση του ποσοστού των συναλλαγών σε μετρητά και του μεριδίου των ιδίων κεφαλαίων στη συνολική χρηματοδότηση της απόκτησης ακινήτων.

- Με βάση τις προσδοκίες των νοικοκυριών αλλά και τη συνεχιζόμενη αβεβαιότητα, που εντούτοις φαίνεται να μειώνεται όπως υποδηλώνουν οι πρώτες ενδείξεις βελτίωσης του οικονομικού κλίματος, εκτιμάται ότι οι πωτικές πιέσεις στις τιμές των ακινήτων είναι πιθανόν να συνεχιστούν και τα επόμενα τρίμηνα, με περιορισμένο ωστόσο τον κίνδυνο απότομης μεταβολής τους.¹⁸ Μετά τη συνεχή αποκλιμάκωση των τιμών τα τελευταία έτη, η

¹⁸ Την περαιτέρω κάμψη των τιμών στην ελληνική αγορά κατοικίας το 2013 προέβλεψε σε πρόσφατη έκθεσή του και ο οίκος αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας Fitch (βλ. Fitch Residential Mortgage Briefing, *Global Market Outlook for Housing and Mortgage Lending*, Special Report, Ιανουάριος 2013). Η εκτίμηση αυτή προκύπτει ως αποτέλεσμα των παραγόντων οι οποίοι αναμένεται να κυριαρχήσουν κατά το 2013 και ειδικότερα της μειωμένης δραστηριότητας χορήγησης στεγαστικών δανείων, της υψηλής ανεργίας, των πιέσεων στα εισοδήματα των νοικοκυριών και της χαμηλής καταναλωτικής εμπιστοσύνης, του υψηλού ποσοστού των επισφαλών δανείων κ.ά. Κατά τον οίκο αξιολόγησης, διατηρείται το 2013 η ανησυχία για τις περιφερειακές αγορές της ευρωζώνης (Ισπανία, Πορτογαλία, Ελλάδα, Ιρλανδία και Ιταλία), όπου αναμένεται ύφεση της στεγαστικής πίστης και συνέχιση της πτωτικής πορείας των τιμών των κατοικιών. Ανάλογη πώση των τιμών των κατοικιών και για μακρότερο χρονικό διάστημα (έως το 2016) προβλέπει για την Ελλάδα και πρόσφατη έκθεση της Deutsche Bank, δεδομένου ότι το υφιστάμενο απόθεμα των 150.000 και πλέον νεόδμητων κατοικιών είναι σχεδόν αδύνατον να απορροφηθεί μέσα στην ερχόμενη τετραετία, καθώς οι μισθοί συμπιέζονται και η ανεργία αγγίζει εξαιρετικά υψηλά επίπεδα (βλ. *Euro area property prices: Germany versus the rest*, Deutsche Bank AG, DB Research, Current Issues Real Estate, 29 Ιουνίου 2012).

ελληνική αγορά ακινήτων πιθανότατα δεν παρουσιάζει χαρακτηριστικά σημαντικής υπερτίμησης καθώς, εκτός των άλλων, υποχώρησε σημαντικά τα τελευταία πέντε έτη ο λόγος του δείκτη τιμών των κατοικιών προς το δείκτη των ενοικίων ο οποίος συνήθως αξιολογείται μαζί με άλλους παράγοντες ως δείκτης αποτίμησης της αγοράς ακινήτων.¹⁹

- Ο κλάδος των επαγγελματικών ακινήτων (γραφείων, καταστημάτων, βιομηχανικών κτιρίων, αποθηκευτικών χώρων κ.λπ.) εμφανίζει δραματική συρρίκνωση τα τελευταία έτη, με σημαντικές πιέσεις για επαναδιαπραγμάτευση και μείωση των ενοικίων, ιδίως σε συνοικιακά εμπορικά ακίνητα, σε αποθηκευτικούς χώρους και σε λιγότερο πλεονεκτικά κτίρια γραφείων. Σε όλη την περίοδο της τρέχουσας κρίσης, παράλληλα με την έντονη συρρίκνωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας καταγράφεται μειούμενη ζήτηση επαγγελματικών ακινήτων και στροφή των επιχειρήσεων προς φθηνότερη και μικρότερου εμβαδού επαγγελματική στέγη. Επιπλέον, η αγορά χαρακτηρίζεται από υπερβάλλουσα προσφορά, με αύξηση των κενών εμπορικών καταστημάτων και γραφείων, δραματική μείωση των συναλλαγών και πτωτική τάση των τιμών. Η περιορισμένη χρηματοδότηση σε συνδυασμό με τη γενικότερη αβεβαιότητα στο οικονομικό περιβάλλον συντηρούν τη σχετική επιφυλακτικότητα ως προς την ανάπτυξη νέων επενδυτικών σχεδίων και την εισροή επενδύσεων από το εξωτερικό.

- Η προοπτική ανάκαμψης της αγοράς ακινήτων εξαρτάται, μεταξύ άλλων, από τη βελτίωση των προσδοκιών των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών, τη βελτίωση των συνθηκών χρηματοδότησης από το τραπεζικό σύστημα, καθώς και από την υποχώρηση της αβεβαιότητας, την ενίσχυση των προοπτικών ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας, τη σταθεροποίηση του φορολογικού πλαισίου και τη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης των ακινήτων.

- Καθοριστική σημασία για την ανάκαμψη της αγοράς ακινήτων έχει επίσης η επιτυχής υλο-

ποίηση του προγράμματος αποκρατικοποιήσεων και αξιοποίησης της δημόσιας ακίνητης περιουσίας που έχει εξαγγελθεί από την κυβέρνηση. Η επίλυση των σημαντικών προβλημάτων που δυσχεραίνουν την αξιοποίηση των ακινήτων του Δημοσίου, με προτεραιότητα την αντιμετώπιση των νομικών και τεχνικών ζητημάτων πολεοδομικού σχεδιασμού και έκδοσης αδειών, είναι βέβαιο ότι θα δημιουργήσει σημαντικές υπεραξίες στη δημόσια ακίνητη περιουσία και κυρίως θα συμβάλει στην προσέλκυση ξένων επενδυτών στην ελληνική αγορά ακινήτων με πρόσθετα αναπτυξιακά οφέλη για τις τοπικές κοινωνίες και οικονομίες.²⁰ Η σημασία της επιτυχίας των σχετικών διαγωνισμών κατά τους επόμενους μήνες είναι πολύ μεγάλη, καθώς αναμένεται να αντιστρέψουν το αρνητικό κλίμα και να ενεργοποιήσουν το διεθνές επενδυτικό ενδιαφέρον. Με την επιτάχυνση και τη διαφάνεια των σχετικών διαδικασιών θα δοθεί το κατάλληλο μήνυμα προς τους ενδιαφερόμενους επενδυτές και τις αγορές ότι το Ελληνικό Δημόσιο προχωρεί με πειστικό τρόπο στην αξιοποίηση της περιουσίας του.

¹⁹ Ο Δείκτης Τιμών Ενοικίων καταρτίζεται και δημοσιεύεται από την ΕΛΣΤΑΤ, σε μηνιαία βάση, για τις ενοικιαζόμενες κατοικίες. Παραδόξως πάντως, παρά την έντονη ύφεση στην ελληνική οικονομία αλλά και τη διάχυτη άποψη για σημαντική πτώση των ενοικίων, ο δείκτης ενοικίων της ΕΛΣΤΑΤ δεν αποκλιμακώνεται σημαντικά στην περίοδο της τρέχουσας κρίσης και διατηρούσε το θετικό ρυθμό μεταβολής του έως το τέλος του 2011 (μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής ενοικίων κατοικιών, 2009: 3,6%, 2010: 2,4%, 2011: 0,8%, αλλά 2012: -2,1%).

²⁰ Για τη διευκόλυνση της αξιοποίησης της ακίνητης περιουσίας του Δημοσίου θα πρέπει να επιταχυνθούν οι διαδικασίες έκδοσης των απαραίτητων διοικητικών αποφάσεων οι οποίες θα επίλυσουν τα σοβαρά και χρόνια προβλήματα που υπάρχουν. Μεταξύ των προβλημάτων αυτών είναι η αποσπασματική και ελλιπής καταγραφή των ακινήτων του Δημοσίου, η ανυπαρξία πλήρους και ακριβούς κτηματολογίου, οι εκκρεμότητες όσον αφορά τον επανακαθορισμό των χρήσεων γης και την οριοθέτηση του αιγιαλού και της παραλίας, ο μεγάλος αριθμός των απαιτούμενων οικοδομικών, περιβαλλοντικών και χωροταξικών αδειών, οι συνεχείς καταπατήσεις και χρόνιες δικαστικές διενέξεις που αφορούν σημαντικό μέρος των ακινήτων του Δημοσίου, η ανυπαρξία αγοράς δικαιωμάτων γης, αλλά και οι πολλαπλές δεσμεύσεις και οι περιορισμοί που υπάρχουν (π.χ. προστασία του περιβάλλοντος ή της τοπικής αρχιτεκτονικής ταυτότητας, αρχαιολογικοί περιορισμοί, νομοθεσία περί κληροδοτημάτων). Ως παράγοντες που δυσχεραίνουν την προσπάθεια αξιοποίησης αναφέρονται επίσης οι απαιτούμενες διαδικασίες πολλαπλών ελέγχων (από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ελεγκτικό Συνέδριο), ο συντονισμός των συναρμόδιων φορέων για τη χάραξη στρατηγικής και πολιτικών, το περιορισμένο ενδιαφέρον από την πλευρά των επενδυτών, αλλά και τα σοβαρά προβλήματα στη χρηματοδότηση. Επιπλέον, η έντονη ύφεση που χαρακτηρίζει την ελληνική αγορά ακινήτων τα πρόσφατα έτη και η οικονομική αβεβαιότητα (που όμως έχει αρχίσει να μειώνεται) δεν διευκολύνουν τις όποιες προσπάθειες αξιοποίησης της δημόσιας περιουσίας.

VI ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΙΑ

I ΣΥΝΟΨΗ ΕΞΕΛΙΞΕΩΝ

- Το εννεάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου του 2012, η **απασχόληση συνέχισε να μειώνεται και η ανεργία να αυξάνεται** με έντονους ρυθμούς. Το **ποσοστό απασχόλησης** του πληθυσμού μεταξύ 20 και 64 ετών μειώθηκε στο 55,7% το εννεάμηνο του 2012 από 66,5% το εννεάμηνο του 2008. Το **ποσοστό ανεργίας** έφθασε το γ' τρίμηνο του 2012 στο 24,8% και είναι το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 27 μετά από εκείνη της Ισπανίας (25,0%), σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (ΕΕΕΔ).

- Συνέπεια της συνεχιζόμενης πολύ περιορισμένης δημιουργίας θέσεων εργασίας είναι ότι τα άτομα που έχασαν την εργασία τους στην αρχή της κρίσης αδυνατούν να βρουν απασχόληση, με αποτέλεσμα η **διάρκεια της ανεργίας να έχει αυξηθεί σημαντικά**.

- Ωστόσο, τα στοιχεία τόσο της ΕΕΔ όσο και του ΟΑΕΔ δείχνουν ότι οι ρυθμοί μείωσης της απασχόλησης και ανόδου της ανεργίας εντός του 2012 έχουν αρχίσει να επιβραδύνονται, πιθανόν λόγω των νομοθετικών ρυθμίσεων, οι οποίες φαίνεται κυρίως να οδηγούν σε περιορισμό των απολύσεων.

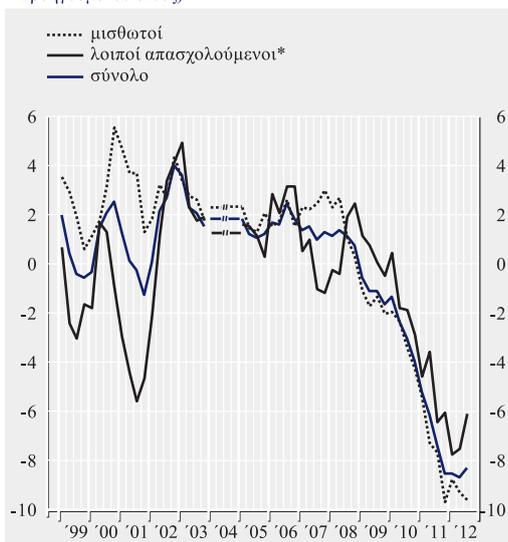
- Ταυτόχρονα με τη συρρίκνωση του συνολικού αριθμού απασχολούμενων, καταγράφεται μετατόπιση **της απασχόλησης υπέρ μεγαλύτερων μονάδων** – ένα φαινόμενο που είναι ιδιαίτερα έντονο στο εμπόριο.

2 ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ

Το εννεάμηνο του 2012, σύμφωνα με στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού (ΕΕΔ) της ΕΛΣΤΑΤ, ο **μέσος αριθμός των απασχολούμενων** μειώθηκε έναντι του 2011 κατά 353,3 χιλ. άτομα ή 8,5% (βλ. Διάγραμμα VI.1). Ο ετήσιος ρυθμός υποχώρησης δεν παρουσίασε διακυμάνσεις στα επιμέρους τρίμηνα του 2012 (α' τρίμηνο: 356,5 χιλ. άτομα ή 8,5%, β' τρίμηνο: 363,2 χιλ. άτομα ή 8,7%, γ' τρίμηνο: 340,3 χιλ. άτομα ή 8,3%), αλλά

Διάγραμμα VI.1 Απασχόληση (1999-2012)

(εκατοστιαίες μεταβολές έναντι του αντίστοιχου τριμήνου του προηγούμενου έτους)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού. Νέα αναθεωρημένα στοιχεία 1998-2003, τα οποία δημοσιεύθηκαν τον Ιανουάριο του 2005. Για το 2004 δεν εμφανίζονται μεταβολές, επειδή τα στοιχεία δεν είναι απολύτως συγκρίσιμα λόγω του νέου δείγματος με το οποίο έγινε η έρευνα.
* Λοιποί απασχολούμενοι = αυτοαπασχολούμενοι με προσωπικό (εργοδότες) + αυτοαπασχολούμενοι χωρίς προσωπικό + βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση.

ήταν πολύ εντονότερος από τον ετήσιο ρυθμό μείωσης που καταγράφηκε στο εννεάμηνο του 2011 (275,2 χιλ. άτομα ή 6,2%). Το 2012, όπως και τα προηγούμενα έτη από το 2009 και μετά, η καθοδική τάση της απασχόλησης είναι τόσο ισχυρή ώστε αντισταθμίζει οποιαδήποτε άνοδο της απασχόλησης που κατά κανόνα καταγράφεται το γ' τρίμηνο σε κλάδους που συνδέονται με τον τουρισμό. Ενθαρρυντικό ωστόσο είναι το γεγονός ότι ο **μηνιαίος ρυθμός υποχώρησης της απασχόλησης** μέσα στο 2012 είναι χαμηλότερος από ό,τι ήταν το 2011 στους περισσότερους μήνες του δεκαμήνου για το οποίο υπάρχουν στοιχεία.

Το **κόστος της ύφεσης σε όρους απασχόλησης** είναι τεράστιο: μεταξύ του γ' τριμήνου του 2008 και του γ' τριμήνου του 2012 χάθηκαν 850,8 χιλιάδες θέσεις εργασίας. Ως αποτέλεσμα, το **ποσοστό απασχόλησης** του πληθυσμού μεταξύ 20 και 64 ετών μειώθηκε στο 55,7% το εννεάμηνο του 2012 από 66,5% το

Πίνακας VI.1 Πληθυσμός, εργατικό δυναμικό και απασχόληση

	2012 β' τρίμηνο (χιλ. άτομα)	Ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές				
		β' τρίμηνο έτους ⁴				
		2008	2009	2010	2011	2012
Πληθυσμός ηλικίας 15 ετών και άνω ¹	9.370	0,2	0,3	0,4	0,4	0,3
Πληθυσμός ηλικίας 15-64 ετών ¹	7.223	0,3	-0,1	0,2	0,0	-0,1
Εργατικό δυναμικό ¹	4.962	0,4	0,7	0,9	-1,1	-0,1
Απασχόληση ¹	3.793	1,4	-1,1	-2,3	-6,1	-8,7
– Πρωτογενής τομέας ¹	494	-0,7	2,1	4,2	-7,6	-3,1
– Δευτερογενής τομέας ¹	630	1,1	-6,4	-7,4	-16,5	-15,0
– Τριτογενής τομέας	2.670	1,9	0,1	-1,9	-2,8	-8,2
Ποσοστό % συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό ²		67,2	67,7	68,3	67,6	67,8
Ποσοστό % απασχόλησης ³		62,2	61,6	60,1	56,4	51,7
Ανεργία ως ποσοστό % του εργατικού δυναμικού		7,2	8,9	11,8	16,3	23,6

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού.

1 Μεταβολή από β' τρίμηνο σε β' τρίμηνο.

2 Ποσοστό συμμετοχής του πληθυσμού ηλικίας 15-64 ετών στο εργατικό δυναμικό.

3 Απασχολούμενοι 15-64 ετών ως ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 15-64 ετών.

4 Στο κυρίως κείμενο αναφέρονται οι μέσες μεταβολές και τα μέσα επίπεδα του εννεαμήνου του 2012.

εννεάμηνο του 2008 και έναντι 70% που αποτελεί τον ελληνικό στόχο για το 2020 (ο στόχος είναι 75% για την ΕΕ-27 ως σύνολο). (Για τις επιπτώσεις της κρίσης στην απασχόληση και την ανεργία στις χώρες της ζώνης του ευρώ, βλ. Τμήμα 1.Β του Κεφαλαίου ΙΙΙ.)

Στην υποχώρηση της απασχόλησης μεταξύ του εννεαμήνου του 2011 και του εννεαμήνου του 2012 συνέβαλε κυρίως (κατά 4 εκατ. μονάδες) η μεγάλη υποχώρηση του αριθμού των **μισθωτών στον ιδιωτικό τομέα** κατά 9,7% (165,2 χιλ. άτομα). Οι **αυτοαπασχολούμενοι με προσωπικό** μειώθηκαν με εξαιρετικά υψηλό ρυθμό (15,7% ή 50,2 χιλ. άτομα), συμβάλλοντας κατά 1,2 εκατ. μονάδα στη μείωση της συνολικής απασχόλησης. Ελαφρά χαμηλότερη σε απόλυτους αριθμούς ήταν και η μείωση των **συμβοηθούντων μελών** (38,0 χιλ. άτομα ή 16,8%), η οποία συνέβαλε κατά 0,9 της εκατ. μονάδας στη μείωση της συνολικής απασχόλησης. Οι **αυτοαπασχολούμενοι χωρίς προσωπικό**, που αποτελούν πολύ μεγαλύτερο

τμήμα της απασχόλησης από ό,τι οι αυτοαπασχολούμενοι με προσωπικό, μειώθηκαν με ηπιότερο ρυθμό (2,1% ή 20,4 χιλ. άτομα) και συνέβαλαν κατά 0,5 της εκατ. μονάδας στην υποχώρηση της απασχόλησης.

Στο εννεάμηνο του 2012 ο μέσος αριθμός των απασχολούμενων στον **ευρύτερο δημόσιο τομέα** υποχώρησε κατά 8,4% έναντι του αντίστοιχου μεγέθους το εννεάμηνο του 2011 και συνέβαλε κατά 1,9 εκατ. μονάδα στη μείωση της συνολικής απασχόλησης.¹ Σε σύγκριση με το εννεάμηνο του 2008, ο αριθμός των απασχολούμενων στον ευρύτερο δημόσιο τομέα έχει μειωθεί κατά 15,1%. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται στη δραστική μείωση των προσλήψεων, στη μη αντικατάσταση αποχωρούντων, ενώ έχει αυξηθεί και ο αριθμός όσων αποχωρούν (είτε με σύνταξη² είτε λόγω λήξης της

1 Επισημαίνεται ότι τα στοιχεία της ΕΕΔ είναι δειγματοληπτικά και επομένως δεν συμπίπτουν με τα στοιχεία της απογραφής του Δημοσίου. Είναι όμως χρήσιμα για την καταγραφή τάσεων.

2 Ειδικότερα στη δημόσια διοίκηση και στην εκπαίδευση μεταξύ 2009 και 2012 η άνοδος του αριθμού όσων συνταξιοδοτήθηκαν είναι της τάξεως του 80%.

σύμβασης ορισμένου χρόνου³). Το κύμα συνταξιοδοτήσεων από το Δημόσιο αναμένεται να συνεχιστεί τα επόμενα χρόνια, καθώς 7% των απασχολούμενων στο Δημόσιο έχει 30 και άνω έτη προϋπηρεσίας σε αυτόν χωρίς να αποκλείεται και πρόσθετη προϋπηρεσία εκτός Δημοσίου. Οι πρόσφατες αποχωρήσεις από τον ευρύτερο δημόσιο τομέα έχουν αλλάξει την κατανομή των απασχολούμενων ανάλογα με τον τομέα απασχόλησης – με το ποσοστό εκείνων που απασχολούνται στις ΔΕΚΟ να έχει μειωθεί σημαντικά. Αυτό θα οδηγήσει στην εξάλειψη της διαφοράς που υπήρχε με άλλες χώρες-μέλη του ΟΟΣΑ, καθώς η Ελλάδα είχε το μεγαλύτερο ποσοστό απασχολούμενων σε ΔΕΚΟ.⁴

Στον **ιδιωτικό τομέα**, όπως και στον δημόσιο, περισσότερο επλήγησαν αυτοί που απασχολούνταν με συμβάσεις ορισμένου χρόνου.⁵ Στον ιδιωτικό τομέα ο αριθμός των συνταξιοδοτήσεων αυξήθηκε πολύ λιγότερο από ό,τι στο δημόσιο τομέα, ενώ οι καταγγελίες συμβάσεων έχουν αυξηθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό. Επίσης, πολύ σημαντική συμβολή στη δραστηκή μείωση του αριθμού των απασχολούμενων έχει η απουσία προσλήψεων.

Οι μειώσεις στην απασχόληση έχουν προέλθει σε αρκετές περιπτώσεις από **παύση λειτουργίας των επιχειρήσεων** και όχι απλώς από περιορισμό του αριθμού των απασχολούμενων. Ενδεικτικά, από τα στοιχεία του ΙΚΑ για το α' τρίμηνο του 2012 προκύπτει ότι ο αριθμός των επιχειρήσεων έχει μειωθεί κατά 19,8% σε σύγκριση με το αντίστοιχο διάστημα του 2011 και κατά 32,8% σε σύγκριση με το α' τρίμηνο του 2008.⁶

Η σύγκριση της απασχόλησης το εννεάμηνο του 2012 με την αντίστοιχη περίοδο του 2011 δείχνει μείωση των θέσεων εργασίας στο **εμπόριο** (κατά 87,3 χιλ. άτομα), τη **μεταποίηση** (61,6 χιλ.), τις **κατασκευές** (44,7 χιλ.) και τη **δημόσια διοίκηση** (36,1 χιλ.). Στο εμπόριο και στις κατασκευές οι (ετήσιες) απώλειες το γ' τρίμηνο του 2012 ήταν μικρότερες από ό,τι κατά μέσο όρο τα πρώτα δύο τρίμηνα του 2012.

Η μη ομοιόμορφη κατανομή της μεταβολής της απασχόλησης ανάλογα με το καθεστώς απασχόλησης (μισθωτοί, αυτοαπασχολούμενοι κ.λπ.) αντανακλά αφενός τη **μεγαλύτερη αντοχή των ελεύθερων επαγγελματιών χωρίς προσωπικό** από ό,τι οι αυτοαπασχολούμενοι με προσωπικό (εργοδότες), καθώς ενδεχομένως επιβαρύνονται σε μικρότερο βαθμό με επιπλέον κόστος επαγγελματικής στέγης καθώς δεν χρειάζεται υποχρεωτικά να διατηρούν γραφεία, καταστήματα κ.ά. (εάν π.χ. είναι εργαζόμενοι από το σπίτι) ή έχουν μεγαλύτερη ευελιξία στην περικοπή δαπανών (εφόσον δεν έχουν τη σταθερή δαπάνη της μισθοδοσίας). Εξάλλου, η μικρότερη μείωση των απασχολούμενων μισθωτών από ό,τι των αυτοαπασχολούμενων με προσωπικό ενδεχομένως αντανακλά τη μεγαλύτερη ανθεκτικότητα των **μεγάλων επιχειρήσεων**: έτσι παρατηρείται σε ορισμένους κλάδους – αλλά όχι στην οικονομία συνολικά – *αύξηση του ποσοστού των μισθωτών⁷ και άνοδος του ποσοστού των μισθωτών του ιδιωτικού τομέα που απασχολούνται σε μεγάλες επιχειρήσεις (με 50 άτομα και άνω)*.

Οι μεγαλύτερες μεταβολές παρατηρούνται στον κλάδο του **εμπορίου**. Ενώ το εννεάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου του 2008 το 12,7% των απασχολούμενων στο εμπόριο ήταν αυτοαπασχολούμενοι με προσωπικό και το 53,1% ήταν μισθωτοί, το αντίστοιχο εννεάμηνο του 2012 τα ποσοστά αυτά έχουν διαμορφωθεί σε 10,1% και 56,0% αντίστοιχα. Επιπλέον, ενώ στο εννεάμηνο του 2008 περίπου 47% των μισθωτών απασχολούνταν σε μονάδες με 10 άτομα ή λιγότερα και το 8% σε

3 Ο αριθμός των ατόμων στο Δημόσιο με συμβάσεις ορισμένου χρόνου μειώθηκε από 80 χιλ. κατά μέσο όρο στο διάστημα 2000-2009 σε περίπου 60 χιλ. το 2012.

4 OECD (2011), *OECD Public Governance Reviews: Greece – Review of the Central Administration*, Paris.

5 Το ποσοστό των απασχολούμενων με συμβάσεις ορισμένου χρόνου στον ιδιωτικό τομέα έχει μειωθεί σε περίπου 11,8% το εννεάμηνο του 2012, από 12,4% που ήταν το αντίστοιχο εννεάμηνο του 2008.

6 Αν δεν ληφθούν υπόψη τα οικοδομοτεχνικά έργα, η μεταβολή μεταξύ 2011 και 2012 είναι 18,2% και μεταξύ 2008 και 2012 είναι 26,1%.

7 Στον ιδιωτικό τομέα (συμπεριλαμβανομένου του πρωτογενούς τομέα) το ποσοστό των μισθωτών μειώθηκε το εννεάμηνο του 2012 στο 52,3% από 53,0% το αντίστοιχο διάστημα του 2011. Μη συμπεριλαμβανομένου του πρωτογενούς τομέα, η υποχώρηση ήταν από 61,3% το 2011 σε 60,9% το 2012.

Πίνακας VI.2 Πληθυσμός, εργατικό δυναμικό, απασχόληση και ανεργία: β' τρίμηνο έτους

(χιλιάδες άτομα)

	Πληθυσμός				Εργατικό δυναμικό				Απασχολούμενοι				Άνεργοι				Ποσοτό ανεργίας (%)								
	2008		2009		2010		2011		2012		2008		2009		2010		2011		2012						
	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012					
Άνδρες και γυναίκες																									
– σύνολο (15 ετών και άνω)																									
	9.230	9.262	9.302	9.338	9.370	4.939	4.974	5.021	4.967	4.962	4.582	4.532	4.427	4.156	3.793	357	443	594	811	1.169	7,2	8,9	11,8	16,3	23,6
– 15-64 ετών																									
	7.228	7.220	7.231	7.231	7.223	4.854	4.887	4.940	4.889	4.901	4.497	4.445	4.347	4.080	3.735	357	442	593	809	1.166	7,3	9,0	12,0	16,6	23,8
– 15-24 ετών																									
	1.151	1.123	1.103	1.088	1.077	349	343	333	313	314	277	259	229	179	145	72	84	105	135	169	20,6	24,5	31,4	43,0	53,9
– 25 ετών και άνω																									
	8.079	8.140	8.198	8.249	8.293	4.591	4.632	4.688	4.654	4.648	4.305	4.273	4.199	3.978	3.648	285	358	490	676	999	6,2	7,7	10,4	14,5	21,5
Άνδρες																									
– σύνολο (15 ετών και άνω)																									
	4.503	4.518	4.539	4.559	4.577	2.925	2.915	2.918	2.879	2.847	2.789	2.730	2.645	2.485	2.256	137	185	273	394	592	4,7	6,3	9,4	13,7	20,8
– 15-64 ετών																									
	3.615	3.613	3.622	3.626	3.626	2.862	2.854	2.862	2.826	2.805	2.726	2.670	2.589	2.432	2.215	136	184	272	393	591	4,8	6,5	9,5	13,9	21,0
– 15-24 ετών																									
	579	564	554	546	540	197	192	186	171	167	167	157	140	108	89	30	34	46	63	78	15,1	18,0	24,8	36,7	46,8
– 25 ετών και άνω																									
	3.924	3.954	3.985	4.013	4.037	2.728	2.723	2.732	2.707	2.680	2.622	2.573	2.505	2.376	2.166	107	150	227	331	514	3,9	5,5	8,3	12,2	19,2
Γυναίκες																									
– σύνολο (15 ετών και άνω)																									
	4.728	4.744	4.762	4.778	4.793	2.014	2.059	2.103	2.089	2.115	1.794	1.802	1.782	1.672	1.538	221	258	321	417	577	10,9	12,5	15,3	20,0	27,3
– 15-64 ετών																									
	3.613	3.607	3.608	3.605	3.598	1.991	2.033	2.078	2.064	2.096	1.771	1.776	1.757	1.648	1.520	221	258	321	416	576	11,1	12,7	15,4	20,2	27,5
– 15-24 ετών																									
	572	559	549	542	537	152	151	147	142	147	110	101	89	70	56	42	50	59	72	91	27,7	32,9	39,7	50,7	62,1
– 25 ετών και άνω																									
	4.155	4.186	4.213	4.236	4.256	1.862	1.908	1.956	1.946	1.968	1.684	1.700	1.693	1.602	1.482	178	208	263	345	486	9,6	10,9	13,4	17,7	24,7

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού.

μονάδες με 50 άτομα η περισσότερα, τα αντίστοιχα ποσοστά στο εννεάμηνο του 2012 είναι 42% και 13%.⁸

Η μείωση του **ποσοστού απασχόλησης**, σε εκατοστιαίες μονάδες, ήταν μεγαλύτερη για την ηλικιακή ομάδα **25-29 ετών**, στην οποία το ποσοστό απασχόλησης μειώθηκε κατά 6,9 εκατοστιαίες μονάδες: από 61,0% το εννεάμηνο του 2011 σε 54,2% το αντίστοιχο διάστημα του 2012. Σε όλες τις ηλικιακές ομάδες η υποχώρηση του ποσοστού απασχόλησης ήταν **μεγαλύτερη για τους άνδρες από ό,τι για τις γυναίκες**, με αποτέλεσμα η απόκλιση του ποσοστού απασχόλησης μεταξύ των δύο φύλων να έχει περιοριστεί. Σημαντικές διαφορές στη μεταβολή του ποσοστού απασχόλησης παρατηρούνται και ανάλογα με το **εκπαιδευτικό επίπεδο** (σε δυσμενέστερη θέση είναι όσοι έχουν χαμηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης) και με τη **γεωγραφική περιφέρεια του τόπου διαμονής** (σε δυσμενέστερη θέση είναι όσοι διαμένουν στα αστικά κέντρα σε σύγκριση με τους διαμένοντες σε αγροτικές περιοχές και στις νησιωτικές περιοχές της χώρας).

Το εννεάμηνο του 2012, για πρώτη φορά από το 1994, το ποσοστό απασχόλησης (53,9%) των **μεταναστών** μεταξύ 20 και 64 ετών υπολείπεται του αντίστοιχου των γηγενών (55,8%) και αυτό συμβαίνει παρά τη σημαντική αποχώρηση σημαντικού αριθμού μεταναστών τα τελευταία χρόνια. Η απόκλιση είναι μεγαλύτερη για τους άνδρες παρά για τις γυναίκες (ενδεχομένως υποδηλώνοντας ότι τα επαγγέλματα στα οποία απασχολούνται οι μετανάστες, π.χ. παροχή οικιακών υπηρεσιών, φροντίδα ηλικιωμένων και – σε μικρότερο βαθμό – τουριστικές υπηρεσίες, είναι περισσότερο “ανθεκτικά” στην κρίση).

Το 2012 τα στοιχεία του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας (ΣΕΠΕ) αποτυπώνουν τη συνεχιζόμενη **επέκταση της εφαρμογής ευέλικτων μορφών απασχόλησης**. Ειδικότερα, την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2012 το 43,2% των νέων συμβάσεων εργασίας αφορούσε μερική ή εκ περιτροπής απασχόληση,

σημειώνοντας μικρή άνοδο σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2011 (41,1%). Σημαντική άνοδος (κατά 49,3%) καταγράφηκε στη μετατροπή υφιστάμενων συμβάσεων εργασίας από πλήρη σε μερική ή εκ περιτροπής απασχόληση.⁹

Η μεταβολή της έκτασης και των χαρακτηριστικών της **αδήλωτης εργασίας**, όπως δείχνουν και οι πρόσφατες μελέτες του IOBE¹⁰ και της Τράπεζας της Ελλάδος,¹¹ είναι δύσκολο να τεκμηριωθούν. Το γεγονός ότι η μείωση των ασφαλισμένων στο ΙΚΑ από την έναρξη της κρίσης μέχρι το α' τρίμηνο του 2012, σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία του ΙΚΑ, υπερβαίνει τις αντίστοιχες απώλειες που εκτιμά η ΕΛΣΤΑΤ κατά περίπου 120 χιλ. εργαζομένους υποδηλώνει ότι υπήρξε αντίστοιχη αύξηση της αδήλωτης εργασίας. Πάντως η μείωση της απασχόλησης φαίνεται ότι επεκτάθηκε τα τελευταία δύο έτη και στην αδήλωτη εργασία, ιδίως σε κλάδους επιρρεπείς σ' αυτή τη μορφή απασχόλησης (κατασκευές, οικιακοί βοηθοί).

Τον Ιανουάριο του 2013, παρά τη σημαντική υποχώρηση της απασχόλησης που έχει ήδη σημειωθεί, οι **εκτιμήσεις των επιχειρήσεων** για τις **βραχυχρόνιες προοπτικές** της απασχόλησης, όπως αποτυπώνονται στις έρευνες συγκυρίας του IOBE (βλ. Διάγραμμα VI.2), παρέμειναν αρνητικές σε όλους τους κλάδους και ιδιαίτερα αρνητικές στο λιανικό εμπόριο και στις κατασκευές. Ωστόσο, στο λιανικό εμπόριο και

⁸ Στη **μεταποίηση** το ποσοστό όσων απασχολούνταν σε επιχειρήσεις με 50 άτομα και άνω έχει αυξηθεί από 22% το εννεάμηνο του 2008 σε 27% το εννεάμηνο του 2012. Ωστόσο, στη μεταποίηση το ποσοστό των μισθωτών μειώθηκε από 74% σε 72% ενώ αντίθετα αυξήθηκε το ποσοστό των αυτοαπασχολούμενων χωρίς προσωπικό (από 11% το 2008 σε 13,8% το 2012). Στην **πρωτογενή παραγωγή** καταγράφεται μικρή άνοδος στο ποσοστό των μισθωτών από 7,6% το εννεάμηνο του 2008 σε 9,8% το εννεάμηνο του 2012. Τέλος, μικρή άνοδος καταγράφεται επίσης στο ποσοστό των απασχολούμενων σε μεγάλες μονάδες του **κλάδου δραστηριοτήτων παροχής υπηρεσιών καταλύματος και εστίασης**, από 12% το εννεάμηνο του 2008 σε 14% το εννεάμηνο του 2012. Καταγράφεται επίσης μείωση του ποσοστού των αυτοαπασχολούμενων με προσωπικό, άνοδος του ποσοστού των απασχολούμενων χωρίς προσωπικό και οριακή άνοδος των μισθωτών.

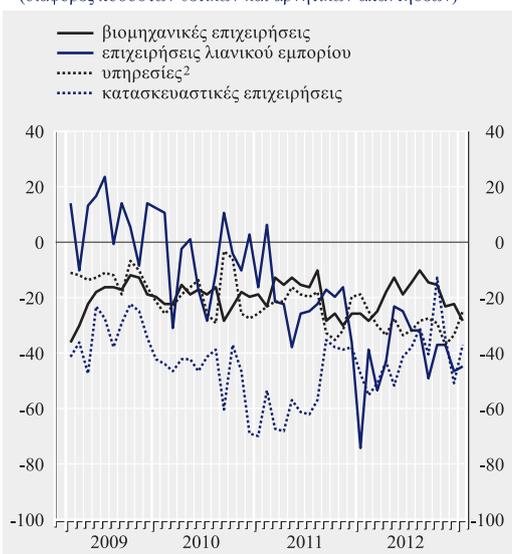
⁹ Επισημαίνεται ωστόσο ότι το ποσοστό μεταβολής είναι πολύ υψηλό καθώς ξεκινάει από ιδιαίτερα χαμηλά μεγέθη.

¹⁰ IOBE (2012), *Η έννοια της αδήλωτης εργασίας και τα χαρακτηριστικά της*, Αθήνα.

¹¹ Κανελλόπουλος Κ. (2012), “Μέγεθος και διάθροση της ανασφάλιστης εργασίας”, Τράπεζα της Ελλάδος, *Οικονομικό Δελτίο*, Τεύχος 37.

Διάγραμμα VI.2 Προσδοκίες των επιχειρήσεων¹ για την απασχόληση (Μάρτιος 2009 - Ιανουάριος 2013)

(διαφορές ποσοστών θετικών και αρνητικών απαντήσεων)

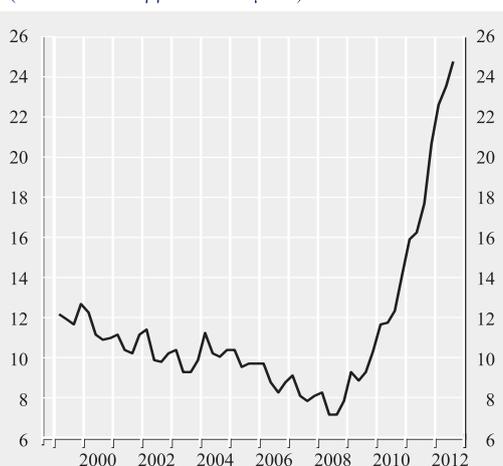
Πηγή: IOBE, Έρευνα Οικονομικής Συγκυρίας.

1 Οι απαντήσεις των επιχειρήσεων αφορούν την προοπτική αύξησης του αριθμού των απασχολουμένων κατά την προσεχή περίοδο.

2 Δεν περιλαμβάνονται οι τράπεζες και οι επιχειρήσεις λιανικού εμπορίου.

Διάγραμμα VI.3 Ποσοστό συνολικής ανεργίας (1999-2012)

(ποσοστό % του εργατικού δυναμικού)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού.

στις κατασκευές οι εκτιμήσεις των επιχειρήσεων είναι καλύτερες από ό,τι τον Ιανουάριο του 2012. Αρνητικές προοπτικές για την απα-

σχόληση κατά το α' τρίμηνο του 2013 αποτυπώνει και η έρευνα της εταιρείας Manpower,¹² αν και δεν καταγράφει επιδείνωση των προσδοκιών των επιχειρήσεων έναντι του περυσινού αντίστοιχου διαστήματος.

Η ανησυχία των ίδιων των απασχολουμένων για τις προοπτικές φαίνεται και από το γεγονός ότι σε **αναζήτηση εργασίας** επιδίδονται και άτομα τα οποία έχουν εργασία (140,1 χιλ. άτομα το εννεάμηνο του 2012 – 3,7% των απασχολουμένων έναντι 126,1 χιλ. το εννεάμηνο του 2011 – 3,0% των απασχολουμένων), επειδή, μεταξύ άλλων, αναζητούν καλύτερη θέση εργασίας ή φοβούνται/γνωρίζουν ότι θα χάσουν τη θέση τους. Το ποσοστό αυτό είναι υψηλότερο για τους μισθωτούς του ιδιωτικού τομέα (5,2% το εννεάμηνο του 2012 από 4,4% το εννεάμηνο του 2011). Οι έρευνες συγκυρίας του IOBE/Ευρ. Επιτροπής δείχνουν ότι το Δεκέμβριο 2012 και τον Ιανουάριο του 2013 οι καταναλωτές εκτιμούν ότι το ποσοστό ανεργίας θα αυξηθεί τους επόμενους 12 μήνες, αλλά οι ανησυχίες είναι μετριασμένες σε σύγκριση με 12 μήνες πριν.

Αποτέλεσμα της μείωσης της απασχόλησης ήταν η αύξηση του αριθμού των ανέργων την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2012 κατά 346 χιλ. άτομα έναντι του αντίστοιχου διαστήματος του 2011. Το μέσο **ποσοστό ανεργίας** στο εννεάμηνο του 2012 διαμορφώθηκε σε 23,6% (1.173,3 χιλ. άτομα), ενώ το γ' τρίμηνο το ποσοστό ανεργίας έφθασε το 24,8% (1.230,9 χιλ. άτομα) και το δίμηνο Οκτωβρίου-Νοεμβρίου το 26,8% (1.340,1 χιλ. άτομα). Το γ' τρίμηνο του 2012 το ποσοστό ανεργίας ήταν 7,1 εκατ. μονάδες υψηλότερο από ό,τι το αντίστοιχο τρίμηνο του 2011 και 17,6 εκατ. μονάδες υψηλότερο από ό,τι το γ' τρίμηνο του 2008 (βλ. Διάγραμμα VI.3).

Στο εννεάμηνο η αύξηση στον αριθμό των ανέργων ήταν ελαφρά χαμηλότερη της μείωσης της απασχόλησης στο ίδιο διάστημα, καθώς φαίνεται ότι από το γ' τρίμηνο του 2012

¹² http://files.shareholder.com/downloads/MAN/2293456866x0x619903/AABDC280-D9D1-4A14-A5E2-4839FB5F68DE/GR_EN_MEOS_Q1-2013.pdf.

το ποσοστό συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό ξαναρχίζει να ανεβαίνει,¹³ μετά από την προσωρινή κάμψη μεταξύ του 2011 και του πρώτου εξαμήνου του 2012. Στις αρχές της ύφεσης και μέχρι και το 2010, το ποσοστό συμμετοχής στην αγορά εργασίας είχε αυξηθεί. Από το 2011 και μέχρι το α' εξάμηνο του 2012 το ποσοστό μειώθηκε ελαφρά προτού αρχίσει να αυξάνεται πάλι το γ' τρίμηνο του 2012, υποδηλώνοντας ότι υπό την πίεση της ανάγκης για εξασφάλιση εισοδήματος οι εκτός απασχόλησης συνεχίζουν την αναζήτηση εργασίας παρά τη μείωση των μισθών.¹⁴ Είναι μάλιστα χαρακτηριστικό ότι οι νέοι στην Ελλάδα, σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες που βρίσκονται σε πρόγραμμα προσαρμογής, δεν έχουν στραφεί προς την εκπαίδευση, αλλά είτε επιζητούν να εισέλθουν στην αγορά εργασίας προκειμένου να στηρίξουν το οικογενειακό εισόδημα (το ποσοστό συμμετοχής των νέων 25-29 ετών έχει αυξηθεί από 84,3% το εννεάμηνο του 2008 σε 85,7% το αντίστοιχο διάστημα του 2012), ενώ και το ποσοστό των νέων που παραμένουν ανενεργοί (δεν είναι οικονομικά ενεργοί και δεν εκπαιδεύονται) μειώθηκε οριακά από 8,4% το εννεάμηνο του 2008 σε 7,6% το εννεάμηνο του 2012.

Το ποσοστό ανεργίας των ανδρών ήταν 20,7% το εννεάμηνο του 2012, έναντι 14% την αντίστοιχη περίοδο του 2011, ενώ για τις γυναίκες τα αντίστοιχα ποσοστά ήταν 27,6% και 20,3%. Για τους νέους ηλικίας 25-29 ετών το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε κατά 8,7 εκατ. μονάδες και ανήλθε σε 36,8% από 28,1%. Για τους νέους ηλικίας 15-24 ετών –των οποίων ωστόσο το ποσοστό συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό είναι μικρό (29,2%)– το ποσοστό ανεργίας ανήλθε σε 54,4% από 42,5%.

Πέραν του αριθμού των ανέργων βάσει του επίσημου ορισμού του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας (ΔΓΕ), αύξηση εμφανίζει και ο αριθμός (α) των ατόμων που δεν αναζητούν εργασία επειδή πιστεύουν ότι δεν θα βρουν (από 13,0 χιλ. άτομα το εννεάμηνο του 2011 σε 20,3 χιλ. άτομα το εννεάμηνο του 2012), (β) εκείνων που δεν αναζητούν εργασία για οποιοδήποτε λόγο (από 49,7 χιλ. σε 69,6 χιλ. άτομα)¹⁵ και (γ) εκεί-

νων που εργάζονται με μερική απασχόληση επειδή δεν μπορούν να βρουν εργασία με πλήρη απασχόληση (από 154,3 χιλ. σε 171,9 χιλ.).

Ο αριθμός των ατόμων που ήρθαν σε επαφή με δημόσιο γραφείο εύρεσης εργασίας προκειμένου να βρουν εργασία αυξήθηκε μεταξύ του εννεαμήνου του 2011 και του εννεαμήνου του 2012 κατά 41,3%, δηλ. περίπου όσο ο αριθμός των ανέργων.

Σε επίπεδο γεωγραφικής περιφέρειας, διατηρήθηκαν και εντάθηκαν οι διαφοροποιήσεις στα ποσοστά ανεργίας. Η μεγαλύτερη απόκλιση που σημειώθηκε κατά τη διάρκεια του εννεαμήνου του 2012 ήταν σχεδόν 16 ποσοστιαίες μονάδες, μεταξύ της Δυτικής Μακεδονίας (29,8%) και του Νότιου Αιγαίου (14,2%).

Η αυξανόμενη δυσκολία εύρεσης εργασίας (όπως αντανακλάται και στα στοιχεία της ΕΕΔ, όπου το ποσοστό των ατόμων που ήταν άνεργα σε ένα έτος και κατάφεραν να βρουν θέση εργασίας το επόμενο, υποχώρησε από 12,3% το 2011 σε 8,3% το 2012) οδηγεί σε αύξηση της **διάρκειας της ανεργίας**. Πιο συγκεκριμένα, το εννεάμηνο του 2012 το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων (άνεργοι για διάστημα 12 μηνών και άνω ως ποσοστό του συνόλου των ανέργων) αυξήθηκε κατά 9 εκατοστιαίες μονάδες φθάνοντας το 59,4% (έναντι αύξησης 3,4 εκατοστιαίων μονάδων την αντίστοιχη περίοδο του 2011). Αυξήθηκε επίσης και το ποσοστό των ανέργων με διάρκεια ανεργίας δύο ετών και άνω, σε 34,1% (αύξηση κατά 7,3 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με το εννεάμηνο του 2011).

Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία του ΟΑΕΔ, το Δεκέμβριο 2012 ο **αριθμός των**

¹³ Το ποσοστό συμμετοχής μεταξύ 15-64 (20-64) ετών ήταν 67,7% (72,7%) το εννεάμηνο του 2011 και διαμορφώθηκε στο 67,9% (72,8%) το εννεάμηνο του 2012.

¹⁴ Αύξηση παρουσιάζει ο αριθμός των ατόμων που δηλώνει ότι πριν την έναρξη αναζήτησης εργασίας απασχολούνταν με οικιακά. Βλ. επίσης Μπάκας, Δ. και Ε. Παπαπέτρον "Η ελληνική αγορά εργασίας την περίοδο της κρίσης: ανεργία, απασχόληση και συμμετοχή στην αγορά εργασίας" (μελέτη που παρουσιάστηκε στην ημερίδα *Η ελληνική αγορά εργασίας στην κρίση*, την οποία διοργάνωσε η Τράπεζα της Ελλάδος στις 27.11.2012).

¹⁵ Με την προϋπόθεση ότι αν το άτομο βρει εργασία θα είναι δυνατόν να την αναλάβει άμεσα.

εγγεγραμμένων ανέργων που αναζητούσαν εργασία ανήλθε σε 797,6 χιλ., αυξημένος κατά 9,2% σε σχέση με το Δεκέμβριο του 2011. Το 29,4% αυτών λάμβανε επίδομα ανεργίας τον ίδιο μήνα. Δεδομένης της αύξησης της συμμετοχής των μακροχρόνια ανέργων, ο αριθμός εκείνων που λαμβάνουν επίδομα ανεργίας μειώθηκε σε σχέση με το 2011.

Τα στοιχεία των **ροών μισθωτής απασχόλησης** του ΟΑΕΔ δείχνουν υποχώρηση της **μηνιαίας** καθαρής μείωσης θέσεων εργασίας από 10,5 χιλ. θέσεις το 2011 σε 6 χιλ. θέσεις το 2012. Η υποχώρηση αυτή αντανακλά τη μείωση του αριθμού των απολύσεων (που περιλαμβάνει καταγγελίες σχέσης εργασίας και λήξεις συμβάσεων ορισμένου χρόνου) σε σχέση με το 2011 (μέσος μηνιαίος αριθμός απολύσεων 58,5 χιλ. το 2011, 55,8 χιλ. το 2012 δηλ. ετήσια μεταβολή -4,6%), ενώ ο μηνιαίος αριθμός αναγγελιών προσλήψεων παρέμεινε περίπου σταθερός στις 70,8 χιλ. (οριακή αύξηση 1,2%).

Το 2013 αναμένεται ότι η ανεργία θα αυξηθεί περαιτέρω και η εκτίμηση των περισσότερων διεθνών οργανισμών είναι ότι η υπο-

χώρηση της ανεργίας θα εμφανίσει χρονική υστέρηση σε σχέση με την εμφάνιση θετικών ρυθμών ανάπτυξης.

Για την καταπολέμηση της ανεργίας και προκειμένου να προληφθεί η μετατροπή της σε διαρθρωτική, το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας σε συνεργασία και με τα Υπουργεία Παιδείας και Ανάπτυξης έχει συντάξει **ειδικό σχέδιο δράσης για την καταπολέμηση της ανεργίας των νέων**. Το σχέδιο, το οποίο παρουσιάστηκε στις αρχές του 2013, συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), έχει συνολικό προϋπολογισμό 600 εκατ. ευρώ και στόχο να ωφελήσει 350 χιλ. άτομα μέσω της δημιουργίας θέσεων εργασίας, της ενίσχυσης της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, της θέσπισης συστηματικών προγραμμάτων μετάβασης από την εκπαίδευση στην εργασία, της ενίσχυσης της συμβουλευτικής και του επαγγελματικού προσανατολισμού, της ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας των νέων και της υλοποίησης μέτρων για τη μείωση της σχολικής διαρροής.

Πλαίσιο VI.1

ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Μια από τις βασικές προϋποθέσεις για τον εκσυγχρονισμό της ελληνικής οικονομίας και την ενίσχυση του δυναμισμού της είναι η βελτίωση της λειτουργίας της αγοράς εργασίας. Το πολύ υψηλό ποσοστό ανεργίας, ιδιαίτερα των νέων, είναι ασφαλώς εν μέρει αποτέλεσμα της ύφεσης στην οποία βρίσκεται η ελληνική οικονομία από το 2008. Άλλα χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας ωστόσο, όπως π.χ. η έκταση της ανασφάλιστης εργασίας, η χαμηλή κινητικότητα μεταξύ θέσεων απασχόλησης, η βραδύτητα με την οποία ανταποκρίθηκαν οι μισθοί στην ύφεση με αποτέλεσμα η προσαρμογή του κόστους εργασίας να πρέπει να γίνει μέσω της σημαντικής μείωσης του αριθμού των απασχολούμενων, ή η χαμηλή παραγωγικότητα της εργασίας, αποτελούν συμπτώματα δυσλειτουργίας της αγοράς εργασίας. Από το 2010 και μετά έχουν γίνει σημαντικές θεσμικές παρεμβάσεις με στόχο τη μείωση της ανεργίας, την ενίσχυση της παραγωγικότητας και τη βελτίωση της προσαρμοστικότητας της αγοράς εργασίας στις διακυμάνσεις στη δραστηριότητα σε κάθε επίπεδο (εθνικό, κλαδικό, επιχειρησιακό). Οι πιο πρόσφατες αλλαγές στην αγορά εργασίας νομοθετήθηκαν το Νοέμβριο του 2012 (Ν. 4093/2012), ενώ το νέο Μνημόνιο, που υπεγράφη στα τέλη Δεκεμβρίου 2012, προβλέπει πρόσθετες μεταρρυθμίσεις, προς την ίδια κατεύθυνση, οι οποίες θα υλοποιηθούν στη διετία 2013-2014.

Οι κυριότερες αλλαγές που εισάγει ο Ν. 4093/2012 είναι οι ακόλουθες:

1. Διάκριση μεταξύ των κατώτατων αμοιβών που προσδιορίζονται νομοθετικά και των αμοιβών που προέρχονται από διαπραγμάτευση

Ο Ν. 4093/2012 εισάγει διάκριση μεταξύ του κατώτατου νομοθετημένου μισθού και των αμοιβών που προκύπτουν από τις διαπραγματεύσεις για την εθνική γενική συλλογική σύμβαση εργασίας (ΕΓΣΣΕ).

Οι μισθολογικοί όροι των ΕΓΣΣΕ δεν επιτρέπεται να υπολείπονται του νομοθετημένου νόμιμου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου, αλλά αν είναι ευνοϊκότεροι ισχύουν μόνο για όσους απασχολούνται σε εργοδότες που υπάγονται στις συμβαλλόμενες εργοδοτικές οργανώσεις. Αυτές είναι ο Σύνδεσμος Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών (ΣΕΒ), η Γενική Συνομοσπονδία Επαγγελματιών Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδας (ΓΣΕΒΕΕ) και η Εθνική Συνομοσπονδία Ελληνικού Εμπορίου (ΕΣΕΕ), ενώ — όπως ανακοινώθηκε στις 8.1.2013 — πρόσφατα προστέθηκε και ο Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ).

Με βάση την υπάρχουσα ΕΓΣΣΕ, ο κατώτατος μισθός προσαυξάνεται με το επίδομα προϋπηρεσίας και με το επίδομα γάμου.¹ Κλαδικές και ομοιοεπαγγελματικές συμβάσεις προβλέπουν επιπλέον επιδόματα, ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης, την επικινδυνότητα της εργασίας κ.λπ. Αντίθετα, ο κατώτατος νομοθετημένος μισθός — όπως είχε προσδιοριστεί στον Ν. 4046/2012 και στην Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου (ΠΥΣ) 6/2012 — προσαυξάνεται μόνο κατά το επίδομα προϋπηρεσίας και, μέχρι το 2016 λόγω του ιδιαίτερα υψηλού ποσοστού ανεργίας, μόνο για την προϋπηρεσία που αποκτήθηκε μέχρι 14.2.2012.²

2. Σύστημα προσδιορισμού του κατώτατου μισθού³

Μέσα στο πρώτο τρίμηνο του 2013 θα θεσπιστεί, με πράξη υπουργικού συμβουλίου, η διαδικασία διαμόρφωσης νομοθετικά καθορισμένου νόμιμου κατώτατου μισθού και ημερομισθίου για τους εργαζόμενους ιδιωτικού δικαίου όλης της χώρας, αφού θα έχει ληφθεί υπόψη η γνώμη των κοινωνικών εταίρων, εξειδικευμένων επιστημονικών, ερευνητικών και λοιπών φορέων. Η γνώμη αυτών, σε συνδυασμό και με την αξιολόγηση της κατάστασης και τις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας και της αγοράς εργασίας (ιδίως ως προς τα ποσοστά ανεργίας και απασχόλησης), θα λαμβάνεται υπόψη εφεξής κατά τον καθορισμό του εκάστοτε συγκεκριμένου νόμιμου κατώτατου μισθού. Το σύστημα θα αξιολογηθεί το α' τρίμηνο του 2014 ως προς την απλότητά του, την αποτελεσματικότητά της εφαρμογής του, καθώς και τη συμβολή του στη μείωση της ανεργίας, την αύξηση της απασχόλησης και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας.

3. Περιορισμός των αποχωρήσεων από την αγορά εργασίας λόγω συνταξιοδότησης

Τα όρια ηλικίας για συνταξιοδότηση αυξάνονται κατά 2 έτη.

¹ Το επίδομα γάμου 10% που προβλέπει η ΕΓΣΣΕ χορηγείται σε έγγαμους μισθωτούς ανεξαρτήτως φύλου, αλλά — σύμφωνα με το άρθρο 20 παρ. 2 του Ν. 1849/1989 — και στους άγαμους γονείς, καθώς και στους χήρους/χήρες και διαζευγμένους μισθωτούς.

² Το επίπεδο του νομοθετημένου μηνιαίου κατώτατου μισθού μέχρι το τέλος του 2016 ορίζεται στα 586,08 ευρώ για υπαλλήλους 25 ετών και άνω. Διαφοροποίηση υπάρχει μόνο για λόγους προϋπηρεσίας: ο μισθός αυτός είναι υψηλότερος κατά 10% για κάθε τριετία προϋπηρεσίας (και έως 3 τριετίες) που είχε συμπληρωθεί το Φεβρουάριο του 2012. Η προϋπηρεσία που αποκτήθηκε μετά τις 14.2.2012 δεν προσμετρείται και αυξήσεις λόγω προϋπηρεσίας θα δοθούν μόνο όταν το ποσοστό ανεργίας διαμορφωθεί κάτω από 10%. Για τους υπαλλήλους κάτω των 25 ετών, ο κατώτατος μισθός είναι κατά 12,8% χαμηλότερος και διαμορφώνεται στα 510,95 ευρώ το μήνα. Διαφοροποιήσεις και πάλι υπάρχουν μόνο λόγω προϋπηρεσίας: ο μισθός αυτός είναι υψηλότερος κατά 10% για προϋπηρεσία 3 ετών και άνω. Για την προϋπηρεσία που αποκτήθηκε μετά τις 14.2.2012 ισχύουν τα προαναφερθέντα.

³ Για πρόσφατη εμπειρική αξιολόγηση των συστημάτων προσδιορισμού των κατώτατων μισθών βλ. μεταξύ άλλων Boeri, T. (2012), "Setting the minimum wage", *Labour Economics*, 19: 281-290.

4. Μείωση του κόστους καταγγελίας σύμβασης

Σε περίπτωση απόλυσης χωρίς προειδοποίηση, μειώνεται η μέγιστη αποζημίωση σε 12 μηνιαίους μισθούς, από 24 που ίσχυε προηγουμένως. Ειδικότερα, η αποζημίωση είναι 12 μηνιαίοι μισθοί για όλα τα άτομα που έχουν προϋπηρεσία από 16 έτη και πάνω – ανεξάρτητα από τον αριθμό των ετών της προϋπηρεσίας πέραν των 16.⁴ Μέχρι τώρα η αποζημίωση ήταν ίση με 12 μηνιαίους μισθούς για όσους είχαν 16 έτη προϋπηρεσίας και αυξανόταν κατά ένα μηνιαίο μισθό για κάθε πρόσθετο έτος προϋπηρεσίας και μέχρι τα 28 έτη. Με τη ρύθμιση αυτή, η αποζημίωση γίνεται περισσότερο συμβατή με όσα ισχύουν στις άλλες χώρες της ζώνης του ευρώ.

Με τις νέες ρυθμίσεις περιορίζεται επίσης ο χρόνος της απαιτούμενης προειδοποίησης για απασχολούμενους με πολυετή προϋπηρεσία προκειμένου να καταβληθεί η μισή αποζημίωση. Ειδικότερα, η σύμβαση ατόμων που απασχολούνται στον ίδιο εργοδότη για 15 έτη ή παραπάνω μπορεί να καταγγελθεί με προειδοποίηση 4 μηνών, ενώ προηγουμένως ο χρόνος προειδοποίησης ήταν 5 μήνες για όσους είχαν απασχοληθεί για διάστημα 15-20 ετών και 6 μήνες για όσους είχαν απασχοληθεί για διάστημα άνω των 20 ετών.

Επιπλέον, καταργείται η υποχρέωση των εργοδοτριών επιχειρήσεων που συγχωνεύονται να καταβάλλουν μέρος του επιδόματος ανεργίας σε άτομα που παραμένουν άνεργα μετά την απόλυσή τους λόγω της συγχώνευσης. Σύμφωνα με νόμο του 1976 (άρθρο 6 του Ν. 435/1976), οι εργοδότες εταιρίες που συγχωνεύθηκαν με άλλες επιχειρήσεις είχαν υποχρέωση να καταβάλλουν σε απολυμένους εργαζόμενους που παραμένουν άνεργοι 35% του προηγούμενου μισθού τους για 7 μήνες.⁵

5. Ενίσχυση της ευελιξίας στη λειτουργία της επιχείρησης μέσω κατάργησης γραφειοκρατικών υποχρεώσεων που περιόριζαν τις αλλαγές στο ωράριο εργασίας

Καταργείται η υποχρέωση για εκ των προτέρων ειδοποίηση της Επιθεώρησης Εργασίας σχετικά με μεταβολές στο ωράριο εργασίας και τον τρόπο οργάνωσης του χρόνου εργασίας, καθώς και με την υπερωριακή απασχόληση. Η ενημέρωση της Επιθεώρησης Εργασίας σ' αυτές τις περιπτώσεις εξακολουθεί να είναι υποχρεωτική, αλλά μπορεί να γίνει μέχρι και 2 ημέρες μετά την έναρξη των αλλαγών ή την επόμενη ημέρα όταν αφορά υπερωριακή απασχόληση.

Καταργείται η ανάγκη για έγκριση (όπως προβλεπόταν στο άρθρο 6 του Ν. 3846/2010) από την Επιθεώρηση Εργασίας προκειμένου για κατάτμηση της άδειας, λόγω αναγκών της επιχείρησης,⁶ σε δύο ή περισσότερα τμήματα στη διάρκεια του έτους.

6. Ρυθμίσεις για τη βελτίωση της αντιστοίχισης μεταξύ προσφοράς και ζήτησης εργασίας

Διευρύνεται το αντικείμενο των ιδιωτικών γραφείων ευρέσεως εργασίας έτσι ώστε να περιλαμβάνει και δραστηριότητες συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού.

⁴ Από τη νέα ρύθμιση εξαιρούνται όσοι όταν ψηφίστηκε ο Ν. 4093/2012 είχαν ήδη προϋπηρεσία 17 χρόνια ή περισσότερο. Για αυτούς το ποσό της αποζημίωσης ορίζεται σε 12 μήνες αυξανόμενο κατά ένα μήνα για κάθε έτος προϋπηρεσίας άνω των 16 και μέχρι και 12 μηνιαίους μισθούς. Ωστόσο, το ανώτατο όριο της μηνιαίας επιπλέον αποζημίωσης δεν μπορεί να υπερβαίνει τα 2000 ευρώ, ακόμη και αν οι μηνιαίες τακτικές αποδοχές ήταν άνω των 2.000 ευρώ.

⁵ Ο ΟΑΕΔ κατέβαλλε επίσης 35% του προηγούμενου μισθού.

⁶ Η κατάτμηση της άδειας μετά από αίτημα του μισθωτού δεν απαιτούσε ούτως ή άλλως άδεια από την Επιθεώρηση Εργασίας.

7. Αύξηση των εργατικών και εργοδοτικών εισφορών κοινωνικής ασφάλισης για τους υψηλά αμειβόμενους

Καταργείται η διάκριση μεταξύ παλαιών (προ του 1993) και νέων ασφαλισμένων ως προς το ανώτατο όριο των ασφαλιστέων αποδοχών. Ειδικότερα, αυξάνεται το ανώτατο όριο των ασφαλιστέων αποδοχών για τους παλαιούς ασφαλισμένους από 2.432,25 ευρώ σε 5.543,55 ευρώ. Ταυτόχρονα, καταργούνται οι εργοδοτικές εισφορές για τον Οργανισμό Εργατικής Εστίας (0,35%) και για τον Οργανισμό Εργατικής Κατοικίας (0,75%).

8. Επέκταση του επιδόματος των μακροχρόνια ανέργων και θέσπιση επιδόματος ανεργίας για τους αυτοαπασχολούμενους

Επεκτείνεται το επίδομα μακροχρόνιας ανεργίας σε άτομα άνω των 20 και μέχρι 66 ετών, αντί 45-65 ετών που ήταν προηγουμένως, με αυστηρότερα ωστόσο εισοδηματικά κριτήρια.⁷ Επιπλέον, αναμένεται από την άνοιξη του 2013 να αρχίσει η καταβολή του επιδόματος ανεργίας σε αυτοαπασχολούμενους, αν και το ύψος του επιδόματος και οι προϋποθέσεις (προηγούμενα έτη ασφάλισης, οικογενειακό εισόδημα) για την καταβολή του δεν έχουν ακόμη ανακοινωθεί.

Ενέργειες που απομένει να γίνουν

Μέχρι το τέλος του 2012 θα έπρεπε να έχει ολοκληρωθεί η αναδιοργάνωση και εξωτερική αξιολόγηση του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας (ΣΕΠΕ).

Μέχρι το τέλος του 2013 θα πρέπει να ολοκληρωθεί η κωδικοποίηση του εργατικού δικαίου και άλλων κανόνων που διέπουν τις εργασιακές σχέσεις. Η κυβέρνηση πρέπει μέχρι το πρώτο τρίμηνο του 2013 να έχει προετοιμάσει τη διάρθρωση του κωδικοποιημένου κειμένου.⁸

Επίσης μέχρι το τέλος του πρώτου τριμήνου του 2013 θα πρέπει να έχει υιοθετηθεί πρόγραμμα δράσης με τις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης. Οι στόχοι είναι:

- (α)** Η αναβάθμιση των Κέντρων Προώθησης Απασχόλησης (ΚΠΑ) προκειμένου να γίνει τα καλύτερη αντιστοιχία των ανέργων με τις διαθέσιμες κενές θέσεις εργασίας.
- (β)** Η ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων κατάρτισης των ανέργων επιδιώκοντας και την κατάρτιση των ανέργων από επιχειρήσεις
- (γ)** Η αναπλήρωση των ωρών εργασίας με κατάρτιση.

⁷ Προϋπόθεση για την καταβολή του επιδόματος είναι το οικογενειακό εισόδημα να μην υπερβαίνει τις 10 χιλ. ευρώ από 12 χιλ. ευρώ που ήταν προηγουμένως.

⁸ Το κόστος το οποίο συνεπάγεται για τις επιχειρήσεις και τους απασχολούμενους η ασάφεια του εργατικού δικαίου έχει τονιστεί και στην οικονομική βιβλιογραφία, βλ. μεταξύ άλλων Blanchard and Tirole (2003), "Contours of employment protection", *MIT Discussion Paper* 35.

VII ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ, ΑΜΟΙΒΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΑ ΚΕΡΔΗ, ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΟΣΤΟΥΣ – ΑΝΙΣΟΚΑΤΑΝΟΜΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΦΤΩΧΕΙΑ

I ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ

• Το 2012 ο μέσος ετήσιος ρυθμός ανόδου του Εναρμονισμένου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΕνΔΤΚ) επιβραδύνθηκε δραστικά στο 1,0%, από 3,1% το 2011 και 4,7% το 2010 (επίπεδα που αντανάκλασαν τις μεγάλες αυξήσεις της έμμεσης φορολογίας), ενώ το Δεκέμβριο του 2012 ο ετήσιος ρυθμός υποχώρησε περαιτέρω στο 0,3% (βλ. Πίνακες VII.1 και VII.2 και Διάγραμμα VII.1). Εξάλλου, το μέσο ετήσιο επίπεδο του πυρήνα του πληθωρισμού (που δεν περιλαμβάνει τις τιμές της ενέργειας και των μη επεξεργασμένων τροφίμων) έγινε ελαφρά αρνητικό (-0,1%) το 2012, ενώ ήταν θετικό το 2011 (1,7%) και το 2010 (3,0%). Ήδη τον Αύγουστο ο πυρήνας είχε διαμορφωθεί στο 0%, ενώ το τελευταίο τετράμηνο του 2012 κυμάνθηκε μεταξύ -0,8% και -1,0% (βλ. Διάγραμμα VII.2).

• Το 2013 αρνητικός αναμένεται ότι θα καταστεί και ο μέσος πληθωρισμός βάσει του ΕνΔΤΚ (-0,1%), ενώ σαφώς αρνητικό προ-

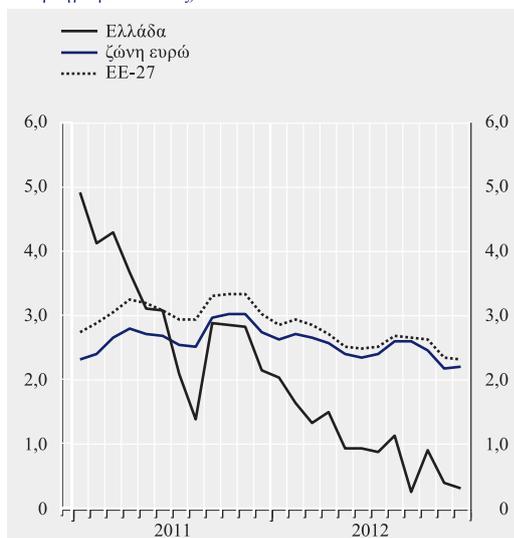
βλέπεται να είναι και το μέσο ετήσιο επίπεδο του πυρήνα του πληθωρισμού (-1,0%).

• Χωρίς την επίπτωση των αυξήσεων της έμμεσης φορολογίας, (α) το μέσο επίπεδο του πληθωρισμού βάσει του ΕνΔΤΚ ήταν μόλις 0,1% το 2012 (έναντι 1,1% το 2011) και αναμένεται να καταστεί αρνητικό το 2013 (-0,6%), ενώ (β) το μέσο επίπεδο του πυρήνα ήταν αρνητικό (-0,7%) το 2012 (το 2011 ήταν ελαφρά θετικό, δηλ. 0,2%).

• Η διαφορά του πληθωρισμού μεταξύ της Ελλάδος (1,0%) και της ζώνης του ευρώ (2,5%) έγινε για πρώτη φορά αρνητική το 2012 (-1,5 εκατοστιαία μονάδα), αφού είχε προηγουμένως περιοριστεί σημαντικά το 2011 σε 0,4 της εκατοστιαίας μονάδας, από 3,1 εκατ. μονάδες το 2010 και 1,0 εκατ. μονάδα το 2009. Εφέτος, η αρνητική αυτή διαφορά αναμένεται να διευρυνθεί περαιτέρω και να υπερβεί τη 1,5 εκατ. μονάδα (καθώς ο πληθωρισμός στη ζώνη του ευρώ προβλέπεται να κυμανθεί μεταξύ 1,1% και

Διάγραμμα VII.1 Εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή Ελλάδος, ζώνης ευρώ και Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ιανουάριος 2011 - Δεκέμβριος 2012)

(εκατοστιαία μεταβολή έναντι του ίδιου μηνός του προηγούμενου έτους)

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ και Eurostat.

Διάγραμμα VII.2 Ο πυρήνας του πληθωρισμού στην Ελλάδα και τη ζώνη του ευρώ με βάση τον ΕνΔΤΚ χωρίς τις τιμές της ενέργειας και των μη επεξεργασμένων ειδών διατροφής (Ιανουάριος 2011 - Δεκέμβριος 2012)

(εκατοστιαία μεταβολή έναντι του ίδιου μηνός του προηγούμενου έτους)

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ και Eurostat.

Πίνακας VII.1 Δείκτες τιμών

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές)

Έτη ή τμήματα	Δείκτες τιμών καταναλωτή										Δείκτες τιμών παραγωγού στη βιομηχανία						Δείκτες τιμών εισαγωγών στη βιομηχανία	
	Ειδικοί δείκτες					Εργόμορα αγορά					Εξωτερική αγορά			Γενικός	Γενικός			
	Αγθά	Υπηρεσίες	ΔΤΚ χωρίς νοσή ομοιογενικά & καύσιμα	ΔΤΚ χωρίς νοσή ομοιογενικά & καύσιμα	ΔΤΚ χωρίς είδη διατροφής & καύσιμα	Διατροφή και αλκοολικά ποτά	Νοσή ομοιογενικά	Καύσιμα	Γενικός	Γενικός χωρίς ενέργειες	Ενδιάμεσα αγθά	Καταναλωτικά αγθά	Γενικός			Γενικός	Γενικός	
														Γενικός	Αγθά			Υπηρεσίες
2006	3,2	3,4	3,0	2,7	2,5	3,7	3,3	10,9	7,3	6,5	7,3	6,2	4,8	4,2	2,7			
2007	2,9	2,5	3,5	2,9	3,0	3,2	5,6	1,3	4,1	2,7	6,1	-0,3	3,0	2,6	3,0			
2008	4,2	4,3	3,9	3,4	3,0	5,4	4,6	14,7	10,0	6,4	8,4	4,5	6,4	7,1	2,5			
2009	1,2	-0,5	3,6	2,4	2,6	1,9	5,3	-15,7	-5,8	-0,1	-1,2	0,9	-6,0	-1,8	0,5			
2010	4,7	5,6	3,6	3,0	3,4	0,1	-4,3	36,2	6,1	0,9	2,3	-0,3	8,8	6,6	1,4			
2011	3,3	4,2	2,3	1,5	1,3	3,1	5,1	18,8	7,4	2,7	4,8	1,1	8,8	7,6	1,5			
2012	1,5	2,2	0,5	0,3	0,1	1,5	1,5	12,0	4,9	0,8	0,6	1,1	4,1	4,5	0,6			
2009 α'	1,5	-0,5	4,3	3,2	3,3	3,6	8,2	-22,6	-5,2	1,1	0,5	1,5	-7,8	-2,4	1,4			
β'	0,7	-1,5	3,7	2,3	2,5	2,7	11,0	-23,0	-8,8	-0,7	-2,2	0,5	-9,5	-4,4	0,5			
γ'	0,7	-1,2	3,3	2,1	2,3	2,1	8,3	-18,5	-9,1	-1,0	-2,9	0,8	-8,2	-3,7	-0,2			
δ'	2,0	1,0	3,2	2,0	2,4	-0,7	-5,8	4,8	0,4	0,4	0,1	0,7	2,0	3,7	0,1			
2010 α'	3,0	2,8	3,3	1,7	2,1	-1,7	-9,4	33,0	6,4	1,1	1,5	0,8	9,4	8,3	0,8			
β'	5,2	6,2	3,8	3,3	3,8	-0,9	-9,3	42,9	7,5	1,1	2,3	0,0	10,2	8,0	1,4			
γ'	5,5	6,7	4,0	3,7	4,1	1,4	1,2	35,3	4,9	0,6	2,3	-0,9	7,5	5,2	1,4			
δ'	5,1	6,6	3,1	3,3	3,6	1,6	2,1	33,5	5,6	1,0	3,2	-0,9	8,3	5,1	1,9			
2011 α'	4,7	5,9	3,2	2,5	2,5	2,5	3,4	29,2	7,6	2,6	6,3	-0,3	10,2	7,4	2,1			
β'	3,5	4,5	2,4	1,7	1,6	3,4	10,2	17,1	7,1	3,0	5,7	1,0	8,4	7,1	1,8			
γ'	2,4	2,9	1,8	0,7	0,3	2,8	2,0	16,1	8,1	2,8	4,7	1,6	9,3	7,8	1,5			
δ'	2,8	3,6	1,9	1,3	0,8	3,7	4,7	14,3	6,9	2,2	2,8	1,9	7,5	8,1	0,7			
2012 α'	2,0	2,5	1,4	0,9	0,6	2,5	2,2	12,6	7,1	1,1	0,8	1,6	6,2	7,7	0,5			
β'	1,5	2,0	0,9	0,7	0,5	1,8	1,0	8,9	4,5	0,7	0,5	1,0	3,8	4,3	0,6			
γ'	1,3	1,9	0,6	0,3	0,1	1,6	4,7	10,1	5,3	0,7	0,5	1,0	4,2	5,0	0,6			
δ'	1,1	2,5	-0,7	-0,5	-0,7	0,2	-1,6	16,6	2,9	0,6	0,6	0,7	2,2	1,1	0,8			

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ.

Πίνακας VII.2 Η εξέλιξη των τιμών στην Ελλάδα και τη ζώνη του ευρώ

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές)

	2011	2012	2012 Μάρτ.	2012 Απρ.	2012 Μάιος	2012 Ιουν.	2012 Ιουλ.	2012 Αυγ.	2012 Σεπτ.	2012 Οκτ.	2012 Νοέμ.	2012 Δεκ.
A. Ζώνη ευρώ												
<i>Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΕνΔΤΚ) και συνιστώσες του</i>												
Γενικός δείκτης	2,7	2,5	2,7	2,6	2,4	2,4	2,4	2,6	2,6	2,5	2,2	2,2
Αγαθά	3,3	3,0	3,3	3,2	2,9	2,8	2,8	3,2	3,2	3,0	2,6	2,5
Είδη διατροφής	2,7	3,1	3,3	3,1	2,8	3,2	2,9	3,0	2,9	3,1	3,0	3,2
Επεξεργασμένα είδη διατροφής ¹	3,3	3,1	3,9	3,7	3,4	3,2	2,9	2,7	2,5	2,4	2,4	2,4
Μη επεξεργασμένα είδη διατροφής	1,8	3,0	2,2	2,1	1,8	3,1	2,9	3,5	3,7	4,3	4,1	4,4
Βιομηχανικά αγαθά	3,7	3,0	3,4	3,2	3,0	2,6	2,8	3,3	3,4	3,0	2,4	2,2
Βιομηχανικά αγαθά εκτός ενέργειας	0,8	1,2	1,4	1,3	1,3	1,3	1,5	1,1	1,2	1,1	1,1	1,0
Ενέργεια	11,9	7,6	8,5	8,1	7,3	6,1	6,1	8,9	9,1	8,0	5,7	5,2
Υπηρεσίες	1,8	1,8	1,8	1,7	1,8	1,7	1,8	1,8	1,7	1,7	1,6	1,8
Τιμές παραγωγού στη βιομηχανία	5,9	2,7	3,5	2,6	2,3	1,8	1,7	2,7	2,7	2,6	2,1	2,1
B. Ελλάδα												
<i>Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΕνΔΤΚ) και συνιστώσες του</i>												
Γενικός δείκτης	3,1	1,0	1,4	1,5	0,9	1,0	0,9	1,2	0,3	0,9	0,4	0,3
Αγαθά	4,0	1,9	2,0	2,4	1,5	1,5	1,4	1,7	1,2	2,4	1,7	1,9
Είδη διατροφής	4,2	1,3	1,9	1,3	1,4	1,6	1,4	1,8	0,9	0,4	-0,3	-0,7
Επεξεργασμένα είδη διατροφής ¹	4,7	1,2	2,0	1,9	1,7	1,5	1,6	1,3	-0,3	-0,5	-0,6	-0,7
Μη επεξεργασμένα είδη διατροφής	3,4	1,4	1,8	0,5	0,8	1,8	1,1	2,5	2,9	2,0	0,3	-0,6
Βιομηχανικά αγαθά	3,9	2,3	2,1	3,1	1,6	1,4	1,3	1,7	1,3	3,7	2,8	3,5
Βιομηχανικά αγαθά εκτός ενέργειας	-0,2	-0,6	-1,0	0,6	-0,6	-0,7	-0,7	-1,1	-1,6	-0,4	-0,7	0,3
Ενέργεια	16,7	12,6	12,7	12,0	9,2	8,4	9,0	12,6	11,7	18,2	15,2	14,9
Υπηρεσίες	1,9	-0,2	0,5	0,3	0,2	0,3	0,2	0,2	-0,9	-1,1	-1,2	-1,8
Τιμές παραγωγού στη βιομηχανία	7,4	4,9	6,7	5,2	5,1	3,2	4,1	6,8	5,1	4,2	2,6	2,1

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΚΤ και ΕΛΣΤΑΤ.

1 Περιλαμβάνονται τα αλκοολούχα ποτά και ο καπνός.

Πίνακας VII.3 Εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή: Ελλάδα και ΕΕ (2011-2012)

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές)

Χώρα	Δεκέμβριος 2011	Μέσος όρος έτους 2011	Δεκέμβριος 2012	Μέσος όρος έτους 2012
Αυστρία	3,4	3,6	2,9	2,6
Βέλγιο	3,2	3,5	2,1	2,6
Βουλγαρία	2,0	3,4	2,8	2,4
Γαλλία	2,7	2,3	1,5	2,2
Γερμανία	2,3	2,5	2,0	2,1
Δανία	2,4	2,7	1,9	2,4
Ελλάδα	2,2	3,1	0,3	1,0
Εσθονία	4,1	5,1	3,6	4,2
Ηνωμένο Βασίλειο	4,2	4,5	2,7	2,8
Ιρλανδία	1,4	1,2	1,7	1,9
Ισπανία	2,4	3,1	3,0	2,4
Ιταλία	3,7	2,9	2,6	3,3
Κύπρος	4,2	3,5	1,5	3,1
Λεττονία	3,9	4,2	1,6	2,3
Λιθουανία	3,5	4,1	2,9	3,2
Λουξεμβούργο	3,4	3,7	2,5	2,9
Μάλτα	1,5	2,5	2,8	3,2
Ολλανδία	2,5	2,5	3,4	2,8
Ουγγαρία	4,1	3,9	5,1	5,7
Πολωνία	4,5	3,9	2,2	3,7
Πορτογαλία	3,5	3,6	2,1	2,8
Ρουμανία	3,2	5,8	4,6	3,4
Σλοβακία	4,6	4,1	3,4	3,7
Σλοβενία	2,1	2,1	3,1	2,8
Σουηδία	0,4	1,4	1,1	0,9
Τσεχία	2,8	2,1	2,4	3,5
Φινλανδία	2,6	3,3	3,5	3,2
Ευρωπαϊκή Ένωση - 27	3,0	3,1	2,3	2,6
Ζώνη ευρώ	2,7	2,7	2,2	2,5

Πηγή: Eurostat.

Πίνακας VII.4 Συμβολές στη διαφορά πληθωρισμού μεταξύ Ελλάδος και ζώνης του ευρώ (2007-2012)

(εκατοστιαίες μονάδες)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Διαφορά μέσων ετήσιων ρυθμών μεταβολής ΕνΔΤΚ	0,9	1,0	1,1	3,1	0,4	-1,5
Συμβολές:						
Πυρήνας του πληθωρισμού	1,00	0,77	0,91	1,60	-0,04	-1,64
<i>εκ του οποίου</i>						
Υπηρεσίες	0,50	0,56	0,64	0,71	0,01	-0,86
Επεξεργασμένα είδη διατροφής	0,13	-0,14	0,14	0,52	0,21	-0,29
Βιομηχανικά αγαθά χωρίς τιμές ενέργειας	0,35	0,35	0,13	0,37	-0,26	-0,49
Μη επεξεργασμένα είδη διατροφής	-0,06	0,03	0,39	-0,12	0,08	-0,16
Ενέργεια	-0,03	0,24	-0,25	1,66	0,40	0,35

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων Eurostat και Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας.

Διάγραμμα VII.3 Διαφορές ετήσιων ρυθμών πληθωρισμού της Ελλάδος και της ζώνης του ευρώ (2006 - 2012)

(επιλεγμένοι δείκτες, εκατοστιαίες μονάδες)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων Eurostat και ΕΚΤ.

2,1%¹). Ακόμη μεγαλύτερη (-1,9 εκατ. μονάδα) ήταν η **αρνητική διαφορά του πυρήνα του πληθωρισμού** μεταξύ Ελλάδος (-0,1%) και ζώνης του ευρώ (1,8%), η οποία είχε μηδενιστεί το 2011, ενώ ήταν θετική το 2010 (2,0 εκατ. μονάδες) και το 2009 (0,9 της εκατ. μονάδας) – βλ. Πίνακες VII.3 και VII.4, καθώς και Διάγραμμα VII.3.

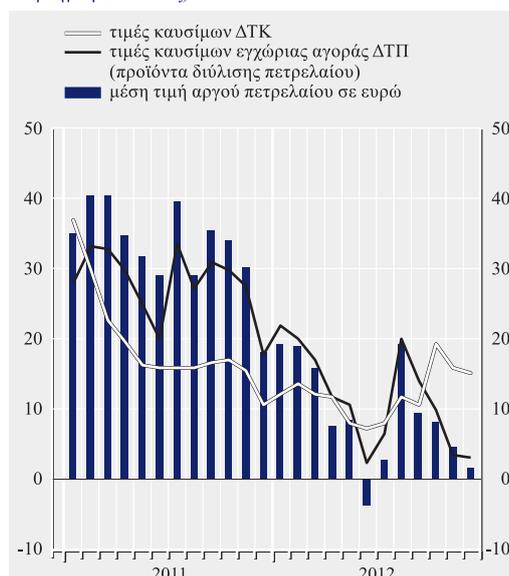
- Η υποχώρηση του πληθωρισμού ήταν πολύ μεγαλύτερη το 2012 από ό,τι το 2011, καθώς:

- εξασθένησαν ταχύτερα οι επιδράσεις της έμμεσης φορολογίας (οι οποίες επιβάρυναν το μέσο ετήσιο πληθωρισμό μόνο κατά 0,9 της εκατοστιαίας μονάδας, έναντι 2 εκατ. μονάδων το 2011),

- ήταν υπερτριπλάσιος (σε σύγκριση με το 2011) ο ρυθμός μείωσης του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στον επιχειρηματικό τομέα,

Διάγραμμα VII.4 Εξέλιξη τιμών καυσίμων του ΔTK και του ΔΤΠ και της τιμής του αργού πετρελαίου σε ευρώ (Ιανουάριος 2011 - Δεκέμβριος 2012)

(εκατοστιαία μεταβολή έναντι του ίδιου μηνός του προηγούμενου έτους)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ και στοιχείων της ΕΚΤ για τις τιμές του αργού πετρελαίου (UK Brent).

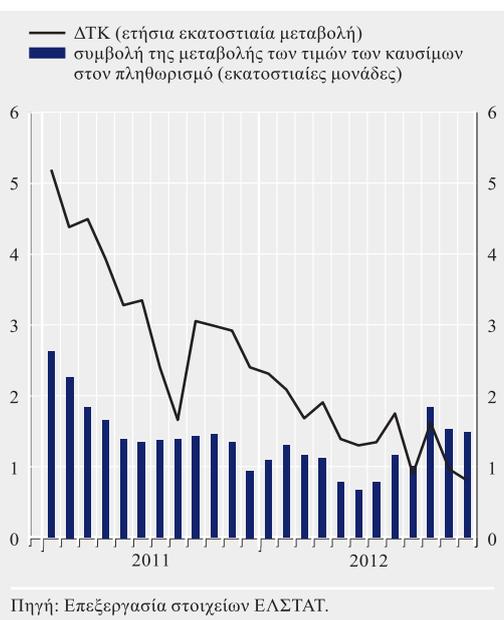
- συνεχίστηκε με εντονότερο ρυθμό η υποχώρηση της καταναλωτικής ζήτησης,

- επιβραδύνθηκε αισθητά ο ρυθμός ανόδου (α) των τιμών του αργού πετρελαίου τύπου Brent (σε ευρώ) στην παγκόσμια αγορά σε 8,7% το 2012, από 31,3% το 2011 και 36,1% το 2010, και (β) των τιμών εισαγωγών στη βιομηχανία εκτός ενέργειας (δείκτης ΕΛΣΤΑΤ) σε 0,6%, από 1,5% το 2011 (βλ. Διαγράμματα VII.4, VII.5 και VII.6).

- Οι προβλέψεις για αρνητικό πληθωρισμό το 2013 λαμβάνουν υπόψη ότι οι επιδράσεις των αυξήσεων της έμμεσης φορολογίας θα είναι μικρότερες από ό,τι το 2012, καθώς και ότι θα συνεχιστούν η μείωση με υψηλό ρυθμό του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στον επιχειρηματικό τομέα και η αισθητή υποχώρηση της καταναλωτικής ζήτησης. Επίσης,

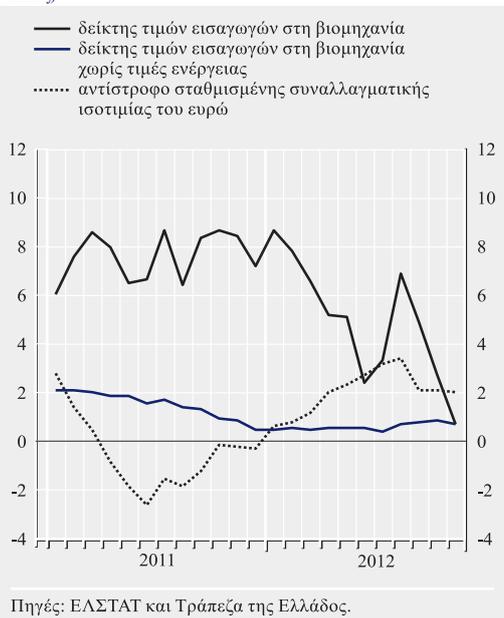
1 Προβλέψεις των εμπειρογνομόνων του Ευρωσυστήματος, 6.1.2012.

Διάγραμμα VII.5 Συμβολή της μεταβολής των τιμών των καυσίμων στον πληθωρισμό (Ιανουάριος 2011 - Δεκέμβριος 2012)

Διάγραμμα VII.6 Δείκτης τιμών εισαγωγών στη βιομηχανία και αντίστροφο της συναλλαγματικής ισοτιμίας του ευρώ σταθμισμένης με βάση το εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδος (Ιανουάριος 2011 - Νοέμβριος 2012)

(εκατοστιαία μεταβολή έναντι του ίδιου μηνός του προηγούμενου έτους)

η τιμή του αργού πετρελαίου σε δολάρια ΗΠΑ προβλέπεται² να μειωθεί κατά 5,1%-6,0% (ενδεχομένως ελαφρά λιγότερο σε ευρώ), μετά τις μεγάλες αυξήσεις των τελευταίων ετών. Οι τιμές των λοιπών πρώτων υλών και βασικών εμπορευμάτων (σε δολάρια ΗΠΑ) αναμένεται ότι θα συνεχίσουν να μειώνονται το 2013, ωστόσο αισθητά λιγότερο από ό,τι το 2012.³

• Οι παρούσες τάσεις των τιμών καταναλωτή και οι προοπτικές έως τα τέλη του 2013 συνοψίζονται ως εξής:

– Η ασθενής ζήτηση και η υποχώρηση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος αντανακλώνται κυρίως στο ρυθμό μεταβολής των τιμών των “βιομηχανικών αγαθών εκτός ενέργειας (και επεξεργασμένων ειδών διατροφής)”, ο οποίος είναι ήδη αρνητικός ή κοντά στο μηδέν από τον Οκτώβριο του 2012 και αναμένεται να παραμείνει αρνητικός έως τα τέλη του τρέχοντος έτους. Αντανακλώνται επίσης στις τιμές των υπηρεσιών (που περιλαμβάνουν και τα ενοίκια των κατοικιών, των οποίων η πτώση είναι σημαντική): ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής τους έγινε αρνητικός από το Σεπτέμβριο (Δεκέμβριος: -1,8%) και αναμένεται να παραμείνει και αυτός αρνητικός στη διάρκεια του 2013.⁴

– Ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής των τιμών των επεξεργασμένων ειδών διατροφής επιβραδύνθηκε στη διάρκεια του 2012 και έγινε αρνητικός από το Σεπτέμβριο, ενώ αναμένεται ότι θα παραμείνει αρνητικός τους πρώτους μήνες του τρέχοντος έτους. Στη συνέχεια όμως εκτιμάται ότι η πτώση των τιμών θα αντι-

² Προβλέψεις των εμπειρογνομόνων του Ευρωσυστήματος, 6.1.2012, και προβλέψεις ΔΝΤ (World Economic Outlook Update) 23.1.2013.

³ Προβλέψεις των εμπειρογνομόνων του Ευρωσυστήματος: -1,5% το 2013 έναντι -7,5% το 2012, προβλέψεις του ΔΝΤ: -3,0% έναντι -9,8%.

⁴ Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η πτωτική εξέλιξη των τιμών παραγωγού στις υπηρεσίες (σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ), η οποία αντανακλά τόσο τις συνθήκες ζήτησης και τους παράγοντες κόστους όσο και το “άνοιγμα” οριζόμενων αγορών. Συγκεκριμένα, το γ’ τρίμηνο του 2012 οι τιμές παραγωγού μειώθηκαν στις υπηρεσίες οδικών μεταφορών και εμπορευμάτων και μετακόμισαν με ετήσιο ρυθμό 4,0%, στις υπηρεσίες αποθήκευσης με ρυθμό 5,1% και στις “υπηρεσίες λογιστικής, τήρησης λογιστικών βιβλίων, λογιστικού ελέγχου και παροχής φορολογικών συμβουλών” με ρυθμό 4,1%.

στραφεί και αυτές θα αυξηθούν σταδιακά με ρυθμό που θα φθάσει το 3% περίπου. Οι τιμές των επεξεργασμένων ειδών διατροφής θα επηρεαστούν από το *αυξανόμενο κόστος* εισαγωγικό περιεχόμενο των αντίστοιχων προϊόντων, το οποίο αντανάκλα με σημαντική χρονική υστέρηση τη μεγάλη αύξηση των τιμών των τροφίμων-βασικών εμπορευμάτων στην παγκόσμια αγορά κατά τις προηγούμενες περιόδους.

– Τέλος, ο ρυθμός ανόδου των τιμών της ενέργειας που περιλαμβάνονται στον ΕνΔΤΚ παρέμεινε διψήφιος στη διάρκεια του 2012 (Δεκέμβριος: 14,9%), αλλά αναμένεται ότι θα επιβραδυνθεί αισθητά στη διάρκεια του τρέχοντος έτους και πιθανώς θα υποχωρήσει σε χαμηλό επίπεδο το τελευταίο τρίμηνο του 2013, αντανάκλωντας υποχώρηση της τιμής του αργού πετρελαίου και συγκρατημένη αύξηση των τιμολογίων του ηλεκτρικού ρεύματος.

1.Α ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΟ ΡΥΘΜΟ ΥΠΟΧΩΡΗΣΗΣ ΤΩΝ ΤΙΜΩΝ

Σε προηγούμενη έκθεση (*Νομισματική Πολιτική 2012 – Ενδιάμεση Έκθεση*, Νοέμβριος 2012) εξετάστηκε το ερώτημα γιατί η πτώση των τιμών καταναλωτή δεν είναι ακόμη μεγαλύτερη, σε συνθήκες παρατεταμένης και μεγάλης υποχώρησης της καταναλωτικής ζήτησης και του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος. Στις κυριότερες αιτίες που αναφέρθηκαν περιλαμβάνονται:

- Οι **ανεπαρκώς ανταγωνιστικές συνθήκες σε τομείς κρίσιμους για τις τιμές καταναλωτή, όπως το διανεμητικό εμπόριο**.⁵ Ειδικά οι **στρεβλώσεις του ανταγωνισμού** στον τομέα των τροφίμων αντανάκλωνται και σε πρόσφατη έκθεση του Ευρωπαϊκού Δικτύου Αρχών Ανταγωνισμού,⁶ η οποία αφορά τις παραβάσεις των κανόνων του ανταγωνισμού σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες την περίοδο 2004-2011. Οι διαπιστώσεις της εν λόγω έκθεσης **επιβεβαιώνονται έμμεσα** από τη σχετική ακαμψία των τιμών καταναλωτή (όπως προκύπτει από τα αναλυτικά στοιχεία

του ΔΤΚ) την περίοδο 2009-2012 σε συγκεκριμένες ομάδες προϊόντων (τροφίμων, ποτών, καπνού).

- **Στρεβλώσεις του ανταγωνισμού** προκύπτουν και από τις πρακτικές των πολυεθνικών επιχειρήσεων όσον αφορά τις ενδοομιλικές συναλλαγές τους, τις πολιτικές τιμολόγησης που ακολουθούν και τους περιορισμούς που επιβάλλουν στις θυγατρικές τους ως προς την προμήθεια των προϊόντων που διαθέτουν.⁷

- Η ανεπάρκεια των συνθηκών ανταγωνισμού πιθανώς αντανάκλαται και στα **σχετικά επίπεδα των τιμών καταναλωτή** (βεβαίως, η διαφορά των επιπέδων των τιμών, ενώ μπορεί να αντανάκλα διαφορές στις συνθήκες ανταγωνισμού, δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκη διαφορές στους ρυθμούς του πληθωρισμού). Σύμφωνα με στοιχεία που δημοσίευσε τον Ιούνιο του 2012 η Eurostat και προέρχονται από κοινό ερευνητικό πρόγραμμά της με τον ΟΟΣΑ (Purchasing Power Parities Programme – Price Level Indices),⁸ το **2011** το μέσο **επίπεδο** των τιμών καταναλωτή στην Ελλάδα ήταν μόνο ελαφρά χαμηλότερο από ό,τι στην ΕΕ-27 (95 έναντι 100). Ωστόσο, το επίπεδο των τιμών ήταν **υψηλότερο** (σε σύγκριση με 100 στην ΕΕ-27) στις κατηγορίες “τρόφιμα-μη αλκοολούχα ποτά” (103), ένδυση (103), υπόδηση (108), ηλεκτρονικά (108), επικοινωνίες (128). Ο δείκτης για τα τρόφιμα ενδεχομένως αποτελεί επιβεβαίωση των προαναφερθέντων (αλλά μπορεί να αντανάκλα και άλλους παράγοντες), ενώ οι δείκτες για την ένδυση, την υπόδηση και τα

5 Βλ. και *Structural features of distributive trades and their impact on prices in the euro area*, September 2011, ECB Structural Issues Report. Η έκθεση αυτή παρουσιάστηκε συνοπτικά στο Πλαίσιο VI.1 (“Διαρθρωτικά χαρακτηριστικά του εμπορίου στην Ελλάδα και τη ζώνη του ευρώ”), Τράπεζα της Ελλάδος, *Νομισματική Πολιτική – Ενδιάμεση Έκθεση 2011*, Νοέμβριος 2011, σελ. 149-153.

6 Βλ. European Competition Network (ECN), *ECN activities in the food sector*, May 2012. Πλήρες κείμενο: http://ec.europa.eu/competition/ecn/food_report_en.pdf. Δελτίο τύπου: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/12/502&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>.

7 Βλ. και σχετικές αναφορές σε δύο δελτία τύπου της Εθνικής Συνομοσπονδίας Ελληνικού Εμπορίου (17.9.2012 και 23.1.2013 “Η ΕΣΣΕ απαντά γιατί δεν πέφτουν οι τιμές όσο οι μισθοί στην ελληνική αγορά”).

8 Δελτίο τύπου Eurostat, 22.6.2012, και Statistics in Focus no. 26 – 2012, “Major dispersion in consumer prices across Europe”.

ηλεκτρονικά εκ πρώτης όψεως υποδηλώνουν σοβαρές στρεβλώσεις της τιμολογιακής πολιτικής τόσο των εισαγωγικών επιχειρήσεων όσο και εκείνων του λιανικού εμπορίου.

• Σχετικά με τον ιδιαίτερα υψηλό δείκτη για τις “επικοινωνίες”, στην Ενδιάμεση Έκθεση για τη Νομισματική Πολιτική του Νοεμβρίου του 2012 αναφερόταν ότι “εκπλήσσει” και ότι “ενδέχεται να υποδηλώνει ότι, παρά τον εκ πρώτης όψεως έντονο ανταγωνισμό τιμών μεταξύ των επιχειρήσεων τηλεφωνίας, υπάρχουν συμπράξεις όσον αφορά τον καθορισμό των τιμών, αν και φαίνεται πιθανότερο ότι αντανάκλα τη σημαντική αύξηση της έμμεσης φορολογίας επί των υπηρεσιών ιδίως της κινητής τηλεφωνίας την περίοδο 2010-2011”. Είναι όμως απαραίτητο να διευκρινιστεί ότι η κατηγορία “επικοινωνίες” περιλαμβάνει τόσο ταχυδρομικές όσο και τηλεφωνικές υπηρεσίες (σταθερής και κινητής τηλεφωνίας) και υπηρεσίες τηλεομοιοτυπίας, καθώς και συσκευές τηλεφωνίας και τηλεομοιοτυπίας – δηλαδή δεν περιλαμβάνει μόνο την κινητή τηλεφωνία. Όσον αφορά την καταγραφή των τιμών των υπηρεσιών κινητής τηλεφωνίας, αξίζει να σημειωθεί ότι η **Ένωση Εταιριών Κινητής Τηλεφωνίας (ΕΕΚΤ)** έχει ασκήσει κριτική στην ΕΛΣΤΑΤ κατά την προηγούμενη διετία και υποστηρίζει, επικαλούμενη μελέτες του Τμήματος Διοικητικής Επιστήμης και Τεχνολογίας του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών και της ICAP:⁹

(α) ότι την περίοδο 2007-2010 δεν καταγράφηκε η κατά την άποψη της ΕΕΚΤ συνεχισθείσα πτώση των τιμών των υπηρεσιών κινητής τηλεφωνίας, επειδή δεν λαμβάνονταν υπόψη η μεγάλη διαφοροποίηση στα διατιθέμενα συνδρομητικά “πακέτα”, οι προσφορές και οι εκπτώσεις, και

(β) ότι οι τιμές των υπηρεσιών κινητής τηλεφωνίας μειώθηκαν σημαντικά το 2010-2011, παρά τη μεγάλη αύξηση της έμμεσης φορολογίας.

Η ΕΛΣΤΑΤ, από την πλευρά της, έχει δηλώσει ότι κατά την κατάρτιση του ΕνΔΤΚ

εφαρμόζει πλήρως τους σχετικούς κανονισμούς και οδηγίες της Eurostat.

• Στην τρέχουσα περίοδο, η αύξηση της επιβάρυνσης των επιχειρήσεων που προκύπτει από την άμεση φορολογία (π.χ. με την επιβολή έκτακτων εισφορών) αλλά και από την έμμεση φορολογία (π.χ. με την καθυστέρηση των επιστροφών ΦΠΑ και της εξόφλησης άλλων ληξιπρόθεσμων οφειλών του Δημοσίου προς τις επιχειρήσεις) έχει τελικά τις ίδιες συνέπειες που θα είχε η αύξηση μιας συνιστώσας του κόστους παραγωγής. Πράγματι, δεδομένου ότι το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στον επιχειρηματικό τομέα εκτιμάται ότι μειώθηκε κατά 1,1% το 2010, 3,5% το 2011 και 12,4% το 2012 και ο αποπληθωριστής του ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 1,1% το 2010 και 1,0% το 2011, ενώ μειώθηκε κατά 0,7% το 2012,¹⁰ προκύπτει ότι το περιθώριο κέρδους στο σύνολο του επιχειρηματικού τομέα της οικονομίας αυξήθηκε (εάν μετρηθεί –όπως γίνεται συχνά– μόνο βάσει του λόγου του αποπληθωριστή του ΑΕΠ προς το δείκτη του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος), παρά την καταγραφόμενη μείωση των περιθωρίων κέρδους των επιχειρήσεων του μη χρηματοπιστωτικού τομέα που είναι εισηγμένες στο ΧΑ (βλ. Τμήμα 4 του παρόντος κεφαλαίου). Αυτό υποδηλώνει ότι οι επιχειρήσεις δεν μειώνουν περισσότερο τις τιμές των προϊόντων που πωλούν, προκειμένου να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις αυξημένες φορολογικές υποχρεώσεις τους. Με άλλα λόγια, οι επιχειρήσεις αξιοποιούν το μειωμένο κόστος εργασίας προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις φορολογικές τους υποχρεώσεις αλλά και τη χρηματοοικονομική στενότητα και το αυξημένο ενεργειακό κόστος.¹¹

9 ΟΠΑ και ICAP, “Ανανέωση Μεθοδολογίας για τον Υπολογισμό του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή του Κλάδου της Κινητής Τηλεφωνίας”, Φεβρ. 2011, και ΕΕΚΤ-ΟΠΑ-ICAP, “Ο κλάδος της κινητής τηλεφωνίας στις νέες συνθήκες”, Σεπτ. 2012.

10 Κατ’ ανάλογο τρόπο, οι τιμές παραγωγού για την εγχώρια αγορά (εκτός ενέργειας) αυξήθηκαν κατά 0,9% το 2010, 2,7% το 2011 και 0,8% το 2012.

11 Βλ. και σχετικό Υπόμνημα του ΣΕΒ προς τον Υπουργό Ανάπτυξης, 24.9.2012.

• Η ανάλυση αυτή επιβεβαιώνεται και από πρόσφατες επισημάνσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Δεκέμβριος 2012),¹² η οποία αποδίδει την πρόβλεψη ότι οι τιμές καταναλωτή θα μειωθούν το 2013 και το 2014 λιγότερο από το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο γεγονός ότι οι τιμές επηρεάζονται και από στοιχεία του κόστους παραγωγής πέραν του κόστους εργασίας, καθώς και από μεταβολές των διοικητικά καθορισμένων τιμών και των έμμεσων φόρων.

2 ΑΠΟΔΟΧΕΣ – ΚΟΣΤΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΑΝΑ ΜΟΝΑΔΑ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ

• Το 2012 εκτιμάται ότι οι μέσες ονομαστικές προ φορολογίας αποδοχές των μισθωτών στο σύνολο της οικονομίας μειώθηκαν κατά 6,6%, ενώ η μείωση των μέσων πραγματικών αποδοχών έφθασε το 7,5% (οι αντίστοιχες μειώ-

σεις το 2011 ήταν 1,7% και 4,7%). Η *μισθολογική δαπάνη ανά μισθωτό*, που περιλαμβάνει και τις εργοδοτικές εισφορές καθώς και τις δαπάνες για συντάξεις των δημοσίων υπαλλήλων, εκτιμάται ότι μειώθηκε κατά 6,0%. Η μείωση των μέσων αποδοχών εκτιμάται ότι ήταν μεγαλύτερη στον επιχειρηματικό τομέα (-8,4% σε ονομαστικούς όρους, -9,3% σε πραγματικούς). Αναλυτικότερες εκτιμήσεις παρουσιάζονται στον Πίνακα VII.5 (βλ. επίσης Πίνακα VII.6).

• Αν ληφθεί υπόψη και η μέση ετήσια αύξηση της παραγωγικότητας (της τάξεως του 2,2%),

¹² European Commission, *The Second Economic Adjustment Programme for Greece – First review December 2012*, Occasional Paper no. 123, σελ. 16. Οι παράγοντες που επηρεάζουν την εξέλιξη του πληθωρισμού αναλύονται και σε μελέτη της Εθνικής Τράπεζας (National Bank of Greece, “Rapid labor cost adjustment versus consumer price inertia: The asymmetric adjustment puzzle reflects one-off factors as well as structural rigidities”, *Greece: Economic & Market Analysis*, Νοέμβριος 2012.

Πίνακας VII.5 Αποδοχές και κόστος εργασίας (2006-2013)

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013 (πρόβλ.)
Ελλάδα								
Μέσες ακαθάριστες αποδοχές (ονομαστικές)								
– στο σύνολο της οικονομίας	5,7	5,2	6,2	4,6	-4,6	-1,7	-6,6	-7,7
– στο Δημόσιο ¹	3,1	3,8	7,1	5,2	-7,7	-0,5	-3,8	-6,7
– στις επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας	7,0	7,1	8,2	7,7	-5,5	-7,9	-9,5	-10,0
– στις τράπεζες	10,8	8,9	0,0	3,7	-1,8	0,1	-7,5	-10,0
– στο μη τραπεζικό ιδιωτικό τομέα	6,8	6,1	6,5	2,8	-2,9	-1,7	-9,3	-7,8
Κατώτατες αποδοχές	6,2	5,4	6,2	5,7	1,7	0,9	-19,6³	...
Μέσες ακαθάριστες αποδοχές (πραγματικές)								
	2,4	2,2	1,9	3,3	-8,9	-4,7	-7,6	-7,3
Συνολική δαπάνη για αποδοχές και εργοδοτικές εισφορές								
	7,8	8,2	8,5	3,2	-6,9	-8,1	-13,9	-11,5
Δαπάνη για αποδοχές και εργοδοτικές εισφορές ανά μισθωτό								
	5,9	5,6	6,8	4,9	-4,0	-0,7	-6,0	-7,9
Κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος								
– στο σύνολο της οικονομίας	2,2	4,5	8,7	6,4	-2,1	-1,1	-8,0	-7,3
– στον επιχειρηματικό τομέα ²	2,8	5,3	7,9	4,4	-1,1	-3,5	-12,1	-8,0

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ (ΑΕΠ 2006-2011) και εκτιμήσεις-προβλέψεις της Τράπεζας της Ελλάδος (για το ΑΕΠ το 2012-13 και για τα υπόλοιπα ετήσια μεγέθη το 2006-2013).

¹ Μέση μισθολογική δαπάνη.

² Ο επιχειρηματικός τομέας περιλαμβάνει τις ιδιωτικές και τις δημόσιες επιχειρήσεις και τις τράπεζες.

³ Μέση ετήσια μεταβολή, με βάση τη μείωση από 15.2.2012 των κατώτατων αποδοχών κατά 22% (για άτομα ηλικίας 25 και άνω) έως 32% (για άτομα κάτω των 25 ετών).

Πίνακας VII.6 Μέσες αποδοχές και κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο σύνολο της οικονομίας: Ελλάδα και ζώνη του ευρώ (2001-2013)

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές)

Έτος	Μέσες αποδοχές		Κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος	
	Ελλάδα	Ζώνη του ευρώ	Ελλάδα	Ζώνη του ευρώ
2001	4,7	2,8	3,9	2,4
2002	6,6	2,7	5,5	2,5
2003	5,6	2,9	2,3	2,2
2004	7,2	2,6	4,3	1,0
2005	4,4	2,2	3,4	1,3
2006	5,7	2,5	2,2	1,1
2007	5,2	2,5	4,5	1,4
2008	6,2	3,4	8,7	3,8
2009	4,6	1,8	6,4	4,3
2010	-4,6	1,9	-2,1	-0,7
2011	-1,7	2,2	-1,1	0,9
2012	-6,6	1,9	-8,0	1,4
2013 (πρόβλ.)	-7,7	2,0	-7,3	1,2

Πηγές: Για την Ελλάδα: εκτιμήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος. Για τη ζώνη του ευρώ: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Economic Forecasts*, Autumn 2012.

υπολογίζεται ότι το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος μειώθηκε για τρίτο συνεχές έτος: κατά 8,0% στο σύνολο της οικονομίας και κατά 12,1% στον επιχειρηματικό τομέα.

- Επισημαίνεται ότι οι ανωτέρω εκτιμήσεις για τη μείωση του κόστους εργασίας το 2012 είναι γενικά συμβατές με εκείνες που προκύπτουν από τους τριμηνιαίους μη χρηματοοικονομικούς λογαριασμούς των θεσμικών τομέων που δημοσίευσε η ΕΛΣΤΑΤ για τα πρώτα τρία τρίμηνα του 2012.¹³ Εξάλλου, σύμφωνα με τα στοιχεία της δειγματοληπτικής Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ, το μηνιαίο κόστος εργασίας σε ευρώ (κατ' άτομο, όχι ανά μονάδα προϊόντος) μειώθηκε με ετήσιο ρυθμό 12,9% το εννέαμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου του 2012 (δηλαδή *περισσότερο* από ό,τι οι μέσες αποδοχές σύμφωνα με τον Πίνακα VII.5), μετά από ετήσιες μειώσεις κατά 6,1% το 2011 και 2,7% το 2010. Τέλος, σύμφωνα με το “Δείκτη Κόστους Εργασίας” που δημοσίευσε η Eurostat (17.12.2012), το “ονομαστικό ωριαίο κόστος εργασίας στον επιχειρηματικό τομέα” στην Ελλάδα μειώθηκε με ετήσιο ρυθμό 8,9% το α' τρίμηνο και 3,4%

το β' τρίμηνο του 2012, ενώ στον μη επιχειρηματικό τομέα μειώθηκε με ετήσιο ρυθμό 15,7% το α' τρίμηνο και 16,9% το β' τρίμηνο. Ο ετήσιος ρυθμός για το σύνολο της οικονομίας ήταν -11,5% το α' τρίμηνο και -8,7% το β' τρίμηνο του 2012, έναντι -8,1% το δ' τρίμηνο του 2011.

- Από τα στοιχεία των εθνικών λογαριασμών (ΕΛΣΤΑΤ) προκύπτει ότι κατά την τριετία 2010-2012 μειώθηκε και το **ποσοστό συμμετοχής των “αμοιβών της εξαρτημένης εργασίας” στο ΑΕΠ σε αγοραίες τιμές**. Συγκεκριμένα, το ποσοστό αυτό είχε διαμορφωθεί κατά μέσο όρο στο 35,1% την εννεαετία 2001-2009, φθάνοντας στο ύψιστο επίπεδο το 2009 (36,7%). Στη συνέχεια όμως υποχώρησε στο 36,2% το 2010, στο 35,1% το 2011 και –πολύ περισσότερο– στο 31,7% το εννέαμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2012.

- Η μείωση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος αναμένεται να συνεχιστεί και το 2013 (κατά 7,3% στο σύνολο της οικονομίας και κατά 8,0% στον επιχειρηματικό τομέα),

¹³ Δελτίο τύπου ΕΛΣΤΑΤ, 25.1.2013.

ενώ το 2014, καθώς θα αρχίζει η ανάκαμψη της οικονομίας, το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος ενδέχεται να αυξηθεί κατά 0,5% στο σύνολο της οικονομίας και κατά 1,8% στον επιχειρηματικό τομέα (χωρίς να αποκλείεται μείωσή του, εάν η παραγωγικότητα αυξηθεί περισσότερο από ό,τι τώρα προβλέπεται).

- Η σωρευτική μείωση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος την τριετία 2010-2012 εκτιμάται στο 10,9% για το σύνολο της οικονομίας και στο 16,1% για τον επιχειρηματικό τομέα.

Τέλος, ο στόχος ο οποίος τέθηκε στο Μνημόνιο που υιοθέτησε η Βουλή το Φεβρουάριο του 2012 με τον Ν. 4046 – για μείωση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος την τριετία 2012-2014 κατά 15% – εκτιμάται, με βάση τους ανωτέρω υπολογισμούς, ότι θα υπερκαλυφθεί, καθώς η σωρευτική μείωση στην εν λόγω τριετία αναμένεται να φθάσει το 17,6%.

2.Α Η ΜΕΙΩΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΔΟΧΩΝ ΣΤΟΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΕΥΡΥΤΕΡΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΤΟΜΕΑ ΑΝΤΑΝΑΚΛΑ ΤΙΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΤΟΜΕΑ ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΥΦΕΣΗ

Το 2012 και το 2013 η μείωση των αποδοχών των μισθωτών επηρεάστηκε και επηρεάζεται καθοριστικά αφενός από τις σημαντικές νομοθετικές παρεμβάσεις πολιτικής που έγιναν τον Οκτώβριο του 2011 και το Φεβρουάριο και το Νοέμβριο του 2012 και αφορούσαν το επίπεδο των αποδοχών και το θεσμικό πλαίσιο καθορισμού τους και αφετέρου από την οικονομική ύφεση και τις συνέπειές της για την αγορά εργασίας.

Ειδικότερα: (α) στα τέλη Οκτωβρίου 2011 ο Ν. 4024 (άρθρο 37) διευκόλυνε ουσιαστικά τη σύναψη επιχειρησιακών συμβάσεων, εξαλείφοντας τους εναπομένοντες τότε περιορισμούς, (β) το Φεβρουάριο του 2012 με τον Ν. 4046/2012 (Μνημόνιο) προβλέφθηκαν η άμεση μείωση των κατώτατων αποδοχών των ατόμων άνω των 25 ετών

κατά 22% και των νέων κάτω των 25 ετών κατά 32%, η αναστολή των αυξήσεων λόγω “ωρίμανσης”, ο περιορισμός της “μετενέργειας” των συλλογικών συμβάσεων μετά τη λήξη τους και ο καθορισμός μέγιστης διάρκειας των συλλογικών συμβάσεων, η μετατροπή των συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου μακράς διάρκειας (οιονεί μονιμότητα) του προσωπικού επιχειρήσεων του δημόσιου τομέα (ή που ανήκαν στο δημόσιο τομέα) σε συμβάσεις εργασίας αορίστου χρόνου, η μείωση κατά 10% (κατά μέσο όρο), εντός του 2012, των αποδοχών που προβλέπονταν στα ειδικά μισθολόγια (δικαστικοί, διπλωματικοί υπάλληλοι, νοσοκομειακοί γιατροί, πανεπιστημιακοί, στρατιωτικοί, σώματα ασφαλείας), (γ) το Νοέμβριο του 2012 στον Ν. 4093/2012 (για την έγκριση του Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016 και για επείγοντα μέτρα εφαρμογής του Ν. 4046/2012) και στον Ν. 4095/2012 (για τον Κρατικό Προϋπολογισμό του 2013) περιλήφθηκαν μέτρα για περαιτέρω μείωση αποδοχών στο δημόσιο τομέα και για εισαγωγή πρόσθετων ρυθμίσεων που αυξάνουν την ευελιξία της αγοράς εργασίας.

- Παράλληλα, από την αρχή της κρίσης οι ιδιωτικές επιχειρήσεις έχουν επιδιώξει να προσαρμόσουν το κόστος εργασίας στις συνθήκες μειωμένης ζήτησης, με διάφορους τρόπους: μείωση/εξάλειψη των υπερωριών, θέση του προσωπικού σε διαθεσιμότητα, εισαγωγή μειωμένων εβδομαδιαίων ωραρίων εργασίας, μετατροπή συμβάσεων πλήρους απασχόλησης σε συμβάσεις μερικής ή εκ περιτροπής απασχόλησης, περικοπή αποδοχών βάσει ατομικών συμβάσεων, απολύσεις προσωπικού. Στη διάρκεια του 2012 οι επιχειρήσεις προσέφυγαν, σε μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι στο παρελθόν, στη σύναψη ατομικών συμβάσεων εργασίας και συνεχίζουν να το κάνουν και εφέτος.

Οι **επιχειρησιακές συμβάσεις** που έχουν υπογραφεί στις περισσότερες περιπτώσεις προβλέπουν προς τα κάτω προσαρμογή των καταβαλλόμενων αποδοχών της τάξεως του 10%-40% – από τα επίπεδα που προέβλε-

παν, στην κάθε επιμέρους περίπτωση, οι κλαδικές και ομοιοεπαγγελματικές συμβάσεις στα επίπεδα των γενικών κατώτατων αποδοχών και των αντίστοιχων επιδομάτων. Εξάλλου, σημαντικές μειώσεις αποδοχών προβλέπονται και οι επιχειρησιακές συμβάσεις που έχουν υπογραφεί σε τράπεζες και επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας. Ήδη από τα τέλη Οκτωβρίου του 2011 (ψήφιση του Ν. 4024/2011) έως τα τέλη Δεκεμβρίου του 2012 έχουν υπογραφεί *περισσότερες από 1.010 επιχειρησιακές συλλογικές συμβάσεις*. Αυτές αφορούν περισσότερους από 140.700 μισθωτούς (από τους οποίους 88.050 απασχολούνται σε τράπεζες, επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας και μεγάλες ιδιωτικές επιχειρήσεις στους τομείς της μεταποίησης και των υπηρεσιών, ενώ οι υπόλοιποι 52.650 σε πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες ιδιωτικές επιχειρήσεις. Εξάλλου, στη διάρκεια του 2012 υπογράφηκαν και σημαντικές **κλαδικές συλλογικές συμβάσεις**. Η κυριότερη (για τους απασχολούμενους στο λιανικό και χονδρικό εμπόριο, που υπερβαίνουν τις 300.000) προβλέπει μείωση μισθών κατά 6,3%, ενώ οι υπόλοιπες (μεταξύ άλλων για τους απασχολούμενους στις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις και στις ξένες αεροπορικές εταιρίες) προβλέπουν μειώσεις που φθάνουν το 15%. Παράλληλα, σύμφωνα με στοιχεία της Επιθεώρησης Εργασίας (ΣΕΠΕ), την περίοδο 14.2-31.8.2012 υπογράφηκαν 178.058 **ατομικές συμβάσεις εργασίας** (σε 40.297 επιχειρήσεις) που προέβλεπαν μειώσεις μισθών κατά μέσο όρο 21,7%.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω στοιχεία, υπολογίζεται ότι οι μειώσεις μισθών μέσω επιχειρησιακών και ατομικών συμβάσεων μέχρι στιγμής αφορούν τουλάχιστον το 19% των μισθωτών του επιχειρηματικού τομέα, ενώ οι μειώσεις μέσω κλαδικών συμβάσεων αφορούν το 20-25%.

Η διαδικασία της προς τα κάτω προσαρμογής των αποδοχών συνεχίζεται και το 2013, καθώς εφέτος λήγουν όσες κλαδικές και ομοιοεπαγγελματικές συλλογικές συμβάσεις δεν έληξαν το 2012.

3 ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΟΣΤΟΥΣ: ΑΝΑΚΤΗΣΗ ΤΗΣ ΑΠΩΛΕΙΑΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 2001-2009

- Η απλούστερη προσέγγιση προκειμένου να διερευνηθεί η επίδραση των μεταβολών του κόστους εργασίας στην ανταγωνιστικότητα είναι να μετρηθεί η μεταβολή του σχετικού κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος σε κοινό νόμισμα, δηλαδή της “πραγματικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας βάσει του σχετικού κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο σύνολο της οικονομίας”. Ο δείκτης υπολογίζεται *έναντι των 28 κυριότερων εμπορικών εταιριών της Ελλάδος, μεταξύ των οποίων και οι χώρες της ζώνης του ευρώ*. Σύμφωνα με αναθεωρημένες εκτιμήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος, ο ανωτέρω δείκτης αυξήθηκε κατά 31,5% την εννεαετία 2001-2009, υποδηλώνοντας ισομεγέθη απώλεια ανταγωνιστικότητας κόστους, ενώ μειώθηκε κατά 7,2% τη διετία 2010-2011, υποδηλώνοντας βελτίωση της ανταγωνιστικότητας (βλ. Πίνακα VII.7). Έτσι, η σωρευτική απώλεια στην 11ετία 2001-2011 περιορίστηκε στο 22,1%. Στο σχετικό υπολογισμό για την απώλεια ανταγωνιστικότητας μόνο έναντι των εμπορικών εταιριών της Ελλάδος στη ζώνη του ευρώ δεν υπεισέρχεται καθόλου η συναλλαγματική ισοτιμία, εφόσον το νόμισμα είναι κοινό, και επομένως η μεταβολή του δείκτη ανταγωνιστικότητας αντανακλά αποκλειστικά τη μεταβολή του σχετικού κόστους εργασίας. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος, η σωρευτική απώλεια ανταγωνιστικότητας έναντι των εταιριών μας στη ζώνη του ευρώ, βάσει του σχετικού κόστους εργασίας, έφθασε το 22,3% την περίοδο 2001-2009, ενώ τη διετία 2010-2011 εκτιμάται ότι υπήρξε βελτίωση κατά 3,5%, με αποτέλεσμα η σωρευτική απώλεια την περίοδο 2001-2011 να περιοριστεί στο 18,0%.

- Οι εκτιμήσεις για την εξέλιξη του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος το 2012 και οι προβλέψεις για το 2013 συνεπάγονται βελτίωση της ανταγωνιστικότητας βάσει του σχετικού κόστους εργασίας έναντι των 28 εμπορικών εταιριών κατά 12,05% το 2012 και 8,7%

Πίνακας VII.7 Ελλάδα: Δείκτες ονομαστικής και πραγματικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας (ΣΣΙ)¹

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές μέσου επιπέδου έτους)

	Ονομαστική ΣΣΙ	Πραγματική ΣΣΙ	
		Με βάση τις σχετικές τιμές καταναλωτή	Με βάση το σχετικό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο σύνολο της οικονομίας
2000	-6,3	-6,9	-5,0
2001	1,7	1,1	0,4
2002	2,3	2,6	4,3
2003	5,0	5,5	4,0
2004	1,7	1,9	4,4
2005	-1,0	-0,1	0,5
2006	0,0	0,8	0,9
2007	1,3	1,6	3,7
2008	2,4	2,5	6,6
2009	1,2	1,6	3,4
2010	-2,8	-0,5	-5,2
2011	0,5	0,4	-2,1
2012*	-2,0	-3,3	-12,05
Σωρευτική εκατοστιαία μεταβολή δωδεκαετίας 2001-2012	10,5	14,6	7,4

Πηγές: Συναλλαγματικές ισοτιμίες: ΕΚΤ, ισοτιμίες αναφοράς του ευρώ. Τιμές καταναλωτή: ΔΤΚ: ΕΚΤ, εναρμονισμένος ΔΤΚ όπου υπάρχει. Κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο σύνολο της οικονομίας: για την Ελλάδα εκτιμήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος, για τις άλλες χώρες ΕΚΤ.

* Προσωρινά στοιχεία και εκτιμήσεις.

1 Οι δείκτες καταρτίζονται από την Τράπεζα της Ελλάδος και περιλαμβάνουν τους 28 κυριότερους εμπορικούς εταίρους της Ελλάδος. Οι συντελεστές στάθμισης υπολογίστηκαν εκ νέου με βάση τις εισαγωγές και εξαγωγές των προϊόντων της μεταποίησης (κατηγορίες 5-8 της Τυποποιημένης Ταξινόμησης Διεθνούς Εμπορίου – SITC 5-8) κατά την τριετία 1998-2000 για την περίοδο 1993-2000 και κατά την τριετία 2004-2006 για την περίοδο 2001-2011, λαμβανομένου υπόψη και του ανταγωνισμού στις τρίτες αγορές.

το 2013, ενώ έναντι της ζώνης του ευρώ η εκτιμώμενη βελτίωση είναι 9,7% το 2012 και 8,1% το 2013.

- Τα προαναφερθέντα υποδηλώνουν ότι το 2010-2011 ανακτήθηκε το 19,3% έως 29,8% της απώλειας της ανταγωνιστικότητας κόστους έναντι της ζώνης του ευρώ και των 28 εμπορικών εταίρων μας, αντίστοιχα. Συνολικά την τριετία 2010-2012 ανακτήθηκε το 70,5% της απώλειας έναντι της ζώνης του ευρώ και το 76,5% της απώλειας έναντι των 28 εμπορικών εταίρων. Τέλος, εντός του 2013 εκτιμάται ότι θα έχει ανακτηθεί ολόκληρη η απώλεια της περιόδου 2001-2009, έναντι τόσο της ζώνης του ευρώ όσο και των 28 εμπορικών εταίρων της χώρας, και μάλιστα ότι το επίπεδο της ανταγωνιστικότητας κόστους θα εμφανίσει

βελτίωση της τάξεως του 2% σε σύγκριση με το επίπεδο του έτους 2000.

- Τα ανωτέρω συμπεράσματα επιβεβαιώνονται και από τις εκτιμήσεις δεικτών ανταγωνιστικότητας βάσει εναρμονισμένης μεθοδολογίας από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Ο “πραγματικός εναρμονισμένος δείκτης ανταγωνιστικότητας βάσει του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στο σύνολο της οικονομίας”¹⁴ για την Ελλάδα εμφάνισε αύξηση (δηλαδή απώλεια ανταγωνιστικότητας) κατά 21,0% την εννεαετία 2001-2009 και

¹⁴ “Real harmonised competitiveness indicators based on unit labour costs indices for the total economy” – τελευταία ενημέρωση από την ΕΚΤ 14.1.2013. Ο δείκτης αυτός υπολογίζεται έναντι 36 εμπορικών εταίρων της Ελλάδος, μεταξύ των οποίων και όλες οι άλλες χώρες της ζώνης του ευρώ.

μείωση (δηλαδή βελτίωση ανταγωνιστικότητας) συνολικά κατά 18,9% μεταξύ του 2009 και του γ' τριμήνου του 2012, με αποτέλεσμα από το 2001 έως και το γ' τρίμηνο του 2012 ο δείκτης να εμφανίζει πλέον σωρευτική μείωση (δηλαδή βελτίωση ανταγωνιστικότητας) κατά 1,9%, γεγονός που υποδηλώνει ότι έχει ήδη ανακτηθεί το σύνολο της απώλειας της περιόδου 2001-2009.

- Πρόσθετη ισχυρή επιβεβαίωση προσφέρουν οι δείκτες της “πραγματικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας βάσει του σχετικού κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος” που έχουν υπολογίσει οι υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.¹⁵ Ο σχετικός δείκτης για την Ελλάδα εμφανίζει μείωση κατά 4,65% στη διετία 2010-2011, η οποία ισοδυναμεί με αντίστοιχη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας κόστους, ενώ προβλέπεται περαιτέρω δραστική μείωση (δηλαδή βελτίωση) κατά 11,8% το 2012 και κατά 6,3% το 2013. Επομένως, η εκτιμώμενη/προβλεπόμενη συνολική βελτίωση την τετραετία 2010-2013 φθάνει το 21,2% και υπεραντισταθμίζει κατά πολύ τη συνολική επιδείνωση κατά 8,6% τη 12ετία 1998-2009, καθώς συνεπάγεται ότι το 2013 η ανταγωνιστικότητα κόστους θα είναι βελτιωμένη κατά 14,4% σε σύγκριση με το 1997.

- Είναι απαραίτητο να τονιστεί, για μία ακόμη φορά,¹⁶ ότι η διατήρηση και η συνέχιση της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας – μετά την αναγκαία αρχική περίοδο “διόρθωσης” – δεν μπορεί εσαεί να στηρίζεται στη μείωση των ονομαστικών αποδοχών που συνδυάζεται με μείωση ή στασιμότητα της παραγωγικότητας, καθώς οι αρνητικές επιδράσεις μιας διαρκούς μείωσης των μισθών στην εγχώρια ζήτηση θα υπεραντισταθμίζουν τις θετικές επιδράσεις στην εξωτερική ζήτηση. Επομένως, είναι απαραίτητο η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας κόστους να στηριχθεί και στην ενίσχυση της παραγωγικότητας. Οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που στοχεύουν στην αποτελεσματικότερη λειτουργία των αγορών προϊόντων και εργασίας αποβλέπουν σ' αυτό ακριβώς το αποτέλεσμα και θα επιτρέψουν τόσο τη διαμόρφωση του δυναμικού ρυθμού ανάπτυξης

σε υψηλότερο επίπεδο όσο και τη βελτίωση της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας (βλ. και Παράρτημα του Κεφαλαίου VIII - “Εξωστρέφεια και ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας”). Παρατηρείται επίσης ότι – σύμφωνα με τα τριμηνιαία εθνικολογιστικά στοιχεία – από το γ' τρίμηνο του 2011 καταγράφεται άνοδος της παραγωγικότητας (ΑΕΠ ανά απασχολούμενο) και στο 15μηνο Ιουλίου 2011-Σεπτεμβρίου 2012 ο μέσος ετήσιος ρυθμός ανόδου της υπολογίζεται στο 2,0%-2,3%.¹⁷ **Ωστόσο, η εξέλιξη αυτή αντανάκλα μείωση της απασχόλησης ακόμη μεγαλύτερη από τη μείωση του προϊόντος, ενώ το ζητούμενο είναι να επιτευχθεί αύξηση και των δύο μεγεθών με παράλληλη βελτίωση της παραγωγικότητας.**

4 ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΑ ΚΕΡΔΗ

Όπως ήδη αναφέρθηκε στο Τμήμα 1.Α του παρόντος κεφαλαίου, αν συγκριθεί η μείωση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στον επιχειρηματικό τομέα κατά 12,4% και στο σύνολο της οικονομίας κατά 8,4% το 2012 με την πολύ μικρότερη μείωση του αποπληθωριστή του ΑΕΠ (κατά 0,7%) το 2012, κατ' αρχάς προκύπτει ότι το περιθώριο κέρδους στον επιχειρηματικό τομέα ή στο σύνολο της οικονομίας αυξήθηκε (καθώς ο λόγος του αποπληθωριστή του ΑΕΠ προς το δείκτη του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος συχνά χρησιμοποιείται ως δείκτης του περιθωρίου κέρδους στην οικονομία). Το ίδιο συμπέρασμα προκύπτει από το γεγονός ότι, σύμφωνα με τα εθνικολογιστικά στοιχεία, οι “αμοιβές των εργαζομένων” (δηλαδή των μισθωτών) μειώθηκαν το 2012 περισσότερο από ό,τι το ονομαστικό ΑΕΠ ή το “ακαθάριστο λειτουργικό πλεόνασμα/μικτό εισόδημα” στο σύνολο της οικονομίας (δηλαδή το μέγεθος που περιλαμβάνει τόσο τα κέρδη των επι-

¹⁵ Βλ. European Commission, *European Economic Forecast – Autumn 2012*, 7.11.2012.

¹⁶ Νομισματική Πολιτική – Ενδιάμεση Έκθεση 2011, Νοέμβριος 2011, σελ. 25, Νομισματική Πολιτική 2011-2012, Μάρτιος 2012, σελ. 77, Νομισματική Πολιτική – Ενδιάμεση Έκθεση 2012, Νοέμβριος 2012, σελ. 121.

¹⁷ Ανάλογα με το αν η παραγωγικότητα υπολογίζεται βάσει του ΑΕΠ ανά απασχολούμενο ή βάσει της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας ανά απασχολούμενο.

χειρήσεων όσο και τα εισοδήματα των αυτοαπασχολουμένων και των αγροτών καθώς και τις προσόδους περιουσίας όπως τα ενοίκια). Ωστόσο, το ανωτέρω συμπέρασμα λαμβάνει υπόψη μόνο ένα στοιχείο του κόστους, δηλαδή το κόστος εργασίας, ενώ αγνοεί το κόστος των άλλων εισροών (πρώτων υλών και ενδιάμεσων προϊόντων, κατανάλωσης ενέργειας), το χρηματοοικονομικό κόστος και τη φορολογική επιβάρυνση των επιχειρήσεων.

Αντίθετα, ακριβέστερη εικόνα προκύπτει αν ληφθούν υπόψη τα στοιχεία των τριμηνιαίων μη χρηματοοικονομικών λογαριασμών των θεσμικών τομέων που καταρτίζει η ΕΛΣΤΑΤ και ιδίως αυτά που αφορούν το ακαθάριστο και το καθαρό λειτουργικό πλεόνασμα των μη χρηματοοικονομικών εταιριών (βλ. Κεφάλαιο V.1). Επιπλέον, αν το περιθώριο κέρδους μετρηθεί βάσει του λόγου των κερδών προς τον κύκλο εργασιών των επιχειρήσεων του μη χρηματοπιστωτικού τομέα που είναι εισηγμένες στο ΧΑ, εξακολούθησε και το 2012 να καταγράφεται μείωση των περιθωρίων μικτού κέρδους, αν και ταυτόχρονα υπήρξε και μία εξέλιξη προς την αντίθετη κατεύθυνση – δηλαδή περιορίστηκε ελαφρά το αρνητικό περιθώριο καθαρού κέρδους (με άλλα λόγια το περιθώριο “καθαρής ζημιάς”). Σύμφωνα με τις δημοσιευμένες λογιστικές καταστάσεις 168 επιχειρήσεων¹⁸ που δεν ανήκουν στο χρηματοπιστωτικό τομέα και είναι εισηγμένες στο ΧΑ, το εννεάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου του 2012 οι πωλήσεις μειώθηκαν κατά 10,3% και τα μικτά κέρδη κατά 12,7%, ενώ καταγράφηκαν καθαρές ζημίες προ φόρων, οι οποίες όμως ήταν μειωμένες κατά 30,4% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2011. Έτσι το περιθώριο μικτού κέρδους μειώθηκε κατά 0,5 της εκατοστιαίας μονάδας (στο 17,5% από 18,0%), ενώ το περιθώριο καθαρού κέρδους παρέμεινε αρνητικό (-0,9%, έναντι -1,2% την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2011). Εξάλλου, η αποδοτικότητα των ιδίων κεφαλαίων παρέμεινε αρνητική (-0,8%, έναντι -1,0% το εννεάμηνο του 2011) και η αποδοτικότητα των συνολικών κεφαλαίων επίσης (-0,3%, έναντι -0,5% το εννεάμηνο του 2011).

5 ΑΝΙΣΟΚΑΤΑΝΟΜΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ, ΦΤΩΧΕΙΑ ΚΑΙ ΒΑΣΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

- Η εξέταση των προβλημάτων της ανισότητας, της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού έχει ιδιαίτερη σημασία στην τρέχουσα περίοδο κρίσης και έντονης οικονομικής ύφεσης, καθώς η περιστολή των κοινωνικών και άλλων δημόσιων δαπανών (στην προσπάθεια δημοσιονομικής προσαρμογής) επηρεάζει σημαντικά κρίσιμους κοινωνικούς δείκτες (ανεργία, φτώχεια, ανισότητα κ.λπ.), καθιστώντας πιο εύθραυστη την κοινωνική συνοχή. Τα ευρήματα των διαθέσιμων σχετικών ερευνών είναι χρήσιμα για το δημόσιο διάλογο και για τη λήψη των μέτρων οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής που είναι απαραίτητα για τη διασφάλιση και ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Στη συνέχεια συνοψίζονται τα σημαντικότερα από τα ευρήματα αυτά, που αφορούν κυρίως τις διαστάσεις της ανισότητας και της φτώχειας στην Ελλάδα και τη μεταβολή των αντίστοιχων δεικτών κατά την πρόσφατη περίοδο της χρηματοπιστωτικής και δημοσιονομικής κρίσης.

- Με βάση τα πιο πρόσφατα στοιχεία της Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (EU-SILC)¹⁹ για το 2011 που ανακοινώθηκαν από την ΕΛΣΤΑΤ και λαμβάνουν υπόψη τα εισοδήματα του 2010, το 21,4% του πληθυσμού της χώρας ή 901.194 νοικοκυριά με συνολικό αριθμό μελών 2.341.400 άτομα βρίσκονται κάτω από το χρηματικό όριο της “σχετικής φτώχειας”.²⁰ Ο δείκτης του κινδύνου σχετικής φτώχειας για την Ελλάδα αυξήθηκε κατά 1,7 εκατοστιαία μονάδα τα πρώτα δύο έτη της τρέχουσας κρίσης (εισοδήματα 2008: 19,7%, 2009: 20,1%, 2010: 21,4%), ενώ παραμένει σημαντικά υψη-

¹⁸ Στις 168 επιχειρήσεις δεν έχουν περιληφθεί τα 2 διυλιστήρια.

¹⁹ Η EU-SILC αποτελεί τη βασική πηγή των συγκριτικών στατιστικών για την κατανομή του εισοδήματος, τον κίνδυνο φτώχειας και τον κοινωνικό αποκλεισμό στις χώρες της ΕΕ. Επισημαίνεται πάντως ότι στον ερευνώμενο πληθυσμό δεν περιλαμβάνονται ομάδες πληθυσμού που είναι, κατά τεκμήριο, φτωχές, όπως άστεγοι, διαβιούντες σε ιδρύματα, μεγάλος αριθμός παράνομων οικονομικών μεταναστών, Ρομά κ.ά. Βλ. δελτίο τύπου ΕΛΣΤΑΤ, 2.11.2012.

²⁰ Βλ. επόμενη υποσημείωση.

λότερος από ό,τι στις περισσότερες χώρες της ΕΕ (ΕΕ-27: 16,9%, βλ. Πίνακα VII.8). Επισημαίνεται ότι στην έρευνα του 2011 το χρηματικό όριο της σχετικής φτώχειας για ένα μονομελές νοικοκυριό ήταν 6.591 ευρώ το έτος (έναντι 7.178 ευρώ το 2010), ενώ για ένα τετραμελές νοικοκυριό με δύο ενήλικες και δύο παιδιά ήταν 13.842 ευρώ (2010: 15.073 ευρώ).²¹ Επιπλέον, το μέσο ετήσιο διαθέσιμο εισόδημα του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας ανήλθε το 2010 σε 21.590 ευρώ, δηλαδή ήταν μειωμένο κατά 12,2% έναντι του προηγούμενου έτους (2009: 24.224 ευρώ).

- Πολύ υψηλότερο είναι το ποσοστό του πληθυσμού της χώρας που βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας ή σε κατάσταση κοινωνικού αποκλεισμού (δηλ. ζει με υλικές στερήσεις ή χαρακτηρίζεται και από χαμηλή ένταση εργασίας): στην έρευνα για το 2011 ανέρχεται σε 31,0%, δηλαδή αντιστοιχεί σε 3.403.000 άτομα (ΕΕ-27: 24,2%).²² Επιπλέον, ο πληθυσμός που ζει σε νοικοκυριά στα οποία δεν εργάζεται κανένα μέλος ή εργάζεται λιγότερο από 3 μήνες συνολικά το χρόνο ανέρχεται σε 837.300 άτομα, δηλαδή είναι κατά 53,7% αυξημένος σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος (2010: 544.800 άτομα).

- **Εξαιρετικά δραματική είναι η επιδείνωση των δεικτών φτώχειας στην περίοδο της τρέχουσας κρίσης, σε απόλυτους όρους, δηλ. όταν το κατώφλι της φτώχειας παραμένει διαχρονικά σταθερό σε όρους πραγματικής αγοραστικής δύναμης.** Πράγματι, ενώ το ποσοστό φτώχειας για το έτος 2010 υπολογιζόμενο με το κατώφλι φτώχειας του έτους 2005 (60% του διάμεσου εισοδήματος του 2005 εκφρασμένου σε τιμές του 2010 με βάση τον εναρμονισμένο δείκτη τιμών καταναλωτή) ήταν 16,0%, το αντίστοιχο ποσοστό για το επόμενο έτος της έρευνας (2011) έφθασε στο 22,9%. Με άλλα λόγια, μέσα σε ένα μόλις έτος στην περίοδο της τρέχουσας κρίσης καταγράφηκε αύξηση της φτώχειας σε απόλυτους όρους κατά 6,9 εκατοστιαίες μονάδες (ή κατά 43,1%). Ανάλογα συμπεράσματα προκύπτουν και από μελέτη ερευνητών του Οικονομικού Πανεπιστημίου.²³

- Λιγότερο δυσμενείς είναι για τη χώρα μας στην περίοδο της τρέχουσας κρίσης οι εξελίξεις σε όρους εισοδηματικής ανισότητας, αν και από τα ίδια στοιχεία (EU-SILC 2011, εισοδήματα 2010) προκύπτει ότι σε όρους ανισότητας η Ελλάδα βρίσκεται στις υψηλότερες θέσεις μεταξύ των χωρών της ΕΕ (συντελεστής Gini, Ελλάδα: 33,6, ΕΕ-27: 30,7). Επιπλέον, το πλουσιότερο 20% των νοικοκυριών στη χώρα μας κατέχει 6,0 φορές μεγαλύτερο μερίδιο εισοδήματος από ό,τι το φτωχότερο 20% (δείκτης S80/S20), ενώ ο αντίστοιχος λόγος λαμβάνει τιμή 5,1 για το σύνολο των χωρών της ΕΕ-27. Πάντως τα πρώτα δύο έτη της τρέχουσας κρίσης, για τα οποία υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία, οι ανωτέρω δείκτες ανισότητας δεν μεταβλήθηκαν σημαντικά και διατηρήθηκαν σχεδόν σταθεροί το πρώτο έτος (εισοδήματα 2009) ενώ αυξήθηκαν ελαφρά το επόμενο (2010, βλ. Πίνακα VII.8).²⁴

- Ομάδες υψηλού κινδύνου φτώχειας στην Ελλάδα κατά την περίοδο της τρέχουσας κρί-

²¹ Σύμφωνα με τη σχετική προσέγγιση, η γραμμή φτώχειας μεταβάλλεται κατ' αναλογία προς το μέσο βιοτικό επίπεδο του πληθυσμού, ενώ σύμφωνα με την απόλυτη προσέγγιση η γραμμή φτώχειας διατηρείται σταθερή διαχρονικά σε όρους πραγματικής αγοραστικής δύναμης. Το χρηματικό όριο της σχετικής φτώχειας ορίζεται στο 60% της διαμέσου του συνολικού διαθέσιμου ισοδύναμου εισοδήματος για το σύνολο των νοικοκυριών (ορισμός Eurostat). Για τον υπολογισμό του ισοδύναμου εισοδήματος του νοικοκυριού ο αρχηγός του λαμβάνει συντελεστή στάθμισης 1, τα άλλα ενήλικα μέλη 0,5 και τα παιδιά έως 14 ετών 0,3. Με τον τρόπο αυτό λαμβάνονται υπόψη τόσο οι οικονομίες κλίμακας στην κατανάλωση των νοικοκυριών όσο και η σύνθεση του νοικοκυριού και οι διαφορετικές ανάγκες ενηλίκων και παιδιών.

²² Για τον ορισμό αυτό λαμβάνονται υπόψη τρεις δείκτες: (α) το ποσοστό ατόμων που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας (βλ. προηγούμενη υποσημείωση), (β) το ποσοστό ατόμων με υλικές στερήσεις, δηλ. το ποσοστό του πληθυσμού που στερείται τουλάχιστον 4 από ένα κατάλογο 9 αγαθών και υπηρεσιών (τηλέφωνο, έγχρομη τηλεόραση, πλυντήριο ρούχων, ΙΧ επιβατηγό αυτοκίνητο, ικανοποιητική θέρμανση κ.ά.), και (γ) το ποσοστό του πληθυσμού που διαβίει σε νοικοκυριά με χαμηλή ένταση εργασίας, δηλ. το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18-59 που διαβιώνει σε νοικοκυριά που τα μέλη τους εργάστηκαν λιγότερο από 20% της συνήθους απασχόλησης κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους.

²³ Βλ. Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής – Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ενημερωτικό Δελτίο 1/2012 – Μάνος Μασσαργάνης, Χρύσα Λεβέντη και Ελένη Καναβίτου, “Διαστάσεις της φτώχειας στην Ελλάδα της κρίσης”. Στη μελέτη αυτή γίνονται εναλλακτικοί υπολογισμοί των ποσοστών σχετικής και απόλυτης φτώχειας, καθώς και εκτιμήσεις για το έτος 2012. Το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι υπήρξε πολύ μεγάλη αύξηση του ποσοστού της φτώχειας σε απόλυτους όρους μεταξύ του 2009 (πριν από την κρίση) και του 2012: “Η εξέλιξη του ποσοστού σχετικής φτώχειας την τελευταία τριετία εξαρτάται από τον δείκτη που χρησιμοποιούμε. Με βάση το συμβατικό (κυμαινόμενο) όριο, παρατηρήθηκε μία μικρή πτώση (από 19,4% το 2009 σε 18,6% το 2012). Όμως, με βάση ένα σταθερό όριο (το τιμαριθμικά αναπροσαρμοσμένο όριο φτώχειας του 2009), αύξηση υπήρξε και μάλιστα δραματική (σε 35,4%).”

²⁴ Σε γενικές γραμμές καταγράφηκε σταθερότητα της σχετικής φτώχειας κατά τα τελευταία 15 έτη για τα οποία υπάρχουν συγκρίσιμα στοιχεία, δηλ. για την περίοδο 1994-2010.

Πίνακας VII.8 Επιλεγμένοι δείκτες κοινωνικής συνοχής

Δείκτης	Ελλάδα							ΕΕ-15 ¹	ΕΕ-27 ¹
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011		
I. Κίνδυνος φτώχειας									
<i>1 Ποσοστό φτώχειας</i>									
1.1 Σύνολο πληθυσμού	19,6	20,5	20,3	20,1	19,7	20,1	21,4	16,7	16,9
α. Ηλικιωμένοι (65 ετών και άνω)	27,9	25,6	22,9	22,3	21,4	21,3	23,6	16,4	16,0
β. Παιδική φτώχεια (παιδιά έως 15 ετών)	19,3	21,5	22,8	22,7	23,4	22,3	23,3	19,5	20,3
γ. Μονογονεϊκά νοικοκυριά με τουλάχιστον ένα εξαρτώμενο παιδί	43,5	29,6	34,2	27,1	32,1	33,4	43,2	34,7	34,5
δ. Δύο ενήλικες και 3 ή περισσότερα παιδιά	32,7	38,0	29,7	27,2	28,6	26,7	20,8	24,0	25,9
1.2 Εργαζόμενοι	12,9	13,9	14,3	14,3	13,8	13,8	11,9	8,5	8,9
α. Μερική απασχόληση	24,1	26,1	27,2	26,0	26,9	29,4	21,4	12,1	13,5
β. Προσωρινή απασχόληση	17,4	18,2	19,0	15,9	15,1	13,4	8,9	13,7	13,2
1.3 Άνεργοι	32,6	33,3	35,9	37,0	37,9	38,6	44,0	45,1	45,1
<i>2 Χάσμα φτώχειας²</i>									
Σύνολο πληθυσμού	23,9	25,8	26,0	24,7	24,1	23,4	26,1	22,5	23,3
α. Ηλικιωμένοι (65 ετών και άνω)	23,7	24,4	24,2	20,8	14,7	14,6	21,1	16,4	16,6
β. Παιδιά έως 15 ετών	22,5	25,7	30,0	26,5	26,4	27,3	27,8	23,5	24,4
<i>3 Γραμμή φτώχειας (σε ευρώ)</i>									
α. Μονομελές νοικοκυριό	5.650	5.910	6.120	6.480	6.897	7.178	6.591
β. Δύο ενήλικες και δύο παιδιά	11.866	12.411	12.852	13.608	14.484	15.073	13.842
II. Ανισότητα									
1. Συντελεστής Gini	33,2	34,3	34,3	33,4	33,1	32,9	33,6	30,8	30,7
2. S80/S20 ³	5,8	6,1	6,0	5,9	5,8	5,6	6,0	5,1	5,1
III. Κοινωνική πρόνοια									
<i>1. Κοινωνικές δαπάνες, % ΑΕΠ</i>									
Σύνολο	24,9	24,7	24,8	26,3	28,0	29,1	...	30,3	29,5
α. Συντάξεις	12,2	12,1	12,3	12,7	13,4	13,9	...	13,3	13,1
β. Κοινωνικά επιδόματα	12,7	12,6	12,5	13,6	14,6	15,2	...	17,0	16,4
<i>2. Μείωση ποσοστού κινδύνου φτώχειας λόγω:</i>									
Συνόλου κοινωνικών δαπανών	19,6	20,0	21,6	21,4	22,3	22,7	23,5	25,8	26,3
α. Συντάξεων	16,6	17,1	18,2	18,2	19,3	19,0	20,1	16,1	17,1
β. Κοινωνικών επιδομάτων	3,0	2,9	3,4	3,2	3,0	3,7	3,4	9,7	9,2

Πηγή: Eurostat.

1 Τα στοιχεία για την ΕΕ-15 και την ΕΕ-27 είναι εκτιμήσεις και αφορούν το τελευταίο διαθέσιμο έτος (2011, εισοδήματα 2010).

2 Μετρά την απόσταση του εισοδήματος των φτωχών από τη γραμμή της φτώχειας ως ποσοστό της τελευταίας.

3 Ορίζεται ως ο λόγος του εισοδηματικού μεριδίου του 20% των νοικοκυριών με το υψηλότερο εισόδημα, προς το αντίστοιχο μερίδιο του 20% των νοικοκυριών με το χαμηλότερο εισόδημα.

σης είναι κυρίως οι άνεργοι (το ποσοστό σχετικής φτώχειας φθάνει το 44,0% για την ομάδα αυτή στην έρευνα του 2011) και ιδίως οι άνεργοι άνδρες (ποσοστό φτώχειας 48,4%, αυξημένο κατά 10 εκατοστιαίες μονάδες έναντι του προηγούμενου έτους, όταν ήταν 38,5%), τα

μονογονεϊκά νοικοκυριά με τουλάχιστον ένα εξαρτώμενο παιδί (43,2% έναντι 33,4%), τα νοικοκυριά με έναν ενήλικα ηλικίας 65 ετών και άνω (29,7%), οι μη οικονομικά ενεργοί εκτός των συνταξιούχων (νοικοκυρές κ.λπ., 30,0%), οι γυναίκες (συνήθως ηλικιωμένες)

που ζουν μόνες (25,8%), τα νοικοκυριά με τρεις ή περισσότερους ενήλικες με εξαρτώμενα παιδιά (24,7%), τα νοικοκυριά που διαμένουν σε ενοικιασμένη κατοικία (25,9%) αλλά και τα παιδιά ηλικίας έως 18 ετών (23,7%). Ωστόσο, τα τελευταία έτη στην Ελλάδα η φτώχεια φαίνεται να μετατοπίζεται από την ομάδα των ηλικιωμένων προς την ομάδα των νεότερων ζευγαριών με παιδιά, αλλά και προς τους νέους εργαζομένους. Ειδικότερα, το ποσοστό των παιδιών έως 15 ετών που ζουν κάτω από το όριο της σχετικής φτώχειας αυξήθηκε σε 23,3% το 2011 (ΕΕ-27: 20,3%), από 19,3% το 2005, και είναι υψηλότερο κατά περίπου δύο εκατοστιαίες μονάδες από το αντίστοιχο ποσοστό του συνολικού πληθυσμού. **Το πρόβλημα της προστασίας των παιδιών από τις χειρότερες συνέπειες της οικονομικής κρίσης²⁵ θα πρέπει πλέον να αντιμετωπιστεί ως ένα από τα πιο επείγοντα ζητήματα δημόσιας πολιτικής στην Ελλάδα.²⁶**

Από την εξέταση των δεικτών για τις συνθήκες διαβίωσης του πληθυσμού στην Ελλάδα προκύπτει ότι η στέρηση βασικών αγαθών και υπηρεσιών (δυσκολία ικανοποίησης βασικών αναγκών, ανεπαρκείς συνθήκες στέγασης, επιβάρυνση από τις δαπάνες στέγασης, αδυναμία πληρωμής δανείων ή αγορών με δόσεις, δυσκολίες στην πληρωμή πάγιων λογαριασμών, δυσκολία αντιμετώπισης των συνήθων αναγκών, ποιότητα ζωής) δεν αφορά μόνο το φτωχό πληθυσμό, αλλά και σημαντικό μέρος του μη φτωχού πληθυσμού. Για παράδειγμα, το ποσοστό του πληθυσμού που διαμένει σε κατοικία με στενότητα χώρου ανέρχεται σε 25,9% για το σύνολο του πληθυσμού, ενώ εξειδικεύεται σε 23,2% για το μη φτωχό πληθυσμό και 35,8% για το φτωχό πληθυσμό. Επίσης, το 24,9% του μη φτωχού πληθυσμού έχει οικονομική δυσκολία να αντιμετωπίσει έκτακτες αλλά αναγκαίες δαπάνες αξίας περίπου 600 ευρώ, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το φτωχό πληθυσμό εκτιμάται σε 69,5%.

Τέλος, η αναδιανεμητική επίδραση των κοινωνικών παροχών στην Ελλάδα, αν και βελτιώθηκε τα τελευταία έτη, παραμένει περιορισμένη σε σύγκριση με τις άλλες χώρες της

ΕΕ. Η μείωση της φτώχειας εξαιτίας του συνόλου των κοινωνικών δαπανών περιορίζεται στις 23,5 εκατοστιαίες μονάδες (εκ των οποίων 20,1 λόγω συντάξεων και μόλις 3,4 λόγω κοινωνικών επιδομάτων) στην περίπτωση της Ελλάδος, έναντι 27,3 μονάδων (17,9 λόγω συντάξεων και 9,4 λόγω κοινωνικών επιδομάτων) για το μέσο όρο των χωρών της ΕΕ. Επισημαίνεται πάντως ότι αυτός ο δείκτης αποτελεσματικότητας είχε βελτιωθεί στην Ελλάδα τα τελευταία έτη πριν από την κρίση (από 19,6 εκατοστιαίες μονάδες το 2005 σε 23,5 το 2011). Η βελτίωση αυτή προήλθε κυρίως από τη μείωση του ποσοστού φτώχειας λόγω των συντάξεων (από 16,6 εκατοστιαίες μονάδες το 2005 σε 20,1 το 2011, βλ. Πίνακα VII.8) και ειδικότερα λόγω των αυξήσεων που χορηγήθηκαν στις κατώτερες συντάξεις και το ΕΚΑΣ τα τελευταία έτη πριν από την περίοδο της τρέχουσας κρίσης.

Συνοψίζοντας, ορισμένες δυσμενείς εξελίξεις κατά τη διάρκεια της τρέχουσας κρίσης και κυρίως η δραματική αύξηση του ποσοστού ανεργίας (από 7,2% το β' και το γ' τρίμηνο του 2008 σε 26,8% τον Οκτώβριο του 2012) εκτιμάται ότι συνετέλεσαν στην αύξηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα. Πιο δραματική ήταν η επιδείνωση των δεικτών της απόλυτης φτώχειας, οι οποίοι υπολογίζονται κρατώντας τη "γραμμή" οριοθέτησης της φτώχειας σταθερή (τιμαριθμικά αναπροσαρμοσμένη) στα επίπεδα που ήταν πριν από την τρέχουσα κρίση. Επισημαίνεται επίσης ότι η σημαντική αύξηση του αριθμού των ανέργων (από 355 χιλιάδες το γ' τρίμηνο του 2008 σε 1.345,7 χιλιάδες άτομα τον Οκτώβριο του 2012) συνδυάζεται και με άλλες, ακόμη πιο ανησυχητικές, παραμέτρους – ιδίως το γεγονός ότι η **ανεργία έχει πλέον πλήξει τον "σκληρό πυρήνα" του εργατικού δυναμικού,**

25 Βλ. "Σχολικά γεύματα στην Ελλάδα της κρίσης", Ενημερωτικό Δελτίο 4/2013 της Ομάδας Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

26 Είναι ενδεικτικό ότι το Δημοτικό Βρεφονομείο της Αθήνας έχει αναλάβει τη σίτιση περίπου 8.000 παιδιών των βρεφονηπιακών σταθμών του Δήμου Αθηναίων, ενώ από το Δεκέμβριο του 2012 η Τράπεζα της Ελλάδος και ο Σύλλογος Υπαλλήλων Τράπεζας της Ελλάδος ανταποκρίθηκαν από κοινού σε έκκληση του Δημοτικού Βρεφονομείου για την κάλυψη της δαπάνης σίτισης περίπου 650 άπορων παιδιών από ολοήμερα δημοτικά σχολεία και νηπιαγωγεία.

καθώς το μερίδιο των ανέργων που δηλώνουν “αρχηγοί ή υπεύθυνοι νοικοκυριού” έχει αυξηθεί κατά 10 περίπου εκατοστιαίες μονάδες την τελευταία τριετία. Καθώς μόλις το 29,4% των εγγεγραμμένων ανέργων στα μητρώα του ΟΑΕΔ το Δεκέμβριο του 2012 λάμβανε κάποιου είδους επίδομα ανεργίας,²⁷ εκτιμάται ότι η επιμήκυνση της περιόδου επιδότησης των ανέργων και κυρίως η διεύρυνση της ομάδας των δικαιούχων επιδότησης με άλλα άνεργα άτομα, όπως είναι οι ελεύθεροι επαγγελματίες και οι έμποροι που λόγω της κρίσης σταμάτησαν την επαγγελματική τους δραστηριότητα, αποτελούν μέτρα που θα μπο-

ρούσαν να συμβάλουν στη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής.²⁸

²⁷ Από το σύνολο των 797.578 εγγεγραμμένων ανέργων στα μητρώα του ΟΑΕΔ το Δεκέμβριο του 2012, ο αριθμός των επιδοτούμενων ανέργων ανήλθε σε 234.455 άτομα. Από το σύνολο των επιδοτούμενων ανέργων, το 58,7% ήταν κοινοί επιδοτούμενοι, το 30,2% εποχικοί τουριστικών επαγγελμάτων επιδοτούμενοι, το 8,2% εποχικοί λοιποί επιδοτούμενοι (αγροτικά), το 1,8% επιδοτούμενοι σε οικοδομοτεχνικά επαγγέλματα, το 0,8% εκπαιδευτικοί επιδοτούμενοι και το 0,3% λοιποί επιδοτούμενοι. Βλ. Ανακοίνωση Γραφείου Τύπου ΟΑΕΔ, 21.1.2013, Στατιστικά στοιχεία ΟΑΕΔ: Δεκέμβριος 2012.

²⁸ Επίκειται η έκδοση της απαιτούμενης Υπουργικής Απόφασης, που θα ενεργοποιήσει τον Ειδικό Λογαριασμό Ανεργίας υπέρ των Αυτοτελώς και Ανεξαρτήτως Απασχολούμενων, ο οποίος συστάθηκε με το άρθρο 44 του Ν. 3986/2011 και ενισχύεται με τις πρόσθετες εισφορές των ασφαλισμένων, προκειμένου να χορηγείται επίδομα ανεργίας σε εμπόρους και ελεύθερους επαγγελματίες που κλείνουν τις επιχειρήσεις τους.

VIII ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ, ΕΞΩΣΤΡΕΦΕΙΑ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

I ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η δραστική μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών το 2012 οφείλεται σε συνδυασμό των επιδράσεων διαφόρων παραγόντων, τόσο της εσωτερικής αγοράς όσο και του διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος. Έτσι, το 2012 το ύψος του ελλείμματος μειώθηκε μόλις στο 1/4 περίπου του αντιστοίχου του 2011, δηλαδή σε 5,6 δισεκ. ευρώ, έναντι 20,6 δισεκ. ευρώ το 2011 (βλ. Πίνακα VIII.1). Το έλλειμμα περιορίστηκε στο 2,9% του ετήσιου ΑΕΠ το 2012 (έναντι 9,9% το 2011 και 14,9% το 2008), ενώ η μείωση αναμένεται να συνεχιστεί τόσο το τρέχον έτος όσο και το 2014. Εάν μάλιστα δεν ληφθούν υπόψη οι καθαρές πληρωμές για εισαγωγές καυσίμων καθώς και οι καθαρές πληρωμές τόκων επί του δημόσιου χρέους, το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών παρουσίασε σημαντικό πλεόνασμα (4,5% του ΑΕΠ το 2012). Πλεονασματικό επίσης ήταν το ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών εκτός καυσίμων και πλοίων (3,3% του ΑΕΠ το 2012).

Η δραστική μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών το 2012 αντανακλά κυρίως (α) τη μείωση των καθαρών πληρωμών τόκων επί του δημόσιου χρέους λόγω της εφαρμογής του PSI, καθώς και εξαιτίας της χρονικής μετατόπισης της καταβολής των τόκων που αφορούν δάνεια του μηχανισμού στήριξης, λόγω αναπροσαρμογής του επιτοκίου (η τελευταία αυτή μείωση καταγράφηκε τον Ιούνιο) και (β) τη μείωση των εισαγωγών καταναλωτικών, ενδιάμεσων και κεφαλαιακών αγαθών λόγω της συνεχιζόμενης ύφεσης και της μεγάλης υποχώρησης της κατανάλωσης και των επενδύσεων. Σε μικρότερο βαθμό, η μείωση του ελλείμματος αντανακλά την ανάκαμψη των εξαγωγών αγαθών εκτός καυσίμων και πλοίων, οι εισπράξεις από τις οποίες το 2012 απείχαν ελάχιστα (μόλις κατά 0,9%) από το υψηλό επίπεδο του 2008. Η ανάκαμψη αυτή, που άρχισε από τα μέσα του 2010, συνδεόταν τόσο με την ανάκαμψη (τότε) της ευρωπαϊκής οικονομίας όσο και με τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας κόστους (που άρχισε το

2010). Ωστόσο, η ανάκαμψη των εξαγωγών αγαθών δεν συνοδεύθηκε από ανάλογη ανάκαμψη των εξαγωγών υπηρεσιών (δηλαδή κυρίως των εισπράξεων από ταξιδιωτικές υπηρεσίες και υπηρεσίες μεταφορών), τα επίπεδα των οποίων το 2012 εξακολουθούσαν να υπολείπονται κατά 13,9% και 30,8% αντίστοιχα των υψηλών επιπέδων του 2008.

Οι παράγοντες που συνετέλεσαν στη μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών έως το 2012 και αναμένεται να στηρίξουν και περαιτέρω μείωσή του έως το 2014 δεν αρκούν για να καταστήσουν διατηρήσιμο το χαμηλό επίπεδο του ελλείμματος σε μακροχρόνια βάση. Προκειμένου αυτό να επιτευχθεί, απαιτείται να αντιμετωπιστούν δομικά προβλήματα όπως είναι η ενεργειακή εξάρτηση της οικονομίας από το εξωτερικό, η περιορισμένη δυνατότητα υποκατάστασης των εισαγόμενων ειδών από αντίστοιχα εγχωρίως παραγόμενα, αλλά και το σχετικά υψηλό εισαγωγικό περιεχόμενο των εξαγόμενων αγαθών.¹ Σε αντίθετη περίπτωση, η τάση διεύρυνσης του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών θα αναζωπυρωνόταν μετά την ανάκαμψη της οικονομίας και επομένως ενδεχομένη δυσχέρεια χρηματοδότησής του θα αποτελούσε σημαντική πηγή ανισορροπίας.² Ο κίνδυνος αυτός απομακρύνεται στο βαθμό που η ανάκαμψη θα επιτευχθεί με τη βοήθεια ξένων άμεσων επενδύσεων οι οποίες μπορούν να συντελέσουν σε παραγωγική δραστηριότητα για την υποκατάσταση των εισαγόμενων με αντίστοιχα εγχωρίως παραγόμενα προϊόντα. Στην περίπτωση αυτή, οι ξένες άμεσες επενδύσεις θα περιορίσουν το έλλειμμα των τρεχουσών συναλλαγών και θα συμβάλουν στη χρηματοδότησή του, συντελώντας ταυτόχρονα στην ενίσχυση

1 Αυτό, σύμφωνα με στοιχεία του ΟΟΣΑ για το 2005, υπολογίζεται σε 35% για τη μεταποίηση, χωρίς να υπολογίζονται οι εισαγωγές αγαθών που αφορούν κεφαλαιακό εξοπλισμό που χρησιμοποιείται για την παραγωγή εξαγόμενων.

2 Προς την κατεύθυνση αυτή τείνουν και τα συμπεράσματα του ΟΟΣΑ (OECD, *Economic Outlook* No. 92, Νοέμβριος 2012, Box 1. 4, διάγραμμα στη σελ. 45), σύμφωνα με τα οποία σε συνθήκες μηδενικού παραγωγικού κενού (και όχι αρνητικού, όπως σήμερα), το κυκλικά διορθωμένο έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών για το 2012 θα ήταν μεγαλύτερο κατά 2,5 εκατοστιαίες μονάδες.

Πίνακας VIII.1 Ισοζύγιο πληρωμών

(εκατ. ευρώ)

	Ιανουάριος-Δεκέμβριος		
	2010	2011	2012*
I ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ (I.A+I.B+I.Γ+I.Δ)	-22.506,0	-20.633,5	-5.583,7
I.A Εμπορικό ισοζύγιο (I.A.1-I.A.2)	-28.279,6	-27.229,1	-19.582,7
Ισοζύγιο καυσίμων	-8.627,2	-11.126,9	-10.220,0
Εμπορικό ισοζύγιο χωρίς καύσιμα	-19.652,4	-16.102,1	-9.362,8
Ισοζύγιο πλοίων	-3.672,7	-3.370,9	-1.042,6
Εμπορικό ισοζύγιο χωρίς καύσιμα και πλοία	-15.979,7	-12.731,2	-8.320,1
I.A.1 Εξαγωγές αγαθών	17.081,5	20.230,6	22.017,6
Καύσιμα	4.950,0	6.187,7	7.426,4
Πλοία (εισπράξεις)	858,1	695,1	737,8
Λοιπά αγαθά	11.273,4	13.347,8	13.853,5
I.A.2 Εισαγωγές αγαθών	45.361,0	47.459,6	41.600,4
Καύσιμα	13.577,1	17.314,6	17.646,3
Πλοία (πληρωμές)	4.530,8	4.066,0	1.780,4
Λοιπά αγαθά	27.253,1	26.079,0	22.173,7
I.B Ισοζύγιο υπηρεσιών (I.B.1-I.B.2)	13.248,5	14.629,6	14.719,4
I.B.1 Εισπράξεις	28.477,8	28.609,2	27.105,6
Ταξιδιωτικό	9.611,3	10.504,7	10.024,1
Μεταφορές	15.418,4	14.096,6	13.286,4
Λοιπές υπηρεσίες	3.448,1	4.007,9	3.795,2
I.B.2 Πληρωμές	15.229,4	13.979,6	12.386,3
Ταξιδιωτικό	2.156,0	2.266,5	1.848,7
Μεταφορές	8.155,4	7.234,4	6.322,0
Λοιπές υπηρεσίες	4.917,9	4.478,7	4.215,5
I.Γ Ισοζύγιο εισοδημάτων (I.Γ.1-I.Γ.2)	-7.673,8	-8.594,8	-2.164,8
I.Γ.1 Εισπράξεις	4.009,3	3.322,1	3.272,8
Αμοιβές, μισθοί	199,7	188,0	200,0
Τόκοι, μερίσματα, κέρδη	3.809,6	3.134,1	3.072,7
I.Γ.2 Πληρωμές	11.683,1	11.916,9	5.437,5
Αμοιβές, μισθοί	377,6	470,0	468,0
Τόκοι, μερίσματα, κέρδη	11.305,5	11.447,0	4.969,6
I.Δ Ισοζύγιο τρεχουσών μεταβιβάσεων (I.Δ.1-I.Δ.2)	198,9	560,8	1.444,4
I.Δ.1 Εισπράξεις	4.654,3	4.435,0	5.124,6
Γενική κυβέρνηση (κυρίως μεταβιβάσεις από ΕΕ)	3.188,5	3.254,9	4.060,2
Λοιποί τομείς (μεταναστευτικά εμβάσματα κ.λπ.)	1.465,8	1.180,1	1.064,4
I.Δ.2 Πληρωμές	4.455,4	3.874,2	3.680,2
Γενική κυβέρνηση (κυρίως πληρωμές προς ΕΕ)	2.860,4	2.485,4	2.647,9
Λοιποί τομείς	1.595,0	1.388,8	1.032,3
II ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ (II.1-II.2)	2.071,5	2.671,8	2.327,6
II.1 Εισπράξεις	2.356,2	2.932,7	2.564,6
Γενική κυβέρνηση (κυρίως μεταβιβάσεις από ΕΕ)	2.239,3	2.798,5	2.486,0
Λοιποί τομείς	116,9	134,2	78,6
II.2 Πληρωμές	284,7	260,8	237,1
Γενική κυβέρνηση (κυρίως πληρωμές προς ΕΕ)	15,8	12,7	13,7
Λοιποί τομείς	268,9	248,1	223,3
III ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ (I+II)	-20.434,5	-17.961,7	-3.256,1
IV ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΧΡΗΜ/ΚΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ (IV.A+IV.B+IV.Γ+IV.Δ)	20.853,9	17.838,1	3.556,0
IV.A Άμεσες επενδύσεις ¹	-927,0	-452,6	2.322,4
Κατοίκων στο εξωτερικό	-1.176,2	-1.274,9	30,4
Μη κατοίκων στην Ελλάδα	249,2	822,3	2.292,0
IV.B Επενδύσεις χαρτοφυλακίου ¹	-20.855,0	-19.778,3	-100.503,9
Απαιτήσεις	13.278,7	4.139,0	-58.686,1
Υποχρεώσεις	-34.133,6	-23.917,3	-41.817,8
IV.Γ Λοιπές επενδύσεις ¹	42.538,8	38.050,0	101.742,6
Απαιτήσεις	7.658,7	7.638,7	13.976,2
Υποχρεώσεις	34.880,2	30.411,3	87.766,4
(Δάνεια γενικής κυβέρνησης)	29.978,18	39.873,869	109.093,94
IV.Δ Μεταβολή συναλλαγματικών διαθεσίμων ²	97,0	19,0	-5,0
V ΤΑΚΤΟΠΟΙΗΤΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	-419,4	123,6	-299,9
ΥΨΟΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ	4.777	5.332	5.500

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

* Προσωρινά στοιχεία.

1 (+) καθαρή εισροή, (-) καθαρή εκροή.

2 (+) μείωση, (-) αύξηση.

του ρυθμού ανάπτυξης της οικονομίας και στη μείωση της ανεργίας. Προϋπόθεση ωστόσο για την προσέλκυση ξένων άμεσων επενδύσεων είναι η δημιουργία ευνοϊκού επενδυτικού κλίματος – επομένως και η αντιμετώπιση των δυσλειτουργιών των αγορών προϊόντων και εργασίας, η διευκόλυνση της παροχής ρευστότητας κυρίως σε εξαγωγικές επιχειρήσεις, καθώς και η απλούστευση των περίπλοκων γραφειοκρατικών διαδικασιών οι οποίες τροφοδοτούν φαινόμενα εκτεταμένης διαφθοράς.³

Επισημαίνεται όμως ότι, ενώ η αντιμετώπιση δομικών αδυναμιών αυτού του είδους απαιτεί συνήθως μακροχρόνιο ορίζοντα, στην περίπτωση της Ελλάδος τα διαθέσιμα χρονικά περιθώρια έχουν περιοριστεί σε σημαντικό βαθμό, καθώς η οικονομία βρίσκεται σε συνθήκες ύφεσης για έκτο κατά σειρά έτος. Αυτή η παρατεταμένη ύφεση και η παρεπόμενη μακροχρόνια αποχή των συντελεστών παραγωγής από την οικονομική δραστηριότητα, σε συνδυασμό με τη ραγδαία τεχνολογική εξέλιξη σε πολλούς κλάδους της οικονομίας, κινδυνεύει να οδηγήσει σε σταδιακή απαξίωση του πάγιου και του ανθρώπινου κεφαλαίου της ελληνικής οικονομίας.

2 ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ

2.1 ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ

Η μείωση του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου κατά 7,6 δισεκ. ευρώ κατά τη διάρκεια του 2012 αντανάκλα τον περιορισμό του ελλείμματος εκτός καυσίμων και πλοίων κατά 4,4 δισεκ. ευρώ και των καθαρών πληρωμών για αγορές πλοίων κατά 2,3 δισεκ. ευρώ, ενώ και οι καθαρές πληρωμές για εισαγωγές καυσίμων, οι οποίες αντιπροσωπεύουν λίγο περισσότερο από το μισό του συνολικού εμπορικού ελλείμματος, περιορίστηκαν κατά 907 εκατ. ευρώ. Η βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου χωρίς καύσιμα αντιπροσωπεύει το 44,8% της συνολικής βελτίωσης του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.

Το 2012 συνεχίστηκε ο περιορισμός των πληρωμών για εισαγωγές αγαθών εκτός καυσίμων και πλοίων με ρυθμό 15,0%, ταχύτερο από εκείνο του 2011 (4,3%). Παράλληλα, οι εισπράξεις από αντίστοιχες εξαγωγές συνέχισαν να αυξάνονται, αν και σημειώθηκε σημαντική επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου σε 3,8% (από 18,4% το 2011), με αποτέλεσμα το ποσοστό κάλυψης των πληρωμών από τις εισπράξεις να φθάσει το 62,5% (έναντι 51,2% το 2011).

Ο δραστικός περιορισμός του εμπορικού ελλείμματος είναι αποτέλεσμα της παρατεταμένης ύφεσης στην εσωτερική αγορά, δεδομένου ότι η μείωση της εισαγωγικής δαπάνης οφείλεται κυρίως στην περιστολή της καταναλωτικής και επενδυτικής δραστηριότητας. Επιπλέον, η επιτάχυνση του ρυθμού μείωσης οφείλεται στην περαιτέρω πτώση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών και στον περιορισμό της ρευστότητας των ελληνικών επιχειρήσεων. Το 2012 καταγράφηκε ταχύτερη μείωση των εισαγωγών μη διαρκών καταναλωτικών αγαθών, ενώ οι αντίστοιχες πληρωμές καθώς και εκείνες για εισαγωγές πρώτων υλών (εκτός καυσίμων) είχαν συγκρατήσει τη μείωση της συνολικής εισαγωγικής δαπάνης το 2011.

Η άνοδος των εξαγωγών οφείλεται στην προσπάθεια των ελληνικών επιχειρήσεων για απόκτηση ή διεύρυνση της πρόσβασής τους στις αγορές του εξωτερικού, λόγω μειωμένης ζήτησης στην εσωτερική αγορά. Όμως η επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου των εξαγωγών οφείλεται εν μέρει στη μείωση της εξωτερικής

³ Το πρόβλημα της γραφειοκρατίας στην Ελλάδα και το παρεπόμενο πρόβλημα της διαφθοράς, που αποθαρρύνουν την επενδυτική προτοβουλία, αντικατοπτρίζονται στις ιδιαίτερες χαμηλές επιδόσεις της χώρας μας σε αξιολογήσεις διεθνών οργανισμών όπως η Διεθνής Διαφάνεια ("Money, Politics, Power: Corruption Risks in Europe", Ιούνιος 2012), η οποία την κατατάσσει στην 125η θέση μεταξύ 142 χωρών, και το World Economic Forum (*Global Competitiveness Report 2012-2013*), σύμφωνα με την έκθεση του οποίου η κατάταξη της χώρας υποχωρεί στην 96η θέση μεταξύ 144 οικονομιών, ενώ και στις δύο αυτές εκθέσεις η Ελλάδα κατατάσσεται τελευταία μεταξύ των χωρών της ΕΕ. Αντίθετα, η Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank, *Doing Business 2013*) κατατάσσει την Ελλάδα στην 78η θέση μεταξύ 185 χωρών με την επισήμανση ότι έχει σημειώσει σημαντική πρόοδο στην διευκόλυνση και ενθάρρυνση του επιχειρείν στη χώρα (βλ. και Παράρτημα του παρόντος κεφαλαίου).

ζήτησης, κυρίως από χώρες της ΕΕ, η οποία εξακολουθεί να είναι η μεγαλύτερη αγορά για τα ελληνικά προϊόντα, ενώ οι εξαγωγείς αντιμετωπίζουν σοβαρούς περιορισμούς ρευστότητας, που έχουν ως αποτέλεσμα δυσχέρειες στην προμήθεια πρώτων υλών και ενδιάμεσων προϊόντων.

Τα διαθέσιμα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για τις εμπορευματικές συναλλαγές δείχνουν, ήδη από το 2011, σταδιακή μετατόπιση στη γεωγραφική κατανομή των ελληνικών εξαγωγών από τις χώρες της ΕΕ προς τις χώρες εκτός ΕΕ. Η τάση αυτή εκτροπής προς άλλες αγορές εντάθηκε το 2012, λόγω της μειωμένης ζήτησης από την αρχή του έτους, διαπίστωση η οποία ισχύει ακόμη και για τις εξαγωγές προς τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία, που αποτελούν τις σημαντικότερες αγορές ελληνικών προϊόντων στη Νοτιανατολική Ευρώπη. Κατά συνέπεια, η συνεχιζόμενη συνολική άνοδος των εξαγωγών βασίζεται στην εξαγωγική δραστηριότητα σε αγορές τρίτων χωρών, που ήδη απορροφούν αξιόλογο ποσοστό των ελληνικών εξαγόμενων προϊόντων, όπως οι ΗΠΑ, η Ρωσία, η Τουρκία και οι χώρες της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής, αλλά και άλλες χώρες όπως η Ιαπωνία, η Κίνα και η Ινδία. Παρά το ότι η επέκταση στις εκτός ΕΕ αγορές είναι εντυπωσιακή και ευνοεί μια θετική προοπτική των ελληνικών εξαγωγών, η συμβολή των συγκεκριμένων αγορών στο σύνολο των ελληνικών εξαγωγικών εισπράξεων παραμένει ακόμη μικρή.

Παρά τις ανωτέρω εξελίξεις, οι κυριότεροι αποδέκτες των ελληνικών εξαγωγών εξακολουθούν να είναι οι αγορές της ΕΕ, προς τις οποίες με βάση στοιχεία Ιανουαρίου-Νοεμβρίου του 2012 εξάγεται ποσοστό 60,8% του συνόλου, έναντι ποσοστού 65,8% την αντίστοιχη περίοδο του 2011 (ΕΛΣΤΑΤ – εξαγωγές εκτός πετρελαιοειδών). Οι μεγαλύτερες αγορές είναι εκείνες της Γερμανίας και της Ιταλίας, καθώς επίσης και της Κύπρου, της Βουλγαρίας και του Ηνωμένου Βασιλείου, ενώ οι ΗΠΑ, η Τουρκία και η Ρωσία βρίσκονται πλέον μεταξύ των πρώτων 10 προορισμών για τα ελληνικά προϊόντα.

Όσον αφορά την κατανομή των εισαγωγών κατά χώρα/περιοχή προέλευσης, δεν σημειώθηκαν αξιόλογες μεταβολές, αν και η αξία των εισαγωγών από την ΕΕ, όπου καταλήγει το σημαντικότερο ποσοστό της εισαγωγικής δαπάνης, μειώθηκε με ρυθμό βραδύτερο από ό,τι οι εισαγωγές από εκτός ΕΕ χώρες.

Σύμφωνα με τα αναλυτικά ετήσια στοιχεία του ισοζυγίου πληρωμών, τη μεγαλύτερη συμβολή στην άνοδο των εξαγωγικών εισπράξεων είχαν οι κατηγορίες των “λοιπών προϊόντων μεταποίησης” (προϊόντα μεταποίησης εκτός χημικών, μεταλλουργίας, μηχανημάτων και μεταφορικών μέσων)⁴ και των αγροτικών προϊόντων⁵ (που εξηγούν το 45% και το 33% της συνολικής μεταβολής αντίστοιχα).⁶ Αντίθετα, οι εισπράξεις από εξαγωγές προϊόντων μεταλλουργίας, που είχαν εξαιρετική επίδοση το 2011, περιορίστηκαν το 2012, εξέλιξη η οποία εν μέρει αποδίδεται στη μείωση των τιμών αυτών των προϊόντων στις διεθνείς αγορές. Επίσης, στην κατηγορία των χημικών-πλαστικών αυξήθηκαν οι εισπράξεις από εξαγωγές πλαστικών, ενώ μειώθηκαν εκείνες από φαρμακευτικά προϊόντα. Πάντως, δεν παρατηρήθηκε σημαντική μεταβολή στη σύνθεση των εξαγόμενων κατά κατηγορία προϊόντος.

Η μείωση της δαπάνης για εισαγωγές εκτός καυσίμων και πλοίων, η οποία είχε επιβραδυνθεί το 2011, άρχισε να επιταχύνεται το 2012, ενώ η δαπάνη για εισαγωγές καυσίμων αυξήθηκε μεν το 2012, αλλά με μικρότερο ρυθμό σε σχέση με το 2011. Σύμφωνα με τα αναλυτικά στοιχεία του ισοζυγίου πληρωμών, το 2012 μεγαλύτερη ήταν η μείωση της δαπάνης για εισαγωγές πρώτων υλών και ενδιάμεσων προϊόντων (21,6%), η οποία είχε

⁴ Κυρίως τα μη μεταλλικά ορυκτά, το βαμβάκι (είδη από βαμβάκι και νήματα) και τα είδη ένδυσης (κυρίως πλεκτά).

⁵ Κυρίως ελαιολάδου, παρασκευασμάτων λαχανικών και φρούτων, γαλακτοκομικών, σααχάρων και αλεύρων.

⁶ Μεγαλύτερη ήταν η συμμετοχή της κατηγορίας των αγαθών που δεν μπορούν να ταξινομηθούν, των οποίων οι εισπράξεις αυξήθηκαν το 2012, λόγω της αναπροσαρμογής προς τα άνω του κατώτατου ορίου της αξίας των εμπορικών συναλλαγών για τις οποίες τα πιστωτικά ιδρύματα είναι υποχρεωμένα να ενημερώνουν την Τράπεζα της Ελλάδος προκειμένου να καταρτίζεται η στατιστική του ισοζυγίου πληρωμών.

παρουσιάζει άνοδο το 2010 και το 2011, ενώ συνεχίστηκε η μείωση της δαπάνης για εισαγωγές κεφαλαιακών αγαθών (20,8%), λόγω του περιορισμού της επενδυτικής και παραγωγικής δραστηριότητας. Πιο συγκεκριμένα, η μείωση της δαπάνης για εισαγωγές προέρχεται κυρίως από τα χημικά προϊόντα (σε μεγάλο βαθμό από τα φαρμακευτικά), τα προϊόντα μεταλλουργίας και το μηχανολογικό εξοπλισμό.⁷ Όμως το 2012 μειώθηκε επίσης και η δαπάνη για εισαγωγές καταναλωτικών αγαθών και ειδικότερα μη διαρκών καταναλωτικών αγαθών (εκ των οποίων το 1/3 περίπου είναι τρόφιμα, η δαπάνη για εισαγωγές των οποίων δεν μεταβλήθηκε σημαντικά), και μάλιστα με πολύ ταχύτερο ρυθμό από ό,τι το 2011 (16,3% το 2012 έναντι 6,7% το 2011).

2.2 ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Το ισοζύγιο υπηρεσιών το 2012 παρουσίασε πλεόνασμα ύψους 14,7 δισεκ. ευρώ, ελαφρά αυξημένο κατά 0,6% σε σχέση με το 2011. Η αύξηση αυτή οφείλεται κυρίως στην άνοδο των καθαρών εισπράξεων από υπηρεσίες μεταφορών και δευτερευόντως στη μείωση των καθαρών πληρωμών για “λοιπές” υπηρεσίες, ενώ οι καθарές εισπράξεις από ταξιδιωτικές υπηρεσίες παρουσίασαν οριακή μείωση.

Η μείωση των καθαρών εισπράξεων από ταξιδιωτικές υπηρεσίες⁸ οφείλεται κυρίως στη μείωση των ταξιδιωτικών δαπανών στην Ελλάδα από μη κατοίκους κατά 4,6% ή 481 εκατ. ευρώ σε σύγκριση με το 2011, ενώ οι αφίξεις μη κατοίκων μειώθηκαν με μέσο ετήσιο ρυθμό 5,5%⁹ και έφθασαν τα 15,5 εκατ. επισκέπτες (σύμφωνα με τα στοιχεία της “έρευνας συνόρων” της Τράπεζας της Ελλάδος). Οι ταξιδιωτικές δαπάνες στο εξωτερικό από κατοίκους Ελλάδος περιορίστηκαν κατά 18,4% ή 418 εκατ. ευρώ, με αποτέλεσμα τη μείωση των καθαρών εισπράξεων μόνο κατά 63 εκατ. ευρώ. Η τουριστική κίνηση εμφανίζεται μεν μειωμένη μετά τη σημαντική περυσινή άνοδο,¹⁰ παρουσιάζει όμως τάση εξομάλυνσης μετά το πρώτο εξάμηνο του 2012,¹¹

καθώς με τη λήξη της παρατεταμένης διπλής προεκλογικής περιόδου αποκαταστάθηκε το κλίμα εμπιστοσύνης με θετικές συνέπειες για τις αφίξεις.¹² Πράγματι οι απώλειες σε ετήσια βάση περιορίστηκαν σημαντικά τόσο στις αφίξεις όσο και στις ακαθάριστες εισπράξεις, ενώ άνοδος σημειώθηκε από παραδοσιακές αγορές όπως το Ηνωμένο Βασίλειο αλλά και νέες αγορές όπως η Ρωσία¹³ και η Κίνα. Σημειώνεται όμως ότι λόγω του δυσμενούς οικονομικού περιβάλλοντος η *εγχώρια ταξιδιωτική αγορά* υπέστη σημαντικές απώλειες όσον αφορά τον κύκλο εργασιών.¹⁴

Στον τομέα της κρουαζιέρας καταγράφηκε μικρή μείωση του αριθμού αφίξεων τουριστών, αντίθετα προς την αύξηση που είχε καταγραφεί το 2011 λόγω της “Αραβικής Άνοιξης”.¹⁵ Εξάλλου υπάρχουν εν εξελίξει επενδυτικά σχέδια αναβάθμισης και κατασκευής λιμένων κρουαζιέρας, τα οποία – με την παράλληλη άρση διαρθρωτικών εμποδίων – θα οδηγήσουν στην αύξηση της χρήσης των ελληνικών λιμένων ως βάσεων εκκίνησης και επιστροφής (home ports) και όχι μόνον ως λιμένων διέλευσης, με αποτέλεσμα να ενισχυθεί ή ανταγωνιστικότητα των ελληνικών λιμένων και η Ελλάδα να βελτιώσει την κατά-

7 Η δαπάνη για εισαγωγές αγαθών που δεν είναι δυνατόν να ταξινομηθούν αυξήθηκε κατά το εξεταζόμενο χρονικό διάστημα, όπως και το 2011, μετά την τροποποίηση του κατωτάτου ορίου καταγραφής.

8 Σημειώνεται ότι οι καθарές εισπράξεις από την παροχή ταξιδιωτικών υπηρεσιών συνέβαλαν με ποσοστό 55,5% στο σύνολο των καθαρών εισπράξεων από υπηρεσίες και αντιστάθμισαν το 41,7% του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου.

9 Η μείωση αυτή εν μέρει αντισταθμίστηκε από την αύξηση κατά 1,0% της μέσης ανά ταξίδι δαπάνης.

10 Η αυξημένη τουριστική κίνηση του 2011 οφειλόταν στην εκτροπή του τουριστικού ρεύματος από χώρες της Βόρειας Αφρικής προς την Ελλάδα μετά τις αναταραχές στις χώρες αυτές.

11 Οι αφίξεις αλλά και οι ακαθάριστες εισπράξεις κατά το πρώτο εξάμηνο του 2012 εμφανίζουν μεγάλη μείωση 9% και 10% αντίστοιχα.

12 Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία του ΣΕΤΕ, οι αφίξεις αλλοδαπών στα κύρια αεροδρόμια της χώρας το 2012 μειώθηκαν κατά 3,3%. Οι εν λόγω αφίξεις αντιπροσωπεύουν το 72% των συνολικών αφίξεων (με κάθε μέσο) ξένων τουριστών στη χώρα μας.

13 Οι αφίξεις από την Ρωσία (871 χιλ. επισκέπτες) αυξήθηκαν κατά 19% την περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου 2012 σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2011.

14 IOBE, *Η Ελληνική Οικονομία*, 4/12, 2012.

15 Ο αριθμός των επιβατών κρουαζιέρας για το 2012 εμφανίζεται αυξημένος κατά 5% σε σχέση με το 2010 σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της Τεχνικής Επιτροπής Κρουαζιέρας της Ένωσης Λιμένων Ελλάδος (ΕΛΙΜΕ). Τα στοιχεία του 2011 δεν θεωρούνται στατιστικώς συγκρίσιμα, λόγω της αλλαγής των δρομολογίων εξαιτίας των γεγονότων στις χώρες της Βόρειας Αφρικής.

τάξη της¹⁶ στον τομέα αυτό τόσο σε όρους αφίξεων όσο και σε όρους εσόδων.¹⁷

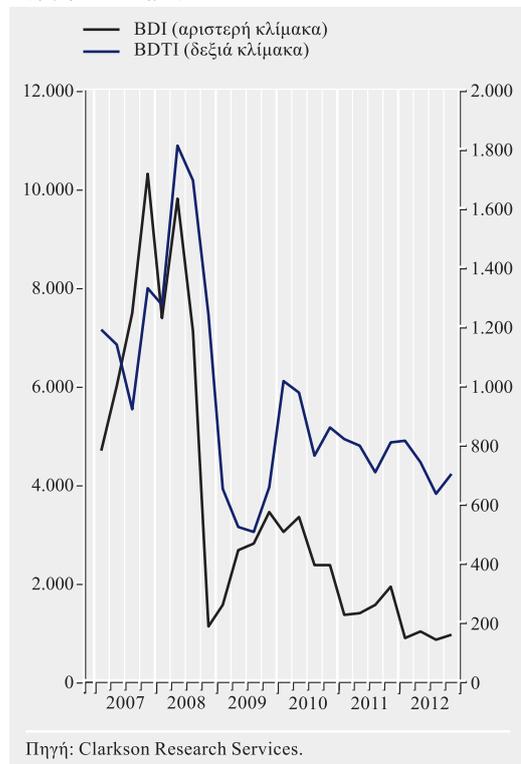
Οι προοπτικές για το 2013 είναι ευοίωνες, εφόσον υπολογίζεται ότι οι αφίξεις θα υπερβούν τα 17 εκατομμύρια σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του ΣΕΤΕ. Οι αισιόδοξες προβλέψεις βασίζονται στην αύξηση των κρατήσεων από χώρες όπως η Αγγλία και η Γερμανία, ενώ, υπό την προϋπόθεση ότι θα υπάρξει επιτάχυνση της διαδικασίας έκδοσης θεωρήσεων, υπολογίζεται ότι ο αριθμός των Ρώσων τουριστών θα υπερβεί εφέτος το ένα εκατομμύριο.

Ταυτόχρονα, οι καθαρές πληρωμές για “λοιπές υπηρεσίες” περιορίστηκαν κατά 10,7% ή 50 εκατ. ευρώ.

Εξάλλου, οι ακαθάριστες εισπράξεις από υπηρεσίες μεταφορών (κυρίως από την εμπορική ναυτιλία) μειώθηκαν κατά 5,7%, αλλά οι αντίστοιχες πληρωμές μειώθηκαν περισσότερο (κατά 12,6%), με αποτέλεσμα οι καθαρές εισπράξεις να αυξηθούν κατά 102 εκατ. ευρώ. Η πτώση των ναύλων στις διεθνείς αγορές κατά περίπου 24% συνεχίστηκε, καθώς ο παγκόσμιος στόλος αυξήθηκε με ταχύτερο ρυθμό από τον όγκο του παγκόσμιου εμπορίου.¹⁸ Ο κλάδος που επλήγη περισσότερο ήταν εκείνος των πλοίων μεταφοράς ξηρού φορτίου, δεδομένου ότι ο δείκτης ναύλων Baltic Dry Index κατέγραψε ετήσια μείωση της τάξεως του 41%. Αντίθετα, η μείωση στους ναύλους των πετρελαιοφόρων πλοίων (Baltic Dirty Tanker Index) περιορίστηκε στο 8% (βλ. Διάγραμμα VIII.1). Ωστόσο, η μείωση των ναύλων είχε οριακή αρνητική επίδραση στις εισπράξεις από την παροχή υπηρεσιών μεταφορών (κυρίως θαλάσσιων), καθώς αντισταθμίστηκε σε σημαντικό βαθμό από την ανατίμηση του δολαρίου ΗΠΑ έναντι του ευρώ κατά μέσο όρο το 2012. Πάντως, οι προοπτικές για το τρέχον έτος δεν είναι ευνοϊκές, δεδομένης της υπερπροσφοράς χωρητικότητας, της αύξησης του λειτουργικού κόστους, των δυσκολιών στην τραπεζική χρηματοδότηση και των μέτρων ρυθμών παγκόσμιας ανάπτυξης.¹⁹

Διάγραμμα VIII.1 Εξέλιξη δεικτών ναύλων πλοίων ξηρού φορτίου (BDI) και πετρελαιοφόρων (BDTI)

(τριμηνιαία στοιχεία)

Ειδικά για τον ελληνικό εμπορικό στόλο, σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, η δύναμή του σε όρους ολικής χωρητικότητας αυξήθηκε κατά 1,6% το Νοέμβριο του 2012 σε

¹⁶ Η Ελλάδα βρίσκεται στην τρίτη θέση στην Ευρώπη σε αριθμό αφίξεων επιβατών κρουαζιέρας, ενώ από πλευράς εσόδων από την κρουαζιέρα κατατάσσεται έκτη (European Cruise Council, *The Cruise Industry – Contribution of Cruise Tourism to the Economies of Europe*, 2012 edition).

¹⁷ “Κρουαζιέρα: Ένας Κλάδος με Δυναμικά Έσοδα Ύψους 2 δισ.”, Κλαδική Μελέτη Εθνικής Τράπεζας, Αύγουστος 2012. Τα διαρθρωτικά εμπόδια μεταξύ άλλων είναι οι θεσμικές δυσχερείες όσον αφορά τη σύναψη συμβάσεων παραχώρησης, η απουσία συστήματος κράτησης θέσεων πρόσδεσης κρουαζιεροπλοίων, οι σημαντικές ελλείψεις σε όρους υποδομών (κυρίως θέσεων πρόσδεσης και σταθμών εξυπηρέτησης επιβατών, τροφοδοσίας καυσίμων και επισκευής πλοίων). Η μελέτη προβλέπει ότι, υπό την προϋπόθεση ότι θα αφθούν αυτά τα εμπόδια, τα ετήσια έσοδα από την κρουαζιέρα θα ανέλθουν σε 1,2 έως 2 δισεκ. ευρώ το 2016 από 600 εκατ. ευρώ το 2011, ενώ θα δημιουργηθούν έως και 30 χιλιάδες νέες θέσεις εργασίας. Επομένως, το 2013 προβλέπεται να είναι έτος ανόδου για την κρουαζιέρα, εφόσον το λιμάνι του Πειραιά προβλέπεται να υποδεχθεί 659 κρουαζιερόπλοια και 2,2 εκατ. τουρίστες σύμφωνα με τα στοιχεία για την ακριβή ημέρα ελλιμενισμού (berth allocation) που τηρούνται από τον ΟΑΠ μέχρι 31.10.2012.

¹⁸ ΟΟΣΑ, *Economic Outlook* No. 92, Νοέμβριος 2012.

¹⁹ Εκτιμάται ότι εφέτος η προσφορά των πλοίων θα αυξηθεί περίπου κατά 8%, ενώ η ζήτηση μεταφορών θα παρουσιάσει αύξηση περίπου 4% (εκτιμήσεις του οίκου G. Moundreas SA).

σύγκριση με τον ίδιο μήνα του 2011 λόγω αντικατάστασης παλαιών πλοίων με νέα πλοία μεγαλύτερης χωρητικότητας.²⁰ Σημαντικό στοιχείο επίσης αποτελεί και η σταδιακή μείωση του μέσου όρου ηλικίας των υπό ελληνική σημαία πλοίων, ο οποίος τώρα βρίσκεται στα 10,5 έτη, όταν σε διεθνές επίπεδο είναι γύρω στα 12,5 έτη.

Σύμφωνα με μελέτη του IOBE όμως, η ετήσια συμβολή της ποντοπόρου ναυτιλίας στην οικονομία σε όρους προστιθέμενης αξίας έχει τη δυνατότητα ακόμη και να διπλασιαστεί, υπό την προϋπόθεση ότι πολλές από τις εργασίες που αφορούν το συγκεκριμένο κλάδο θα διεκπεραιώνονται στην ελληνική επικράτεια αντί στο εξωτερικό. Ένα τέτοιο ενδεχόμενο έχει τη δυνατότητα να συμβάλει στη δημιουργία περίπου 350 χιλιάδων θέσεων εργασίας επιπλέον.²¹

2.3 ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ

Ο δραστικός περιορισμός του ελλείμματος του ισοζυγίου εισοδημάτων κατά 6,4 δισεκ. ευρώ το 2012 οφείλεται αποκλειστικά στη σχεδόν ισόποση μείωση των πληρωμών για τόκους, μερίσματα και κέρδη, αποτέλεσμα του σημαντικού περιορισμού των καθαρών πληρωμών για τόκους επί των τίτλων του Δημοσίου που διακρατούν κάτοικοι του εξωτερικού. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται στην εφαρμογή του PSI, καθώς και στη χρονική μετάθεση της καταβολής των τόκων που αφορούν δάνεια του μηχανισμού στήριξης μέσω της ΕΚΤ, λόγω αναπροσαρμογής του επιτοκίου (που, όπως αναφέρθηκε, οδήγησε σε μείωση των πληρωμών τόκων τον Ιούνιο). Έτσι, η μείωση του ελλείμματος στο ισοζύγιο εισοδημάτων αντιστοιχεί σε 3,3% του ΑΕΠ, ενώ οι πληρωμές για τόκους θα συνεχίσουν να μειώνονται τα δύο επόμενα έτη.

2.4 ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ

Το 2012 το ισοζύγιο τρεχουσών μεταβιβάσεων παρουσίασε πλεόνασμα 1,4 δισεκ. ευρώ, έναντι 561 εκατ. ευρώ το 2011. Ειδικότερα, οι

καθαρές τρέχουσες μεταβιβαστικές εισπράξεις του τομέα της γενικής κυβέρνησης (κυρίως από την ΕΕ)²² αυξήθηκαν σε 1,4 δισεκ. ευρώ από 770 εκατ. ευρώ το 2011.

3 ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΚΕΦΑΛΙΑΚΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ

Το 2012 το πλεόνασμα του ισοζυγίου κεφαλαιακών μεταβιβάσεων διαμορφώθηκε σε 2,3 δισεκ. ευρώ, έναντι 2,7 δισεκ. ευρώ το 2011.²³

Σύμφωνα με τα στοιχεία του ισοζυγίου πληρωμών που καταρτίζει η Τράπεζα της Ελλάδος, κατά τη διάρκεια του έτους εισέρευσαν από το ΕΣΠΑ 2,9 δισεκ. ευρώ (περιλαμβάνουν τα κονδύλια του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, τα οποία καταγράφονται στο ισοζύγιο τρεχουσών μεταβιβάσεων), ενώ παράλληλα, κατά δήλωση του Υπουργού Ανάπτυξης (στις 2.1.2013), απορροφήθηκαν πόροι που αφορούσαν ημιτελή έργα του Γ' ΚΠΣ (2000-2006). Κατά συνέπεια, στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ, το ποσό από τους πόρους των διαρθρωτικών ταμείων που είχε εισρεύσει στην Ελλάδα έως το τέλος Δεκεμβρίου του 2012 ανέρχεται σε 9,9 δισεκ. συμπεριλαμβανομένων των προκαταβολών, με αποτέλεσμα το ποσοστό απορρόφησης να προσεγγίσει το 48,6% των συνολικών διαθέσιμων κονδυλίων για την Ελλάδα της περιόδου 2007-2013 (έναντι 34,5% στο τέλος Δεκεμβρίου 2011). Το ποσοστό των νομικών δεσμεύσεων διαμορφώθηκε στο 83% περι-

²⁰ Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, ο αριθμός των φορτηγών πλοίων έφθασε τα 542 πλοία, σημειώνοντας πτώση 2,7% ενώ ο αριθμός των δεξαμενοπλοίων έφθασε τα 533 πλοία, σημειώνοντας πτώση 0,9%, αν και σε όρους ολικής χωρητικότητας σημειώθηκε αύξηση 0,9% και 2,8% αντίστοιχα.

²¹ IOBE, *Η Συμβολή της Ποντοπόρου Ναυτιλίας στην Ελληνική Οικονομία: Επιδόσεις και Προοπτικές*, Αθήνα, 8.1.2013.

²² Οι τρέχουσες μεταβιβάσεις από την ΕΕ περιλαμβάνουν κυρίως τις άμεσες ενισχύσεις και επιδοτήσεις στο πλαίσιο της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ), καθώς και τις καταβολές από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ), όπως επίσης και τη διακίνηση άλλων ποσών, ενώ οι τρέχουσες μεταβιβάσεις προς την ΕΕ περιλαμβάνουν κυρίως τις αποδόσεις προς τον Κοινωνικό Προϋπολογισμό (ΚΠ). Το μεγαλύτερο μέρος των συνολικών κονδυλίων του έτους στο πλαίσιο της ΚΑΠ εισρέουν σύμφωνα με τις σχετικές διαδικασίες εντός του πρώτου διμήνου κάθε έτους. Το 2012 στις τρέχουσες εισπράξεις του τομέα της γενικής κυβέρνησης περιλαμβάνονται 349,1 εκατ. ευρώ που αφορούν εισπράξη τόκων κατ'εφαρμογή της απόφασης του Eurogroup στις 21.2.2012.

²³ Οι κεφαλαιακές μεταβιβάσεις από την ΕΕ περιλαμβάνουν κυρίως τις απολήψεις από τα Διαρθρωτικά Ταμεία –πλην του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου– και από το Ταμείο Συνοχής βάσει των ΚΠΣ και του ΕΣΠΑ.

που,²⁴ ενώ η απορρόφηση των κοινοτικών κονδυλίων υπερέβη τον αντίστοιχο μέσο όρο της ΕΕ των 27 χωρών-μελών.²⁵

Κατά συνέπεια, η Ελλάδα κατάφερε, παρά τις σημαντικές καθυστερήσεις του α' εξαμήνου του 2012, να επιταχύνει το ρυθμό απορρόφησης κοινοτικών κονδυλίων το β' εξάμηνο του 2012, επιτυγχάνοντας τελικά το 88,39% του προβλεπόμενου στο Μνημόνιο Συνεννόησης ετήσιου στόχου, ο οποίος ανέρχεται σε 3,73 δισεκ. ευρώ με βάση τις αιτήσεις πληρωμών.²⁶ Επίσης, υλοποιήθηκαν αρκετά από τα προβλεπόμενα στο Μνημόνιο μέτρα που αφορούν το γενικότερο ρυθμιστικό και οργανωτικό πλαίσιο σχετικά με την εξάλειψη των γραφειοκρατικών διαδικασιών για την υλοποίηση του ΕΣΠΑ.²⁷ Στην ταχύτερη απορρόφηση και την αποτελεσματικότερη χρήση των κοινοτικών πόρων συνέβαλαν εντός του 2012 και θα συνεχίσουν να συμβάλλουν το επόμενο χρονικό διάστημα ορισμένα μέτρα που περιγράφονται, μαζί με νέες ρυθμίσεις και ευνοϊκές εξελίξεις που αναμένονται το 2013, στο Πλαίσιο VIII.1.

Ισοζύγιο τρεχουσών και κεφαλαιακών μεταβιβάσεων

Το συνολικό ισοζύγιο τρεχουσών και κεφαλαιακών μεταβιβάσεων διαμορφώθηκε σε 3,8 δισεκ. ευρώ το 2012, έναντι 3,2 δισεκ. ευρώ το 2011. Οι συνολικές καθαρές μεταβιβάσεις πόρων από την ΕΕ (τρέχουσες και κεφαλαιακές μεταβιβάσεις μείον αποδόσεις στον Κοινοτικό Προϋπολογισμό) ανήλθαν σε 3,9 δισεκ. ευρώ, έναντι 3,6 δισεκ. ευρώ το 2011.

Δεδομένου ότι η αναθεώρηση της ΚΑΠ θα εφαρμοστεί από το 2014, οι άμεσες ενισχύσεις και επιδοτήσεις στο πλαίσιο της ΚΑΠ μέχρι και το 2013 διατηρούνται σε γενικές γραμμές ως έχουν (περί τα 2,2 δισεκ. ευρώ κατ' έτος). Σύμφωνα με προσωρινές εκτιμήσεις των υπηρεσιών της Τράπεζας της Ελλάδος, οι καθαρές τρέχουσες μεταβιβάσεις από την ΕΕ, από 770 εκατ. ευρώ το 2011 και 1,4 δισεκ. ευρώ το 2012, εκτιμώνται σε 1,1 δισεκ. ευρώ το 2013 και σε 800 εκατ. ευρώ το 2014,²⁸ ενώ οι καθα-

ρές κεφαλαιακές μεταβιβάσεις από την ΕΕ, από 2,8 δισεκ. ευρώ το 2011 και 2,5 δισεκ. ευρώ το 2012, εκτιμώνται σε 4,8 δισεκ. ευρώ το 2013 και σε 3,7 δισεκ. ευρώ το 2014.

Συνεπώς, οι συνολικές καθαρές μεταβιβάσεις πόρων από την ΕΕ, από 3,6 δισεκ. ευρώ το 2011 και 3,9 δισεκ. ευρώ το 2012, εκτιμώνται σε 5,9 δισεκ. ευρώ το 2013 και σε 4,5 δισεκ. ευρώ το 2014.

Οι αρχικές προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τον Κοινοτικό Προϋπολογισμό της περιόδου 2014-2020 (Ιούνιος 2011)²⁹ προέβλεπαν σημαντικό περιορισμό των συνολικών μεταβιβάσεων κοινοτικών πόρων προς την Ελλάδα.³⁰ Ωστόσο, με τις τελικές αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στις 8 Φεβρουαρίου 2013 η Ελλάδα επέτυχε τη μεγαλύτερη αύξηση από όλες τις χώρες στην κατανομή κον-

²⁴ Οι νομικές δεσμεύσεις αναφέρονται σε υποχρεώσεις που αναλαμβάνονται κατά τη διάρκεια του έτους για ενέργειες των οποίων η πραγματοποίηση εκτείνεται σε διάστημα πέραν του ενός οικονομικού έτους.

²⁵ Βλ. δήλωση του Υπουργού Ανάπτυξης 2.1.2013 και Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ομάδα Δράσης για την Ελλάδα, Τριμηνιαία Έκθεση, Δεκέμβριος 2012, σελ. 9.

²⁶ Σύμφωνα με την ιστοσελίδα του Υπουργείου Ανάπτυξης (apartyxi.gov.gr) στις 14.1.2013. Τα ποσά των αιτήσεων πληρωμών που έγιναν στο τέλος του β' εξαμήνου του 2012 αναμένεται να εισρεύσουν ταμειακά εντός των πρώτων δύο μηνών του 2013. Σύμφωνα με το Μνημόνιο Συνεννόησης, οι στόχοι για την απορρόφηση των κοινοτικών κονδυλίων κατ' έτος (με βάση τις αιτήσεις πληρωμών) διαμορφώνονται ως εξής: 2.750 εκατ. ευρώ για το 2010, 3.350 εκατ. ευρώ για το 2011, 3.730 εκατ. ευρώ για το 2012 και 3.890 εκατ. ευρώ για το 2013. Στα ποσά αυτά δεν περιλαμβάνεται η αγροτική ανάπτυξη. Τα ποσά της περιόδου 2007-2013 θα εισρεύουν μέχρι το 2015. Από το 2011 ισχύει ο κανόνας $n+2$ και όχι $n+3$ όπως ίσχυε για τα έτη 2007-2010, δηλαδή τα κονδύλια πρέπει να απορροφώνται δύο χρόνια μετά τη δέσμευσή τους ώστε να αποφεύγεται ο κίνδυνος απώλειας.

²⁷ European Commission, European Economy Occasional Papers 123, *The Second Economic Adjustment Programme for Greece, First Review – December 2012*, Δεκέμβριος 2012, σελ. 110-111.

²⁸ Στις καθαρές τρέχουσες μεταβιβάσεις συμπεριλαμβάνονται την τριετία 2012-2014 και ποσά (ύψους 349,1 εκατ. ευρώ το 2012, 330,3 εκατ. ευρώ το 2013 και 242,6 εκατ. ευρώ το 2014) που αφορούν εισπραξη τόκων κατ' εφαρμογή της απόφασης του Eurogroup στις 21.2.2012.

²⁹ Βλ. European Commission, *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – A Budget for the “Europe 2020” – PART I, και A Budget for the “Europe 2020” – PART II: Policy fiches*, COM (2011) 500 final, 29.6.2011 και European Commission, *Commission Staff Working Paper, SEC (2011) 868 final*, 29.6.2011.

³⁰ Οι μεταβιβάσεις προς την Ελλάδα στο πλαίσιο της ΚΑΠ παραμένουν σημαντικές την επόμενη προγραμματική περίοδο. Οι εισοδηματικές ενισχύσεις κατ' εκτίμηση περιορίζονται κατά 3% περίπου ετησίως σε ονομαστικούς όρους και διαμορφώνονται γύρω στα 2,0 δισεκ. ευρώ κατ' έτος, ενώ το 70% των κονδυλίων αυτών θα χορηγείται αυτόματα και το 30% με την τήρηση αυστηρών περιβαλλοντικών όρων.

δυλίων σε σχέση με την αρχική πρόταση της Επιτροπής, παρόλο που το σύνολο του κοινοτικού προϋπολογισμού της περιόδου 2014-2020 μειώθηκε σε σύγκριση τόσο με τον προϋπολογισμό της προηγούμενης περιόδου όσο και με την αρχική πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.³¹ Η επίτευξη σε μεγάλο βαθμό των στόχων του 2012 ως προς την απορρόφηση των κοινοτικών πόρων ασφαλώς έδωσε ουσιαστικά επιχειρήματα στην Ελλάδα για τη διεκδίκηση του ευνοϊκότερου δυνατού αποτελέσματος. Ειδικότερα, στην Ελλάδα θα εισρεύσουν από τα διαρθρωτικά ταμεία 16,3 δισεκ. ευρώ (14,5 δισεκ. ευρώ για το νέο ΕΣΠΑ και 1,8 δισεκ. ευρώ για την αγροτική ανάπτυξη), έναντι 11,2 δισεκ. ευρώ που ήταν η αρχική πρόταση της Επιτροπής για την περίοδο 2014-2020 και έναντι 20,4 δισεκ. ευρώ της περιόδου 2007-2013.³² Επίσης, λόγω των δυσμενών συνθηκών που επικρατούν εξαιτίας της κρίσης σε διάφορες χώρες της ΕΕ, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε να διεξαχθεί επανεξέταση των κατανομών το 2016 με βάση τα νεότερα στοιχεία για το ΑΕΠ κάθε χώρας. Μετά από αυτή την επα-

νεξέταση, η κυβέρνηση εκτιμά ότι η Ελλάδα θα εισπράξει επιπλέον 2 δισεκ. ευρώ το 2017-2020.³³ Οι εισοδηματικές ενισχύσεις στο πλαίσιο της ΚΑΠ δεν περιλαμβάνονται και θα υπολογιστούν με ειδικό τύπο. Τέλος, ο κανόνας $n+2$ μετατράπηκε σε $n+3$, δίνοντας μεγαλύτερο χρονικό περιθώριο για την πλήρη αξιοποίηση των κονδυλίων (δηλαδή έως το 2023, αντί έως το 2022). Με αυτά τα δεδομένα πλέον συνεχίζεται ο σχεδιασμός των στρατηγικών προτεραιοτήτων της χώρας για τη νέα περίοδο.³⁴ (Βλ. αναλυτικότερα Πλαίσιο VIII.1).

³¹ Βλ. δηλώσεις πρωθυπουργού Α. Σαμαρά 8.2.2013.

³² Τα κονδύλια ΕΣΠΑ της περιόδου 2014-2020 για την Ελλάδα θα κατανεμηθούν ως εξής: 1,8 δισεκ. ευρώ στην Αγροτική Ανάπτυξη, 6,31 δισεκ. ευρώ στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες, 3,41 δισεκ. ευρώ από το Ταμείο Συνοχής, 2,1 δισεκ. ευρώ για τις περιφέρειες υπό μετάβαση, 2,5 δισεκ. ευρώ για τις ανεπτυγμένες περιφέρειες και 0,21 δισεκ. ευρώ για τον Στόχο 3. Βλ. δελτίο τύπου Υπουργείου Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων 8.2.2013.

³³ Βλ. δηλώσεις πρωθυπουργού Α. Σαμαρά 8.2.2013.

³⁴ Βλ. και αδημοσίευτη μελέτη του ΕΛΙΑΜΕΠ με θέμα "Αξιολόγηση των επιδράσεων που έχουν ασκήσει και θα ασκήσουν στην πορεία της ελληνικής οικονομίας οι πολιτικές που χρηματοδοτούνται από τον προϋπολογισμό της ΕΕ", Β' Μέρος, "Οι προτάσεις για την προγραμματική περίοδο 2014-2020", Ιούλιος 2012 (τα συμπεράσματα της μελέτης παρουσιάστηκαν σε δημόσια εκδήλωση στην Τράπεζα της Ελλάδος στις 29.10.2012).

Πλαίσιο VIII.1

ΑΜΕΣΕΣ ΚΑΙ ΜΕΣΟΠΡΟΘΕΣΜΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΠΟΡΡΟΦΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

I Η σημασία των κοινοτικών πόρων για την ανάπτυξη

Η αξιοποίηση των πόρων που είναι διαθέσιμοι για την Ελλάδα στο πλαίσιο της πολιτικής συνοχής και της ΚΑΠ της ΕΕ μπορεί να συμβάλει αποφασιστικά στην οικονομική ανάκαμψη και την ενίσχυση της απασχόλησης, ιδίως στην παρούσα περίοδο, κατά την οποία έχουν περιοριστεί οι διαθέσιμοι εθνικοί πόροι για την αναπτυξιακή πολιτική της χώρας λόγω των σοβαρών δημοσιονομικών δυσχερειών αλλά και της χαμηλής ρευστότητας στην αγορά.

Σε ένα τέτοιο δυσμενές περιβάλλον, η κοινοτική χρηματοδότηση μπορεί να αποτελέσει βασικό μοχλό ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας, της καινοτομίας και της εκπαίδευσης, βελτιώνοντας την ανταγωνιστικότητα και την παραγωγικότητα της ελληνικής οικονομίας και ενισχύοντας έτσι τις επενδύσεις και τις εξαγωγές.

Για να μεγιστοποιηθεί το αναπτυξιακό όφελος από την απορρόφηση των κοινοτικών κονδυλίων, θα πρέπει μεταξύ άλλων: (α) να χρησιμοποιηθούν οι πόροι για την αντιμετώπιση των κοινωνικών επιπτώσεων της ύφεσης και των μέτρων δημοσιονομικής και διαρθρωτικής προσαρμογής, (β) τα προγράμματα και τα έργα να εκτελούνται συνδυαστικά, προκειμένου να επιφέρουν το μεγαλύτερο δυνατό πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα και (γ) να εντοπιστούν

και να αξιοποιηθούν πλήρως οι συνέργειες μεταξύ των συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων και των διαρθρωτικών δράσεων του Μνημονίου.

2 Παρεμβάσεις για ταχύτερη απορρόφηση και αποτελεσματικότερη χρήση των κοινοτικών πόρων

Τα δύο βασικότερα εμπόδια όσον αφορά την ταχεία και αποτελεσματική απορρόφηση των κοινοτικών πόρων, όπως έχει επισημανθεί και σε εκθέσεις της Τράπεζας της Ελλάδος, είναι η περιορισμένη ρευστότητα και τα επαναλαμβανόμενα διοικητικά κωλύματα στη διαχείριση και τον έλεγχο των προγραμμάτων. Οι ελληνικές αρχές, με τη συνδρομή της Ομάδας Δράσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και σε συνεργασία με τα κοινοτικά όργανα, συνεχίζουν την προσπάθεια άρσης αυτών των εμποδίων.

Όσον αφορά τη ρευστότητα, όπως είναι γνωστό, οι ελληνικές αρχές έχουν επικυρώσει την απόφαση για αύξηση του ποσοστού κοινοτικής συγχρηματοδότησης των έργων και προγραμμάτων του ΕΣΠΑ στο 95%, με αντίστοιχη εκταμίευση των κοινοτικών κονδυλίων.¹ Παράλληλα, η επικείμενη ολοκλήρωση της ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών αναμένεται να βελτιώσει το επίπεδο ρευστότητας στην οικονομία, σε συνδυασμό με άλλες δράσεις όπως οι συμφωνίες με την ΕΤΕπ (βλ. πιο κάτω), η απεμπλοκή των κονδυλίων του ΕΤΕΑΝ² και η δημιουργία Ελληνικού Επενδυτικού Ταμείου (σε εξέλιξη).

Παράλληλα με τις ανωτέρω παρεμβάσεις για την ενίσχυση της ρευστότητας, οι ελληνικές αρχές έθεσαν ως προτεραιότητα την καλύτερη διαχείριση των κοινοτικών πόρων. Στο πλαίσιο αυτό, ολοκληρώθηκε το 2012 η αναθεώρηση των προγραμμάτων του ΕΣΠΑ, με έμφαση στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και στην καταπολέμηση της ανεργίας, και θεσμοθετήθηκε σειρά διατάξεων που συμβάλλουν στην απλοποίηση και επιτάχυνση των διαδικασιών του ΕΣΠΑ, όπως η κατάργηση πάνω από 60% των απαιτούμενων υπογραφών για τη διαχείριση των πιστώσεων του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων.³

Εντός του 2013 αναμένεται δεύτερο πακέτο ρυθμίσεων για την απλούστευση των διαδικασιών, προωθείται η περαιτέρω επιτάχυνση των απαλλοτριώσεων, συνεχίζεται η εκκαθάριση των προγραμμάτων από τα ανενεργά έργα και προκηρύσσεται νέο περιφερειακό επιχειρησιακό πρόγραμμα για την ενίσχυση μικρομεσαίων επιχειρήσεων στους τομείς της μετα-

1 Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε εγκρίνει σε πρώτη φάση (Οκτ. 2011) την αύξηση των ποσοστών συγχρηματοδότησης στο 85% αναδρομικά από 1.1.2007. Η περαιτέρω αύξηση στο 95% – κατ' ανώτατο όριο – από το 2011 αποτελεί έκτακτο προσωρινό μέτρο και αφορά τις χώρες που λαμβάνουν ειδική μακροοικονομική συνδρομή (Πορτογαλία, Ιρλανδία, Ελλάδα, Ρουμανία, Λεττονία και Ουγγαρία) ώστε να διευκολυνθούν στην καταβολή των εθνικών κεφαλαίων για την υλοποίηση των έργων. Το αποτέλεσμα για την Ελλάδα θα είναι η εισοδή πρόσθετων κονδυλίων ύψους 1,5 δισεκ. ευρώ. Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Δελτίο Τύπου IP/11/942, και Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ενημερωτικό Σημείωμα “Θέτοντας τα θεμέλια της οικονομικής ανάπτυξης”, 26.6.2012.

2 Τον Ιανουάριο 2013 ανασηδιάστηκαν τα επόμενα ταμεία του ΤΕΠΙΧ. Συγκεκριμένα: (α) θεσπίστηκαν νέοι όροι για τη λειτουργία των επόμενων πέντε Ταμείων Δανειοδότησης του ΤΕΠΙΧ (315 εκατ. ευρώ), (β) δημιουργήθηκε το “Ταμείο Δανειοδοτήσεων Επιχειρηματικής Ανάπτυξης” για την παροχή χαμηλότοκων δανείων κεφαλαίου κίνησης σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις (450 εκατ. ευρώ) και (γ) ενεργοποιήθηκε το Ταμείο Εγγυοδοσίας (350 εκατ. ευρώ). Βλ. ΕΤΕΑΝ, δελτίο τύπου “ΕΤΕΑΝ: Ενεργές δράσεις και επιχειρηματικότητα”, 22.1.2013. Παράλληλα, απλοποιείται το πρόγραμμα “Εξοικονομώ κατ' Οίκον” (450 εκατ. ευρώ), ενώ αναμένονται νέες πρωτοβουλίες για την ενεργοποίηση του ταμείου “ΕΝΑΛΙΟ” που αφορά την αλιεία.

3 Συνέντευξη τύπου “Προγραμματισμός Υπουργείου Ανάπτυξης και Υποδομών 2013”, 9.1.2013. Άλλα μέτρα είναι: (α) η ταχύτερη διεξαγωγή των διαγωνισμών που αφορούν προμήθειες υλικών και υπηρεσίες, (β) η πρόβλεψη παραβόλου κατάθεσης υπέρ του Δημοσίου ύψους 1% επί του προϋπολογισμού του διαγωνισμού και με ανώτατο όριο τις 50.000 ευρώ, το οποίο αναμένεται να λειτουργήσει αποτρεπτικά για την άσκηση αιτήσεων ασφαλιστικών μέτρων που καθυστερούν την ολοκλήρωση των διαγωνισμών, (γ) η δυνατότητα να ορίζονται και ΝΠΔΔ του δημόσιου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα ως υπόλογοι-διαχειριστές συγχρηματοδοτούμενων έργων, με σκοπό τη διευκόλυνση διενέργειας πληρωμών των έργων, (δ) η κατάργηση της προηγούμενης αποδοχής της απόφασης από το δικαστήριο για ένταξη των έργων στα Επιχειρησιακά Προγράμματα του ΕΣΠΑ και (ε) η υποχρεωτική χρήση του Πληροφοριακού Συστήματος σύμβασης κρατικών ενισχύσεων από όλους τους φορείς που χορηγούν κρατικές ενισχύσεις. Βλ. ανακοίνωση Υπουργείου Ανάπτυξης “Διατάξεις για την απλούστευση διαδικασιών του ΕΣΠΑ και την ενίσχυση της ρευστότητας των επιχειρήσεων, μέσω του ΕΤΕΑΝ, σε πράξη νομοθετικού περιεχομένου”, 7.12.2012.

ποίησης, του τουρισμού, του εμπορίου και των υπηρεσιών, ύψους 456 εκατ. ευρώ. Παράλληλα, υποστηρίζονται με διαχειριστές έργων (project managers) τα έργα προτεραιότητας που έχουν ανάγκη επιτάχυνσης και ειδικότερα αυτά που αποτελούν μνημονιακές υποχρεώσεις, όπως το “Elenxis”, το εθνικό ληξιαρχείο, οι υποδομές για τη διαχείριση στερεών αποβλήτων, τα “e-procurement” και “e-prescription”.⁴

3 Δράσεις σε συνεργασία με την ΕΤΕπ

Ο ρόλος της ΕΤΕπ στην παροχή ρευστότητας στην οικονομία είναι σημαντικός και ενισχύθηκε περαιτέρω μετά την πρόσφατη απόφαση για **αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου** της κατά 10 δισεκ. ευρώ, η οποία θα επιτρέψει, εντός της επόμενης τριετίας, την πρόσθετη χρηματοδότηση έως 60 δισεκ. ευρώ οικονομικά βιώσιμων έργων στην ΕΕ.⁵

Σημειώνεται ότι οι *μικρομεσαίες επιχειρήσεις και οι επιχειρήσεις μεσαίας κεφαλαιοποίησης* παίζουν καίριο ρόλο στην ελληνική οικονομία. Για το λόγο αυτό, κατά την τελευταία πενταετία η στήριξη των ΜΜΕ στην Ελλάδα ήταν ένας από τους πρωταρχικούς στόχους της ΕΤΕπ, η οποία χορήγησε για τις επιχειρήσεις αυτές περίπου 1,5 δισεκ. ευρώ, σε συνεργασία με όλες τις σημαντικές ελληνικές τράπεζες. Στον τομέα των *εκπαιδευτικών υποδομών*, οι μέχρι σήμερα χρηματοδοτήσεις της ΕΤΕπ ανέρχονται συνολικά σε 800 εκατ. ευρώ. Οι χρηματοδοτήσεις της ΕΤΕπ για τον ενεργειακό τομέα στην Ελλάδα αφορούσαν τα τελευταία χρόνια κυρίως τη διασφάλιση βιώσιμου ενεργειακού εφοδιασμού, τη μείωση της επιβάρυνσης του περιβάλλοντος και την προαγωγή της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.⁶

Ενεργό επίσης ρόλο αναμένεται να έχει η ΕΤΕπ στη *χρηματοδότηση των μεγάλων αυτοκινητοδρόμων*. Προς το παρόν, συνεχίζονται οι διαπραγματεύσεις με τις τράπεζες που δανειοδοτούν τους παραχωρησιούχους (με τους οποίους επιτεύχθηκε συμφωνία), με στόχο τον Απρίλιο να επανεκκινήσουν τα έργα, αυξάνοντας έτσι την απορρόφηση πόρων από το ΕΣΠΑ.

Οι συνολικές εκταμιεύσεις της ΕΤΕπ προς την Ελλάδα, με την εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου, ανήλθαν το 2012 συνολικά σε 908,2 εκατ. ευρώ.⁷ Σύμφωνα με το Υπουργείο Οικονομικών,⁸ το 2013 αναμένεται να εκταμιευθούν ή να υπογραφούν συμβάσεις για επιπλέον 1.542 δισεκ ευρώ.⁹

4 Βλ. Συνέντευξη τύπου “Προγραμματισμός Υπουργείου Ανάπτυξης και Υποδομών 2013”, 9.1.2013.

5 Βλ. European Investment Bank, Press Release “EIB capital increase approved by all 27 EU member states”, 8.1.2013.

6 Βλ.. European Investment Bank, Press Release “EIB steps up its support for climate action, knowledge economy and SMEs in Greece”, 7.12.2012.

7 Συγκεκριμένα αφορούσαν τη χρηματοδότηση του ΕΣΠΑ (200 εκατ. ευρώ), τη χορήγηση πέντε δανείων στη ΔΕΗ (148 εκατ. ευρώ), καθώς και τις χρηματοδοτήσεις προς παραχωρησιούχο αυτοκινητοδρόμους στην Πελοπόννησο (17,7 εκατ. ευρώ), προς την Αττικό Μετρό για το Μετρό Θεσσαλονίκης (250 εκατ. ευρώ), προς τον Οργανισμό Σχολικών Κτιρίων (50 εκατ. ευρώ), προς τη ΔΕΣΦΑ (30 εκατ. ευρώ), προς την Εθνική Τράπεζα (60 εκατ. ευρώ), προς την Παγκρήτια Συνεταιριστική Τράπεζα (12,5 εκατ. ευρώ) και προς την Alpha Bank (140 εκατ. ευρώ), για δάνεια σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Βλ. ανακοίνωση Υπουργείου Οικονομικών, “Πρόγραμμα εκταμίευσης 750,5 εκ. ευρώ από την ΕΤΕπ προς τη χώρα μας, από Τρίτη 11/12 έως Παρασκευή 21/12/2012”, 10.12.2012.

8 Ανακοίνωση Υπουργείου Οικονομικών, “Πρόγραμμα εκταμίευσης 750,5 εκ. ευρώ από την ΕΤΕπ προς τη χώρα μας, από Τρίτη 11/12 έως Παρασκευή 21/12/2012”, 10.12.2012.

9 Συγκεκριμένα αναμένονται: (α) η εκταμίευση προς την Αττικό Μετρό για το Μετρό της Αθήνας (250 εκατ. ευρώ) το διάστημα Φεβρουαρίου-Μαρτίου, (β) η υπογραφή σύμβασης 300 εκατ. ευρώ με την Αττικό Μετρό, το πρώτο τρίμηνο του έτους, (γ) η εκταμίευση τουλάχιστον 200 εκατ. ευρώ προς τη ΔΕΗ, με την υπογραφή των συμβάσεων εντός Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου, (δ) η υπογραφή σύμβασης 100 εκατ. ευρώ για τον Οργανισμό Σχολικών Κτιρίων, (ε) η σταδιακή εκταμίευση προς τις τράπεζες Εθνική, Παγκρήτια, Πειραιώς και Eurobank για δάνεια σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις, (στ) η εκταμίευση 650 εκατ. ευρώ για τους αυτοκινητόδρομους, με την προϋπόθεση ότι θα ολοκληρωθούν όλες οι συμφωνίες του Ελληνικού Δημοσίου με τους παραχωρησιούχους και (ζ) η εκταμίευση επιπλέον 42,2 εκατ. ευρώ σε παραχωρησιούχο για τον αυτοκινητόδρομο Κόρινθος-Τσακώνα-Καλαμάτα.

4 Εξελίξεις ως προς τα διαθέσιμα χρηματοδοτικά εργαλεία της ΕΤΕπ:

- Άρχισε τον Ιανουάριο του 2013 η υλοποίηση της συμφωνίας με την ΕΤΕπ για την παροχή εγγυήσεων στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις μέσω του *Ταμείου Εγγυοδοσίας για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις* (Guarantee Fund for SMEs). Έχουν ήδη συναφθεί συμβάσεις συνολικού ύψους 600 εκατ. ευρώ και αναμένεται να συναφθούν και άλλες, ύψους ακόμη 400 εκατ. ευρώ, έως το τέλος του 2013, δηλαδή συνολικά 1 δισεκ. ευρώ από τα 1,44 δισεκ. ευρώ που προβλέπονται έως το 2015. Το ποσό χρηματοδότησης έως το 2013 θα προκύψει από πόρους του ΕΣΠΑ ύψους 500 εκατ. ευρώ και από κεφάλαια της ΕΤΕπ με μόχλευση 1:2.
- Αναμένεται τον Απρίλιο του 2013 να τεθεί σε εφαρμογή το *πρόγραμμα παροχής εγγυήσεων προς τις εισαγωγικές/εξαγωγικές επιχειρήσεις*. Το ποσό των εγγυήσεων ανέρχεται σε 500 εκατ. ευρώ, το οποίο ανακυκλούμενο αναμένεται να φθάσει τα 1,5 δισεκ. ευρώ σε ετήσια βάση.
- Υπογράφηκε στις 7.11.2012 η Συμφωνία Συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της ΕΤΕπ για την εκκίνηση της πιλοτικής φάσης της πρωτοβουλίας για “ομόλογα έργου” (EU – EIB Project Bond Initiative). Ο στόχος είναι η παροχή πιστωτικής ενίσχυσης για έργα υποδομής για την προσέλκυση ιδιωτικής χρηματοδότησης. Η πρωτοβουλία θα υλοποιηθεί σε συνεργασία με την ΕΤΕπ, μέσω χρηματοδότησης από τον Κοινοτικό Προϋπολογισμό.¹⁰
- Παράλληλα, παραμένει διαθέσιμο το *Ταμείο Επιμερισμού Κινδύνου για Έργα Υποδομών και Παραγωγικών Επενδύσεων* (Risk Sharing Instrument), με εγγύηση πόρων του ΕΣΠΑ και μόχλευση από την ΕΤΕπ.¹¹ Οι ελληνικές αρχές, κατ’ εφαρμογή των νέων διατάξεων, βρίσκονται σε διαδικασία αξιολόγησης των έργων που θα μπορούσαν να χρηματοδοτηθούν από αυτό το εργαλείο, ιδιαίτερα στους τομείς της ενέργειας, της διαχείρισης απορριμμάτων και των μεταφορών.

¹⁰ Βλ. European Investment Bank, Press Release “EU-EIB Project Bond Initiative launched with start of pilot phase”, 7.11.2012 και, για γενικές πληροφορίες, EU Regulation 670/2012 της 11.7.2012, *Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*, L 204/1, 31.7.2012.

¹¹ Τα μέσα επιμερισμού κινδύνου για τα κράτη-μέλη που έχουν πληγεί περισσότερο από την οικονομική κρίση, εγκρίθηκαν από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο τον Απρίλιο του 2012. Η ΕΕ καλύπτει με τη χρήση πόρων της πολιτικής συνοχής ένα μέρος του κινδύνου που συνδέεται με ιδιωτικό δανεισμό ή παροχή εγγυήσεων στους τελικούς δικαιούχους και, κατά τον τρόπο αυτό, έχει καταλυτική δράση όσον αφορά την πρόσθετη ιδιωτική χρηματοδότηση σε έργα υποδομής. Για παράδειγμα, στην Ελλάδα, επενδύσεις της ΕΕ ύψους 1,5 δισεκ. ευρώ θα αποδώσουν τουλάχιστον 2,25 δισεκ. ευρώ για δανεισμό ή εγγυήσεις. Βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Δελτίο Τύπου IP/12/283, 19.4.2012, και Κανονισμός (ΕΕ) 423/2012 της 22.5.2012, *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, L 133/1, 23.5.2012.

4 ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ

Το ισοζύγιο χρηματοοικονομικών συναλλαγών το 2012 παρουσίασε καθαρή εισροή 3,6 δισεκ. ευρώ, έναντι 17,8 δισεκ. ευρώ το 2011. Ειδικότερα, καθαρή εισροή εμφάνισε κυρίως η κατηγορία των λοιπών επενδύσεων (ύψους 101,7 δισεκ. ευρώ) και – σε πολύ μικρότερο βαθμό – η κατηγορία των άμεσων επενδύ-

σεων (ύψους 2,3 δισεκ. ευρώ), ενώ η κατηγορία των επενδύσεων χαρτοφυλακίου εμφάνισε καθαρή εκροή (ύψους 100,5 δισεκ. ευρώ). Οι άμεσες επενδύσεις στην Ελλάδα από μη κατοίκους εμφάνισαν καθαρή εισροή που ανήλθε σε 2,3 δισεκ. ευρώ (έναντι εισροής 0,8 δισεκ. ευρώ το 2011): η ακαθάριστη εισροή εν μέρει αντισταθμίστηκε από εκροές λόγω αρνητικών επανεπενδυθέντων κερδών (δηλαδή ζημιών) στους ισολογισμούς των

εταιρειών αποδεκτών των ξένων άμεσων επενδύσεων στην Ελλάδα.³⁵ Η κυριότερη εισροή της κατηγορίας αυτής αφορούσε συμμετοχή της Crédit Agricole (Γαλλία) σε αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της Εμπορικής Τράπεζας.³⁶ Το επίπεδο των ξένων άμεσων επενδύσεων στην Ελλάδα παραμένει ιδιαίτερα χαμηλό, γεγονός που οφείλεται τόσο σε δομικούς όσο και σε συγκυριακούς παράγοντες (βλ. Τμήμα 4.Α πιο κάτω). Το 2012 οι άμεσες επενδύσεις στο εξωτερικό από κατοίκους Ελλάδος³⁷ εμφάνισαν μικρή εισροή (αποεπένδυση) ύψους 30,4 εκατ. ευρώ, έναντι εκροής 1,3 δισεκ. ευρώ το 2011.

Από πλευράς επενδύσεων χαρτοφυλακίου, το 2012 σημειώθηκε καθαρή εκροή ύψους 100,5 δισεκ. ευρώ (έναντι καθαρής εκροής 19,8 δισεκ. ευρώ το 2011). Αναλυτικότερα, καταγράφηκε εκροή κεφαλαίων λόγω (α) της αύξησης των τοποθετήσεων κατοίκων σε ομόλογα και έντοκα γραμμάτια έκδοσης μη κατοίκων (περιλαμβανομένων ομολόγων του EFSF) κατά 57,7 δισεκ. ευρώ, (β) της μείωσης των τοποθετήσεων μη κατοίκων σε ομόλογα και έντοκα γραμμάτια που έχουν εκδοθεί από κατοίκους Ελλάδος κατά 41,8 δισεκ. ευρώ, (γ) της αύξησης των τοποθετήσεων κατοίκων σε χρηματοοικονομικά παράγωγα του εξωτερικού κατά 831 εκατ. ευρώ, (δ) της αύξησης των τοποθετήσεων κατοίκων σε μετοχές εξωτερικού κατά 129 εκατ. ευρώ και (ε) της μείωσης κατά 52 εκατ. ευρώ των τοποθετήσεων μη κατοίκων σε μετοχές εσωτερικού.

Στην κατηγορία των “λοιπών” επενδύσεων καταγράφηκε καθαρή εισροή ύψους 101,7 δισεκ. ευρώ (έναντι καθαρής εισροής 38,1 δισεκ. ευρώ το 2011), οφειλόμενη κυρίως στον καθαρό δανεισμό του τομέα της γενικής κυβέρνησης ύψους 109,1 δισεκ. ευρώ, που αντιστοιχεί σε ακαθάριστο δανεισμό 109,9 δισεκ. ευρώ από το EFSF και το ΔΝΤ. Επίσης σημειώθηκε εισροή λόγω μείωσης των τοποθετήσεων των εγχώριων πιστωτικών ιδρυμάτων και θεσμικών επενδυτών σε καταθέσεις και γερως του εξωτερικού κατά 15,3 δισεκ. ευρώ. Οι ανωτέρω κινήσεις αντι-

σταθμίστηκαν εν μέρει από τη μείωση (εκροή) των τοποθετήσεων μη κατοίκων σε καταθέσεις και γερως στην Ελλάδα κατά 23,4 δισεκ. ευρώ.

Τα συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας διαμορφώθηκαν στο τέλος Δεκεμβρίου του 2012 σε 5,5 δισεκ. ευρώ.

³⁵ Σημειώνεται ότι τα επανεπενδυθέντα κέρδη για το 2012 προκύπτουν από εκτιμήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος με βάση τα στοιχεία των ισολογισμών των εταιριών αποδεκτών ξένων άμεσων επενδύσεων για τη χρήση του 2011.

³⁶ Οι εξελίξεις στις άμεσες επενδύσεις στην Ελλάδα διαμορφώθηκαν κυρίως από εισροές: (α) 2,3 δισεκ. ευρώ για τη συμμετοχή της Crédit Agricole (Γαλλία) σε αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της Εμπορικής Τράπεζας, (β) 213 εκατ. ευρώ για την προικοδότηση της RBS NB από τη μητρική RBS NB (Ολλανδία), (γ) 164 εκατ. ευρώ για τη συμμετοχή στην αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της Pfizer Hellas SA από τη μητρική εταιρία στο Λουξεμβούργο, (δ) 150 εκατ. ευρώ για την συμμετοχή στην αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της AB Βασιλόπουλος ΑΕ από τη μητρική Delhaize Le Lion SA (Βέλγιο), (ε) 114 εκατ. ευρώ για τη συμμετοχή του Γερμανού κύριου μετόχου στην αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της Siemens ΑΕ Ηλεκτροτεχνικών Έργων και Προϊόντων, (στ) 47 εκατ. ευρώ για τη συμμετοχή στην αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της Pepsico-HBH ABE από την κυπριακή εταιρία TBG Cyprus Holdings Limited, (ζ) 43 εκατ. ευρώ για τη συμμετοχή του Ολλανδού κύριου μετόχου στην αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της Siemens Διαγνωστικά Υγείας ABEE, (η) 30 εκατ. ευρώ για την αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της Abbot Laboratories Hellas SA από τη μητρική Abbot Investment SPRL (Λουξεμβούργο), (θ) 25 εκατ. ευρώ για την αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου της AbbVie Pharmaceuticals SA από τη μητρική AbbVie Investment SPRL (Λουξεμβούργο), (ι) 134 εκατ. ευρώ για την αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της Allianz Hellas από τη μητρική Allianz SE (Γερμανία), (ια) 286 εκατ. ευρώ για την αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της Γενικής Τράπεζας από τη μητρική Société Générale (Γαλλία), (ιβ) 175 εκατ. ευρώ για την αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της Johnson & Johnson Hellas SA από τη μητρική JC General Services CVBA (Βέλγιο), (ιγ) 139 εκατ. ευρώ για την αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της Millennium Bank από τη μητρική Banco Comercial Português (Πορτογαλία), (ιδ) 105 εκατ. ευρώ για την αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της American Life Insurance Co από τη μητρική Metlife Alico (ΗΠΑ), (ιε) 70 εκατ. ευρώ για την αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της Crédit Agricole Life από τη μητρική Crédit Agricole (Γαλλία), (ιστ) 60 εκατ. ευρώ για την αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της Εμπορικής Leasing ΑΕ από τη μητρική Crédit Agricole Leasing & Factoring (Γαλλία) και (ιζ) 41 εκατ. ευρώ για την αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της Janssen-Cilag Pharmaceuticals από τη μητρική JC General Services CVBA (Βέλγιο). Οι εισροές αυτές εν μέρει αντισταθμίστηκαν από εκροές λόγω αρνητικών επανεπενδυθέντων κερδών (βλ. κυρίως κείμενο).

³⁷ Οι σημαντικότερες συναλλαγές αφορούν εισροές (α) 460 εκατ. ευρώ για την πώληση (αποεπένδυση) της θυγατρικής της Eurobank στην Πολωνία EFG Eurobank Ergasias SA Spolka Akcyjna Oddzial w Polsce στην αυστριακή Raiffeisen Bank International AG και (β) 100 εκατ. ευρώ από την πώληση της συμμετοχής της Τράπεζας Πειραιώς στην Marathon Banking Corporation (ΗΠΑ) στην Investors Bancorp Inc. Εξάλλου, σημειώθηκαν εκροές (α) 70 εκατ. ευρώ για τη συμμετοχή της μητρικής Jumbo SA στην αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της θυγατρικής Jumbo ECB (Βουλγαρία), (β) 80 εκατ. ευρώ για τη συμμετοχή της Εμπορικής Τράπεζας στην αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της θυγατρικής της EMPORIKI BANK CYPRUS LTD (Κύπρος) και (γ) 72 εκατ. ευρώ για τη συμμετοχή της Eurobank στην αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της θυγατρικής της EFG New Property Holdings (Κύπρος).

4.Α ΞΕΝΕΣ ΑΜΕΣΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ο ρόλος των ξένων άμεσων επενδύσεων στη χρηματοδότηση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών

Τα βασικά συμπεράσματα που προκύπτουν από την ανάλυση του ισοζυγίου χρηματοοικονομικών συναλλαγών από το 2001 έως το 2008 σχετικά με τις καθαρές εισροές επενδύσεων είναι: (α) η σχεδόν μηδενική συμμετοχή των ξένων άμεσων επενδύσεων (ΞΑΕ) στη χρηματοδότηση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, (β) η υψηλή συμμετοχή (2/3 περίπου κατά μέσο όρο) των επενδύσεων χαρτοφυλακίου και (γ) η αύξηση, από το 2005 και μετά, της συμμετοχής των λοιπών επενδύσεων (κυρίως διασυννοριακών δανείων).

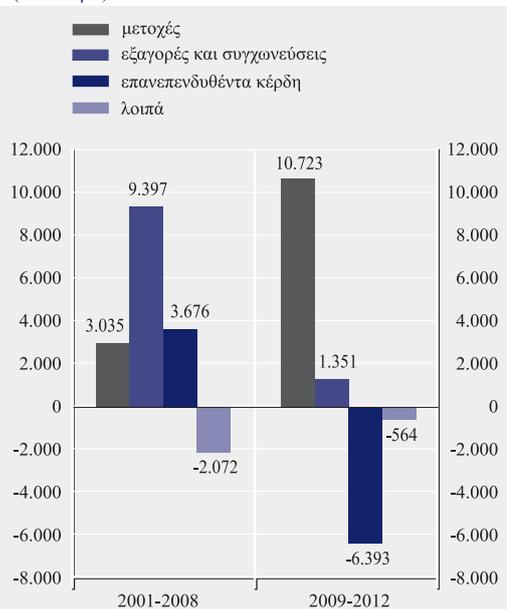
Η χρηματοοικονομική κρίση του 2008/2009 και η επακόλουθη κρίση χρέους είχαν ως αποτέλεσμα να καταρρεύσουν οι επενδύσεις χαρτοφυλακίου και να αποθαρρυνθούν περαιτέρω οι ΞΑΕ κυρίως των μη κατοίκων στην Ελλάδα, λόγω της έλλειψης εμπιστοσύνης από την πλευρά των επενδυτών και της αύξησης της οικονομικής αβεβαιότητας. Το χρηματοδοτικό κενό που προέκυψε στο ισοζύγιο πληρωμών, αλλά και στην πραγματική οικονομία γενικότερα, καλύφθηκε σχεδόν αποκλειστικά με την αύξηση του εξωτερικού δανεισμού της γενικής κυβέρνησης, στο πλαίσιο των δύο προγραμμαμάτων στήριξης της ελληνικής οικονομίας (το 2010 και το 2012).

Ανάλυση στοιχείων ΞΑΕ, γεωγραφική και κλαδική κατανομή

Την περίοδο από την έναρξη της Ελλάδος στη ζώνη του ευρώ έως την έναρξη της χρηματοοικονομικής κρίσης του 2008, οι εισροές ΞΑΕ στην Ελλάδα από κατοίκους του εξωτερικού ανήλθαν σωρευτικά σε 14 δισεκ. ευρώ, ενώ οι εκροές ΞΑΕ στο εξωτερικό από ημεδαπούς ανήλθαν σε 12,5 δισεκ. ευρώ (βλ. Πίνακα VIII.2). Συνεπώς, την περίοδο 2001-2008 οι καθαρές εισροές ΞΑΕ στην Ελλάδα ανήλθαν σε μόλις 1,6 δισεκ. ευρώ. Ετησίως,

Διάγραμμα VIII.2 Ξένες άμεσες επενδύσεις στην Ελλάδα από μη κατοίκους (2001-2012)

(εκατ. ευρώ)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

οι εισροές ΞΑΕ στην Ελλάδα από κατοίκους του εξωτερικού ανήλθαν σε 0,9% του ΑΕΠ κατά μέσο όρο.

Την περίοδο της κρίσης, από το 2009 έως το 2012, οι ήδη χαμηλές ΞΑΕ σχεδόν υποτριπλασιάστηκαν. Οι εισροές ΞΑΕ στην Ελλάδα από κατοίκους του εξωτερικού ανήλθαν σωρευτικά σε 5,1 δισεκ. ευρώ, ενώ οι εκροές ΞΑΕ στο εξωτερικό από ημεδαπούς ανήλθαν σε 3,9 δισεκ. ευρώ. Συνεπώς, την περίοδο 2009-2012 οι καθαρές εισροές ΞΑΕ στην Ελλάδα μειώθηκαν σε μόλις 1,2 δισεκ. ευρώ. Ετησίως, οι εισροές ΞΑΕ στην Ελλάδα από κατοίκους του εξωτερικού μειώθηκαν σε 0,6% του ΑΕΠ κατά μέσο όρο.

Στην πλειονότητα των περιπτώσεων, οι εισροές ΞΑΕ την περίοδο 2001-2008 αφορούσαν εξαγορές ελληνικών επιχειρήσεων, εκ των οποίων αρκετές ήταν πρώην δημόσιες επιχειρήσεις που αποκρατικοποιήθηκαν. Ένα μικρό ποσοστό αφορούσε πιο παραγωγικές επενδύσεις, όπως τη δημιουργία

Πίνακας VIII.2 Άμεσες επενδύσεις

(εκατ. ευρώ)

A. Στην Ελλάδα από μη κατοίκους, κατά γεωγραφική περιοχή προέλευσης

	2010	2011*	2012*
Ευρωπαϊκή Ένωση - 27	197	376	2.237
Ζώνη του ευρώ	530	224	2.065
Υπόλοιπες χώρες του ΟΟΣΑ ¹	45	509	155
Βαλκανικές χώρες ²	3	-2	-3
Μέση Ανατολή, Μεσόγειος και πρώην ΕΣΣΔ ³	9	15	21
Άλλες χώρες	-4	-77	-118
Σύνολο άμεσων επενδύσεων μη κατοίκων	249	822	2.292

B. Στο εξωτερικό από κατοίκους, κατά γεωγραφική περιοχή προορισμού

	2010	2011*	2012*
Ευρωπαϊκή Ένωση - 27	607	837	-418
Ζώνη του ευρώ	489	120	402
Υπόλοιπες χώρες του ΟΟΣΑ ¹	542	324	218
Βαλκανικές χώρες ²	90	18	53
Μέση Ανατολή, Μεσόγειος και πρώην ΕΣΣΔ ³	17	12	12
Άλλες χώρες	-80	84	105
Σύνολο άμεσων επενδύσεων κατοίκων	1.176	1.275	-30

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

* Προσωρινά στοιχεία.

1 Αυστραλία, Καναδάς, Ισλανδία, Ιαπωνία, Ν. Κορέα, Μεξικό, Νέα Ζηλανδία, Νορβηγία, Ελβετία, Τουρκία και ΗΠΑ.

2 Αλβανία και χώρες πρώην Γιουγκοσλαβίας (Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Κροατία, ΠΓΔΜ, Σερβία και Μαυροβούνιο).

3 Οι κυριότεροι εμπορικοί εταίροι της Ελλάδος στη Μέση Ανατολή, τη Μεσόγειο και τις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ.

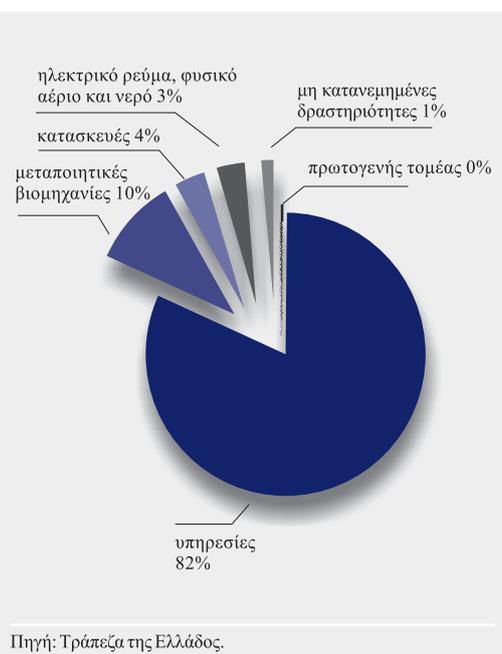
νέων (greenfield plant) ή την επέκταση υφιστάμενων επιχειρήσεων. **Αντίθετα, κατά την περίοδο 2009-2012, καταγράφεται αύξηση των ΞΑΕ που σχετίζονται με ίδρυση εταιρίας ή αύξηση μετοχικού κεφαλαίου και σχετική επιβράδυνση των επενδύσεων για εξαγορές και συγχωνεύσεις.** Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η ανωτέρω εξέλιξη αντισταθμίστηκε μερικώς από **αρνητικά επανεπενδυθέντα κέρδη**, τα οποία οφείλονται στην καταγραφή ζημιών στους ισολογισμούς των εταιριών αποδεκτών ξένων άμεσων επενδύσεων στην Ελλάδα (βλ. Διάγραμμα VIII.2).

Όσον αφορά την **κατανομή των ΞΑΕ κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας**, για το σύνολο της περιόδου 2001-2012, το 82% του συνόλου των εισροών κατευθύνθηκε σε επενδύσεις στον τομέα των υπηρεσιών, ιδίως

σε επιχειρήσεις του χρηματοπιστωτικού κλάδου, ο οποίος απορρόφησε το 45% του συνόλου των ΞΑΕ (βλ. Διάγραμμα VIII.3). Όσον αφορά **τη γεωγραφική προέλευση των ΞΑΕ**, σχεδόν το σύνολο των εισροών στην Ελλάδα προήλθε από χώρες της ΕΕ-27 και περίπου τα τέσσερα πέμπτα (79%) από χώρες της ζώνης του ευρώ. Πιο συγκεκριμένα, οι κυριότερες χώρες προέλευσης των ΞΑΕ είναι η Γαλλία και η Γερμανία, οι οποίες πραγματοποιούν πάνω από το ήμισυ των ΞΑΕ στην Ελλάδα.

Συνεπώς, παρατηρείται συγκέντρωση των εισροών ΞΑΕ σε συγκεκριμένους τομείς της οικονομίας, ενώ το διεθνές επενδυτικό ενδιαφέρον για τη χώρα μας φαίνεται να περιορίζεται επί του παρόντος μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ.

Διάγραμμα VIII.3 Ξένες άμεσες επενδύσεις στην Ελλάδα από μη κατοίκους ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας (2001-2012)

Πράγματι, οι σημαντικότερες συναλλαγές (άνω του ενός δισεκ. ευρώ) την περίοδο 2001-2012 αφορούσαν (α) εισροές από την Crédit Agricole (Γαλλία) για την εξαγορά και στη συνέχεια τη συμμετοχή στην αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της Εμπορικής Τράπεζας, (β) εισροές από την Deutsche Telekom (Γερμανία) για την εξαγορά και στη συνέχεια τη συμμετοχή στην αύξηση μετοχικού κεφαλαίου του ΟΤΕ και (γ) εισροές από την Société Générale (Γαλλία) για την εξαγορά και στη συνέχεια τη συμμετοχή στην αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της Γενικής Τράπεζας. Σημειώνεται ότι, λόγω του μικρού μεγέθους των ΞΑΕ στην Ελλάδα, η επίδραση μεμονωμένων συναλλαγών επί του συνόλου των ΞΑΕ είναι ιδιαίτερα μεγάλη.

Συγκριτικά με άλλες ανταγωνίστριες χώρες, την ΕΕ-27 και τη ζώνη του ευρώ, οι εισροές ΞΑΕ στην Ελλάδα υπολείπονται σημαντικά ως ποσοστό του ΑΕΠ (βλ. Πίνακα VIII.3).

Η σημασία των ΞΑΕ για την ανάπτυξη

Από τις τρεις μορφές χρηματοδότησης, οι ΞΑΕ θεωρούνται το πιο σταθερό και υγιές μέσο χρηματοδότησης, με σημαντικά πλεονεκτήματα για τη χώρα υποδοχής. Οι ΞΑΕ συνήθως συνοδεύονται από την εισαγωγή τεχνολογίας, την ανάπτυξη νέων και καινοτομικών προϊόντων, την ενίσχυση του ανταγωνισμού και τη δημιουργία ανθρώπινου κεφαλαίου, ενώ ταυτόχρονα μπορούν να οδηγήσουν στην ανάπτυξη νέων κλάδων δραστηριότητας και στην αλλαγή της παραγωγικής διάρθρωσης της οικονομίας (Lipsey, 2004). Όσον αφορά την Ελλάδα, οι ΞΑΕ μπορούν να συμβάλουν στην ενσωμάτωση των ελληνικών επιχειρήσεων στα ευρωπαϊκά βιομηχανικά δίκτυα, οδηγώντας στην υιοθέτηση βέλτιστων πρακτικών και την αλλαγή της επιχειρηματικής και εργασιακής νοοτροπίας. Τα οφέλη θα είναι ορατά τόσο σε επίπεδο εγχώριας αγοράς όσο και στο ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών.

Συγκεκριμένα, οι ΞΑΕ συμβάλλουν στην αύξηση των εξαγωγών με άμεσο τρόπο, μέσω της εξαγωγικής δραστηριότητας των ξένων θυγατρικών, οι οποίες τείνουν να είναι περισσότερο εξωστρεφείς από τις εγχώριες επιχειρήσεις (Camarero and Tamarit, 2004, Baldwin and Ottaviano, 2001), αλλά και με έμμεσο τρόπο, μέσω της μεταφοράς τεχνολογίας και πληροφοριών για τις εξωτερικές αγορές. Η μεταφορά αυτή επιτυγχάνεται είτε μέσω συνεργασιών και ένταξης των εγχώριων επιχειρήσεων σε παγκόσμια δίκτυα παραγωγής και διανομής είτε μέσω μίμησης των προϊόντων ή των παραγωγικών διαδικασιών των ξένων ανταγωνιστών. Με αυτόν τον τρόπο, οι εγχώριες επιχειρήσεις γίνονται πιο παραγωγικές, και κατ' επέκταση πιο εξωστρεφείς.

Το μέγεθος των θετικών επιδράσεων που ασκούν οι ΞΑΕ στις εγχώριες επιχειρήσεις, και γενικότερα στην οικονομία, εξαρτάται από διάφορους παράγοντες, όπως το είδος των συνεργειών μεταξύ ξένων και εγχώριων επιχειρήσεων, ο βαθμός ανταγωνισμού, η κινητικότητα του εργατικού δυναμικού,

Πίνακας VIII.3 Ξένες άμεσες επενδύσεις στην Ελλάδα και σε ανταγωνίστριες χώρες

(ως ποσοστό του ΑΕΠ)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Μέσος όρος 2004-2011
ΕΕ-27	0,6	1,1	2,1	3,6	1,6	2,4	1,7	1,9	1,9
Ζώνη του ευρώ	1,1	1,9	3,0	4,7	1,2	3,2	2,9	2,7	2,6
Βουλγαρία	10,3	14,9	23,5	29,4	19,0	7,0	3,2	4,5	14,0
Ελλάδα	0,9	0,3	2,0	0,7	1,3	0,8	0,1	0,4	0,8
Ιρλανδία	-5,7	-15,6	-2,5	9,6	-6,3	11,5	20,7	5,2	2,1
Πορτογαλία	1,0	2,0	5,4	1,3	1,9	1,2	1,2	4,4	2,3
Ρουμανία	8,5	6,6	9,3	5,8	6,8	3,0	1,8	1,4	5,4
Τουρκία	0,7	2,1	3,8	3,4	2,7	1,4	1,2	2,1	2,2

Πηγές: Επεξεργασία στοιχείων Eurostat και Τράπεζας της Ελλάδος.

καθώς και η ποιότητα του εγχώριου ανθρώπινου κεφαλαίου, των υποδομών και των διαμεμητικών δικτύων.

Παράλληλα, **οι ΞΑΕ λειτουργούν και ως ασπίδα προστασίας της χώρας υποδοχής σε περιόδους χρηματοοικονομικής αναταραχής και επενδυτικής απομόχλευσης**, καθώς χαρακτηρίζονται από σχετική ανελαστικότητα στις εκροές κεφαλαίων λόγω του μακρού χρονικού ορίζοντα της επένδυσης.

Για τους ανωτέρω λόγους και λαμβάνοντας υπόψη τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η ελληνική οικονομία, τόσο σε επίπεδο κάλυψης ελλείψεων χρηματοδότησης και ρευστότητας όσο και σε επίπεδο αναδιάρθρωσης του αναπτυξιακού και παραγωγικού προτύπου της χώρας μακροχρόνια, η προσέλκυση ΞΑΕ, μέσα από την προώθηση των κατάλληλων μέτρων, θα πρέπει να αποτελέσει βασική προτεραιότητα της ελληνικής οικονομικής πολιτικής. Επιπλέον, οι ΞΑΕ μπορούν να μετριάσουν τις επιπτώσεις της ύφεσης στο δυνητικό προϊόν της χώρας που προκύπτουν από την εκροή εκπαιδευμένου προσωπικού στο εξωτερικό, την απαξίωση επαγγελματιών προσόντων λόγω της μακροχρόνιας ανεργίας και τη φθορά του ανενεργού τεχνολογικού εξοπλισμού.

Δημιουργία ενός νέου τοπίου για τις ΞΑΕ

Τα τελευταία χρόνια, η ελληνική πολιτεία και ο επιχειρηματικός κόσμος καταβάλλουν προσπάθειες για την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης των ξένων επενδυτών στις προοπτικές και τις δυνατότητες της ελληνικής οικονομίας. Οι διαρθρωτικές αλλαγές που προωθούνται, με τη συνδρομή των Ευρωπαϊών εταιρών και του ΔΝΤ, καθώς και η ενεργός αναζήτηση, από τον ελληνικό επιχειρηματικό κόσμο, στρατηγικών συνεργασιών στο εξωτερικό, θέτουν τις βάσεις για τη σταδιακή αντιστροφή της διαχρονικής τάσης των πολύ χαμηλών ΞΑΕ στην Ελλάδα.

Μολονότι οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις για τη δημιουργία ενός σταθερού και φιλικού επενδυτικού περιβάλλοντος δεν έχουν ακόμη αποκτήσει ικανό μέγεθος και δυναμική, οι πρώτες ενδείξεις επενδυτικού ενδιαφέροντος από το εξωτερικό είναι ενθαρρυντικές (π.χ. οι αποφάσεις ή εξαγγελίες προθέσεων από τις εταιρίες Cosco, Hewlett Packard, Unilever, Henkel, Procter & Gamble, Johnson & Johnson και Mondelez (πρώην Kraft Foods) καθώς και το ξένο επενδυτικό ενδιαφέρον για τον ΟΠΑΠ, τη λιανική πώληση φαρμάκων και την παραγωγή γενοσήμων, την ΤΡΑΙΝΟΣΕ, την Ελληνική Βιομηχανία Ζάχαρης και τον όμιλο ΔΕΠΑ).

Προϋποθέσεις και πολιτικές για προσέλκυση ΞΑΕ

Οι παράγοντες που προσελκύουν ΞΑΕ είναι στενά συνδεδεμένοι με την εγχώρια ανταγωνιστικότητα και ειδικότερα με τη **διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα** (βλ. το Παράρτημα του παρόντος κεφαλαίου).

Η αδυναμία της ελληνικής οικονομίας να προσελκύσει και να αξιοποιήσει τις ΞΑΕ στην τρέχουσα οικονομική συγκυρία οφείλεται σε (α) **διαρθρωτικούς/δομικούς** παράγοντες που σχετίζονται με το ελληνικό θεσμικό και ρυθμιστικό πλαίσιο, όπως το μη προβλέψιμο φορολογικό σύστημα, το ασταθές κανονιστικό πλαίσιο, οι καθυστερήσεις στη δικαστική επίλυση διαφορών, οι χρονοβόρες γραφειοκρατικές διαδικασίες, η έλλειψη διαφάνειας και η διαφθορά ή όπως η ανεπάρκεια σύγχρονων υλικών και τεχνολογικών υποδομών, οι δυσλειτουργίες και ακαμψίες στην αγορά εργασίας και ο κατακερματισμός των αγορών,³⁸ και (β) **συγκυριακούς** παράγοντες που σχετίζονται με το δυσμενές μακροοικονομικό περιβάλλον, την έλλειψη ρευστότητας και την κρίση χρέους.

Από τα προηγούμενα καθίσταται σαφές ότι οι προσπάθειες της πολιτείας θα πρέπει να επικεντρωθούν στην **ανάπτυξη επενδυτικών ευκαιριών και κινήτρων, την απλοποίηση των διαδικασιών** και γενικά τη **δημιουργία των αναγκαίων προϋποθέσεων για τη διευκόλυνση της επενδυτικής δραστηριότητας** (“investment facilitators”), όπως οι υποδομές, η “διασυνδεσιμότητα” της εφοδιαστικής αλυσίδας και οι τηλεπικοινωνίες.

Ειδικότερα, οι πολιτικές για την προσέλκυση παραγωγικών ΞΑΕ, ώστε να υπάρξει μεγιστοποίηση των ωφελειών στις εξαγωγές και την οικονομική δραστηριότητα περιλαμβάνουν:

(α) Την αποκατάσταση της **εμπιστοσύνης των επενδυτών** και τη βελτίωση του οικονομικού κλίματος.

(β) Τη διαμόρφωση και τη συνεπή εφαρμογή μιας **εθνικής αναπτυξιακής στρατηγικής**³⁹ με μακροχρόνιο ορίζοντα και με τη συνεργασία και τη σταθερή δέσμευση όλων των οικονομικών και πολιτικών φορέων του ιδιωτικού και του δημοσίου τομέα. Η στρατηγική αυτή, όπως είναι αυτονόητο, θα πρέπει να εντοπίζει επικαλύψεις ή προβλήματα, να αναδεικνύει επενδυτικές ευκαιρίες και να συνδέει τους κλάδους όπου η Ελλάδα έχει (πραγματικό ή δυνητικό) συγκριτικό και ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Ενδεικτικά, στις υπάρχουσες μελέτες αναφέρονται οι εξής κλάδοι: ενέργεια, ναυτιλία, διαμετακομιστικό εμπόριο, τουρισμός, τράπεζες, αγροτικός τομέας-αλιεία, τρόφιμα, φάρμακα και πληροφορική-τηλεπικοινωνίες.⁴⁰

(γ) Την επιτάχυνση του προγράμματος των **αποκρατικοποιήσεων** και της δημιουργίας συνεργειών με τις εγχώριες επιχειρήσεις μέσω εξαγορών και συγχωνεύσεων.⁴¹

(δ) Τη βελτίωση του **επιχειρηματικού περιβάλλοντος** μέσω μεταρρυθμίσεων του θεσμικού πλαισίου που διέπει την ιδιωτική πρωτοβουλία. Μολονότι έχει σημειωθεί πρόοδος σε αυτόν τον τομέα (βλ. *Doing Business 2013*), υπάρχει μεγάλο περιθώριο βελτίωσης, ιδίως όσον αφορά τη θέσπιση ενός ορθολογικού και σταθερού φορολογικού πλαισίου, την καταπολέμηση της γραφειοκρατίας και τη δικαιότερη λειτουργία του κράτους. Στο πλαίσιο αυτό, σημαντικά είναι τα πρόσφατα μέτρα για μείωση της φορολόγησης των μεγάλων εταιριών από 40% σε 33% (νέος φορολογικός νόμος

38 Τα προβλήματα αυτά έχουν επισημανθεί επανειλημμένα σε εκθέσεις της Τράπεζας της Ελλάδος, καθώς και από διεθνείς οργανισμούς.

39 Σύμφωνα με τη έκθεση *Doing Business 2013*, οι χώρες που κατορθώνουν να βελτιώσουν σημαντικά τη θέση τους είναι αυτές που έχουν αναπτύξει μία γενικότερη στρατηγική για το επιχειρηματικό περιβάλλον και την ανταγωνιστικότητα με βάση ένα μεσοπρόθεσμο σχέδιο τουλάχιστον τριών ετών, το οποίο ακολουθούν με συνέπεια και μεθοδικότητα. Βλ. την παρουσίαση της έκθεσης *Doing Business Report 2013* από τον διευθυντή της Παγκόσμιας Τράπεζας Augusto Lopez-Claros, Αθήνα, 30.10.2012.

40 Βλ. και *Νομισματική Πολιτική – Ενδιάμεση Έκθεση 2011*, Νοέμβριος 2011, Κεφάλαιο VI και σελ. 39, 165.

41 Βλ. το παράδειγμα των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης όπου, από το 1994 και έπειτα, οι αποκρατικοποιήσεις λειτούργησαν ως κίνητρο προσέλκυσης ΞΑΕ, αναβάθμισης των εγχώριων τεχνολογικών δυνατοτήτων και βελτίωσης της ποιότητας των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού (Mody et al. 2007).

4110/2013)⁴² και οι ενέργειες για τη δίκαιη, ασφαλή και εμπρόθεσμη δικαστική διευθέτηση των σχετικών διαφορών, οι οποίες παρέχουν κίνητρα και μειώνουν τον κίνδυνο για τις ΞΑΕ. Επίσης, ο επενδυτικός νόμος, οι ΣΔΙΤ, η απλοποίηση των αδειοδοτικών διαδικασιών (όσον αφορά επίσης τα επιχειρηματικά πάρακα), η πρόθεση δημιουργίας μιας κεντρικής αδειοδοτικής αρχής για τις στρατηγικές και ιδιωτικές επενδύσεις (βλ. το υπό κατάθεση στη Βουλή νομοσχέδιο για τις στρατηγικές και ιδιωτικές επενδύσεις) και η λειτουργία της διαδικασίας “fast track” για την έγκριση μεγάλων επενδυτικών σχεδίων αποτελούν πρόσθετες σημαντικές πρωτοβουλίες για την προσέλκυση παραγωγικών ΞΑΕ.

(ε) Την ανάπτυξη του **υλικού και ανθρώπινου κεφαλαίου**, μέσω της δημιουργίας υποδομών και μέσω της προώθησης μεταρρυθμίσεων στην αγορά εργασίας και την εκπαίδευση.⁴³

Οι ανωτέρω παράγοντες μπορούν να μετατρέψουν το μέχρι τώρα (σχεδόν αποκλειστικό) κίνητρο των ξένων επιχειρήσεων για *διείσδυση στην ελληνική αγορά* (market-seeking incentives) σε **κίνητρο κάλυψης μέσω εξαγωγών των αγορών μιας ευρύτερης γεωγραφικής ζώνης** (export-driven incentives). Σε αυτό θα μπορούσε να συμβάλει η προβολή στο εξωτερικό των πρόσφατων στρατηγικών κινήσεων μεγάλων ξένων εταιριών, οι οποίες έχουν ως στόχο την αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων που προσφέρει η γεωγραφική θέση της Ελλάδος.

Βιβλιογραφία

Baldwin, R. and G. Ottaviano (2001), “Multiproduct multinationals and reciprocal FDI dumping”, *Journal of International Economics*, 54, 429-448.

Barry, F. and J. Bradley (1997), “FDI and Trade: The Irish Host-Country Experience”, *Economic Journal*, Royal Economic Society, 107(445), 1798-1811.

Camarero, M. and C. Tamarit (2004), “Estimating the export and import demand for manufactured goods: the role of FDI”, *Review of World Economics*, 140 (3), 347-375.

Lipsey, R. (2004), “Home- and Host-Country Effects of Foreign Direct Investment,” στο: NBER, *Challenges to Globalization: Analyzing the Economics*, 333-382.

Mody, A., D. Igan and S. Fabrizio (2007), “The Dynamics of Product Quality and International Competitiveness”, IMF Working Papers 07/97.

Roper, S., J. Love, and D. Añon Hígon (2006), “The Determinants of Export Performance: Evidence for Manufacturing Plants in Ireland and Northern Ireland”, *Scottish Journal of Political Economy*, Scottish Economic Society, 53(5), 586-615.

United Nations Conference on Trade and Development (2012), *World Investment Report 2012: Towards a new generation of investment policies*.

World Bank (2013), *Doing Business 2013: Smarter Regulations for Small and Medium-Size Enterprises*, Washington, DC, World Bank Group.

5 ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΗ ΘΕΣΗ ΚΑΙ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΧΡΕΟΣ

Η **Διεθνής Επενδυτική Θέση** (ΔΕΘ) παρουσιάζει τις καθαρές υποχρεώσεις της χώρας έναντι μη κατοίκων και λαμβάνει υπόψη τις άμεσες επενδύσεις, τις επενδύσεις χαρτοφυλακίου, τις λοιπές επενδύσεις και το ύψος των

⁴² Σημειώνεται ότι σε άλλες χώρες της Νότιας Ευρώπης, η φορολόγηση των εταιριών είναι σημαντικά χαμηλότερη, δίνοντας μεγαλύτερο κίνητρο για ΞΑΕ.

⁴³ Η βελτίωση των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού και των υποδομών και οι μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας αποτέλεσαν παράγοντες που εννόησαν την προσέλκυση ΞΑΕ στις υπόλοιπες περιφερειακές οικονομίες της ΕΕ, και ιδιαίτερα την Ιρλανδία, συμβάλλοντας καταλυτικά στην αύξηση του εμπορίου (Barry and Bradley, 1997, Roper et al., 2006).

Πίνακας VIII.4 Διεθνής επενδυτική θέση

(εκατ. ευρώ)

	2010	2011 ¹	2012*
1. Άμεσες επενδύσεις	5.686	11.228	5.986
Κατοίκων στο εξωτερικό	31.899	33.772	33.627
Μη κατοίκων στην Ελλάδα	26.213	22.544	27.641
2. Επενδύσεις χαρτοφυλακίου	-88.162	-17.716	51.332
Απαιτήσεις	71.839	63.920	111.955
Υποχρεώσεις	160.001	81.636	60.623
3. Χρηματοοικονομικά παράγωγα	1.395	2.104	2.850
4. Λοιπές επενδύσεις	-142.328	-180.504	-285.552
Απαιτήσεις	112.576	106.275	91.073
Υποχρεώσεις	254.904	286.779	376.625
5. Συναλλαγματικά διαθέσιμα	4.777	5.332	5.500
Καθαρή διεθνής επενδυτική θέση (1+2+3+4+5)	-218.632	-179.556	-219.884
ΑΕΠ	222.151	208.532	195.018
% του ΑΕΠ	-98,4	-86,1	-112,8

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

* Για το έτος 2012, τα στοιχεία αφορούν εκτιμήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος με βάση τα προσωρινά στοιχεία του ισοζυγίου πληρωμών και της διεθνούς επενδυτικής θέσης.

1 Αναθεωρημένα στοιχεία.

συναλλαγματικών διαθεσίμων.⁴⁴ Με βάση τα προσωρινά στοιχεία (βλ. Πίνακα VIII.4) για το 2012, στο τέλος του έτους οι καθαρές υποχρεώσεις της χώρας αυξήθηκαν κατά 40,3 δισεκ. ευρώ από το τέλος του 2011, ενώ η Διεθνής Επενδυτική Θέση της χώρας κατέγραψε αρνητικό υπόλοιπο φθάνοντας τα 219,8 δισεκ. ευρώ, έναντι αρνητικού υπολοίπου 179,6 δισεκ. ευρώ στο τέλος του 2011. Η επιδείνωση αυτή (κατά 40,3 δισεκ. ευρώ) οφείλεται στην αύξηση των υποχρεώσεων της Γενικής Κυβέρνησης από δάνεια κατά 109 δισεκ. ευρώ (2011: 83,6 δισεκ. ευρώ, 2012: 192,7 δισεκ. ευρώ), τα οποία σχεδόν στο σύνολό τους προήλθαν από το μηχανισμό στήριξης και διαμορφώθηκαν το 2012 στα 182,9 δισεκ. ευρώ έναντι 73,0 δισεκ. ευρώ το 2011.

Η επιδείνωση αυτή αντισταθμίστηκε αφενός από την αύξηση των απαιτήσεων των επενδύσεων χαρτοφυλακίου κατά 48,0 δισεκ. (από 63,9 δισεκ. ευρώ σε 111,9 δισεκ. ευρώ το 2012), προερχόμενη κυρίως από ομόλογα του

EFSF που δόθηκαν στις τράπεζες στο πλαίσιο της ανακεφαλαιοποίησής τους αλλά και από ομόλογα του EFSF που δόθηκαν μετά το PSI στους Έλληνες ομολογιούχους του Ελληνικού Δημοσίου (ασφαλιστικά ταμεία - ιδιώτες)⁴⁵ και αφετέρου από τη μείωση των υποχρεώσεων των επενδύσεων χαρτοφυλακίου κατά 21 δισεκ. ευρώ (από 81,6 δισεκ. ευρώ το 2011 σε 60,6 δισεκ. ευρώ το 2012). Η μείωση αυτή οφείλεται κυρίως στην πρώτη και δεύτερη φάση του PSI, καθώς και στη διαδικασία επαναγοράς των ομολόγων που ολοκληρώθηκε το Δεκέμβριο του 2012. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο υπολογισμός αυτός έγινε με βάση τη μέθοδο αποτίμησης σε ονομαστικές τιμές των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου που διακρατούν

⁴⁴ Σημειώνεται ότι σύμφωνα με διεθνείς κανονισμούς η καταγραφή των μεγεθών που αφορούν το ύψος για τις άμεσες επενδύσεις, τα ομόλογα και τις μετοχές πρέπει να γίνεται σε αγοραίες τιμές όπως ισχύουν την τελευταία ημέρα της περιόδου αναφοράς.

⁴⁵ Κατά τη διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου και ειδικότερα το α' και β' τρίμηνο 2012 εφαρμόστηκε το πρόγραμμα ανταλλαγής των ελληνικών ομολόγων (PSI α' και β' φάση). Το πρόγραμμα επαναγοράς ελληνικών ομολόγων εξελίχθηκε κατά το τελευταίο τρίμηνο και ολοκληρώθηκε το Δεκέμβριο του 2012.

Πίνακας VIII.5 Ακαθάριστο εξωτερικό χρέος

(εκατ. ευρώ)

	2007	2008	2009	2010	2011 ¹	2012*
A. Γενική κυβέρνηση	177.106	191.985	224.946	181.902	156.995	244.057
B. Τράπεζα της Ελλάδος	10.797	35.348	49.036	87.088	104.750	98.355
Γ. Λοιπά πιστωτικά ιδρύματα	97.424	111.194	112.861	116.422	91.191	75.500
Δ. Λοιποί τομείς	19.501	21.252	24.216	16.691	9.698	12.131
E. Άμεσες επενδύσεις	3.690	4.614	5.716	5.072	7.316	7.363
Υποχρεώσεις προς θυγατρικές εταιρίες	827	1.082	2.824	1.635	1.750	1.722
Υποχρεώσεις προς άμεσους επενδυτές	2.863	3.532	2.892	3.437	5.566	5.641
Ακαθάριστο εξωτερικό χρέος (ΑΕΧ) (A+B+Γ+Δ+E)	308.517	364.393	416.775	407.175	369.950	437.406
% του ΑΕΠ	138,25	156,26	180,36	183,29	177,41	224,29

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

* Για το έτος 2012, τα στοιχεία αφορούν εκτιμήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος με βάση τα προσωρινά στοιχεία του ισοζυγίου πληρωμών και της διεθνούς επενδυτικής θέσης.

1 Αναθεωρημένα στοιχεία.

η ΕΚΤ και οι εθνικές κεντρικές τράπεζες και σε αγοραίες τιμές των υπολοίπων.

Αποτέλεσμα των εξελίξεων αυτών ήταν ότι στο τέλος του 2012 η ΔΕΘ αντιστοιχούσε στο 112,8% του ΑΕΠ, έναντι 86,1% του ΑΕΠ το 2011.

Οι υποχρεώσεις της Διεθνούς Επενδυτικής Θέσης εξαιρουμένων των υποχρεώσεων σε μετοχές και χρηματοοικονομικά παράγωγα αποτελούν το **Ακαθάριστο Εξωτερικό Χρέος** της Ελλάδος, το οποίο το 2012 ανήλθε στα

437,4 δισεκ. ευρώ, αυξημένο κατά 67,4 δισεκ. ευρώ έναντι του 2011 (βλ. Πίνακα VIII.5). Η αύξηση αυτή αφορά κυρίως την αύξηση των υποχρεώσεων από το δανεισμό της Γενικής Κυβέρνησης κατά 87 δισεκ. ευρώ, οφειλόμενη κυρίως στα δάνεια του Προγράμματος Στήριξης, η οποία μερικώς αντισταθμίστηκε από τη μείωση των υποχρεώσεων του λογαριασμού TARGET της Τράπεζας της Ελλάδος, αλλά και από τη μείωση των υποχρεώσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων έναντι του εξωτερικού κατά 15,7 δισεκ. ευρώ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ VIII ΕΞΩΣΤΡΕΦΕΙΑ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

I ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αύξηση της εξωστρέφειας και η βελτίωση της συνολικής διεθνούς ανταγωνιστικότητας παραμένουν ζητήματα κομβικά για τη διατηρήσιμη ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας.

Το ποσοστό των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών ως προς το ΑΕΠ της Ελλάδος, αφού είχε εμφανίσει μεγάλη άνοδο τη δεκαετία του '70, μετά το 1981 (τότε ήταν 26%) άρχισε να υποχωρεί. Από το 1993 και μετά μάλιστα, το ποσοστό αυτό (τότε 17,2%) ήταν το χαμηλότερο ανάμεσα στις 17 χώρες-μέλη της ευρωζώνης. Παρά τη σταδιακή ενίσχυσή του έκτοτε λόγω της εντεινόμενης παγκοσμιοποίησης των αγορών, αλλά και της ένταξης της χώρας στη ζώνη του ευρώ, το μερίδιο των εξαγωγών στο ΑΕΠ της Ελλάδος όχι μόνο παρέμεινε το χαμηλότερο μεταξύ των χωρών τόσο της ζώνης του ευρώ όσο και της ΕΕ-27, αλλά και υπολείπταν ολοένα περισσότερο του μέσου όρου τους. Το 2000 ήταν 25,7%, έναντι 36,8% στη ζώνη του ευρώ, και το 2010 ήταν 22,2%, έναντι 41,1% στη ζώνη του ευρώ.

Μετά το 2009, όταν, λόγω της διεθνούς κρίσης και της απότομης πτώσης της διεθνούς ζήτησης, το ποσοστό των εξαγωγών της Ελλάδος είχε υποχωρήσει στο χαμηλότερο μετά το 1996 επίπεδό του (19,3% του ΑΕΠ), σημειώνεται μικρή αλλά σταθερή βελτίωση. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκτιμά ότι οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών της Ελλάδος ανήλθαν στο 25,1% του ΑΕΠ το 2011 και στο 27,8% το 2012 (το υψηλότερο ιστορικά ποσοστό της Ελλάδος), ενώ για το 2013 προβλέπεται περαιτέρω άνοδος στο 30,2%. Παρά αυτές τις πρόσφατες θετικές εξελίξεις ως προς την εξωστρέφεια, η Ελλάδα και το 2012 παρέμεινε η λιγότερο εξωστρεφής χώρα ανάμεσα στις χώρες-μέλη της ΕΕ-27, με κριτήριο το λόγο της αξίας των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών προς το ΑΕΠ.⁴⁶

2 ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ-ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΩΝ ΕΞΑΓΩΓΩΝ ΑΓΑΘΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ⁴⁷

Οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών, σύμφωνα με τα στοιχεία του ισοζυγίου πληρωμών,

σημείωσαν ανοδική πορεία σε όλη την περίοδο από το 2000 έως το 2008, παρά το χαμηλό (σε σχέση με το μέσο όρο των χωρών της ΕΕ-27) ποσοστό στο ΑΕΠ και την απώλεια ανταγωνιστικότητας. Ειδικότερα, οι εισπράξεις από εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών σημείωσαν μέση ετήσια άνοδο περίπου 7%, χωρίς μεγάλες διαφορές στους ρυθμούς μεταξύ αγαθών και υπηρεσιών (7,8% και 6,5% αντίστοιχα). Οι εισπράξεις από υπηρεσίες, κυρίως ταξιδιωτικές υπηρεσίες και θαλάσσιες μεταφορές, ήταν σχεδόν διπλάσιες από τις εισπράξεις από εξαγωγές αγαθών και αντιπροσώπευαν πάνω από το 65% του συνόλου των εισπράξεων.

Η επιδείνωση του ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών, ειδικά μετά το 2005, παρά την άνοδο των εισπράξεων από εξαγωγές, οφείλεται κυρίως στην άνοδο της δαπάνης για εισαγωγές εκτός καυσίμων (καθώς επίσης και των καθαρών πληρωμών για αγορές καυσίμων). Το επίπεδο της δαπάνης ήταν τριπλάσιο από εκείνο των εισπράξεων και κάλυπτε τις ανάγκες της παραγωγής (δεδομένου του εισαγωγικού περιεχομένου των εξαγωγών, το οποίο, σύμφωνα με στοιχεία του ΟΟΣΑ, ανέρχεται στο 35% για τη μεταποίηση), αλλά και της αυξημένης κατανάλωσης.

Μετά τη σημαντική πτώση του 2009, οι εισπράξεις από εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών άρχισαν να ανακάμπτουν από το 2010. Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία, το ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών (βάσει της στατιστικής ισοζυγίου πληρωμών της Τράπεζας της Ελλάδος) το 2012 μειώθηκε στο 18% εκείνου του 2008, ενώ η βελτίωσή του οφείλεται κατά κύριο λόγο στις εξελίξεις στο εμπορικό ισοζύγιο – κυρίως τη μεγάλη μείωση των εισαγωγών αγαθών και την ένταση της εξαγωγικής δραστηριότητας των ελληνικών επιχειρήσεων. Ειδικότερα, οι εισπράξεις από εξαγωγές αγα-

⁴⁶ European Commission, *Statistical Annex of European Economy*, Νοέμβριος 2012.

⁴⁷ Η ανάλυση που ακολουθεί βασίζεται στα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος για το ισοζύγιο πληρωμών και σε ανάλυση των στοιχείων κατά προϊόν και χώρα. Επισημαίνεται ότι την ίδια περίπου εικόνα παρουσιάζουν και τα στοιχεία για τις εμπορευματικές συναλλαγές της ΕΛΣΤΑΤ.

θών σημειώνουν αξιόλογους ρυθμούς ανόδου από το δεύτερο εξάμηνο του 2010, με αποτέλεσμα το 2011 οι συνολικές εισπράξεις να υπερβαίνουν το επίπεδο του 2008, ενώ το 2012 οι εισπράξεις από εξαγωγές αγαθών εκτός καυσίμων και πλοίων απείχαν ελάχιστα από το επίπεδο του 2008.

Την ίδια περίοδο οι εισπράξεις από υπηρεσίες αντιμετωπίζουν προβλήματα. Οι εισπράξεις από θαλάσσιες μεταφορές περιορίστηκαν λόγω της πτώσης των ναύλων, δεδομένου ότι η μεταφορική ικανότητα του παγκοσμίου στόλου συνεχίζει να αυξάνεται ταχύτερα από ό,τι ο όγκος του παγκόσμιου εμπορίου. Εξάλλου, ο τουρισμός δέχθηκε πλήγμα από το δυσμενές κλίμα που δημιουργήθηκε από τις κοινωνικές εντάσεις και τη μεγάλη προβολή τους στο διεθνή τύπο, με αποτέλεσμα την εκτροπή τουριστών προς άλλους προορισμούς (ιδίως το 2010), και πιο πρόσφατα από το κλίμα αβεβαιότητας που επικράτησε κατά την παρατεταμένη προεκλογική περίοδο.

Τελικά, η συμμετοχή των εισπράξεων από εξαγωγές αγαθών στο σύνολο των εισπράξεων από εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών αυξήθηκε σημαντικά και έφθασε από 36,8% το 2008 στο 44,8% το 2012.

Η ταχεία άνοδος των εξαγωγών, όπως και η βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου εκτός καυσίμων είναι αποτέλεσμα της ύφεσης της ελληνικής οικονομίας και της μείωσης της εγχώριας ζήτησης, λόγω περιορισμού της κατανάλωσης και της επενδυτικής και παραγωγικής δραστηριότητας. Έτσι, οι ελληνικές επιχειρήσεις αναγκάστηκαν να στραφούν στις αγορές του εξωτερικού, με πρωταγωνιστές τους κλάδους της μεταλλουργίας, των τροφίμων, των χημικών/πλαστικών, καθώς και προϊόντων μηχανολογικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού, πραγματοποιώντας σημαντικές επιδόσεις.

Ο εξωστρεφής αυτός προσανατολισμός δεν συνοδεύθηκε από σημαντικές αλλαγές στη διάρθρωση των εξαγωγών κατά προϊόν. Από το 2008 έως το 2012 αυξήθηκε το ποσοστό των

αγροτικών προϊόντων και των πρώτων υλών στο σύνολο (χωρίς καύσιμα και πλοία) κατά 4 εκατοστιαίες μονάδες και μία εκατ. μονάδα αντίστοιχα εις βάρος των εξαγωγών προϊόντων μεταποίησης, το μεγαλύτερο μέρος των οποίων είναι χαμηλής και μέσης τεχνολογίας. Επίσης, η άνοδος των εξαγωγών δεν συνοδεύθηκε από νέες επενδύσεις, ενώ ο δείκτης βιομηχανικής παραγωγής παρουσίασε μείωση στους περισσότερους κλάδους.

Η επιδείνωση του οικονομικού κλίματος στη διεθνή αγορά και κυρίως στις χώρες της ΕΕ, η οποία είναι η σημαντικότερη αγορά για τα ελληνικά προϊόντα, η ένταση του κλίματος αβεβαιότητας, που προέκυψε από τις εξελίξεις στην Ελλάδα, και οι σημαντικοί περιορισμοί ρευστότητας για τις επιχειρήσεις είχαν ως αποτέλεσμα την επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου των εξαγωγών το 2012. Οι ελληνικές επιχειρήσεις, λόγω περιορισμένης ρευστότητας, αντιμετωπίζουν προβλήματα με τις εισαγωγές πρώτων υλών και ενδιάμεσων προϊόντων, ενώ λόγω της μειωμένης επενδυτικής δραστηριότητας αντιμετωπίζουν και την απαξίωση του εξοπλισμού τους. Έτσι, το 2012 ο ρυθμός ανόδου των εισπράξεων από εξαγωγές αγαθών εκτός καυσίμων και πλοίων επιβραδύνθηκε.

Η διατήρηση θετικού ρυθμού ανόδου των εξαγωγών βασίζεται στη στροφή των εξαγωγέων προς αγορές εκτός ΕΕ, που παρουσιάζουν υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης. Το μερίδιο των εξαγωγών (εκτός καυσίμων και πλοίων) που κατευθύνεται στην ΕΕ περιορίστηκε σε 60,8% το 2012 (στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ 11μήνου) από 67% το 2008. Έτσι, έχει αυξηθεί το μερίδιο των εξαγωγών προς προορισμούς οι οποίοι απορροφούν ήδη ένα αξιόλογο ποσοστό των ελληνικών εξαγωγών, όπως η Τουρκία, η Ρωσία, οι ΗΠΑ και οι χώρες της Β. Αφρικής και της Μέσης Ανατολής, αλλά και προς νέες αγορές, όπου ακόμη εξάγεται μικρό ποσοστό, όπως η Ιαπωνία, η Κίνα και η Ινδία. Σ' αυτή την αλλαγή προσανατολισμού συνέβαλαν και η υποτίμηση του ευρώ και η πτώση των ναύλων.

Οι ελληνικές επιχειρήσεις στην παρούσα συγκυρία, όπως και στο παρελθόν, κατόρθω-

σαν να εκμεταλλευθούν τις εξελίξεις της διεθνούς ζήτησης και να επεκταθούν σε νέες αγορές, όπως συνέβη με την επέκταση στις χώρες την ΝΑ Ευρώπης στο μέσο της δεκαετίας του 1990, αλλά δεν έχουν κατορθώσει να μεταβάλουν σημαντικά τη σύνθεση του εξαγόμενου προϊόντος, τουλάχιστον όσον αφορά τη σύνθεση κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας. Παράλληλα, τα μερίδια αγοράς των ελληνικών προϊόντων παραμένουν χαμηλά.

3 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΣΥΝΤΕΛΕΣΙ ΣΕ ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΕΞΩΣΤΡΕΦΕΙΑΣ

Η αύξηση της εξωστρέφειας των ελληνικών επιχειρήσεων τα τελευταία τρία χρόνια ασφαλώς σχετίζεται (α) πρωτίστως με τη σημαντική μείωση της εγχώριας ζήτησης λόγω της ύφεσης και την ανάγκη εύρεσης νέων αγορών ως τρόπου επιβίωσης των επιχειρήσεων και (β) δευτερευόντως με τη σταδιακή βελτίωση ορισμένων δεικτών διεθνούς ανταγωνιστικότητας.

Βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας τιμών και κόστους εργασίας

Σύμφωνα με τους διαθέσιμους δείκτες πραγματικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας των διεθνών οργανισμών, η ελληνική οικονομία, έπειτα από περισσότερο από δύο δεκαετίες σχεδόν συνεχούς απώλειας διεθνούς ανταγωνιστικότητας ως προς τις τιμές και το κόστος εργασίας, από το 2010 και μετά ανακάτ σημαντικό τμήμα των απωλειών αυτών. Βάσει των δεικτών που στηρίζονται στο σχετικό κόστος εργασίας, η Τράπεζα της Ελλάδος εκτιμά ότι ολόκληρη η απώλεια της περιόδου 2001-2009 θα ανακτηθεί εντός του 2013, ενώ ακόμη ευνοϊκότερα συμπεράσματα προκύπτουν από εκτιμήσεις της ΕΚΤ και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (βλ. Κεφάλαιο VII.3). Αξίζει μάλιστα να σημειωθεί ότι σε πρόσφατη έρευνα της Eurobank για τις προοπτικές μετάβασης της ελληνικής οικονομίας σε ένα νέο εξωστρεφές μοντέλο ανάπτυξης εκτιμάται ότι η ανάκτηση της ανταγωνιστικότητας κόστους θα οδηγήσει μακροπρόθεσμα σε σημαντική αύξηση των εξαγωγικών μεριδίων της χώρας στην παγκόσμια αγορά.⁴⁸

Εξέλιξη της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας

Παρά τη βελτίωση που παρατηρείται την περίοδο 2010-2012 στη διεθνή ανταγωνιστικότητα τιμών και κόστους εργασίας, οι ελληνικές επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν πλήθος άλλα εμπόδια και κόστη που τις αποτρέπουν από το να γίνουν διεθνώς πιο ανταγωνιστικές. Οι σύνθετοι δείκτες παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας της Ελλάδος συνεχίζουν να δείχνουν ένα εξαιρετικά χαμηλό επίπεδο (βάσει διεθνών συγκρίσεων) και –μέχρι πρόσφατα– επιδείνωση μετά το 2007-2008. Σύμφωνα με την Έκθεση Διεθνούς Ανταγωνιστικότητας⁴⁹ του World Economic Forum για το 2012-2013 (Σεπτέμβριος 2012), η Ελλάδα κατατάσσεται πλέον στην 96η θέση μεταξύ 144 χωρών και εξακολουθεί να είναι η τελευταία σε κατάταξη χώρα της ΕΕ όπως και τα προηγούμενα δύο χρόνια.⁵⁰ Η εξέλιξη αυτή οφείλεται (α) στο δυσμενές μακροοικονομικό περιβάλλον, (β) στο αρνητικό κλίμα στο χρηματοπιστωτικό τομέα και στην έλλειψη επενδυτικού ενδιαφέροντος, (γ) στην αναποτελεσματική δημόσια διοίκηση και στη διαφθορά και τέλος (δ) στην έλλειψη ευελιξίας στην αγορά εργασίας. Σύμφωνα με την ίδια μελέτη, οι βασικοί παράγοντες που θέτουν εμπόδια για την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα είναι: (α) αναποτελεσματική δημόσια διοίκηση-γραφειοκρατία, (β) πρόσβαση στη χρηματοδότηση, (γ) αστάθεια των ασκούμενων πολιτικών, (δ) φορολογικό καθεστώς και (ε) διαφθορά.

Αντίθετα, θετικότερη είναι η αξιολόγηση από την τελευταία έκδοση του *Doing Busi-*

⁴⁸ Βλ. Malliaropoulos and Anastasatos (2013). Η μελέτη εκτιμά ότι η συνολική μείωση του σχετικού κόστους εργασίας στην Ελλάδα θα οδηγήσει σε αύξηση του μεριδίου αγοράς των ελληνικών εξαγωγών κατά 24% έως το 2020 και σε αύξηση του ποσοστού των εξαγωγών ως προς το ΑΕΠ κατά 14 εκατοστιαίες μονάδες.

⁴⁹ Κατά το WEF, η ανταγωνιστικότητα ορίζεται ως το σύνολο των θεσμών, πολιτικών και παραγόντων που καθορίζουν το επίπεδο της παραγωγικότητας της οικονομίας.

⁵⁰ Σε σχέση με τον 2011, η Ελλάδα έπεσε έξι θέσεις στην κατάταξη της διεθνούς ανταγωνιστικότητας. Η εξέλιξη αυτή ακολουθεί τη συνεχή καθοδική πορεία της κατάταξης της ελληνικής ανταγωνιστικότητας μετά το 2006. Τη χρονιά εκείνη η Ελλάδα βρισκόταν στην 47η θέση επί συνόλου 125 χωρών. Επίσης, η έρευνα της Deloitte (*Global Manufacturing Competitiveness Index*) για το 2013 κατατάσσει την Ελλάδα στην τελευταία θέση από πλευράς ανταγωνιστικότητας του βιομηχανικού κλάδου

ness Report 2013 της Παγκόσμιας Τράπεζας, σύμφωνα με την οποία η Ελλάδα κατατάσσεται μεταξύ των 10 οικονομιών με τη μεγαλύτερη βελτίωση διεθνώς για το 2013. Η συγκεκριμένη έκθεση ερευνά τα τελευταία 10 χρόνια το θεσμικό πλαίσιο για την επιχειρηματική δραστηριοποίηση σε περίπου 185 οικονομίες. Η αξιολόγηση και κατάταξη των χωρών γίνεται σε δύο διαστάσεις: (α) το ρόλο του θεσμικού πλαισίου και των διαφόρων θεσμικών οργάνων και (β) την πολυπλοκότητα και το κόστος για τη δημιουργία, λειτουργία και πιθανή λύση των επιχειρήσεων.

Οι θεσμικές βελτιώσεις που έλαβαν χώρα στην Ελλάδα κατά το 2012 στους τομείς των κατασκευαστικών αδειοδοτήσεων, της προστασίας των επενδυτών και της πτωχευτικής διαδικασίας ανέβασαν θεαματικά τη χώρα στη σχετική κατάταξη από την 100ή θέση στην έρευνα του 2012 στην 78η της έρευνας του 2013. Πιο συγκεκριμένα, στο επίπεδο της προστασίας των επενδυτών η Ελλάδα ανέβηκε από την 155η στην 117η θέση, κυρίως λόγω της εγκυκλίου που εξέδωσε η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, η οποία διευκρινίζει ποιες συναλλαγές εισηγημένων εταιριών με συνδεδεμένα μέρη θεωρούνται σημαντικές και αποσαφηνίζει τις υποχρεώσεις των “εκδοτών” για δημοσιοποίηση προνομιακών πληροφοριών.

Επίσης, σύμφωνα με την έκθεση *Euro Plus Monitor 2012* του “Συμβουλίου της Λισαβώνας” (Lisbon Council) που δημοσιεύθηκε στις 29.11.2012, η Ελλάδα κατατάχθηκε πρώτη μεταξύ 20 χωρών (των χωρών-μελών της ζώνης του ευρώ, του Ηνωμένου Βασιλείου, της Πολωνίας και της Σουηδίας) ως προς το Δείκτη Προόδου Προσαρμογής (Adjustment Progress Indicator), ενώ ήδη κατείχε τη δεύτερη θέση το 2011. Η Ελλάδα είχε την καλύτερη βαθμολογία ως προς τη “μεταρρυθμιστική ώθηση” και τη “δημοσιονομική προσαρμογή”, ενώ κατέλαβε την τρίτη θέση ως προς την “προσαρμογή του κόστους εργασίας” και την πέμπτη θέση ως προς την “εξωτερική προσαρμογή”.

4 Η ΕΞΩΣΤΡΕΦΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑ ΤΟ 2010

*Ο διεθνής ανταγωνισμός τον οποίο καλείται να αντιμετωπίσει μια μικρή ανοικτή οικονομία, όπως η Ελλάδα, εντείνεται συνεχώς. Η αντιμετώπιση τέτοιων πιέσεων, ιδίως σε μια ζώνη κοινού νομίσματος όπως η ζώνη του ευρώ, απαιτεί τη διαρκή αντιμετώπιση του ανταγωνισμού μέσω μηχανισμών που δεν στηρίζονται στην υποτίμηση του νομίσματος. Αντίθετα, απαιτείται η δημιουργία μιας οικονομίας υψηλής παραγωγικότητας με εξειδίκευση σε εξωστρεφείς κλάδους.*⁵¹

Έκταση της εξωστρέφειας της ελληνικής οικονομίας

Για την ελληνική οικονομία κατ' εξοχήν εμπορεύσιμα προϊόντα και υπηρεσίες παράγουν ο πρωτογενής τομέας παραγωγής, η μεταποίηση, οι επαγγελματικές και χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, και οι υπηρεσίες σχετικές με τον τουρισμό, όπως η εστίαση και η παροχή καταλύματος, οι εναέριες και οι θαλάσσιες μεταφορές.^{52, 53}

⁵¹ Ανάλογη έμφαση στην ανάγκη για ενίσχυση της παραγωγικότητας και της εξωστρέφειας της ελληνικής οικονομίας δίδεται σε πρόσφατη (Ιανουάριος 2013) μελέτη (Malliaropoulos and Anastasatos). Στην ίδια μελέτη επισημαίνεται ότι η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας στη ζώνη του ευρώ δεν μπορεί να βασίζεται αποκλειστικά στην οριζόντια (σε όλους τους τομείς παραγωγής) μείωση του μοναδιαίου κόστους εργασίας. Ο λόγος είναι ότι η χαμηλή επίδοση των ελληνικών εξαγωγών έως το 2009, που αποδίδεται συχνά στην απώλεια ανταγωνιστικότητας ως προς τις τιμές εξατίας της αύξησης του μισθολογικού κόστους, αντανάκλα κατά κύριο λόγο την αύξηση του κόστους εργασίας και των τιμών των μη διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών σε σχέση με τα αντίστοιχα των διεθνώς εμπορεύσιμων κλάδων.

⁵² Εξαιρούνται οι κλάδοι “ορυχεία-λατομεία” και “διαχείριση ακίνητης περιουσίας” στον υπολογισμό της συνολικής προστιθέμενης αξίας (βλ. Gibson, 2010). Εναλλακτικοί ορισμοί του κλάδου των εμπορεύσιμων (βλ. Gibson, 2010) είναι οι ακόλουθοι: (α) οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες θεωρούνται ως μη εμπορεύσιμες, (β) οι εναέριες και θαλάσσιες μεταφορές θεωρούνται ως μη εμπορεύσιμες, (γ) οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και οι μεταφορές θεωρούνται ως μη εμπορεύσιμες. Αν και το μερίδιο των εμπορεύσιμων είναι χαμηλότερο με βάση αυτούς τους εναλλακτικούς ορισμούς (π.χ. 28,6% το 2006 στην περίπτωση (γ) έναντι 38,8% με βάση τον ορισμό που χρησιμοποιείται στο παρόν κείμενο), τα ποσοτικά συμπεράσματα σχετικά με τις μεταβολές του μεριδίου μετά την έναρξη της κρίσης δεν αλλάζουν. Ωστόσο, με βάση τους εναλλακτικούς ορισμούς η άνοδος του μεριδίου των εμπορεύσιμων είναι μεγαλύτερη δεδομένου ότι υπήρξε σημαντική μείωση της προστιθέμενης αξίας – μεγαλύτερη από ότι για την προστιθέμενη αξία συνολικά – των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών.

⁵³ Σύμφωνα με στοιχεία από τον πίνακα εισροών-εξροών για το έτος 2010, οι κλάδοι εμπορεύσιμων έχουν μερίδιο 83% στο σύνολο των εξαγωγών. Εξαιρείται η συμβολή του κλάδου εστίασης και καταλυμάτων, καθώς οι υπηρεσίες αυτές δεν διαχωρίζονται στα διαθέσιμα στοιχεία ανάλογα με τον αν προσφέρονται προς ημεδαπός ή αλλοδαπούς.

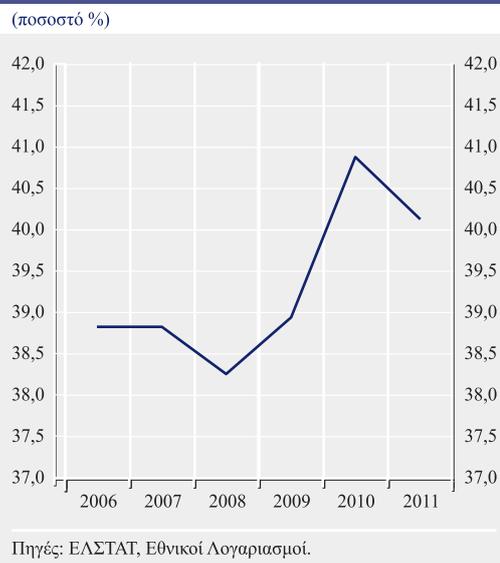
Το μερίδιο των εμπορεύσιμων προϊόντων και υπηρεσιών στη συνολική προστιθέμενη αξία στην Ελλάδα ήταν 38,8% το 2006 και ανήλθε στο 40,1% το 2011 (βλ. Διάγραμμα Α).⁵⁴

Η Ελλάδα υπολείπεται σε εξωστρέφεια στην παραγωγική της διάρθρωση σε σχέση με το μέσο όρο της ζώνης του ευρώ. Το μερίδιο των εμπορεύσιμων στη συνολική προστιθέμενη αξία για τις χώρες της ζώνης του ευρώ ήταν 44,3% για το 2006 και 43% το 2010 (τελευταίο έτος για το οποίο υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία). Σημειώνεται ωστόσο ότι υπάρχουν διαφοροποιήσεις ανά χώρα εντός της ζώνης του ευρώ. Ενδεικτικά, το μερίδιο των εμπορεύσιμων στη συνολική παραγωγή στη Γαλλία και την Πορτογαλία ήταν 40% για την περίοδο 2006-2010 (πολύ κοντά με της Ελλάδος), όταν στη Γερμανία το αντίστοιχο μερίδιο ήταν 48%⁵⁵ (βλ. Διάγραμμα Β).

Μετά το 2008, στην Ελλάδα καταγράφεται οριακή βελτίωση του μεριδίου του κλάδου των εμπορεύσιμων: από 38% το 2008 το μερίδιο αυξήθηκε στο 40% το 2011. Ως αποτέλεσμα, η διαφορά του μεριδίου του κλάδου των εμπορεύσιμων στην Ελλάδα από το αντίστοιχο στη ζώνη του ευρώ έχει σταδιακά μειωθεί, από 5,5 εκατοστιαίες μονάδες το 2006 σε 2,1 εκατοστιαίες μονάδες το 2010.

Στην αύξηση του μεριδίου των εμπορεύσιμων την περίοδο 2008-2010 συνέβαλαν θετικά ορισμένοι επιμέρους κλάδοι μεταποίησης, όπως η παραγωγή τροφίμων, ποτών και καπνού, η παραγωγή πετρελαιοειδών, οι υπηρεσίες τουρισμού και κάποιες χρηματοοικονομικές υπηρεσίες⁵⁶ (βλ. Διάγραμμα Γ). Αντίθετα, ήταν αρνητική η συμβολή του πρωτογενούς τομέα, όπως και των περισσότερων κλάδων εμπορεύσιμων προϊόντων, καθώς η προστιθέμενη αξία τους μειώθηκε στο διάστημα 2008-2011. Η οριακή μείωση του μεριδίου του κλάδου των εμπορεύσιμων μεταξύ 2010 και 2011 (Διάγραμμα Δ) αποδίδεται κυρίως στην ιδιαίτερα αρνητική εξέλιξη της προστιθέμενης αξίας των νομικών και συμβουλευτικών υπηρεσιών, της μεταποίησης τροφίμων, και του κλάδου των θαλάσσιων μεταφορών.

Διάγραμμα Α Μερίδιο των εμπορεύσιμων στη συνολική προστιθέμενη αξία της ελληνικής οικονομίας

Οι ελληνικές εξαγωγές αγαθών, μετά από σημαντική υποχώρηση το 2009, άρχισαν να ανακάμπουν από τα μέσα του 2010 (βλ. Τμήμα 2 του Παραρτήματος πιο πάνω). Στις εξαγωγές το 2012 πρωτοστατούν οι κλάδοι παραγωγής αγροτικών προϊόντων (π.χ. ψάρια, φρούτα-λαχανικά) και πρώτων υλών (π.χ. προϊόντα αλουμινίου, ηλεκτρική ενέργεια).⁵⁷ Ωστόσο, χαρακτηριστικό των ελληνικών εξαγωγών είναι ότι επικεντρώνονται σε προϊόντα σχετικά χαμηλής εξειδίκευσης και συνεπώς παραγωγικής αξίας (βλ. και European Commission 2010). Επίσης, ένα μικρό ποσοστό των ελληνικών επιχειρήσεων ασκούν κάποια εξαγωγική δραστηριότητα (1,57% επί του

⁵⁴ Η ανάλυση καλύπτει μόνο το διάστημα μετά το 2006, καθώς υπάρχει διακοπή στα διαθέσιμα στοιχεία από την ΕΛΣΤΑΤ το 2005. Τα στοιχεία μετά το 2008 είναι προσωρινά.

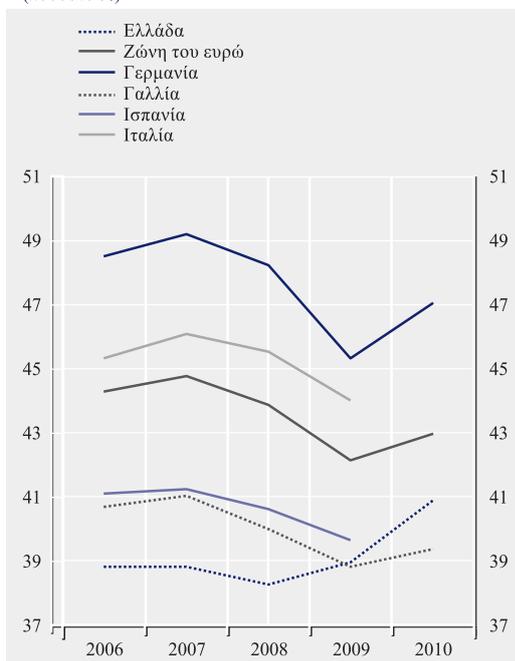
⁵⁵ Τα στοιχεία για τη Γαλλία, την Ιταλία και την Ισπανία αφορούν το μέσο όρο για την περίοδο 2006-2009.

⁵⁶ Οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες που σημείωσαν αύξηση στην προστιθέμενη αξία τους περιλαμβάνουν: “διαχείριση χρηματοοικονομικών”, “δραστηριότητες σχετικά με συναλλαγές συμβάσεων χρονογράφων και αγαθών”, “άλλες δραστηριότητες συναφείς προς τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, με εξαίρεση τις ασφαλιστικές δραστηριότητες και τα συνταξιοδοτικά ταμεία”, “δραστηριότητες συναφείς προς τις ασφαλίσεις και τα συνταξιοδοτικά ταμεία”, “δραστηριότητες διαχείρισης κεφαλαίων”.

⁵⁷ Στοιχεία από το Κέντρο Εξαγωγικών Ερευνών και Μελετών του Πανελληνίου Συνδέσμου Εξαγωγέων – Δελτίο τύπου 18.12.2012 (βλ. <http://www.pse.gr/node/12637>).

Διάγραμμα Β Μερίδιο των εμπορεύσιμων στη συνολική προστιθέμενη αξία στην Ελλάδα, τη ζώνη του ευρώ και επιλεγμένες χώρες της ζώνης

(ποσοστό %)

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ, Εθνικοί Λογαριασμοί.

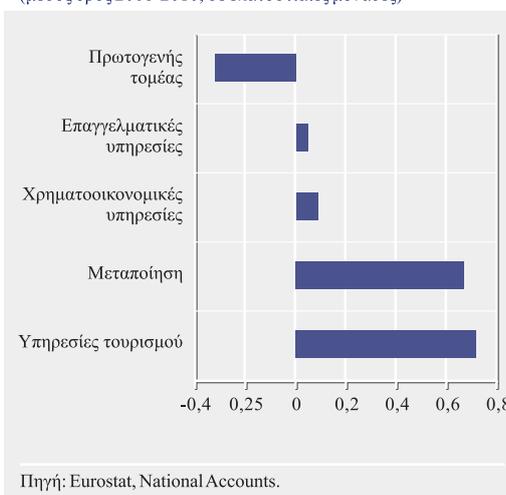
συνόλου των επιχειρήσεων το 2011⁵⁸) και υπάρχει βαθμός κατακερματισμού των εξαγωγικών δραστηριοτήτων. Ενδεικτικά, το 40% των ελληνικών μεταποιητικών ΜΜΕ εξάγουν κατά μέσο όρο μόνο το 25% της παραγωγής τους (βλ. Εθνική Τράπεζα, 2012⁵⁹).

Εξωστρέφεια και παραγωγικότητα

Όσον αφορά τη δυνατότητα των κλάδων εμπορεύσιμων να ανταγωνιστούν προϊόντα και υπηρεσίες αντίστοιχων κλάδων διεθνώς, το Διάγραμμα Ε παρουσιάζει για κάθε τομέα εμπορεύσιμων προϊόντων τη μέση και τη διάμεση τιμή για την παραγωγικότητα των επιμέρους κλάδων του τομέα σε σχέση με τη ζώνη του ευρώ για το 2010. Συνολικά, με σημαντική εξαίρεση τον τομέα των τουριστικών υπηρεσιών, οι κλάδοι παραγωγής εμπορεύσιμων στην Ελλάδα υπολείπονται σε παραγωγικότητα και συνεπώς σε ανταγωνιστικότητα.

Διάγραμμα Γ Συμβολή επιμέρους κλάδων στη μεταβολή της προστιθέμενης αξίας του συνόλου των εμπορεύσιμων

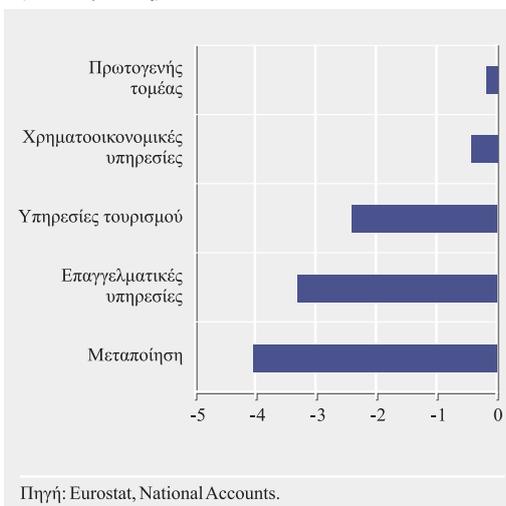
(μέσος όρος 2008-2010, σε εκατοστιαίες μονάδες)

Πηγή: Eurostat, National Accounts.

Διάγραμμα Δ Συμβολή επιμέρους κλάδων στη μεταβολή της προστιθέμενης αξίας του συνόλου των εμπορεύσιμων το 2011

(σε εκατ. μονάδες)

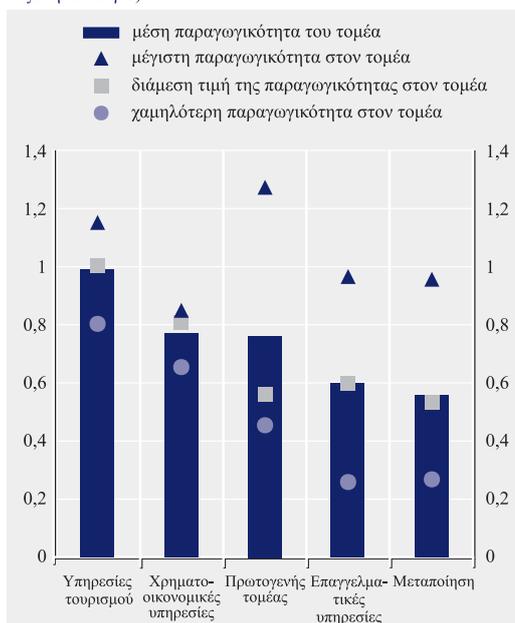
Πηγή: Eurostat, National Accounts.

⁵⁸ Αντιστοιχεί σε 12.000 επιχειρήσεις. Τα στοιχεία αυτά βασίζονται στα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ και παρατίθενται από το Κέντρο Εξαγωγικών Ερευνών και Μελετών του Πανελληνίου Συνδέσμου Εξαγωγέων - *Επισημάνσεις* Νο. 65, Ιανουάριος 2013 (βλ. <http://www.pse.gr/node/12647>).

⁵⁹ *Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις - Έρευνα συγκριτίας*, Ιούλιος 2012. Αντίστοιχα συμπεράσματα προκύπτουν και από τη δειγματοληπτική έρευνα του Πανελληνίου Συνδέσμου Εξαγωγέων μεταξύ των μελών του, καθώς μόνο το 23% των επιχειρήσεων με εξαγωγική δραστηριότητα είναι "μεγάλες ή πολύ μεγάλες".

Διάγραμμα Ε Παραγωγικότητα ανά τομέα (και επιμέρους κλάδους των τομέων) της ελληνικής οικονομίας σε σύγκριση με τη ζώνη του ευρώ, έτος 2010*

(λόγος παραγωγικότητας στην Ελλάδα προς την αντίστοιχη στη ζώνη του ευρώ)

Πηγή: Eurostat, National Accounts.

*Η παραγωγικότητα ορίζεται ως ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά απασχολούμενο (σε ευρώ, σταθερές τιμές 2005). Τα στοιχεία για τη ζώνη του ευρώ αφορούν το 2009 (τελευταίο διαθέσιμο έτος). Ο μέσος όρος δεν είναι σταθμισμένος.

Υπάρχουν δύο τουλάχιστον σημαντικές ενστάσεις στη γενικά αρνητική εικόνα. Πρώτον, οι κλάδοι με υψηλότερη αρχική παραγωγικότητα τείνουν να επιδεικνύουν υψηλότερη εξαγωγική δραστηριότητα σε σχέση με τη ζώνη του ευρώ (βλ. Διάγραμμα ΣΤ).⁶⁰ Δεύτερον, όπως διαφαίνεται από το Διάγραμμα Ε, υπάρχουν κλάδοι που υπερβαίνουν σε παραγωγικότητα το μέσο όρο της ζώνης του ευρώ. Η “αλιεία και υδατοκαλλιέργεια” στον πρωτογενή τομέα καθώς και τα “καταλύματα και δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης” και οι “πλωτές μεταφορές” στις υπηρεσίες τουρισμού επέδειξαν παραγωγικότητα μεγαλύτερη σε σχέση με τη ζώνη του ευρώ. Πρόκειται συνεπώς για κλάδους με ιδιαίτερη δυναμική εξωστρέφειας. Πράγματι, το 2010 ένα σημαντικό μερίδιο της συνολικής παραγωγής των κλάδων αυτών διατίθεται για εξαγωγές (π.χ. το 95% των πλωτών μεταφορών, βλ. και

Διάγραμμα ΣΤ). Οι κλάδοι αυτοί συμβάλλουν σημαντικά στην ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας, καθώς για το ίδιο έτος το μερίδιό τους στο σύνολο των εξαγωγών ήταν 49% (έναντι μεριδίου 8% στο σύνολο των εισαγωγών).⁶¹

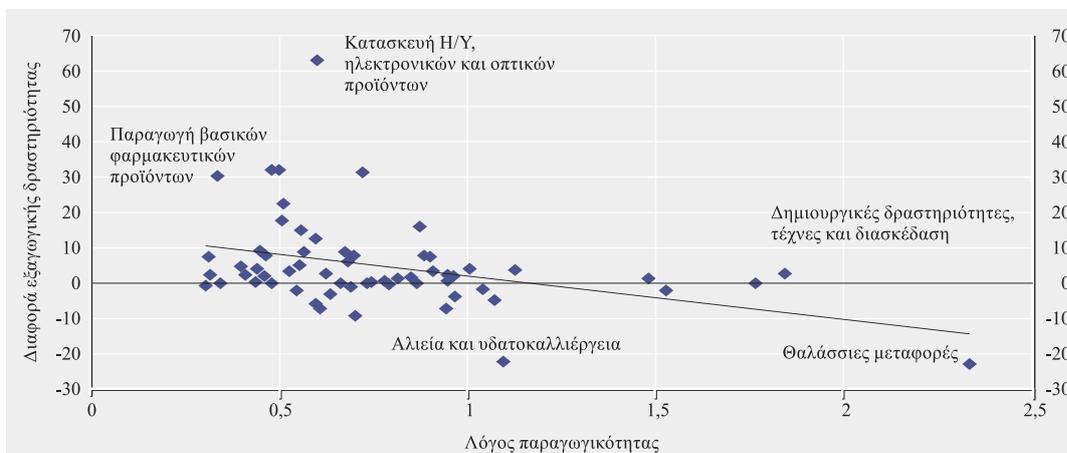
Μάλιστα, δεδομένων των διαθέσιμων πόρων και δεξιοτήτων στην ελληνική οικονομία (π.χ. το φυσικό πλούτο, τη διαθέσιμη τεχνογνωσία, τις υποδομές) αλλά και των συνθηκών ζήτησης και προσφοράς διεθνώς (όπως αντανακλώνται στο μέγεθος της αγοράς και τους ρυθμούς ανάπτυξης), η McKinsey (2012) ξεχωρίζει τον τουρισμό, την παραγωγή τροφίμων και τον πρωτογενή τομέα (ειδικά τις ιχθυοκαλλιέργειες) για τις προοπτικές συμβολής τους στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας την επόμενη δεκαετία.

Προκειμένου να ενισχυθεί άμεσα η διεθνής ανταγωνιστικότητα της Ελλάδος και να βελτιωθεί το εμπορικό ισοζύγιο, προέχει να δημιουργηθούν οι συνθήκες εκείνες που προάγουν την παραγωγικότητα των επιχειρήσεων οι οποίες δραστηριοποιούνται σε ήδη έντονα εξωστρεφείς κλάδους. Μέσα από ανάλυση ενός δείγματος ευρωπαϊκών επιχειρήσεων, οι Altomonte et al. (2012) καταλήγουν ότι οι εξής παράγοντες συμβάλλουν ώστε η παραγωγικότητα μιας επιχείρησης να υπερβεί (ή να διατηρήσει) ένα κρίσιμο επίπεδο που της επιτρέπει την εξαγωγική δράση: πρώτον, το υψηλό ανθρώπινο κεφάλαιο και η Έρευνα και Ανάπτυξη (E & A), δεύτερον, η διαθεσιμότητα χρηματοδότησης (ειδικά από την κεφαλαιακή αγορά), τρίτον, η καλή εταιρική διακυβέρνηση (π.χ. η αποσύνδεση της διοίκησης από την ιδιοκτησία στις οικογενειακές επιχειρήσεις, αμοιβές βάσει απόδοσης) και τέταρτον, η συμμετοχή σε διεθνείς ομίλους. Η ίδια μελέτη αναδεικνύει το συμπέρασμα ότι το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων δεν παίζει ρόλο στη μεσοπρόθεσμη παραγωγικότητα και εξω-

⁶⁰ Συνεπώς, παρατηρείται σύγκλιση των ελληνικών κλάδων παραγωγής με τους αντίστοιχους κλάδους της ζώνης του ευρώ ως προς την ένταση των εξαγωγών στο σύνολο της παραγωγής τους.

⁶¹ Οι κλάδοι αυτοί παρήγαγαν το 14% της συνολικής προστιθέμενης αξίας (το 35% των εμπορευμάτων).

Διάγραμμα ΣΤ Παραγωγικότητα και εξαγωγική δραστηριότητα ανά κλάδο: διαφορά σε σχέση με τη ζώνη του ευρώ (αναφέρονται επιλεγμένοι κλάδοι)

Πηγή: Eurostat, National Accounts.

Λόγος παραγωγικότητας: παραγωγικότητα ανά κλάδο παραγωγής της ελληνικής οικονομίας προς την παραγωγικότητα του αντίστοιχου κλάδου στη ζώνη του ευρώ για το έτος 2006. Η παραγωγικότητα μετρείται ως ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά απασχολούμενο (σε ευρώ, σταθερές τιμές 2005). Για τη ζώνη του ευρώ, μη σταθμισμένος μέσος όρος χωρών. Διαφορά εξαγωγικής δραστηριότητας: διαφορά, σε εκατοστιαίες μονάδες, της εξαγωγικής δραστηριότητας (που μετρείται ως ποσοστό των εξαγωγών στο σύνολο της παραγωγής) ανά κλάδο παραγωγής της ελληνικής οικονομίας από αυτήν του αντίστοιχου κλάδου στη ζώνη του ευρώ για το 2010. Η εξαγωγική δραστηριότητα ορίζεται ως το ποσοστό των εξαγωγών στο σύνολο της παραγωγής ανά κλάδο. Η απόκλιση στην εξαγωγική δραστηριότητα ορίζεται ως η διαφορά της εξαγωγικής δραστηριότητας ανά κλάδο παραγωγής της ελληνικής οικονομίας από αυτήν του αντίστοιχου κλάδου στη ζώνη του ευρώ.

στρέφειά τους, αλλά μόνο στη βραχυχρόνια δυναμική τους για ανάπτυξη.

Ως προς τους ανωτέρω παράγοντες, η Ελλάδα χαρακτηρίζεται από χαμηλά επίπεδα δαπανών σε E & A, αρκετά υψηλής ποιότητας ανθρώπινο κεφάλαιο,⁶² παρά τα περιθώρια για βελτίωση της κατάρτισής του, και επιχειρήσεις που στην πλειοψηφία τους είναι οικογενειακές και ΜΜΕ με παραδοσιακά μοντέλα διοίκησης και περιορισμένο ρόλο για τους διεθνείς ομίλους μέσω ΞΑΕ ή μέσω συνεργασιών.⁶³ Τα διαρθρωτικά αυτά χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας έχουν επηρεαστεί αρνητικά από την κρίση, ωστόσο δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι οι μεταβολές ήταν τόσο δραστικές ώστε να επηρεάζουν το βαθμό εξωστρέφειας των επιχειρήσεων.

Εξωστρέφεια και ρευστότητα των επιχειρήσεων

Ο παράγοντας ο οποίος αναδεικνύεται καθοριστικός για τη διασφάλιση της συνέχειας της εξωστρέφειας των ελληνικών επιχειρήσεων

την περίοδο της κρίσης είναι η ρευστότητα. Η έρευνα μελών του Πανελληνίου Συνδέσμου Εξαγωγέων⁶⁴ (βλ. και Πίνακα Α) υποδηλώνει ότι το 2011 το 25,2% των ελληνικών εξαγωγικών επιχειρήσεων εμφάνιζαν έντονα προβλήματα ρευστότητας, έναντι 10,65% το 2009. Η έλλειψη ρευστότητας επιτάθηκε το 2012, με το 38,7% των επιχειρήσεων να δηλώνουν σχετικά προβλήματα. Αξίζει ωστόσο να σημειωθεί ότι στην πρόσφατη (Ιούλιος 2012) έρευνα της Εθνικής Τράπεζας για τις ΜΜΕ, το προφίλ των εξαγωγικών ΜΜΕ σε δείκτες ρευστότητας είναι καλύτερο από αυτό των μη εξαγωγικών επιχειρήσεων.

Άλλα προβλήματα για τις εξαγωγικές επιχειρήσεις, και ιδιαίτερα τις ΜΜΕ, είναι οι οφειλόμενες προς τις επιχειρήσεις από το δημόσιο επιστροφές ΦΠΑ και τα αυξημένα λειτουργ-

⁶² Είναι χαρακτηριστική η αναφορά στην πρόσφατη έκθεση του WEF (2012) ότι το καταρτισμένο εργατικό δυναμικό συνιστά ένα από τα “δυνατά σημεία” της ελληνικής οικονομίας.

⁶³ Βλ. OECD (2012) <http://www.oecd.org/greece/44785912.pdf>

⁶⁴ Βλ. http://www.pse.gr/sites/default/files/DT_EXPORTS_REUSTOTHTA.doc

Πίνακας Α Στοιχεία για την εξαγωγική δραστηριότητα από δείγμα εξαγωγέων μελών ΠΣΕ*

Επιχειρήσεις με:	2009	2010	2011	2012
Προβλήματα ρευστότητας	10,65%	7,3	25,2%	38,7%
Παύση εξαγωγικής δραστηριότητας	7,7%	3,65%	2,9%	2,9%
Έναρξη εξαγωγών	1,2%	11%	32,8%	9,5%

Πηγή: Πανελλήνιος Σύνδεσμος Εξαγωγέων (ΠΣΕ).

γικά έξοδα. Επίσης, αρνητικό ρόλο έχει το αβέβαιο πολιτικοοικονομικό περιβάλλον.^{65, 66}

Παρεμβάσεις πολιτικής για την αύξηση της εξωστρέφειας

Προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα επιτακτικά προβλήματα ρευστότητας των επιχειρήσεων που ήδη εξάγουν, έχουν γίνει ορισμένες παρεμβάσεις, όπως το πρόγραμμα “Εξωστρέφεια ΟΑΕΠ”. Επίσης, το Υπουργείο Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Μεταφορών, Υποδομών και Δικτύων, στο πλαίσιο της “εθνικής στρατηγικής για τις εξαγωγές”, έχει προαναγγείλει άμεσες δράσεις που στοχεύουν στην απλοποίηση των εξαγωγικών διαδικασιών και τη μείωση του σχετικού λειτουργικού κόστους για τις επιχειρήσεις.^{67, 68}

Παράλληλα με εξειδικευμένες ενέργειες σε ήδη εξωστρεφείς κλάδους, είναι σημαντικό μεσοπρόθεσμα να ληφθούν και τα απαραίτητα μέτρα για την ανάδειξη νέων επιχειρηρήσεων-κλάδων με συγκριτικό πλεονέκτημα στο διεθνή ανταγωνισμό. Αξίζει να τονιστεί ότι σημαντικές προοπτικές ανάπτυξης αναγνωρίζει η McKinsey (2012) σε κλάδους παραγωγής που συμβατικά κατατάσσονται ως “μη εμπορεύσιμοι”. Εξέχοντα παραδείγματα είναι ο ιατρικός τουρισμός, οι υπηρεσίες μέριμνας για την τρίτη ηλικία και η εκπαίδευση (με έμφαση στις κλασικές σπουδές).

Επίσης, πέραν των εξειδικευμένων μέτρων οικονομικής πολιτικής σε κλάδους και επιχειρήσεις ανάλογα με τις ανάγκες τους, είναι απαραίτητο να γίνουν οριζόντιες πολιτικές

παρεμβάσεις που στοχεύουν στη θεμελίωση ή βελτίωση των πυλώνων ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας. Παραδείγματα τέτοιων δράσεων συνιστούν η ενίσχυση των υποδομών (π.χ. μέσω του ΕΣΠΑ), η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, η δημιουργία βιομηχανικών ζωνών, η διασφάλιση σταθερού φορολογικού συστήματος που παρέχει κίνητρα για επενδύσεις κ.ά.

5 ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΝΙΣΟΡΡΟΠΙΕΣ ΣΤΟΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΤΟΜΕΑ ΣΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΖΩΝΗΣ: ΜΙΑ ΠΡΟΣΦΑΤΗ ΜΕΛΕΤΗ

Οι οικονομίες της ευρωζώνης παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές (ανισορροπίες) στο εμπορικό τους ισοζύγιο. Πριν από την εισαγωγή του ευρώ, μερικές χώρες παρουσίαζαν πλεόνασμα στο εμπορικό τους ισοζύγιο, ενώ άλλες παρουσίαζαν έλλειμμα για μεγάλα χρονικά διαστήματα. Η εισαγωγή του ευρώ επέδρασε διαφορετικά στο εμπόριο των κρατών-μελών, αλλά ανισορροπίες στις εμπορικές επιδόσεις παραμένουν μέχρι σήμερα, δεκατρία χρόνια μετά την εισαγωγή του ευρώ. Δεδομένης της κοινής νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής που τα συνδέουν και του στόχου για βελτίωση των εμπορικών επιδόσεων των μελών της ευρωζώνης, η διερεύνηση

⁶⁵ Βλ. <http://www.pse.gr/sites/default/files/DT-9mino-2012.doc>

⁶⁶ Ανάλογα είναι τα προβλήματα τα οποία διαπιστώνονται από το Σύνδεσμο Εξαγωγέων Βορείου Ελλάδος, π.χ. βλ. <http://www.seve.gr/default.aspx?lang=el-GR&loc=1&page=589&newsid=1140>

⁶⁷ Βλ. http://www.mindev.gov.gr/wp-content/uploads/2012/11/Greece_Trade_Facilitation_Strategy_Roadmap_Nov-2012_el-2.pdf

⁶⁸ Η αναπτυσσόμενη “εθνική στρατηγική εξαγωγών” προβλέπει και τη διεύρυνση της εξαγωγικής βάσης.

των παραγόντων που επηρεάζουν την εξέλιξη του ισοζυγίου πληρωμών των οικονομιών της ευρωζώνης είναι μεγάλης σημασίας. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΚΤ με τη συνεργασία ομάδας ερευνητών από δώδεκα κεντρικές τράπεζες της ευρωζώνης διενήργησε έρευνα για την ανάλυση του ρόλου της ανταγωνιστικότητας στο εμπορικό ισοζύγιο των μελών της ευρωζώνης. (Στην ερευνητική ομάδα συμμετείχαν και ερευνητές της Διεύθυνσης Οικονομικών Μελετών της Τράπεζας της Ελλάδας). Η μελέτη δημοσιεύθηκε το Δεκέμβριο του 2012 στη σειρά Occasional Papers της ΕΚΤ (ECB, 2012). Τα ευρήματά της οδηγούν σε προτάσεις πολιτικής και αποκτούν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ελληνική οικονομία.

Η μελέτη περιλαμβάνει δύο τμήματα:

Στο πρώτο τμήμα, η ανάλυση βασίζεται στην εξέταση της συμπεριφοράς του εμπορικού ισοζυγίου και των παραγόντων που το επηρεάζουν για τη χρονική περίοδο μετά την εισαγωγή του ευρώ. Η παρατήρηση των εμπειρικών δεδομένων του πρόσφατου παρελθόντος οδηγεί στην εξαγωγή συμπερασμάτων για τους παράγοντες που καθορίζουν την εμπορική επίδοση των χωρών και στη διατύπωση προτάσεων πολιτικής. Στο δεύτερο τμήμα, μια σειρά από εναλλακτικές προτάσεις πολιτικής που απορρέουν από την ανάλυση του πρώτου τμήματος “εφαρμόζονται” στην ευρωζώνη υπό τη μορφή οικονομετρικών προσομοιώσεων. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται και σχολιάζονται.

Το πρώτο μέρος ξεκινά με την ανάλυση του ρόλου της ανταγωνιστικότητας στη διαμόρφωση του εμπορικού ισοζυγίου μιας χώρας. Η ανάλυση διαχωρίζει τις επιδράσεις από μεταβολές (I) στην ανταγωνιστικότητα τιμών και (II) στην ανταγωνιστικότητα ως προς άλλους παράγοντες.

(I) Όσον αφορά την **ανταγωνιστικότητα τιμών**, διαπιστώνεται ότι η χειροτέρευση της ανταγωνιστικότητας όπως μετρείται από τις διαφορές στο μοναδιαίο εργατικό κόστος οδηγεί σε χειροτέρευση του εμπορικού ισοζυγίου. Η

ανάλυση καταδεικνύει ότι σε πολλές χώρες (στις οποίες συμπεριλαμβάνεται η Ελλάδα) οι αμοιβές των εργαζομένων κατά την περίοδο 1999-2007 αυξήθηκαν δυσανάλογα περισσότερο από την αύξηση της παραγωγικότητας, επηρεάζοντας αρνητικά την ανταγωνιστικότητα τιμών. Αυτό μπορεί να οφείλεται είτε στην αύξηση των μισθών είτε στη μείωση της παραγωγικότητας. Μια ερμηνεία που αφορά την εξέλιξη των μισθών και υποστηρίζεται από τα στοιχεία για τις χώρες που παρουσιάζουν έλλειμμα είναι ότι η αύξηση της εγχώριας ζήτησης για μη διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα (όπως π.χ. του κλάδου των κατασκευών) οδήγησε στην αύξηση των αποδοχών στους κλάδους που τα παράγουν. Η αύξηση αυτή παρέσυρε και τις αποδοχές στον τομέα παραγωγής εμπορεύσιμων προϊόντων, με αποτέλεσμα απώλεια ανταγωνιστικότητας στα εμπορεύσιμα αγαθά και υπηρεσίες. Εναλλακτικά, η ανάπτυξη κλάδων παραγωγής μη εμπορεύσιμων προϊόντων που παρατηρείται στις χώρες με εξωτερικό έλλειμμα μπορεί να οδήγησε σε μετατόπιση των πιο παραγωγικών και εξειδικευμένων δυνάμεων στους εν λόγω κλάδους (κατασκευές, χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, Δημόσιο), με αποτέλεσμα την πτώση της παραγωγικότητας στους κλάδους των εμπορεύσιμων και την συνεπαγόμενη απώλεια ανταγωνιστικότητας. Προτάσεις πολιτικής που εξάγονται από τις παραπάνω παρατηρήσεις είναι: (α) η μείωση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος μέσω σύνδεσης των αποδοχών με την παραγωγικότητα, πιθανώς με μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας, και (β) η βελτίωση της παραγωγικότητας.

Η εξέταση των δεδομένων επίσης δείχνει ότι οι μεταβολές στις εργατικές αποδοχές και στο κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος δεν μετακυλίνουν πάντοτε στους γενικούς δείκτες τιμών και στους δείκτες τιμών των εξαγομένων. Η παρατήρηση συνηγορεί υπέρ της εφαρμογής μεταρρυθμίσεων στις αγορές προϊόντων που θα ενισχύουν τις συνθήκες ανταγωνισμού, οδηγώντας σε πιο άμεση μετακύλιση της μείωσης του εργατικού κόστους στις τιμές.

Τα εμπειρικά στοιχεία επίσης δείχνουν ότι οι χώρες με υψηλό έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών (συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδος) διατηρούν υψηλές εργοδοτικές εισφορές που επιβαρύνουν το κόστος των παραγόμενων προϊόντων και κατά συνέπεια την ανταγωνιστικότητα τιμών. Μια πρόταση πολιτικής είναι η λεγόμενη πολιτική “δημοσιονομικής υποτίμησης”. Σύμφωνα με αυτή, η μείωση των εργοδοτικών εισφορών επιδρά θετικά στην ανταγωνιστικότητα μέσω της μείωσης του κόστους. Επιπλέον, προτείνεται αντικατάσταση των εργοδοτικών εισφορών με έμμεσους φόρους (όπως ο ΦΠΑ) που επιβαρύνουν τις τιμές κατανάλωσης των εγχώριων αλλά και των εισαγόμενων προϊόντων και οδηγούν σε μείωση των εισαγωγών και κατά συνέπεια σε βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου.

Ένας ακόμη παράγοντας βελτίωσης του εμπορικού ισοζυγίου είναι η ενίσχυση της παραγωγικότητας, που οδηγεί στη μείωση του κόστους και τη βελτίωση της ποιότητας των παραγόμενων και εξαγόμενων προϊόντων. Σύμφωνα με την οικονομική θεωρία, αύξηση της παραγωγικότητας παρατηρείται:

(α) Λόγω βελτίωσης της τεχνολογίας: Η τεχνολογική πρόοδος που υποβοηθείται από τις επενδύσεις σε έρευνα και τεχνολογία οδηγεί σε άνοδο των εξαγωγών και μείωση της διείσδυσης εισαγωγών στην παραγωγική διαδικασία, άρα βελτιώνει το ισοζύγιο. Πράγματι, οι οικονομίες της ευρωζώνης που επένδυσαν στην έρευνα και τεχνολογία την περίοδο 1999-2007 παρουσίασαν βελτίωση στο εμπορικό τους ισοζύγιο. Σύμφωνα με τα στοιχεία, στην Ελλάδα παρατηρείται η μεγαλύτερη μείωση στις δαπάνες για έρευνα και τεχνολογία στην ομάδα των χωρών της ευρωζώνης την περίοδο 1999-2007.

(β) Λόγω εξειδίκευσης του εργατικού δυναμικού: Όμως, τα στοιχεία για τα μέλη της ευρωζώνης δεν δείχνουν σημαντική επίπτωση της εξειδίκευσης και μόρφωσης του εργατικού δυναμικού στη βελτίωση του ισοζυγίου.

(γ) Λόγω θεσμικού πλαισίου που διέπει την παραγωγή: Το επιχειρηματικό περιβάλλον, η έλλειψη γραφειοκρατίας και η ευκολία ίδρυσης μιας επιχείρησης επηρεάζουν την παραγωγικότητα και το κόστος παραγωγής (η ευκολία εισόδου και εξόδου σε ένα παραγωγικό κλάδο διευκολύνουν την επιβίωση των πιο παραγωγικών επιχειρήσεων σε μια οικονομία). Τα εμπειρικά δεδομένα για την ευρωζώνη υποστηρίζουν αυτή την άποψη: οι χώρες με πιο φιλικό επιχειρηματικό περιβάλλον έχουν καλύτερες εμπορικές επιδόσεις. Η Ελλάδα κατείχε μια από τις τελευταίες θέσεις ως προς την φιλικότητα και ευελιξία του επιχειρηματικού περιβάλλοντος την περίοδο 1999-2007. Επίσης, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, οι οικονομίες με υψηλό εξωτερικό έλλειμμα (στις οποίες συμπεριλαμβάνεται και η ελληνική) παρουσιάζουν χαμηλή βελτίωση της παραγωγικότητας στους κλάδους εμπορεύσιμων, σε σύγκριση με εκείνους των μη εμπορεύσιμων. Αυτό ίσως οφείλεται στο ότι η αύξηση της εσωτερικής ζήτησης μη εμπορεύσιμων υπηρεσιών μπορεί να οδήγησε σε ανακατανομή των εξειδικευμένων πόρων προς κλάδους μη εμπορεύσιμων. Γεγονός είναι ότι οι χώρες με υψηλά ελλείμματα παρουσιάζουν υψηλά μερίδια μη εμπορεύσιμων προϊόντων στην παραγωγή τους.

(II) Η ανταγωνιστικότητα ως προς άλλους παράγοντες εκτός των τιμών συνδέεται με την ποιότητα, την αξιοπιστία και τη φήμη των προϊόντων, τη διαθεσιμότητα και την αξιοπιστία των συμπληρωματικών υπηρεσιών, τις προτιμήσεις κ.λπ. Η βελτίωση αυτής της ανταγωνιστικότητας εξαρτάται επίσης από την ανάπτυξη της τεχνολογίας και την παραγωγή νέων προϊόντων και προϊόντων νέας τεχνολογίας, και επηρεάζεται από εξελίξεις στην έρευνα και θεσμικές μεταρρυθμίσεις που ευνοούν την επιχειρηματικότητα. Οι εμπειρικές ενδείξεις που παρουσιάζονται στη μελέτη υποδηλώνουν ότι αυτή η ανταγωνιστικότητα είναι εξίσου σημαντική με την ανταγωνιστικότητα τιμών για τις εμπορικές επιδόσεις των χωρών της ευρωζώνης κατά την υπό ανάλυση περίοδο. Ειδικά για χώρες όπως η Ιρλανδία ή η Φιν-

λανδία, που εξειδικεύονται σε προϊόντα υψηλής τεχνολογίας, η ανταγωνιστικότητα ως προς άλλους παράγοντες έπαιξε σημαντικό ρόλο από την ανταγωνιστικότητα τιμών για την εξέλιξη των εξαγωγών. Αυτό σημαίνει ότι θεσμικές (διαρθρωτικές) μεταρρυθμίσεις στην αγορά προϊόντων (όπως η κατοχύρωση ευρεσιτεχνιών, η κατοχύρωση προϊόντων με ονομασία προέλευσης, η στροφή της παραγωγής προς προϊόντα υψηλής τεχνολογίας) μπορεί να είναι εξίσου σημαντικές όσο και οι πολιτικές για μείωση του κόστους προκειμένου να αυξηθούν οι εξαγωγές και να βελτιωθεί το εμπορικό ισοζύγιο.

Πέρα από την ανταγωνιστικότητα, τρεις παράγοντες που επηρεάζουν σημαντικά τις εξελίξεις στο εμπορικό ισοζύγιο των χωρών της ευρωζώνης είναι:

(α) Η κλαδική σύνθεση των εξαγωγών (τι είδους προϊόντα περιλαμβάνουν οι εξαγωγές, αγροτικά, βιομηχανικά, προϊόντα υψηλής τεχνολογίας κ.λπ.).

(β) Ο γεωγραφικός προσανατολισμός των εξαγωγών (αν οι εμπορικοί εταίροι είναι χώρες της ευρωζώνης, ή αναπτυσσόμενες χώρες, ή αναδυόμενες οικονομίες με υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης κ.λπ.).

(γ) Το “εισαγωγικό περιεχόμενο” των εξαγωγών, που αποτυπώνει σε ποιο βαθμό η παραγωγή των εξαγόμενων αγαθών και υπηρεσιών εξαρτάται από εισαγόμενα αγαθά και υπηρεσίες. Στην περίπτωση που το εισαγωγικό περιεχόμενο των εξαγωγών είναι υψηλό, αύξηση των εξαγωγών σημαίνει παράλληλη αύξηση των εισαγωγών και αναλογικά μικρότερη βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου.

Η ανάλυση συνεχίζει ξεετάζοντας την επίπτωση αυτών των παραγόντων στο εμπόριο των χωρών της ευρωζώνης. Τα στοιχεία δείχνουν ότι το μερίδιο αγοράς όλων των χωρών της ευρωζώνης πλην της Αυστρίας μειώθηκε κατά την περίοδο 1999-2007, λόγω και της κλαδικής σύνθεσης και του γεωγραφικού προσανατολι-

σμού των εξαγωγών των χωρών. Η μείωση αυτή ήταν περιορισμένη για την Ελλάδα για την περίοδο 1999-2007 – όχι όμως ως αποτέλεσμα της κλαδικής διαφοροποίησης των εξαγωγών της αλλά λόγω του γεωγραφικού προσανατολισμού των εξαγωγών της προς τις ανερχόμενες Βαλκανικές χώρες και την Τουρκία. Όμως για τα έτη 2008-2010 η Ελλάδα έχασε μερίδιο αγοράς περαιτέρω, λόγω της διαφοροποίησης και της μείωσης της ζήτησης από τις Βαλκανικές χώρες και την Τουρκία. Όπως υπολογίζεται, οι εξαγωγές των πιο ανοικτών οικονομιών της ευρωζώνης έχουν υψηλότερο εισαγωγικό περιεχόμενο. Η Ελλάδα συγκαταλέγεται στις πιο κλειστές οικονομίες της ευρωζώνης, οπότε το εισαγωγικό περιεχόμενο των εξαγωγών της είναι σχετικά χαμηλό (35%).

Στο δεύτερο μέρος της μελέτης χρησιμοποιούνται τέσσερα μακροοικονομικά υποδείγματα για τη λειτουργία της ευρωζώνης προκειμένου να γίνουν προσομοιώσεις εναλλακτικών σεναρίων πολιτικής. Τα σενάρια αυτά αφορούν: (α) Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας τιμών. (β) Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας ως προς άλλους παράγοντες. (γ) Δημοσιονομική υποτίμηση. (δ) Βελτίωση της παραγωγικότητας. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των προσομοιώσεων, αν και όλες οι πολιτικές οδηγούν σε αύξηση του ΑΕΠ της ευρωζώνης, η επίδρασή τους στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (ΙΤΣ) διαφέρει από υπόδειγμα σε υπόδειγμα. Οι επιδράσεις από τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας τιμών και της ανταγωνιστικότητας ως προς άλλους παράγοντες στο ΙΤΣ είναι θετικές. Όμως, οι επιδράσεις από τη δεύτερη έχουν μεγαλύτερη διάρκεια. Η δημοσιονομική υποτίμηση έχει επίσης σημαντική θετική επίδραση στο ΙΤΣ. Οι επιδράσεις από τη βελτίωση της παραγωγικότητας στο ΙΤΣ δεν είναι ξεκάθαρες και διαφοροποιούνται ανάλογα με το υπόδειγμα και με τη διάρκειά της (αν είναι περιστασιακή ή διαρκής). Σε όλες τις περιπτώσεις πάντως, η βελτίωση της παραγωγικότητας στον τομέα των εμπορευσιμων διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη βελτίωση του ισοζυγίου.

Τα βασικά συμπεράσματα της μελέτης συνοψίζονται ως εξής:

(1) Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας ως προς άλλους παράγοντες εκτός των τιμών παίξει εξίσου σημαντικό ρόλο με την ανταγωνιστικότητα τιμών – αν όχι σημαντικότερο – όσον αφορά τη βελτίωση των εμπορικών επιδόσεων μιας οικονομίας, έχει μεγαλύτερη διάρκεια και συνδέεται με την ανάπτυξη της έρευνας και της τεχνολογίας, καθώς και με την ποιότητα του θεσμικού πλαισίου στις αγορές προϊόντων.

(2) Η ίδια η ανταγωνιστικότητα τιμών εξαρτάται όχι μόνο από την εξέλιξη των αποδοχών, αλλά και από τη βελτίωση της παραγωγικότητας, που προέρχεται από αναβάθμιση της τεχνολογίας και του θεσμικού πλαισίου που διέπει τις αγορές προϊόντων.

(3) Η ανταγωνιστικότητα τιμών μπορεί επίσης να βελτιωθεί με τη μείωση των εργοδοτικών εισφορών. Η αντικατάσταση των εισφορών με έμμεσους φόρους που επιβαρύνουν τις τιμές εισαγομένων έχει μια επιπλέον θετική επίπτωση στο ισοζύγιο, μέσω της μείωσης των εισαγωγών.

(4) Οι μεταρρυθμίσεις στις αγορές προϊόντων συμβάλλουν στην ενίσχυση των συνθηκών ανταγωνισμού, προκειμένου οι μειώσεις στο κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος να μετακυλίσουν άμεσα στις τιμές εξαγομένων.

(5) Η κλαδική σύνθεση και ο γεωγραφικός προσανατολισμός των εξαγωγών και το εισαγωγικό περιεχόμενο των εξαγωγών είναι μεταξύ των προσδιοριστικών παραγόντων της εξέλιξης του εμπορικού ισοζυγίου.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

Εθνική Τράπεζα (2012), *Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις – Έρευνα συγκυρίας*, Ιούλιος.

Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς (2011), “Συναλλαγές εισηγμένης εταιρίας με συνδεδεμένα μέρη”, Εγκύκλιος 45, Αθήνα, 21.7.2011.

Gibson, H. (2010), “Ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας κατά τομέα την περίοδο 1995-2003”, στο: Τράπεζα της Ελλάδος, *Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος: αιτίες ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής*, σελ. 335-364.

McKinsey (2012), *Greece 10 Years Ahead*, Athens Office of McKinsey and Company, Ιούνιος, Αθήνα.

Malliaropoulos D. and T. Anastasatos (2013), “The Improvement in the Competitive Position of the Greek Economy and Prospects for an Export-led Growth Model”, *Economy and Markets*, Eurobank, Ιανουάριος 2013

Πανελλήνιος Σύνδεσμος Εξαγωγέων (2012α), “ΠΣΕ: Σε παγίδα ρευστότητας οι ελληνικές εξαγωγικές επιχειρήσεις”, Δελτίο τύπου, 16 Οκτωβρίου.

Πανελλήνιος Σύνδεσμος Εξαγωγέων (2012β), “ΠΣΕ: Οι νέες αγορές και τα προϊόντα-πρωταγωνιστές των ελληνικών εξαγωγών -Τα TOP 100 εξαγωγίμα προϊόντα και οι TOP 100 αγορές για το 9μηνο του 2012”, Δελτίο τύπου, 18 Δεκεμβρίου.

Ξένη

Altomonte, C., G. B. Navaretti, F. Di Mauro and G. Ottaviano (2011), *Assessing Competitiveness: How Firm-Level Data Can Help*, Bruegel Policy 2011/6.

Altomonte, C., T. Aquilante and G. Ottaviano (2012), *The triggers of competitiveness: the FIGIE cross-country report*, Bruegel Blueprint 17.

ECB (2012), “Competitiveness and external imbalances within the euro area”, ECB

Occasional paper series, 139, Δεκέμβριος 2012.

European Commission (2010), “A structural picture of Greek exports: insights from disaggregated data”, *Quarterly Report on the Euro Area (III)*, Βρυξέλλες.

World Bank (2013), “Economy Profile: Greece”, *Doing Business 2013: Smarter Regulations for Small and Medium-Size Enterprises*. Washington, DC, World Bank Group.

World Economic Forum (2012), *Global Competitiveness Report 2012-2013*.

ΙΧ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ¹

Ι ΣΥΝΟΨΗ ΕΞΕΛΙΞΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΩΝ

Η προσπάθεια δημοσιονομικής εξυγίανσης των τελευταίων ετών έχει οδηγήσει σε σημαντική βελτίωση των δημοσιονομικών μεγεθών. Όπως αναφέρει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην έκθεση του Δεκεμβρίου 2012,² η δημοσιονομική προσαρμογή στην Ελλάδα είναι μια από τις μεγαλύτερες που έχουν επιτευχθεί στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης τα τελευταία 30 χρόνια. Συγκεκριμένα, το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης (ΓΚ) σε εθνολογιστική βάση μειώθηκε από 15,6% του ΑΕΠ το 2009 σε 9,4% του ΑΕΠ το 2011, ενώ περαιτέρω σημαντική μείωση στο 6,6% του ΑΕΠ εκτιμάται για το 2012 σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση του προϋπολογισμού για το 2013 και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή³ (βλ. Πίνακα ΙΧ.1). Ιδιαίτερα σημαντική είναι και η μείωση του πρωτογενούς ελλείμματος, το οποίο από 10,5% του ΑΕΠ (ή 24,1 δισεκ. ευρώ) το 2009 περιορίστηκε σε 2,3% του ΑΕΠ (ή 4,8 δισεκ. ευρώ) το 2011 και εκτιμάται ότι μειώθηκε περαιτέρω στο 1,5% του ΑΕΠ το 2012.

Η πρόοδος είναι ιδιαίτερα ορατή σε όρους *κυκλικά προσαρμοσμένου πρωτογενούς αποτελέσματος* της ΓΚ, εξαιτίας του γεγονότος ότι η δημοσιονομική προσπάθεια λαμβάνει χώρα σε μια περίοδο βαθιάς και συνεχιζόμενης ύφεσης. Συγκεκριμένα, το *κυκλικά προσαρμοσμένο πρωτογενές έλλειμμα* εκτιμάται ότι έχει βελτιωθεί κατά περίπου 13 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ από το 2009 έως το 2012, ενώ σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το πρώτο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής του Μαΐου 2010 απαιτούσε ελάχιστη βελτίωση κατά 10 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ.⁴ Επιπλέον, το 2013 το πρωτογενές αποτέλεσμα εκτιμάται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ότι θα είναι ισοσκελισμένο, ενώ αναμένεται ότι το *κυκλικά προσαρμοσμένο πρωτογενές αποτέλεσμα* θα είναι πλεονασματικό.

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία σε ταμειακή βάση για το 2012, το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης εκτιμάται σε 6,5% του ΑΕΠ (12.531 εκατ. ευρώ), έναντι ελλείμματος 9,9% του ΑΕΠ (20.646 εκατ. ευρώ) το 2011. Επίσης

επιτεύχθηκε πρωτογενές πλεόνασμα 0,2% του ΑΕΠ, έναντι πρωτογενούς ελλείμματος 1,7% του ΑΕΠ το 2011. (Επισημαίνεται ότι αυτά τα ταμειακά στοιχεία συλλέγονται από το Γενικό Λογιστήριο του Κράτους και δημοσιεύονται στα μηνιαία δελτία “Στοιχεία Γενικής Κυβέρνησης”. Το ταμειακό αποτέλεσμα σε μη ενοποιημένη βάση διαφέρει από το τελικό εθνολογιστικό αποτέλεσμα, καθώς για τον υπολογισμό του τελευταίου πρέπει να γίνουν οι απαραίτητες εθνολογιστικές προσαρμογές σύμφωνα με το ESA 95. Σε σχέση με το 2011, τα αποτελέσματα του Κρατικού Προϋπολογισμού και των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης (ΟΚΑ) εμφανίζονται βελτιωμένα, ενώ μικρή χειροτέρευση παρουσιάζει το αποτέλεσμα των ΟΤΑ. Ωστόσο, οι ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις παρουσιάζουν συνολική αύξηση κατά 1.001 εκατ. ευρώ από την αρχή του 2012. Τη μεγαλύτερη αύξηση οφειλών από την αρχή του 2012 παρουσιάζουν οι ΟΚΑ και τα νοσοκομεία.

Στο δωδεκάμηνο Ιανουαρίου-Δεκεμβρίου 2012 ο Κρατικός Προϋπολογισμός (ΚΠ) παρουσίασε έλλειμμα 8,1% του ΑΕΠ (15.688 εκατ. ευρώ), έναντι ελλείμματος 10,9% του ΑΕΠ (22.773 εκατ. ευρώ) το 2011 (βλ. Πίνακα ΙΧ.9) το οποίο είναι βελτιωμένο έναντι των ετήσιων αναθεωρημένων στόχων του Προϋπολογισμού για το 2013 κατά 624 εκατ. ευρώ. Στο δωδεκάμηνο το πρωτογενές αποτέλεσμα του ΚΠ διαμορφώθηκε σε έλλειμμα 1,8% του ΑΕΠ και είναι βελτιωμένο έναντι των αναθεωρημένων στόχων του προϋπολογισμού (σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση του προϋπολογισμού για το 2013) κατά περίπου 1.112 εκατ. ευρώ, και σημαντικά βελτιωμένο σε σχέση με το πρωτογενές έλλειμμα ύψους 3,1% το 2011.

Η συνέχιση της δημοσιονομικής προσπάθειας για την επίτευξη πρωτογενών πλεονασμάτων σε επίπεδο ΓΚ αντικατοπτρίζεται στους στόχους του Προϋπολογισμού του 2013 και του Μεσο-

¹ Στο κεφάλαιο αυτό έχουν ληφθεί υπόψη στοιχεία και πληροφορίες που είχαν δημοσιευθεί έως τις 7 Φεβρουαρίου 2013.

² European Commission, *The Second Economic Adjustment Programme for Greece – First Review December 2012*.

³ Βλ. European Commission, ό.π., Πίνακας C.1, σελ. 137.

⁴ Βλ. European Commission, ό.π., Πλαίσιο 5, σελ. 20.

Πίνακας ΙΧ.Ι Ελλείμματα γενικής κυβέρνησης και κρατικού προϋπολογισμού

(ως ποσοστό του ΑΕΠ)

	2008	2009	2010	2011	2012*
Έλλειμμα γενικής κυβέρνησης¹ (στοιχεία εθνικών λογαριασμών – κριτήριο σύγκλισης)	-9,8	-15,6	-10,7	-9,4	-6,6
– Κεντρική κυβέρνηση	-9,9	-15,4	-11,8	-9,0	-
– Ασφαλιστικοί οργανισμοί, οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης και ΝΠΔΔ	0,1	-0,3	1,1	-0,4	-
Έλλειμμα κρατικού προϋπολογισμού² (δημοσιονομικά στοιχεία)	-6,2	-14,6	-10,0	-10,9	-8,1
Έλλειμμα κρατικού προϋπολογισμού³ (ταμειακά στοιχεία)	-7,4	-14,1	-10,5	-11,1	-5,5⁴

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος, Υπουργείο Οικονομικών και ΕΛΣΤΑΤ.

* Προσωρινά στοιχεία.

1 Στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ, όπως γνωστοποιούνται στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή (διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος). Για το 2012 το ποσοστό του ελλείμματος είναι εκτίμηση και αναφέρεται στο Δελτίο Ταμειακών Στοιχείων Γενικής Κυβέρνησης μηνός Ιανουαρίου 2013 του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους. Το άθροισμα των επιμέρους στοιχείων ενδέχεται να μη συμφωνεί με το σύνολο λόγω στρογγυλοποίησης.

2 Στοιχεία Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους, όπως εμφανίζονται στον κρατικό προϋπολογισμό.

3 Στοιχεία Τράπεζας της Ελλάδος. Τα στοιχεία αυτά αφορούν μόνο το έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού σε ταμειακή βάση χωρίς την κίνηση του λογαριασμού του ΟΠΕΚΕΠΕ.

4 Δεν περιλαμβάνονται δεδουλευμένοι τόκοι ύψους 4.751 εκατ. ευρώ, που καταβλήθηκαν με τη μορφή βραχυπρόθεσμων τίτλων του ΕFSF, για τα ομόλογα που συμμετείχαν στο PSI, καθώς και τόκοι ύψους 519 εκατ. ευρώ λόγω της επαναγοράς χρέους των οποίων η πληρωμή έγινε και πάλι με ανάλογους τίτλους που εξέδωσε το ΕFSF.

πρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής (ΜΠΔΣ) 2013-2016 (Ν. 4093/2012). Η δημοσιονομική προσαρμογή την περίοδο 2013-2016 χαρακτηρίζεται εμπροσθοβαρής και βασίζεται σε παρεμβάσεις καθαρής απόδοσης 14.244 εκατ. ευρώ. Από το ποσό αυτό, 9.374 εκατ. ευρώ αφορούν το 2013, 4.186 εκατ. ευρώ το 2014, 529 εκατ. ευρώ το 2015 και 155 εκατ. ευρώ το 2016. Σύμφωνα με το ΜΠΔΣ, προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι για πρωτογενές πλεόνασμα της ΓΚ ύψους 3,0% του ΑΕΠ το 2015 και 4,5% του ΑΕΠ το 2016, απαιτούνται επιπλέον παρεμβάσεις ύψους 1.877 εκατ. ευρώ το 2015 και 2.765 εκατ. ευρώ το 2016, οι οποίες δεν έχουν ακόμη προσδιοριστεί.

Οι έως τώρα προσδιορισμένες παρεμβάσεις που έχουν ήδη δρομολογηθεί περιλαμβάνουν ενέργειες για την αναδιάρθρωση της κεντρικής διοίκησης και των ΟΤΑ, τον περιορισμό της μισθολογικής και συνταξιοδοτικής δαπάνης, τον εξορθολογισμό των κοινωνικών, υγειονομικών και εκπαιδευτικών δαπανών, τον περιορισμό των αμυντικών δαπανών, καθώς και αλλαγές στο φορολογικό σύστημα (βλ. Τμήμα 5.2).

Εντούτοις, πρέπει να ενταθεί περαιτέρω η προσπάθεια αναμόρφωσης της φορολογικής

διοίκησης και του φοροεισπρακτικού μηχανισμού. Προς το σκοπό αυτό δρομολογήθηκαν δράσεις από το Υπουργείο Οικονομικών για την περαιτέρω αναμόρφωση του φορολογικού συστήματος, η οποία θα κινηθεί προς την απλούστευση του κώδικα φορολογίας εισοδήματος, την αναμόρφωση της φορολόγησης της ακίνητης περιουσίας, τη σύνταξη κώδικα φορολογικών διαδικασιών και τη θέσπιση πρόσθετων μέτρων κατά της φοροδιαφυγής.

Παράλληλα, προωθούνται δράσεις για τον περιορισμό της σπατάλης (μέσω της συγχώνευσης και κατάργησης φορέων της ΓΚ), τον καλύτερο έλεγχο των δαπανών και την πιο αποτελεσματική παρακολούθηση της εκτέλεσης του προϋπολογισμού σε επίπεδο Γενικής Κυβέρνησης.⁵

5 Βλ. Πολύνομο (Ν. 4111/2013) με τίτλο "Συνταξιοδοτικές ρυθμίσεις, τροποποιήσεις του ν. 4093/2012, κύρωση της Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου "Εγγραφή των Σχεδίων των Συμβάσεων Τροποποίησης της Κύριας Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Ε.Τ.Χ.Σ.), της Ελληνικής Δημοκρατίας, του Ελληνικού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Τ.Χ.Σ.)" και της Τράπεζας της Ελλάδος (ΤτΕ), με τίτλο "Κύρια Σύμβαση Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης", της Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ε.Τ.Χ.Σ., της Ελληνικής Δημοκρατίας και της ΤτΕ, με τίτλο "Σύμβαση Διευκόλυνσης Διαχείρισης Υποχρεώσεων ΣΙΤ" και της Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ε.Τ.Χ.Σ., της Ελληνικής Δημοκρατίας και της ΤτΕ, με τίτλο "Διευκόλυνση αποπληρωμής Τόκων Ομολόγων, παροχή εξουσιοδοτήσεων για την υπογραφή των Συμβάσεων και άλλες επείγουσες διατάξεις".

Οι παρεμβάσεις αυτές περιλαμβάνουν την εισαγωγή δημοσιονομικών κανόνων που αφορούν τριμηνιαίους στόχους και τη θεσμοθέτηση ενός εσωτερικού συμφώνου σταθερότητας με τους ΟΤΑ, καθώς και την επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση απόκλισης από τους στόχους και μη συμμόρφωσης.

Παρά την αξιόλογη δημοσιονομική προσπάθεια, η μείωση του λόγου του χρέους προς το ΑΕΠ έχει καθυστερήσει λόγω των υψηλών επιτοκίων που καταβάλλει το Δημόσιο για το βραχυπρόθεσμο δανεισμό του (μέσω εκδόσεων εντόκων γραμματίων) και κυρίως λόγω της σημαντικής υποχώρησης του ΑΕΠ (“snowball effect”).⁶

Ωστόσο, οι πρόσφατες αποφάσεις του Eurogroup στις 26-27 Νοεμβρίου και 13 Δεκεμβρίου 2012 άνοιξαν το δρόμο για περαιτέρω μείωση του λόγου χρέους προς ΑΕΠ, μέσω της μείωσης του περιθωρίου επιτοκίου των δανείων του πρώτου Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής και κυρίως μέσω του προγράμματος επαναγοράς ομολόγων. Η τελευταία εκτιμάται ότι περιόρισε το υπόλοιπο του χρέους κατά περίπου 21,1 δισεκ. ευρώ. Ως αποτέλεσμα των ανωτέρω και σε συνδυασμό με τη συμφωνία ανταλλαγής ομολόγων (PSI), το ενοποιημένο χρέος της Γενικής Κυβέρνησης ως ποσοστό του ΑΕΠ αναμένεται ότι το 2012 θα διαμορφωθεί σε επίπεδο 161,0% του ΑΕΠ, παρουσιάζοντας μείωση κατά 9,7 περίπου ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2011. Επίσης ο λόγος του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ προβλέπεται να διαμορφωθεί στο 124,0% του ΑΕΠ το 2020, ενώ υπολογίζεται ότι θα διαμορφωθεί χαμηλότερα από το 110,0% του ΑΕΠ το 2022.

Η ψήφιση του ΜΠΔΣ 2013-2016 και η επιτυχής υλοποίηση του προγράμματος επαναγοράς ομολόγων άνοιξαν το δρόμο για την εκταμίευση της δόσης ύψους 49,1 δισεκ. ευρώ από τον EFSF. Το Δεκέμβριο του 2012 εκταμιεύθηκαν 34,3 δισεκ. ευρώ, από τα οποία 16 δισεκ. ευρώ χρησιμοποιήθηκαν για την ανακεφαλαιοποίηση του τραπεζικού συστήματος, 11,3 δισεκ. ευρώ για τη χρηματοδότηση του προγράμματος επαναγοράς ομολόγων και 7,0

δισεκ. ευρώ για να καλυφθούν χρηματοδοτικές ανάγκες του Προϋπολογισμού (περιλαμβανομένης της εξόφλησης ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων του Δημοσίου).⁷

Επίσης, στις 16 Ιανουαρίου 2013 το ΔΝΤ ενέκρινε την εκταμίευση της δόσης ύψους 3,24 εκατ. ευρώ, τα οποία προορίζονται για την κάλυψη αναγκών του Προϋπολογισμού. Ακόμη, στις 21 Ιανουαρίου 2013 το Eurogroup ενέκρινε την καταβολή 9,2 δισεκ. ευρώ. Από τα τελευταία, 7,2 δισεκ. ευρώ θα χρησιμοποιηθούν στο πρόγραμμα ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών, ενώ τα υπόλοιπα 2,0 δισεκ. ευρώ προορίζονται για την κάλυψη χρηματοδοτικών αναγκών του Προϋπολογισμού. Η εκταμίευση της δόσης του Ιανουαρίου από την ΕΕ συνδέθηκε με την υλοποίηση προαπαιτούμενων δράσεων (την ψήφιση του νέου φορολογικού νόμου και την αναπροσαρμογή των τιμολογίων της ΔΕΗ).⁸

Τα υπόλοιπα 5,6 δισεκ. ευρώ θα εκταμιευθούν τμηματικά την περίοδο Φεβρουαρίου-Μαρτίου 2013. Η δόση ύψους 2,8 δισεκ. ευρώ που προγραμματίζεται να εκταμιευθεί το Φεβρουάριο του 2013 συνδέεται με την επικαιροποίηση του ΜΠΔΣ και την καθιέρωση ανώτατων δεσμευτικών ορίων δαπανών για κάθε επιμέρους τομέα της ΓΚ.⁹ Η δόση που προγραμματίζεται να εκταμιευθεί το Μάρτιο του 2013 (ύψους 2,8 δισεκ. ευρώ) συνδέεται με την ολοκλήρωση των οργανογραμμάτων των υπουργείων, τον προσδιορισμό των περιττών θέσεων και τον καθορισμό τριμηνιαίων στόχων αποχωρήσεων υπαλλήλων έως το τέλος του 2014, καθώς και την προς τα κάτω αναπροσαρμογή των τιμών των φαρμάκων με βάση τις τρεις χαμηλότερες τιμές στις χώρες της ΕΕ.

⁶ Βλ. *Νομοματική Πολιτική 2012 – Ενδιάμεση Έκθεση*, Νοέμβριος 2012. Βλ. επίσης αναλυτικότερα στο Τμήμα 2.6 παρακάτω.

⁷ Ωστόσο, σύμφωνα με ανακοινώσεις του Υπουργείου Οικονομικών, μέχρι το τέλος του 2012 αποπληρώθηκαν ληξιπρόθεσμες οφειλές ύψους 700 εκατ. ευρώ περίπου (έναντι αρχικού σχεδιασμού στο Προσχέδιο του Προϋπολογισμού του 2013 για αποπληρωμή περίπου 3,5 δισεκ. ευρώ ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων έως το τέλος του 2012).

⁸ Η ψήφιση του νέου φορολογικού νόμου (Ν. 4110/2012) ολοκληρώθηκε στις 11 Ιανουαρίου 2013, ενώ οι νέες αυξήσεις της ΔΕΗ ανακοινώθηκαν στις 14 Ιανουαρίου.

⁹ Το σχετικό σχέδιο νόμου κατατέθηκε στη Βουλή στις 7.2.2013.

Η αύξηση της ρευστότητας στην ελληνική οικονομία, που θα προκύψει από την επικείμενη ολοκλήρωση της εκταμίευσης της δόσης των 52,4 δισεκ. ευρώ από την ΕΕ και το ΔΝΤ μέσα στο πρώτο τρίμηνο του 2013, σε συνδυασμό με την επιστροφή των καταθέσεων στις τράπεζες, την επιτάχυνση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και των αποκρατικοποιήσεων, την ανάληψη άμεσων πρωτοβουλιών ανάκαμψης της οικονομίας και τη συνέχιση της δημοσιονομικής προσαρμογής, παρά τις βραχυχρόνιες αρνητικές επιπτώσεις της (βλ. Τμήμα 1.Α στη συνέχεια), θα συμβάλουν στη σταθεροποίηση και αποκλιμάκωση του δημόσιου χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ, στον περιορισμό της αβεβαιότητας και στην αποκατάσταση του κλίματος εμπιστοσύνης στις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας.¹⁰

1.Α Η ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟΥΣ ΠΟΛΛΑΠΛΑΣΙΑΣΤΕΣ

Σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη ερευνητών του ΔΝΤ, η δημοσιονομική προσαρμογή είχε σημαντικά μεγαλύτερες αρνητικές επιπτώσεις στο ΑΕΠ από ό,τι είχε αρχικά προβλεφθεί. Συγκεκριμένα, τα πρώτα χρόνια της κρίσης ο μέσος δημοσιονομικός πολλαπλασιαστής ήταν 2-3 φορές υψηλότερος από τις αρχικές εκτιμήσεις (0,5, βλ. Έκθεση ΔΝΤ Μαρτίου 2012, *Greece: Request for Extended Arrangement Under the Extended Fund Facility – Staff report*, σελ.15). Βλ. Blanchard, O. and D. Leigh (2012), “Growth Forecast Errors and Fiscal Multipliers”, IMF Working Paper 13/1, καθώς και IMF, *World Economic Outlook*, Autumn 2012.

Ωστόσο, η ΕΚΤ και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχουν εκφράσει τη διαφωνία τους τόσο ως προς τα αποτελέσματα της μελέτης του ΔΝΤ όσο και ως προς την επιλεγθείσα μεθοδολογική προσέγγιση για την εκτίμηση των δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών. Βλ. European Commission (2012), *Autumn Economic Forecasts*, και ECB (2012), *Monthly Bulletin*, Δεκέμβριος.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, στην Έκθεση του ΔΝΤ του Ιανουαρίου 2013 ο μέσος δημοσιονομικός πολλαπλασιαστής για την Ελλάδα εκτιμάται ότι είναι κοντά στο 1 (βλ. *Greece: First and Second Reviews*, IMF Country Report No. 13/20, σελ. 13).

2 ΟΙ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΤΟΥ 2012 ΒΑΣΕΙ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Στο δωδεκάμηνο Ιανουαρίου-Δεκεμβρίου 2012 ο Κρατικός Προϋπολογισμός (ΚΠ) παρουσίασε έλλειμμα 8,1% του ΑΕΠ (15.688 εκατ. ευρώ), έναντι ελλείμματος 10,9% του ΑΕΠ (22.773 εκατ. ευρώ) το 2011 (βλ. Πίνακα ΙΧ.9). Το αποτέλεσμα αυτό είναι βελτιωμένο κατά 624 εκατ. ευρώ έναντι των ετήσιων αναθεωρημένων στόχων του Προϋπολογισμού για το 2013.

Αντίστοιχα, το πρωτογενές αποτέλεσμα του ΚΠ διαμορφώθηκε σε έλλειμμα 1,8% του ΑΕΠ και είναι βελτιωμένο κατά 1.112 εκατ. ευρώ περίπου έναντι των μηνιαίων αναθεωρημένων στόχων του Προϋπολογισμού (σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση του Προϋπολογισμού για το 2013), ενώ είναι σημαντικά βελτιωμένο και σε σχέση με το πρωτογενές έλλειμμα του 2011, ύψους 3,1%.

Η βελτίωση έναντι των αναθεωρημένων στόχων αποδίδεται στη μεγαλύτερη περικοπή των πρωτογενών δαπανών του ΤΠ κατά περίπου 449 εκατ. ευρώ, καθώς και των δαπανών του ΠΔΕ κατά περίπου 736 εκατ. ευρώ, αλλά και στα καλύτερα του αναμενομένου καθαρά έσοδα του ΤΠ (κατά 619 εκατ. ευρώ). Οι μεγαλύτερες του αναμενομένου εισπράξεις στο δωδεκάμηνο αποδίδονται σε υπέρβαση των εσόδων από το φόρο εισοδήματος, τους

¹⁰ Σύμφωνα με την προαναφερθείσα έκθεση της Ευρ. Επιτροπής (Πλαίσιο 3, σελ. 12), οι εξωγενείς διαταραχές που ενισχύουν την αβεβαιότητα της ελληνικής οικονομίας (uncertainty shocks) ήταν ιδιαίτερα αυξημένες την περίοδο από τα μέσα του 2011 και έπειτα, λόγω του PSI, των πολιτικών εξελίξεων κ.λπ., με αποτέλεσμα την αύξηση της αποταμίευσης από την πλευρά των εγχώριων καταναλωτών και επενδυτών και την αποστρόφι των ξένων επενδυτών προκειμένου να προστατευθούν από πιθανούς κινδύνους που συνδέονταν με τη βιωσιμότητα της μεταρρυθμιστικής προσπάθειας και το μέλλον της χώρας στη ζώνη του ευρώ. Ωστόσο, τώρα που έχουν υποχωρήσει οι εν λόγω κίνδυνοι, ενδέχεται να είναι πιο γρήγορη η επιστροφή στην ανάκαμψη και ανάπτυξη.

φόρους στην περιουσία, τους λοιπούς άμεσους φόρους λόγω της ειδικής εισφοράς αλληλεγγύης των φυσικών προσώπων, τα τέλη κυκλοφορίας, τα μη φορολογικά έσοδα και κυρίως από τις μειωμένες επιστροφές φόρων κατά 517 εκατ. ευρώ έναντι του επικαιροποιημένου στόχου.

Ωστόσο, το τελικό αποτέλεσμα έχει επηρεαστεί αρνητικά από την υπέρβαση (ύψους 488 εκατ. ευρώ) που παρουσιάστηκε στις δαπάνες για τόκους, λόγω της επαναγοράς χρέους ονομαστικής αξίας 31,9 δισεκ. ευρώ, και από την υστέρηση ύψους 1.086 εκατ. ευρώ στα έσοδα του ΠΔΕ (που οφείλεται σε μειωμένες εισροές από τα Κοινοτικά Ταμεία).

2.1 ΕΣΟΔΑ ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της εκτέλεσης του Προϋπολογισμού του 2012 ήταν η μεγάλη μείωση των εσόδων. Συγκεκριμένα, τα έσοδα του τακτικού προϋπολογισμού (προ επιστροφών φόρων) μειώθηκαν κατά 7,1% έναντι του 2011 και περιορίστηκαν σε 51.497 εκατ. ευρώ, έναντι εσόδων ύψους 55.442 εκατ. ευρώ το 2011 (βλ. Πίνακα ΙΧ.2). Η εξέλιξη αυτή είναι ευνοϊκότερη κατά 102 εκατ. ευρώ σε σχέση με τον αναθεωρημένο στόχο (μείωση 7,3%) που περιλαμβανόταν στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού του 2013. Σημειώνεται ότι ο αρχικός στόχος σύμφωνα με τον Προϋπολογισμό του 2012 ήταν η αύξηση των εσόδων κατά 3,4%. Η μείωση των φορολογικών εσόδων σε σχέση με το 2011 οφείλεται στην περαιτέρω κάμψη της οικονομικής δραστηριότητας, στη φοροδιαφυγή, η οποία έχει ενταθεί λόγω της αύξησης των φορολογικών συντελεστών και της έλλειψης ρευστότητας, στις δύο εκλογικές αναμετρήσεις και στην καθυστέρηση αποστολής των εκκαθαριστικών σημειωμάτων του Φόρου Ακίνητης Περιουσίας (ΦΑΠ). Παράλληλα, δόθηκαν αλληπάλληλες παρατάσεις για την υποβολή εκκαθαριστικών δηλώσεων από τα φυσικά και νομικά πρόσωπα, με αποτέλεσμα μέχρι τον Ιούλιο η εισροή από τη φορολογία εισοδήματος να είναι μειωμένη, ενώ με την αύξηση του αριθμού των δόσεων αναμένεται

ότι τα έσοδα αυτής της κατηγορίας θα συνεχίσουν να εισπράττονται και τους δύο πρώτους μήνες του 2013.

• **Τα έσοδα από την άμεση φορολογία** παρουσίασαν αύξηση κατά 3,8%. Η θετική τους απόδοση οφείλεται πρωτίστως στις εισπράξεις από το ειδικό τέλος στα ηλεκτροδοτούμενα ακίνητα (ΕΤΤΗΔΕ) του 2011 και εν μέρει του 2012, καθώς και στη θετική απόδοση του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων. Ειδικότερα:

– Τα έσοδα από τη φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων παρουσίασαν σημαντική αύξηση 20,3%, ενδεικτική της υψηλής φορολογικής επιβάρυνσης λόγω των ιδιαίτερα επιβαρυντικών μέτρων που ελήφθησαν στις αρχές του 2012.¹¹ Έχουν ενισχυθεί σημαντικά και οι εισπράξεις από την ειδική εισφορά αλληλεγγύης των φυσικών προσώπων για τα εισοδήματα του 2012, καθώς αυτή παρακρατείται ανά μήνα και κατανεμήθηκε σε όλους τους μήνες του 2012, όπως ακριβώς και η μηνιαία παρακράτηση.

– Τα έσοδα από τη φορολογία εισοδήματος νομικών προσώπων παρουσίασαν σημαντική μείωση σε σχέση με το 2011 (-37,9%), καθώς το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρήσεων, μεταξύ των οποίων και οι τράπεζες, εμφάνισαν σημαντικές ζημιές το 2011. Σημειώνεται ότι είχε αρχικά τεθεί στόχος για μείωση 15,9%, αλλά στη συνέχεια αναθεωρήθηκε σε μείωση 40,4%.

– Οι εισπράξεις από τη φορολογία κληρονομιών, δωρεών, γονικών παροχών και ακίνητης περιουσίας παρουσίασαν σημαντική αύξηση (143,8%), λόγω είσπραξης του ειδικού τέλους των ακινήτων (ΕΤΤΗΔΕ) του 2011 και εν μέρει του 2012. Η πληρωμή του τέλους του 2012 αναμένεται να ολοκληρωθεί σε 5 διμηνιαίες δόσεις μέχρι τον Ιούνιο του 2013.

¹¹ Ο φορολογικός νόμος 4024/2012 προέβλεπε αναδρομική μείωση του αφορολόγητου ορίου στα 5.000 ευρώ, αλλαγές στα κλίμακα εισοδήματος και στους συντελεστές της φορολογικής κλίμακας, παρακράτηση του φόρου αλληλεγγύης και σημαντική μείωση των φοροαπαλλαγών από το εισόδημα.

Πίνακας ΙΧ.2 Έσοδα τακτικού προϋπολογισμού

(εκατ. ευρώ)

	2009	2010	2011	2012*	Εκατοστιαίες μεταβολές		
					2010/2009	2011/2010	2012*/2011
I. Άμεσοι φόροι	21.432	20.224	20.318	21.096	-5,6	0,5	3,8
1. Φόρος εισοδήματος	16.590	14.287	12.933	13.311	-13,9	-9,5	2,9
– Φυσικών προσώπων	10.841	9.398	8.285	9.968	-13,3	-11,8	20,3
– Νομικών προσώπων	3.790	3.149	2.760	1.715	-16,9	-12,4	-37,9
– Ειδικές κατηγορίες φόρων εισοδήματος (φόρος πλοίων)	1.880	1.670	1.888	1.628	-11,2	13,1	-13,8
(φορολογία τόκων ομολόγων, καταθέσεων κ.λπ.)	13	14	14	18	7,7	0,0	28,6
(φορολογία τόκων ομολόγων, καταθέσεων κ.λπ.)	504	567	1.008	994	12,5	77,8	-1,4
2. Φόροι κληρονομιών, δωρεών, γονικών παροχών και ακίνητης περιουσίας	526	487	1.172	2.857	-7,4	140,7	143,8
3. Άμεσοι φόροι υπέρ τρίτων	2	1	1	0	-70,0	0,0	
4. Άμεσοι φόροι παρελθόντων οικονομικών ετών	2.446	2.874	1.911	1.812	17,5	-33,5	-5,2
5. Έκτακτοι και λοιποί άμεσοι φόροι	1.868	2.575	4.301	3.116	37,8	67,0	-27,6
II. Έμμεσοι φόροι	28.291	31.042	28.632	26.082	9,7	-7,8	-8,9
1. Δασμοί και ειδικές εισφορές εισαγωγών-εξαγωγών	254	217	198	162	-14,6	-8,8	-18,2
2. Φόροι κατανάλωσης στα εισαγόμενα	2.229	2.046	1.910	1.433	-8,2	-6,6	-25,0
– ΦΠΑ	1.756	1.796	1.810	1.380	2,3	0,8	-23,8
– Ειδικός φόρος κατανάλωσης αυτοκινήτων	441	226	89	44	-48,8	-60,6	-50,6
– Ειδικός φόρος κατανάλωσης	32	24	11	9	-25,0	-54,2	-18,2
3. Φόροι κατανάλωσης εγχωρίων	23.758	27.150	25.106	23.147	14,3	-7,5	-7,8
– ΦΚΕ	1	1	0	0	0,0		
– ΦΠΑ	14.826	15.578	15.077	13.575	5,1	-3,2	-10,0
– Καύσιμα	4.374	5.698	4.653	4.464	30,3	-18,3	-4,1
– Καπνά	2.566	2.913	3.045	2.707	13,5	4,5	-11,1
– Τέλη κυκλοφορίας	1.046	1.591	1.117	1.305	52,1	-29,8	16,8
– Ειδικά τέλη και εισφορές αυτοκινήτων	63	52	42	36	-17,5	-19,2	-14,3
– Λοιποί ¹	882	1.317	1.172	1.060	49,3	-11,0	-9,6
4. Φόροι συναλλαγών	1.453	1.120	905	733	-22,9	-19,2	-19,0
– Μεταβίβαση κεφαλαίων	831	702	509	387	-15,5	-27,5	-24,0
– Τέλη χαρτοσήμου	459	414	393	342	-9,8	-5,1	-13,0
– Τέλη άδειας τυχερών παιχνιδιών	163	4	3	3	-97,5	-25,0	0,0
5. Λοιποί έμμεσοι φόροι	597	509	513	607	-14,7	0,8	18,3
III. Σύνολο φορολογικών εσόδων	49.723	51.266	48.951	47.179	3,1	-4,5	-3,6
IV. Μη φορολογικά έσοδα²	3.720	4.912	6.490	4.318	32,0	32,1	-33,5
V. Σύνολο εσόδων τακτικού προϋπολογισμού	53.443	56.179	55.442	51.497	5,1	-1,3	-7,1

Πηγή: Γενικό Λογιστήριο του Κράτους.

* Προσωρινά στοιχεία.

1 Συμπεριλαμβάνεται ο ειδικός φόρος κατανάλωσης που επιβάλλεται στα εγχωρίως παραγόμενα αγαθά.

2 Συμπεριλαμβάνονται τα ειδικά έσοδα από εκχώρηση αδειών και δικαιωμάτων του Δημοσίου.

– Τα έσοδα παρελθόντων οικονομικών ετών μειώθηκαν κατά 5,2% έναντι αναθεωρημένου στόχου για αύξηση 9,9%, κυρίως λόγω της

φθίνουσας απόδοσης των “περαιώσεων” του 2010 και του 2011 και λόγω της παύσης λειτουργίας πολλών επιχειρήσεων. Η εν λόγω

κατηγορία έχει ενισχυθεί και από τις εισπράξεις του ΦΑΠ του 2010, ενώ ο ΦΑΠ του 2011 αναμένεται να εισπραχθεί το 2013.

– Η μειωμένη απόδοση των λοιπών άμεσων φόρων κατά 27,6% οφείλεται σε μη επανάληψη το 2012 των εισπράξεων από την έκτακτη εισφορά επί των κερδών των μεγάλων επιχειρήσεων. Στην εν λόγω κατηγορία περιλαμβάνονται και οι εισπράξεις από την ειδική εισφορά αλληλεγγύης των φυσικών προσώπων για τα εισοδήματα του 2011 (1,5 δισεκ. ευρώ) και το τέλος επιτηδεύματος (188 εκατ. ευρώ) για τα εισοδήματα του 2011.

• **Οι εισπράξεις από την έμμεση φορολογία** παρουσίασαν σημαντική μείωση για δεύτερο συνεχές έτος κατά 8,9%, καθώς – με εξαίρεση τις εισπράξεις από τα τέλη κυκλοφορίας – οι εισπράξεις από όλες τις άλλες κατηγορίες έμμεσων φόρων μειώθηκαν. Αναλυτικότερα:

– Οι εισπράξεις από τον ΦΠΑ παρουσίασαν σημαντική μείωση κατά 11,4% λόγω της εξάρσης της φοροδιαφυγής, αλλά κυρίως λόγω της μεγάλης κάμψης της οικονομικής δραστηριότητας.¹²

– Μειωμένα κατά 18,3% ήταν τα έσοδα από τη φορολογία υγρών καυσίμων, παρά τη σημαντική αύξηση του ειδικού φόρου κατανάλωσης στο πετρέλαιο θέρμανσης.¹³ Η εξέλιξη αυτή συνδέεται με την κάμψη της κατανάλωσης υγρών καυσίμων,¹⁴ συνέπεια της αυξημένης τιμής στο πετρέλαιο θέρμανσης και της παραταμένης ύφεσης.

– Επιπλέον, για τρίτο συνεχές έτος καταγράφεται μείωση στις εισπράξεις από το φόρο μεταβίβασης ακινήτων (-23,4%) λόγω της μεγάλης μείωσης στη ζήτηση ακινήτων, στο φόρο επί των χρηματιστηριακών συναλλαγών (-31,0%) λόγω πτώσης των τιμών των μετοχών και περιορισμού των συναλλαγών και από τα τέλη ταξινόμησης αυτοκινήτων (-50,6%) λόγω της μεγάλης κάμψης της ζήτησης αυτοκινήτων.

– Τμήμα των ανωτέρω αποκλίσεων καλύφθηκε από την είσπραξη των τελών κυκλοφο-

ρίας του 2013, τα οποία σημείωσαν σημαντική αύξηση 16,9%. Η αύξηση αυτή εν μέρει οφείλεται στο γεγονός ότι τα τέλη του 2012 δεν εισπράχθηκαν όλα έως το τέλος Δεκεμβρίου του 2011, αλλά δόθηκε παράταση της εξόφλησής τους με αποτέλεσμα να επηρεαστούν οι εισπράξεις του 2012. Επιπλέον, το 2012 για πρώτη φορά η διαδικασία πληρωμής που ακολουθήθηκε ήταν απλή, καθώς αξιοποιήθηκαν οι ηλεκτρονικές υπηρεσίες.

• **Τα μη φορολογικά έσοδα** παρουσίασαν σημαντική μείωση (33,5%), κυρίως λόγω μειωμένων εισπράξεων από τους καταργούμενους λογαριασμούς του Δημοσίου (785 εκατ. έναντι 1.033 εκατ. το 2011) και από το πρόγραμμα ενίσχυσης της ρευστότητας των τραπεζών (703 εκατ. έναντι 909 εκατ. το 2011). Επιπλέον, το 2011 είχαν σημειωθεί εισπράξεις άνω του 1 δισεκ. ευρώ από την εκχώρηση αδειών και δικαιωμάτων Δημοσίου,¹⁵ ενώ το αντίστοιχο ποσό που εισπράχθηκε το 2012 και προήλθε από την πώληση δύο αεροσκαφών ανήλθε σε μόλις 15 εκατ. ευρώ. Τμήμα της ανωτέρω απόκλισης καλύφθηκε από την είσπραξη περίπου 303 εκατ. ευρώ που κατέβαλαν οι κεντρικές τράπεζες της Γαλλίας, της Φινλανδίας, της Ισπανίας, του Λουξεμβούργου και της Ολλανδίας ως μεταφορά αποδόσεων από τη διακράτηση ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου.

• Το 2012 **οι επιστροφές φόρων** ήταν σημαντικά μειωμένες (-40,0%) σε σχέση με τον αναθεωρημένο στόχο που προέβλεπε μείωση 30,2%, γεγονός που συνέβαλε στην καλύτερη εικόνα των καθαρών (μετά από επιστροφές φόρων) εσόδων του τακτικού προϋπολογισμού.

2.2 ΔΑΠΑΝΕΣ ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

Το κυριότερο χαρακτηριστικό της εκτέλεσης του Προϋπολογισμού του 2012 ήταν η μεγάλη συγκράτηση των πρωτογενών δαπανών.

¹² Σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ, ο δείκτης κύκλου εργασιών την περίοδο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 2012 μειώθηκε κατά 10,8%.

¹³ Ν. 4092/2012. Βλ. το Παράρτημα του παρόντος κεφαλαίου.

¹⁴ Σύμφωνα με στοιχεία κατανάλωσης δεκαμηνίου, η κάμψη της κατανάλωσης ανέρχεται σε 13,1%.

¹⁵ Για άδειες τυχερών παιχνιδιών και χρήσης ραδιοσυχνότητας.

Συγκεκριμένα, σε σχέση με το 2011, οι δαπάνες του τακτικού προϋπολογισμού (ΤΠ) μειώθηκαν το 2012 κατά 12,3%, έναντι αναθεωρημένης εκτίμησης για μείωση κατά 11,8% στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού του 2013. Αυτή η καλύτερη από ό,τι αναμενόταν εξέλιξη οφείλεται στη μεγάλη προσπάθεια για συγκράτηση των πρωτογενών δαπανών του ΤΠ¹⁶ προκειμένου να αντισταθμιστεί η υστέρηση των εσόδων. Ως αποτέλεσμα, οι πρωτογενείς δαπάνες του ΤΠ το 2012 μειώθηκαν κατά 8,6%, ενώ ο αναθεωρημένος στόχος προέβλεπε μείωση κατά 7,7%. Σημειώνεται όμως ότι η επίδοση αυτή μετριάζεται από την παρατηρούμενη συσσώρευση ληξιπρόθεσμων οφειλών, οι οποίες την περίοδο Ιανουαρίου-Δεκεμβρίου αυξήθηκαν κατά 1 δισεκ. ευρώ (0,5% του ΑΕΠ). Οι δαπάνες για τόκους μειώθηκαν επίσης κατά 25,2%, έναντι αύξησης κατά 23,6% το 2011, λόγω της εφαρμογής του προγράμματος ανταλλαγής ομολόγων (PSI) (βλ. Πίνακα ΙΧ.3).

Βάσει των διαθέσιμων αναλυτικών στοιχείων, η εξέλιξη των κυριότερων κατηγοριών δαπανών του ΤΠ έχει ως εξής:

Οι δαπάνες για αποδοχές και συντάξεις παρουσίασαν περαιτέρω μείωση το 2012 κατά 6,0%, έναντι μείωσης κατά 3,2% το 2011 (βλ. Πίνακα ΙΧ.3). Ιδιαίτερα οι δαπάνες για αποδοχές μειώθηκαν κατά 8,6% το 2012, έναντι μείωσης κατά 6,4% το 2011. Η μείωση αυτή είναι αποτέλεσμα της υλοποίησης των μέτρων που έχουν ληφθεί μέχρι σήμερα για τον περιορισμό της μισθολογικής δαπάνης, ενώ είναι μεγαλύτερη από τον αναθεωρημένο στόχο (-7,5%) επειδή οι αποχωρήσεις ήταν περισσότερες από ό,τι αναμενόταν. Οι δαπάνες για συντάξεις της κεντρικής διοίκησης παρέμειναν ουσιαστικά στάσιμες (μείωση 0,1%) έναντι του 2011, παρά τα μέτρα που έχουν τεθεί σε εφαρμογή για μείωση των κύριων και επικουρικών συντάξεων και περιλαμβάνονται στις προβλέψεις του 2ου Μνημονίου με αναδρομική ισχύ από την αρχή του 2012. Η απόκλιση που παρατηρήθηκε από τον αναθεωρημένο στόχο για μείωση 0,8% οφείλεται κατά κύριο

λόγο στο μεγαλύτερο του αναμενόμενου αριθμό αποχωρήσεων.

Οι δαπάνες για ασφάλιση και περίθαλψη παρουσίασαν μείωση κατά 5,5% το 2012 έναντι αύξησης κατά 12,4% το 2011, ενώ απέκλιναν του αναθεωρημένου στόχου για μείωση κατά 8,5%. Η απόκλιση αυτή οφείλεται στη μείωση των επιχορηγήσεων προς τα ασφαλιστικά ταμεία κατά 4,5%, έναντι αναθεωρημένου στόχου για μείωση κατά 9,0%. Τα εν λόγω ταμεία, παρά τη μείωση των κύριων και επικουρικών συντάξεων, εμφάνιζαν κατά τη διάρκεια του έτους αυξανόμενες ταμειακές ανάγκες λόγω της συρρίκνωσης της οικονομικής δραστηριότητας, της μείωσης της απασχόλησης και των αποδοχών, της αύξησης της εισφοροδιαφυγής, καθώς και της αύξησης του αριθμού των συνταξιούχων.

Οι λειτουργικές και λοιπές δαπάνες παρουσίασαν μείωση κατά 8,7% το 2012, έναντι αναθεωρημένου στόχου για αύξηση κατά 1,8%, συμβάλλοντας στη συγκράτηση των δαπανών του τακτικού προϋπολογισμού.

Μεγάλη μείωση παρουσίασαν και οι αποδιδόμενοι πόροι κατά 30,6% το 2012 έναντι μείωσης κατά 13,4% το 2011, ως αποτέλεσμα εξοικονόμησης στο πλαίσιο της διοικητικής μεταρρύθμισης στην τοπική αυτοδιοίκηση (σχέδιο Καλλικράτης) αλλά και του περιορισμού των μεταβιβάσεων του ΚΠ προς τους ΟΤΑ.

Οι δαπάνες για τόκους, που το 2011 είχαν αυξηθεί κατά 23,6%, μειώθηκαν κατά 25,2% το 2012, δηλαδή με ρυθμό κάπως μικρότερο από τις αναθεωρημένες προβλέψεις του προϋπολογισμού (για μείωση κατά 28,2%). Η μείωση των δαπανών για τόκους έναντι του 2011 είναι αποτέλεσμα της εξοικονόμησης που επιτεύχθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος

¹⁶ Σύμφωνα με την κατάταξη του Υπουργείου Οικονομικών, στις δαπάνες ΤΠ περιλαμβάνονται οι επιχορηγήσεις προς νοσηλευτικά ιδρύματα για εξόφληση μέρους παλαιών οφειλών τους, οι δαπάνες για εξοπλιστικά προγράμματα, οι καταπτώσεις εγγυήσεων φορέων εντός και εκτός γενικής κυβέρνησης, καθώς και η προμήθεια εκταμίευσης δανείων που καταβάλλεται στο Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF). Οι κατηγορίες αυτές δεν περιλαμβάνονται στις πρωτογενείς δαπάνες του ΤΠ, αλλά περιλαμβάνονται στις πρωτογενείς δαπάνες του ΚΠ.

Πίνακας ΙΧ.3 Δαπάνες τακτικού προϋπολογισμού και προϋπολογισμού δημοσίων επενδύσεων

(εκατ. ευρώ)

	Ετήσια στοιχεία					Εκατοστιαίες μεταβολές				
	2010	2011	2012		2013	2011/10	2012/11		2013/12	
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6=2:1)	Αναθ. στόχου	Εκτέλεση*	(9=5:4)	
I. Δαπάνες τακτικού προϋπολογισμού	67.758	70.146	61.855	61.499	55.802	3,5	-11,8	-12,3	-9,3	
1. Αποδοχές και συντάξεις	22.543	21.823	20.629	20.511	18.499	-3,2	-5,5	-6,0	-9,8	
εκ των οποίων: μισθοί	16.290	15.251	14.108	13.947	12.736	-6,4	-7,5	-8,6	-8,7	
συντάξεις	6.253	6.572	6.521	6.564	5.763	5,1	-0,8	-0,1	-12,2	
2. Ασφάλιση και περίθαλψη	15.764	17.715	16.202	16.742	14.969	12,4	-8,5	-5,5	-10,6	
εκ των οποίων: επιχειρηρήσεις ασφαλιστικών ταμείων	13.524	15.154	13.784	14.466	12.600	12,1	-9,0	-4,5	-12,9	
3. Λειτουργικές και λοιπές δαπάνες	8.097	7.020	7.146	6.410	6.305	-13,3	1,8	-8,7	-1,6	
εκ των οποίων: καταναλωτικές δαπάνες και δαπάνες υπό κατανομή	2.722	2.157	2.435	2.066	1.892	-20,8	12,9	-4,2	-8,4	
4. Αποδιδόμενοι πόροι	5.775	5.003	3.306	3.474	3.777	-13,4	-33,9	-30,6	-8,7	
5. Αποθεματικό			303		1.100					
6. Τόκοι	13.223	16.348	11.735	12.223	8.900	23,6	-28,2	-25,2	-27,2	
7. Επιχορήγηση νοσηλευτικών ιδρυμάτων για εξόφληση μέρους παλαίων οφειλών τους	367	435	400	392	400	18,5	-8,0	-9,9	2,0	
8. Εξοπλιστικά προγράμματα Υπουργείου Εθνικής Άμυνας	1.017	360	700	410	750	-64,6	94,4	13,9	82,9	
9. Καταπτώσεις εγγραφών (φορέων εντός γενικής κυβέρνησης)	827	1.249	691	679	558	51,0	-44,7	-45,6	-17,8	
10. Καταπτώσεις εγγραφών (φορέων εκτός γενικής κυβέρνησης)	145	193	178	117	469	33,1	-7,8	-39,4	300,9	
11. Πορήθεια εκπαίδευσης δανείων στο Ειδικό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΕΦΣΕ)	0	0	565	541	75					
II. Δαπάνες προϋπολογισμού δημοσίων επενδύσεων	8.454	6.559	6.850	6.114	6.850	-22,4	4,4	-6,8	12,0	
1. Εκτέλεση έργων	3.198	1.500					
2. Επιχορηγήσεις	5.236	5.016					
3. Διοικητικές δαπάνες	20	43					
III. Δαπάνες κρατικού προϋπολογισμού (I+II)	76.212	76.705	68.705	67.614	62.652	0,6	-10,4	-11,9	-7,3	
Προσργενές δαπάνες κρατικού προϋπολογισμού (III-I6)	62.989	60.357	56.970	55.391	53.752	-4,2	-5,6	-8,2	-3,0	
Προσργενές δαπάνες τακτικού προϋπολογισμού (II+I2+I3+I4+I5)	52.179	51.562	47.586	47.137	44.650	-1,2	-7,7	-8,6	-5,3	
Χρεολύσια	19.549	28.843	12.860	23.905	12.845	47,5	-55,4	-17,1	-46,3	

Πηγή: Γενικό Λογιστήριο του Κράτους.

* Προσφωανά στοιχεία.

ανταλλαγής ομολόγων (PSI),¹⁷ ενώ η υστέρηση της μείωσης σε σχέση με τον αναθεωρημένο στόχο οφείλεται στην επιπλέον πληρωμή για τόκους ποσού ύψους 519 εκατ. ευρώ. Το ποσό αυτό πληρώθηκε στο πλαίσιο της επαναγοράς του δημόσιου χρέους ονομαστικής αξίας 31,9 δισεκ. ευρώ που έγινε στις 18 Δεκεμβρίου 2012, των οποίων η πληρωμή έγινε με εξαμηνιαίους τίτλους που εξέδωσε το EFSF.

2.3 Ο ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

Παρά την ύπαρξη διαθέσιμων πόρων από το ΕΣΠΑ και τον αναθεωρημένο στόχο για αύξηση των δαπανών για επενδύσεις κατά 4,4% το 2012, συνεχίστηκε για τρίτη χρονιά η περικοπή των δαπανών του Προϋπολογισμού Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ). Μέσα στο έτος οι δαπάνες για επενδύσεις περικόπηκαν τρεις φορές προκειμένου να αντισταθμιστούν παρατηρούμενες αποκλίσεις στα έσοδα του ΤΠ, με αποτέλεσμα να μειωθούν περαιτέρω κατά 6,8%, μετά από μείωση κατά 22,4% το 2011 και κατά 11,8% το 2010, και να περιοριστούν σε 6.114 εκατ. ευρώ ή 3,2% του ΑΕΠ (βλ. Πίνακα ΙΧ.9). Αντίστοιχα, τα έσοδα του ΠΔΕ μειώθηκαν κατά 4,6% το 2012, έναντι αναθεωρημένου στόχου για αύξηση κατά 24,2% εξαιτίας καθυστερήσεων στην αποστολή αιτημάτων πληρωμών προς τα Κοινωνικά Ταμεία. Λόγω των εξελίξεων αυτών, το έλλειμμα του ΠΔΕ διαμορφώθηκε σε 2.513 εκατ. ευρώ ή 1,3% του ΑΕΠ, στο ίδιο περίπου επίπεδο με το 2011.

2.4 ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Τα στοιχεία για το ενοποιημένο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, τα οποία περιλαμβάνονται στην Εισηγητική Έκθεση του Κρατικού Προϋπολογισμού για το έτος 2013, παρουσιάζουν εκτιμήσεις για τα αποτελέσματα των ΟΚΑ για το 2012 και προβλέψεις για το έτος 2013, ενώ δεν παρουσιάζονται απολογιστικά στοιχεία για το έτος 2011.

Συνοπτικά, το έτος 2012 προβλέπεται, σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση του Κρατικού

Προϋπολογισμού για το έτος 2013, ότι οι ΟΚΑ θα καταγράψουν σε εθνολογιστική βάση έλλειμμα ύψους 2,2 δισεκ. ευρώ, έναντι πρόβλεψης 1,2 δισεκ. ευρώ στο Συμπληρωματικό Προϋπολογισμό του 2012, με την απόκλιση να εντοπίζεται κυρίως στη σημαντική αύξηση κατά 1,3 δισεκ. ευρώ των ανεξόφλητων οφειλών των ασφαλιστικών ταμείων προς τον ιδιωτικό τομέα. Η συσσώρευση ληξιπρόθεσμων οφειλών υπερέκλυψε την υστέρηση των 670 εκατ. ευρώ που σημειώθηκε στα έσοδα, με αποτέλεσμα το ταμειακό έλλειμμα των ΟΚΑ να διαμορφώνεται στα 953 εκατ. ευρώ, μειωμένο κατά 580 εκατ. ευρώ σε σχέση με την πρόβλεψη του Συμπληρωματικού Προϋπολογισμού.

2.5 ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Το 2012 η θετική επίδραση των αναδιοργανώσεων, καταργήσεων και συγχωνεύσεων φορέων (Ν. 3895/2010, Ν. 4002/2011 και Ν. 4038/2012) αντανakλάται στο ενοποιημένο πλεόνασμα των λογαριασμών εκμετάλλευσης και κεφαλαίου των ΔΕΚΟ ύψους 409 εκατ. ευρώ (ή 0,2% του ΑΕΠ). Εντούτοις, σε σχέση με το 2011 (πλεόνασμα 1,1 δισεκ. ευρώ ή 0,5% του ΑΕΠ) παρατηρείται επιδείνωση του αποτελέσματος των δημοσίων επιχειρήσεων, κυρίως λόγω των αυξημένων αναγκών για κεφάλαια κίνησης, της μείωσης των “ειδικών πόρων και προβλέψεων” και της μείωσης των τρεχόντων εσόδων (βλ. Πίνακα ΙΧ.4).

Συγκεκριμένα, τα έσοδα του λογαριασμού εκμετάλλευσης, λόγω της παρατεταμένης αρνητικής οικονομικής συγκυρίας, σημείωσαν πτώση 4,2% έναντι του 2011 και διαμορφώθηκαν σε 1.731 εκατ. ευρώ. Αντίθετα, οι δαπάνες του λογαριασμού εκμετάλλευσης συγκρατήθηκαν στα 2.978 εκατ. ευρώ και περιορίστηκαν κατά 14,5% έναντι των αντίστοιχων δαπανών του 2011. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο στη μείωση των δαπανών μισθοδοσίας κατά 318 εκατ. ευρώ που σημειώθηκε το 2012, σε συνέχεια της εφαρμογής του Ν. 3899/2011, ο οποίος προέβλεπε περι-

¹⁷ Το πρόγραμμα περιγράφεται αναλυτικά στην Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2011, Απρίλιος 2012, σελ.121.

Πίνακας ΙΧ.4 Αποτελέσματα δημόσιων επιχειρήσεων και χρηματοδότησή τους

(εκατ. ευρώ)

	2009	2010 ¹	2011	2012*	Προϋπ./σιμός 2013	Εκατοστιαίες μεταβολές					
						2010/2009	2011/2010	2012*/2011	2013/2012*		
A. Λογαριασμός εμετάλλευσης											
1. Έσοδα	1.853	2.318	1.807	1.731	2.157	25,1	-22,0	-4,2	24,6		
2. Δαπάνες	3.820	4.521	3.483	2.978	2.991	18,4	-23,0	-14,5	0,4		
3. Αποτελέσματα (1 - 2)	-1.967	-2.203	-1.676	-1.247	-834						
B. Λογαριασμός κεφαλαίων											
4. Έσοδα	0	0	0	0	0						
5. Δαπάνες	755	1.385	2.781	1.648	2.436	83,6	100,8	-40,7	47,8		
Επενδύσεις	1.244	1.291	1.754	483	987	3,8	35,9	-72,5	104,3		
Κεφάλαια κίνησης	-645	-545	-536	1.051	1.404	-	-	-	-		
Λοιπές δαπάνες	155	639	1.563	114	45	311,2	144,6	-92,7	-60,5		
6. Αποτελέσματα (4 - 5)	-755	-1.385	-2.781	-1.648	-2.436						
7. Ειδικοί πόροι και προβλέψεις ²	1.249	2.759	5.586	3.304	2.059	120,8	102,5	-40,9	-37,7		
Συνολικό αποτέλεσμα (3+6+7)	-1.472	-829	1.128	409	-1.211						
% του ΑΕΠ	0,6	0,4	0,5	0,2	0,7						
Χρηματοδότηση											
8. Επιχορηγήσεις Τακτικού Προϋπολογισμού ³	232	210	359	398	378	-9,4	70,6	10,9	-5,0		
9. Αποσβέσεις	276	524	403	400	417	89,8	-23,1	-0,6	4,3		
10. Καθαρές δανειακές ανάγκες	964	95	-1.890	-1.207	415	-90,2	-	-	-		
Σύνολο χρηματοδότησης	1.472	829	-1.128	-409	1.211	-43,7	-236,1	-136,2	196,3		
11. Χρεολύσια δανείων ⁴	403	699	2.076	1.660	155	73,5	197,2	-20,1	-90,7		
12. Ξοφλήσεις πιστώσεων ⁴	12	299	890	711	66	2.304,4	197,2	-20,1	-90,7		
13. Νέες εμπορικές πιστώσεις	3	428	1.001	1.098	586	12.261,0	134,0	9,7	-46,6		
14. Ακαθόριστες δανειακές ανάγκες (10+11+12-13)	1.376	665	75	66	50	-51,7	-88,7	-11,9	-24,2		

Πηγή: Υπολογισμοί Οικονομικών.

* Εκτιμήσεις.

1 Σύμφωνα με το νόμο 3899/2010, η Διεύθυνση ΔΕΚΟ εποπτεύει - άνευ εξαιρέσεων πλέον - κάθε ανώνυμη εταιρία στην οποία το Δημόσιο ασκεί άμεση ή έμμεση καθοριστική επιρροή, καθώς και ΝΠΔΔ στα οποία το Δημόσιο έχει πλειοψηφική συμμετοχή και ασκεί τη διοίκηση και διαχείριση τους. Ο ορισμός αυτός διευρύνει τον αριθμό των φορέων που παρακολουθούνται σε 75 ΔΕΚΟ και 57 ΝΠΔΔ το 2010 (από 52 ΔΕΚΟ το 2009), 73 ΔΕΚΟ και 57 ΝΠΔΔ το 2011 [λόγω της απορρόφησης από 4.3.2011 (α) της ΗΛΠΔΔ ΑΕ από την ΕΘΕΛ ΑΕ και της σύστασης της ΟΣΥ ΑΕ και (β) τον ΗΣΑΠ ΑΕ και ΤΡΑΜ ΑΕ από την ΑΜΕΛ ΑΕ (Αττικό Μετρό Εταιρεία Λειτουργίας ΑΕ) και τη σύσταση της ΣΤΑΣΥ] και 51 ΔΕΚΟ και 85 ΝΠΔΔ το 2012. Ο πίνακας παρουσιάζει από το 2010 τα οικονομικά αποτελέσματα για τις ΔΕΚΟ μόνο, για λόγους συγκρισιμότητας με προηγούμενα έτη.

2 Προκαταβολές και συμμετοχές καταναλωτών της ΔΕΗ, εφ'απείς εισφοράς συνδρομητών του ΟΤΕ, συμμετοχή ιδιωτών σε έργα της ΕΥΔΑΠ και ίδια διαθέσιμα (από πλεονάσματα) ορισμένων δημόσιων επιχειρήσεων. Από το 1997 οι επιχορηγήσεις μέσω του Προϋπολογισμού Δημοσίων Επενδύσεων και της ΕΕ έλαβαν βαθμιαία τη μορφή αύξησης μετοχικού κεφαλαίου, με αποτέλεσμα να αίτησαν σταδιακά να εμφανίζονται στις "επιχορηγήσεις" και να καταγράφονται πλέον ως "ειδικό πόρο".

3 Επιχορηγήσεις από τον τακτικό προϋπολογισμό προς τις ελεγχόμενες δημόσιες επιχειρήσεις, μειωμένες κατά τις αποδόσεις εισόδων των πλεονασματικών επιχειρήσεων.

4 Η διάσταση του αθροίσματος των χρεολυσίων και των εξοφλήσεων πιστώσεων έγινε κατά εκτίμηση, ελλείψει σχετικών πληροφοριών.

κοπές των αποδοχών του προσωπικού των ΔΕΚΟ από 1.1.2011.¹⁸ Παράλληλα, υπήρξε και μείωση των απασχολούμενων, καθώς σύμφωνα με τον Ν. 3986/2011 επιτρέπεται μία πρόσληψη για κάθε δέκα αποχωρήσεις.

Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι εντός του 2012 οι Οδικές Συγκοινωνίες (ΟΣΥ) εξόφλησαν ποσό 2,1 δισεκ. ευρώ, το οποίο αφορούσε χρεολύσια και πιστώσεις και χρηματοδοτήθηκε από ειδικούς πόρους (συμπεριλαμβανομένων και κονδυλίων από τον προϋπολογισμό). Λόγω της εξόφλησης αυτής, οι δημόσιες επιχειρήσεις στο σύνολό τους μείωσαν τις υποχρεώσεις τους κατά 1.207 εκατ. ευρώ. Η μείωση αυτή θα ήταν μεγαλύτερη εάν δεν παρουσίαζαν σημαντικές δανειακές ανάγκες ο ΟΣΕ (732 εκατ. ευρώ) και το ΑΤΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ (194 εκατ. ευρώ), οι οποίες κατά κύριο λόγο αντανακλούν νέες εμπορικές πιστώσεις.

2.6 ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ

Το ενοποιημένο χρέος της Γενικής Κυβέρνησης ως ποσοστό του ΑΕΠ εκτιμάται ότι το 2012 θα διαμορφωθεί περίπου στο 161,0% του ΑΕΠ, παρουσιάζοντας μείωση κατά 9,5 περίπου ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ σε σχέση με το 2011 (βλ. Πίνακα ΙΧ.5). Η παρατηρούμενη ανακοπή της αυξητικής πορείας του δημόσιου χρέους για το 2012 είναι αποτέλεσμα τόσο της συμφωνίας ανταλλαγής ομολόγων (PSI) όσο και της συμφωνίας για την επαναγορά δημόσιου χρέους (στις 13 Δεκεμβρίου 2012) και των άλλων αποφάσεων του Eurogroup στις 26 Νοεμβρίου 2012. Η ποσοτική επίδραση των ανωτέρω εξελίξεων στο χρέος της Γενικής Κυβέρνησης αντανακλάται στη διαμόρφωση της “προσαρμογής ελλείμματος-χρέους”, η οποία για το 2012 εκτιμάται περίπου στο 29,0% του ΑΕΠ.

Η κρίση στην οποία βρίσκεται η ελληνική οικονομία από το 2008 και εξής έφερε στην επιφάνεια θέματα διαχείρισης του δημόσιου χρέους, του οποίου η διαχρονική πορεία χαρακτηρίζεται ως ασταθής. Καθοριστικής σημασίας στην εξέλιξη του χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ είναι η δραματική υποχώρηση

της οικονομικής δραστηριότητας, που από το έτος 2009 συμβάλλει με αυξανόμενους ρυθμούς στην ανοδική πορεία του λόγου χρέους/ΑΕΠ.¹⁹

Η δυναμική του χρέους ενισχύεται περαιτέρω από τις αναθεωρημένες (προς τα κάτω) προβλέψεις για την εξέλιξη των αποκρατικοποιήσεων και την επιμήκυνση του προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής.

Αξίζει ταυτόχρονα να επισημανθεί ότι η μεγάλη σε έκταση και ένταση προσαρμογή και τα βήματα προς την αντιμετώπιση των διαρθρωτικών προβλημάτων του δημόσιου τομέα έχουν αρχίσει να αποδίδουν, αφού η συμβολή του πρωτογενούς δημοσιονομικού αποτελέσματος στην αύξηση του δημόσιου χρέους είναι (από το 2010 και μετά) όλο και μικρότερη (βλ. Πίνακα ΙΧ.6).

Αντίθετα, ο κυριότερος παράγοντας που επηρεάζει το λόγο του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ είναι η σχέση του ονομαστικού επιτοκίου με το ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης. Ωστόσο, εξαιτίας της ένταξης της Ελλάδας στο μηχανισμό στήριξης, το κόστος δανεισμού του Δημοσίου δεν επηρεάζεται (πλην του δανεισμού μέσω εντόκων γραμματίων) από τις δυνάμεις της αγοράς. Συνεπώς, ο πιο καθοριστικός παράγοντας για την εξέλιξη της δυναμικής του δημόσιου χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ καθίσταται η εξέλιξη της οικονομικής δραστηριότητας.

Χαρακτηριστικό είναι ότι από τα πρώτα στάδια της υφεσιακής πορείας της ελληνικής οικονομίας η εξέλιξη του επιτοκίου και του ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης (snowball effect) συντελούν καθοριστικά στο διαχρονικό ρυθμό αύξησης του δημόσιου χρέους.

¹⁸ Συγκεκριμένα, μείωση κατά 10% των πάσης φύσεως αποδοχών, εφόσον υπερβαίνουν το ποσό των 1.800 ευρώ το μήνα, αναπροσαρμογή ανώτατου ορίου μηνιαίων αποδοχών στα 4.000 ευρώ και επιβολή ανώτατου ορίου –10% του συνολικού κόστους μισθοδοσίας – σε αμοιβές για υπερωρία, υπερεργασία, εκτός έδρας μετακίνηση, οδοπορικά κ.λπ.

¹⁹ Επιπλέον, η υποεκτίμηση των αρνητικών επιπτώσεων της δημοσιονομικής προσαρμογής στην οικονομική δραστηριότητα είναι ένας παράγοντας που επιβάρυνε τη δυναμική του χρέους (βλ. και σχόλια για τους δημοσιονομικούς πολλαπλασιαστές, Τμήμα Ι.Α).

Πίνακας ΙΧ.5 Ενοποιημένο χρέος γενικής κυβέρνησης¹

(εκατ. ευρώ)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις	1.337	2.479	2.180	5.790	12.334	11.745	14.449
– τίτλοι	1.156	943	1.625	5.496	10.820	9.121	11.844
– δάνεια	181	1.536	555	294	1.514	2.624	2.605
Μεσομακροπρόθεσμες υποχρεώσεις	209.846	221.409	236.617	256.767	285.871	316.763	340.524
– τίτλοι	168.336	178.600	192.712	211.516	242.802	244.312	240.004
– δάνεια	41.510	42.809	43.905	45.251	43.069	72.451	100.520
Κέρματα και καταθέσεις	1.235	988	693	728	1.477	1005	820
Σύνολο	212.418	224.876	239.490	263.285	299.682	329.513	355.793
% του ΑΕΠ	110,0	107,7	107,5	112,9	129,7	148,3	170,6
– χρέος σε ευρώ	209.671	222.820	237.574	261.653	298.422	323.500	347.642
<i>εκ του οποίου:</i>							
– προς την Τράπεζα της Ελλάδος	(7.988)	(7.991)	(7.521)	(7.051)	(6.581)	(6.154)	(5.684)
– προς το Μηχανισμό Στήριξης						(27.121)	(65.379)
– χρέος σε νομίσματα εκτός ευρώ ²	2.747	2.056	1.916	1.632	1.260	6.013	8.151
<i>εκ του οποίου: προς το Μηχανισμό Στήριξης</i>						(4.704)	(7.831)

Πηγή: Γενικό Λογιστήριο του Κράτους.

1 Σύμφωνα με τον ορισμό της Συνθήκης του Μάαστριχτ.

2 Αποτίμηση με βάση τις συναλλαγματικές ισοτιμίες στις 31.12 εκάστου έτους.

Πίνακας ΙΧ.6 Ανάλυση των μεταβολών του λόγου του χρέους της γενικής κυβέρνησης προς το ΑΕΠ¹

(εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012*
Λόγος χρέους γενικής κυβέρνησης προς το ΑΕΠ	101,7	97,4	98,9	110,0	107,8	107,3	112,9	129,7	148,3	170,6	161,0
Μεταβολές λόγου χρέους γενικής κυβέρνησης προς το ΑΕΠ	-2,1	-4,2	1,4	11,2	-2,2	-0,5	5,6	16,8	18,6	22,2	-9,6
– Επίδραση του πρωτογενούς αποτελέσματος	-0,8	0,7	2,7	0,8	1,1	1,7	4,7	10,5	4,7	2,2	1,2
– Επίδραση από τη μεταβολή του ΑΕΠ και τη μεταβολή των επιτοκίων	-1,2	-4,3	-1,9	0,7	-3,5	-2,2	0,5	6,2	11,2	16,9	18,2
– Προσαρμογή ελλείμματος-χρέους ²	-0,1	-0,5	0,7	9,7	0,2	0,1	0,4	0,1	2,7	3,1	-29,0

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών, Γενική Διεύθυνση Οικονομικής Πολιτικής “Hellas: Macroeconomic Aggregates”, European Commission, “The Second Economic Adjustment Programme for Greece – First Review December 2012”.

* Προσωρινά στοιχεία. Το ΑΕΠ που έχει χρησιμοποιηθεί για το 2012 ανέρχεται σε 194.003 εκατ.ευρώ.

1 Η μαθηματική σχέση που χρησιμοποιείται για την ανάλυση των μεταβολών του λόγου του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ είναι η εξής:

$$\left(\frac{D_t}{Y_t} - \frac{D_{t-1}}{Y_{t-1}} \right) = \frac{PB_t}{Y_t} + \left(\frac{D_{t-1}}{Y_{t-1}} * \frac{i_t - g_t}{1 + g} \right) + \frac{SF_t}{Y_t}$$

όπου D_t = χρέος γενικής κυβέρνησης

PB_t = πρωτογενές αποτέλεσμα (έλλειμμα ή πλεόνασμα)

Y_t = ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές

g_t = ονομαστικός ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ

i_t = μέσο ονομαστικό επιτόκιο δανεισμού του Δημοσίου

SF_t = προσαρμογή ελλείμματος-χρέους

2 Η “προσαρμογή ελλείμματος-χρέους” περιλαμβάνει και δαπάνες ή ανάληψη υποχρεώσεων που, ενώ δεν επηρεάζουν το έλλειμμα, αυξάνουν το χρέος, καθώς και εισπράξεις (π.χ. από αποκρατικοποιήσεις) οι οποίες δεν επηρεάζουν το έλλειμμα αλλά μειώνουν το χρέος.

Όπως φαίνεται από τον Πίνακα ΙΧ.6 για τα έτη 2010, 2011 και 2012, η προαναφερθείσα επίδραση ανέρχεται σε 11,2%, 16,9% και 18,2% αντίστοιχα. Δηλαδή σωρευτικά την περίοδο αυτή ο λόγος του δημόσιου χρέους προς ΑΕΠ έχει επιβαρυνθεί κατά 46,3% του ΑΕΠ.

Κρίνεται λοιπόν καθοριστικής σημασίας η ανακοπή του υφεσιακού κύκλου, με την επιτάχυνση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και των αποκρατικοποιήσεων, καθώς και με την άμεση αντιμετώπιση των περιορισμών που θέτουν τα προβλήματα του χρηματοπιστωτικού τομέα στην πραγματική οικονομία (βλ. *Νομισματική Πολιτική – Ενδιάμεση Έκθεση*, Νοέμβριος 2012). Επιπλέον, απαιτείται να ληφθούν μέτρα προκειμένου να περιοριστούν κατά το δυνατόν οι αρνητικές επιπτώσεις της δημοσιονομικής πολιτικής στην οικονομική δραστηριότητα.

2.6.A ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΩΝ ΥΠΟΥΡΓΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΖΩΝΗΣ

Οι δηλώσεις/αποφάσεις της Ευρωμάδας (Eurogroup) στις 26-27 Νοεμβρίου και στις 13 Δεκεμβρίου συνέβαλαν στον περιορισμό της αυξητικής πορείας του δημόσιου χρέους. Συγκεκριμένα αποφασίστηκαν τα ακόλουθα:

1) Αναβολή της προγραμματισμένης διάθεσης (σύμφωνα με το πρόγραμμα του Μαρτίου 2012) ποσού 5 δισεκ. ευρώ για τη δημιουργία ταμειακών αποθεμάτων (cash buffer) για το Δημόσιο Ταμείο, και η αντικατάστασή του με το ποσό του 1,5 δισεκ. ευρώ, για την περίοδο 2012-2014.

2) Επαναγορά του δημόσιου χρέους, από την οποία εξοικονομήθηκαν περίπου 21,1 δισεκ. ευρώ.²⁰

3) Μείωση κατά 100 μονάδες βάσης, του επιτοκίου²¹ των δανείων που έχει συνάψει το Ελληνικό Δημόσιο με τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Greek Loan Facility, GLF), με σκοπό να εξοικονομηθούν περί τα 900 εκατ. ευρώ για την περίοδο 2012-2014

και περίπου 1 δισεκ. ευρώ για την περίοδο 2015-2016.

4) Κατάργηση της εγγυητικής προμήθειας (“guarantee commitment fee”) από το EFSF²² – από το μέτρο αυτό αναμένεται όφελος περίπου 200 εκατ. ευρώ για την περίοδο 2012-2014 και 300 εκατ. ευρώ για την περίοδο 2015-2016.

5) Δέσμευση των κρατών-μελών να μεταβιβάσουν υπέρ της Ελλάδος τα έσοδα των εθνικών κεντρικών τραπεζών τους από τόκους ελληνικών ομολόγων που διακρατούν στο πλαίσιο του Προγράμματος για τις Αγορές Τίτλων (η δέσμευση αυτή αφορά τον προϋπολογισμό του 2013 και τους μεταγενέστερους ΚΠ).

6) Αναστολή της πληρωμής τόκων προς το EFSF για δέκα χρόνια, με την οποία αναμένεται μείωση της επιβάρυνσης του δημόσιου χρέους κατά 3,4 δισεκ. ευρώ την περίοδο 2012-2014 και κατά 9,5 δισεκ. ευρώ την περίοδο 2015-2016.

7) Επιμήκυνση της διάρκειας των δανείων από το GLF και EFSF κατά 15 έτη, η οποία, αν και δεν επηρεάζει το δημόσιο χρέος, ελαφρύνει τον ταμειακό προγραμματισμό, διευκολύνοντας έτσι την επιστροφή του Ελληνικού Δημοσίου στις αγορές.

Εκτός από τα ανωτέρω, εκτιμάται ότι το δημόσιο χρέος θα μειωθεί περαιτέρω κατά την περίοδο 2013-2016 και λόγω της αναχρηματοδότησης των ελληνικών ομολόγων που διακρατούνται στο χαρτοφυλάκιο των εθνικών κεντρικών τραπεζών (ANFA). Το όφελος για το Ελληνικό Δημόσιο από τη μείωση των χρηματοδοτικών αναγκών υπο-

²⁰ Η συμμετοχή στο πρόγραμμα επαναγοράς του δημόσιου χρέους αφορά το ποσό των 31,9 δισεκ. ευρώ το οποίο αγοράστηκε από το Ελληνικό Δημόσιο στην τιμή του 33,8% της ονομαστικής αξίας κατά μέσο όρο.

²¹ Το επιτόκιο που αφορά η συγκεκριμένη απόφαση υπολογιζόταν με βάση το 3μηνο Euribor προσαυξημένο κατά 150 μονάδες βάσης.

²² Το κόστος δανεισμού προς το EFSF για τις υπηρεσίες που προσφέρει διαμορφώνεται με βάση: το χρεωστικό επιτόκιο (lending fee) που είναι ισοδύναμο του κόστους με το οποίο δανείζεται το EFSF, την εγγυητική προμήθεια (guarantee commitment fee) και την αμοιβή για τις υπηρεσίες που προσφέρει ώστε να καλύψει το λειτουργικό του κόστος (service fee).

λογίζεται σε 3,7 δισεκ. ευρώ έως το 2014 και σε 1,9 δισεκ. ευρώ για την περίοδο 2015-2016.²³

2.6.B Η ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ

Η εκτίμηση της βιωσιμότητας του ελληνικού δημόσιου χρέους²⁴ αποτελεί σημαντική παράμετρο κατά την αξιολόγηση του προγράμματος προσαρμογής. Αυτό ισχύει κυρίως για δύο λόγους:

- Πρώτον, διότι καθορίζει τη χρονική απόσταση από την επίτευξη του στόχου για επιστροφή στις αγορές.
- Δεύτερον, διότι η τυχόν αρνητική προοπτική σηματοδοτεί την ανάγκη πρόσθετων παρεμβάσεων προκειμένου να αποκατασταθεί η βιωσιμότητα του χρέους.

Σύμφωνα με την επικαιροποιημένη ανάλυση βιωσιμότητας που προκύπτει από τις εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Δεκέμβριος 2012) και του ΔΝΤ (Ιανουάριος 2013) και σε σύγκριση με την προηγούμενη δημοσιευμένη σχετική ανάλυση βιωσιμότητας του δημόσιου χρέους (βλ. εκθέσεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής και ΔΝΤ, Μάρτιος 2012) παρατηρείται σημαντική χειροτέρευση του σεναρίου βάσης. Αναλυτικότερα, ενώ η αρχική εκτίμηση για το χρέος της γενικής κυβέρνησης ήταν 116,5% του ΑΕΠ το 2020, η επικαιροποιημένη το τοποθετεί σε 144,0% του ΑΕΠ και σε 133,0% του ΑΕΠ το 2022. Κυριότεροι λόγοι της ως άνω χειροτέρευσης²⁵ είναι:

(α) Οι χειρότερες του αναμενομένου προοπτικές ανάπτυξης (εγχώρια ζήτηση και εξωτερικός τομέας) της ελληνικής οικονομίας.

(β) Η αντικειμενική δυσκολία είσπραξης σημαντικών ποσών ως εσόδων μέσω αποκρατικοποιήσεων.

(γ) Η επιμήκυνση της περιόδου προσαρμογής στο πλαίσιο του ελληνικού προγράμματος κατά 2 έτη.

Η ανωτέρω χειροτέρευση των προοπτικών βιωσιμότητας του δημόσιου χρέους αποτέλεσε τον κυριότερο λόγο για τον οποίο το Eurogroup έλαβε σημαντικές αποφάσεις στις 26-27 Νοεμβρίου και στις 13 Δεκεμβρίου προκειμένου να επανέλθει το ελληνικό χρέος σε βιώσιμη τροχιά.²⁶ Ως απόρροια αυτών των αποφάσεων, το χρέος το 2020 εκτιμάται τώρα ότι θα ανέλθει σε 124,0% του ΑΕΠ και θα περιοριστεί σε επίπεδα χαμηλότερα του 110,0% του ΑΕΠ²⁷ το 2022. Παράλληλα, εκτιμάται ότι κατά την περίοδο 2013-2014 θα φθάσει στη μέγιστη τιμή του, δηλαδή λίγο χαμηλότερα του 176,0% του ΑΕΠ,²⁸ ενώ στη συνέχεια θα βαίνει μειούμενο.

Ακόμη και μετά τις πρόσφατες ευνοϊκές αποφάσεις για τη βιωσιμότητα του χρέους, η μεσοπρόθεσμη προοπτική του εξαρτάται από σειρά εξωγενών ή μη παραγόντων και πρωτίστως από την ανάκαμψη της οικονομίας και τις αποκρατικοποιήσεις, καθώς οι άλλοι δύο προσδιοριστικοί παράγοντες (επιτόκια και ελλείμματα) ελέγχονται. Οι μέχρι σήμερα αναλύσεις και αναθεωρήσεις της βιωσιμότητας αναδεικνύουν την ανάγκη για πιστή υλοποίηση του προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής, προώθηση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και επίσπευση των αποκρατικοποιήσεων που θα βελτιώσουν τις προοπτικές και θα στηρίξουν την οικονομική ανάπτυξη, προκειμένου

²³ Αυτό δεν αποτελεί δέσμευση των κεντρικών τραπεζών, εκτιμάται όμως ότι θα συμμετάσχουν.

²⁴ Στη σχετική βιβλιογραφία, οι ασκήσεις βιωσιμότητας του δημόσιου χρέους μιας χώρας αφορούν την εξέλιξη της οικονομικής μεταβλητής “χρέος προς ΑΕΠ”. Ωστόσο, υπάρχουν απόψεις σύμφωνα με τις οποίες θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν εναλλακτικοί δείκτες προκειμένου να αξιολογηθεί πληρέστερα και πιο ρεαλιστικά η βιωσιμότητα του χρέους. Ένας τέτοιος δείκτης είναι και η πορεία του λόγου του χρέους προς τα φορολογικά έσοδα, ο οποίος θεωρείται ότι εκφράζει με πιο ολοκληρωμένο τρόπο την ικανότητα μιας χώρας να εξυπηρετεί το δημόσιο χρέος από ίδιους πόρους.

²⁵ Έκθεση αξιολόγησης Ευρωπαϊκής Επιτροπής, “The Second Economic Adjustment programme for Greece – First Review” December 2012, *Occasional Paper* no 123, European Commission.

²⁶ Για το 2020 αρχικά είχε τεθεί ως όριο βιωσιμότητας το 120% του ΑΕΠ.

²⁷ Με βάση τη σχετική ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (26.11.2012) και υπό την αίρεση της επίτευξης των στόχων για το πρωτογενές πλεόνασμα, έχει διατυπωθεί η πρόθεση μείωσης επιτοκίων του πρώτου προγράμματος οικονομικής προσαρμογής, καθώς και αύξησης της κοινωνικής συνεισφοράς σε συγχρηματοδοτούμενα έργα του ΕΣΠΑ.

²⁸ Πρόκειται για συντηρητική πρόβλεψη που βασίζεται στις υποθέσεις των εκθέσεων της τριτοκίας για τη βιωσιμότητα του χρέους (ανάπτυξη 2013: -5,4%, 2014: +0,2% και πρωτογενές πλεόνασμα 2013: 0,0% του ΑΕΠ, 2014: +1,5% του ΑΕΠ).

να διατηρηθεί η τάση αποκλιμάκωσης του χρέους. Μέσα από μια τέτοια μεσοπρόθεσμη στρατηγική για το χρέος θα γίνει δυνατή η οριστική αποκατάσταση της βιωσιμότητάς του και η επιστροφή της Ελλάδος στις διεθνείς αγορές κεφαλαίων, όπου θα μπορεί πλέον να δανειζεται με λογικό κόστος.

τήθηκε στα 10.697 εκατ. ευρώ, έναντι ελλείμματος 23.144 εκατ. ευρώ το 2011, και ως ποσοστό του ΑΕΠ μειώθηκε σε 5,5%, από 11,1% το 2011 (βλ. Πίνακα ΙΧ.7 και Διάγραμμα ΙΧ.1). Η μεγάλη αυτή βελτίωση του ελλείμματος συνδέεται εν μέρει με τον τρόπο της ταμειακής καταγραφής των δεδουλευμένων τόκων που καταβλήθηκαν το Μάρτιο και το Δεκέμβριο, λόγω της μείωσης του δημόσιου χρέους.³⁰

3 ΟΙ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΤΟ 2012 ΒΑΣΕΙ ΤΩΝ ΤΑΜΕΙΑΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Το 2012 το ταμειακό έλλειμμα (δανειακές ανάγκες) του κρατικού προϋπολογισμού²⁹ παρουσίασε σημαντική βελτίωση και συγκρα-

²⁹ Δεν περιλαμβάνεται η κίνηση του λογαριασμού ΟΠΕΚΕΠΕ.
³⁰ Στα ταμειακά στοιχεία δεν καταγράφονται δεδουλευμένοι τόκοι ύψους 4.751 εκατ. ευρώ (2,4% του ΑΕΠ), που καταβλήθηκαν με τη μορφή βραχυχρόνιων τίτλων του ΕFSF, για τα ομόλογα που συμμετείχαν στο PSI, καθώς και τόκοι ύψους 519 εκατ. ευρώ λόγω της επαναγοράς χρέους των οποίων η πληρωμή έγινε και πάλι με ανάλογους τίτλους που εξέδωσε το ΕFSF.

Πίνακας ΙΧ.7 Έλλειμμα κρατικού προϋπολογισμού σε ταμειακή βάση^{1,2}

(εκατ. ευρώ)

	Ετήσια στοιχεία			
	2009	2010	2011	2012*
Κρατικός προϋπολογισμός	32.622	23.396	23.144	10.697
% του ΑΕΠ	14,1	10,5	11,1	5,5
– Τακτικός προϋπολογισμός ³	25.318 ⁴	18.333 ⁵	20.462 ⁶	8.503 ⁷
– Προϋπολογισμός δημοσίων επενδύσεων	7.304	5.063	2.682	2.194

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

* Προσωρινά στοιχεία.

1 Όπως προκύπτει από την κίνηση των σχετικών λογαριασμών στην Τράπεζα της Ελλάδος και στα πιστωτικά ιδρύματα.

2 Δεν περιλαμβάνεται η κίνηση του λογαριασμού του Οργανισμού Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΟΠΕΚΕΠΕ).

3 Συμπεριλαμβάνεται η κίνηση των λογαριασμών διαχείρισης δημόσιου χρέους.

4 Δεν περιλαμβάνεται δαπάνη ύψους 3.769 εκατ. ευρώ για αγορά προνομιούχων μετοχών από ελληνικές τράπεζες, στο πλαίσιο της κεφαλαιακής τους ενίσχυσης (Ν. 3723/2008), καθώς και δαπάνη ύψους 1.500 εκατ. ευρώ για την κάλυψη της αύξησης του μετοχικού κεφαλαίου του Ταμείου Εγγυοδοσίας Μικρών και πολύ Μικρών Επιχειρήσεων Α.Ε. με έκδοση ομολόγων. Αντίθετα περιλαμβάνεται ποσό 673,6 εκατ. ευρώ από πώληση μετοχών του ΟΤΕ, ποσό 72,3 εκατ. ευρώ από την αποκρατικοποίηση της Ολυμπιακής, καθώς και ομολογιακό δάνειο ύψους 531 εκατ. ευρώ το προϊόν του οποίου δόθηκε στον ΟΓΑ για κάλυψη υποχρεώσεων του Ελληνικού Δημοσίου.

5 Περιλαμβάνεται δαπάνη: α) για κάλυψη υποχρεώσεων παρελθόντων ετών του Ελληνικού Δημοσίου προς το ΙΚΑ (επανάδοση ομολογιακού δανείου) ύψους 297,9 εκατ. ευρώ και β) για την κάλυψη από το Ελληνικό Δημόσιο υποχρεώσεων παρελθόντων ετών προς ΕΛΠΕ ΑΕ., ΕΓΝΑΤΙΑ ΑΕ και ΑΤΕ (έκδοση ομολογιακού δανείου) ύψους 714,7 εκατ. ευρώ. Δεν περιλαμβάνεται δαπάνη: α) για κάλυψη από το Ελληνικό Δημόσιο οφειλών των νοσοκομείων παρελθόντων ετών (επανάδοση ομολογιακού δανείου) ύψους 849,2 εκατ. ευρώ βάσει των διατάξεων του άρθρου 27 του Ν. 3867/2010, καθώς οι εν λόγω οφειλές επιβαρύνουν το χρέος του 2010, και β) για κάλυψη από το Ελληνικό Δημόσιο υποχρεώσεων του ΕΛΓΑ (έκδοση ομολογιακού δανείου) ύψους 424,3 εκατ. ευρώ, αφού πρόκειται για αντικατάσταση προηγούμενου δανείου με όμοιους όρους. Επίσης δεν περιλαμβάνεται καταβολή κεφαλαίου στο Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας ύψους 1.500 εκατ. ευρώ.

6 Δεν περιλαμβάνονται έσοδα: α) από ΑΤΕ, ύψους 675 εκατ. ευρώ λόγω εξαγοράς προνομιούχων μετοχών της από το Ε.Δ. και β) από ΤΠ&Δ, ύψους 250 εκατ. ευρώ λόγω μείωσης του αποθεματικού του. Αντίθετα περιλαμβάνονται έσοδα από αποκρατικοποιήσεις ύψους 1.536 εκατ. ευρώ. Δεν περιλαμβάνεται δαπάνη: α) για κάλυψη από το Ε.Δ. οφειλών των νοσοκομείων παρελθόντων ετών (επανάδοση ομολ. δανείου) ύψους 4.011 εκατ. ευρώ βάσει των διατάξεων του άρθρου 27 του Ν. 3867/2010 καθώς οι εν λόγω οφειλές επιβαρύνουν το χρέος του 2011, β) για κάλυψη από το Ε.Δ. υποχρεώσεων του ΕΛΓΑ (έκδοση ομολ. δανείου) ύψους 9,9 εκατ. ευρώ, αφού πρόκειται για αντικατάσταση προηγούμενου δανείου (επανάδοση) ύψους 1.380 εκατ. ευρώ που διατέθηκε για την αγορά από το Ε.Δ. προνομιούχων μετοχών της ΕΤΕ και Τράπεζας Πειραιώς.

7 Περιλαμβάνονται έσοδα: α) 303 εκατ. ευρώ που αφορά επιστροφές ΑΝΦΑ και β) 10,6 εκατ. ευρώ από αποκρατικοποιήσεις. Δεν περιλαμβάνεται δαπάνη: α) για δεδουλευμένους τόκους ύψους 4.751 εκατ. ευρώ, που καταβλήθηκαν με τη μορφή βραχυπρόθεσμων τίτλων του ΕFSF, για τα ομόλογα που συμμετείχαν στο PSI, καθώς και για τόκους ύψους 519 εκατ. ευρώ λόγω της επαναγοράς χρέους των οποίων η πληρωμή έγινε και πάλι με ανάλογους τίτλους που εξέδωσε το ΕFSF, β) για κάλυψη από το Ε.Δ. οφειλών προς την ισραηλιτική κοινότητα Θεσ/κης (με έκδοση ομολ. δανείου) ύψους 9,9 εκατ. ευρώ και γ) για συμμετοχές του Ε.Δ. ύψους 73 εκατ. ευρώ σε αυξήσεις μετοχικών κεφαλαίων (ΟΔΙΕ ΑΕ, ΕΛΒΟ ΑΕ, Ελληνικά Αμυντικά Συστήματα ΑΕ κ.ά.). Περιλαμβάνεται δαπάνη 901,3 εκατ. ευρώ που αφορά τη συμμετοχή μας στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας.

Πίνακας ΙΧ.8 Πηγές κάλυψης ταμειακού ελλείμματος κρατικού προϋπολογισμού

(εκατ. ευρώ)

	2009		2010		2011		2012*	
	Ποσά	Εκατο- στιαία συμμε- τοχή	Ποσά	Εκατο- στιαία συμμε- τοχή	Ποσά	Εκατο- στιαία συμμε- τοχή	Ποσά	Εκατο- στιαία συμμε- τοχή
Έντοκα γραμμάτια και ομολογιακοί τίτλοι Ελληνικού Δημοσίου ¹	39.953 ⁴	122,5	1.155 ⁵	4,9	-19.763 ⁶	-85,4	-8.365 ⁷	-79,5
Μεταβολή λογαριασμών κεντρικής κυβέρνησης στο πιστωτικό σύστημα ²	-4.612 ⁴	-14,1	-8.148	-34,8	3.086	13,3	-2.895	-27,5
Εξωτερικός δανεισμός ³	-2.719	-8,3	-1.314	-5,6	-1.650	-7,1	-1.071	-10,2
Δανεισμός από το Μηχανισμό Στήριξης			31.703	135,5	41.471	179,2	23.028	215,3
- από ΕΕ			21.000		31.900		21.397	
- από ΔΝΤ			10.703		9.571		1.631	
Σύνολο	32.622	100,0	23.396	100,0	23.144	100,0	10.697	100,0

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

* Προσωρινά στοιχεία.

1 Περιλαμβάνονται τα έντοκα γραμμάτια, οι βραχυπρόθεσμοι τίτλοι και τα ομόλογα του Δημοσίου που έχουν εκδοθεί στο εσωτερικό, καθώς και τα προμέτοχα.

2 Περιλαμβάνονται οι μεταβολές των λογαριασμών της κεντρικής κυβέρνησης στην Τράπεζα της Ελλάδος και τα πιστωτικά ιδρύματα ενώ δεν περιλαμβάνεται η μεταβολή του λογαριασμού του ΟΠΕΚΕΠΕ.

3 Περιλαμβάνονται οι εκδόσεις τίτλων και η σύναψη δανείων στο εξωτερικό (σε οποιοδήποτε νόμισμα). Δεν περιλαμβάνεται η διαφράτηση τίτλων από κατοίκους του εξωτερικού που έχουν εκδοθεί στο εσωτερικό της χώρας.

4 Περιλαμβάνεται η έκδοση ομολόγων ύψους 3.769 εκατ. ευρώ για την αγορά προνομιούχων μετοχών από ελληνικές τράπεζες στο πλαίσιο της κεφαλαιακής ενίσχυσης των τραπεζών, καθώς και έκδοση ομολόγων ύψους 1.500 εκατ. ευρώ για την κάλυψη της αύξησης του μετοχικού κεφαλαίου του Ταμείου Εγγυοδοσίας Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων Α.Ε.

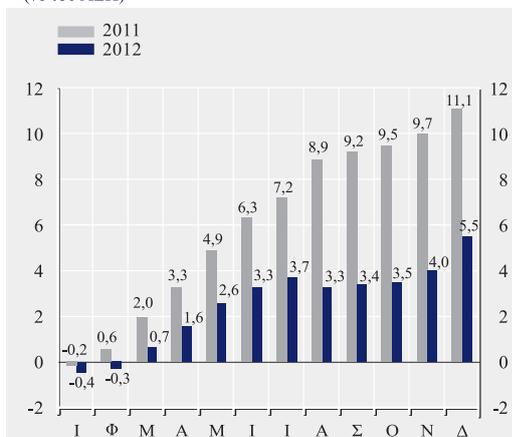
5 Δεν περιλαμβάνεται η έκδοση ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου για την εξόφληση οφειλών νοσοκομείων και ΕΛΓΑ. Βλ. και υποσημείωση 5 του Πίνακα ΙΧ.7.

6 Δεν περιλαμβάνεται η έκδοση ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου για την εξόφληση οφειλών νοσοκομείων, ΕΛΓΑ και Ολυμπιακής. Βλ. και υποσημείωση 6 του Πίνακα ΙΧ.7.

7 Δεν περιλαμβάνεται η έκδοση ομολόγων για την εξόφληση από το Ελληνικό Δημόσιο οφειλών προς την ισραηλιτική κοινότητα Θεσσαλονίκης ύψους 9,9 εκατ. ευρώ.

Διάγραμμα ΙΧ.1 Καθαρές δανειακές ανάγκες της κεντρικής κυβέρνησης σε ταμειακή βάση (Ιανουάριος 2011-Δεκέμβριος 2012)

(% του ΑΕΠ)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Σημείωση: Τα "μηνιαία" στοιχεία είναι το σωρευτικό ποσοστό από την αρχή του έτους. Διευκρινίζεται ότι δεν περιλαμβάνεται το αποτέλεσμα του Οργανισμού Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΟΠΕΚΕΠΕ).

Όμως, ακόμη και εάν συνυπολογιστούν αυτοί οι τόκοι, το έλλειμμα του 2012 περιορίζεται σε 8,2% του ΑΕΠ (έναντι 11,1% το 2011). Το πρωτογενές ταμειακό έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού περιορίστηκε σε 3.479 εκατ. ευρώ (ή 1,8% του ΑΕΠ), από 6.887 εκατ. ευρώ (ή 3,3% του ΑΕΠ) το 2011.

Η μεγαλύτερη βελτίωση εντοπίζεται κυρίως στον τακτικό προϋπολογισμό, το έλλειμμα του οποίου περιορίστηκε σε 8.503 εκατ. ευρώ το 2012 από 20.462 εκατ. ευρώ το 2011, και οφείλεται κυρίως στη μεγάλη μείωση των δαπανών για τόκους.

Τα έσοδα σε ταμειακή βάση παρουσιάζουν μείωση κατά 6,3% έναντι του 2011 λόγω της μεγάλης φοροδιαφυγής και της αρνητικής οικονομικής συγκυρίας. Οι δαπάνες σε ταμειακή βάση μειώθηκαν κατά 21,4%. Όπως προαναφέρθηκε, υπήρξε σημαντική μείωση των δαπανών για τόκους, αλλά και οι

πρωτογενείς δαπάνες μειώθηκαν κατά 11,3% κυρίως λόγω της συγκράτησης του μισθολογικού κόστους και της μείωσης των λειτουργικών δαπανών.

Το έλλειμμα του προϋπολογισμού δημοσίων επενδύσεων μειώθηκε το 2012 και περιορίστηκε σε 2.194 εκατ. ευρώ, έναντι ελλείμματος 2.682 εκατ. ευρώ το 2011. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται στη μείωση των δαπανών για επενδύσεις κατά 10,6%, δεδομένου ότι η απορρόφηση πόρων από τα διαρθρωτικά ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (μείωση 5,2%) υστέρησε έναντι του στόχου.

Η χρηματοδότηση των δανειακών αναγκών του Κρατικού Προϋπολογισμού και η αποπληρωμή χρεολυσίων έγινε αποκλειστικά με δανεισμό από το Μηχανισμό Στήριξης (23 δισεκ. ευρώ), το ήμισυ περίπου του οποίου χρησιμοποιήθηκε για την εξόφληση υποχρεώσεων του Δημοσίου (έντοκα γραμμάτια, εξωτερικός δανεισμός κ.λπ., βλ. Πίνακα ΙΧ.8).

4 Ο ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ 2013

4.1 Ο ΚΡΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ 2013

Σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση του Προϋπολογισμού του 2013, το έλλειμμα της ΓΚ (κατά ESA 95) θα διαμορφωθεί σε 9.442 εκατ. ευρώ ή 5,2% του ΑΕΠ το 2013 (βλ. Πίνακα ΙΧ.9), ενώ η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει έλλειμμα 8,5 δισεκ. ευρώ ή 4,6% του ΑΕΠ.³¹ Επίσης, για το 2013 προβλέπεται πρωτογενές πλεόνασμα ύψους 748 εκατ. ευρώ ή 0,4% του ΑΕΠ (έναντι ισοσκελισμένου πρωτογενούς αποτελέσματος που προβλέπει η Ευρ. Επιτροπή) – δηλαδή το πρωτογενές αποτέλεσμα της ΓΚ προβλέπεται να βελτιωθεί κατά περίπου 1,6% του ΑΕΠ το 2013.

Για την επίτευξη των ανωτέρω στόχων για το 2013 ελήφθησαν επιπλέον μέτρα ύψους 10.983 εκατ. ευρώ με καθαρή επίδραση 9.374,1 εκατ. ευρώ ή 5,1% του ΑΕΠ, τα οποία – σύμφωνα με το ΜΠΔΣ – εκτιμάται ότι θα περιορίσουν το ονομαστικό ΑΕΠ κατά περίπου 3,5% το

2013. Περίπου το 82% των παρεμβάσεων προέρχονται από την πλευρά των δαπανών. Το 47,8% των παρεμβάσεων αφορά τον Κρατικό Προϋπολογισμό, το 47,2% τους ΟΚΑ (μείωση συντάξεων) και τα νοσοκομεία, ενώ οι παρεμβάσεις στους ΟΤΑ (2,0%), στις ΔΕΚΟ (1,9%) και στα Νομικά Πρόσωπα (0,9%) είναι σημαντικά μικρότερες.

Λόγω των παραπάνω παρεμβάσεων, οι συνολικές δαπάνες του Τακτικού Προϋπολογισμού προβλέπεται να περιοριστούν σε 55.802 εκατ. ευρώ, μειωμένες κατά 6.053 εκατ. ευρώ ή 9,8% σε σχέση με τις αντίστοιχες εκτιμήσεις για το 2012. Οι πρωτογενείς δαπάνες του Τακτικού Προϋπολογισμού προβλέπεται να συγκρατηθούν στα 44.650 εκατ. ευρώ, μειωμένες κατά 2.936 εκατ. ευρώ ή 6,2% συγκριτικά με τις αντίστοιχες εκτιμήσεις για το 2012. Παρά τις παρεμβάσεις εξορθολογισμού του φορολογικού συστήματος, τα φορολογικά έσοδα προβλέπεται να μειωθούν κατά 4,3% το 2013, εξαιτίας τις συνεχιζόμενης ύφεσης και της προβλεπόμενης μείωσης του πραγματικού ΑΕΠ κατά 4,5%.

Η επιτυχής υλοποίηση του Προϋπολογισμού του 2013 αποτελεί θεμελιώδες βήμα για την εξυγίανση των δημόσιων οικονομικών, καθώς θέτει την βάση για τη δημιουργία πρωτογενών πλεονασμάτων, γεγονός που θα αξιολογηθεί πολύ θετικά από τις αγορές. Με τον τρόπο αυτό θα συμβάλει στην αποκατάσταση της αξιοπιστίας της χώρας, την τόνωση της εμπιστοσύνης και την έξοδο από την κρίση.

4.2 ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΕΣ ΔΟΣΟΛΗΨΙΕΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Όσον αφορά τις χρηματοοικονομικές δοσοληψίες με την ΕΕ, το 2012 οι καθαρές εισπράξεις παρουσίασαν περαιτέρω αύξηση 4,1%, μετά από αύξηση 27,8% το 2011, και έφθασαν τα 4.142 εκατ. ευρώ (βλ. Πίνακα ΙΧ.10). Οι συνολικές απολήψεις από την ΕΕ παρουσίασαν μικρή μείωση (-2,7%) παρά την αύξηση των απολήψεων από το Κοινωνικό

³¹ European Commission, ό.π., Πίνακας C.1 σελ. 137.

Πίνακας ΙΧ.9 Αποτελέσματα κρατικού προϋπολογισμού

(εκατ. ευρώ)

	Ετήσια στοιχεία					Εκατοστιαίες μεταβολές				
	2010	2011	2012	2013	2013	2011/10	2012/11	2013/12	2013/12	2013/12
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6=2:1)	(7=3:2)	(8=4:2)	(9=5:4)	Προϋπ./ Εκτέλεση*
I. Έσοδα	53.929	53.932	52.393	51.925	51.458	0,0	-2,9	-3,7	-0,9	
1. Τακτικός προϋπολογισμός - καθαρά έσοδα	50.857	50.159	47.706	48.325	46.322	-1,4	-4,9	-3,7	-4,1	
Έσοδα προ επιστροφών φόρων	56.179	54.285	51.363	51.482	49.137	-3,4	-5,4	-5,2	-4,6	
Ειδικά έσοδα εκχώρησης αδειών Δημοσίων	0	1.157	32	15	86					
Επιστροφές φόρων	5.322	5.283	3.689	3.172	2.901	-0,7	-30,2	-40,0	-8,5	
2. Προϋπολογισμός δημοσίων επενδύσεων	3.072	3.773	4.687	3.601	5.136	22,8	24,2	-4,6	42,6	
- Ίδια έσοδα	271	147	200	166	200	-45,8	36,1	12,9	20,5	
- Έσοδα από Ευρωπαϊκή Ένωση	2.801	3.626	4.487	3.434	4.936	29,5	23,7	-5,3	43,7	
II. Δαπάνες	76.212	76.705	68.705	67.614	62.652	0,6	-10,4	-11,9	-7,3	
(Προπογενείς δαπάνες ΚΠ)	62.989	60.357	56.970	55.391	53.752	-4,2	-5,6	-8,2	-3,0	
1. Τακτικός προϋπολογισμός	67.758	70.146	61.855	61.499	55.802	3,5	-11,8	-12,3	-9,3	
- Τόκοι	13.223	16.348	11.735	12.223	8.900	23,6	-28,2	-25,2	-27,2	
- Πρωτογενείς δαπάνες τακτικού προϋπολογισμού	52.179	51.561	47.586	47.137	44.650	-1,2	-7,7	-8,6	-5,3	
- Επιχορήγηση νοσηλευτικών ιδρυμάτων για εξοφληση μέσων παλαιών οφειλών τους	367	435	400	392	400					
- Εξοφλητικά προγράμματα	1.017	360	700	410	750					
- Καταπτώσεις εγγυήσεων φορέων εκ των οποίων	972	1.442	869	796	1.027					
ενός γενικής κυβέρνησης	827	1.249	691	679	558					
επός γενικής κυβέρνησης	145	193	178	117	469					
- Προμήθεια απαιτούμενων δανείων στο ΕΦΣΦ	0	0	565	541	75					
2. Προϋπολογισμός δημοσίων επενδύσεων	8.454	6.559	6.850	6.114	6.850	-22,4	4,4	-6,8	12,0	
III. Αποτέλεσμα Κρατικού Προϋπολογισμού (ΚΠ)	-22.283	-22.773	-16.312	-15.688	-11.194	2,2	-28,4	-31,1	-28,6	
% του ΑΕΠ	-10,0	-10,9	-8,4	-8,1	-6,1					
1. Τακτικός προϋπολογισμός	-16.901	-19.987	-14.149	-13.174	-9.480					
2. Προϋπολογισμός δημοσίων επενδύσεων	-5.382	-2.786	-2.163	-2.513	-1.714					
IV. Πρωτογενές πλεόνασμα ΚΠ	-9.060	-6.425	-4.577	-3.465	-2.294	-29,1	-28,8	-46,1	-33,8	
% του ΑΕΠ	-4,1	-3,1	-2,4	-1,8	-1,3					
V. Έλλειμμα γενικής κυβέρνησης	-10,7	-9,4	-6,6	-	-5,2					
% του ΑΕΠ (εθνικολογιστική βάση)										
Χρεολύσια	19.549	28.843	12.860	23.905	12.845	47,5	-55,4	-17,1	-46,3	
ΑΕΠ (τρέχουσες τιμές)	222.151	208.532	194.003	194.003	183.049	-6,1	-7,0	-7,0	-5,6	

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών.

* Προσοφινά στοιχεία.

Πίνακας ΙΧ.10 Χρηματικές δολοηψίες με την Ευρωπαϊκή Ένωση

(εκατ. ευρώ)

	Εκατοστησιές μεταβολές								
	2009	2010	2011	2012*	Προϊπο- λογισμός 2013	2010/2009	2011/2010	2012*/2011	Προϊπο- λογισμός 2013/2012*
A. Απολήψεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση	4.498	5.476	6.136	5.973	7.665	21,7	12,1	-2,7	28,3
1. Επιστροφή 10% για έξοδα εισφοράς ιδίων πόρων	64	64	47	41	45	0,0	-26,6	-12,7	9,6
2. Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο	118	295	513	760	1.100	150,0	73,9	48,2	44,7
3. ΕΓΤΑΑ – Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης	261	408	448	366	412	56,3	9,8	-18,3	12,6
4. ΕΠΠΑ – Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης	1.338	1.735	2.219	1.743	2.530	29,7	27,9	-21,5	45,2
5. ΕΠΤΕ – Ταμείο Εργασίας	2.398	2.351	2.234	2.297	2.502	-2,0	-5,0	2,8	8,9
6. Πρόγραμμα αλληλεγγύης και διαχείρισης μεταναστευτικών ροών	6	37	25	49	60	516,7	-32,4	96,9	21,9
7. Λοιπές απολήψεις	13	16	19	13	19	23,1	18,8	-32,6	48,4
8. Ταμείο Συνχής	274	570	591	677	852	108,0	3,7	14,5	25,9
9. ΕΤΑ – Ταμείο Αλιείας	26	0	40	27	145	-100,0	-	-32,8	439,5
B. Αποδόσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση	2.484	2.363	2.157	1.831	1.976	-4,9	-8,7	-15,1	7,9
1. Γεωργικές εισφορές - εισφορές ζύγαρης	6	2	2	2	2	-66,7	0,0	-4,8	5,0
2. Δασικοί ΚΕΔ και αντιντάμπιγγ	248	277	186	162	180	11,7	-32,9	-12,8	10,9
3. Συνεισφορές με βάση τον ΦΠΑ	512	462	372	304	320	-9,8	-19,5	-18,4	5,4
4. Συνεισφορές με βάση το ακαθ. εγγ. εισόδημα	1.522	1.561	1.408	1.304	1.395	2,6	-9,8	-7,4	7,0
5. Πρόσθετες έκτατες συνεισφορές	150	12	137	9	9	-92,0	1.041,7	-93,6	2,4
6. Συμμετοχή στο Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης	43	47	48	42	65	9,3	2,1	-13,1	55,8
7. Επιστροφές από ανεκτέλεστα προγράμματα	3	2	4	9	5	-33,3	100,0	128,8	-45,4
Καθαρές εισπράξεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση (A - B)	2.014	3.113	3.979	4.142	5.689	54,6	27,8	4,1	37,4

Πηγή: Γενικό Λογιστήριο του Κράτους.

* Προσορνά στοιχεία.

Ταμείο (48,2%) και από το Ταμείο Συνοχής (14,5%). Οι αποδόσεις στην ΕΕ επίσης μειώθηκαν (κατά 15,1%) και έφθασαν τα 1.831 εκατ. ευρώ, κυρίως λόγω της μείωσης των εισφορών με βάση το ΑΕΠ και των έκτακτων εισφορών.

Για το 2013 προβλέπεται περαιτέρω μεγάλη αύξηση των καθαρών εισπράξεων (37,4%), οι οποίες εκτιμάται ότι θα διαμορφωθούν στα 5.689 εκατ. ευρώ. Η εξέλιξη αυτή αναμένεται να προέλθει κυρίως από την αύξηση των απολήψεων κατά 28,3%, ενώ οι αποδόσεις θα παρουσιάσουν αύξηση μόνο 7,9% (βλ. Πίνακα ΙΧ.10).

4.3 ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

4.3.1 ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ

Σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού, ο κοινωνικός προϋπολογισμός προβλέπεται να σημειώσει το 2013 πλεόνασμα ύψους 3,2 δισεκ. ευρώ σε ταμειακή βάση, έναντι ελλείμματος 953 εκατ. ευρώ το 2012. Σε εθνικολογιστική βάση, οι Οργανισμοί Κοινωνικής Ασφάλισης προβλέπεται να σημειώσουν το 2013 πλεόνασμα ύψους 2,7 δισεκ. ευρώ, έναντι ελλείμματος 2,2 δισεκ. ευρώ το 2012. Η διαφορά από το ταμειακό αποτέλεσμα αντανακλά σχεδόν αποκλειστικά ανεξόφλητες οφειλές των ταμείων ύψους 548 εκατ. ευρώ, οι οποίες προβλέπονται μειωμένες κατά 767 εκατ. ευρώ σε σχέση με το 2012.

Το βελτιωμένο ταμειακό αποτέλεσμα του 2013 προκύπτει κατά κύριο λόγο από την πλευρά των δαπανών και συγκεκριμένα από την περικοπή των συντάξεων. Έτσι, από συνολική μείωση δαπανών κατά 5 δισεκ. ευρώ σε σχέση με το 2012, τα 4,7 δισεκ. ευρώ αφορούν συντάξεις και λοιπές μεταβιβάσεις, ενώ 331 εκατ. ευρώ προβλέπεται να εξοικονομηθούν από μισθολογικές και άλλες λειτουργικές δαπάνες.

Οι προβλεπόμενες **μειώσεις των δαπανών** αντανακλούν κατά κύριο λόγο:

(α) την εφαρμογή από 1.1.2013 των αυστηρότερων προϋποθέσεων συνταξιοδότησης που προβλέπονται στις διατάξεις του Ν. 3863/2010 με παράλληλη αύξηση των ορίων συνταξιοδότησης κατά δύο έτη,

(β) μεγάλες μειώσεις (έως 20,0%) στις ήδη καταβαλλόμενες συντάξεις κύριας και επικουρικής ασφάλισης, καθώς και στα εφάπαξ βοηθήματα,

(γ) την κατάργηση των επιδομάτων εορτών Χριστουγέννων και Πάσχα και του επιδόματος αδείας στις κύριες και επικουρικές συντάξεις Ν. 4093/2012,

(δ) την υιοθέτηση εισοδηματικών κριτηρίων για τη χορήγηση συγκεκριμένων παροχών.

Στον τομέα **των εσόδων των ΟΚΑ**, η Εισηγητική Έκθεση προβλέπει για το 2013 μείωση κατά 863 εκατ. ευρώ σε σχέση με το 2012, η οποία προκύπτει κυρίως από μειωμένες μεταβιβάσεις από τον κρατικό προϋπολογισμό (κατά 757 εκατ. ευρώ) και δευτερευόντως από μείωση των τόκων και των λοιπών εσόδων. Αντίθετα, οι ασφαλιστικές εισφορές προβλέπεται να σημειώσουν οριακή αύξηση κατά 129 ευρώ.

Οι προβλέψεις της Εισηγητικής Έκθεσης στον τομέα των εσόδων αντανακλούν μεταξύ άλλων:

(α) την εναρμόνιση του ανώτατου ορίου ασφαλιστέων αποδοχών για παλαιούς και νέους ασφαλισμένους μισθωτούς (όσον αφορά το ΙΚΑ) και

(β) την ένταση των προσπαθειών για την καταπολέμηση της εισφοροδιαφυγής και την είσπραξη καθυστερούμενων εισφορών.

4.3.2 ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Το ενοποιημένο αποτέλεσμα των λογαριασμών εκμετάλλευσης και κεφαλαίου των ΔΕΚΟ αναμένεται να διαμορφωθεί σε έλλειμμα 1,2 δισεκ. ευρώ το 2013 (0,7% του ΑΕΠ), επιδεινωμένο δηλαδή κατά 1,6 δισεκ.

ευρώ σε σχέση με το 2012 για το οποίο εκτιμάται πλεόνασμα (βλ. Πίνακα ΙΧ.4).

Η επιδείνωση αυτή προέρχεται από τη συγκράτηση των ειδικών πόρων κατά 1,2 δισεκ. ευρώ σε σχέση με το 2012 καθώς επίσης και από αυξημένες δαπάνες στο λογαριασμό κεφαλαίου (κυρίως για επενδύσεις και κεφάλαια κίνησης) κατά 788 εκατ. ευρώ. Αντίθετα, τα τρέχοντα έσοδα προβλέπονται αυξημένα σε σχέση με το 2012 κατά 406 εκατ. ευρώ, αντανakλώντας κυρίως την ενίσχυση των εσόδων των συγκοινωνιακών φορέων ως αποτέλεσμα της νέας τιμολογιακής πολιτικής αλλά και της εντατικοποίησης των ελεγκτικών μηχανισμών. Οι επιχορηγήσεις του τακτικού προϋπολογισμού προβλέπονται συνακόλουθα μειωμένες κατά 5% σε σχέση με το 2012.

Οι δαπάνες του λογαριασμού εκμετάλλευσης προβλέπονται να αυξηθούν οριακά (κατά 0,4% σε σχέση με το 2012). Αξίζει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με το ΜΠΔΣ 2013-2016, για το έτος 2013 προβλέπεται συνολική εξοικονόμηση δαπανών ύψους 208 εκατ. ευρώ από την αναδιάρθρωση, τη μείωση των λειτουργικών δαπανών των ΔΕΚΟ και την ένταξη των ΔΕΚΟ στο ενιαίο μισθολόγιο. Επιπρόσθετα, αναμένεται να συνεχιστεί η προσπάθεια για μείωση του προσωπικού.

Τέλος, όπως και το 2012, και για το έτος 2013 σημαντικές δανειακές ανάγκες που θα εξυπηρετηθούν με νέες εμπορικές πιστώσεις προβλέπεται να έχουν ο ΟΣΕ (393 εκατ. ευρώ) και το ΑΤΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ (194 εκατ. ευρώ).

5 ΒΑΣΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ

5.1 ΜΕΤΡΑ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ

Η διπλή εκλογική αναμέτρηση το Μάιο και τον Ιούνιο του 2012, αν και καθυστέρησε την εφαρμογή του 2ου Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής, εντούτοις συνέβαλε στο να

διαμορφωθεί μια κυβερνητική πλειοψηφία υπέρ της συνέχισης της δημοσιονομικής προσαρμογής και των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων με τους εταίρους της χώρας από τον Ιούλιο έως και τον Οκτώβριο του 2012, αποφασίστηκε η αναθεώρηση των στόχων του 2ου Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής του Φεβρουαρίου 2012. Συγκεκριμένα, η επίτευξη πρωτογενούς αποτελέσματος ύψους 4,5% του ΑΕΠ μετατέθηκε για το 2016 στο ΜΠΔΣ 2013-2016 αντί του 2014.

Στις 7 Νοεμβρίου 2012 ψηφίστηκε από τη Βουλή το πολυνομοσχέδιο (Ν. 4093/2012) “*Έγκριση Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016 – Επείγοντα μέτρα εφαρμογής του Ν. 4046/2012 και του Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016*”. Το πολυνομοσχέδιο περιλαμβάνει το ΜΠΔΣ 2013-2016, καθώς και σημαντικές παρεμβάσεις για την υποστήριξη της δημοσιονομικής προσαρμογής, μεταξύ των οποίων είναι ο περαιτέρω σημαντικός περιορισμός των συντάξεων και των κοινωνικών δαπανών, ο περιορισμός της μισθολογικής δαπάνης μέσω της κατάργησης των επιδομάτων εορτών και αδειάς και της μείωσης των “ειδικών μισθολογίων” του Δημοσίου, ο περιορισμός της φαρμακευτικής δαπάνης, η τροποποίηση διαφόρων φορολογικών διατάξεων και η σύσταση της θέσης Γενικού Γραμματέα Δημοσίων Εσόδων.³² Επιπλέον περιλαμβάνει σημαντικές διατάξεις για την περαιτέρω αύξηση της ευελιξίας της αγοράς εργασίας και το άνοιγμα των κλειστών επαγγελματιών.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του ΜΠΔΣ, το έλλειμμα της ΓΚ θα διαμορφωθεί σε 13.537 εκατ. ευρώ ή 7,0% του ΑΕΠ το 2012,³³ σε 10.047 εκατ. ευρώ ή 5,5% του ΑΕΠ το 2013

³² Βλ. Παράρτημα για τις αλλαγές που έχουν ήδη δομολογηθεί στο φορολογικό σύστημα.

³³ Όπως αναφέρεται στο ΜΠΔΣ, τα έσοδα ANFA, δηλαδή τα ποσά που οι εθνικές κεντρικές τράπεζες θα δώσουν στην χώρα μας για τους τίτλους του Ελληνικού Δημοσίου που διακρατούν και οι οποίοι δεν συμμετείχαν στο PSI δεν προσυπολογίζονται στους στόχους του ΜΠΔΣ, ωστόσο περιλαμβάνονται στην εισηγητική έκθεση του προϋπολογισμού του 2013, με αποτέλεσμα οι δημοσιονομικές προβλέψεις να παρουσιάζουν μικρές αποκλίσεις μεταξύ του προϋπολογισμού 2013 και του ΜΠΔΣ.

και σε 6.322 εκατ. ευρώ ή 2,0% του ΑΕΠ το 2015. Το πρωτογενές αποτέλεσμα της ΓΚ, από έλλειμμα 1,5% του ΑΕΠ το 2012, θα μετατραπεί σε πλεόνασμα ύψους 0,0% του ΑΕΠ το 2013, 1,5% του ΑΕΠ το 2014, 3,0% του ΑΕΠ το 2015 και 4,5% του ΑΕΠ το 2016. Η δημοσιονομική προσαρμογή την περίοδο 2013-2016 χαρακτηρίζεται εμπροσθοβαρής και βασίζεται σε παρεμβάσεις καθαρής απόδοσης 14.244 εκατ. ευρώ. Από το ποσό αυτό, 9.374 εκατ. ευρώ αφορούν το 2013, 4.186 εκατ. ευρώ το 2014, 529 εκατ. ευρώ το 2015 και 155 εκατ. ευρώ το 2016.

Η δέσμη μέτρων για την περίοδο 2013-16 περιλαμβάνει τα ακόλουθα (με την εκτιμώμενη καθαρή απόδοση σε παρένθεση):

- αναδιάρθρωση δημόσιου τομέα (719 εκατ. ευρώ),
- αναδιάρθρωση ΟΤΑ (210 εκατ. ευρώ),
- περιορισμό της μισθολογικής δαπάνης (1.497 εκατ. ευρώ),
- περιορισμό των δαπανών για συντάξεις (5.475 εκατ. ευρώ),
- εξορθολογισμό δαπανών για κοινωνικά επιδόματα (307 εκατ. ευρώ),
- εξορθολογισμό δαπανών για υγειονομική περίθαλψη (1.113 εκατ. ευρώ),
- περιορισμό των αμυντικών δαπανών (406 εκατ. ευρώ),
- εξορθολογισμό των εκπαιδευτικών δαπανών (133 εκατ. ευρώ),
- εξορθολογισμό της λειτουργίας των ΔΕΚΟ (495 εκατ. ευρώ) και
- αλλαγές στο φορολογικό σύστημα (3.890 εκατ. ευρώ).³⁴

Το 38,4% των παρεμβάσεων την τετραετία 2013-16 αφορά περικοπή των συνταξιοδοτι-

κών δαπανών και το 27,3% αφορά επιπλέον έσοδα από την αναδιάρθρωση του φορολογικού συστήματος. Επιπλέον, από το σύνολο των παρεμβάσεων, το 34,2% αφορά την περίοδο 2014-2016, εκ του οποίου το 19,4% αφορά περικοπές δαπανών και το 14,8% αυξήσεις των εσόδων.³⁵

Όπως όμως αναφέρει το ΜΠΔΣ, προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι για πρωτογενές πλεόνασμα της ΓΚ ύψους 3,0% του ΑΕΠ το 2015 και 4,5% του ΑΕΠ το 2016, απαιτούνται επιπλέον παρεμβάσεις ύψους 1.877 εκατ. ευρώ το 2015 και 2.765 εκατ. ευρώ το 2016, οι οποίες δεν έχουν προσδιοριστεί ακόμη.

Σύμφωνα με το ΜΠΔΣ, η υλοποίηση της δημοσιονομικής πολιτικής ούτως ώστε να επιτευχθούν πρωτογενή πλεονάσματα σε επίπεδο ΓΚ και η ανάληψη μέτρων άμεσης επανεκκίνησης της οικονομίας, όπως η επιτάχυνση της απορρόφησης των πόρων του ΕΣΠΑ, σε συνδυασμό με την επιτάχυνση της υλοποίησης διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και του προγράμματος αποκρατικοποιήσεων, θα συμβάλουν στη διόρθωση των δημοσιονομικών και μακροοικονομικών ανισορροπιών και την επιστροφή στο δρόμο της βιώσιμης ανάπτυξης.

5.2 ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ

Ιδιαίτερα θετικές είναι οι νομοθετικές πρωτοβουλίες που ανέλαβε προσφάτως η κυβέρνηση συνεργασίας και οι οποίες στοχεύουν στον καλύτερο έλεγχο των δαπανών και την παρακολούθηση της εκτέλεσης του προϋπολογισμού, κάτι που τονίστηκε και στην έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής του Δεκεμβρίου 2012.³⁶

³⁴ Βλ. Παράρτημα.

³⁵ Επιπρόσθετα, κατά την περίοδο 2013-2016 και κατ' εφαρμογή του κανόνα 1:5, προβλέπεται στο ΜΠΔΣ η αποχώρηση 96.139 δημοσίων υπαλλήλων και αντιστοίχως η πρόσληψη 15.234, δηλαδή καθαρή μείωση κατά 80.905 υπαλλήλους.

³⁶ Μεταξύ αυτών των ενεργειών περιλαμβάνεται και η στελέχωση και επαναλειτουργία του Γραφείου Προϋπολογισμού στη Βουλή.

Συγκεκριμένα, προκειμένου να βελτιώσει την πολιτική ελέγχου των δημόσιων δαπανών, η κυβέρνηση παρενέβη στις 29 Οκτωβρίου 2012 με Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου (ΠΝΠ) για την αλλαγή του πλαισίου ως προς τις υποχρεώσεις και τις ευθύνες των φορέων της ΓΚ που διαχειρίζονται δημόσιους πόρους. Η σχετική πράξη κυρώθηκε νομοθετικά (Ν. 4111) στις 14 Ιανουαρίου 2013.³⁷ Στην ΠΝΠ προβλέπεται: (α) η έγκαιρη έγκριση των προϋπολογισμών όλων των φορέων της ΓΚ μέχρι την 31η Ιανουαρίου κάθε έτους, (β) η κατάρτιση προγραμματίων μηνιαίας εκτέλεσης των προϋπολογισμών, (γ) η θέσπιση τριμηνιαίων στόχων των υπουργείων και των εποπτευόμενων από αυτά φορέων, (δ) η έγκαιρη λήψη διορθωτικών μέτρων, σε περίπτωση που διαπιστώνεται ότι οι αποκλίσεις από τους στόχους θέτουν σε κίνδυνο την εκτέλεση του προϋπολογισμού, (ε) η σύναψη προγραμματικών συμφωνιών μεταξύ του Υπουργείου Οικονομικών και των λοιπών υπουργείων, καθώς και μεταξύ του κάθε υπουργείου και των εποπτευόμενων του φορέων, (στ) ο δανεισμός φορέων μόνο για επενδύσεις και (ζ) η επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση μη συμμόρφωσης. Οι κυρώσεις αυτές περιλαμβάνουν (1) την περικοπή των προϋπολογισμών όταν οι αποκλίσεις υπερβαίνουν το 10% των συμφωνηθέντων στόχων και δεν λαμβάνονται μέτρα διόρθωσης και (2) τον ορισμό επόπτη των οικονομικών υπηρεσιών στους φορείς όπου διαπιστώνονται σοβαρές αποκλίσεις ή μη συμμόρφωση.

Πέραν των ανωτέρω, ειδικά όσον αφορά τους ΟΤΑ θεσπίζεται ένα εσωτερικό σύμφωνο σταθερότητας που απαιτεί την επίτευξη ισοσκελισμένων προϋπολογισμών. Ο έλεγχος θα γίνεται από το “Παρατηρητήριο Οικονομικής Αυτοτέλειας των ΟΤΑ” του Υπουργείου Εσωτερικών και θα παρακολουθεί σε μηνιαία βάση την εκτέλεση του προϋπολογισμού των δήμων και των νομικών τους προσώπων που εντάσσονται στο Μητρώο των Φορέων Γενικής Κυβέρνησης. Αποκλίσεις από τους στόχους θα επιφέρουν αυτόματες προσαρμογές στις δαπάνες όπως και για τους άλλους φορείς της ΓΚ.

Επιπλέον συνεχίζεται η προσπάθεια για τη στελέχωση των Γενικών Διευθύνσεων Δημοσιονομικού Ελέγχου σε όλα τα υπουργεία, την τοποθέτηση υπεύθυνων λογιστηρίου σε όλους τους φορείς της ΓΚ και τη θέσπιση μητρώου δεσμεύσεων. Όπως επισημαίνεται και στην πρόσφατη έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, πάνω από 70% των φορέων της ΓΚ απέστειλε στοιχεία μέσω μητρώου τον Ιούνιο του 2012 ικανοποιώντας το σχετικό διαρθρωτικό ορόσημο. Παρ’ όλα αυτά, στο ποσό των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων υπήρχε απόκλιση της τάξεως του 42% μεταξύ αυτών που προκύπτουν από τα δελτία και τα μητρώα δεσμεύσεων, ενώ ο στόχος για τον Ιούνιο ήταν οι αποκλίσεις να μην υπερβαίνουν το 25%. Τα διαρθρωτικά ορόσημα για το τέλος Δεκεμβρίου 2012 ήταν πάνω από το 90% των φορέων της ΓΚ να στέλνουν στοιχεία μέσω του μητρώου δεσμεύσεων και οι αποκλίσεις στις ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις μεταξύ δελτίων και μητρώου να περιοριστούν στο 1%. Στο τέλος Δεκεμβρίου 2012 τα εν λόγω ποσοστά ήταν 85% και 4% αντίστοιχα, γεγονός που υποδηλώνει ικανοποιητική προσέγγιση στα διαρθρωτικά ορόσημα για το 2012.³⁸

Σε κάθε περίπτωση, η αύξηση των ληξιπρόθεσμων οφειλών κατά 977 εκατ. ευρώ την περίοδο Ιανουαρίου-Δεκεμβρίου, εξαιτίας κυρίως των ασφαλιστικών ταμείων και των νοσοκομείων, υποδηλώνει ότι εξακολουθούν να υφίστανται προβλήματα ελέγχου των δαπανών. Ωστόσο, η κυβέρνηση υιοθέτησε στα τέλη του 2012 ένα νέο σχέδιο βεβαίωσης, επαλήθευσης και εκκαθάρισης των ληξιπρόθεσμων οφειλών (συνολικού ύψους 8.773,6 εκατ. ευρώ στα τέλη Δεκεμβρίου 2012 περιλαμβανομένων φορολογικών οφειλών ύψους 723,6 εκατ. ευρώ) έως τα τέλη του 2013. Προσawaitόμενο για την εκκαθάριση των ληξιπρόθεσμων οφειλών είναι όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς της ΓΚ να έχουν συνετή οικονομική διαχείριση και να αποστέλλουν εγκαίρως συνεπή στοιχεία μέσω του μητρώου δεσμεύσεων.

³⁷ Βλ. Παράρτημα.

³⁸ Αξίζει να σημειωθεί ότι για το 2013 τα ποσοστά έχουν αναθεωρηθεί σε 80% και 10% αντίστοιχα για το τέλος Ιουλίου και 97% και 1% για το τέλος Δεκεμβρίου.

Ιδιαίτερη σημασία για τον κεντρικό έλεγχο των δαπανών έχει η αποτελεσματική και ολοκληρωμένη λειτουργία της **Ενιαίας Αρχής Πληρωμών**.³⁹ Το έργο της Ενιαίας Αρχής Πληρωμών καλύπτει δύο φάσεις. Η πρώτη φάση αφορά την κεντρική πληρωμή του συνόλου των μισθοδοτούμενων της Γενικής Κυβέρνησης. Η δεύτερη και περισσότερο σημαντική φάση (η οποία πρόκειται να ξεκινήσει) αφορά την εκκαθάριση της μισθοδοσίας κεντρικά, με βάση τα στοιχεία της απογραφής των απασχολούμενων και με χρήση σύγχρονων μεθόδων ανάλυσης και διαχείρισης κινδύνου.

Έως σήμερα, στο πλαίσιο της πρώτης φάσης του έργου έχουν ενταχθεί στην ΕΑΠ όλοι οι φορείς των υπουργείων και οι δήμοι, καθώς επίσης και 550 περίπου ΝΠΔΔ, ενώ αναμένεται η ένταξη 2.000-3.000 λοιπών ΝΠΔΔ. Όσον αφορά τον αριθμό μισθοδοτούμενων, έχουν ενταχθεί ως σήμερα 530.000 μισθοδοτούμενοι που ανήκουν στην Κεντρική Διοίκηση και 113.000 μισθοδοτούμενοι σε ΟΤΑ και ΝΠΔΔ. Κατά το επόμενο διάστημα, αναμένεται η καταχώρηση στο σύστημα της Ενιαίας Αρχής Πληρωμών του συνόλου των κληρικών (περίπου 10.500 άτομα), καθώς και 20.000 μισθοδοτούμενων που εργάζονται σε λοιπά ΝΠΔΔ.

Με τη συμβολή της Ομάδας Δράσης της ΕΕ για την Ελλάδα, προωθείται η μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο, προκειμένου αυτή να καταστεί πιο αποτελεσματική και αποδοτική. Σε πρώτη φάση προωθείται η αξιολόγηση και αναδιοργάνωση των δομών των υπουργείων ώστε να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητά τους λαμβάνοντας υπόψη τους δημοσιονομικούς περιορισμούς και τα σχέδια στελέχωσής τους. Όπως αναφέρει η έκθεση του Δεκεμβρίου 2012 της Ομάδας Δράσης της ΕΕ, η αναδιοργάνωση των υπουργείων τοποθετείται στο πρώτο τρίμηνο του 2013, ενώ έχει επίσης ξεκινήσει και το έργο καθορισμού των κριτηρίων αξιολόγησης του προσωπικού και αναμένεται να προχωρήσει η διαδικασία αξιολόγησης μέσα στο 2013.

Προκειμένου να ενισχυθεί ο συντονισμός του κυβερνητικού έργου, συστάθηκε με τον Ν. 4109 που ψηφίστηκε στις 9 Ιανουαρίου 2013 η Γενική Γραμματεία Συντονισμού (ΓΓΣ) ως αυτοτελής επιτελική δημόσια υπηρεσία που υπάγεται απευθείας στον Πρωθυπουργό.^{40,41}

Στο πλαίσιο της περιστολής της σπατάλης ψηφίστηκε ο Ν. 4081/2012 “Περιστολή των Δημοσίων Δαπανών και Ρύθμιση Θεμάτων Δημοσιονομικών Ελέγχων”, με σκοπό τη μείωση των λειτουργικών δαπανών (μισθώματα καταβαλλόμενα από φορείς του Δημοσίου), τη μείωση της δημόσιας δαπάνης για τη λειτουργία του πολιτικού συστήματος και της πολιτικής διοίκησης της χώρας, καθώς και τη βελτίωση της αποδοτικότητας των δημοσιονομικών ελέγχων. Επιπλέον, ο προαναφερθείς Ν. 4109/2013 προβλέπει επίσης την κατάργηση και συγχώνευση νομικών προσώπων του Δημοσίου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα, καθώς μέχρι σήμερα οι καταργήσεις και συγχωνεύσεις δημόσιων φορέων δεν έχουν αποδώσει τα αναμενόμενα αποτελέσματα και επομένως απαιτείται ένταση της προσπάθειας προς αυτή την κατεύθυνση.

Στο πλαίσιο των ενεργειών για τον περιορισμό του μεγέθους του δημοσίου και πέρα από τη χρήση του κανόνα “μία πρόσληψη για κάθε

³⁹ Πρέπει να σημειωθεί ότι η καταβολή των πάσης φύσεως αποδοχών και απολαβών των εργαζομένων στο Δημόσιο γίνονται αποκεντρωμένα με ενέργειες των εκκαθαριστών των φορέων (υπουργεία, ΝΠΔΔ και ΟΤΑ). Με σκοπό τον κεντρικό έλεγχο των δαπανών, με τον Ν. 3845/2010 συστάθηκε η Ενιαία Αρχή Πληρωμής (ΕΑΠ) με αποστολή την πληρωμή των απολαβών του προσωπικού που εργάζεται στην Γενική Κυβέρνηση (υπουργείων, νοσοκομείων, ΝΠΔΔ και ΟΤΑ (Α' και Β' βαθμού)). Το σύστημα της Ενιαίας Αρχής Πληρωμής στηρίζεται στο σύστημα ΔΙΑΣ (Διατραπεζικά Συστήματα ΑΕ) και στη Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων (ΓΓΠΣ). Στόχος του συστήματος είναι ο περιορισμός της σπατάλης που είχε παρατηρηθεί κατά το παρελθόν και η συστηματική καταγραφή και ο έλεγχος της δαπάνης σε επίπεδο μισθοδοτούμενου.

⁴⁰ Ν. 4109/2013 “Κατάργηση και συγχώνευση νομικών προσώπων του Δημοσίου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα – Σύσταση Γενικής Γραμματείας για το συντονισμό του κυβερνητικού έργου και άλλες διατάξεις”.

⁴¹ Η ΓΓΣ θα έχει ως αποστολή το συντονισμό των δράσεων για την εφαρμογή του κυβερνητικού έργου και ειδικότερα τον προγραμματισμό, την οργάνωση, την παρακολούθηση, το συντονισμό μεταξύ των υπουργείων, την επίλυση τυχόν διαφωνιών ιδίως αυτών που προκύπτουν λόγω συναρμοδιότητας υπουργείων, τη διασφάλιση της συνεκτικότητας του κυβερνητικού έργου και τον έλεγχο για την εκτέλεσή του, σύμφωνα με τις αποφάσεις των κυβερνητικών οργάνων. Επίσης στην αποστολή της περιλαμβάνεται η εποπτεία και προώθηση δράσεων απλούστευσης διαδικασιών, καθώς και η τεκμηρίωση και τήρηση αρχείων.

πέντε αποχωρήσεις”, η κυβέρνηση έχει δεσμευθεί ότι 27.000 άτομα θα τεθούν σε διαθεσιμότητα με μειωμένες αποδοχές για ένα χρόνο έως το τέλος του 2013. Όποιοι δεν βρουν απασχόληση σε άλλο φορέα της ΓΚ κατά το εν λόγω διάστημα θα απολυθούν με τη λήξη της διαθεσιμότητας. Το 2012 τέθηκαν σε διαθεσιμότητα 2.000 άτομα, έναντι του αρχικού σχεδιασμού για 15.000 άτομα. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο καθορισμός λεπτομερών σχεδίων για τη στελέχωση των υπουργείων καθώς και ο καθορισμός τριμηνιαίων στόχων εξόδου σε διαθεσιμότητα αποτελούν προαπαιτούμενα για την εκταμίευση της δόσης του Μαρτίου 2013.⁴²

Σημαντικά οφέλη σε όρους εξοικονόμησης δαπανών θα προκύψουν για το Δημόσιο από την ενεργοποίηση του κεντρικού ηλεκτρονικού μητρώου δημοσίων συμβάσεων που αφορά την εκτέλεση έργων, την προμήθεια αγαθών και υπηρεσιών, καθώς και από την κωδικοποίηση και απλοποίηση της σχετικής νομοθεσίας. Η έναρξη λειτουργίας της Ενιαίας Αρχής Δημοσίων Προμηθειών είναι θετική εξέλιξη, αν και, όπως τονίζει και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, απαιτείται επιπλέον στελέχωση και πλήρης καθορισμός του ρυθμιστικού της πλαισίου.⁴³

Περαιτέρω πρόοδος σημειώθηκε στην εφαρμογή της συνταξιοδοτικής μεταρρύθμισης μέσα στο 2012. Το Μάρτιο του 2012 θεσμοθετήθηκαν (Ν. 4052/2012) η ενοποίηση των κυριότερων επικουρικών ταμείων μισθωτών υπό το νεοσύστατο Ενιαίο Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης (ΕΤΕΑ)⁴⁴ και σύστημα “νοητής” κεφαλαιοποίησης καθορισμένων εισφορών για όσους ασφαλίστηκαν μετά την 1.1.2001. Με το ΜΠΔΣ 2013-2016 αποφασίστηκε η αύξηση του θεσμικού ορίου ηλικίας συνταξιοδότησης από τα 65 στα 67 έτη. Πρέπει να σημειωθεί ότι με τη μεταρρύθμιση του 2010 η αύξηση του ορίου συνταξιοδότησης στα 65 προγραμματιζόταν να τεθεί σε εφαρμογή σταδιακά το 2015.

Η αναβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης με καλύτερη χρήση των πόρων (π.χ. η εφαρμογή του σχεδίου “Αθηνά” για την τριτοβάθμια εκπαί-

δευση) και η μεταρρύθμιση του συστήματος υγείας θα συμβάλουν στην πιο αποδοτική και αποτελεσματική χρήση των σπανιζόντων δημόσιων πόρων.

Αξιολογή πρόοδος σημειώνεται όσον αφορά τη μεταρρύθμιση του συστήματος υγείας. Η ηλεκτρονική συνταγογράφηση έχει επεκταθεί σε μεγάλο βαθμό – πάνω από 90% όπως σημειώνει η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής – συμβάλλοντας στον έλεγχο και τον περιορισμό της φαρμακευτικής δαπάνης. Επίσης, έχει τεθεί σε λειτουργία η νέα εφαρμογή της ηλεκτρονικής συνταγογράφησης που περιλαμβάνει την καταχώρηση ιατρικών επισκέψεων και παραπεμπτικών για διαγνωστικές εξετάσεις. Σημαντική μείωση επιτεύχθηκε στα λειτουργικά κόστη των νοσοκομείων. Ωστόσο δεν έχει ολοκληρωθεί πλήρως η συνταγογράφηση με βάση τη δραστική ουσία, όπως επίσης δεν έχει επιτευχθεί η προβλεπόμενη αυτόματη επιστροφή χρημάτων (clawback) από τις φαρμακευτικές εταιρίες, λόγω νομικών δυσχερειών. Δεν έχει ολοκληρωθεί επίσης η ένταξη των λοιπών ταμείων υγείας (πλην των τεσσάρων μεγαλύτερων που εντάχθηκαν τον Απρίλιο του 2012) στον ΕΟΠΠΥ, αλλά πρόσφατα η κυβέρνηση ανέλαβε νομοθετική πρωτοβουλία προς το σκοπό αυτό. Επίσης εξακολουθούν να υφίστανται αποκλίσεις στις εισφορές υγείας, δημιουργώντας προβλήματα ανταποδοτικότητας και πρόσβασης στις υπηρεσίες υγείας. Περαιτέρω πρόοδος και συνεχής προσπάθεια απαιτούνται για την προώθηση της ηλεκτρονικής συνταγογράφησης, την επιβολή της συνταγογράφησης με βάση τη δραστική ουσία

⁴² Με εγκύκλιο του Υπουργείου Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης που εκδόθηκε στις 10 Ιανουαρίου 2013 καθορίστηκαν τα κριτήρια μετάταξης των υπαλλήλων που τέθηκαν σε διαθεσιμότητα λόγω κατάργησης της θέσεώς τους.

⁴³ Το Κεντρικό Ηλεκτρονικό Μητρώο τηρείται στην ιστοσελίδα www.eprocurement.gov.gr.

⁴⁴ Μέχρι στιγμής στο ΕΤΕΑ έχουν ενταχθεί το ΕΤΕΑΜ του ΙΚΑ, το ΤΑΥΤΕΚΩ (των πρώην ΔΕΚΟ), το Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης Δημοσίων Υπαλλήλων (ΤΕΑΔΥ), το ΤΑΔΚΥ και το ΤΕΑ-ΠΟΚΑ και το Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης Υπαλλήλων Εμπορικών Καταστημάτων. Στο ΕΤΕΑ θα ενταχθούν και όσα από τα υπόλοιπα ταμεία δεν μπορούν να αποδείξουν τη βιωσιμότητά τους βάσει αναλογιστικών μελετών. Όσα επικουρικά ταμεία τελικά δεν ενταχθούν στο ΕΤΕΑ θα μετατραπούν σε επαγγελματικά ταμεία, με αποτέλεσμα τη μη πρόσβασή τους σε κρατική χρηματοδότηση.

και την επέκταση της χρήσης γενόσημων φαρμάκων, την τακτική αναθεώρηση και δημοσίευση της λίστας τιμών και τη θετική λίστα φαρμάκων, την αναθεώρηση των υπηρεσιών υγείας του ΕΟΠΠΥ προκειμένου να επιτευχθεί περαιτέρω εξοικονόμηση δαπανών από τη σχέση με ιδιωτικές κλινικές και τα διαγνωστικά κέντρα, τη διενέργεια διαγωνισμών προμηθειών υγειονομικού υλικού σε κεντρικό επίπεδο από την Επιτροπή Προμηθειών Υγείας, την αναδιοργάνωση και συγχώνευση των νοσοκομείων και παράλληλα την καλύτερη αξιοποίηση του διαθέσιμου προσωπικού.

Καθυστερήσεις παρατηρήθηκαν στη μεταρρύθμιση της φορολογικής διοίκησης, όπως αναφέρουν χαρακτηριστικά και οι πρόσφατες εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Δεκέμβριος 2012) του ΔΝΤ (Ιανουάριος 2013) και της Ομάδας Δράσης της ΕΕ (Δεκέμβριος 2012) και όπως προκύπτει από τις ανακοινώσεις της Γενικής Γραμματείας Πληροφοριακών Συστημάτων (ΓΓΠΣ). Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΓΓΠΣ, την περίοδο Ιανουαρίου-Δεκεμβρίου 2012 παρατηρήθηκαν αποκλίσεις από τα διαρθρωτικά ορόσημα που είχαν τεθεί στο 2ο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής όσον αφορά την είσπραξη των ληξιπρόθεσμων οφειλών και τη διενέργεια ελέγχων. Ωστόσο, το ποσοστό είσπραξης βεβαιωθέντων προστίμων και φόρων ήταν πάνω από τους στόχους. Συνολικά εισπράχθηκαν περίπου 2,8 δισεκ. ευρώ, εκ των οποίων περίπου 275 εκατ. ευρώ οφείλονται στους φορολογικούς ελέγχους και τα υπόλοιπα στις ληξιπρόθεσμες οφειλές.

Η κυβέρνηση συνεργασίας έχει δεσμευθεί να ενισχύσει τη λειτουργία και την αυτονομία και τη λογοδοσία των φορολογικών αρχών. Προς το σκοπό αυτό, προχώρησε στο διορισμό μόνιμου Γενικού Γραμματέα Δημοσίων Εσόδων.

Θα πρέπει όμως να δοθεί περαιτέρω έμφαση στην ενδυνάμωση του εσωτερικού ελέγχου και την καταπολέμηση της διαφθοράς στο φοροελεγκτικό μηχανισμό, στην ενίσχυση της στελέχωσης των φοροεισπρακτικών μηχανισμών, καθώς επίσης και στους ελέγχους σε εύπορους φορολογούμενους, στην επιτάχυνση

της είσπραξης οφειλών, στη μείωση του αριθμού των εκκρεμών φορολογικών υποθέσεων μέσω μιας πιο αποτελεσματικής δικαστικής διαδικασίας⁴⁵ και της επίτευξης εξωδικαστικών συμβιβασμών. Πρόοδος σημειώθηκε όσον αφορά την κατάργηση του Κώδικα Βιβλίων και Στοιχείων και την αντικατάστασή του από τον πιο απλοποιημένο Κώδικα Φορολογικής Απεικόνισης Συναλλαγών (βλ. Παράρτημα).

Επιπλέον, ο φορολογικός Ν. 4110 που ψηφίστηκε στις 11 Ιανουαρίου του 2013 (και αποτελούσε προαπαιτούμενο για την εκταμίευση της δόσης του Ιανουαρίου 2013) εισάγει μια πιο απλοποιημένη φορολογική κλίμακα για το φόρο εισοδήματος από μισθωτή εργασία, με τρία μόνο φορολογικά κλιμάκια, και περιορίζει δραστικά τις φοροαπαλλαγές, αν και διατηρεί ορισμένες με τη μορφή επιδόματος – που θα ισχύουν όμως ανάλογα με το επίπεδο του εισοδήματος. Επίσης μεταβάλλει τη φορολόγηση των ελευθέρων επαγγελματιών εισάγοντας δύο κλιμάκια φόρου και καταργώντας το αφορολόγητο, διατηρώντας όμως τα τεκμήρια φορολόγησης για τους ελευθέρους επαγγελματίες. Ακόμη, καταργούνται οι ειδικοί τρόποι φορολόγησης με βάση το τεκμαρτό εισόδημα για ναυτικούς και αγρότες. Αναμορφώνεται η φορολόγηση των επιχειρήσεων με αύξηση του συντελεστή στα κέρδη των επιχειρήσεων και μείωση στα μερίσματα, με αποτέλεσμα ο ακαθάριστος φορολογικός συντελεστής στα διανεμόμενα κέρδη να μειωθεί στο 33,4% από 40% περίπου. Με τον Ν. 4111 του Ιανουαρίου 2013 επιβάλλεται από το 2014 και έπειτα φόρος πολυτελούς διαβίωσης σε πισίνες, αεροσκάφη, ελικόπτερα και ανεμόπτερα και σε Ι.Χ. με κινητήρες από 1.929 κυβικά εκατοστά και άνω (βλ. Παράρτημα).

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της ΕΕ, η κατάργηση των φοροαπαλλαγών και η αναμόρφωση της φορολογικής κλίμακας θα συμβάλουν στην αύξηση των εσόδων κατά 1 δισεκ. ευρώ ή

⁴⁵ Αν και τα έως τώρα διαθέσιμα στοιχεία υποδηλώνουν ότι οι στόχοι για τον Ιούνιο του 2012 (περιορισμός των εκκρεμών φορολογικών υποθέσεων κατά 50%) δεν έχουν επιτευχθεί (βλ. Έκθεση Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Δεκέμβριος 2012 και Έκθεση ΔΝΤ, Ιανουάριος 2013).

περίπου 0,5% του ΑΕΠ. Αντίθετα, η κυβέρνηση εκτιμά ότι το συνολικό δημοσιονομικό όφελος θα ανέλθει σε 2,3 δισεκ. ευρώ, εκ των οποίων το μισό περίπου θα προέλθει από τις νέες κλίμακες φορολογίας εισοδήματος και το υπόλοιπο από τη φορολόγηση τόκων καταθέσεων, κερδών επιχειρήσεων, ασφαλισμάτων, πλοίων, καθώς και από το ειδικό τέλος ελεύθερων επαγγελματιών. Παράλληλα, όπως επισημαίνεται στην πρόσφατη έκθεση του ΔΝΤ, οι βελτιώσεις στη φορολογική διοίκηση και η αποτελεσματικότερη λειτουργία του φοροεπισπρακτικού μηχανισμού θα ενισχύσουν τα έσοδα κατά 0,34% του ΑΕΠ το 2013-2014 και κατά 1,3% του ΑΕΠ το 2015-2016. Όπως επισημαίνεται, ακόμη δεν έχει επιτευχθεί πρόοδος ως προς τη μείωση της υψηλής φορολογικής επιβάρυνσης των εργαζομένων, η οποία οδηγεί σε μεγάλη διαφορά μεταξύ των καθαρών αμοιβών του εργαζομένου και του κόστους για την επιχείρηση (tax wedge) και αποτελεί τροχοπέδη για την ανταγωνιστικότητα και την ανάπτυξη.⁴⁶

Τα έσοδα από το πρόγραμμα αποκρατικοποιήσεων και αξιοποίησης της δημόσιας περιουσίας έχουν αναθεωρηθεί προς τα κάτω εξαιτίας νομικών και τεχνικών δυσχερειών, καθώς και λόγω του αρνητικού οικονομικού κλίματος. Σύμφωνα με τις νεότερες εκτιμήσεις, έως το τέλος του 2013 προβλέπονται έσοδα 2,6 δισεκ. ευρώ, έναντι αρχικών εκτιμήσεων για έσοδα 8,5 δισεκ. ευρώ – τα οποία αποτελούν πλέον το στόχο για το τέλος του 2016.⁴⁷ Έως το τέλος του 2020 το έσοδο εκτιμάται ότι θα ανέλθουν σε 22 δισεκ. ευρώ.

Οι εισπράξεις εντός του 2012 φθάνουν περίπου τα 100 εκατ. ευρώ από την πώληση τεσσάρων αεροσκαφών (τύπου Airbus) της πρώην Ολυμπιακής Αεροπορίας και τη μακροχρόνια μίσθωση για 90 έτη του κτιρίου Διεθνούς

Κέντρου Ραδιοτηλεόρασης (IBC). Εξάλλου, στις 12 Δεκεμβρίου ολοκληρώθηκε ο διαγωνισμός για την αποκρατικοποίηση των Κρατικών Λαχείων. Σε εξέλιξη είναι οι προσπάθειες ιδιωτικοποίησης του ΟΠΑΠ, της ΔΕΠΑ/ΔΕΣΦΑ, του πρώην διεθνούς αεροδρομίου στο Ελληνικό και του “Αστήρ Παλάς Βουλιαγμένης ΑΕ”. Αναμένεται να ακολουθήσουν ο ΟΛΠ, ο ΟΛΘ, τα ΕΛΠΕ, η ΕΥΑΘ, η Λάρκο, το αεροδρόμιο “Ελευθέριος Βενιζέλος”, η Εγνατία οδός και τα ΕΛΤΑ.⁴⁸

Όπως προκύπτει και από τις εκθέσεις της ΕΕ και του ΔΝΤ, από ένα σύνολο 100.000 ακινήτων που βρίσκονται στην κατοχή του Δημοσίου έχουν προσδιοριστεί 3.000 περίπου ακίνητα αξίας 10 δισεκ. ευρώ τα οποία θα προωθηθούν προς πώληση τα επόμενα 2-3 χρόνια. Από αυτά, 1.000 περίπου ακίνητα θα παραχωρηθούν προς πώληση στο ΤΑΙΠΕΔ μέσα στο 2013 (περίπου 250 το τρίμηνο). Σε μεταγενέστερο στάδιο σχεδιάζεται η ταυτοποίηση και αξιοποίηση μιας δεύτερης ομάδας 10.000 ακινήτων, των οποίων η αξία εκτιμάται σε 8,5 δισεκ. ευρώ.

Προκειμένου να ενισχυθεί η προσπάθεια αποκρατικοποιήσεων, το ΤΑΙΠΕΔ θα δημοσιεύει αναθεωρημένες εξαμηνιαίες εκθέσεις για τα περιουσιακά στοιχεία που είναι στην κατοχή του και προς πώληση, καθώς και τα προσδοκώμενα έσοδα για τα επόμενα χρόνια.

⁴⁶ Βλ. Barnes, S., Bouis, R., Briard, P., Dougherty, S., Eris, M. (2011), “The GDP impact of reform: A simple simulation framework”, OECD Economics Department Working Papers, No. 834. OECD, Paris.

⁴⁷ Χωρίς να περιλαμβάνονται τα έσοδα 1,6 δισεκ. ευρώ του 2011.

⁴⁸ Με τον Ν. 4111 του Ιανουαρίου 2012 διευκολύνεται η αποκρατικοποίηση του Οργανισμού Διεξαγωγής Ιπποδρομιών Ελλάδος ΑΕ (ΟΔΙΕ) (η αξιοποίηση των δικαιωμάτων του δημοσίου επί του αμοιβαίου ιπποδρομιακού στοιχήματος), η αποκρατικοποίηση του ΟΣΕ/ΤΡΑΙΝΟΣΕ (η ίδρυση εταιρείας συντήρησης τροχαίου υλικού – Rosco – και η διάσπαση των λοιπών εμπορικών δραστηριοτήτων από το διαχειριστή της σιδηροδρομικής υποδομής), ενώ ρυθμίζονται επίσης θέματα που αφορούν τη μεταβίβαση των μετοχών της ΓΑΙΟΣΕ στο Ελληνικό Δημόσιο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΙΧ ΜΕΤΡΑ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Κατά τη διάρκεια του 2012 και στις αρχές του 2013 υιοθετήθηκε πληθώρα μέτρων δημοσιονομικού χαρακτήρα με σκοπό την ενίσχυση των εσόδων, την προώθηση της δημοσιονομικής εξυγίανσης και την αναδιάρθρωση του φορολογικού συστήματος. Οι βασικές ρυθμίσεις περιλαμβάνονται στους δύο κύριους “πολυνόμους” που ψηφίστηκαν τον Απρίλιο και το Νοέμβριο του 2012⁴⁹ και στο νέο φορολογικό νόμο και τον “πολυνόμο” που ψηφίστηκαν τον Ιανουάριο του 2013. Με αυτούς τους νόμους γίνονται σημαντικές παρεμβάσεις στη φορολογία καυσίμων και στην αγορά των πετρελαιοειδών, στη φορολογία ακίνητης περιουσίας, στη φορολογική απεικόνιση των συναλλαγών, καθώς και διαρθρωτικές μεταβολές με στόχο την καλύτερη είσπραξη των εσόδων. Επιπλέον, με το νέο φορολογικό νόμο 4110/2013 αναμορφώνεται πλήρως το πλαίσιο φορολόγησης για τους μισθωτούς και συνταξιούχους, τους ελεύθερους επαγγελματίες, τους αγρότες και τις επιχειρήσεις, διατηρούνται τα τεκμήρια, αυξάνεται το τέλος επιτηδεύματος και η φορολόγηση των τόκων των καταθέσεων. Τέλος, με τον “πολυνόμο” (Ν. 4111) του Ιανουαρίου του 2013 επαναφέρεται και καθίσταται μόνιμος ο φόρος πολυτελούς διαβίωσης.

Ο “πολυνόμος” 4072/2012⁵⁰ του Απριλίου περιλαμβάνει σειρά διατάξεων που αφορούν την αγορά πετρελαιοειδών και ζητήματα φορολογίας ακίνητης περιουσίας, φυσικών και νομικών προσώπων και κερδών από την πώληση μετοχών. Ειδικότερα, επιχειρείται η καλύτερη παρακολούθηση της αγοράς των πετρελαιοειδών και η πάταξη της λαθρεμπορίας με την υποχρεωτική ιχνηθέτηση των υγρών καυσίμων, που επιτυγχάνεται με την εγκατάσταση συστήματος εισροών-εκροών σε όλο το κύκλωμα της αγοράς και με τη χρήση συστημάτων γεωγραφικού εντοπισμού στις μεταφορές υγρών καυσίμων.

Με τον ίδιο νόμο ορίζεται ότι δικαιούχοι της απαλλαγής πρώτης κατοικίας είναι, εκτός από τους πολίτες κρατών-μελών της ΕΕ, και οι πολίτες κρατών-μελών του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ). Επιπλέον, αποδε-

σμεύεται η υποχρέωση δήλωσης στοιχείων ακινήτων (Ε9) λόγω αλλαγής οικογενειακής κατάστασης και διατηρείται μόνο στις περιπτώσεις μεταβολής της περιουσιακής κατάστασης. Με άλλη διάταξη ορίζεται ότι από το έτος 2010 και επόμενα το εκκαθαριστικό του Φόρου Ακίνητης Περιουσίας θα εκδίδεται χωριστά για κάθε υπόχρεο φυσικό πρόσωπο.

Με ρύθμιση του ίδιου νόμου το έκτακτο τέλος ηλεκτροδοτούμενων δομημένων επιφανειών (ΕΕΤΗΔΕ) δεν θα αναγνωρίζεται ως δαπάνη από τα ακαθάριστα έσοδα των επιχειρήσεων.

Επιπλέον, ενοποιείται η είσπραξη οφειλών φόρου εισοδήματος και εισφορών κοινωνικής ασφάλισης και προβλέπεται ότι δύναται με κοινές αποφάσεις του υπουργού Οικονομικών και του υπουργού Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης να καθορίζεται ο τύπος και το περιεχόμενο της προσωρινής δήλωσης φόρου μισθωτών υπηρεσιών (ΦΜΥ).

Με άλλη διάταξη του ίδιου νόμου μειώνεται από 6.000 ευρώ σε 5.000 ευρώ το όριο του εισοδήματος που είτε προκύπτει από τις αντικειμενικές δαπάνες διαβίωσης είτε προέρχεται αποκλειστικά από μισθούς και συντάξεις μέχρι το οποίο δεν οφείλουν τα φυσικά πρόσωπα να υποβάλουν φορολογική δήλωση. Επιπλέον, καθιερώνεται η ηλεκτρονική θεώρηση των ιδιωτικών εγγράφων μίσθωσης ακινήτων.

Με τον ίδιο νόμο επιβάλλεται αυτοτελής φορολόγηση με συντελεστή 25%, εις βάρος των ανωνύμων εταιριών ή εταιριών περιορισμένης ευθύνης όταν μετατρέπονται σε προσωπική εταιρία, για τα φορολογηθέντα κέρδη, για τα αφορολόγητα αποθεματικά λόγω πραγματοποίησης παραγωγικών επενδύσεων με βάση αναπτυξιακό νόμο, καθώς και για τα αποθεματικά και αφορολόγητα έσοδα ή από αυτοτελώς φορολογηθέντα εισοδήματα, τα οποία υφίστανται κατά το χρόνο της μετατροπής.

⁴⁹ Τα μέτρα μέχρι τον Απρίλιο του 2012 περιγράφονται στην Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2011, σελ. 141-142.

⁵⁰ “Βελτίωση Επιχειρηματικού Περιβάλλοντος – Νέα Εταιρική Μορφή – Σήματα – Μεσίτες Ακινήτων – Ρύθμιση θεμάτων Ναυτιλίας, Λιμένων και Αλιείας και άλλες διατάξεις”.

Τέλος, παρατείνεται έως τις 31 Δεκεμβρίου 2012 η επιβολή φόρου συναλλαγών 2 τις χιλίους στην αξία των μετοχών που πωλούνται και οι οποίες είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αθηνών ή σε αλλοδαπά χρηματιστήρια, καθώς και σε άλλους διεθνώς αναγνωρισμένους χρηματιστηριακούς θεσμούς κατά την πώληση μετοχών στο χρηματιστήριο.⁵¹ Με διάταξη του Ν. 4110 του Ιανουαρίου του 2013 (βλ. πιο κάτω) η ισχύς του φόρου συνεχίζεται.

Με σειρά εγκυκλίων τροποποιούνται ως προς τον αριθμό και το ύψος των δόσεων οι διατάξεις του Ν. 4038/2012⁵² που δίνει τη δυνατότητα ευνοϊκής ρύθμισης για την εξόφληση των ληξιπρόθεσμων οφειλών προς το Δημόσιο. Σύμφωνα με την τελευταία **απόφαση ΠΟΛ. 1170/10.8.2012**, στη ρύθμιση μπορούν να υπαχθούν όλες οι οφειλές παρελθόντων ετών αρκεί να έχουν καταστεί ληξιπρόθεσμες, δηλαδή να έχει μεσολαβήσει διάστημα 3 μηνών αφότου έληξαν. Η ελάχιστη μηνιαία δόση ορίζεται στα 100 ευρώ. Οι οφειλέτες του Δημοσίου έχουν τη δυνατότητα να ρυθμίσουν τα ληξιπρόθεσμα χρέη τους είτε σε 45 δόσεις, με αντίστοιχη μείωση των προσαυξήσεων (100% σε περίπτωση εφάπαξ καταβολής ή 50% στην περίπτωση των 45 δόσεων), είτε σε 48 δόσεις, αλλά χωρίς μείωση των προσαυξήσεων. Σημειώνεται ότι και στις δύο περιπτώσεις δεν ισχύουν τα παλαιά ανώτατα όρια για τα ποσά που μπορούν να ρυθμιστούν (10.000 ευρώ για τα φυσικά πρόσωπα και 75.000 ευρώ για τα νομικά πρόσωπα). Η ένταξη στη ρύθμιση θα “παγώνει” τα όποια αναγκαστικά μέτρα είσπραξης έχουν αποφασιστεί, ενώ θα αναστέλλεται και η ποινική δίωξη του φορολογουμένου (ισχύει για οφειλές άνω των 5.000 ευρώ).

Με διάταξη του Ν. 4079/2012⁵³ του Σεπτεμβρίου δίνεται η δυνατότητα στις φορολογικές αρχές να χρησιμοποιούν τις έμμεσες τεχνικές φορολογικού ελέγχου σε όλες τις κατηγορίες φορολογουμένων, όπως αυτές ήδη εφαρμόζονται στους επιτηδευματίες. Επεκτείνεται δηλαδή ο τεκμαρτός προσδιορισμός του φορολογητέου εισοδήματος που ισχύει, από την αρχή του έτους, για τους ελεύθερους επαγγελματίες.⁵⁴ Πιο συγκεκριμένα, το φορολο-

γητέο εισόδημα δεν θα προσδιορίζεται μόνο βάσει των αποδοχών που δηλώνει ο φορολογούμενος, αλλά και ελέγχοντας τραπεζικές καταθέσεις, καταγράφοντας αναλυτικά καταναλωτικές δαπάνες με μετρητά ή με κάρτα και διασταυρώνοντας άλλες πηγές εισοδημάτων και αποταμιεύσεων. Επί των αποτελεσμάτων που θα προκύπτουν θα εφαρμόζονται οι φορολογικοί συντελεστές. Σε ό,τι αφορά τις τραπεζικές καταθέσεις και τις δαπάνες που έχουν πραγματοποιήσει οι φορολογούμενοι σε μετρητά, οι φοροελεγκτικές αρχές θα μπορούν να προχωρούν αυτόματα και χωρίς γραφειοκρατικές διαδικασίες σε άρση του τραπεζικού και φορολογικού απορρήτου και να εξετάζουν με αυτοματοποιημένη διαδικασία τις αναλήψεις και τις καταθέσεις συσχετίζοντας τα ποσά προς τη φορολογική και καταναλωτική συμπεριφορά του πολίτη.

Με διάταξη του Ν. 4092/2012⁵⁵ του Νοεμβρίου επέρχονται αλλαγές στη φορολογία των καυσίμων. Συγκεκριμένα, από 15 Οκτωβρίου 2012 ο ειδικός φόρος κατανάλωσης (ΕΦΚ) του πετρελαίου θέρμανσης αυξάνεται στο 80% του ειδικού φόρου του πετρελαίου κίνησης. Αυτό σημαίνει ότι ο ΕΦΚ από 60 ευρώ το χιλιόλιτρο αυξάνεται στα 330 ευρώ το χιλιόλιτρο, επίπεδα στα οποία μειώνεται αντί-

51 Σημειώνεται ότι με την υπ' αριθ. 268/2011 Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου είχε ανασταλεί για τρεις μήνες η προβλεπόμενη από την 1η Ιανουαρίου 2012 φορολόγηση της υπεραξίας των μετοχών με συντελεστή 45%. Η εν λόγω διάταξη είχε περιληφθεί στο φορολογικό νόμο 3842/2010 και η εφαρμογή της έχει επανειλημμένα αναβληθεί.

52 Βλ. Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2011, Απρίλιος 2012, σελ. 141.

53 “Κύρωση της Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου ‘Ρυθμίσεις θεμάτων κεφαλαιακής ενίσχυσης των πιστωτικών ιδρυμάτων’, της Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου ‘Ρυθμίσεις θεμάτων εφαρμογής των νόμων 3864/2010, 4021/2011, 4046/2012, 4051/2012 και 4071/2012’, της Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου ‘Ρυθμίσεις θεμάτων δημοσίευσης οικονομικών εκθέσεων πιστωτικών ιδρυμάτων και θυγατρικών τους, οι οποίες δραστηριοποιούνται στο χρηματοοικονομικό τομέα’ και άλλες διατάξεις του Υπουργείου Οικονομικών.”

54 Ν. 4038/2012, άρθρο 4.

55 “Κύρωση της από 6 Σεπτεμβρίου 2012 Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου ‘Τροποποίηση του τελευταίου εδαφίου της παραγράφου 1 του άρθρου 3 του νόμου 3986/2011 “Επείγοντα Μέτρα Εφαρμογής Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012 – 2015” (Α’ 152), όπως ισχύει’ (Α’ 174), της από 7 Σεπτεμβρίου 2012 Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου ‘Κατάργηση ελάχιστου ποσοστού Ελληνικού Δημοσίου σε ΕΛΠΕ, ΔΕΗ, ΟΠΑΠ, ΟΔΙΕ, ΕΥΔΑΠ, ΕΥΑΘ, ΕΛΤΑ, Οργανισμό Λιμένος Πειραιώς, Θεσσαλονίκης, Αλεξανδρούπολης, Βόλου, Ελευσίνας, Ηγουμενίτσας, Ηρακλείου, Καβάλας, Κέρκυρας, Λαυρίου, Πατρών και Ραφίνας, καθώς και κατάργηση του άρθρου 11 του Ν. 3631/2008 (Α’ 6), (Α’ 175)’ και άλλες διατάξεις”.

στροφα ο φόρος στο πετρέλαιο κίνησης (από 412 ευρώ).⁵⁶ Η επιστροφή του φόρου επί των τιμολογίων αγοράς του πετρελαίου θέρμανσης κατά τη χειμερινή περίοδο θα γίνεται με βάση εισοδηματικά, περιουσιακά και γεωγραφικά κριτήρια.

Στο πλαίσιο της προώθησης της δημοσιονομικής εξυγίανσης, ρυθμίζονται με την **υπ' αριθ. 228/2012 Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου**⁵⁷ του Νοεμβρίου ζητήματα σχετικά με την παρακολούθηση και την ορθή εκτέλεση των δημόσιων προϋπολογισμών, εντός των ορίων και των στόχων που αποφασίζονται και εγκρίνονται από τη Βουλή. Παράλληλα, προβλέπεται η επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση μη συμμόρφωσης.

Ο “πολυνόμος” **4093/2012**⁵⁸ του Νοεμβρίου περιλαμβάνει πληθώρα παρεμβάσεων δημοσιονομικού και διαρθρωτικού χαρακτήρα, μεταξύ των οποίων και ρυθμίσεις για τα δημόσια έσοδα, τη φορολογική απεικόνιση των συναλλαγών και άλλες διατάξεις φορολογικού ενδιαφέροντος. Συγκεκριμένα, καταργείται ο Κώδικας Βιβλίων και Στοιχείων και αντικαθίσταται από τον Κώδικα Φορολογικής Απεικόνισης Συναλλαγών. Μέσα από το νέο κώδικα αλλάζουν οι κατηγορίες βιβλίων, προβλέπεται η χρήση ηλεκτρονικού τιμολογίου, καταργείται η τήρηση του βιβλίου αποθήκης με παροχή απλώς της πληροφόρησης περί αγορών, πωλήσεων και διακινήσεων των αγαθών κατά το δοκούν από πλευράς της επιχείρησης, απλοποιούνται οι διαδικασίες για την καταγραφή των συναλλαγών των επιχειρήσεων και των ελευθέρων επαγγελματιών, ορίζεται στα 3.000 ευρώ (από 1.500 που ισχύει σήμερα) το όριο πάνω από το οποίο οι συναλλαγές θα πρέπει να εξοφλούνται υποχρεωτικά μέσω τραπεζικού λογαριασμού ή με επιταγή έκδοσης του λήπτη του στοιχείου κ.ά.

Με άλλη διάταξη του ίδιου νόμου επέρχονται περαιτέρω αυξήσεις στη φορολογία των καυσίμων με το συντελεστή ΕΦΚ του υγραερίου κίνησης (LPG) να αυξάνεται από τα 200 ευρώ στα 330 ευρώ ανά χιλιόλιτρο, όσο είναι δηλαδή και στο ντίζελ κίνησης. Επιπλέον, ο

συντελεστής ΕΦΚ του πετρελαίου εσωτερικής καύσης (ντίζελ) κινητήρων που χρησιμοποιείται αποκλειστικά στη γεωργία από 21 ευρώ ανά χιλιόλιτρο σε 66 ευρώ ανά χιλιόλιτρο για την ενίσχυση των δημόσιων εσόδων.⁵⁹

Ο ίδιος νόμος επιφέρει αύξηση της φορολογίας των βιομηχανοποιημένων καπνών. Ο πάγιος φόρος ορίζεται σε 80 ευρώ ανά χίλια τσιγάρα και ο αναλογικός σε 20% επί της λιανικής τιμής. Το ελάχιστο συνολικό ποσό φόρου των δύο παραπάνω συνιστωσών δεν μπορεί να είναι χαμηλότερο από 115 ευρώ ανά χίλια τσιγάρα. Με άλλη διάταξη του ίδιου νόμου επιβάλλεται μείωση από 11% σε 6% του κατ' αποκοπή συντελεστή επιστροφής ΦΠΑ των αγροτών. Επίσης, καταργείται η προμήθεια “ειδικού σήματος τελών κυκλοφορίας” κατά την καταβολή των τελών κυκλοφορίας έτους 2013 και επόμενων ετών.

Με ρύθμιση του ίδιου νόμου **συνιστάται θέση Γενικού Γραμματέα Δημοσίων Εσόδων** με κυριότερες αρμοδιότητες την εισήγηση στον Υπουργό Οικονομικών του στρατηγικού σχεδιασμού της Γενικής Γραμματείας Δημοσίων Εσόδων, τη θέσπιση ποιοτικών και ποσοτικών στόχων των οργανικών μονάδων του Υπουργείου Οικονομικών που υπάγονται στην αρμοδιότητά του και του προσωπικού τους, τη λήψη μέτρων για τη διασφάλιση της διαφάνειας και την καταπολέμηση της διαφθοράς στις υπηρεσίες που υπάγονται στις αρμοδιότητες της Γενικής Γραμματείας κ.ά. Παράλληλα, προβλέπεται η υπογραφή συμβολαίου αποδοτικότητας μεταξύ του Υπουργού Οικονομικών και του Γενικού Γραμματέα Δημοσίων Εσόδων, όπου περιλαμβάνονται οι υποχρεώσεις του και καθορίζονται οι ποιοτικοί και ποσοτικοί στόχοι οι οποίοι θα πρέπει να επιτευ-

⁵⁶ Με τον Ν. 3986/2011 προβλεπόταν η σταδιακή αύξηση της τιμής του ΕΦΚ του πετρελαίου θέρμανσης με του πετρελαίου κίνησης ώστε μέχρι τις 30 Σεπτεμβρίου 2013 ο ΕΦΚ του πετρελαίου θέρμανσης να προσέγγιζε το 80% του ΕΦΚ του πετρελαίου κίνησης. Με διάταξη του Ν.4024/2012? η ημερομηνία αυτή άλλαξε και τέθηκε στις 15 Οκτωβρίου 2012.

⁵⁷ “Δημοσιονομικοί κανόνες και άλλες διατάξεις”.

⁵⁸ “Εγκριση Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016 – Επείγοντα μέτρα εφαρμογής του Ν. 4046/2012 και του Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016”.

⁵⁹ Ημερομηνία έναρξης ισχύος ορίζεται η 5η Νοεμβρίου 2012.

χθούν. Η θητεία του ορίζεται πενταετής και υπάρχει η πρόβλεψη για ανανέωση της θητείας του μία μόνο φορά.

Τέλος, σημαντικές αλλαγές επέρχονται στην αγορά παιγνίων με σκοπό την εναρμόνιση της φορολογίας τους. Ειδικότερα, από 1ης Ιανουαρίου 2013 μέχρι την 12η Οκτωβρίου 2020 επιβάλλεται συμμετοχή του Ελληνικού Δημοσίου στα έσοδα της ΟΠΑΠ ΑΕ, ίση με 30% επί του μικτού κέρδους από τα παίγνια. Τα αδιάθετα ποσά των κερδών των τυχερών παιγνίων θα αποδίδονται μετά τη λήξη κάθε οικονομικής χρήσης στο Ελληνικό Δημόσιο. Το υφιστάμενο ποσοστό συμμετοχής του Ελληνικού Δημοσίου στα μικτά κέρδη από τα παιγνιομηχανήματα (30%) για τα οποία έχει χορηγηθεί άδεια εκμετάλλευσης στην ΟΠΑΠ ΑΕ, μπορεί να αυξηθεί έως το 35% υπό προϋποθέσεις. Παράλληλα, από 1ης Ιανουαρίου 2013 τα κέρδη των παικτών από τα παιχνίδια του ΟΠΑΠ θα φορολογούνται με συντελεστή 10%.⁶⁰ Με νεότερη απόφαση του Υπουργείου από 1ης Ιανουαρίου 2014 επαναφέρεται το αφορολόγητο όριο των 100 ευρώ και η φορολογία των κερδών διαμορφώνεται στο 0% για τα κέρδη των παικτών κάτω των 100 ευρώ, 15% για τα κέρδη μεταξύ 100 και 500 ευρώ και 20% από 500 ευρώ και άνω.⁶¹

Τον Ιανουάριο του 2013 ψηφίστηκε ο νέος φορολογικός νόμος **N. 4110/2013**,⁶² ο οποίος περιλαμβάνει σειρά ρυθμίσεων με κύρια χαρακτηριστικά την κατάργηση των περισσότερων φοροαπαλλαγών, την αναμόρφωση της φορολογικής κλίμακας για μισθωτούς και συνταξιούχους, την καθιέρωση ειδικής κλίμακας για ελεύθερους επαγγελματίες και

εισοδήματα από εκμίσθωση ακινήτων και τη διατήρηση των τεκμηρίων.

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά τη φορολογία εισοδήματος για μισθωτούς και συνταξιούχους καθιερώνεται νέα κλίμακα με λιγότερα κλιμάκια⁶³ και κατάργηση του βασικού αφορολόγητου ποσού των 5.000 ευρώ για όλους τους φορολογούμενους. Η νέα κλίμακα φορολογίας εισοδήματος έχει εφαρμογή για τα εισοδήματα που αποκτώνται (και τις δαπάνες που πραγματοποιούνται) από 1ης Ιανουαρίου 2013 και μετά. Για εισοδήματα μέχρι και 21.000 ευρώ καθιερώνεται βασική έκπτωση φόρου 2.100 ευρώ, η οποία βαίνει μειούμενη όσο αυξάνεται το εισόδημα. Συγκεκριμένα, για εισόδημα πάνω από 21.000 ευρώ, το ποσό μείωσης καθορίζεται σε 100 ευρώ ανά 1.000 ευρώ εισοδήματος και μέχρις εξαντλήσεως του ποσού των 2.100 ευρώ, για εισοδήματα άνω των 42.000 ευρώ. Σημειώνεται ότι η έκπτωση φόρου χορηγείται υπό την προϋπόθεση ότι ο φορολογούμενος θα προσκομίσει αποδείξεις για δαπάνες αγοράς αγαθών και υπηρεσιών σε ποσοστό 25% του ατομικού του εισοδήματος με ανώτατο όριο τα 10.500 ευρώ. Εάν το ποσό των προσκομιζόμενων αποδείξεων δαπανών του φορολογουμένου υπολείπεται του ανωτέρου ποσού, τότε επί της διαφοράς επιβάλλεται φόρος με συντελεστή 22%, αντί του 10% που ίσχυε.

⁶⁰ Με τον Ν. 3842/2010 επιβαλλόταν φόρος για κέρδη από 100 ευρώ και πάνω.

⁶¹ Αφορά τα κέρδη από τα παραδοσιακά παίγνια του ΟΠΑΠ, από παιγνιομηχανήματα, από παίγνια που διεξάγονται στο διαδικτυο και από το αμοιβαίο ιπποδρομιακό στοιχείο.

⁶² "Ρυθμίσεις στη φορολογία εισοδήματος, ρυθμίσεις θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Οικονομικών και λοιπές διατάξεις".

⁶³ Η ισχύουσα κλίμακα περιλαμβάνει 8 συντελεστές.

Κλίμακα φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων για όλους τους φορολογούμενους για τα εισοδήματα που αποκτώνται από 1ης Ιανουαρίου 2013

Κλιμάκιο εισοδήματος (σε ευρώ)	Φορολογικός συντελεστής	Φόρος κλιμακίου (σε ευρώ)	Συνολικό εισόδημα (σε ευρώ)	Συνολικός φόρος (σε ευρώ)
25.000	22%	5.500	25.000	5.500
17.000	32%	5.440	42.000	10.940
Άνω των 42.000	42%			

Στην αξία των αποδείξεων προσμετρούνται τα δίδακτρα φροντιστηρίων ξένων γλωσσών και για πρώτη φορά οι δαπάνες για λήψη υπηρεσιών και αγορά αγαθών στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Από το ποσό του φόρου που προκύπτει με βάση τη νέα κλίμακα εκπίπτει το 10% του ποσού που αφορά δαπάνες οι οποίες σχετίζονται με την υγεία (ιατρικές επισκέψεις και εξετάσεις, νοσήλια). Ωστόσο και αυτές θα εκπίπτουν κατά το μέρος που υπερβαίνουν το 5% του φορολογούμενου εισοδήματος. Παράλληλα, καταργούνται όλες οι εκπτώσεις δαπανών που αφορούν τόκους στεγαστικών δανείων, ενοίκια πρώτης κατοικίας και παιδιών που σπουδάζουν, δίδακτρα φροντιστηρίων και ασφάλιστρα ζωής. Εξακολουθούν να εκπίπτουν κατά 10% από το φόρο οι δαπάνες για δωρεές, χορηγίες και διατροφή προς τον/την πρώην σύζυγο.

Επιπλέον, καταργείται το πρόσθετο αφορολόγητο για τα παιδιά.⁶⁴ Το αφορολόγητο αντικαθίσταται από οικογενειακά επιδόματα που χορηγούνται με αυστηρά εισοδηματικά κριτήρια. Τα νέα επιδόματα θα ανέρχονται σε 40 ευρώ το μήνα για κάθε παιδί. Τα ποσά αυτά θα δίνονται στο σύνολό τους σε οικογένειες με ετήσια εισοδήματα μέχρι 10.000 ευρώ, μειωμένα στα 2/3 σε οικογένειες με εισοδήματα από 10.000 έως 20.000 ευρώ και μειωμένα στο 1/3 σε οικογένειες με εισοδήματα από 20.000 έως 30.000 ευρώ. Το πολυτεχνικό επίδομα για τους φορολογούμενους με τρία και περισσότερα παιδιά διαμορφώνεται στα 500 ευρώ. Παράλληλα, ορίζεται ότι από το οικονομικό έτος 2013 (χρήση 2012) κάθε φυσικό πρόσωπο άνω των 18 ετών ανεξάρτητα από το αν υπόκειται ή όχι σε φόρο, υποχρεούται να υποβάλλει φορολογική δήλωση.

Τα τεκμήρια διατηρούνται ως έχουν τόσο για τις κατοικίες και τα ΙΧ αυτοκίνητα όσο και τα σκάφη, τις πισίνες κ.λπ. Ωστόσο, προκειμένου να μη φορολογηθούν οι άνεργοι με τεκμαρτό τρόπο, αναφέρεται ότι η ελάχιστη ετήσια αντικειμενική τεκμαρτή δαπάνη του φορολογούμενου ορίζεται σε 3.000 ευρώ προκειμένου για τον άγαμο και σε 5.000 ευρώ για τους συζύγους που υποβάλλουν κοινή δήλωση, εφόσον δηλώνεται πραγματικό ή τεκμαρτό εισόδημα.

Όσον αφορά τη φορολογία εισοδήματος των ελεύθερων επαγγελματιών, καθιερώνεται κλίμακα με δύο μόνο κλιμάκια⁶⁵ και κατάργηση του βασικού αφορολόγητου ποσού των 5.000 ευρώ. Σημειώνεται ότι οι ελεύθεροι επαγγελματίες που θα ξεκινήσουν το 2013 τη δραστηριότητά τους θα φορολογούνται για τα τρία πρώτα χρόνια άσκησης του επαγγέλματός τους με χαμηλότερους συντελεστές, και συγκεκριμένα για εισοδήματα έως 10.000 ευρώ με συντελεστή 13%, για εισοδήματα από 10.001 έως 50.000 ευρώ με συντελεστή 26% και για εισοδήματα άνω των 50.000 ευρώ με συντελεστή 33%.

Παράλληλα, για τις επιχειρήσεις και τους ελεύθερους επαγγελματίες αυξάνεται το τέλος επιτηδεύματος. Συγκεκριμένα, από το 2013 το τέλος επιτηδεύματος αυξάνεται από 500 σε 1.000 ευρώ για εμπορικές επιχειρήσεις με έδρα σε πόλεις με περισσότερους από 20.000 κατοίκους και σε 800 ευρώ για περιοχές με λιγότερο πληθυσμό. Το τέλος αυξάνεται σε 650 ευρώ για τους ελεύθερους επαγ-

⁶⁴ Τα αφορολόγητα αυτά ποσά ανέρχονταν σε 2.000 ευρώ για καθένα από τα δύο πρώτα τέκνα κάθε φυσικού προσώπου και σε 3.000 ευρώ για κάθε τέκνο από το τρίτο και τα επόμενα.

⁶⁵ Η ισχύουσα κλίμακα περιλαμβάνει 8 συντελεστές.

Κλίμακα φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων για ελεύθερους επαγγελματίες για τα εισοδήματα που αποκτώνται από 1ης Ιανουαρίου 2013

Κλιμάκιο εισοδήματος (σε ευρώ)	Φορολογικός συντελεστής	Φόρος κλιμακίου (σε ευρώ)	Συνολικό εισόδημα (σε ευρώ)	Συνολικός φόρος (σε ευρώ)
50.000	26%	13.000	50.000	13.000
Υπερβάλλον	33%			

γελματίες και τις ατομικές εμπορικές επιχειρήσεις και παραμένει στα 500 ευρώ για όσους αμείβονται με δελτίο παροχής υπηρεσιών, αλλά είναι στην ουσία μισθωτοί.

Με ρύθμιση του ίδιου νόμου ορίζεται ότι, όσον αφορά τη φορολόγηση των αγροτικών εισοδημάτων, για το οικονομικό έτος 2013 οι αγρότες θα συνεχίσουν να φορολογούνται τεκμαρτά με βάση τα στρέμματα και το είδος της καλλιέργειας. Από το οικονομικό έτος 2014 οι αγρότες θα φορολογούνται για τα πραγματικά τους κέρδη (έσοδα μείον έξοδα), με συντελεστή 13%.

Με τον ίδιο νόμο ορίζεται ότι τα εισοδήματα από είσπραξη ενοικίων θα φορολογούνται αυτοτελώς.⁶⁶ Το ακαθάριστο εισόδημα από ακίνητα θα υπόκειται και σε συμπληρωματικό φόρο, ο οποίος υπολογίζεται με συντελεστή 1,5%. Ο ανωτέρω συντελεστής αυξάνεται σε 3%, εφόσον η επιφάνεια της εκμισθούμενης κατοικίας υπερβαίνει τα 300 τ.μ. ή πρόκειται για επαγγελματική μίσθωση.

Όσον αφορά τη μεταβίβαση ακινήτων, από 1ης Ιανουαρίου 2013 και μετά, στην περίπτωση πώλησης ακινήτου, εφόσον προκύψει υπεραξία (διαφορά μεταξύ της τιμής πώλησης και της τιμής κτήσης), θα φορολογείται με συντελεστή 20%. Προκειμένου να ληφθεί πρόνοια για την αύξηση της τιμής που οφείλεται στον πληθωρισμό, η διαφορά πολλαπλασιάζεται με συντελεστές από 0,9% έως 0,6% ανάλογα με την παλαιότητα του ακινήτου.

Με ρύθμιση του ίδιου νόμου αυξάνεται η φορολογία των τόκων των καταθέσεων από 10% σε 15%. Η ρύθμιση αφορά τους τόκους

οι οποίοι εισπράττονται μετά την 1η Ιανουαρίου 2013, ανεξαρτήτως της περιόδου που παρήχθησαν. Στους τόκους που καταβάλλονται από φυσικά πρόσωπα στην αλλοδαπή ενεργείται παρακράτηση φόρου με συντελεστή 20%, όταν δικαιούχος είναι φυσικό πρόσωπο και με συντελεστή 33% όταν δικαιούχος είναι νομικό πρόσωπο.

Με άλλη διάταξη του ίδιου νόμου προβλέπεται αύξηση της προκαταβολής του φόρου εισοδήματος για τις ομόρρυθμες και ετερόρρυθμες εταιρίες που τηρούν απλογραφικά βιβλία από το 55% στο 80%.

Επιπλέον, αυξάνεται η φορολογία των κερδών των ομόρρυθμων και ετερόρρυθμων εταιριών που τηρούν απλογραφικά βιβλία. Συγκεκριμένα, ο φόρος αυξάνεται από το 20% στο 26% για τα πρώτα 50.000 ευρώ των καθαρών κερδών και στο 33% για το ποσό κερδών πέραν των 50.000 ευρώ. Για επιχειρήσεις που τηρούν διπλογραφικά βιβλία το συνολικό καθαρό εισόδημά τους υπόκειται σε φόρο 26%. Τέλος, όσον αφορά τη φορολογία των κερδών για τις ανώνυμες εταιρίες και τις εταιρίες περιορισμένης ευθύνης, τα αδιανέμητα κέρδη των εταιριών θα φορολογούνται με συντελεστή 26%, έναντι 20% που ίσχυε. Στα διανεμόμενα κέρδη θα επιβάλλεται επιπλέον φόρος με συντελεστή 10%, έναντι 25% που ίσχυε.

Με άλλη διάταξη του ίδιου νόμου, από 1ης Ιουλίου 2013 επιβάλλεται φόρος υπεραξίας 20% στις μετοχές που είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αθηνών ή σε αλλοδαπό χρηματιστήριο ή και σε άλλο διεθνώς αναγνωρι-

⁶⁶ Ίσχυε αφορολόγητο 5.000 ευρώ ετησίως.

Κλίμακα φόρου εισοδήματος από εκμίσθωση γης και ακινήτων για τα εισοδήματα που αποκτώνται από 1ης Ιανουαρίου 2013

Κλίμακιο εισοδήματος (σε ευρώ)	Φορολογικός συντελεστής	Φόρος κλιμακίου (σε ευρώ)	Συνολικό εισόδημα (σε ευρώ)	Συνολικός φόρος (σε ευρώ)
12.000	10%	1.200	12.000	1.200
Υπερβάλλον	33%			

σμένο χρηματοπιστωτικό θεσμό.⁶⁷ Για τον υπολογισμό της υπεραξίας αφαιρείται το κόστος απόκτησης των μεταβιβαζόμενων μετοχών από την κατώτατη πραγματική αξία που έχουν αυτές κατά το χρόνο της μεταβίβασης.

Με άλλες διατάξεις δημιουργείται αυτοτελής Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων, με αποστολή τη διερεύνηση και την εξιχνίαση σε όλη την επικράτεια των ποινικών αδικημάτων και πειθαρχικών παραπτωμάτων που διαπράττουν ή συμμετέχουν σε αυτά υπάλληλοι του υπουργείου Οικονομικών και των εποπτευόμενων από αυτό νομικών προσώπων. Επιπλέον ορίζεται πως όσοι υπάλληλοι επιλεγούν και τοποθετηθούν σε θέση Ελεγκτή Βεβαίωσης και Αναγκαστικής Είσπραξης των Εσόδων του Κράτους υπογράφουν με την ανάληψη των καθηκόντων τους συμβόλαιο αποδοτικότητας για χρονικό διάστημα δώδεκα μηνών. Καταργείται η διαδικασία περαίωσης που προβλεπόταν με τις διατάξεις του Ν. 3888/2010, ώστε να μην υπάρχει σε μόνιμη ισχύ μια διαδικασία περαίωσης.

Με τον ίδιο νόμο απαλλάσσονται από την τήρηση βιβλίων και την έκδοση αποδείξεων λιανικής οι επιτηδευματίες που ανήκουν στα λεγόμενα τεχνικά επαγγέλματα (ηλεκτρολόγοι, υδραυλικοί κ.λπ.) των οποίων τα ακαθάριστα έσοδα από την πώληση αγαθών και την παροχή υπηρεσιών κατά την προηγούμενη διαχειριστική περίοδο δεν υπερέβησαν τις 5.000 ευρώ. Επίσης, αναγνωρίζεται το δικαίωμα των ελεύθερων επαγγελματιών και των επιχειρήσεων να εκπίπτει από τα ακαθάριστα έσοδά τους το σύνολο των ασφαλιστικών εισφορών που καταβάλλουν στα ταμεία υποχρεωτικής ασφάλισης από 1ης Ιανουαρίου 2013 και μετά. Τέλος, όσον αφορά τις αποσβέσεις περιουσιακών στοιχείων για τις επιχειρήσεις και τους ελεύθερους επαγγελματίες, η απόσβεση των μέσων μεταφοράς ατόμων (π.χ. αυτοκίνητα) θα μπορεί να γίνει σε 10 έτη, ενώ ανάλογος χρόνος απόσβεσης ισχύει και για τα άλλα πάγια στοιχεία. Παράλληλα, η αξία παγίου που μπορούσε να αποσβεστεί στο σύνολό της μέσα στο έτος απόκτησης του παγίου ορίζεται στα 1.500 ευρώ.

Με άλλες διατάξεις του ίδιου νόμου⁶⁸ προβλέπεται η απαλλαγή από το τέλος ταξινόμησης ΙΧ αυτοκινήτων των πολύτεκνων οικογενειών⁶⁹ και των αναπήρων. Επιπλέον παρατείνεται έως το τέλος του 2013 το μέτρο της απόσυρσης οχημάτων.⁷⁰ Τέλος, επιβάλλεται φόρος πολυτελείας στα μεταχειρισμένα ΙΧ ο οποίος θα επιβάλλεται με την κλίμακα του φόρου που ισχύει για τα καινούργια αυτοκίνητα και θα κυμαίνεται από 10% έως 40%.

Τον Ιανουάριο του 2013, υπό την πίεση της καταβολής του υπολοίπου της δανειακής δόσης προς την Ελλάδα, ψηφίζεται ο **Ν. 4111/2013** (“πολυνόμος”)⁷¹ με τον οποίο κυρώνεται σειρά πράξεων νομοθετικού περιεχομένου που αφορούν θέματα δημοσιονομικής διαχείρισης, φορολογίας, μισθολογικά και συνταξιοδοτικά. Όσον αφορά τις φορολογικές διατάξεις, επαναφέρεται⁷² και καθίσταται μόνιμος ο φόρος πολυτελούς διαβίωσης στα αυτοκίνητα, στις πισίνες και στα αεροσκάφη. Ειδικότερα, τα ΙΧ επιβατικά αυτοκίνητα μεγάλου κυβισμού και ηλικίας έως 10 ετών θα επιβαρύνονται με νέο μόνιμο φόρο πολυτελείας. Ο φόρος θα επιβάλλεται με συντελεστές 5% και 10% επί της ετήσιας αντικειμενικής δαπάνης (τεκμήριο διαβίωσης), θα βεβαιώνεται με τη δήλωση φορολογίας εισοδήματος, θα ενσωματώνεται στο εκκαθαριστικό και θα εξοφλείται όπως ο

⁶⁷ Η διάταξη για πρώτη φορά είχε περιληφθεί σε νόμο του 2008, αλλά ο χρόνος έναρξης ισχύος μετατίθετο συνεχώς.

⁶⁸ Μαζί με τη μετέπειτα υπ’ αριθ. ΔΕΦΚ/Δ5003183ΕΕ/24.1.2013 διευκρινιστική εγκύκλιο του Υπουργείου Οικονομικών.

⁶⁹ Διευκρινίζεται ακόμη ότι οι τρίτεκνοι, αν γίνουν πολύτεκνοι, δικαιούνται εκ νέου απαλλαγής από τα τέλη ταξινόμησης για αγορά αυτοκινήτου.

⁷⁰ Οι διατάξεις της απόσυρσης εφαρμόζονται για αυτοκίνητα που θα τελωνιστούν και θα καταβάλουν τις οφειλόμενες φορολογικές επιβαρύνσεις μέχρι και 31.12.2013.

⁷¹ “Συνταξιοδοτικές ρυθμίσεις, τροποποιήσεις του Ν. 4093/2012, κύρωση της Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου ‘Εγκριση των Σχεδίων των Συμβάσεων Τροποποίησης της Κύριας Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΕΤΧΣ), της Ελληνικής Δημοκρατίας, του Ελληνικού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΤΧΣ) και της Τράπεζας της Ελλάδος (ΤτΕ), με τίτλο ‘Κύρια Σύμβαση Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης’, της Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του ΕΤΧΣ, της Ελληνικής Δημοκρατίας και της ΤτΕ, με τίτλο ‘Σύμβαση Διευκόλυνσης Διαχείρισης Υποχρεώσεων ΣΤΤ’ και της Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του ΕΤΧΣ, της Ελληνικής Δημοκρατίας και της ΤτΕ με τίτλο ‘Διευκόλυνση αποπληρωμής τόκων ομολόγων, παροχή εξουσιοδοτήσεων για την υπογραφή συμβάσεων και άλλες επείγουσες ρυθμίσεις”.

⁷² Με τον Ν. 3986/2011 είχε επιβληθεί έκτακτη εισφορά στα οχήματα μεγάλου κυβισμού, στα σκάφη και στις πισίνες.

φόρος εισοδήματος κάθε χρόνο. Πρώτη φορά θα πληρωθεί το 2014 για αυτοκίνητα που κυκλοφορούσαν το 2013 και θα επιβάλλεται εφεξής κάθε χρόνο. Όσον αφορά τις πισίνες, ο φόρος θα επιβάλλεται με συντελεστή 10% επί του ποσού του τεκμηρίου διαβίωσης.

Με άλλη ρύθμιση, στις εταιρίες παραναυτιλιακών δραστηριοτήτων (όπως ναύλωσης, ασφάλισης, μεσιτείας, αγοραπωλησιών) επιβάλλεται έκτακτη κλιμακωτή εισφορά για τέσσερα χρόνια, επί του συνολικού ετήσιου ποσού εισαγόμενου συναλλάγματος.

Χ ΑΓΟΡΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΣ, ΠΙΣΤΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

I ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ

• Κατά το οκτάμηνο Ιανουαρίου-Αυγούστου 2012 ο ετήσιος ρυθμός μείωσης του νομισματικού μεγέθους M3 χωρίς τα κέρματα και τραπεζογραμμάτια σε κυκλοφορία ενισχυόταν προοδευτικά με κάποιες διακυμάνσεις (Αύγουστος 2012: -18,9%, Δεκέμβριος 2011: -16,5%). Την περίοδο Σεπτεμβρίου-Δεκεμβρίου 2012 ο ετήσιος ρυθμός μείωσης του εν λόγω νομισματικού μεγέθους μετριάστηκε και το Δεκέμβριο διαμορφώθηκε σε -6,2%, καθώς τους μήνες αυτούς η επιστροφή καταθέσεων στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα λάμβανε πλέον ικανή έκταση (βλ. Πίνακα X.1).

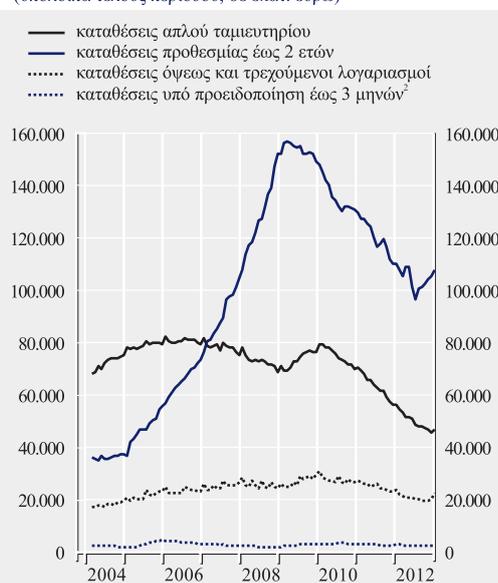
• Κατά τη διάρκεια του 2012 οι ετήσιοι ρυθμοί μείωσης των καταθέσεων διάρκειας μίας ημέρας (Δεκέμβριος 2012: -12,3%, Δεκέμβριος 2011: -18,0%) ήταν εντονότεροι σε σύγκριση με τους αντίστοιχους ρυθμούς μείωσης των καταθέσεων προθεσμίας έως 2 έτη (Δεκέμβριος 2012: -2,2%, Δεκέμβριος 2011: -15,3%, βλ. Πίνακα X.1 και Διάγραμμα X.1).

• Όσον αφορά την εξέλιξη των καταθέσεων των επιμέρους τομέων,¹ το 2012 η υποχώρηση των καταθέσεων των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων (ετήσιος ρυθμός μεταβολής το Δεκέμβριο 2012: -9,9%, Δεκέμβριος 2011: -22,4%) ήταν ταχύτερη σε σύγκριση με τις καταθέσεις των νοικοκυριών (ετήσιος ρυθμός μεταβολής το Δεκέμβριο 2012: -7,1%, Δεκέμβριος 2011: -16,4%).

• Η βαθιά οικονομική ύφεση, η αβεβαιότητα των αποταμιευτών και η πτώση της αξίας των λοιπών περιουσιακών στοιχείων των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών συνιστούν βασικούς ερμηνευτικούς παράγοντες της προοδευτικής ενίσχυσης του ετήσιου ρυθμού μείωσης του M3 χωρίς τη νομισματική κυκλοφορία μέχρι και τον Αύγουστο. Αντιστοίχως, ο περιορισμός του ετήσιου ρυθμού μείωσης αυτού του νομισματικού μεγέθους την περίοδο Σεπτεμβρίου-Δεκεμβρίου 2012 αντανάκλα κυρίως τη διαδικασία της επιστροφής καταθέσεων η οποία βρίσκεται σε εξέλιξη από τον Ιούλιο (σε μηνιαία βάση) ή από τα τέλη Ιουνίου (σε ημερησία βάση) και οφείλεται στην υποχώρηση της αβεβαιότητας.

Διάγραμμα X.1 Εξέλιξη των καταθέσεων στην Ελλάδα¹ (Ιανουάριος 2004 - Δεκέμβριος 2012)

(υπόλοιπα τέλους περιόδου, σε εκατ. ευρώ)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

1 Τα μεγέθη αυτά περιλαμβάνονται στο M3 μαζί με τις συμφωνίες επαναγοράς, τα μερίδια αμοιβαίων κεφαλαίων χρηματαγοράς και τα χρεόγραφα διάρκειας έως 2 ετών, τα οποία έχουν εκδοθεί από εγχώρια NXI (μείον ανάλογα χρεόγραφα NXI από άλλες χώρες της ζώνης του ευρώ στο χαρτοφυλάκιο των εγχώριων NXI) σύμφωνα με τον ορισμό της ΕΚΤ.

2 Περιλαμβάνονται και καταθέσεις ταμειτηρίου σε λοιπά νομίσματα (εκτός ευρώ).

I.A ΚΥΡΙΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΩΝ ΚΑΤΑΘΕΣΕΩΝ, ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΤΑΘΕΡΟΠΟΙΗΣΗΣ Ή ΑΥΞΗΣΗΣ ΤΟΥΣ

Κατά τη διάρκεια του 2012 το υπόλοιπο των καταθέσεων των εγχώριων επιχειρήσεων και νοικοκυριών στα πιστωτικά ιδρύματα που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα υποχώρησε κατά 7,3% και το Δεκέμβριο διαμορφώθηκε σε 161,5 δισεκ. ευρώ. Σε σύγκριση με το Σεπτέμβριο του 2009,² το υπόλοιπο των καταθέσεων των εγχώριων επιχειρήσεων και νοικοκυριών είχε μειωθεί μέχρι το Δεκέμβριο

1 Περιλαμβάνονται και καταθέσεις (π.χ. υπό προειδοποίηση άνω των τριών μηνών) που δεν υπάγονται στο M3.

2 Μήνα μετά από τον οποίο ξεκίνησε η διεύρυνση της διαφοράς αποδόσεων μεταξύ ελληνικών και γερμανικών κρατικών ομολόγων, καθώς οι αγορές, υπό το φως των νέων δημοσιονομικών στοιχείων και στο πλαίσιο της υπερβολικής αποστοφής προς τον κίνδυνο που επικράτησε μετά την κατάρρευση της τράπεζας Lehman Brothers, επαναξιολόγησαν τη σοβαρότητα των ανισορροπιών που επί δεκαετίες συσσωρεύονταν στην ελληνική οικονομία.

Πίνακας Χ.1 Βασικά νομισματικά μεγέθη στην Ελλάδα

(μη εποχικός διορθωμένα στοιχεία)

	Υπόλοιπα 31.12.2012 (εκατ. ευρώ)	Ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές ¹											
		2008		2009		2010		2011		2012			
		δ' τριμ. ²	δ' τριμ. ²	δ' τριμ. ²	δ' τριμ. ²	Δεκ. ³	α' τριμ. ²	β' τριμ. ²	γ' τριμ. ²	δ' τριμ. ²	Οκτ. ³	Νοέμ. ³	Δεκ. ³
1. Καταθέσεις μίας ημέρας	65.355	-7,0	11,4	-8,0	-17,3	-18,0	-20,2	-20,8	-21,5	-17,0	-18,0	-17,2	-12,3
1.1 Όφειλες και τρεχούμενοι λογαριασμοί	22.699	-3,6	15,7	-7,6	-12,8	-12,2	-17,1	-18,9	-19,5	-13,6	-15,3	-14,9	-4,2
1.2 Απλού ταμειτηρίου	42.656	-7,9	9,5	-8,1	-19,3	-20,3	-21,4	-22,0	-22,0	-18,4	-19,0	-18,1	-16,2
2. Καταθέσεις προθεσμίας έως 2 ετών	97.489	39,1	2,7	-13,8	-14,6	-15,3	-15,9	-15,5	-16,0	-6,5	-7,5	-4,5	-2,2
3. Καταθέσεις υπό προειδοποίηση έως 3 μηνών ⁴	2.250	-24,1	64,2	-7,0	-14,9	-13,6	-15,9	-15,6	-14,7	-14,7	-15,4	-14,8	-14,7
4. Σύνολο καταθέσεων (1+2+3)	165.094	15,3	6,6	-11,3	-15,7	-16,4	-17,7	-17,7	-18,3	-11,0	-12,0	-10,0	-6,6
5. Μ3 χωρίς το νόμισμα σε κυκλοφορία ⁵	166.519	14,4	4,8	-11,8	-15,8	-16,5	-17,7	-17,8	-18,3	-10,8	-11,8	-9,9	-6,2

Πηγές: Τρόπεζα της Ελλάδος και ΕΚΤ.

1 Ετήσιοι ετήσιοι μεταβολές του αντίστοιχου δείκτη. Κάθε δείκτης καταρτίζεται με βάση το υπόλοιπο του σχετικού νομισματικού μεγέθους το Δεκέμβριο του 2001 και τις ποσοποιημένες μηνιαίες ροές, διορθωμένες για διακυμάνσεις συναλλαγματικών ισοτιμιών, σφάλματα ταξινόμησης κ.α.

2 Μέσοι όροι τριμήνων, οι οποίοι προκύπτουν από τους "μέσους ετήσιους ρυθμούς", για κάθε μήνα και όχι από τους ρυθμούς στο τέλος του μηνός. Ο "μέσος ετήσιος ρυθμός", για κάθε μήνα υπολογίζεται ως ο μέσος όρος του ρυθμού στο τέλος του μηνός αναφοράς και στο τέλος του μηνός που προηγείται του μηνός αναφοράς (βλ. τις "Τεχνικές σημειώσεις" στο τμήμα "Στατιστικά στοιχεία για τη ζώνη του ευρώ" του Μηνιαίου Δελτίου της ΕΚΤ). Κατόπιν λαμβάνεται ο μέσος όρος ανά ημερολογιακό τρίμηνο των "μέσων ετήσιων ρυθμών" για τους μήνες που απαρτίζουν το δεδομένο τρίμηνο.

3 Ετήσιοι ετήσιοι μεταβολές με βάση το σχετικό δείκτη στο τέλος του μηνός.

4 Περιλαμβάνονται και καταθέσεις ταμειτηρίου σε λοιπά νομίσματα (εκτός ευρώ).

5 Εκτός των καταθέσεων περιλαμβάνονται και οι συμφωνίες επαναφοράς, τα μερίδια αμοιβαίων κεφαλαίων χρηματοοικονομικών και τα χρεόγραφα διάρκειας έως 2 ετών, τα οποία έχουν εκδώσει τα εγγώρια ΝΧΙ (μείνουν το υπόλοιπο των χρεογράφων ανώτερης διάρκειας που έχουν εκδώσει ΝΧΙ στα λοιπά κράτη-μέλη της ζώνης του ευρώ και διαγράφονται τα εγγώρια ΝΧΙ στο χαρτοφυλάκιό τους). Το μέγεθος αυτό αποτελεί την ελληνική συμβολή στο Μ3 της ζώνης του ευρώ.

του 2012 κατά 33% περίπου, δηλαδή καταγράφηκαν εκροές ύψους 77,8 δισεκ. ευρώ.

Η ποσοστιαία μείωση των καταθέσεων την περίοδο Σεπτεμβρίου 2009-Δεκεμβρίου 2012 ήταν 39% για το σύνολο των επιχειρήσεων και 45% για τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις, σημαντικά μεγαλύτερη από την ποσοστιαία μείωση των καταθέσεων νοικοκυριών κατά το ίδιο διάστημα, η οποία έφτασε το 31%. Το μερίδιο των καταθέσεων προθεσμίας στο σύνολο των καταθέσεων των εγχώριων επιχειρήσεων και νοικοκυριών κατά μέσο όρο το 2012 ήταν περίπου 60%, που δεν διαφέρει από το αντίστοιχο μερίδιο το οποίο καταγράφηκε κατά μέσο όρο την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2009. Αντιστοίχως, το μερίδιο των λοιπών κατηγοριών καταθέσεων (κυρίως καταθέσεις διάρκειας μίας ημέρας) δεν παρουσίασε σημαντική μεταβολή μεταξύ της περιόδου Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2009 και του 2012 αλλά παρέμεινε περίπου στο 40%. Επισημαίνεται ότι το μερίδιο των καταθέσεων προθεσμίας στο σύνολο των καταθέσεων δεν σημείωσε αύξηση παρά το γεγονός ότι τα επιτόκια στις καταθέσεις προθεσμίας αυξήθηκαν προοδευτικά κατά το μεγαλύτερο μέρος της περιόδου από τα τέλη του 2009 μέχρι τα τέλη του 2012.³ Επιπρόσθετα, οι τράπεζες κατέστησαν ελκυστικότερα ορισμένα χαρακτηριστικά των καταθέσεων αυτών (π.χ. μείωσαν το ελάχιστο επιτρεπόμενο ύψος κατάθεσης προθεσμίας). Από την άλλη πλευρά, τα επιτόκια στις καταθέσεις διάρκειας μίας ημέρας παρέμειναν σχεδόν αμετάβλητα.

Η ζήτηση καταθέσεων, κατ' ακρίβεια το διακρατούμενο απόθεμα καταθέσεων σε πραγματικούς όρους, είναι θετική συνάρτηση, μεταξύ άλλων, του πραγματικού ΑΕΠ και της πραγματικής αξίας του συνολικού πλούτου προς κατανομή μεταξύ εναλλακτικών περιουσιακών στοιχείων. Η επιβράδυνση του ετήσιου ρυθμού μεταβολής του πραγματικού ΑΕΠ από το έτος 2007, σε συνδυασμό αργότερα με την υποχώρηση των τιμών των κατοικιών, των μετοχών και της αξίας

των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου, συνέβαλαν αρχικά στην επιβράδυνση και εντέλει στη διαρκή μείωση των καταθέσεων εγχώριων επιχειρήσεων και νοικοκυριών από τον Οκτώβριο του 2009 μέχρι και τον Ιούνιο του 2012.

Η εκροή⁴ καταθέσεων από το τραπεζικό σύστημα λάμβανε μεγαλύτερη έκταση τους μήνες κατά τους οποίους παρατηρείτο έξαρση της αβεβαιότητας, ενώ τους μήνες κατά τους οποίους ενισχυόταν η εμπιστοσύνη και ενδυναμώνόταν η πεποίθηση ότι η κρίση χρέους στη χώρα μας θα ξεπεραστεί το υπόλοιπο των καταθέσεων αυξανόταν, δηλαδή σημειωνόταν εισροή καταθέσεων στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα.

Παραδείγματος χάριν, το Μάιο του 2012, στις αρχές του οποίου πραγματοποιήθηκαν βουλευτικές εκλογές με εκλογικό αποτέλεσμα που δεν επέτρεψε το σχηματισμό κυβέρνησης, καταγράφηκε η μεγαλύτερη μηνιαία εκροή καταθέσεων εγχώριων επιχειρήσεων και νοικοκυριών από την αρχή της κρίσης (-9,2 δισεκ. ευρώ). Από τον Ιούλιο του 2012, που ήταν ο πρώτος πλήρης μήνας μετά την ορκωμοσία της νέας κυβέρνησης συνεργασίας, καταγράφηκαν κατ' ουσίαν χωρίς διακοπή μέχρι και το Δεκέμβριο του 2012 εισροές καταθέσεων από εγχώριες επιχειρήσεις και νοικοκυριά στο τραπεζικό σύστημα συνολικού ύψους 11,4 δισεκ. ευρώ.

Οι εξελίξεις αυτές φανερώνουν ότι, πέρα από την υποχώρηση του ΑΕΠ και της συνολικής αξίας των περιουσιακών στοιχείων, στην υποχώρηση των καταθέσεων συνέβα-

³ Για παράδειγμα, το επιτόκιο στη σημαντικότερη κατηγορία καταθέσεων προθεσμίας, δηλ. στις καταθέσεις με διάρκεια έως ένα έτος, παρουσίασε άνοδο κατά 2,7 εκατοστιαίες μονάδες μεταξύ Νοεμβρίου 2009, οπότε έλαβε την ελάχιστη τιμή της τελευταίας τριετίας, και Δεκεμβρίου 2012.

⁴ Αυξομειώσεις του υπολοίπου των καταθέσεων των εγχώριων επιχειρήσεων και νοικοκυριών λόγω διακυμάνσεων της συναλλαγματικής ισοτιμίας του ευρώ (όπως συμβαίνει με τις καταθέσεις σε συνάλλαγμα όταν υπολογίζεται το ισοτίμιο τους σε ευρώ στο πλαίσιο του υπολογισμού του υπολοίπου του συνόλου των καταθέσεων των εγχώριων επιχειρήσεων και νοικοκυριών) ή λόγω ανατιμολόγησης καταθέσεων από άλλους τομείς στον τομέα των εγχώριων επιχειρήσεων και νοικοκυριών και αντιστρόφως δεν προσμετρώνται ως εισροές/εκροές καταθέσεων από το τραπεζικό σύστημα αντιστοίχως.

λαν επίσης οι αβεβαιότητες που δημιούργησε η κρίση, με κορυφαία την αβεβαιότητα για τις δυνατότητες παραμονής της χώρας στη ζώνη του ευρώ. Το ενδεχόμενο εξόδου από τη ζώνη του ευρώ απομακρύνθηκε με την πρόοδο των διαπραγματεύσεων της χώρας με τους διεθνείς πιστωτές της, η οποία επέτρεψε την επανέναρξη των εκταμιεύσεων δανειακών πόρων στο πλαίσιο του δεύτερου προγράμματος στήριξης, ενώ σημείωσαν πρόοδο οι διαδικασίες ανακεφαλαιοποίησης και αναδιάρθρωσης του τραπεζικού συστήματος. Οι εξελίξεις αυτές ενίσχυσαν την εμπιστοσύνη των καταθετών στο εγχώριο τραπεζικό σύστημα, γεγονός που αντανακλάται στην επιστροφή καταθέσεων κατά το β' εξάμηνο του 2012, η οποία ήταν ιδιαίτερα εκτεταμένη το Δεκέμβριο καθώς τότε καταγράφηκε η μεγαλύτερη εισροή καταθέσεων της τελευταίας τριετίας.

Από τα τέλη του 2009 μέχρι τα τέλη του 2012, η αποκοπή από τις διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίων και η συρρίκνωση των καταθέσεων συνέβαλαν, από την πλευρά της προσφοράς, αρχικά στην επιβράδυνση και εν τέλει στο αρνητικό πρόσημο του ρυθμού πιστωτικής επέκτασης προς τον ιδιωτικό (μη χρηματοπιστωτικό) τομέα της οικονομίας.

Σε σύγκριση με το Σεπτέμβριο του 2009, το Δεκέμβριο του 2012 η τραπεζική χρηματοδότηση προς τις εγχώριες μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις, ελεύθερους επαγγελματίες, αγρότες, ατομικές επιχειρήσεις και νοικοκυριά είχε καταγράψει υποχώρηση κατά περίπου 14 δισεκ. ευρώ (-6%)⁵ σε ονομαστικούς όρους (περίπου -15% σε πραγματικούς όρους). Η συρρίκνωση των τραπεζικών πιστώσεων προς τον πραγματικό τομέα της οικονομίας θα ήταν πολύ μεγαλύτερη, αν δεν είχε παρασχεθεί στις τράπεζες η δυνατότητα αυξημένης άντλησης ρευστότητας από την Τράπεζα της Ελλάδος και το Ευρωσύστημα, στο πλαίσιο αφενός των μέσω νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ και αφετέρου της υπό όρους παρεχόμενης έκτακτης χρηματοδότησης.⁶

Η εκτεταμένη στήριξη των ελληνικών τραπεζών από τους μηχανισμούς και τις διευκολύνσεις του Ευρωσυστήματος απεσόβησε εν τη γενέσει του τον κίνδυνο πιστωτικής ασφυξίας, τον οποίο εγκυμονούσε η αδυναμία άντλησης ρευστότητας από τις διεθνείς αγορές σε περίοδο συρρικνούμενης καταθετικής βάσης. Έτσι, τελικά, σε επίπεδο συνολικής οικονομίας, ο αρνητικός ρυθμός πιστωτικής επέκτασης διατηρήθηκε ηπιότερος από τον αρνητικό ρυθμό ανόδου της οικονομικής δραστηριότητας. Στην πραγματικότητα, μετρούμενη ως ποσοστό επί του ονομαστικού ΑΕΠ⁷ η τραπεζική χρηματοδότηση προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις, ελεύθερους επαγγελματίες, αγρότες, ατομικές επιχειρήσεις και νοικοκυριά, κατά την τριετία 2010-2012, σημείωσε μικρή ανοδική τάση και από 104%⁸ που ήταν το γ' τρίμηνο του 2009 ανήλθε σε 110% το γ' τρίμηνο του 2012.⁹ Η στήριξη της κεντρικής τράπεζας προς τα εγχώρια πιστωτικά ιδρύματα διασφάλισε ότι ο περιορισμός της τραπεζικής χρηματοδότησης προς την πραγματική οικονομία θα λάμβανε μικρότερη έκταση από τον περιορισμό του συνολικού μεγέθους της ελληνικής οικονομίας με βάση το μέτρο που παρέχει το ΑΕΠ.

2 ΕΠΙΤΟΚΙΑ ΤΡΑΠΕΖΙΚΩΝ ΚΑΤΑΘΕΣΕΩΝ

• Σε αντίθεση με την έντονη άνοδο που παρουσίασαν από τα τέλη του 2009 μέχρι και

- 5 Εξαφανισμένης της μείωσης του υπολοίπου της χρηματοδότησης λόγω διαγραφών δανείων ή συναλλαγματικών διαφορών κ.λπ., όπως επιτυγχάνεται με τον υπολογισμό της σωρευτικής καθαρής ροής χρηματοδότησης την περίοδο Οκτωβρίου 2009-Δεκεμβρίου 2012.
- 6 Βεβαίως, οι τράπεζες αντιμετώπισαν στενότητα εξασφαλίσεων (που είναι απαραίτητες για την κάλυψη της χρηματοδότησης από την κεντρική τράπεζα), καθώς η αξία των χρεογράφων στο χαρτοφυλάκιό τους τα οποία ήταν δυνατόν να χρησιμοποιηθούν ως εξασφαλίσεις εν γένει απομειωνόταν, βλ. 4Α κατωτέρω.
- 7 Διακρίνεται η τραπεζική χρηματοδότηση προς τον ιδιωτικό μη χρηματοπιστωτικό τομέα σε δεδομένο τρίμηνο με το τριμηνιαίο ΑΕΠ κατά το ίδιο τρίμηνο πολλαπλασιασμένο επί 4.
- 8 Το ποσοστό αυτό υπολογίστηκε εναλλακτικά διαρώντας το μέσο υπόλοιπο της τραπεζικής χρηματοδότησης το τρίμηνο Τ με το άθροισμα του τριμηνιαίου ΑΕΠ τα τρίμηνα Τ-3, Τ-2, Τ-1 και Τ αντί με το γινόμενο του ΑΕΠ κατά το τρίμηνο Τ επί 4 (βλ. υποσημείωση 7). Υπολογισμένο κατ' αυτό τον τρόπο, το εν λόγω ποσοστό εμφανίζει αύξηση την περίοδο από τις αρχές του 2010 μέχρι τα μέσα του 2012 από 108% σε 116%, ακολουθώντας όμως παρουσιάζει μικρή μείωση (κατά μία εκατοστιαία μονάδα).
- 9 Για τον υπολογισμό αυτό η χρονολογική σειρά για την τραπεζική χρηματοδότηση έχει προσαρμοστεί κατάλληλα ώστε ο χειρισμός από πλευράς στατιστικής ορισμένων δανείων προς τη ναυτιλία να είναι κατά το δυνατόν ομοιόμορφος καθ' όλη την περίοδο 2009-2012.

το α' εξάμηνο του 2012, τα επιτόκια καταθέσεων σημείωσαν την περίοδο Ιουλίου-Δεκεμβρίου 2012 μικρή υποχώρηση. Η σχεδόν τριετής ανοδική πορεία των επιτοκίων των καταθέσεων προθεσμίας αποδίδεται στην προσπάθεια των τραπεζών να συγκρατήσουν τη μεγάλη εκροή καταθέσεων λιανικής που παρατηρήθηκε διαρκούς της κρίσης. Αντιστοίχως, η σταδιακή επιστροφή των καταθέσεων στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα το β' εξάμηνο του 2012 επέδρασε προς την κατεύθυνση της χαλάρωσης των ανοδικών πιέσεων στα επιτόκια.

- Το επιτόκιο στη σημαντικότερη εγχώρια κατηγορία καταθέσεων, τις καταθέσεις νοικοκυριών με συμφωνημένη διάρκεια έως ένα έτος, που στην Ελλάδα είναι το υψηλότερο στη ζώνη του ευρώ, υποχώρησε την περίοδο Ιανουαρίου-Δεκεμβρίου 2012 κατά 18 μονάδες βάσης και διαμορφώθηκε σε 4,70% (βλ.

Πίνακα Χ.2 και Διάγραμμα Χ.2), έναντι αύξησης κατά 120 μονάδες βάσης το 2011.

- Η θετική διαφορά του μέσου επιτοκίου καταθέσεων μεταξύ Ελλάδος και συνόλου της ζώνης του ευρώ διευρύνθηκε, καθώς η υποχώρηση των επιτοκίων καταθέσεων στη ζώνη του ευρώ ήταν μεγαλύτερη και πιο γενικευμένη σε σύγκριση με την Ελλάδα, γεγονός που αναδεικνύει τις συγκριτικά εντονότερες πιέσεις επί της ρευστότητας που αντιμετώπισαν οι ελληνικές τράπεζες.

- Τα πραγματικά επιτόκια¹⁰ των νέων τραπεζικών καταθέσεων αυξήθηκαν σημαντικά το 2012, κυρίως λόγω της επιβράδυνσης του πληθωρισμού

¹⁰ Το πραγματικό επιτόκιο για ένα δεδομένο μήνα προκύπτει όταν από το ονομαστικό επιτόκιο που παρατηρείται το συγκεκριμένο μήνα (κατά μέσο όρο ή στο τέλος του μηνός, ανάλογα με την κατηγορία καταθέσεων) αφαιρεθεί ο δωδεκάμηνος ρυθμός πληθωρισμού ο οποίος καταγράφεται τον ίδιο μήνα.

Πίνακας Χ.2 Επιτόκια νέων τραπεζικών καταθέσεων από τα νοικοκυριά στην Ελλάδα και στη ζώνη του ευρώ

(ποσοστά % ετησίως)

	Δεκέμβριος 2011	Δεκέμβριος 2012	Μεταβολή μεταξύ Δεκ. 2011 και Δεκ. 2012 (σε εκατ. μονάδες)
Διάρκειας μίας ημέρας¹			
Μέσο σταθμικό επιτόκιο στη ζώνη του ευρώ	0,54	0,39	-0,15
Μέγιστο επιτόκιο	1,10	1,10	0,00
Ελάχιστο επιτόκιο	0,09	0,02	-0,07
Επιτόκιο στην Ελλάδα	0,48	0,49	0,01
Διαφορά επιτοκίου μεταξύ Ελλάδος και ζώνης του ευρώ	-0,06	0,10	0,16
Με συμφωνημένη διάρκεια έως 1 έτος²			
Μέσο σταθμικό επιτόκιο στη ζώνη του ευρώ	2,78	2,71	-0,07
Μέγιστο επιτόκιο	4,88	4,70	-0,18
Ελάχιστο επιτόκιο	0,98	0,41	-0,57
Επιτόκιο στην Ελλάδα	4,88	4,70	-0,18
Διαφορά επιτοκίου μεταξύ Ελλάδος και ζώνης του ευρώ	2,10	1,99	-0,11

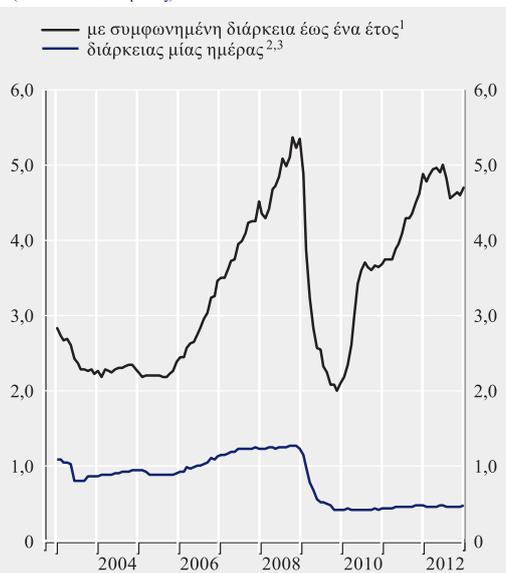
Πηγές: ΕΚΤ και εθνικές κεντρικές τράπεζες της ζώνης του ευρώ.

¹ Επιτόκιο στο τέλος του μηνός.

² Μέσο επιτόκιο μηνός.

Διάγραμμα X.2 Επιτόκια νέων τραπεζικών καταθέσεων από τα νοικοκυριά στην Ελλάδα (Ιανουάριος 2003-Δεκέμβριος 2012)

(ποσοστά % ετησίως)

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος και ΕΚΤ.

1 Μέσο επιτόκιο μηνός.

2 Ο κύριος όγκος των καταθέσεων μίας ημέρας αφορά καταθέσεις ταμειυτηρίου και το επιτόκιο καταθέσεων μίας ημέρας σχεδόν συμπίπτει με το επιτόκιο των καταθέσεων ταμειυτηρίου.

3 Επιτόκιο στο τέλος του μηνός.

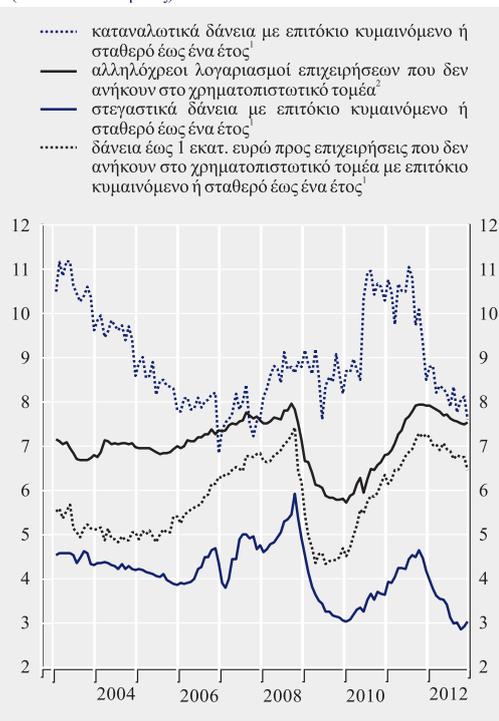
(σε τρεις κατηγορίες καταθέσεων συνέβαλε εν μέρει και η αύξηση των ονομαστικών επιτοκίων¹¹). Το πραγματικό επιτόκιο των καταθέσεων με συμφωνημένη διάρκεια έως ένα έτος διαμορφώθηκε το Δεκέμβριο του 2012 σε 4,37% για τα νοικοκυριά και σε 3,82% για τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις, δηλαδή αυξήθηκε στη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου κατά 166 και 223 μονάδες βάσης αντιστοίχως, ενώ το πραγματικό επιτόκιο των καταθέσεων διάρκειας μίας ημέρας ήταν το Δεκέμβριο, όπως και το Σεπτέμβριο του 2012, ελαφρά θετικό.

3 ΕΠΙΤΟΚΙΑ ΤΡΑΠΕΖΙΚΩΝ ΔΑΝΕΙΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΑ ΤΟΥΣ ΑΠΟ ΤΑ ΕΠΙΤΟΚΙΑ ΤΡΑΠΕΖΙΚΩΝ ΚΑΤΑΘΕΣΕΩΝ

• Κατά το 2012 τα επιτόκια παρουσίασαν πτώση σε όλες τις κατηγορίες νέων δανείων στην Ελλάδα (βλ. Διάγραμμα X.3). Η εξέλιξη αυτή σε ένα περιβάλλον ιδιαίτερα αυξημένου

Διάγραμμα X.3 Επιτόκια νέων τραπεζικών δανείων στην Ελλάδα (Ιανουάριος 2003 - Δεκέμβριος 2012)

(ποσοστά % ετησίως)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

1 Μέσο επιτόκιο μηνός.

2 Επιτόκιο στο τέλος του μηνός.

πιστωτικού κινδύνου είναι δυνατόν να αποδοθεί στους εξής παράγοντες:

- Πρώτον, στη μείωση των βασικών επιτοκίων του Ευρωσυστήματος που, σε συνδυασμό με την εφαρμογή των μη συμβατικών μέτρων νομισματικής πολιτικής, συντέλεσε σε υποχώρηση των επιτοκίων Euribor, τα οποία χρησιμοποιούνται ως επιτόκια αναφοράς σε πολλές δανειακές συμβάσεις, στεγαστικών κυρίως δανείων.

- Δεύτερον, στις αναδιαρθρώσεις δανείων,¹² στις οποίες προέβησαν οι τράπεζες προκει-

¹¹ Τα επιτόκια αυξήθηκαν κατά την εξεταζόμενη περίοδο, στις καταθέσεις ταμειυτηρίου (κατά 2 μονάδες βάσης) και στις καταθέσεις με συμφωνημένη διάρκεια από ένα έως δύο έτη από τα νοικοκυριά (κατά 4 μονάδες βάσης) καθώς επίσης και στις καταθέσεις με συμφωνημένη διάρκεια έως ένα έτος από τις επιχειρήσεις (κατά 39 μονάδες βάσης).

¹² Η μεταβολή επιτοκίου στο πλαίσιο αναδιάρθρωσης-ρύθμισης παλαιού δανείου καταγράφεται στη στατιστική ως εάν το επιτόκιο είχε μεταβληθεί σε νέο δάνειο και έτσι επηρεάζει το μέσο επιτόκιο νέων δανείων.

Πίνακας Χ.3 Επιτόκια νέων τραπεζικών δανείων στην Ελλάδα και στη ζώνη του ευρώ

(ποσοστά % ετησίως)

	Δεκέμβριος 2011	Δεκέμβριος 2012	Μεταβολή μεταξύ Δεκ. 2011 και Δεκ. 2012 (σε εκατ. μονάδες)
A. Δάνεια με επιτόκιο κυμαινόμενο ή επιτόκιο σταθερό έως 1 έτος¹			
A.1. Δάνεια μέχρι 1 εκατ. ευρώ προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις			
Μέσο σταθμικό επιτόκιο στη ζώνη του ευρώ	4,44	3,79	-0,65
Μέγιστο επιτόκιο	7,53	7,29	-0,24
Ελάχιστο επιτόκιο	2,63	2,10	-0,53
Επιτόκιο στην Ελλάδα ²	7,26	6,46	-0,80
Διαφορά επιτοκίου μεταξύ Ελλάδος και ζώνης του ευρώ	2,82	2,67	-0,15
A.2. Δάνεια άνω του 1 εκατ. ευρώ προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις			
Μέσο σταθμικό επιτόκιο στη ζώνη του ευρώ	3,16	2,28	-0,88
Μέγιστο επιτόκιο	6,64	6,70	0,06
Ελάχιστο επιτόκιο	2,24	1,67	-0,57
Επιτόκιο στην Ελλάδα	6,64	6,07	-0,57
Διαφορά επιτοκίου μεταξύ Ελλάδος και ζώνης του ευρώ	3,48	3,79	0,31
A.3. Στεγαστικά δάνεια			
Μέσο σταθμικό επιτόκιο στη ζώνη του ευρώ	3,49	2,86	-0,63
Μέγιστο επιτόκιο	5,73	5,32	-0,41
Ελάχιστο επιτόκιο	2,41	1,77	-0,64
Επιτόκιο στην Ελλάδα	4,18	3,04	-1,14
Διαφορά επιτοκίου μεταξύ Ελλάδος και ζώνης του ευρώ	0,69	0,18	-0,51
A.4. Καταναλωτικά δάνεια			
Μέσο σταθμικό επιτόκιο στη ζώνη του ευρώ	5,27	5,32	0,05
Μέγιστο επιτόκιο	21,33	18,94	-2,39
Ελάχιστο επιτόκιο	3,08	3,54	0,46
Επιτόκιο στην Ελλάδα	8,49	7,59	-0,90
Διαφορά επιτοκίου μεταξύ Ελλάδος και ζώνης του ευρώ	3,22	2,27	-0,95
B. Δάνεια με επιτόκιο σταθερό άνω του ενός και έως 5 έτη¹			
B.1. Στεγαστικά δάνεια			
Μέσο σταθμικό επιτόκιο στη ζώνη του ευρώ	3,74	3,24	-0,50
Μέγιστο επιτόκιο	5,58	6,90	1,32
Ελάχιστο επιτόκιο	2,57	2,46	-0,11
Επιτόκιο στην Ελλάδα	3,29	-	-
Διαφορά επιτοκίου μεταξύ Ελλάδος και ζώνης του ευρώ	-0,45	-1,32	-0,87
B.2. Καταναλωτικά δάνεια			
Μέσο σταθμικό επιτόκιο στη ζώνη του ευρώ	6,44	6,04	-0,40
Μέγιστο επιτόκιο	23,06	21,19	-1,87
Ελάχιστο επιτόκιο	4,76	4,30	-0,46
Επιτόκιο στην Ελλάδα	9,87	7,04	-2,83
Διαφορά επιτοκίου μεταξύ Ελλάδος και ζώνης του ευρώ	3,43	1,00	-2,43

Πηγές: ΕΚΤ και εθνικές κεντρικές τράπεζες της ζώνης του ευρώ.

¹ Μέσο επιτόκιο μηνός.

² Από τον Ιούνιο του 2010 τα δάνεια προς ελεύθερους επαγγελματίες, αγρότες και ατομικές επιχειρήσεις αποτελούν χωριστή κατηγορία και δεν συμπεριλαμβάνονται πλέον στα δάνεια προς επιχειρήσεις.

μένου να βελτιώσουν τις προοπτικές εξυπηρέτησής τους.

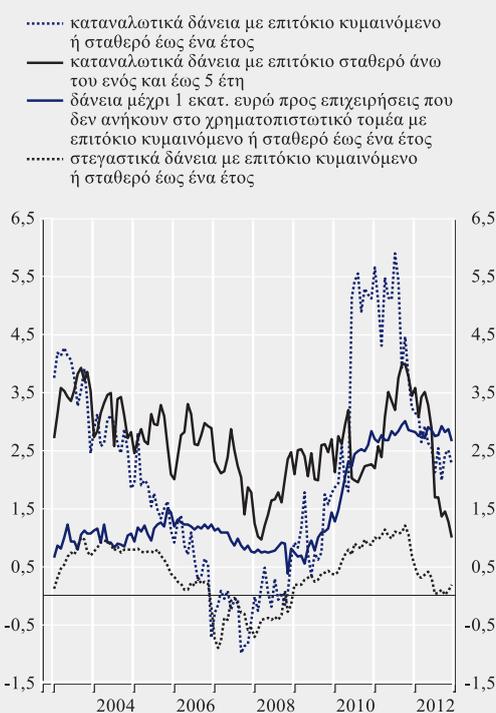
- Τρίτον, στην ακολουθούμενη από τις τράπεζες πρακτική να ζητούν αυξημένες εξασφαλίσεις από τους δανειολήπτες σε σχέση με το παρελθόν, ανεξάρτητα από την κατηγορία δανείου (επιχειρηματικά, καταναλωτικά).

- Τέταρτον, στη σημαντική κάμψη της ζήτησης νέων δανείων λόγω της απροθυμίας των νοικοκυριών για ανάληψη χρέους, δεδομένης της μείωσης των εισοδημάτων και της αύξησης του κινδύνου ανεργίας, καθώς επίσης και λόγω του περιορισμού της τρέχουσας παραγωγής και της αναβολής των επενδυτικών σχεδίων από τις επιχειρήσεις.

• Η διαφορά επιτοκίου μεταξύ Ελλάδος και συνόλου της ζώνης του ευρώ περιορίστηκε το

Διάγραμμα Χ.4 Διαφορές επιτοκίων νέων τραπεζικών δανείων μεταξύ Ελλάδος και ζώνης του ευρώ (Ιανουάριος 2003-Δεκέμβριος 2012)

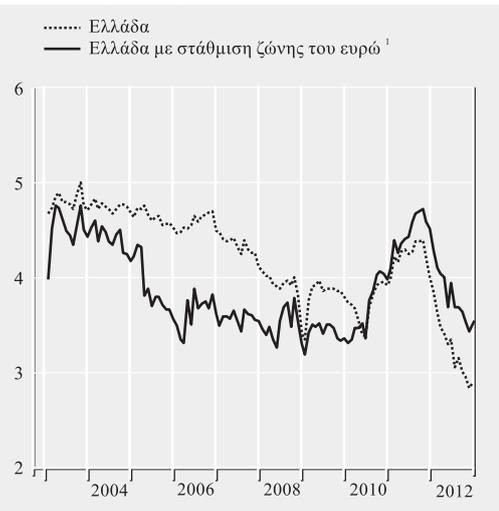
(εκατοστιαίες μονάδες)

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος και ΕΚΤ.

Διάγραμμα Χ.5 Διαφορά μέσου επιτοκίου μεταξύ νέων δανείων και νέων καταθέσεων στην Ελλάδα (Ιανουάριος 2003 - Δεκέμβριος 2012)

(εκατοστιαίες μονάδες)

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος και ΕΚΤ.

1 Δηλαδή η διαφορά μεταξύ μέσου επιτοκίου νέων δανείων και μέσου επιτοκίου νέων καταθέσεων όπως θα διαμορφωνόταν αν η σύνθεση των δανείων και των καταθέσεων ήταν ίδια στην Ελλάδα με εκείνη κατά μέσο όρο στο σύνολο της ζώνης του ευρώ.

2012 σημαντικά στα νέα δάνεια προς νοικοκυριά (βλ. Πίνακα Χ.3 και Διάγραμμα Χ.4). Η εξέλιξη αυτή αντικατοπτρίζει κυρίως την εντονότερη πτώση των επιτοκίων αυτών στην Ελλάδα σε σύγκριση με την υποχώρηση των επιτοκίων δανεισμού στη ζώνη του ευρώ, λόγω των ευρείας κλίμακας αναδιαρθρώσεων-ρυθμίσεων δανείων. Όσον αφορά τα δάνεια προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις, η διαφορά αυτή διατηρήθηκε κατά μέσο όρο περίπου αμετάβλητη.

• Σε αντίθεση με την εξέλιξη των ονομαστικών επιτοκίων, τα πραγματικά επιτόκια των νέων δανείων στην Ελλάδα παρουσίασαν στην πλειονότητα των κατηγοριών άνοδο,¹³ η οποία κυμάνθηκε μεταξύ 25 και 170 μονάδων βάσης. Η εν λόγω αύξηση αντανακλά κυρίως τη σημαντική αποκλιμάκωση του πληθωρισμού το

¹³ Τα πραγματικά επιτόκια παρουσίασαν πτώση στα καταναλωτικά δάνεια με περίοδο καθορισμού του επιτοκίου από 1 έως 5 έτη και στα δάνεια προς ελεύθερους επαγγελματίες, αγρότες και ατομικές επιχειρήσεις με κυμαινόμενο επιτόκιο ή περίοδο καθορισμού του επιτοκίου έως 1 έτος.

Πίνακας Χ.4 Διαφορά μέσου επιτοκίου μεταξύ νέων δανείων και νέων καταθέσεων στην Ελλάδα και στη ζώνη του ευρώ

(εκατοστιαίες μονάδες)

	Μέσο επιτόκιο νέων δανείων στην Ελλάδα ¹ (ποσοστά % ετησίως)	Μέσο επιτόκιο νέων καταθέσεων στην Ελλάδα ¹ (ποσοστά % ετησίως)	Διαφορά επιτοκίου στην Ελλάδα (σε εκατ. μονάδες)	Διαφορά επιτοκίου στην Ελλάδα με στάθμιση ζώνης του ευρώ	Διαφορά επιτοκίου στη ζώνη του ευρώ (σε εκατ. μονάδες)
Δεκ. 1998	16,21	8,12	8,09
Δεκ. 1999	14,02	6,98	7,04
Δεκ. 2000	9,68	4,00	5,68
Δεκ. 2001	7,26	1,96	5,30
Δεκ. 2002	6,29	1,67	4,62
Δεκ. 2003	5,91	1,20	4,71	4,43	2,75
Δεκ. 2004	5,91	1,22	4,69	4,18	2,52
Δεκ. 2005	5,80	1,27	4,53	3,57	2,53
Δεκ. 2006	6,36	1,87	4,49	3,63	2,87
Δεκ. 2007	6,65	2,53	4,12	3,55	3,12
Δεκ. 2008	6,68	3,27	3,41	3,30	2,63
Δεκ. 2009	5,12	1,32	3,80	3,36	2,26
Δεκ. 2010	6,07	2,15	3,92	3,99	2,21
Δεκ. 2011	6,82	2,81	4,01	4,52	2,44
Δεκ. 2012	5,76	2,85	2,91	3,56	2,02

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος και ΕΚΤ.

1 Το μέσο επιτόκιο εξαρτάται τόσο από το ύψος των επιτοκίων των επιμέρους κατηγοριών καταθέσεων/δανείων όσο και από τα μερίδια συμμετοχής κάθε μορφής κατάθεσης/δανείου στο αντίστοιχο σύνολο. Επομένως, το μέσο επιτόκιο μπορεί να μεταβληθεί είτε λόγω μεταβολής των επιτοκίων είτε λόγω μεταβολής των μεριδίων των διαφόρων κατηγοριών καταθέσεων/δανείων. Για να μετριασθεί η επίδραση των ατόμων μεταβολών των μεριδίων συμμετοχής, ο υπολογισμός του μέσου επιτοκίου γίνεται με βάση το μέσο όρο των μεριδίων συμμετοχής κατά τους τελευταίους δώδεκα μήνες.

2012. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το Δεκέμβριο του 2012 το πραγματικό επιτόκιο στα επιχειρηματικά δάνεια εκτιμάται σε 6,15% (Δεκ. 2011: 4,86%), στα στεγαστικά δάνεια σε 2,65% (Δεκ. 2011: 1,97%) και στα καταναλωτικά δάνεια σε 7,14% (Δεκ. 2011: 6,75%).

- Μετά την ανοδική τάση που ακολούθησε από τα μέσα του 2010, η διαφορά μεταξύ του μέσου επιτοκίου νέων τραπεζικών δανείων και του μέσου επιτοκίου νέων τραπεζικών καταθέσεων στην Ελλάδα υποχώρησε το 2012 στα χαμηλότερα επίπεδα των τελευταίων δέκα και πλέον ετών (βλ. Διάγραμμα Χ.5 και Πίνακα Χ.4).

4 ΠΙΣΤΩΤΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ

- Το 2012, ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής της χρηματοδότησης του συνόλου της ελληνικής οικονομίας (γενικής κυβέρνησης και ιδιωτικού τομέα) από τα εγχώρια NXI γινόταν,

σχεδόν αδιαλείπτως, ολοένα και περισσότερο αρνητικός (Δεκέμβριος 2012: -4,9%, Δεκέμβριος 2011: -1,9%). Ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής της τραπεζικής χρηματοδότησης προς τη γενική κυβέρνηση δεν ακολούθησε σαφή τάση, αλλά παρουσίασε σημαντική μεταβλητότητα (Δεκέμβριος 2012: -8,0%, Δεκέμβριος 2011: 2,0% – βλ. Διάγραμμα Χ.6 και Πίνακα Χ.5).

- Όσον αφορά τον ιδιωτικό τομέα, ο ετήσιος ρυθμός μείωσης της τραπεζικής χρηματοδότησης προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις ενισχύθηκε προοδευτικά (εντούτοις όχι αδιαλείπτως) έως το Σεπτέμβριο του 2012, ενώ τους τελευταίους τρεις μήνες του έτους ο εν λόγω ρυθμός μείωσης έγινε πιο ήπιος (Δεκέμβριος 2012: -3,3%, Δεκέμβριος 2011: -1,8%) (βλ. Διάγραμμα Χ.7 και Πίνακα Χ.6). Ο ρυθμός αυτός είχε περιοριστεί και το δίμηνο Μαΐου-Ιουνίου 2012. Ο ετήσιος ρυθμός μείωσης των τραπεζικών δανείων προς

Πίνακας X.5 Χρηματοδότηση της οικονομίας από τα ΝΧΙ στην Ελλάδα

(ετήσιες εκατομμύρια ευρώ, μη εποχιακά διορθωμένα στοιχεία)

	2008		2009		2010		2011		2012													
	δ' τμήμ. ²	16,3	δ' τμήμ. ²	6,5	δ' τμήμ. ²	6,7	δ' τμήμ. ²	-1,3	Δεκ. ³	-1,9	α' τμήμ. ²	-1,9	β' τμήμ. ²	-3,4	γ' τμήμ. ²	-3,9	δ' τμήμ. ²	-3,7	Οκτ. ³	Νοέμ. ³	Δεκ. ³	
1. Συνολική χρηματοδότηση της οικονομίας από τα ΝΧΙ																						
2. Χρηματοδότηση της γενικής κυβέρνησης		7,3		17,2		32,7		2,3		2,0		3,6		0,3		-1,3		-1,0		1,3		-0,2
3. Χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα		18,3		4,4		0,8		-2,4		-3,1		-3,5		-4,5		-4,7		-4,6		-4,8		-4,0
3.1 Χρηματοδότηση των επιχειρήσεων ⁴		21,8		5,5		1,9		-0,8		-2,0		-2,4		-4,3		-5,0		-5,2		-5,6		-4,4
<i>ex της οποίας:</i>																						
3.1.1 Χρηματοδότηση των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων		23,8		5,4		1,8		-1,0		-1,8		-2,8		-4,1		-4,7		-4,2		-4,4		-3,3
3.1.2 Χρηματοδότηση των ασφαλιστικών επιχειρήσεων και των λοιπών (εκτός ΝΧΙ) χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων		-2,4		7,4		4,2		4,2		-5,2		4,3		-8,2		-11,2		-21,1		-23,5		-20,9
3.2 Χρηματοδότηση των ελεγχόμενων επιχειρηματιών, αγροτών και ατομικών επιχειρήσεων ⁴		-		-		1,3		-6,0		-6,6		-7,3		-6,2		-4,9		-3,3		-3,6		-2,8
3.3 Χρηματοδότηση των ιδιωτών και ιδιωτικών μη κερδοσκοπικών ιδρυμάτων		14,6		3,2		-0,3		-3,6		-3,9		-4,2		-4,4		-4,3		-4,0		-4,1		-3,8
<i>ex της οποίας:</i>																						
3.3.1 Στεγαστικά δάνεια		13,1		3,9		0,5		-2,5		-2,9		-3,1		-3,4		-3,6		-3,6		-3,7		-3,4
3.3.2 Καταναλωτικά δάνεια		18,4		2,4		-3,0		-6,6		-6,4		-6,7		-6,5		-5,7		-5,2		-5,2		-5,1

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

1 Περιλαμβάνονται τα υπόλοιπα των τραπεζικών δανείων, των εταιρειών ομολόγων και των χρεογράφων του Δημοσίου που διακρατούν στα χαρτοφυλάκια τους τα ΝΧΙ. Επίσης περιλαμβάνονται τα υπόλοιπα των δανείων και των εταιρικών ομολόγων που έχουν πιστοποιηθεί. Για τον υπολογισμό των ετήσιων ριθμών μεταβολής εξουδετερώνεται η επίδραση τυχόν διαγραφών δανείων, ασφαλιστικών ταξινόμησης δανείων και συναλλαγμάτων διαγραφών που προκύπτουν από την αποπώληση σε ευρώ των δανείων σε ξένο νόμισμα και η απομείωση της αξίας των χρεογράφων του Δημοσίου στο πλαίσιο της αναδιάρθρωσης του δημοσίου χρέους το Μάρτιο-Απρίλιο του 2012.

2 Μέσοι όροι τμήμων, οι οποίοι προκύπτουν από τους "μέσους ετήσιους ριθμούς" για κάθε μήνα και όχι από τους ριθμούς στο τέλος του μηνός. Ο "μέσος ετήσιος ριθμός" για κάθε μήνα υπολογίζεται ως ο μέσος όρος του ριθμού στο τέλος του μηνός αναφοράς και στο τέλος του μηνός που προηγείται του μηνός αναφοράς (βλ. τις "Τεχνικές σημειώσεις" στο τμήμα "Στατιστικά στοιχεία για τη ζωή του ευρώ" του Μηνιαίου Δελτίου της ΕΚΤ). Καταπιν λαμβάνεται ο μέσος όρος ανά ημερολογιακό τρίμηνο των "μέσων ετήσιων ριθμών" για τους μήνες που απαρτίζουν το δεδομένο τρίμηνο.

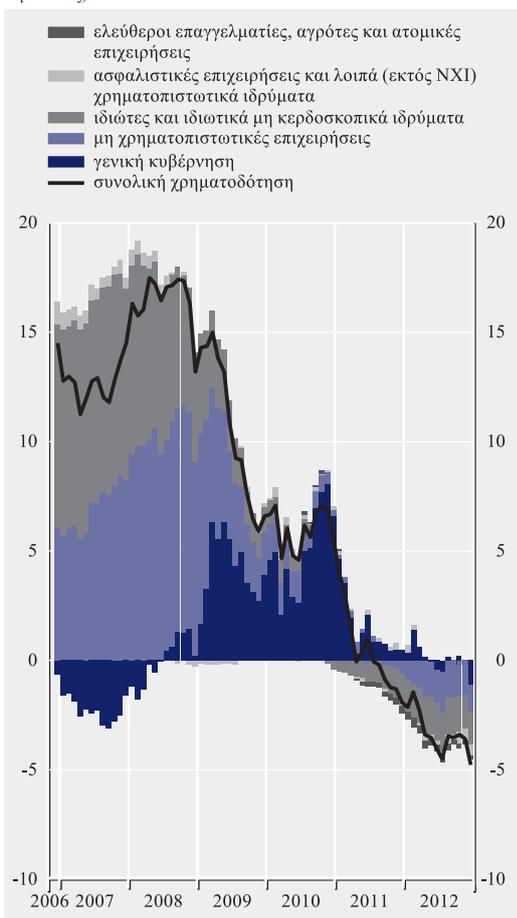
3 Επίσης ριθμός μεταβολής στο τέλος του μηνός.

4 Από τον Ιούνιο του 2010 τα δάνεια προς ελεγχόμενες επιχειρηματίες, αγρότες και ατομικές επιχειρήσεις αποτελούν χωριστή κατηγορία και δεν συμπεριλαμβάνονται πλέον στα δάνεια προς επιχειρήσεις.

τους ιδιώτες και τα ιδιωτικά μη κερδοσκοπικά ιδρύματα (δηλαδή κατ' ουσίαν τα νοικοκυριά) επίσης περιορίστηκε από τον Αύγουστο και μετά (Δεκέμβριος 2012: -3,8%, Δεκέμβριος 2011: -3,9%). Νωρίτερα, δηλαδή το εξάμηνο Φεβρουαρίου-Ιουλίου 2012, ο ρυθμός αυτός

Διάγραμμα Χ.6 Συμβολή της χρηματοδότησης των επιμέρους τομέων στη συνολική χρηματοδότηση της οικονομίας από τα εγχώρια NXI (Δεκέμβριος 2006-Δεκέμβριος 2012)

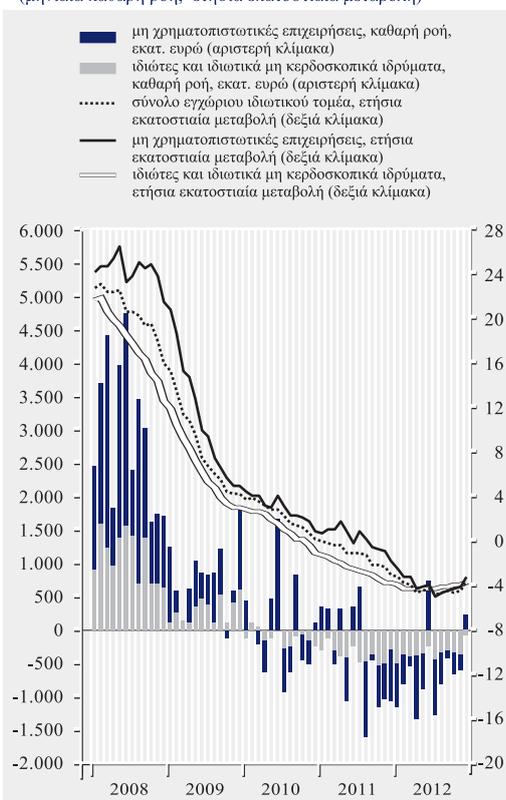
(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές, συμβολές σε εκατοστιαίες μονάδες)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.
Σημείωση: Η χρηματοδότηση της οικονομίας από τα εγχώρια NXI περιλαμβάνει τα υπόλοιπα των δανείων που αυτά έχουν χορηγήσει στον εγχώριο ιδιωτικό τομέα και τον τομέα της γενικής κυβέρνησης, το σύνολο των χρεογράφων του Ελληνικού Δημοσίου και των ομολόγων των επιχειρήσεων που διακρατούνται από τα NXI, καθώς και τα υπόλοιπα των δανείων και των εταιρικών ομολόγων που έχουν τιτλοποιηθεί. Για τον υπολογισμό των ρυθμών μεταβολής της συνολικής χρηματοδότησης εξουδετερώνεται η επίδραση τυχόν συναλλαγματικών διαφορών, αναταξινόμησης δανείων και διαγραφών στις οποίες προέβησαν οι τράπεζες κατά την περίοδο αναφοράς καθώς επίσης και της αναδιάρθρωσης του δημόσιου χρέους στις αρχές του 2012.

Διάγραμμα Χ.7 Χρηματοδότηση¹ από τα NXI της Ελλάδος προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα (Ιανουάριος 2008-Δεκέμβριος 2012)

(μηνιαία καθαρή ροή,² ετήσια εκατοστιαία μεταβολή)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

1 Περιλαμβάνονται τα υπόλοιπα των δανείων και των εταιρικών ομολόγων που διακρατούν τα NXI στα χαρτοφυλάκια τους. Επίσης περιλαμβάνονται τα υπόλοιπα των δανείων και των εταιρικών ομολόγων που έχουν τιτλοποιηθεί. Για τον υπολογισμό των ετήσιων ρυθμών μεταβολής εξουδετερώνεται η επίδραση τυχόν διαγραφών και αναταξινόμησης δανείων ή συναλλαγματικών διαφορών που προκύπτουν από την αποτίμηση σε ευρώ των δανείων σε ξένο νόμισμα.

2 Η μηνιαία καθαρή ροή χρηματοδότησης υπολογίζεται ως η μηνιαία μεταβολή του υπολοίπου της χρηματοδότησης, συν το άθροισμα των διαγραφών και αναταξινόμησης δανείων καθώς και των συναλλαγματικών διαφορών από την ανατίμηση του ευρώ ως προς τα ξένα νομίσματα μείον τις συναλλαγματικές διαφορές από την υποτίμησή του, κατά τον ίδιο μήνα.

είχε ουσιαστικά σταθεροποιηθεί. Αναλυτικότερα, ο ετήσιος ρυθμός μείωσης των στεγαστικών δανείων παρέμεινε σχεδόν σταθερός το πεντάμηνο Μαρτίου-Ιουλίου 2012, την περίοδο Αυγούστου-Οκτωβρίου ενισχύθηκε, αλλά τους τελευταίους δύο μήνες του έτους έγινε ηπιότερος (Δεκέμβριος 2012: -3,4%, Δεκέμβριος 2011: -2,9%). Ο ετήσιος ρυθμός μείωσης των καταναλωτικών δανείων ενισχύθηκε στις αρχές του έτους, ακολούθησε

Πίνακας Χ.6 Χρηματοδότηση¹ προς τον εγχώριο ιδιωτικό τομέα από τα ΝΧΙ στην Ελλάδα

(ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές, μη εποχιακώς διορθωμένα στοιχεία)

	Υπόλοιπα 31.12.12 (εκατ. ευρώ)	2008		2009		2010		2011		2012		Δεκέμβριος ²					
		δ' τρίμηνο ²	21,8	δ' τρίμηνο ²	5,5	δ' τρίμηνο ²	1,9	δ' τρίμηνο ²	-0,8	Δεκέμβριος ³	-2,0		α' τρίμηνο ²	-2,4	β' τρίμηνο ²	-4,3	γ' τρίμηνο ²
A. Επιχειρήσεις^{4,5}	107.335	21,8	5,5	1,9	-0,8	-1,8	-4,1	-8,5	-3,9	-2,1	-3,4	-4,4					
A.1 Μη χρηματοοικονομικές επιχειρήσεις	100.758	23,8	5,4	1,8	-1,0	-1,8	-4,7	-4,2	-4,2	-4,2	-3,3	-3,3					
1. Εμπόριο	22.167	22,2	5,0	-2,1	-5,7	-6,0	-8,3	-8,2	-8,2	-8,2	-7,4	-7,4					
2. Βιομηχανία ⁶	22.162	17,4	-2,8	-1,3	0,4	0,1	-1,9	-3,3	-3,9	-3,9	-2,1	-2,1					
3. Ναυτιλία	12.442	24,6	3,9	6,9	1,1	2,4	0,2	-0,6	-2,1	-3,4	-3,4	-3,4					
4. Κατασκευές	10.286	37,4	2,2	2,3	-3,6	-7,4	-7,0	-7,2	-7,2	-4,9	-1,9	-1,9					
5. Τουρισμός	7.501	24,4	6,4	4,0	-1,0	-2,3	-1,5	-0,4	-0,6	0,2	1,1	1,1					
6. Ηλεκτρισμός - Φυσικό αέριο - Ύδρευση	6.057	36,5	14,8	23,1	13,9	12,3	10,7	5,9	6,1	6,8	4,5	4,5					
7. Γεωργία	1.412	20,5	3,7	0,6	-5,0	-5,6	-8,5	-10,4	-8,6	-7,4	-6,3	-6,3					
8. Μεταφορές πλην Ναυτιλίας	1.119	35,7	19,5	-3,8	-7,9	-3,7	-5,0	-6,3	-7,3	-7,0	-8,1	-8,1					
9. Λοιποί κλάδοι	17.612	23,8	12,3	5,0	0,1	-2,1	-2,3	-3,8	-3,8	-3,8	-3,5	-3,5					
A.2 Ασφαλιστικές επιχειρήσεις και λοιπά (εκτός ΝΧΙ) χρηματοπιστωτικά ιδρύματα	6.577	-2,4	7,4	4,2	4,2	-5,2	4,3	-8,2	-11,2	-21,1	-20,9	-20,9					
B. Ελεύθεροι επαγγελματίες, αγρότες και ατομικές επιχειρήσεις⁵	13.790	-	-	1,3	-6,0	-6,6	-7,3	-6,2	-4,9	-3,3	-3,0	-3,0					
Γ. Ιδιώτες και ιδιωτικά μη κερδοσκοπικά ιδρύματα	106.530	14,6	3,2	-0,3	-3,6	-3,9	-4,2	-4,4	-4,3	-4,0	-3,8	-3,8					
1. Στεγαστικά δάνεια	74.634	13,1	3,9	0,5	-2,5	-2,9	-3,1	-3,4	-3,6	-3,6	-3,4	-3,4					
2. Καταναλωτικά δάνεια	30.236	18,4	2,4	-3,0	-6,6	-6,4	-6,7	-6,5	-5,7	-5,2	-5,1	-5,1					
- Ποσοτικές κλίμακες	6.471	12,4	-0,4	-4,8	-9,9	-9,9	-10,2	-10,1	-9,0	-7,5	-6,8	-6,8					
- Λοιπά καταναλωτικά δάνεια ⁷	23.765	20,9	3,4	-2,4	-5,6	-5,3	-5,4	-5,4	-4,7	-4,6	-4,6	-4,6					
3. Λοιπά δάνεια	1.660	7,5	-2,3	9,6	3,8	-2,2	-2,1	-4,4	-9,4	-0,2	3,0	3,0					
ΣΥΝΟΛΟ	227.655	18,3	4,4	0,8	-2,4	-3,1	-3,5	-4,5	-4,7	-4,6	-4,0	-4,0					

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

1 Περιλαμβάνονται τα υπόλοιπα των δανείων και των εταιρικών ομολόγων που διακρατούν στα χαρτοφυλάκια τους τα ΝΧΙ. Επίσης περιλαμβάνονται τα υπόλοιπα των δανείων και των εταιρικών ομολόγων που έχουν αποκτηθεί. Για τον υπολογισμό των ετήσιων ρυθμών μεταβολής εξουδετερώνεται η επίδραση τυχόν διαγραφών δανείων, σφαιλιτών τξίνιγγισης δανείων, συνάλληματικών διαφορών που προκύπτουν από την απομύηση σε ευρώ των δανείων σε ξένο νόμισμα.

2 Μέσος όρος τριμήνου, οι οποίοι προκύπτουν από τους "μέσους ετήσιους ρυθμούς" για κάθε μήνα και όχι από τους ρυθμούς στο τέλος του μηνός. Ο "μέσος ετήσιος ρυθμός" για κάθε μήνα υπολογίζεται ως ο μέσος όρος του ρυθμού στο τέλος του μηνός αναφοράς και στο τέλος του μηνός αναφοράς (βλ. τις "Τεχνικές σημειώσεις" στο τμήμα "Στατιστικά στοιχεία για τη ζωή του ευρώ" του Μηνιαίου Δελτίου της ΕΚΤ). Κατόπιν λαμβάνεται ο μέσος όρος ανά ημερολογιακό τρίμηνο των "μέσων ετήσιων ρυθμών" για τους μήνες που απαρτίζουν το δεδομένο τρίμηνο.

3 Ετήσιος ρυθμός μεταβολής στο τέλος του μηνός.

4 Η κατάταξη των κλάδων γίνεται σύμφωνα με το ποσοστό συμμετοχής κάθε κλάδου στη συνολική χρηματοδότηση, με εξαίρεση την κατηγορία "λοιποί κλάδοι".

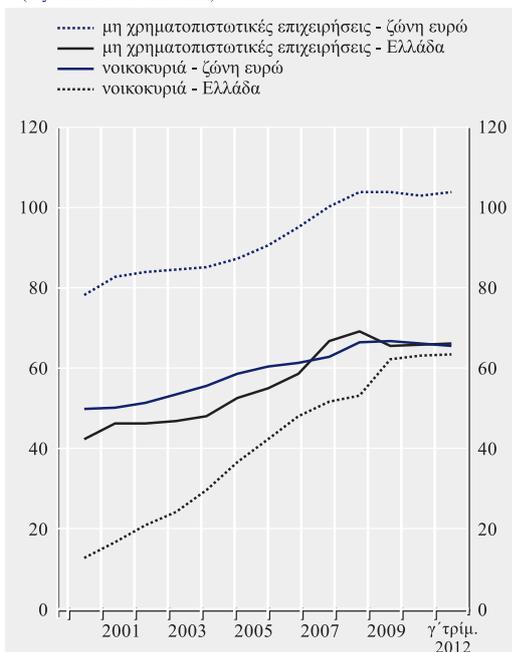
5 Από τον Ιούνιο του 2010 τα δάνεια προς ελεγχόμενες επαγγελματίες, αγρότες και ατομικές επιχειρήσεις αποτελούν χωριστή κατηγορία και δεν συμπεριλαμβάνονται πλέον στα δάνεια προς επιχειρήσεις.

6 Περιλαμβάνει τους κλάδους της μεταποίησης και των ορυχείων-μεταλλείων-λατομείων.

7 Περιλαμβάνονται τα προσωπικά δάνεια και τα δάνεια έναντι διαολογιατικών.

Διάγραμμα X.8 Χρέος των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων¹ και των νοικοκυριών² στην Ελλάδα και στη ζώνη του ευρώ (2000-γ' τρίμ. 2012)³

(ως ποσοστό % του ΑΕΠ)

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος και ΕΚΤ για τα υπόλοιπα του χρέους, Eurostat και ΕΛΣΤΑΤ για το ΑΕΠ. Για το ΑΕΠ του 2012, άθροισμα τεσσάρων τριμήνων μέχρι το γ' τρίμηνο του 2012.

1 Το χρέος των επιχειρήσεων περιλαμβάνει τα δάνεια, τα εκδοθέντα χρεόγραφα και τα αποθεματικά ταμείων συντάξεων των επιχειρήσεων.

2 Το χρέος των νοικοκυριών περιλαμβάνει τα υπόλοιπα των δανείων και των τιτλοποιημένων δανείων τους. Τα στοιχεία του χρέους βασίζονται στους χρηματοπιστωτικούς λογαριασμούς των νοικοκυριών, οι οποίοι καταγράφουν το σύνολο των χρηματοοικονομικών υποχρεώσεων και απαιτήσεών τους.

3 Μετά τον Ιούνιο του 2010 η χρηματοδότηση των ελεύθερων επαγγελματιών περιλαμβάνεται πλέον στα νοικοκυριά και όχι στις επιχειρήσεις του μη χρηματοπιστωτικού τομέα. Η αλλαγή αυτή αυξάνει το υπόλοιπο του χρέους των νοικοκυριών και μειώνει το υπόλοιπο του χρέους των επιχειρήσεων του μη χρηματοπιστωτικού τομέα σε σύγκριση με το Δεκέμβριο του 2009.

όμως την περίοδο Απριλίου-Νοεμβρίου περιοριζόταν διαρκώς, ενώ το Δεκέμβριο δεν μεταβλήθηκε (Δεκέμβριος 2012: -5,1%, Δεκέμβριος 2011: -6,4%).

• Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της Έρευνας για τις Τραπεζικές Χορηγήσεις,¹⁴ τα πιστοδοτικά κριτήρια των ελληνικών τραπεζών ήταν αυστηρότερα το δ' τρίμηνο του 2012 από ό,τι το τελευταίο τρίμηνο του 2011. Όμως η έκταση της ανά τρίμηνο αυστηροποίησης των πιστοδοτικών κριτηρίων εν γένει περιορίστηκε στη

διάρκεια του 2012. Οι τράπεζες ανέφεραν υποχώρηση της ζήτησης δανείων από τα νοικοκυριά καθ' όλο το 2012 και της ζήτησης δανείων από τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις τα τρία τελευταία τρίμηνα του 2012. Η ανά τρίμηνο υποχώρηση της ζήτησης δανείων κατά το 2012 εκτιμάται από τις τράπεζες ως εν γένει λιγότερο έντονη από ό,τι το τελευταίο τρίμηνο του 2011.

• Ο λόγος του υπολοίπου του χρέους του μη χρηματοπιστωτικού ιδιωτικού τομέα (δηλ. των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων και των νοικοκυριών¹⁵) προς το ονομαστικό ΑΕΠ, σύμφωνα με τα στοιχεία των χρηματοπιστωτικών λογαριασμών που δημοσιεύει η Τράπεζα της Ελλάδος,¹⁶ το γ' τρίμηνο του 2012 παρουσιάζεται οριακά αυξημένος έναντι του δ' τριμήνου 2011. Ειδικότερα, ο λόγος αυτός ανήλθε για τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις σε 66,0% το γ' τρίμηνο του 2012¹⁷ έναντι 65,9% το δ' τρίμηνο του 2011 και για τα νοικοκυριά σε 63,3% έναντι 63,2% το τελευταίο τρίμηνο του 2011 (βλ. Διάγραμμα X.8).

4.Α Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΠΙΣΤΩΤΙΚΗΣ ΕΠΕΚΤΑΣΗΣ ΙΔΙΩΣ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ, ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΤΗΝ ΕΠΗΡΕΑΣΑΝ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Εδώ και πολλούς μήνες, οι μηνιαίες καθαρές ροές χρηματοδότησης από τα πιστωτικά ιδρύματα προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις, τους ελεύθερους επαγγελματίες, τους

¹⁴ Η Έρευνα για τις Τραπεζικές Χορηγήσεις διεξάγεται από την Τράπεζα της Ελλάδος σε τριμηνιαία βάση, στο πλαίσιο ευρύτερης έρευνας του Ευρωσυστήματος.

¹⁵ Μετά τον Ιούνιο του 2010, τα χρηματοπιστωτικά στοιχεία των ελεύθερων επαγγελματιών περιλαμβάνονται πλέον στα νοικοκυριά και όχι στις επιχειρήσεις του μη χρηματοπιστωτικού τομέα.

¹⁶ Σύμφωνα με τα στοιχεία των χρηματοπιστωτικών λογαριασμών (Τράπεζα της Ελλάδος, βλ. <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/accounts.aspx>), η χρηματοδότηση των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων περιλαμβάνει εκτός της χρηματοδότησης από τράπεζες του εσωτερικού, δάνεια από λοιπά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (όπως ασφαλιστικές εταιρίες, εταιρίες χρηματοδοτικής μίσθωσης κ.λπ.), από τη γενική κυβέρνηση και από τράπεζες του εξωτερικού, καθώς και τα εκδοθέντα εταιρικά ομόλογα. Στην περίπτωση των νοικοκυριών, η χρηματοδότηση με βάση τα στοιχεία των χρηματοπιστωτικών λογαριασμών περιλαμβάνει, πέραν της τραπεζικής χρηματοδότησης από το εσωτερικό, δάνεια από λοιπά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, από τη γενική κυβέρνηση και από τράπεζες του εξωτερικού.

¹⁷ Τελευταία διαθέσιμα στοιχεία από τους χρηματοπιστωτικούς λογαριασμούς για το χρέος των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων και των νοικοκυριών.

αγρότες και τις ατομικές επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά είναι ως επί το πλείστον αρνητικές. Αφού επιβραδύνθηκαν επί σειρά ετών, οι αντίστοιχοι ετήσιοι ρυθμοί μεταβολής έγιναν εδώ και πολλούς μήνες επίσης αρνητικοί. Πρόσφατα, βεβαίως, οι ετήσιοι ρυθμοί μείωσης των εν λόγω πιστωτικών μεγεθών σταμάτησαν να εντείνονται και είτε σταθεροποιήθηκαν είτε περιορίστηκαν.

Η πιστωτική συστολή αντανάκλα ταυτόχρονο περιορισμό της ζήτησης και της προσφοράς τραπεζικών δανείων. Σε περιορισμό της ζήτησης τραπεζικών δανείων συνετέλεσαν: (α) η υποχώρηση του ΑΕΠ, (β) η αβεβαιότητα, η οποία αποθαρρύνει την επενδυτική δραστηριότητα ή ακόμη και την τρέχουσα παραγωγή, (γ) η ανοδική πορεία των επιτοκίων τραπεζικού δανεισμού σε ονομαστικούς και πραγματικούς όρους για μεγάλο μέρος της περιόδου από τα τέλη του 2009. Η ζήτηση στεγαστικών δανείων ειδικότερα επηρεάστηκε αρνητικά λόγω της καθοδικής πορείας (1) του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών, (2) των τιμών των ακινήτων και (3) των ενοικίων τα τελευταία έτη, καθώς και λόγω (4) της αύξησης των φορολογικών επιβαρύνσεων επί των κατοικιών.

Οι παράγοντες οι οποίοι προκάλεσαν τον περιορισμό της προσφοράς τραπεζικών δανείων περιλαμβάνουν:

(α) Τις πιέσεις επί της ρευστότητας του τραπεζικού συστήματος, λόγω αφενός της αδυναμίας πρόσβασης των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων στις διεθνείς αγορές χρήματος και ομολόγων και αφετέρου της συνεχούς μέχρι και τον Ιούνιο του 2012 απόσυρσης καταθέσεων λιανικής που χαρακτήρισαν την κρίση. Επιπρόσθετα, οι δυνατότητες των πιστωτικών ιδρυμάτων να αντλήσουν ρευστότητα μέσω των πράξεων του Ευρωσυστήματος περιορίστηκαν ως συνέπεια της μείωσης της αξίας των εξασφαλίσεων στην κατοχή τους που ήταν αποδεκτές στις πράξεις του Ευρωσυστήματος. Για παράδειγμα, κατά καιρούς, οι τίτλοι του Ελληνικού Δημοσίου και τα τραπεζικά ομό-

λογα τα οποία καλύπτονται από εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου εξαιρέθηκαν από τις αποδεκτές εξασφαλίσεις. Εναλλακτικά, τα πιστωτικά ιδρύματα ήταν δυνατόν να αντλήσουν έκτακτη χρηματοδότηση από την Τράπεζα της Ελλάδος, πράγμα που είχε όμως ως αποτέλεσμα αύξηση του κόστους αναχρηματοδότησής τους από την κεντρική τράπεζα.¹⁸

(β) Τις πιέσεις επί της κεφαλαιακής βάσης των πιστωτικών ιδρυμάτων, λόγω των επισφαλειών και της αναδιάρθρωσης του δημόσιου χρέους. Από την άλλη πλευρά, αυτές κατ' ουσίαν εξουδετερώθηκαν, στο μεγαλύτερο τους μέρος πλέον, με την αναπλήρωση των κεφαλαίων των πιστωτικών ιδρυμάτων συστημικής σημασίας από το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, ενώ αναμένεται τους επόμενους μήνες και η εισφορά κεφαλαίων από ιδιώτες μετόχους.

(γ) Τη σημαντική αύξηση του πιστωτικού κινδύνου και στον ιδιωτικό τομέα της ελληνικής οικονομίας (όπως εξάλλου στοιχειοθετείται από την αύξηση των δανείων σε καθυστέρηση), κυρίως λόγω της βαθιάς οικονομικής ύφεσης αλλά και της δημοσιονομικής κρίσης.

(δ) Τη διάχυτη αβεβαιότητα που δημιουργούσε για μεγάλο μέρος της περιόδου από το 2010 το ενδεχόμενο απομάκρυνσης της χώρας από τη ζώνη του ευρώ.

Η παροχή εξωτερικής¹⁹ χρηματοδότησης στις επιχειρήσεις διευκολύνει την πραγματοποίηση επενδύσεων πάγιου κεφαλαίου. Σε πολλές περιπτώσεις τα τραπεζικά δάνεια είναι η μόνη διαθέσιμη, ή εν πάση περιπτώσει η πιο ελκυστική, μορφή εξωτερικής χρηματοδότησης. Αυτό ισχύει κατά μείζονα λόγο για τη χρηματοδότηση των δαπανών των νοικο-

¹⁸ Ο εμπλουτισμός των χαρτοφυλακίων των εγχώριων πιστωτικών ιδρυμάτων με ομόλογα του EFSF (βλ. υποσημείωση 36) άσκησε επίδραση προς την κατεύθυνση του περιορισμού του κόστους αναχρηματοδότησης και των γενικότερων δυσκολιών στην πρόσβαση των πιστωτικών ιδρυμάτων σε χρηματοδότηση από την κεντρική τράπεζα.

¹⁹ Δηλ. η παροχή πόρων πρόσθετων από αυτούς που αντιπροσωπεύουν τα μη διανεμηθέντα κέρδη ή άλλης μορφής ίδια κεφάλαια των επιχειρήσεων.

κυριών για απόκτηση κατοικίας ή ακόμη και διαρκών καταναλωτικών αγαθών. Εξάλλου, οι τραπεζικές πιστώσεις για τη χρηματοδότηση του κεφαλαίου κίνησης αποτελούν πολλές φορές στοιχείο απαραίτητο για τη διεξαγωγή της παραγωγικής διαδικασίας.²⁰ Συνεπώς, έλλειμμα της προσφοράς τραπεζικών πιστώσεων σε σχέση με τη ζήτηση πιστώσεων είναι ικανό να προκαλέσει περιορισμό τόσο της τρέχουσας παραγωγής (δηλ. της συνολικής προσφοράς προϊόντων) όσο και της συνολικής ζήτησης προϊόντων.

Όσον αφορά τις επιχειρήσεις στην Ελλάδα, υπάρχουν ενδείξεις ότι, τουλάχιστον για μεγάλα διαστήματα κατά την περίοδο από την κλιμάκωση της κρίσης στα τέλη του 2009, η προσφορά τραπεζικών πιστώσεων υπολειπόταν της ζήτησης. Είναι εύλογο το ίδιο να ίσχυε και για τα νοικοκυριά. Πολλές έρευνες έχουν διαπιστώσει ότι οι επιχειρήσεις δεν κατόρθωναν να αντλήσουν όσα τραπεζικά δάνεια είχαν ανάγκη (βλ. Διάγραμμα X.9). Για παράδειγμα, στην πιο πρόσφατη Έρευνα του Ευρωσυστήματος και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις δυνατότητες πρόσβασης των επιχειρήσεων μικρού και μεσαίου μεγέθους στις πηγές χρηματοδότησης διαπιστώθηκε ότι κατά το εξάμηνο Απριλίου-Σεπτεμβρίου 2012 στην Ελλάδα, συγκριτικά με τα άλλα κράτη-μέλη της ζώνης του ευρώ, το ποσοστό των αιτήσεων τραπεζικών δανείων που απορρίφθηκαν ήταν το υψηλότερο, ενώ το ποσοστό των αιτήσεων που ικανοποιήθηκαν πλήρως από τις τράπεζες ήταν από τα χαμηλότερα (πρβλ. Διάγραμμα X.10).²¹ Την ίδια εικόνα έδωσαν και όλες οι προηγούμενες αντίστοιχες Έρευνες μετά την Έρευνα για το α' εξάμηνο του 2009 (η Έρευνα διεξάγεται δύο φορές το χρόνο από το 2009 και εξής).

Σημειώνεται εξάλλου ότι το ποσοστό απόρριψης των αιτήσεων δανεισμού των ελληνικών επιχειρήσεων μικρού και μεσαίου μεγέθους που καταγράφονταν στο πλαίσιο της εν λόγω Έρευνας παρουσίασε ανοδική τάση την τελευταία τριετία (2010-2012), ενώ το ποσοστό των αιτήσεων δανείων που ικανο-

ποιούνται καθ' ολοκληρίαν (βλ. Διάγραμμα X.10), όπως επίσης με κάποιες διακυμάνσεις και το ποσοστό των αιτήσεων που ικανοποιούνται μερικώς, μειώθηκαν απότομα μετά το β' εξάμηνο του 2009. Άλλα ενδιαφέροντα ευρήματα της Έρευνας είναι τα εξής:

(α) Περίπου 50% των επιχειρήσεων μικρού και μεσαίου μεγέθους στην Ελλάδα θεωρούν ότι οι τράπεζες ήταν ακόμη λιγότερο διατεθειμένες να χορηγήσουν πιστώσεις κατά το επισκοπούμενο εξάμηνο από ό,τι προηγουμένως.

(β) Οι προσδοκίες των επιχειρήσεων όσον αφορά τις δυνατότητες λήψης τραπεζικού δανείου μελλοντικά, δηλ. εντός του εξαμήνου Οκτωβρίου 2012-Μαρτίου 2013 είναι οι πλέον απαισιόδοξες στη ζώνη του ευρώ.

(γ) Γενικότερα, τα τελευταία δύο χρόνια πληθαίνουν οι επιχειρήσεις οι οποίες δεν υποβάλλουν καν αίτηση για δανειοδότηση, καθώς θεωρούν ότι δεν υπάρχει ελπίδα η αίτησή τους να εγκριθεί από την τράπεζα.

(δ) Πολύ υψηλότερο ποσοστό των ελληνικών επιχειρήσεων σε σύγκριση με τα άλλα κράτη-μέλη αναφέρουν την έλλειψη χρηματοδοτικών πόρων, συμπεριλαμβανομένων αυτών που εξασφαλίζονται μέσω των εμπορικών πιστώσεων, ως το πλέον πιεστικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν (βλ. Διαγράμματα X.9 και X.11). Μάλιστα, το ποσοστό αυτό αυξήθηκε προοδευτικά μεταξύ του εξαμήνου Σεπτεμβρίου 2010-Φεβρουαρίου 2011 και του εξαμήνου Οκτωβρίου 2011-Μαρτίου 2012, ωστόσο υποχώρησε το εξάμηνο Απριλίου-Σεπτεμβρίου 2012. Εναλλακτικές επιλογές για τον προσδιορισμό του πιο πιεστικού προβλήματος ήταν η εξεύρεση πελατών, το υψηλό κόστος των εισροών, η ένταση του ανταγωνισμού κ.ά.

²⁰ Κομβική σημασία για τη ρευστότητα της οικονομίας έχει και το πλέγμα των εμπορικών πιστώσεων μεταξύ των επιχειρήσεων. Στις έρευνες επιχειρήσεων μικρού και μεσαίου μεγέθους που αναφέρονται παρακάτω διαπιστώνεται σημαντική περιστολή των εμπορικών πιστώσεων στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της κρίσης (βλ. Διάγραμμα X.9).

²¹ Ακόμη χαμηλότερο ήταν το ποσοστό αυτό στην Ιρλανδία και την Ολλανδία.

Διάγραμμα Χ.9 Διαθεσιμότητα εξωτερικής χρηματοδότησης στις επιχειρήσεις μικρού και μεσαίου μεγέθους¹

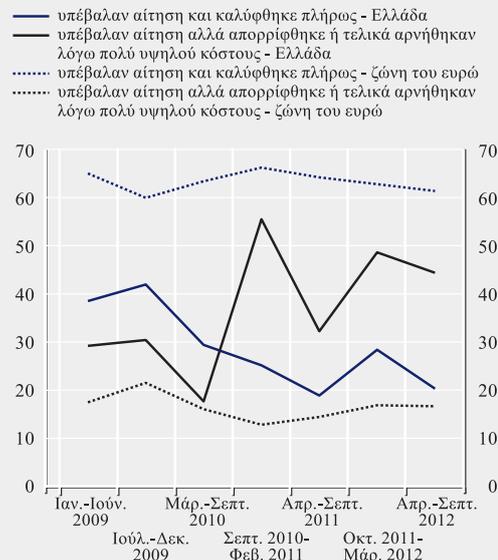
(καθαρό ποσοστό επιχειρήσεων %)

1 Το καθαρό ποσοστό που αναπαριστάται στον κάθετο άξονα προκύπτει ως το άθροισμα μεταξύ του ποσοστού των επιχειρήσεων που απάντησαν ότι η διαθεσιμότητα της συγκεκριμένης μορφής χρηματοδότησης είτε αυξήθηκε είτε παρέμεινε αμετάβλητη μείον το ποσοστό των επιχειρήσεων που απάντησαν ότι η διαθεσιμότητα της συγκεκριμένης μορφής χρηματοδότησης περιορίστηκε.
2 Για τις δύο πρώτες Έρευνες (2009) τα στοιχεία για την τραπεζική χρηματοδότηση αφορούν τη διαθεσιμότητα μόνο τραπεζικών δανείων.

Διάγραμμα Χ.10 Έκβαση των αιτήσεων των επιχειρήσεων μικρού και μεσαίου μεγέθους για τραπεζική χρηματοδότηση¹

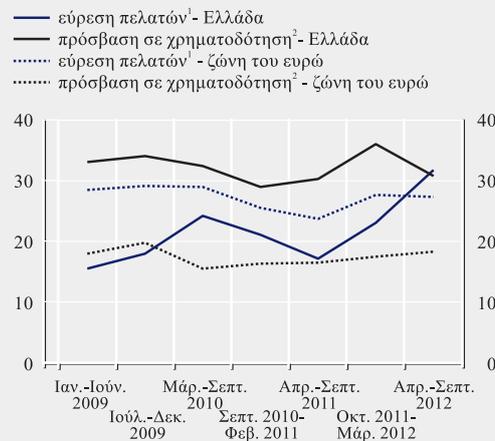
(% επιχειρήσεων που απάντησαν)

1 Τραπεζικό δάνειο, πιστωτικές γραμμές και υπεραναλήψεις από τρεχούμενους λογαριασμούς ή μέσω χρήσης πιστωτικών καρτών. Για τις δύο πρώτες Έρευνες (2009) τα στοιχεία αφορούν την έκβαση αιτήσεων μόνο για τραπεζικά δάνεια.

Διάγραμμα Χ.11 Το πιο πιστικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει μία επιχείρηση μικρού και μεσαίου μεγέθους

(% επιχειρήσεων που απάντησαν)

1 Ποσοστό επιχειρήσεων που απαντούν στο συγκεκριμένο ερώτημα και θεωρούν ως πιο πιστικό πρόβλημα την εύρεση πελατών.
2 Ποσοστό επιχειρήσεων που απαντούν στο συγκεκριμένο ερώτημα και θεωρούν ως πιο πιστικό πρόβλημα την πρόσβαση σε χρηματοδότηση.

Διάγραμμα Χ.12 Μη επιτοκιακοί όροι τραπεζικής χρηματοδότησης για επιχειρήσεις μικρού και μεσαίου μεγέθους στην Ελλάδα

(καθαρό ποσοστό επιχειρήσεων %)

1 Το καθαρό ποσοστό που αναπαριστάται στον κάθετο άξονα προκύπτει ως η διαφορά μεταξύ του ποσοστού των επιχειρήσεων που απάντησαν ότι το ύψος του προσφερόμενου δανείου/πιστωτικής γραμμής μειώθηκε και του ποσοστού των επιχειρήσεων που απάντησαν είτε ότι παρέμεινε αμετάβλητο είτε ότι αυξήθηκε.
2 Το καθαρό ποσοστό που αναπαριστάται στον κάθετο άξονα προκύπτει ως η διαφορά μεταξύ του ποσοστού των επιχειρήσεων που απάντησαν ότι η αυστηρότητα των ζητούμενων εγγυήσεων αυξήθηκε και του ποσοστού των επιχειρήσεων που απάντησαν είτε ότι παρέμεινε αμετάβλητη είτε ότι περιορίστηκε.

Πηγή: EC/ECB, Survey on the access to finance of SMEs (SAFE).

Σημειώσεις: (α) Από την τέταρτη επανάληψη της Έρευνας (Σεπτ. 2010-Φεβρ. 2011) και μετά, το δείγμα των ελληνικών επιχειρήσεων διευρύνθηκε σημαντικά και για το λόγο αυτό τα αποτελέσματα των τριών πρώτων διεξαγωγών της Έρευνας για την Ελλάδα δεν είναι απολύτως συγκρίσιμα με αυτά των υπόλοιπων. (β) Από τα παραπάνω εικονιζόμενα ποσοστά έχουν εξαιρεθεί οι επιχειρήσεις που απάντησαν ότι "δεν γνωρίζουν".

Εξάλλου, το γεγονός ότι επί μακρό χρονικό διάστημα στη διάρκεια της κρίσης παρατηρήθηκε αύξηση των δανειακών επιτοκίων σε ονομαστικούς και πραγματικούς όρους²² παράλληλα με τον περιορισμό της τραπεζικής χρηματοδότησης προς την πραγματική οικονομία (σε ονομαστικούς και πραγματικούς όρους) υποδηλώνει ότι σημειώθηκε υποχώρηση της προσφοράς τραπεζικών δανείων. Επίσης, μεταξύ των άλλων ευρημάτων της Έρευνας που προαναφέρθηκε, η προοδευτική αυστηροποίηση, επί σειρά ετών, των μη επιτοκιακών όρων δανεισμού, όπως π.χ. των απαιτήσεων των τραπεζών για κάλυψη των δανείων με εξασφαλίσεις εκ μέρους των δανειοληπτών (βλ. Διάγραμμα X.12), αποτελεί χαρακτηριστική ένδειξη περιστολής της προσφοράς τραπεζικών δανείων. Η αυστηροποίηση των μη επιτοκιακών όρων δανεισμού επιβεβαιώνεται –όσον αφορά τα δάνεια τόσο προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις όσο και προς τα νοικοκυριά – και από την τριμηνιαία Έρευνα του Ευρωσυστήματος για τις Τραπεζικές Χορηγήσεις.

Ο περιορισμός της τραπεζικής χρηματοδότησης στη διάρκεια της περιόδου της κρίσης δεν ήταν ομοιόμορφος μεταξύ των επιμέρους κλάδων οικονομικής δραστηριότητας. Μεταξύ Σεπτεμβρίου 2009²³ και Δεκεμβρίου 2012, μείωση της τραπεζικής χρηματοδότησης²⁴ καταγράφηκε στους κλάδους των μεταφορών εκτός ναυτιλίας (-22,5%), των ορυχείων-λατομείων (-22,0%),²⁵ του εμπορίου (-13,8%), των κατασκευών (-5,5%), της μεταποίησης (-5,0%),²⁶ της βιομηχανίας (-4,9%)²⁷ και της γεωργίας (-4,7%). Αντίθετα, αύξηση της χρηματοδότησης παρατηρήθηκε στους κλάδους του ηλεκτρισμού-φωταερίου-ύδρευσης (52,5%), του τουρισμού (4,3%) και της ναυτιλίας (2,3%).

Δύο από τους τρεις κλάδους οικονομικής δραστηριότητας προς τους οποίους σημειώθηκε αύξηση της τραπεζικής χρηματοδότησης, εν μέσω της γενικευμένης πιστωτικής συστολής, είναι προδήλως εξωστρεφείς (τουρισμός, ναυτιλία). Αλλά υπάρχουν ενδείξεις ότι εξωστρεφείς είναι και ορισμένοι από τους κλάδους προς τους οποίους η τραπεζική

χρηματοδότηση υποχώρησε σημαντικά (π.χ. τα ορυχεία-λατομεία και η μεταποίηση).²⁸ Από την άλλη πλευρά, το εμπόριο, η τραπεζική χρηματοδότηση προς το οποίο εμφάνισε σημαντική υποχώρηση, δεν συνδέεται με σημαντική εξαγωγική (αλλά μάλλον με εισαγωγική) δραστηριότητα, ιδίως στο μέτρο που αφορά λιανικές πωλήσεις. Κατά συνέπεια, η πιστωτική συστολή, η οποία πιθανότατα δεν είναι απλώς αποτέλεσμα της οικονομικής επιβράδυνσης αλλά συμβάλλει αφ' εαυτής στην υποχώρηση της παραγωγής και των επενδύσεων, δεν φαίνεται να πλήττει δυσανάλογα περισσότερο κλάδους της οικονομικής δραστηριότητας οι οποίοι διακρίνονται από σχετικά υψηλό βαθμό εξωστρέφειας.²⁹

²² Η εξέλιξη αυτή βεβαίως σχετίζεται και με την ενσωμάτωση αυξημένου ασφαλιστικού κινδύνου στα επιτόκια τραπεζικού δανεισμού, σε αντιδιαστολή με τον περιορισμό της προσφοράς δανείων από άλλες αιτίες.

²³ Μήνα μετά από τον οποίο ξεκίνησε η διεύρυνση της διαφοράς αποδόσεων μεταξύ ελληνικών και γερμανικών κρατικών ομολόγων, καθώς οι αγορές, υπό το φως των νέων δημοσιονομικών στοιχείων και στο πλαίσιο της υπερβολικής αποστροφής προς τον κίνδυνο που επικράτησε μετά την κατάρρευση της τράπεζας Lehman Brothers, επαναξιολόγησαν τη σοβαρότητα των ανισορροπιών που επί δεκαετίες συσσωρεύονταν στην ελληνική οικονομία.

²⁴ Δεν λογίζεται ως μείωση της χρηματοδότησης η υποχώρηση του υπολοίπου των απαιτήσεων των τραπεζών σε συνάλλαγμα λόγω συναλλαγματικών διακυμάνσεων ή η υποχώρηση του υπολοίπου των δανειακών τους απαιτήσεων λόγω διαγραφών δανείων ή η υποχώρηση της αξίας του χαρτοφυλακίου τίτλων τους λόγω πτώσης της τιμής των ομολογίων κ.λπ.

²⁵ Τα διαθέσιμα στοιχεία γι' αυτό τον κλάδο επιτρέπουν σύγκριση μεταξύ Ιουνίου 2010 και Δεκεμβρίου 2012.

²⁶ Βλ. προηγούμενη υποσημείωση.

²⁷ Ο κλάδος αυτός απαρτίζεται από τη μεταποίηση και τα ορυχεία-λατομεία. Για το σύνολο του κλάδου είναι δυνατόν να υπολογιστεί και έτσι αναφέρεται παραπάνω η ποσοστιαία μείωση της χρηματοδότησης μεταξύ Σεπτεμβρίου 2009 και Δεκεμβρίου 2012.

²⁸ Δεν είναι δυνατόν να διερευνηθεί, δεδομένων των διαθέσιμων στοιχείων, πώς εξελίχθηκε η χρηματοδότηση επιμέρους κλάδων της μεταποίησης και αν υπήρξε διαφοροποίηση στη χρηματοδότηση μεταξύ των περισσότερο και των λιγότερο εξωστρεφών.

²⁹ Ο Πανελλήνιος Σύνδεσμος Εξαγωγέων (ΠΣΕ) ανακοίνωσε πρόσφατα (δελτίο τύπου 16.10.2012) ότι περί τα 2/5 των εξαγωγικών επιχειρήσεων σε στρωματοποιημένο δείγμα το οποίο παρακολούθει παρουσίασαν έντονα “προβλήματα ρευστότητας” και συνάντησαν δυσκολίες πρόσβασης σε νέες γραμμές χρηματοδότησης κατά το 2012 (το αντίστοιχο μερίδιο των εξαγωγικών επιχειρήσεων το 2011 ήταν 1/4). Στο δελτίο τύπου του Πανελληνίου Συνδέσμου Εξαγωγέων αναφέρεται επίσης εύρημα προηγούμενης έρευνάς του σε συνεργασία με το Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (2011) ότι η συντριπτική πλειοψηφία των εξαγωγέων δηλώνει ως “ικανή συνθήκη βιωσιμότητας και επέκτασης των εξαγωγικών τους δραστηριοτήτων την πρόσβαση σε κεφάλαιο κίνησης ύψους 500.000 έως 1 εκατ. ευρώ” ιδιαίτερα προκειμένου να προχρηματοδοτούνται οι εξαγωγές (αγορά πρώτων υλών, κάλυψη κόστους συσκευασίας και μεταφοράς των προϊόντων κ.λπ.). Πάντως, σύμφωνα με την Έρευνα Συγκυρίας της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος για τις επιχειρήσεις μικρού και μεσαίου μεγέθους, η οποία δημοσιεύθηκε στις 26.7.2012, τα “προβλήματα ρευστότητας” ήταν εντονότερα για τις μη εξαγωγικές παρά για τις εξαγωγικές επιχειρήσεις σε κάθε έναν από τους κλάδους που διακρίνονται στην έρευνα αυτή (βιομηχανία, υπηρεσίες, εμπόριο και κατασκευές).

Δεν πρέπει να παραβλέπεται ότι η παροχή δανειακών κεφαλαίων στις ελληνικές επιχειρήσεις ενισχύεται και μέσω της λειτουργίας χρηματοδοτικών μηχανισμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για παράδειγμα, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ), καλυπόμενη μερικώς από εγγυήσεις του Ελληνικού Δημοσίου ή δεσμευμένα κονδύλια του ΕΣΠΑ, έχει αναλάβει την υποχρέωση να διοχετεύει κεφάλαια (πολλαπλάσια της κάλυψης που της προσφέρεται) προς τις ελληνικές τράπεζες – αυτές με τη σειρά τους τα κατευθύνουν υπό τη μορφή δανείων προς επιχειρήσεις μικρού και μεσαίου μεγέθους. Η ΕΤΕπ θα συμβάλει και στη δημιουργία Ταμείου Επιμερισμού Κινδύνων για τη χρηματοδότηση έργων υποδομής και παραγωγικών επενδύσεων (όπως π.χ. της κατασκευής των αυτοκινητοδρόμων) και πόροι του ΕΣΠΑ θα δεσμεύονται ως εγγύηση υπέρ της ΕΤΕπ, η οποία θα συνεισφέρει πολλαπλάσια των εγγυήσεων κεφάλαια.

Δεδομένης της απαίτησης των ξένων προμηθευτών για προκαταβολική πληρωμή εκ μέρους των ελληνικών επιχειρήσεων και των περιορισμένων δυνατοτήτων των ελληνικών τραπεζών να χρηματοδοτήσουν αυτές τις πληρωμές, στο άμεσο μέλλον πρόκειται να τεθεί σε λειτουργία νέος μηχανισμός, στο πλαίσιο του οποίου το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων (οργανισμός θυγατρικός της ΕΤΕπ) θα χορηγεί βραχυπρόθεσμες πιστώσεις προς τις ελληνικές επιχειρήσεις μικρού και μεσαίου μεγέθους προκειμένου να χρηματοδοτούν την προμήθεια πρώτων υλών από το εξωτερικό.

Τέλος, εξακολουθεί η λειτουργία του ΕΤΕΑΝ (Εθνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης), το οποίο καλύπτει με εγγυήσεις ορισμένους τύπους δανείων από τις εγχώριες τράπεζες προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις. Επίσης διαθέτει κεφάλαια (προερχόμενα σχεδόν αποκλειστικά από το ΕΣΠΑ) για τη συγχρηματοδότηση, μαζί με πολλαπλάσια κεφάλαια από τις τράπεζες, κυρίως επιχειρηματικών επενδύσεων.

5 Η ΑΓΟΡΑ ΟΜΟΛΟΓΩΝ

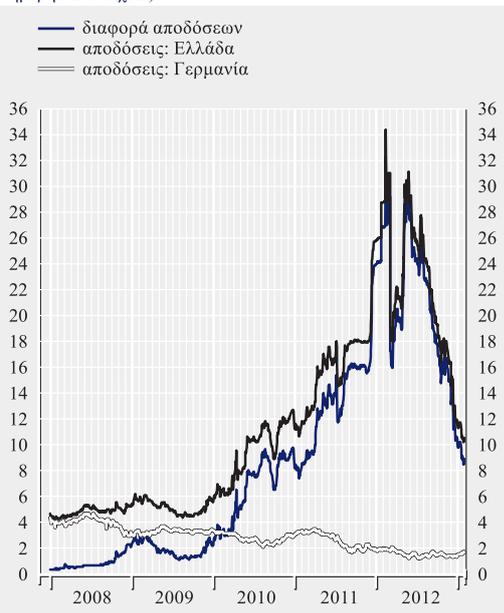
• Κύριο χαρακτηριστικό των εξελίξεων στην αγορά ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου, κατά το έτος 2012, ήταν το μεγάλο εύρος διακυμάνσεων των αποδόσεων των ομολόγων, ενδεικτικό της οξυμένης αβεβαιότητας σχετικά με την έκβαση της κρίσης. Ο συντελεστής ταυτόχρονης συσχέτισης μεταξύ των εξελίξεων στα δημοσιονομικά μεγέθη (π.χ. έλλειμμα γενικής κυβέρνησης) και των αποδόσεων των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου ήταν αρνητικός, ιδιαίτερα κατά το β' τρίμηνο του 2012, γεγονός το οποίο αναδεικνύει τη σημασία της ανησυχίας για τις ενδεχόμενες μελλοντικές μακροοικονομικές εξελίξεις, τις προοπτικές για την παραμονή της χώρας στη ζώνη του ευρώ κ.λπ. ως προσδιοριστικού παράγοντα των κινήσεων των αποδόσεων των ελληνικών ομολόγων. Οι ανησυχίες αυτές όμως δεν επιβεβαιώθηκαν. Ως εκ τούτου, κατά το τελευταίο εξάμηνο του έτους οι αποδόσεις των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου κατέγραψαν σημαντική αποκλιμάκωση (βλ. Διάγραμμα Χ.13), γεγονός το οποίο ερμηνεύεται, σε μεγάλο βαθμό, ως βελτίωση της επενδυτικής εμπιστοσύνης,³⁰ μετά το σχηματισμό κυβέρνησης συνεργασίας στα τέλη Ιουνίου του 2012, την ευνοϊκότερη αντιμετώπιση της χώρας από τη διεθνή κοινότητα και την εφαρμογή ποικίλων μέτρων οικονομικής πολιτικής.

• Συγκεκριμένα, παρατηρήθηκε μεγάλη αύξηση των αποδόσεων των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου στο διάστημα Μαρτίου-Ιουνίου 2012. Ενδεικτικά, η απόδοση των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου κατά προσέγγιση δεκαετούς διάρκειας από 19,0% στις 12.3.2012 έφθασε το 31,1% στις 31.5.2012. Κατά

³⁰ Ενδεικτική είναι η απόφαση της ΕΚΤ να αποδεχθεί εκ νέου τα ελληνικά ομόλογα ως ενέχυρο στις πράξεις νομοματικής πολιτικής και η αναβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδος, μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας επαναγοράς των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου, στις 17.12.2012. Ειδικότερα, ο οίκος πιστοληπτικής αξιολόγησης Standard and Poor's, στις 18.12.2012, αναβάθμισε κατά έξι βαθμίδες (notches) την αξιολόγηση του ελληνικού κρατικού χρέους σε Β- από SD (selective default). Σημαντικό είναι να σημειωθεί ότι αναμένεται περαιτέρω αναβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας, εφόσον το μεταρρυθμιστικό πλαίσιο πολιτικής για την ελληνική οικονομία εφαρμοστεί με συνέπεια (βλ. σχετική αναφορά στην έκθεση του οίκου Fitch για την πιστοληπτική αξιολόγηση της Ελλάδος, με τίτλο "Greece – full rating report", της 9.11.2012).

Διάγραμμα Χ.13 Αποδόσεις δεκαετών ομολόγων του Ελληνικού¹ και του Γερμανικού Δημοσίου (Ιανουάριος 2008-Ιανουάριος 2013)

(αποδόσεις σε ποσοστά %, διαφορά σε εκατοστιαίες μονάδες, ημερήσια στοιχεία)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

¹ Δεδομένου ότι η διαπραγμάτευση των ελληνικών κρατικών ομολόγων λαμβάνει χώρα σε διάφορες οργανωμένες αγορές (π.χ. ΗΔΑΤ, BrokerTec, MTS, ICAP, κ.ά.) αλλά και σε ηλεκτρονικές πλατφόρμες εξωχρηματιστηριακής διαπραγμάτευσης (π.χ. Reuters, Bloomberg), κατά καιρούς παρατηρούνται αποκλίσεις στις τιμές (και τις αντίστοιχες αποδόσεις) μεταξύ των διαφορετικών παρόχων πληροφοριών για τις τιμές στις οποίες διεξήχθησαν οι συναλλαγές επί των τίτλων αυτών. Οι αποκλίσεις αυτές έγιναν έντονες το δ' τρίμηνο του 2011 λόγω του σημαντικού περιορισμού του όγκου και της αξίας των τελικών πράξεων σε ελληνικά ομόλογα έκτοτε έχουν περιοριστεί χωρίς να εξαλειφθούν.

το τελευταίο εξάμηνο του 2012 και τον Ιανουάριο του 2013, παρατηρήθηκε μεγάλη υποχώρηση των αποδόσεων των ελληνικών ομολόγων (απόδοση ελληνικού δεκαετούς ομολόγου στις 31.12.2012: 11,9% και στις 31.1.2013: 10,6%). Κατά συνέπεια, μειώθηκε σημαντικά και η διαφορά απόδοσης μεταξύ ελληνικού και γερμανικού ομολόγου αναφοράς από τις 2.982 μ.β. στις 31.5.2012 στις 891 μ.β. στις 31.1.2013.

- Η συναλλακτική δραστηριότητα στη δευτερογενή αγορά τίτλων συρρικνώθηκε περαιτέρω το 2012. Η μέση ημερήσια αξία συναλλαγών στην ΗΔΑΤ διαμορφώθηκε το 2012 σε 2,8 εκατ. ευρώ (Ιανουάριος 2013: 4,6 εκατ. ευρώ) έναντι 20,6 εκατ. ευρώ το 2011, ενώ το

2012 η μέση ημερήσια αξία των αγοραπωλησιών στο Σύστημα Άυλων Τίτλων³¹ ανήλθε σε 410,5 εκατ. ευρώ το 2012 έναντι 712 εκατ. ευρώ το 2011 (Ιανουάριος 2013: 286,2 εκατ. ευρώ).

- Το Ελληνικό Δημόσιο συνέχισε το 2012 να εκδίδει τακτικά έντοκα γραμματία εξάμηνης, τρίμηνης και μηνιαίας διάρκειας, αντλώντας συνολικά περίπου 49 δισεκ. ευρώ έως το τέλος Δεκεμβρίου του 2012 σε ακαθάριστη βάση. Πρέπει να σημειωθεί ότι το Ελληνικό Δημόσιο το 2012 μετακύλισε τις εκδόσεις εντόκων γραμματίων προηγούμενων ετών, καθώς, σε καθαρή βάση, δεν υπήρξε σημαντική αύξηση του αντληθέντος ποσού. Το μέσο σταθμικό επιτόκιο των εκδόσεων που πραγματοποιήθηκαν κατά το 2012 υποχώρησε σε 4,35%, από 4,67% το 2011.

5.Α ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΑΣΚΗΣΗΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗΣ/ΕΠΑΝΑΓΟΡΑΣ (DEBT BUY-BACK) ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΟΜΟΛΟΓΩΝ ΜΕ ΤΙΤΛΟΥΣ ΤΟΥ ΕΦΣ

Στις 3.12.2012, κατ' εφαρμογή της απόφασης του Eurogroup της 26.11.2012, σχετικά με την περαιτέρω ελάφρυνση του δημόσιου χρέους της Ελλάδος, ο Οργανισμός Διαχείρισης Δημόσιου Χρέους (ΟΔΔΗΧ) εξέδωσε ανακοίνωση με την οποία οι κάτοχοι ορισμένων εκ των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου (ΟΕΔ) καλούνταν να υποβάλουν προσφορές προς ανταλλαγή/επαναγορά των ομολόγων αυτών από το Ελληνικό Δημόσιο. Οι επιλέξιμοι για τη συναλλαγή αυτή τίτλοι του Ελληνικού Δημοσίου είχαν προκύψει από την ανταλλαγή των παλαιών ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου, η οποία έλαβε χώρα το Μάρτιο και τον Απρίλιο του 2012. Η υποβολή προσφορών από τους κατόχους των ομολόγων για την ανταλλαγή/επαναγορά των τίτλων από το Ελληνικό Δημόσιο προβλεπόταν να ακολουθήσει τη διαδικασία της αντίστροφης "ολλανδικής δημοπρασίας" (Dutch

³¹ Οι συναλλαγές στο Σύστημα Άυλων Τίτλων (ΣΑΤ) περιλαμβάνουν, εκτός από τις πράξεις στην ΗΔΑΤ, τις αγοραπωλησίες τίτλων και τις συμφωνίες επαναγοράς στις άλλες ηλεκτρονικές πλατφόρμες διαπραγμάτευσης, καθώς και στην εξωχρηματιστηριακή αγορά (over-the-counter), δεδομένου ότι το ΣΑΤ λειτουργεί ως αποθετήριο για τους τίτλους του Ελληνικού Δημοσίου.

auction). Επισημαίνεται ότι στη διαδικασία της ολλανδικής δημοπρασίας ο πωλητής προσφέρει το χρεόγραφο ή το αγαθό, ενώ ταυτόχρονα ορίζει τις ζητούμενες τιμές. Η συναλλαγή ολοκληρώνεται στις υψηλότερες προσφερόμενες τιμές με την πλήρη κάλυψη της προσφοράς από τη ζήτηση. Στην περίπτωση της ανταλλαγής/επαναγοράς των ΟΕΔ, το Ελληνικό Δημόσιο, δηλ. ο αγοραστής, κίνησε τη διαδικασία της δημοπρασίας ορίζοντας το εύρος του τιμήματος και τη ζητούμενη ποσότητα ΟΕΔ. Κατά συνέπεια, η διαδικασία ονομάστηκε “αντίστροφη ολλανδική δημοπρασία”, η ολοκλήρωση της οποίας τελούσε υπό την αίρεση της εκπλήρωσης ορισμένων προϋποθέσεων, όπως η διάθεση των τίτλων του EFSF και η ικανοποιητική ανταπόκριση από τους κατόχους των ΟΕΔ.

Η εν λόγω διαδικασία αποσκοπούσε στην ανταλλαγή τίτλων του Ελληνικού Δημοσίου, με υπολειπόμενη διάρκεια από 10 έως 29 έτη, με τίτλους του EFSF βμηνής διάρκειας. Με βάση την προαναφερθείσα απόφαση του Eurogroup, θα ήταν διαθέσιμοι τίτλοι του EFSF συνολικής αξίας 10 δισεκ. ευρώ με στόχο τη μείωση του ελληνικού δημόσιου χρέους κατά περισσότερο από 20 δισεκ. ευρώ. Ως εκ τούτου οριζόταν το αποδεκτό εύρος του τιμήματος της πώλησης, δηλ. το ποσοστό της ονομαστικής αξίας των ΟΕΔ το οποίο ήταν διατεθειμένο να καλύψει το Ελληνικό Δημόσιο μέσω της ανταλλαγής τους με τίτλους του EFSF. Η τρέχουσα αξία των ΟΕΔ, στο πλαίσιο της ως άνω ανταλλαγής/επαναγοράς, ορίστηκε από ένα εύρος ποσοστών επί της ονομαστικής αξίας τους με ελάχιστο το 30,2% για τα ΟΕΔ διάρκειας 30 ετών και μέγιστο το 40,1% για τα δεκαετή. Τα ποσοστά αυτά θα εφαρμόζονταν στους επιμέρους τίτλους και τη διαφορά μεταξύ χαμηλότερου και υψηλότερου ποσοστού για κάθε τίτλο οριζόταν στο 2%. Η αρχική προθεσμία εκδήλωσης ενδιαφέροντος για τη συμμετοχή των κατόχων των ΟΕΔ στην ανταλλαγή/επαναγορά τους από το Ελληνικό Δημόσιο έληγε στις 7 Δεκεμβρίου 2012.

Εν τέλει, μετά από σχετική παρότρυνση της προθεσμίας, στις 12 Δεκεμβρίου ο ΟΔΔΗΧ ανακοίνωσε την έγκυρη υποβολή προτάσεων από κατόχους ομολόγων συνολικού ύψους 31,9 δισεκ. ευρώ, ποσό που υπερέβαινε τις εκτιμήσεις για τη συμμετοχή στη διαδικασία, ενώ η μέση τιμή κτήσης διαμορφώθηκε σε 33,8% επί της ονομαστικής αξίας εκάστου τίτλου. Επίσης, δημοσιοποιήθηκε η πρόθεση του Ελληνικού Δημοσίου για ανταλλαγή/επαναγορά του συνόλου των προσφερόμενων τίτλων, υπό την προϋπόθεση αύξησης της συνολικής ονομαστικής αξίας των διατιθέμενων από το EFSF τίτλων σε 11,3 δισεκ. ευρώ. Η οριστικοποίηση και εκκαθάριση της συναλλαγής πραγματοποιήθηκε στις 18 Δεκεμβρίου 2012.

6 Η ΑΓΟΡΑ ΜΕΤΟΧΩΝ

- Μετά την έντονη υποχώρηση που σημείωσαν το 2010 και το 2011 οι τιμές των μετοχών στο Χρηματιστήριο Αθηνών (ΧΑ), το 2012 σημειώθηκε σημαντική άνοδος. Η εξέλιξη των τιμών των μετοχών στην Ελλάδα επηρεάστηκε αρχικά από (α) την αβεβαιότητα των επενδυτών, ιδίως κατά το α' εξάμηνο του έτους, σχετικά με την πορεία του προγράμματος οικονομικής και χρηματοπιστωτικής προσαρμογής και την παραμονή της χώρας στη ζώνη του ευρώ, (β) τη βαθιά οικονομική ύφεση και (γ) την πραγματοποίηση ζημιών από τις επιχειρήσεις με μετοχές εισηγμένες στο ΧΑ.³² Το β' εξάμηνο του 2012 παρατηρήθηκε βελτίωση του επενδυτικού κλίματος ως απόρροια του σχηματισμού κυβέρνησης συνεργασίας και της πληθώρας μέτρων οικονομικής πολιτικής που αυτή έλαβε, καθώς επίσης και της έναρξης της ανακεφαλαιοποίησης και της αναδιάρθρωσης στο τραπεζικό σύστημα. Συγκεκριμένα, ο γενικός δείκτης τιμών των μετοχών στο ΧΑ (ΓΔΧΑ), μετά την πτώση που σημείωσε την περίοδο Ιανουαρίου-μέσων Ιουνίου 2012, στη διάρκεια των επομένων έξι και πλέον μηνών κατέγραψε αξιόλογη άνοδο. Έτσι, συνολικά το 2012 ο

³² Για τα αποτελέσματα των εισηγμένων επιχειρήσεων του μη χρηματοπιστωτικού τομέα κατά το εννέαμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2012 βλ. Κεφάλαιο VII.4.

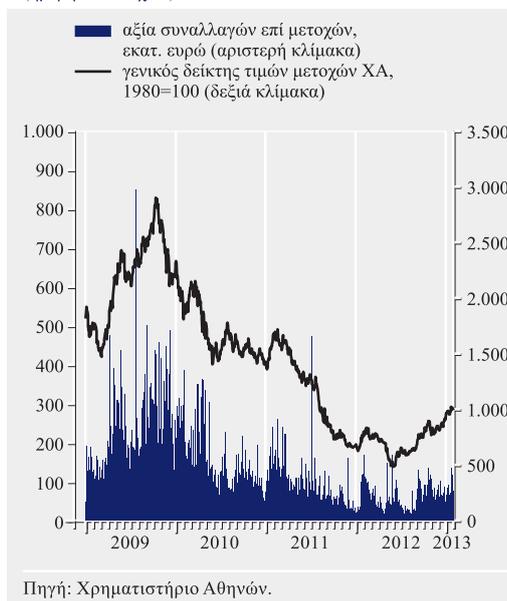
ΓΔΧΑ σημείωσε άνοδο κατά 33% (Ιανουάριος 2013: 9%), σε αντίθεση με τη μεγάλη μείωση που παρατηρήθηκε το 2011 (-52%) (βλ. Διάγραμμα Χ.14).

- Ωστόσο, το 2012 η μέση ημερήσια αξία συναλλαγών στο ΧΑ παρουσίασε μείωση κατά 37%. Σημειώνεται όμως ότι το τετράμηνο Σεπτεμβρίου-Δεκεμβρίου 2012 η μέση ημερήσια αξία συναλλαγών παρουσίαζε σημαντική αύξηση σε σύγκριση με τον εκάστοτε αντίστοιχο μήνα του 2011 και ήταν συνεχώς υψηλότερη της μέσης ημερήσιας αξίας συναλλαγών του έτους 2012. Η χρηματιστηριακή αξία των μετοχών στο τέλος Δεκεμβρίου του 2012 έφθασε τα 34 δισεκ. ευρώ, παρουσιάζοντας αύξηση κατά 26% έναντι του τέλους Δεκεμβρίου του 2011.³³ Τέλος, τα συνολικά κεφάλαια που αντλήθηκαν μέσω της χρηματιστηριακής αγοράς ανήλθαν το 2012 σε 132 εκατ. ευρώ, δηλαδή περιορίστηκαν σημαντικά σε σχέση με το 2011, στη διάρκεια του οποίου είχαν αντληθεί 3,2 δισεκ. ευρώ. Όπως και το 2011, το μεγαλύτερο μέρος των αντληθέντων κεφαλαίων το 2012 αφορούσε επιχειρήσεις του χρηματοπιστωτικού τομέα.

- Σε αντίθεση με την άνοδο του ΓΔΧΑ, ο δείκτης τιμών των μετοχών του τραπεζικού κλάδου το 2012 παρουσίασε πτώση (-14%), η οποία όμως ήταν πολύ πιο περιορισμένη σε σύγκριση με την πτώση που είχε σημειώσει ο δείκτης αυτός το 2011 (-79%). Μολονότι οι ελληνικές τράπεζες αντιμετωπίζουν σημαντικές και ποικίλες δυσκολίες,³⁴ θετική επίδραση ειδικότερα στις τιμές των μετοχών του τραπεζικού κλάδου το διάστημα Ιουνίου-Οκτωβρίου 2012 άσκησαν η υλοποίηση της προκαταρκτικής φάσης της ανακεφαλαιοποίησης των συστημικής σημασίας τραπεζών, καθώς και η εν γένει πρόοδος που επιτελέστηκε ως προς την εξυγίανση και την ανασυγκρότηση του τραπεζικού συστήματος. Έτσι, ο δείκτης τιμών των μετοχών του τραπεζικού κλάδου, μετά την πτώση (-31%) την περίοδο Ιανουαρίου-Μαΐου 2012, τους επόμενους πέντε μήνες σημείωσε σημαντική άνοδο (66%). Αντιθέτως, το δίμηνο Νοεμβρίου-Δεκεμβρίου 2012, αρνητική επίδραση άσκησε η αβεβαιότητα των επενδυτών, σχετικά με την

Διάγραμμα Χ.14 Γενικός δείκτης τιμών μετοχών Χρηματιστηρίου Αθηνών και αξία συναλλαγών (Ιανουάριος 2009-Ιανουάριος 2013)

(ημερήσια στοιχεία)

έκταση της συμμετοχής των τραπεζών στο πρόγραμμα επαναγοράς ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου και της συνακόλουθης επίπτωσης στην κεφαλαιακή τους βάση, καθώς και για τις δυνατότητες του ιδιωτικού τομέα να καλύψει επαρκώς μέρος των κεφαλαιακών τους αναγκών στο πλαίσιο της ανακεφαλαιοποίησης, με αποτέλεσμα ο τραπεζικός δείκτης να σημειώσει πτώση (-24%), η οποία συνεχίστηκε και τον Ιανουάριο του 2013 (-9%).

7 ΣΥΝΟΨΗ ΕΞΕΛΙΞΕΩΝ ΣΤΟΝ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΚΛΑΔΟ

- Το 2012 το τραπεζικό σύστημα δέχθηκε αυξημένες πιέσεις στην κεφαλαιακή επάρκεια και τη ρευστότητά του. Παράλληλα, καταγράφηκε και περαιτέρω χειροτέρευση της ποιότητας του χαρτοφυλακίου δανείων

³³ Το ποσοστό συμμετοχής των ξένων επενδυτών στην κεφαλαιοποίηση του ΧΑ εμφανίζεται οριακά χαμηλότερο το Δεκέμβριο του 2012 (50%), σε σχέση με το Δεκέμβριο του 2011 (51%). Η εκροή κεφαλαίων από ξένους επενδυτές στη χρηματιστηριακή αγορά ανήλθε το 2012 σε 84 εκατ. ευρώ, έναντι εκροής 262 εκατ. ευρώ το 2011.

³⁴ Αναλυτικότερα βλ. Τμήμα 7 του παρόντος κεφαλαίου.

των τραπεζών. Αξίζει ωστόσο να μνημονευθεί ότι, παρό αυτές τις εξαιρετικά αντίξοες συνθήκες, οι ενέργειες της Πολιτείας και της Τράπεζας της Ελλάδος εξασφάλισαν ότι κανένας καταθέτης δεν έχασε ούτε ένα ευρώ από τις αποταμιεύσεις του. Αποτελεί επίσης επίτευγμα το γεγονός ότι ικανοποιήθηκε πλήρως και χωρίς τεχνικά προβλήματα η ζήτηση μετρητών εκ μέρους του κοινού, μολονότι όχι μόνο ο ρυθμός αύξησης της ζήτησης τραπεζογραμματίων δεν ήταν ομαλός, αλλά και παρατηρήθηκαν αλλεπάλληλες εξάρσεις εκροών χρηματικού.

- Κομβικής σημασίας για το μέλλον του τραπεζικού συστήματος αποτέλεσαν η ολοκλήρωση της μεταβατικής ανακεφαλαιοποίησης των συστημικών τραπεζών (κατ' αλφαβητική σειρά αυτές είναι: η Alpha Bank, η Eurobank, η Εθνική Τράπεζα και η Τράπεζα Πειραιώς) και η σταδιακή προσαρμογή του συστήματος, μέσω εφαρμογής μέτρων εξυγίανσης και της αξιοποίησης συνεργειών, στις νέες συνθήκες που έχουν δημιουργηθεί.

- Με βάση τα δημοσιευμένα οικονομικά στοιχεία της περιόδου Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2012, οι ελληνικές εμπορικές τράπεζες με μετοχές εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αθηνών³⁵ εμφάνισαν ζημίες (μετά από φόρους) ύψους 5,7 δισεκ. ευρώ και οι τραπεζικοί όμιλοι ζημίες ύψους 5,1 δισεκ. ευρώ (έναντι ζημιών 4,7 δισεκ. ευρώ και 4,3 δισεκ. ευρώ αντιστοίχως την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2011 – βλ. Πίνακα Χ.7). Στην εξέλιξη αυτή συνέβαλαν κυρίως:

- η υποχώρηση των καθαρών εσόδων από τόκους και προμήθειες, λόγω του περιορισμού των τραπεζικών εργασιών και του αυξημένου κόστους άντλησης ρευστότητας, απόρροια της ανοδικής πορείας των επιτοκίων καταθέσεων λιανικής για μεγάλο μέρος του 2012 αλλά και της αυξημένης προσφυγής των πιστωτικών ιδρυμάτων σε έκτακτη χρηματοδότηση από την Τράπεζα της Ελλάδος,

- η καταγραφή ζημιών από χρηματοοικονομικές πράξεις,

- ο σχηματισμός υψηλότερων προβλέψεων για την κάλυψη του πιστωτικού κινδύνου, καθώς οι δυσμενείς μακροοικονομικές συνθήκες επιδρούν αρνητικά στη χρηματοοικονομική κατάσταση νοικοκυριών και επιχειρήσεων,

- ο σχηματισμός πρόσθετων προβλέψεων ως απόρροια της Συμμετοχής του Ιδιωτικού Τομέα (PSI) στην αναδιάρθρωση του δημόσιου χρέους.

- Μικρή θετική επίδραση στα οργανικά αποτελέσματα είχε η υποχώρηση των λειτουργικών εξόδων, που οφείλεται στη μείωση του μισθολογικού κόστους και των διοικητικών εξόδων. Ωστόσο, αυτή η μείωση των λειτουργικών εξόδων δεν είναι επαρκής, δεδομένων των προκλήσεων που αντιμετωπίζει ο κλάδος και της σημαντικής μείωσης των λειτουργικών εσόδων (ο λόγος των λειτουργικών εξόδων προς τα λειτουργικά έσοδα αυξήθηκε).

- Ο περαιτέρω εξορθολογισμός του κόστους λειτουργίας των τραπεζών αποτελεί επιτακτική ανάγκη. Στην κατεύθυνση αυτή, θετική εξέλιξη αποτελεί το γεγονός ότι άρχισαν να γίνονται τα πρώτα σημαντικά βήματα για να επιτευχθεί η αναγκαία συγκέντρωση του τραπεζικού συστήματος. Έχει γίνει πλέον ευρύτερα αντιληπτό ότι το ελληνικό τραπεζικό σύστημα δεν θα μπορούσε να πορευθεί στη νέα εποχή με την πρότερη διάρθρωσή του.

- Περαιτέρω επιδείνωση εμφάνισε η ποιότητα του χαρτοφυλακίου δανείων των ελληνικών εμπορικών τραπεζών σε όλες τις κατηγορίες δανείων που έχουν χορηγηθεί σε εγχώριες επιχειρήσεις και νοικοκυριά. Ο λόγος των δανείων σε καθυστέρηση προς το σύνολο δανείων ανήλθε σε 22,5% στο τέλος Σεπτεμβρίου 2012 από 16,0% στο τέλος Δεκεμβρίου 2011. Εντονότερα αυξήθηκε ο λόγος των καταναλωτικών δανείων σε καθυστέρηση προς το σύνολο των καταναλωτικών δανείων, ο οποίος διαμορφώθηκε σε 36,3% το Σεπτέμ-

³⁵ Οικονομικές καταστάσεις για την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2012 έχουν δημοσιεύσει, κατ' αλφαβητική σειρά, οι τράπεζες Alpha, Eurobank, Αττικής, Γενική, Εθνική και Πειραιώς.

Πίνακας Χ.7 Αποτελέσματα χρήσεως ελληνικών εμπορικών τραπεζών και τραπεζικών ομίλων (Ιαν.-Σεπτ. 2011 - Ιαν.-Σεπτ. 2012)

(σε χιλιάδες ευρώ)

	Τράπεζες			Τραπεζικοί όμιλοι		
	Ιαν.-Σεπτ. 2011	Ιαν.-Σεπτ. 2012	Μεταβολή (%)	Ιαν.-Σεπτ. 2011	Ιαν.-Σεπτ. 2012	Μεταβολή (%)
Λειτουργικά έσοδα	4.999.982	2.997.987	-40,0	8.183.946	6.367.804	-22,2
Καθαρά έσοδα από τόκους	4.440.881	3.413.263	-23,1	6.796.897	5.666.115	-16,6
- Έσοδα από τόκους	10.695.570	9.172.671	-14,2	13.731.711	12.397.099	-9,7
- Έξοδα τόκων	6.254.689	5.759.408	-7,9	6.934.814	6.730.984	-2,9
Καθαρά έσοδα από μη τοκοφόρες εργασίες	559.101	-415.276	-	1.387.049	701.689	-49,4
- Καθαρά έσοδα από προμηθειες	436.231	318.522	-27,0	974.927	889.229	-8,8
- Έσοδα από χρηματοοικονομικές πράξεις	-139.543	-642.370	-	30.238	-366.169	-
- Λοιπά έσοδα	262.413	-91.428	-	381.884	178.629	-53,2
Λειτουργικά έξοδα	2.624.348	2.496.988	-4,9	4.217.985	4.293.369	1,8
Δαπάνες προσωπικού	1.513.664	1.449.063	-4,3	2.374.912	2.276.479	-4,1
Διοικητικά έξοδα	922.310	849.949	-7,8	1.432.066	1.387.469	-3,1
Αποσβέσεις	186.048	190.706	2,5	385.465	388.694	0,8
Λοιπά έξοδα	2.326	7.270	212,6	25.542	240.727	842,5
Καθαρά έσοδα (λειτουργικά έσοδα – λειτουργικά έξοδα)	2.375.634	500.999	-78,9	3.965.961	2.074.435	-47,7
Προβλέψεις για τον πιστωτικό κίνδυνο	3.815.494	5.646.806	48,0	4.638.644	6.360.114	37,1
Ζημιές απομείωσης Ομολόγων Ελληνικού Δημοσίου ¹	4.342.679	1.594.395	-63,3	4.598.320	1.622.445	-64,7
Λοιπές ζημιές απομείωσης ²		244.893	-		286.078	-
Κέρδη /ζημιές από συμμετοχές				-16.100	14.063	-
Κέρδη προ φόρων	-5.782.539	-6.985.095	-	-5.287.103	-6.180.139	-
Φόροι	-1.072.006	-1.250.164	-	-947.475	-1.107.258	-
Κέρδη μετά από φόρους	-4.710.533	-5.734.931	-	-4.339.628	-5.072.881	-

Πηγή: Οικονομικές καταστάσεις των τραπεζών Alpha, Αττικής, Γενική, Εθνική, Eurobank και Πειραιώς. Στα οικονομικά αποτελέσματα της Τράπεζας Πειραιώς περιλαμβάνονται και τα αποτελέσματα για την περίοδο 27/7/2012-30/9/2012 του “υγιούς” τμήματος της Αγροτικής Τράπεζας που μεταβιβάστηκε σε αυτήν (Απόφαση της Επιτροπής Μέτρων Εξυγίανσης της Τράπεζας της Ελλάδος – Συνεδρίαση 4/27.7.12, ΦΕΚ 2209/27.7.12).

¹ Τα μεγέθη της περιόδου Ιαν.-Σεπτ. 2011 αφορούν τις προβλέψεις των τραπεζών που συνδέονται με τη συμφωνία της 21ης Ιουλίου 2011 για τη Συμμετοχή του Ιδιωτικού Τομέα στην αναδιάρθρωση του ελληνικού δημόσιου χρέους. Τα μεγέθη της περιόδου Ιαν.-Σεπτ. 2012 αφορούν πρόσθετες ζημιές απομείωσης που συνδέονται με τις συμφωνίες της 26ης Οκτωβρίου 2011 και 21ης Φεβρουαρίου 2012 για τη Συμμετοχή του Ιδιωτικού Τομέα στην αναδιάρθρωση του ελληνικού δημόσιου χρέους, τις οποίες οι τράπεζες και οι όμιλοί τους δεν είχαν καταγράψει στις οικονομικές καταστάσεις του 2011.

² Αφορούν ζημιές απομείωσης από εταιρικά ομόλογα, αμοιβαία κεφάλαια και μετοχές και απομείωση αξίας ενσώματων και άυλων στοιχείων ενεργητικού.

βριο του 2012 από 28,8% το Δεκέμβριο του 2011. Σημαντική αύξηση παρατηρήθηκε επίσης στον αντίστοιχο λόγο τόσο για τα επιχειρηματικά (Σεπτέμβριος 2012: 21,0%, Δεκέμβριος 2011: 14,2%) όσο και για τα στεγαστικά δάνεια (Σεπτέμβριος 2012: 20,2%, Δεκέμβριος 2011: 14,9%).

• Οι πιέσεις στη ρευστότητα των πιστωτικών ιδρυμάτων εντάθηκαν το πρώτο εξάμηνο του 2012, εξαιτίας αφενός της εκροής καταθέσεων από επιχειρήσεις και νοικοκυριά και αφετέρου της μείωσης της αξίας και του εύρους των αποδεκτών εξασφαλίσεων έναντι των οποίων τα πιστωτικά ιδρύματα δύνανται να αντλούν ρε-

στότητα από το Ευρωσύστημα ή/και μέσω έκτακτης χρηματοδότησης με ευθύνη της Τράπεζας της Ελλάδος. Οι πιέσεις επί της ρευστότητας αντιμετωπίστηκαν αποτελεσματικά με την παροχή αναχρηματοδότησης από την Τράπεζα της Ελλάδος έναντι προσφοράς επαρκών εξασφαλίσεων από τα πιστωτικά ιδρύματα.

- Το δεύτερο εξάμηνο του 2012 παρατηρήθηκε άμβλυνση των πιέσεων επί της ρευστότητας των πιστωτικών ιδρυμάτων. Στην κατεύθυνση αυτή συνέβαλε η αύξηση των καταθέσεων νοικοκυριών και επιχειρήσεων κατά περίπου 11 δισεκ. ευρώ την περίοδο αυτή, δηλαδή κατά 7,1% σε σχέση με το τέλος Ιουνίου 2012. Επιπροσθέτως, το χαρτοφυλάκιο τίτλων των ελληνικών τραπεζών εμπλουτίστηκε με χρεόγραφα έκδοσης του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF), τα οποία διαθέτουν υψηλή πιστοληπτική διαβάθμιση και μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την άντληση ρευστότητας με ευνοϊκούς όρους.³⁶ Τέλος, η ΕΚΤ από την 21η Δεκεμβρίου 2012 έκανε εκ νέου αποδεκτά ως ενέχυρο στις πράξεις νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος τα έντοκα γραμμάτια και τα ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου, καθώς και άλλα χρεόγραφα που φέρουν την εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου.

- Πέραν του PSI, άλλα γεγονότα που έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια του 2012 και στις αρχές του 2013 και επηρέασαν τις τράπεζες περιλαμβάνουν:

- την εκταμίευση δανειακών κεφαλαίων (το Δεκέμβριο του 2012 και τον Ιανουάριο του 2013) στο πλαίσιο του Προγράμματος Στήριξης της ελληνικής οικονομίας. Αυτά τελικά κατέστησαν δυνατή την ανακεφαλαιοποίηση των συστημικών τραπεζών και θα συμβάλουν στην αναδιάρθρωση του τραπεζικού συστήματος,

- τη μεταβατική ανακεφαλαιοποίηση των συστημικών τραπεζών από το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (το Μάιο και το Δεκέμβριο του 2012) με εισφορά χρεογράφων του EFSF,

- την εφαρμογή μέτρων εξυγίανσης στην Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος (τον Ιούλιο του 2012) και στο Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο (τον Ιανουάριο του 2013), σύμφωνα και με τις προαπαιτούμενες ενέργειες στο πλαίσιο των Μνημονίων Χρηματοπιστωτικής και Οικονομικής Πολιτικής του Μαρτίου και του Δεκεμβρίου του 2012,

- τη συμμετοχή των ελληνικών τραπεζών στο πρόγραμμα επαναγοράς από το Ελληνικό Δημόσιο των νέων ομολόγων του έναντι χρεογράφων του EFSF, το οποίο ολοκληρώθηκε επιτυχώς στις αρχές Δεκεμβρίου 2012,

- την εξαγορά της Εμπορικής Τράπεζας από την Alpha Bank και της Γενικής Τράπεζας από την Τράπεζα Πειραιώς, καθώς και την πρόταση εξαγοράς της Eurobank από την Εθνική Τράπεζα η οποία έχει εγκριθεί από τα Διοικητικά Συμβούλια των δύο τραπεζών και βρίσκεται σε διαδικασία υλοποίησης,

- την εκπόνηση από την Τράπεζα της Ελλάδος και δημοσίευση στα τέλη Δεκεμβρίου του 2012 της Έκθεσης για την Ανακεφαλαιοποίηση και Αναδιάρθρωση του Ελληνικού Τραπεζικού Τομέα.

- Η αναμόρφωση του τραπεζικού συστήματος και η παράλληλη κεφαλαιακή του ενίσχυση αποτελούν κομβικής σημασίας διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που συμβάλλουν αποφασιστικά στη σταδιακή αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας και συνιστούν προϋποθέσεις για ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας, όπως αναλύεται παρακάτω. Ήδη η σταδιακή επιστροφή των καταθέσεων των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων αποτελεί ένα πρώτο σημάδι θετικής αποτίμησης των εξελίξεων στο τραπεζικό σύστημα (βλ. Τμήματα 1 και 1Α του παρόντος κεφαλαίου). Η συνέχιση της επι-

³⁶ Οι ελληνικές τράπεζες απέκτησαν χρεόγραφα του EFSF ως αποτέλεσμα: (α) της συμμετοχής τους στο πρόγραμμα επαναγοράς δημόσιου χρέους, (β) της ολοκλήρωσης των δύο φάσεων της μεταβατικής ανακεφαλαιοποίησης των συστημικών τραπεζών το Μάιο και το Δεκέμβριο του 2012 και (γ) της εφαρμογής μέτρων εξυγίανσης στην Αγροτική Τράπεζα και της συνακόλουθης κάλυψης του χρηματοδοτικού κενού της από το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΤΧΣ).

στροφής των καταθέσεων και η ολοκλήρωση της διαδικασίας ανακεφαλαιοποίησης που έχει δρομολογηθεί για τους πρώτους μήνες του 2013 θα συντελέσουν, σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα, σε βαθμιαία αποκατάσταση της πρόσβασης των ελληνικών τραπεζών στις διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίων. Γενικότερα, η αποκατάσταση της κεφαλαιακής επάρκειας και η ενίσχυση της ρευστότητας των τραπεζών δημιουργούν τις προϋποθέσεις για ενίσχυση της προσφοράς τραπεζικών πιστώσεων ώστε να διευκολυνθεί η χρηματοδότηση της παραγωγής, των επενδύσεων και των εξαγωγών, εξέλιξη που θα συμβάλει στην εδραίωση συνθηκών διατηρήσιμης ανάπτυξης.

- Ειδικά όσον αφορά την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών, αξίζει να επισημανθούν τα εξής:

- Το γενικό πλαίσιο για την ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών περιγράφηκε κατ' αρχάς στο Μνημόνιο του Μαρτίου 2012, επικαιροποιήθηκε στην αναθεώρηση του Δεκεμβρίου 2012, ενώ οι ειδικότεροι όροι και τα εργαλεία ανακεφαλαιοποίησης από το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας περιγράφονται στην Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 38/9.11.2012.

- Το Μνημόνιο Συνεννόησης του Μαρτίου 2012 προέβλεπε την αύξηση των διαθέσιμων πόρων του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΤΧΣ) στα 50 δισεκ. ευρώ.

- Τους πρώτους μήνες του 2012 η Τράπεζα της Ελλάδος διενήργησε άσκηση, σκοπός της οποίας ήταν η συντηρητική εκτίμηση των κεφαλαιακών αναγκών όλων των τραπεζών προκειμένου να πληρούνται τα ελάχιστα απαιτούμενα επίπεδα Κύριων Βασικών Ιδίων Κεφαλαίων κατά την περίοδο 2012-2014.

- Παράλληλα, η Τράπεζα της Ελλάδος εκπόνησε το Μάρτιο του 2012 μελέτη στρατηγικής αξιολόγησης του τραπεζικού τομέα. Η μελέτη αξιολόγησε τις προοπτικές αυτοδύναμης βιωσιμότητας των τραπεζών, εφαρμόζοντας ένα ευρύ σύνολο κριτηρίων (τόσο εποπτικών όσο

και επιχειρησιακών), όπως άλλωστε προβλεπόταν στο Μνημόνιο του Μαρτίου 2012.³⁷ Από την αξιολόγηση αυτή προέκυψαν τέσσερις συστημικές τράπεζες – κατ' αλφαβητική σειρά η Alpha Bank, η Eurobank, η Εθνική Τράπεζα και η Τράπεζα Πειραιώς, οι οποίες και κρίθηκαν κατάλληλες για δημόσια στήριξη.

- Για την εκτίμηση των κεφαλαιακών αναγκών εφαρμόστηκαν δύο σενάρια μακροοικονομικών παραδοχών και ελήφθησαν υπόψη: (α) οι ζημιές από το PSI, (β) οι αναμενόμενες ζημιές πιστωτικού κινδύνου, (γ) η εκτιμώμενη εσωτερική δημιουργία κεφαλαίου³⁸ κατά την περίοδο 2012-2014.

- Οι κεφαλαιακές ανάγκες για το σύνολο των ελληνικών εμπορικών τραπεζών εκτιμήθηκαν το Μάιο του 2012 σε 40,5 δισεκ. ευρώ, εκ των οποίων τα 27,5 δισεκ. ευρώ αντιστοιχούν στις τέσσερις συστημικές τράπεζες.

- Τον Οκτώβριο του 2012 η Τράπεζα της Ελλάδος επικαιροποίησε την εκτίμηση των κεφαλαιακών αναγκών με βάση τα προκαταρκτικά οικονομικά αποτελέσματα του πρώτου εξαμήνου του 2012. Η επικαιροποίηση επιβεβαίωσε το μέγεθος των κεφαλαιακών αναγκών που είχε ήδη εκτιμηθεί με συντηρητικό τρόπο.

- Το Δεκέμβριο του 2012 η Τράπεζα της Ελλάδος επικαιροποίησε και την εκτίμησή της για την επάρκεια των Χρηματοδοτικών Πόρων, δηλ. του ύψους των δημόσιων πόρων που απαιτούνται για την κάλυψη τόσο των αναγκών ανακεφαλαιοποίησης όσο και του κόστους αναδιάταξης του ελληνικού τραπεζικού τομέα την περίοδο 2012-2014. Εντός ενός εύλογου διαστήματος εμπιστοσύνης όσον αφορά τις οικονομικές προσδοκίες, το

³⁷ Σύμφωνα με το Μνημόνιο Συνεννόησης του Μαρτίου 2012, η στρατηγική αξιολόγηση (αξιολόγηση βιωσιμότητας) του τραπεζικού τομέα θα διεξαγόταν “με τη χρήση ενός συνόλου ποσοτικών και ποιοτικών κριτηρίων. Τα κριτήρια θα περιλαμβάνουν ενδεικτικά και όχι περιοριστικά: την οικονομική επιφάνεια και προθυμία των μετόχων να εισφέρουν νέα κεφάλαια, την ποιότητα της διοίκησης και τα συστήματα διαχείρισης κινδύνου, τους δείκτες κεφαλαίου, ρευστότητας και αποδοτικότητας (τόσο ιστορικούς όσο και πρόδρομους), τις αξιολογήσεις κινδύνου των τραπεζών και ένα βιώσιμο επιχειρησιακό μοντέλο”.

³⁸ Δηλαδή η δυνατότητα δημιουργίας κεφαλαίου μέσω της συσσώρευσης αδιανέμητων κερδών.

ποσό των 50 δισεκ. ευρώ επαρκεί για να καλύψει το κόστος ανακεφαλαιοποίησης και αναδιάρθρωσης του ελληνικού τραπεζικού τομέα. Σημειώνεται ότι το ποσό αυτό περιλαμβάνει και ένα απόθεμα ασφαλείας για την αντιμετώπιση ενδεχόμενων εξελίξεων που θα μπορούσαν να αυξήσουν τις κεφαλαιακές ανάγκες.

- Μετά την ολοκλήρωση της μεταβατικής ανακεφαλαιοποίησης για τα τέσσερα συστημικά πιστωτικά ιδρύματα το Δεκέμβριο του 2012, τα επόμενα στάδια περιλαμβάνουν την έκδοση υπό αίρεση μετατρέψιμων χρηματοδοτικών μέσων (contingent convertible bonds – CoCos) και την ολοκλήρωση των αυξήσεων μετοχικού κεφαλαίου με συμμετοχή από τον ιδιωτικό τομέα έως το τέλος Απριλίου του 2013. Οι ιδιώτες μέτοχοι θα έχουν τον έλεγχο των συστημικών τραπεζών, εφόσον καταβάλουν ποσό τουλάχιστον ίσο με το 10% της αξίας των νεοεκδοθησομένων κοινών μετοχών.

- Αναφορικά με τις μη συστημικές τράπεζες, όπως προβλέπεται στο Μνημόνιο του Δεκεμβρίου 2012, αυτές πρέπει να ανακεφαλαιοποιηθούν με ιδιωτικά κεφάλαια έως το τέλος Απριλίου του 2013. Μπορούν επίσης να συγχωνευθούν με άλλες τράπεζες, εφόσον καταθέσουν ένα αξιόπιστο Επιχειρησιακό Σχέδιο και ικανοποιήσουν τις ανάγκες ανακεφαλαιοποίησής τους μέχρι τον Απρίλιο του 2013. Αν οι ιδιώτες επενδυτές δεν στηρίξουν αυτές τις τράπεζες, η Τράπεζα της Ελλάδος θα προβεί στις απαραίτητες ενέργειες για μια ομαλή διαδικασία εξυγίανσης μέχρι τον Ιούνιο του 2013, κατά τρόπο που θα διασφαλίζει τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα και τα συμφέροντα των καταθετών.

Η Τράπεζα της Ελλάδος θα συνεχίσει να ενεργεί με γνώμονα τη διατήρηση της σταθερότητας του τραπεζικού συστήματος, την προστασία των καταθετών και τη δημιουργία ενός μακροχρόνιου βιώσιμου και ισχυρού κεφαλαιοποιημένου τραπεζικού συστήματος, το οποίο είναι εκ των ων ουκ άνευ για τη στήριξη της πραγματικής οικονομίας.

8 ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ ΕΠΟΠΤΕΙΑ

- Η ασφαλιστική αγορά στην Ελλάδα περιλαμβάνει εβδομήντα πέντε (75) ασφαλιστικές επιχειρήσεις, 55 με έδρα στην Ελλάδα και 20 οι οποίες αποτελούν υποκαταστήματα επιχειρήσεων που εδρεύουν στην ΕΕ και στον ΕΟΧ, με συνολικό ενεργητικό ύψους 14 δισεκ. ευρώ. Σε όρους παραγωγής ασφαλίσεων, οι ελληνικές ανώνυμες ασφαλιστικές εταιρίες κατέχουν μερίδιο αγοράς 48,7%, οι θυγατρικές ομίλων με έδρα σε άλλες χώρες της ΕΕ 41,8%, τα υποκαταστήματα τρίτων χωρών σε 5,4% και τα υποκαταστήματα κρατών-μελών της ΕΕ σε 4,1%. Αναφορικά με το βαθμό συγκέντρωσης της αγοράς, ως προς την παραγωγή ασφαλίσεων, οι 5 και 10 μεγαλύτερες επιχειρήσεις κατέχουν το 67,2% και 92,7% της αγοράς στις ασφάλισεις ζωής, και το 37,2% και 62,2% στις ασφάλισεις κατά ζημιών αντίστοιχα. Τα εν λόγω ποσοστά κυμαίνονται σε ελαφρώς χαμηλότερα επίπεδα σε σύγκριση με το 2011.

- Την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2012, τα κύρια χαρακτηριστικά της ασφαλιστικής αγοράς ήταν η μείωση, για δεύτερη συνεχή χρονιά, της παραγωγής νέων συμβολαίων και η σημαντική αύξηση του αριθμού των εξαγορών τους. Παράλληλα, παρατηρήθηκε υποχώρηση στην αξία των επενδύσεων των ασφαλιστικών εταιριών, μεγάλο μέρος των οποίων αφορά ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου (ΟΕΔ), απόρροια του PSI+ και του προγράμματος επαναγοράς.

- Για να αντιμετωπιστούν οι επιδράσεις των ανωτέρω εξελίξεων, πραγματοποιήθηκαν αυξήσεις κεφαλαίων ύψους 1,5 δισεκ. ευρώ, ενώ ειδικότερα για τις επιπτώσεις από το PSI+ επιτράπηκε στις ασφαλιστικές επιχειρήσεις η πολιτική της παρέκκλισης στην αποτίμηση των ΟΕΔ και η σταδιακή κάλυψη της ζημίας μέχρι το τέλος του 2013. Από τις 55 ασφαλιστικές επιχειρήσεις που εδρεύουν στην Ελλάδα, οι 23 έκαναν χρήση της δυνατότητας παρέκκλισης.

- Την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2012, τα έσοδα από πάσης φύσεως ασφάλιστρα

εμφάνισαν υποχώρηση κατά 11,4% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2011 και ανήλθαν σε 3.372 εκατ. ευρώ, εκ των οποίων το 42% προήλθε από ασφαλίσεις ζωής και το 58% από ασφαλίσεις κατά ζημιών. Από τις επιμέρους συνιστώσες, η μείωση των εσόδων από ασφαλίσεις ζωής ανήλθε σε 9,7%, ενώ εκείνη από ασφαλίσεις κατά ζημιών σε 12,6%. Το σύνολο των τεχνικών αποθεμάτων ανήλθε σε 12,0 δισεκ. ευρώ (Ιαν.-Σεπτ. 2011: 12,3 δισεκ. ευρώ), Η εξέλιξη αυτή οφείλεται στις κλασικές ασφαλίσεις ζωής, όπου σημειώθηκε μείωση κατά 7,5% εξαιτίας των εξαγορών συμβολαίων, αλλά και της υποχώρησης της παραγωγής, καθώς παρατηρήθηκε αύξηση 4,3% στις ασφαλίσεις κατά ζημιών.³⁹

- Οι ενέργειες για τη διαμόρφωση του τελικού σχεδίου της ευρωπαϊκής Οδηγίας Omnibus II, η οποία τροποποιεί την Οδηγία που αναφέρεται ως “Φερεγγυότητα II” (Solvency II), συνεχίστηκαν και κατά το 2012, εξέλιξη που οδήγησε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ασφαλίσεων και Επαγγελματικών Συντάξεων (ΕΙΟΡΑ) να εκδώσει γνωμοδότηση για ενδιάμεση εφαρμογή (interim implementation), ώστε να υπάρξει σύγκλιση του θεσμικού πλαισίου των χωρών μελών της ΕΕ προς ένα τμήμα της “Φερεγγυότητας II” από 1.1.2014. Η Τράπεζα της Ελλάδος σχεδιάζει τις ενέργειές της σε συντονισμό με την ΕΙΟΡΑ για την εφαρμογή της ανωτέρω γνωμοδότησης. Παράλληλα, η Τράπεζα της Ελλάδος εντατικοποίησε τους εποπτικούς ελέγχους, αυξάνοντας τον αριθμό και τη συχνότητα των υποβαλλόμενων στοιχείων και διενεργώντας πάνω από 120 επιτόπιους ελέγχους. Συγχρόνως, πραγματοποίησε σειρά συναντήσεων με τις διοικήσεις και στελέχη των ασφαλιστικών επιχειρήσεων, όπου τους επισημάνθηκαν ζητήματα διοικητικής οργάνωσης, κανονιστικής συμμόρφωσης και άλλες διαρθρωτικές αδυναμίες, με έμφαση στη σταδιακή προσαρμογή των πρακτικών της αγοράς και της εσωτερικής οργάνωσης των εταιριών στις νέες

απαιτήσεις. Στο πλαίσιο της διαμόρφωσης του τελικού σχεδίου της Ευρωπαϊκής Οδηγίας Omnibus II, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχουν ζητήσει από την ΕΙΟΡΑ να σχεδιάσει και να πραγματοποιήσει ευρωπαϊκή άσκηση για την τεχνική εκτίμησης των ποσοτικών επιπτώσεων δέσμης εποπτικών μέτρων που θα συμπεριληφθούν στο νέο πλαίσιο Solvency II. Ανταποκρινόμενη η ΕΙΟΡΑ, συνεχίζει τη διενέργεια ασκήσεων με έμφαση στα ποσοτικά στοιχεία, όπως η Ευρωπαϊκή Άσκηση Εκτίμησης Επιπτώσεων δέσμης ρυθμίσεων σχετικών με τις μακροχρόνιες εγγυήσεις (Long-Term Guarantees Assessment – LTGA). Στην Ελλάδα η άσκηση έχει ήδη δρομολογηθεί. Επίσης, η ΕΙΟΡΑ σχεδιάζει το συντονισμό για τη διεξαγωγή πανευρωπαϊκής άσκησης προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων (stress test) στην ασφαλιστική αγορά εντός του έτους 2013.

- Παράλληλα, και με στόχο τον ακριβέστερο προσδιορισμό των τεχνικών προβλέψεων και ορθής εκτίμησης των κινδύνων, η Διεύθυνση Εποπτείας Ιδιωτικής Ασφάλισης (ΔΕΙΑ) της Τράπεζας της Ελλάδος θα συντονίσει την εκπόνηση οκτώ (8) μελετών με την σύμπραξη των ασφαλιστικών επιχειρήσεων, πανεπιστημίων, συμβουλευτικών εταιριών και άλλων φορέων της ασφαλιστικής αγοράς. Εντός του Δεκεμβρίου 2012 πραγματοποιήθηκε η πρώτη εναρκτήρια συνάντηση της καθεμιάς από τις οκτώ ομάδες εργασίας, με συμμετοχή όλων των ασφαλιστικών επιχειρήσεων.

- Τέλος, συνεχίστηκε και κατά το 2012 η διενέργεια εξετάσεων πιστοποίησης γνώσεων ασφαλιστικών διαμεσολαβητών, στις οποίες έλαβαν μέρος 8.496 υποψήφιοι, ικανοποιώντας την ανάγκη για τροφοδότηση της ασφαλιστικής αγοράς με στελέχη υψηλών προσόντων.

³⁹ Στη συγκεκριμένη κατηγορία, οι ασφαλίσεις αστικής ευθύνης αυτοκινήτων αυξήθηκαν κατά 8% το 2012 συγκριτικά με το 2011.

ΧΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ, ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ

I Η ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

I.1 ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΣΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ 2012 ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 2013

Εκτός από τη σημαντική έκθεση του ΟΟΣΑ για την περιβαλλοντική προοπτική έως το 2050, που δημοσιεύθηκε στις 15.3.2012 και παρουσιάστηκε στην περυσινή Έκθεση του Διοικητή,¹ η Παγκόσμια Τράπεζα δημοσίευσε στις 18.11.2012 την έκθεση *Turn Down the Heat (Χαμηλώστε τη θέρμανση)*, η οποία συνοψίζει τα πιο πρόσφατα ευρήματα της επιστημονικής έρευνας για την κλιματική αλλαγή.² Η έκθεση καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η θερμοκρασία θα αυξηθεί κατά 4 βαθμούς Κελσίου έως το τέλος του αιώνα, εάν η παγκόσμια κοινότητα δεν ενεργήσει έγκαιρα, και τονίζει ότι οι τρέχουσες δεσμεύσεις για τη μείωση των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου δεν επαρκούν για να αποτρέψουν αυτόν τον κίνδυνο. Η αύξηση της θερμοκρασίας κατά 4 βαθμούς μπορεί να έχει καταστροφικά αποτελέσματα, που θα επηρεάσουν εκατομμύρια ανθρώπων: οι παράκτιες περιοχές θα βρεθούν κάτω από τη στάθμη των υδάτων, οι αυξανόμενοι κίνδυνοι για την παραγωγή τροφίμων θα οδηγήσουν σε μείωσή της και συνεπώς σε πολύ υψηλότερα ποσοστά πείνας ή υποσιτισμού του παγκόσμιου πληθυσμού, οι περιοχές με ξηρασία θα γίνουν ξηρότερες και εκείνες με υγρασία πιο υγρές, θα υπάρξουν κύματα καύσωνα χωρίς προηγούμενο, λειψυδρία και μη αναστρέψιμη απώλεια βιοποικιλότητας. Σ' αυτό το εφιαλτικό σενάριο, θα πληγούν περισσότερο οι φτωχές περιοχές. Σύμφωνα με τον Hans Joachim Schellnhuber, διευθυντή του ερευνητικού ιδρύματος PIK (Potsdam Institute for Climate Impact Research) που εκπόνησε την έρευνα, ένα κρίσιμο συμπέρασμα είναι ότι η αντίδραση του συστήματος της Γης στην κλιματική αλλαγή δεν θα είναι γραμμική αν η άνοδος της θερμοκρασίας υπερβεί αισθητά τους 2°C, αλλά ότι οι κίνδυνοι θα αυξηθούν απότομα.

Μια σημαντική μελέτη ομάδας Βρετανών και Γερμανών ερευνητών, η οποία δημοσιεύθηκε στα μέσα Ιανουαρίου του τρέχοντος έτους,³ επιχειρεί να αξιολογήσει σε παγκόσμιο επίπεδο (τόσο κατά τομείς όσο και κατά περιοχές) τις διαφορετικές επιπτώσεις εναλλακτικών πολιτικών για την κλιματική αλλαγή. Σύμφωνα με τη διερεύνηση που γίνεται, οι πιο αυστηρές πολιτικές μετριασμού των εκπομπών δίνουν μια πιθανότητα 50% να περιοριστεί κάτω από τους 2°C η άνοδος της θερμοκρασίας έως το 2100, ενώ μειώνουν τις επιπτώσεις κατά 20-65% σε σύγκριση με ένα σενάριο “μη δράσης” (“business-as-usual”), το οποίο θα συνεπαγόταν άνοδο της θερμοκρασίας κατά 4°C. Οι ευνοϊκές επιδράσεις των πολιτικών μετριασμού ποικίλλουν ανάλογα με τον τομέα και την περιοχή και, ενώ ενδέχεται να μην επιφέρουν αισθητές μεταβολές έως το 2030, έχουν μεγάλη σημασία για το τι θα συμβεί έως το 2100. Η έκταση των επιδράσεων αυτών εξαρτάται κυρίως από το πόσο νωρίς (π.χ. το 2016 ή το 2030) οι εκπομπές φθάνουν στο μέγιστο επίπεδό τους (ώστε μετά να αρχίσουν να μειώνονται) και από το ποιο θα είναι το επίπεδο αυτό. Όσο πιο νωρίς και σε όσο πιο χαμηλό επίπεδο κορυφωθούν οι εκπομπές, τόσο μεγαλύτερες είναι οι ευνοϊκές επιδράσεις αναφορικά με τη μείωση των επιπτώσεων. Στα πιο αυστηρά σενάρια των πολιτικών μετριασμού, οι εκπομπές κορυφώνονται το 2016 ή το 2030, ενώ μετά μειώνονται κατά 2% ή κατά 5% ετησίως. Μόνο αν οι εκπομπές κορυφωθούν το 2016 και στη συνέχεια μειώνονται με ρυθμό 5% (πρώτη περίπτωση), είναι εφικτό να περιοριστεί η άνοδος της θερμοκρασίας στους 2°C. Αν η κορύφωση επιτευχθεί το 2030 (δεύτερη περίπτωση), η άνοδος της θερμοκρασίας μπορεί να φθάσει τους

- 1 OECD (2012), *Environmental Outlook to 2050: The Consequences of Inaction*. Βλ. Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2011, σελ. 171-172.
- 2 Η έκθεση καταρτίστηκε, για λογαριασμό της Παγκόσμιας Τράπεζας, από δύο εξειδικευμένα ερευνητικά ιδρύματα (Potsdam Institute for Climate Impact Research – PIK και Climate Analytics).
- 3 Βλ. N.W. Arnell, J.A. Lowe, S. Brown, S.N. Gosling, P. Gottschalk, J. Hinkel, B. Lloyd-Hughes, R.J. Nicholls, T.J. Osborn, T.M. Osborne, G.A. Rose, P. Smith & R.F. Warren (2013), “A global assessment of the effects of climate policy on the impacts of climate change”, *Nature Climate Change*, δημοσίευση στο διαδίκτυο 13.1.2013. Για συνοπτική παρουσίαση των συμπερασμάτων, βλ. “Climat: le coût humain de l'inaction en détail”, εφημερίδα *Le Monde*, 15.1.2013.

2,5°C, ενώ στα σενάρια “μη δράσης” (τρίτη περίπτωση) η θερμοκρασία αυξάνεται κατά 4°C έως 5,6°C.

Όσον αφορά τις επιπτώσεις:

– Η στάθμη της θάλασσας θα ανέβει, μέχρι το 2100, κατά 30 εκατοστά στην πρώτη περίπτωση, κατά 35 εκ. στη δεύτερη και κατά 47-55 εκ. στην τρίτη. Η μελέτη εκτιμά – συγκρίνοντας τις τρεις περιπτώσεις – ότι μέχρι το 2050 είναι δυνατόν να αποφύγουν τον “κατακλυσμό” 100 έως 161 εκατομμύρια άτομα αν η κορύφωση των εκπομπών επιτευχθεί το 2016, σε σύγκριση με 52 έως 120 εκατομμύρια άτομα αν οι εκπομπές συνεχίσουν να αυξάνονται έως το 2030.

– Σε περίπτωση κορύφωσης το 2016, 39 έως 68 εκατομμύρια άτομα θα γλυτώσουν από συνθήκες ξηρασίας έως το 2050. Αν η κορύφωση αργήσει έως το 2030, θα γλυτώσουν μόνο 17 έως 48 εκατομμύρια άτομα.

– Η πτώση των καλλιεργητικών αποδόσεων μπορεί να περιοριστεί και να εκδηλωθεί αργότερα, αν εφαρμοστούν οι αυστηρές πολιτικές για το μετριασμό των εκπομπών. Για παράδειγμα, η απόδοση της καλλιέργειας σιταριού ανοιξιότυπου μπορεί να μειωθεί κατά 20% τη δεκαετία του 2050, αλλά η μείωση αυτή μπορεί να μετατεθεί για το 2100 σε περίπτωση αυστηρών πολιτικών μετριασμού, ενώ στην αντίθετη περίπτωση η απόδοση μπορεί να μειωθεί κατά 60%.

1.2 ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

Η 18η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για τη κλιματική αλλαγή ολοκληρώθηκε στη Ντόχα του Κατάρ στις 8 Δεκεμβρίου του 2012, χωρίς εντυπωσιακά αποτελέσματα. Ωστόσο, οι αντιπρόσωποι περίπου 190 χωρών συμφώνησαν να παραταθεί κατά οκτώ έτη η ισχύς του Πρωτοκόλλου του Κιότο (το οποίο εξέπνεε) και επιβεβαίωσαν την απόφαση, που είχε ληφθεί στο Ντέρμπαν το 2011, για συνέχιση των διαπραγματεύσεων προκειμένου να επιτευχθεί το 2015 και να

τεθεί σε ισχύ το 2020 μια νέα, συνολική συμφωνία τόσο των ανεπτυγμένων όσο και των αναπτυσσόμενων χωρών, με πιο φιλόδοξους στόχους για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου (το Πρωτόκολλο του Κιότο αφορά μόνο τις ανεπτυγμένες χώρες). Επιπλέον, οι ανεπτυγμένες χώρες δεσμεύθηκαν – όπως ζητούσαν οι αναπτυσσόμενες χώρες και όπως θεωρεί αναγκαίο η Διακυβερνητική Επιτροπή Εμπειρογνομόνων για την Κλιματική Αλλαγή (IPCC) – να επανεξετάσουν το 2014 τους στόχους τους για τη μείωση των εκπομπών. Ο ρόλος της ΕΕ υπήρξε καθοριστικός, μεταξύ των ανεπτυγμένων χωρών, για τη λήψη των αποφάσεων αυτών.⁴ Ωστόσο, δεν υπήρξε ουσιαστική πρόοδος όσον αφορά την απόφαση που είχε ληφθεί στο Ντέρμπαν για τη δημιουργία ενός Πράσινου Ταμείου για το Κλίμα το οποίο θα έχει στόχο να βοηθήσει τις φτωχότερες (και περισσότερο πληττόμενες) χώρες με ποσό 100 δισεκ. ευρώ ετησίως έως το 2020: οι ανεπτυγμένες χώρες ανέβαλαν για ένα χρόνο την εξειδίκευση της απόφασης και περιορίστηκαν στη δέσμευση να συνεισφέρουν τουλάχιστον όσο κατά την τελευταία τριετία.⁵

Παρά τη βραδεία πρόοδο, η συνειδητοποίηση της σημασίας του προβλήματος αυξάνεται. Είναι χαρακτηριστικό ότι η ετήσια έκθεση *Global Risks 2013* (8.1.2013) του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ (WEF), που συνοψίζει τις απαντήσεις 1.000 ειδικών και ηγετικών στελεχών της οικονομίας διεθνώς, συγκαταλέγει την κλιματική αλλαγή μεταξύ των τριών σημαντικότερων παγκόσμιων κινδύνων, μαζί με τις διευρυνόμενες ανισότητες εισοδημάτων και πλούτου και τις χρόνιες δημοσιονομικές ανισορροπίες. Στην έκθεση επισημαίνεται ότι η εξασθένηση των οικονομιών υπονομεύει την ικανότητά τους να αντιμετωπίσουν τις περιβαλλοντικές προκλήσεις, ενώ

⁴ Βλ. και άρθρο της Connie Hedegaard, Επιτρόπου της ΕΕ για την κλιματική αλλαγή, στην εφημερίδα *Le Monde* (“Viser l'accord sur le climat de 2015”, 14.12.2012).

⁵ Σε άρθρο του Jeffrey Sachs (“How to make rich countries pay for climate change”, *Financial Times*, 23.10.2012) ασκείται κριτική στην ολιγοπία των ανεπτυγμένων χωρών και προτείνονται οικονομικά ορθολογικοί τρόποι χρηματοδότησης του Πράσινου Ταμείου για το Κλίμα.

ταυτόχρονα “το περιβαλλοντικό σύστημα της Γης δέχεται όλο και μεγαλύτερη πίεση”. Έτσι, “σε περίπτωση ταυτόχρονων σοκ και στα δύο συστήματα [δηλ. στο οικονομικό και στο περιβαλλοντικό] στο μέλλον, θα μπορούσε να προκληθεί μια καταστροφή με ενδεχομένως ανεπανόρθωτες συνέπειες”.

Πώς αντιδρούν οι διαμορφωτές πολιτικής σ’ αυτές τις διαπιστώσεις; Με αφορμή τη δημοσίευση της έκθεσης της Παγκόσμιας Τράπεζας που προαναφέρθηκε, ο Πρόεδρος της Jim Yong Kim δήλωσε ότι “μπορούμε και πρέπει να αποφύγουμε έναν κόσμο με θερμοκρασία υψηλότερη κατά 4° C” και ότι “η απραξία όσον αφορά την κλιματική αλλαγή απειλεί να κάνει τον κόσμο που θα κληρονομήσουν τα παιδιά μας εντελώς διαφορετικό από αυτόν όπου ζούμε σήμερα (...)”. Γι’ αυτό “είναι θεμελιώδεις να γίνουν εντονότερες προσπάθειες προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή και μετριασμού της (...). Χρειαζόμαστε μια παγκόσμια απάντηση ανάλογη με την κλίμακα του προβλήματος, αλλά ο χρόνος που απομένει είναι πολύ λίγος”, πρόσθεσε ο Jim Yong Kim. Ο ίδιος, μιλώντας στο Νταβός (26.1.2013), τόνισε ότι η άνοδος της θερμοκρασίας κατά 4° C θα έφερε “παντού συγκρούσεις για το νερό και την τροφή” και πρόσθεσε ότι η ξηρασία του 2012 στις ΗΠΑ, που οδήγησε σε αύξηση των τιμών των δημητριακών, είχε ως συνέπεια να τρώνε λιγότερο οι φτωχοί του κόσμου, ενώ επισήμανε ότι για πρώτη φορά ακραία καιρικά φαινόμενα αποδόθηκαν στην ανθρωπογενή κλιματική αλλαγή.

Αυτές οι διαπιστώσεις και προειδοποιήσεις συνοδεύονται από συγκεκριμένες προτάσεις πολιτικής:⁶ “...Απαιτείται επείγουσα δράση, πέρα από τα συμβατικά δεδομένα. Πρέπει να εστιάσουμε σ’ εκείνα που θα έχουν το μεγαλύτερο αποτέλεσμα για να μειωθούν οι εκπομπές και να αυξηθεί η ανθεκτικότητα των πόλεων, των τοπικών κοινωνιών και των χωρών. Ισχυρό ηγετικό ρόλο πρέπει να παίξουν οι έξι μεγάλες οικονομίες, από τις οποίες προέρχονται τα δύο τρίτα των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα του ενεργειακού τομέα παγκοσμίως. (...) Κορυφαία

παγκόσμια προτεραιότητα πρέπει να είναι να αρχίσει η ροή χρηματοδότησης και να διαμορφωθούν οι σωστές τιμές για όλα τα ενεργειακά κόστη ώστε να στηριχθεί μια ανάπτυξη με χαμηλές εκπομπές άνθρακα. (...) Ως δεύτερο άμεσο βήμα, πρέπει να μπει τέλος στις επιδοτήσεις καυσίμων που βλάπτουν – αυτό θα οδηγούσε, έως το 2020, σε μείωση των εκπομπών κατά 5%.⁷ Σήμερα οι χώρες δαπανούν πάνω από 500 δισεκ. δολάρια για επιδοτήσεις ορυκτών καυσίμων κι άλλα 500 δισεκ. σε άλλες επιδοτήσεις, που συχνά συνδέονται με τη γεωργία και το νερό, οι οποίες τελικά είναι περιβαλλοντικά βλαβερές. Αυτό το ένα τρισεκατομμύριο δολάρια μπορεί να αξιοποιηθεί καλύτερα για θέσεις εργασίας του μέλλοντος, κοινωνικά δίκτυα ασφαλείας ή εμβόλια. Μια τρίτη προτεραιότητα αφορά τις πόλεις. Οι 100 μεγαλύτερες πόλεις, οι οποίες “συνεισφέρουν” το 67% των εκπομπών που συνδέονται με την ενέργεια, είναι ταυτόχρονα κέντρα καινοτομίας για την πράσινη ανάπτυξη αλλά και οι πιο ευάλωτες στην κλιματική αλλαγή. Για παράδειγμα, είδαμε στη Νέα Υόρκη και στο Ρίο ντε Τζανέιρο ηγετικές πρωτοβουλίες για ανάπτυξη με χαμηλές εκπομπές άνθρακα και για την αντιμετώπιση πρακτικών που τροφοδοτούν την κλιματική αλλαγή [δηλ. την άνοδο της θερμοκρασίας]. (...) Ακριβώς όπως [μετά το Β’ Παγκόσμιο Πόλεμο] στο Μπρέττον Γουντς δημιουργήθηκαν θεσμοί για να αποτραπεί ένας τρίτος παγκόσμιος πόλεμος, τώρα ο κόσμος έχει ανάγκη από μια τολμηρή παγκόσμια/σφαιρική προσέγγιση, που θα συμβάλει ώστε να αποφευχθεί η κλιματική καταστροφή με την οποία είναι αντιμέτωπος σήμερα.”

Στο πνεύμα αυτό, είναι θετικό ότι ο πρόεδρος Ομπάμα, στην ομιλία του κατά την έναρξη της δεύτερης θητείας του (21.1.2013), τόνισε ότι “θα αντιδράσουμε στην απειλή της κλιματικής

6 Βλ. άρθρο του Προέδρου της Παγκόσμιας Τράπεζας Jim Yong Kim, “Make climate change a priority”, *The Washington Post*, 24.1.2013.

7 Δύο μελέτες του OECD (*Taxing Energy Use* και *The Inventory of Estimated Budgetary Support and Tax Expenditures for Fossil Fuels*) που δημοσιεύθηκαν στα τέλη Ιανουαρίου του τρέχοντος έτους παρέχουν πλούσια τεκμηρίωση (α) για τη φορολογική αντιμετώπιση της χρήσης της ενέργειας και (β) για τις επιδοτήσεις των ορυκτών καυσίμων.

αλλαγής, γνωρίζοντας ότι αν δεν το κάνουμε θα προδώσουμε τα παιδιά μας και τις μελλοντικές γενιές”, προσθέτοντας ότι “μερικοί μπορεί ακόμη να αρνούνται όσα στη συντριπτική της πλειοψηφία δέχεται η επιστήμη, αλλά κανείς δεν μπορεί να αποφύγει τις καταστροφικές συνέπειες των πυρκαγιών που μαίνονται, της αφόρητης ξηρασίας και των σφοδρών καταιγίδων” και ότι “ο δρόμος προς τις βιώσιμες πηγές ενέργειας θα είναι μακρύς και μερικές φορές δύσκολος, αλλά η Αμερική δεν μπορεί να αντιστέκεται σ’ αυτή τη μετάβαση – αντίθετα πρέπει να ηγηθεί”. Εξάλλου, στην προγραμματική του ομιλία για την “Κατάσταση της Ένωσης” (12.2.2013) πρόσθεσε ότι, αν δεν ενεργήσει σύντομα το ίδιο το Κογκρέσο, η κυβέρνηση θα λάβει μέτρα για τη μείωση των εκπομπών, την αντιμετώπιση των συνεπειών της κλιματικής αλλαγής και τη μετάβαση προς βιώσιμες πηγές ενέργειας.

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ότι στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας του ΟΟΣΑ για σφαιρική επανεξέταση των οικονομικών πολιτικών εν όψει των νέων προκλήσεων (πρωτοβουλία “New Approaches to Economic Challenges”), σε πρόσφατο κείμενο εργασίας (30 Ιανουαρίου 2013) γίνονται δύο σημαντικές επισημάνσεις:

(α) Η οικονομική μεγέθυνση και η ανθρώπινη ανάπτυξη εξαρτώνται ανέκαθεν από την πρόσβαση σε φυσικούς πόρους και από την ικανότητα του περιβάλλοντος να απορροφά τα απόβλητα. Ωστόσο η πίεση που ασκεί ο άνθρωπος πάνω σε αυτούς τους πόρους είναι τέτοιας κλίμακας που αρχίζει ήδη να συνεπάγεται εν δυνάμει μεγάλους κινδύνους για την οικονομική μεγέθυνση και ανάπτυξη στο μέλλον – κινδύνους μάλιστα που πιθανότατα θα είναι άνισα κατανεμημένοι.

(β) Η παγκόσμια οικονομική μεγέθυνση τις περασμένες δεκαετίες επιτεύχθηκε με ολόένα πιο σημαντικό κόστος για το περιβάλλον και έχει προκαθορίσει τη μεταβολή του περιβάλλοντος στο μέλλον, η οποία θα επηρεάσει τις επόμενες γενιές. Αν δεν αναληφθεί πιο ουσιαστική δράση τώρα, η συνέχιση της υπο-

βάθμισης του περιβάλλοντος πιθανώς θα δημιουργήσει κινδύνους για την οικονομία και για την ευημερία του ανθρώπου.

2 ΠΡΟΣΦΑΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΚΠΟΜΠΕΣ ΑΕΡΙΩΝ ΤΟΥ ΘΕΡΜΟΚΗΠΙΟΥ ΣΤΗΝ ΕΕ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (2010-2011)

Το 2010, το σύνολο των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στην ΕΕ-27, με εξαίρεση τον τομέα “χρήσεις γης, αλλαγή χρήσεων γης και δασοπονία”, ανήλθε σε 4.721 εκατ. τόνους ισοδυνάμου διοξειδίου του άνθρακα (CO₂) και ήταν μειωμένο κατά 15,4% σε σύγκριση με το 1990. Το ίδιο έτος οι εκπομπές αερίων στην ΕΕ-15 ανήλθαν σε 3.798 εκατ. τόνους (μείωση κατά 10,6% σε σχέση με το 1990), αντιπροσωπεύοντας το 80,4% των συνολικών εκπομπών (έναντι 76,1% το 1990). Από τις παλαιές χώρες-μέλη, η Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο ευθύνονται για το μεγαλύτερο μέρος των αερίων του θερμοκηπίου που εκπέμπονταν στην ΕΕ το 2010 (32,3% των συνολικών εκπομπών της ΕΕ-27 και 40,2% των ρύπων της ΕΕ-15), ενώ ακολουθούν η Γαλλία (11,1% της ΕΕ-27 το 2010) και η Ιταλία (10,6% αντίστοιχα). (Βλ. Πίνακα ΧΙ.1).

Ως προς την εξέλιξη των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου σε σχέση με τους στόχους του Πρωτοκόλλου του Κιότο, αξίζει να σημειωθεί ότι τα περισσότερα κράτη-μέλη της ΕΕ-27 βρίσκονται εντός του στόχου που έχει τεθεί για καθένα από αυτά (βλ. Πίνακα ΧΙ.1). Από τις παλαιές χώρες-μέλη, οκτώ (μεταξύ τους και η Ελλάδα) έχουν ήδη υπερκαλύψει τους στόχους τους βάσει του Κιότο, ενώ επτά απέχουν ακόμη. **Για την Ελλάδα, ο στόχος του Πρωτοκόλλου του Κιότο είναι να περιορίσει στο 25% την αύξηση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου μεταξύ του “έτους βάσης” και της περιόδου 2008-2012. Το 2010, το επίπεδο των εκπομπών ήταν μόνο κατά 10,6% υψηλότερο από ό,τι το έτος βάσης (δηλαδή εντός του στόχου), εξέλιξη που σε κάποιο βαθμό πρέπει να αντανακλά και την υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας.**

Πίνακας XI.1 Εκπομπές αερίων θερμοκηπίου¹ και στόχοι του Πρωτοκόλλου του Κιότο

Χώρα	Στοιχεία 2010							Προσωρινές εκτιμήσεις 2011	
	1990	Πρωτόκολλο Κιότο (έτος βάσης) ²	2010	Μεταβολή 2009-2010	Μεταβολή 1990-2010	Μεταβολή έτους βάσης-2010	Στόχοι Κιότο 2008-2012	Μεταβολή 2010-2011	Μεταβολή 1990-2011
	(σε εκατ. τόνους ισοδυνάμου CO ₂)			(εκατοστιαίες μεταβολές)				(εκατοστιαίες μεταβολές)	
Αυστρία	78,2	79,0	84,6	6,1	8,2	7,0	-13,0	-2,3	5,8
Βέλγιο	143,3	145,7	132,5	5,8	-7,6	-9,1	-7,5	-8,4	-15,3
Γαλλία	559,9	563,9	522,4	1,5	-6,6	-7,4	0,0	-4,6	-10,9
Γερμανία	1.246,1	1.232,4	936,5	2,7	-24,8	-24,0	-21,0	-1,8	-26,2
Δανία	68,6	69,3	61,1	0,6	-11,0	-11,9	-21,0	-7,5	-17,7
Ελλάδα	105,0	107,0	118,3	-5,1	12,6	10,6	25,0	-1,3	11,2
Ην. Βασίλειο	763,9	776,3	590,2	3,1	-22,7	-24,0	-12,5	-6,1	-27,4
Ιρλανδία	55,2	55,6	61,3	-0,7	11,2	10,3	13,0	-5,6	5,0
Ισπανία	282,8	289,8	355,9	-2,8	25,8	22,8	15,0	0,1	25,9
Ιταλία	519,2	516,9	501,3	2,0	-3,5	-3,0	-6,5	-2,2	-5,6
Λουξεμβούργο	12,8	13,2	12,1	4,9	-5,9	-8,3	-28,0	-1,8	-7,6
Ολλανδία	212,0	213,0	210,1	5,6	-0,9	-1,4	-6,0	-6,0	-6,8
Πορτογαλία	60,1	60,1	70,6	-5,1	17,5	17,4	27,0	-0,9	16,5
Σουηδία	72,8	72,2	66,2	11,0	-9,0	-8,2	4,0	-5,1	-13,6
Φιλανδία	70,4	71,0	74,6	12,8	6,0	5,0	0,0	-8,2	-2,8
ΕΕ-15 (παλαιές χώρες-μέλη)	4.249,3	4.265,5	3.797,6	2,1	-10,6	-11,0	-8,0	-3,5	-13,8
ΕΕ-27	5.583,1	...	4.720,9	2,4	-15,4	-2,5	-17,5

Πηγή: Για το 2010: European Environment Agency Technical Report no. 3/2012, *Annual European Union greenhouse gas inventory 1990-2010 and inventory report 2012*, 27.5.2012. Για το 2011: European Environment Agency Technical Report no. 13/2012, *Approximated EU GHG inventory: Early Estimates for 2011*, 24.10.2012.

1 Σύνολο εκπομπών εξαιρουμένου του τομέα “χρήσεις γης, αλλαγή χρήσεων γης και δασοπονία”.

2 Για τα αέρια CO₂, CH₄ και N₂O το σύνολο των χωρών-μελών επέλεξε ως έτος βάσης το 1990. Για τα αέρια HFC, PFC, SF₆ 12 χώρες-μέλη επέλεξαν το 1995 ως έτος βάσης, ενώ η Αυστρία, η Γαλλία και η Ιταλία επέλεξαν το 1990. Διευκρινίζεται ότι για την Κύπρο, τη Μάλτα και την ΕΕ-27 δεν υπάρχουν στόχοι βάσει του Πρωτοκόλλου του Κιότο ούτε και αντίστοιχα δεδομένα “έτους βάσης”.

Εξάλλου, σύμφωνα με πρώτες εκτιμήσεις για το 2011 που δημοσίευσε τον Οκτώβριο του 2012 ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος (European Environment Agency), οι συνολικές εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου (και πάλι με εξαίρεση τον τομέα “χρήσεις γης, αλλαγή χρήσεων γης και δασοπονία”) μειώθηκαν το 2011, σε σύγκριση με το 2010, κατά 1,3% στην Ελλάδα, κατά 3,5% στην ΕΕ-15 και κατά 2,5% στην ΕΕ-27 (βλ. Πίνακα XI.1).

3 ΠΡΟΣΦΑΤΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΜΕΤΡΑ ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ

– Ο Ν. 4042/2012 (που αφορά την ποινική προστασία του περιβάλλοντος, την εναρμόνιση με την Οδηγία 2008/99/ΕΚ, το πλαίσιο παραγωγής και διαχείρισης αποβλήτων και την εναρμόνιση με την Οδηγία 2008/98/ΕΚ) και ο Ν. 4062/2012 (που μεταξύ άλλων αφορά

το πρόγραμμα “ΗΛΙΟΣ”, την προώθηση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές, δηλ. την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2009/28/ΕΚ, και τα κριτήρια αειφορίας βιοκαυσίμων και βιορευστών, δηλ. την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2009/30/ΕΚ) παρουσιάστηκαν στην περυσινή Έκθεση.

– Στις 9 και 10 Αυγούστου 2012 (α) η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (ΡΑΕ) ανακοίνωσε τη μεσοσταθμική αύξηση του τέλους Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΕΤΜΕΑΡ) που βαρύνει τους λογαριασμούς κατανάλωσης ηλεκτρικού ρεύματος, (β) η κυβέρνηση ανακοίνωσε την αναστολή της αδειοδότησης νέων φωτοβολταϊκών μονάδων (εκτός εκείνων που τοποθετούνται σε στέγες κτιρίων και εκείνων που είχαν ήδη ενταχθεί στη διαδικασία “fast-track”), καθώς και μειώσεις των εγγυημένων τιμών απορρόφησης της “πράσινης” ενέργειας για τις μονάδες που είχαν αδειοδοτηθεί αλλά δεν είχαν λειτουργήσει ακόμη.

– Στις 28 Σεπτεμβρίου 2012 το Υπουργείο Οικονομικών ανακοίνωσε ότι προχωρεί στην εξίσωση του Ειδικού Φόρου Κατανάλωσης (ΕΦΚ) του πετρελαίου θέρμανσης και του πετρελαίου κίνησης στο 80% της τότε τιμής του ΕΦΚ του πετρελαίου κίνησης, που αποτελούσε το κατώτερο δυνατό επίπεδο σύμφωνα με τις ευρωπαϊκές οδηγίες. Συγχρόνως, άρχισε η προετοιμασία για την υποστήριξη της χορήγησης επιδόματος θέρμανσης σε δικαιούχους που αγοράζουν πετρέλαιο θέρμανσης.

– Στις 30 Οκτωβρίου 2012 ανακοινώθηκαν μέτρα που λαμβάνουν από κοινού τα υπουργεία Οικονομικών, Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι στρεβλώσεις στην αγορά καυσίμων. Τα μέτρα αφορούσαν την αντιμετώπιση του λαθρεμπορίου, την ενίσχυση του ανταγωνισμού, τον εκσυγχρονισμό της νομοθεσίας και την προστασία των συμφερόντων των καταναλωτών.

– Στις 31 Οκτωβρίου 2012 ψηφίστηκε ο Ν. 4092/2012, ο οποίος προβλέπει (στο άρθρο 5)

την εξίσωση του ΕΦΚ του πετρελαίου θέρμανσης και του πετρελαίου κίνησης και τη χορήγηση, υπό προϋποθέσεις, του επιδόματος θέρμανσης.

– Στις 3 Δεκεμβρίου 2012 εισήχθη σε δημόσια διαβούλευση το σχέδιο νόμου “Ρυθμίσεις θεμάτων Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (Α.Π.Ε.) και άλλες διατάξεις”, με ρυθμίσεις που “στοχεύουν στη διευκόλυνση της υλοποίησης ώριμων έργων ΑΠΕ, καθώς και στην αποκατάσταση κλίματος εμπιστοσύνης σχετικά με την εξασφάλιση πρόσβασης στα δίκτυα που βαίνουν προς κορεσμό, λόγω και των ανενεργών προσφορών σύνδεσης”. Μέσω των νέων διατάξεων, μεταξύ άλλων, επιχειρείται ο εξορθολογισμός της διαδικασίας δέσμευσης ηλεκτρικού χώρου στο δίκτυο καθώς και η δημιουργία προϋποθέσεων για να διατηρηθούν σε ισχύ εκείνες οι άδειες παραγωγής, για τις οποίες εξακολουθεί να υφίσταται προοπτική υλοποίησης.

– Στις 10 Ιανουαρίου 2013 η ΡΑΕ ανακοίνωσε την περαιτέρω μεσοσταθμική αύξηση του τέλους Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΕΤΜΕΑΡ) που βαρύνει τους λογαριασμούς κατανάλωσης ηλεκτρικού ρεύματος (βλ. πιο κάτω, Τμήμα 5).

– Στις 22 Ιανουαρίου 2013 έγινε γνωστό ότι έφθασαν τις 101.154 οι αιτήσεις στις τράπεζες, στο πλαίσιο του προγράμματος “Εξοικονόμηση κατ’ Οίκον” του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής (με το οποίο επιδιώκεται η εξοικονόμηση στην κατανάλωση ενέργειας από τα νοικοκυριά). Από αυτές, περίπου οι μισές είχαν λάβει προέγκριση δανείου, ενώ για 19.212 εξ αυτών, συνολικού προϋπολογισμού 188,9 εκατ. ευρώ, είχαν ήδη εκδοθεί αποφάσεις υπαγωγής στο πρόγραμμα. Από τις τελευταίες, το 50% είχε λάβει προκαταβολή δανείου και το άλλο 50% την ολική εκταμίευση.

– Στις 5 Φεβρουαρίου 2013 ψηφίστηκε το σχέδιο νόμου “Ενεργειακή Απόδοση Κτιρίων – Εναρμόνιση με την Οδηγία 2010/31/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβου-

λίου και λοιπές διατάξεις”, που είχε κατατεθεί στη Βουλή στις 18 Δεκεμβρίου 2012.

* * *

Αξίζει να επισημανθεί ότι το μέτρο της εξίσωσης του Ειδικού Φόρου Κατανάλωσης (ΕΦΚ) του πετρελαίου θέρμανσης και του πετρελαίου κίνησης εξεταζόταν ήδη από τη δεκαετία του 2000 προκειμένου να αντιμετωπιστεί το λαθρεμπόριο καυσίμων. Βεβαίως πέραν της συγκεκριμένης – καθαρά ελληνικής – σκοπιμότητας (και του παρεπόμενου στόχου, που είναι η αύξηση των δημόσιων εσόδων), η μείωση ή και εξάλειψη της επιδότησης των ορυκτών καυσίμων είναι γενικά επιθυμητή από τη σκοπιά της αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής, όπως αναφέρθηκε στο Τμήμα 1.2 πιο πάνω. Ωστόσο, η εφαρμογή του μέτρου στην Ελλάδα από τον Οκτώβριο του 2012 συνέπεσε με μια δυσμενή συγκυρία – αφενός των ιστορικά υψηλών τιμών της διεθνούς τιμής του πετρελαίου και αφετέρου της σοβαρής μείωσης του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών λόγω της παρατεταμένης ύφεσης. Έτσι, ορισμένα αποτελέσματα της εφαρμογής αυτής αναδεικνύουν τις αντιφάσεις στις οποίες ενδέχεται να εμπλακεί η οικονομική πολιτική όταν – κυρίως λόγω των δημοσιονομικών περιορισμών αλλά και της αναποτελεσματικότητας της δημόσιας διοίκησης στην Ελλάδα – δεν καθίσταται εφικτός ο σχεδιασμός της με μια σφαιρική προσέγγιση. Συγκεκριμένα, η σημαντική αύξηση της λιανικής τιμής του πετρελαίου θέρμανσης οδήγησε σε στροφή:

(α) προς τη χρήση καυσόξυλων, με συνέπεια σημαντική αύξηση της ρύπανσης στις πόλεις (λόγω αιωρούμενων σωματιδίων αιθαλομίχλης), συχνά πάνω από τα επιτρεπτά (για λόγους υγείας) όρια,⁸

(β) προς τη χρήση ηλεκτρικών κλιματιστικών συσκευών, με συνέπεια σημαντική επιβάρυνση του δικτύου ηλεκτροπαραγωγής, που ήδη αντιμετώπιζε προβλήματα επάρκειας,

(γ) προς τη χρήση φυσικού αερίου.

Πέρα από τις άμεσες ή έμμεσες επιπτώσεις στην υγεία – περίπτωση (α) – οι περιπτώσεις (α) και (β) είναι εξίσου επιβαρυντικές με τη χρήση του πετρελαίου όσον αφορά τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου (αν ληφθεί υπόψη ότι πολύ σημαντικό ποσοστό της παραγωγής ηλεκτρισμού στηρίζεται σε ορυκτά καύσιμα). Εξάλλου, όσον αφορά τα δημόσια έσοδα, ενδέχεται το κέρδος από την αντιμετώπιση του λαθρεμπορίου και από τον αυξημένο ΕΦΚ να αντισταθμιστεί, εν μέρει ή πλήρως, από τη μείωση του όγκου κατανάλωσης του πετρελαίου θέρμανσης.

Μεσοπρόθεσμα, η λύση βρίσκεται στην επέκταση των δικτύων φυσικού αερίου και στην ένταση της προσπάθειας για την αύξηση της ενεργειακής απόδοσης των κτιρίων (μέσω καλύτερης θερμομόνωσης), με συνέχιση και ενίσχυση προγραμμάτων όπως το “Εξοικονόμηση κατ’ Οίκον”.

4 ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ προσέλκυσε, τα τελευταία 7 χρόνια τουλάχιστον, σημαντικό όγκο επενδύσεων, κυρίως στους τομείς των αιολικών και φωτοβολταϊκών πάρκων. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας (σε MWh) από ΑΠΕ την περίοδο 2006-2011 έφθασε το 18%, ενώ μόνο για το 2011 η αύξηση της εγκατεστημένης ισχύος σε σύγκριση με το 2010 ήταν σχεδόν 40%.⁹

Με δεδομένη την επενδυτική άπνοια των τελευταίων ετών, η συμμετοχή των ενεργειακών επενδύσεων στο σύνολο της επενδυτικής δαπάνης της οικονομίας αυξήθηκε κατακόρυφα. Σημειώνεται ότι, σε σύνολο 12 έργων που έχουν ενταχθεί στις διαδικασίες “fast track” του Ν. 3894/2010 από το Νοέμβριο του 2011 έως το Δεκέμβριο του 2012, τα

⁸ Βλ. την πρόσφατη ημερίδα “Η ατμοσφαιρική ρύπανση στην Αθήνα τώρα”, που οργάνωσε το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών “Περιβάλλον και Υγεία” της Ιστορικής Σχολής της Αθήνας την 1η Φεβρουαρίου 2013.

⁹ Σύμφωνα με σχετική έρευνα της ICAP (Ναυτεμπορική, Green Tank, 12.11.2012).

10 αφορούν παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ.

Κρίσιμη για το μέλλον της ενεργειακής αγοράς της χώρας θεωρείται και η αποκρατικοποίηση των ΔΕΠΑ-ΔΕΣΦΑ, η οποία βρίσκεται σε εξέλιξη (στις 6.11.2012 το ΤΑΙΠΕΔ ανακοίνωσε ότι είχαν υποβληθεί πέντε μη δεσμευτικές προσφορές). Εκτός του τιμήματος της επένδυσης που αναμένεται να καταβληθεί στο Ελληνικό Δημόσιο, εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα θέματα της ενεργειακής αυτονομίας της χώρας, της ενεργειακής εξάρτησής της από τρίτες – πλην ΕΕ – χώρες, του διαχωρισμού της εταιρίας παραγωγής από αυτήν της μεταφοράς και της συμβατότητας των σχετικών ρυθμίσεων με τις κοινοτικές οδηγίες.

Οι ενεργειακές επενδύσεις, ιδίως αυτές που αφορούν παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ, θεωρούνται μακροπρόθεσμα αποδοτικές, ειδικά όσον αφορά το πράσινο ισοζύγιο της οικονομίας (δηλαδή τη μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα) και τη δημιουργία μόνιμων θέσεων απασχόλησης. Περαιτέρω, είναι δυνατόν να συμβάλουν και στην έμμεση αύξηση της προστιθέμενης αξίας, αν συνδυαστούν με την εγχώρια παραγωγή σχετικών κεφαλαιακών αγαθών ή ενδιάμεσων αγαθών. Σε ορισμένες από τις ενεργειακές επενδύσεις που έχουν εγκριθεί με τη διαδικασία “fast track” προβλέπονται τέτοιες παραγωγικές συνέργειες, ιδίως όσον αφορά τον κλάδο της παραγωγής φωτοβολταϊκών πάνελ.

5 ΟΙ ΤΕΛΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΡΑΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΓΧΩΡΙΑΣ ΑΓΟΡΑΣ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Εν όψει της εφαρμογής των ρυθμίσεων της Τρίτης Ενεργειακής Δέσμης,¹⁰ αλλά και του ενιαίου μοντέλου ευρωπαϊκής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας (Target Model) από το 2015,¹¹ η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (ΡΑΕ) έκρινε ότι είναι απαραίτητο να γίνουν σημαντικές δομικές αλλαγές στη μέχρι σήμερα οργάνωση και λειτουργία της αγοράς αυτής. Στο πλαίσιο αυτό και ύστερα από τη δημόσια διαβούλευση και τον

διάλογο που προηγήθηκε, η ΡΑΕ δημοσιοποίησε στις 15.11.2012 τις τελικές προτάσεις της για την αναδιοργάνωση της εγχώριας αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, οι οποίες έγιναν αποδεκτές από το ΥΠΕΚΑ στις 4.2.2013.¹²

Οι δομικές αλλαγές που προτείνει η ΡΑΕ στοχεύουν:

(α) στη συμπίεση του κόστους παραγωγής και προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας,

(β) στη δημιουργία κατάλληλων προϋποθέσεων για την εναρμόνιση της εγχώριας αγοράς με αυτές των γειτονικών χωρών, στο πλαίσιο του ενιαίου μοντέλου της ευρωπαϊκής αγοράς,

(γ) στην εξασφάλιση ότι όλοι οι συμμετέχοντες στην αγορά θα έχουν πρόσβαση, με ίσους όρους, στους διαθέσιμους ενεργειακούς πόρους της χώρας (κατά κύριο λόγο τους λιγνίτες και τα νερά),

(δ) στην άρση των στρεβλώσεων και σταυροειδών επιδοτήσεων στα τιμολόγια λιανικής (ιδίως στα τιμολόγια χαμηλής τάσης που παραμένουν ρυθμιζόμενα) και

(ε) στην ενίσχυση των αλλαγών στην αγορά φυσικού αερίου με σκοπό τη μείωση του κόστους χρήσης των υποδομών και την ενίσχυση του ανταγωνισμού στην προμήθεια φυσικού αερίου.

¹⁰ Υπενθυμίζεται ότι οι ρυθμίσεις της τρίτης ενεργειακής δέσμης (Οδηγίες 2009/72/ΕΚ και 2009/73/ΕΚ “Σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας” του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Ιουλίου 2009) έχουν ήδη ενσωματωθεί στην ελληνική νομοθεσία με τον Ν. 4001/22.8.2011 (Για τη λειτουργία των Ενεργειακών Αγορών Ηλεκτρισμού και Φυσικού Αερίου, για Έρευνα, Παραγωγή και Δίκτυα μεταφοράς Υδρογονανθράκων και άλλες ρυθμίσεις). Οι ρυθμίσεις αυτές αποσκοπούν στη διαμόρφωση των συνθηκών που θα επιταχύνουν τη δημιουργία της ενιαίας αγοράς ενέργειας στην Ευρωπαϊκή Ένωση μέχρι και το 2014, σύμφωνα και με σχετική απόφαση που έλαβε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις 4.2.2011.

¹¹ Με το ενιαίο μοντέλο (Target Model) της ΕΕ προωθείται η σύζευξη των αγορών του κρατών-μελών (market coupling), και μάλιστα στην πιο προωθημένη μορφή της, τη σύζευξη τιμών (price coupling), με σκοπό την αποδοτικότερη χρήση των διευρωπαϊκών δικτυακών υποδομών. Κάθε χώρα πρέπει, ακόμη και με ισχυρά ρυθμιστικά μέτρα, να δημιουργήσει έως το 2015 τις αναγκαίες εκείνες συνθήκες στη χονδρική, αλλά και στη λιανική, αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, που θα επιτρέψουν την αποτελεσματική εφαρμογή και αποδοτική λειτουργία του νέου ενιαίου μοντέλου.

¹² Στόχος του ΥΠΕΚΑ είναι το νέο ρυθμιστικό πλαίσιο για την εγχώρια αγορά ηλεκτρισμού να ολοκληρωθεί έως το τέλος του α' εξαμήνου του 2013.

Ειδικότερα, οι προτεινόμενες δομικές αλλαγές αφορούν τη λειτουργία της χονδρικής αγοράς, την ηλεκτροπαραγωγή από ΑΠΕ και τη λιανική αγορά.

Χονδρική αγορά

– Η σημαντικότερη προτεινόμενη αλλαγή στη χονδρική αγορά είναι η υιοθέτηση του μοντέλου της γαλλικής ενεργειακής αγοράς (NOME – Nouvelle organisation du marché de l'électricité), που αφορά την πώληση/δημοπράτηση λιγνιτικής και ενδεχομένως υδροηλεκτρικής παραγωγής μέσω προθεσμιακών συμβολαίων (forward contracts), με ρυθμιζόμενο εύρος τιμών.¹³ Κεντρικός στόχος της προτεινόμενης διαδικασίας δημοπράτησης είναι να εξασφαλιστεί η πρόσβαση τρίτων σε λιγνιτικούς και υδατικούς πόρους της χώρας, καθώς και η μεταφορά, μέρους τουλάχιστον, του οικονομικού πλεονάσματος του παραγωγού της λιγνιτικής και υδροηλεκτρικής παραγωγής στην εγχώρια τελική κατανάλωση.¹⁴ Προβλέπεται να προωθηθούν συμβόλαια κατανάλωσης με διαφορετικές προθεσμίες ανάλογα με τη ζώνη, ενώ κρίνεται απαραίτητος ο σχεδιασμός κατάλληλων μεταβατικών διατάξεων για τη σταδιακή και ομαλή απόκτηση μεριδίου της αγοράς λιανικής, έτσι ώστε να υπάρχει δικαίωμα χρήσης των προθεσμιακών συμβολαίων.¹⁵

Άλλες προτεινόμενες αλλαγές για τη χονδρική αγορά είναι:

– Ο επανασχεδιασμός του Μηχανισμού Διασφάλισης Ισχύος, ιδίως λαμβάνοντας υπόψη τη σταδιακή μείωση των συντελεστών φόρτισης των θερμικών μονάδων. Ο μηχανισμός αυτός θεωρείται πλέον απολύτως απαραίτητος, εφόσον είναι εκείνος που θα στηρίζει τη βιώσιμη και αποδοτική συνύπαρξη συμβατικών μονάδων και μονάδων ΑΠΕ.

– Η εισαγωγή συμπληρωματικού Μηχανισμού Διασφάλισης Εφεδρειών για τη μεταβατική διετία 2013-2014, με πρωταρχικό στόχο τη στήριξη της λειτουργίας αξιόπιστων

μονάδων, χωρίς ενεργειακούς περιορισμούς, προκειμένου να υπάρχει αυξημένη ευελιξία ανταπόκρισης σε σημαντικές διακυμάνσεις του φορτίου του Συστήματος και έτσι να αποφευχθούν πιθανά σοβαρά προβλήματα κατά την εκκίνηση της λειτουργίας της ενιαίας αγοράς το 2015.

– Η κατάρτιση ενός λεπτομερούς Κώδικα Διαχείρισης Υδροηλεκτρικών Σταθμών και Υδάτινων Πόρων και ιδίως η ανάπτυξη συγκεκριμένης μεθοδολογίας για τον υπολογισμό της κατώτερης τιμής προσφοράς ενέργειας που μπορεί να υποβάλει στη χονδρική αγορά ένας υδροηλεκτρικός σταθμός.

Ηλεκτροπαραγωγή από ΑΠΕ

Σ' αυτό τον τομέα κρίνεται αναγκαία η συνολική αναμόρφωση του σημερινού μοντέλου ανάπτυξης των ΑΠΕ (το οποίο περιλαμβάνει εγγυημένες τιμές και προτεραιότητα ένταξης τους στο σύστημα), έτσι ώστε το μοντέλο να καταστεί συμβατό με τις επερχόμενες δομικές και λειτουργικές αλλαγές στην εγχώρια αγορά ηλεκτρισμού, τόσο κατά το ενδιάμεσο διάστημα 2013-2014 όσο και από το 2015 και μετά (εφαρμογή του ενιαίου μοντέλου ευρωπαϊκής αγοράς). Στο πλαίσιο αυτό, προτείνεται η επα-

¹³ Σημειώνεται ότι ο βασικός σχεδιασμός των δημοπρασιών που προτείνει η ΡΑΕ εμπεριέχει στοιχεία τόσο της προσέγγισης των λεγόμενων "εικονικών σταθμών παραγωγής" (Virtual Power Plant – VPP) όσο και μέτρων ισοδύναμων με ρύθμιση τιμής (NOME) για βιομηχανική κατανάλωση. Ο σχεδιασμός αυτός επιχειρεί να αντιμετωπίσει επείγοντα δομικά και συγκυριακά προβλήματα της εγχώριας αγοράς ηλεκτρισμού, συνδυάζοντας τα στοιχεία εκείνα των ανωτέρω προσεγγίσεων (VPP και NOME) που ταιριάζουν καλύτερα στις συνθήκες της εγχώριας αγοράς.

¹⁴ Για την επίτευξη του βασικού αυτού στόχου τίθενται στους συμμετέχοντες στη διαδικασία δημοπράτησης οι εξής συγκεκριμένοι περιορισμοί: (α) τα λιγνιτικά/υδροηλεκτρικά προθεσμιακά προϊόντα να μπορούν να χρησιμοποιηθούν μόνο για την προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας σε τελικούς καταναλωτές και (β) τα προϊόντα αυτά να μπορούν να χρησιμοποιηθούν για μέρος μόνο της συνολικής ισχύος/ενέργειας των καταναλωτών που εξυπηρετούνται από αυτά (δηλαδή περίπου για το 65%), ενώ η υπόλοιπη ενέργεια θα πρέπει να προέρχεται από άλλες πηγές.

¹⁵ Αναλυτικότερα, προτείνεται η σταδιακή (με χρονικό ορίζοντα ολοκλήρωσης τα μέσα περίπου του 2014) δημοπράτηση προθεσμιακών προϊόντων ενέργειας, τα οποία να αντιστοιχούν τελικά σε συνολική ισχύ 1600 MW. Η διάθεσή τους θα γίνεται σε συγκεκριμένα μερίδια από περίπου 10 MW έως και 50 MW, με ελάχιστο/μέγιστο μέγεθος ανά συμμετέχοντα, ώστε να μπορούν να συμμετέχουν, εκτός από τις μεγάλες ενεργοβόρες βιομηχανίες και τους προμηθευτές, και οι μικρές βιομηχανίες. Προβλέπεται η διεξαγωγή τριών κύκλων δημοπρασιών, με ενδεικτική έναρξη της πρώτης το Σεπτέμβριο του 2013.

νεξέταση των οικονομικών κινήτρων των μηχανισμών στήριξης και των διαδικασιών υλοποίησης μονάδων ΑΠΕ, καθώς και των ποσοτικών στόχων σε σχέση με το μίγμα, την τεχνολογική ωριμότητα και τους ρυθμούς διείσδυσης των διαφόρων τεχνολογιών ΑΠΕ, με τελικό σκοπό την επίτευξη των εθνικών στόχων για τη συμμετοχή των ΑΠΕ στην ακαθάριστη κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας της χώρας. Ταυτόχρονα, επισημαίνεται η ανάγκη να συγκρατηθεί η περαιτέρω αύξηση του Ειδικού Τέλους Μείωσης Εκπομπών Αέριων Ρύπων (ΕΤΜΕΑΡ) των μονάδων ΑΠΕ και ΣΗΘΥΑ.¹⁶

Λιανική αγορά

Όσον αφορά τη λιανική αγορά, επισημαίνεται η ανάγκη άρσης των στρεβλώσεων στα ρυθμιζόμενα τιμολόγια προμήθειας, έτσι στο σύνολο της αγοράς να εφαρμόζεται η αρχή ότι *κάθε καταναλωτής τιμολογείται ανάλογα με το κόστος που προκαλεί*. Δηλαδή τα τιμολόγια προμήθειας να αντανακλούν πλήρως το υποκείμενο μακροχρόνιο κόστος προμήθειας για κάθε κατηγορία καταναλωτών.¹⁷

Ειδικότερα για τους οικιακούς πελάτες, προτείνεται:

(α) Η κατάργηση της ισχύουσας τιμολογιακής διάκρισης και η διατήρηση μόνο δύο βασικών κατηγοριών τιμολογίων οικιακών πελατών: μία με ενιαία χρέωση για όλες τις ώρες κατανάλωσης και μία με ζωνική χρέωση (χρέωση ημέρας και νύχτας).

(β) Η δραστική μείωση, του αριθμού κατηγοριών των χρεώσεων Υπηρεσιών Κοινής Ωφέλειας (ΥΚΩ), από 13 σε 4, προς άρση των υφιστάμενων στρεβλώσεων.

(γ) Η διεύρυνση των ορίων εφαρμογής των μειωμένων τιμών χρέωσης του Κοινωνικού Οικιακού Τιμολογίου (ΚΟΤ) σε ευρύτερες κατηγορίες καταναλωτών, σε συνδυασμό με την απλούστευση των όρων και διαδικασιών ένταξης των καταναλωτών στο ΚΟΤ.¹⁸

Επιπλέον, επισημαίνεται από τη ΡΑΕ η ανάγκη της *πλήρους απεμπλοκής* των δραστηριοτήτων προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας από την είσπραξη τελών υπέρ τρίτων (δημοτικός φόρος, δημοτικά τέλη, ΕΕΤΗΔΕ, τέλος ΕΡΤ κ.ά.). Παράλληλα, τονίζεται ότι θα πρέπει να μειωθεί η εξαντλητική φορολόγηση που εφαρμόζεται σήμερα στην ηλεκτρική ενέργεια (ΕΦΚ στο φυσικό αέριο ως πρώτη ύλη σε σταθμούς ηλεκτροπαραγωγής, ΕΦΚ στο πετρέλαιο που χρησιμοποιείται στους σταθμούς ηλεκτροπαραγωγής της ΔΕΗ στα νησιά, ΕΦΚ στο ηλεκτρικό ρεύμα).¹⁹

¹⁶ Σημειώνεται ότι, στο πλαίσιο του σχεδιασμού του ΥΠΕΚΑ για τη σταδιακή μείωση του ελλείμματος του ειδικού λογαριασμού του τέλους ΑΠΕ & ΣΗΘΥΑ (280 εκατ. ευρώ) και τελικά το μηδενισμό του το 2014, η ΡΑΕ (με απόφασή της στις 10.1.2013) προσδιόρισε το μεσοσταθμικό ύψος του ΕΤΜΕΑΡ για το α' εξάμηνο του 2013 στα 9,3 ευρώ/MWh, από 8,74 ευρώ που ίσχυε μέχρι το τέλος 2012. Ωστόσο, από την εφαρμογή των νέων χρεώσεων προκύπτουν διαφορετικές ποσοστιαίες μεταβολές για τις κατηγορίες των καταναλωτών. Έτσι, για τους πελάτες της υψηλής τάσης, οι μοναδιαίες χρεώσεις ΕΤΜΕΑΡ μειώνονται κατά 22%, ενώ αντίθετα για τους πελάτες της μέσης τάσης οι μοναδιαίες χρεώσεις ΕΤΜΕΑΡ αυξάνονται κατά 8%, σε σχέση με τις τρέχουσες χρεώσεις. Για τους οικιακούς πελάτες, η επίπτωση της αύξησης του ΕΤΜΕΑΡ στο συνολικό λογαριασμό τους κυμαίνεται μεταξύ 0,4% και 0,8%, ανάλογα με την κατανάλωση.

¹⁷ Ο νέος τρόπος τιμολόγησης για τους πελάτες χαμηλής τάσης προβλέπεται να ισχύσει από την ημερομηνία απελευθέρωσης των τιμολογίων προμήθειας (δηλαδή την 1.7.2013). Σημειώνεται όμως ότι με την ανακοίνωση των νέων τιμολογίων της ΔΕΗ για τη χαμηλή τάση (στις 13.1.2013 με αναδρομική ισχύ από 1.1.2013) άρχισε ήδη η πρώτη φάση της σύνδεσης των τιμολογίων με το κόστος παραγωγής και διάθεσης ηλεκτρικής ενέργειας (κοστοβαρή τιμολόγια). Με βάση τα τιμολόγια αυτά, η μεσοσταθμική αύξηση στη χαμηλή τάση ανήλθε στο 3%.

¹⁸ Σημειώνεται ότι η ΔΕΗ στις 13.1.2013 ανακοίνωσε επίσης και το διευρυνόμενο Κοινωνικό Οικιακό Τιμολόγιο (ΚΟΤ) προς ευρύτερες κοινωνικές ομάδες (όπως οι οικονομικά ασθενείς, άνεργοι, τρίτεκνοι, ΑΜΕΑ κ.ά.), με αναδρομική ισχύ επίσης από 1.1.2013, ενώ ταυτόχρονα διατήρησε αμετάβλητο το υφιστάμενο εννοϊκό ειδικό τιμολόγιο για τους πολύτεκνους. Με το νέο ΚΟΤ παρέχεται έκπτωση της τάξεως του 42% έναντι του νέου οικιακού τιμολογίου της ΔΕΗ, η οποία θα αφορά το σύνολο της κατανάλωσης του δικαιούχου. Πρόκειται στην ουσία για την υιοθέτηση από το ΥΠΕΚΑ του Νέου Κώδικα Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΚΠΗΕ) σύμφωνα με τη γνωμοδότηση της ΡΑΕ (στις 8.1.2013), με τον οποίο εκσυγχρονίζεται το πλαίσιο των παρεχόμενων υπηρεσιών υπέρ των καταναλωτών και κυρίως ενισχύεται περαιτέρω η προστασία των ευάλωτων καταναλωτών.

¹⁹ Σημειώνεται ότι η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της για την προστασία των καταναλωτών, με βάση τα νέα τιμολόγια της ΔΕΗ, ανακοίνωσε στις 24.1.2013 τις δικές της εκτιμήσεις για τις χρεώσεις των τετραμηνιαίων λογαριασμών των οικιακών και εμπορικών πελατών. Στους υπολογισμούς της ΡΑΕ περιλαμβάνονται μόνο οι χρεώσεις που αφορούν την παροχή ηλεκτρικής ενέργειας, ενώ δεν περιλαμβάνονται οι προβλεπόμενοι από τη νομοθεσία φόροι (ΔΕΤΕ, ΕΦΚ, ΦΠΑ), καθώς και οι χρεώσεις υπέρ τρίτων για υπηρεσίες που δεν σχετίζονται με την παροχή ηλεκτρικής ενέργειας (Τέλος Ακίνητης Περιουσίας, δημοτικοί φόροι, ΕΡΤ). Εξάλλου, ανάλογες εκτιμήσεις πρόκειται να δώσει η ΡΑΕ και για τα τιμολόγια που θα ανακοινωθούν το 2013 από τους λοιπούς προμηθευτές που δραστηριοποιούνται στη λιανική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, ώστε να διευκολυνθούν οι καταναλωτές στην επιλογή προμηθευτή.

Τέλος, τονίζεται και κρίνεται επιτακτική η ανάγκη ύπαρξης του Μακροχρόνιου Ενεργειακού Σχεδιασμού, ο οποίος αποτελεί το μεγαλύτερο ζητούμενο για τον ενεργειακό τομέα της Ελλάδος.

6 Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΦΑΣΗ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ (ΕΜΕΚΑ): ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΓΙΑ ΜΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ ΣΤΗΝ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ²⁰

6.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ύστερα από συζητήσεις στην ΕΜΕΚΑ τον Οκτώβριο και το Δεκέμβριο του 2012, αποφασίστηκε ότι η δεύτερη φάση των εργασιών της θα έχει σκοπό να συμβάλει στην επεξεργασία μιας εθνικής στρατηγικής προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή (ΕΣΠΚΑ). Όπως συμφωνήθηκε, η πολιτική αυτή θα πρέπει:

- να ακολουθεί τις γενικότερες κατευθύνσεις της υπό διαμόρφωση Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή,
- να στηρίζεται στα υπάρχοντα δεδομένα και ιδιαίτερα στα αποτελέσματα της πρώτης φάσης της ΕΜΕΚΑ, όπως αυτά αποτυπώνονται στην αντίστοιχη τεχνική έκθεση, και
- να εντάξει την ΕΣΠΚΑ στις γενικότερες τομεακές πολιτικές της τρέχουσας οικονομικής συγκυρίας (mainstreaming), επισημαίνοντας τις δυναμικές συνέργειες μεταξύ αναπτυξιακής και κλιματικής στρατηγικής.

Ειδικότερα, η μελέτη επιδιώκεται να καλύψει τα εξής:

- Ομογενοποίηση και εμπλουτισμό των διαθέσιμων δεδομένων της πρώτης φάσης
- Ανάλυση κλιματικής τρωτότητας των επιμέρους οικονομικών τομέων

– Κατάρτιση ρεαλιστικού καταλόγου των διαθέσιμων επενδυτικών επιλογών προσαρμογής

– Διαμόρφωση συνεκτικής μεθοδολογίας επιλογής των βέλτιστων επιλογών προσαρμογής.

– Προτάσεις δημόσιων πολιτικών για την επίτευξη των στόχων της προσαρμογής.

6.2 ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ ΣΤΗΝ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ

Όσο σωρεύεται η εμπειρία μας για τις δυνατότητες κλιματικής προσαρμογής στην ΕΕ, τόσο αναγνωρίζονται οι δυσκολίες της απαιτούμενης θεσμικής προσαρμογής. Η αιτία των δυσκολιών έγκειται στο γεγονός ότι η δομή του προβλήματος της προσαρμογής είναι τελείως διαφορετική από εκείνη του μετριασμού των εκπομπών. Ενώ οι πολιτικές μετριασμού των εκπομπών έχουν πολύ μακροχρόνιες επιπτώσεις στις παγκόσμιες κλιματικές συνθήκες (που είναι χαρακτηριστική περίπτωση δημόσιου αγαθού), οι πολιτικές προσαρμογής θα έχουν μακροχρόνιες επιπτώσεις στην ευημερία συγκεκριμένων ομάδων πολιτών σε τοπική κλίμακα (ένα τυπικά ιδιωτικό αγαθό). Επιπλέον, σε θέματα περιορισμού των εκπομπών υπάρχει μια ξεκάθαρη και παγκόσμια αποδεκτή φυσική μονάδα μέτρησης του στόχου (= ισοδύναμος τόνος μείωσης CO₂). Το γεγονός αυτό επιτρέπει τη σαφή ποσοτικοποίηση τόσο της αποτελεσματικότητας των μέτρων μείωσης όσο και των συνεπαγόμενων ωφελειών. Στην περίπτωση της κλιματικής προσαρμογής αντιθέτως, δεν ισχύει κάτι παρόμοιο: σε αντίθεση με το μετριασμό, στην προσαρμογή το φυσικό αποτέλεσμα μπορεί να ποικίλλει ανά τομέα, τοποθεσία και τεχνολογία προσαρμογής. Συνεπώς, ενώ τα αποτελέσματα εναλλακτικών μέτρων/τεχνολογιών προσαρμογής σε έναν συγκεκριμένο τομέα θα έπρεπε κατ'

²⁰ Το Τμήμα αυτό στηρίζεται σε κείμενο εργασίας που συνέταξαν οι καθηγητές και μέλη της ΕΜΕΚΑ Μ. Σκούρτος, Α. Κοντογιάννη, Χ. Ζερεφός, Α. Ξεπαπαδέας, Α. Παπανδρέου και Ε. Σαρτζετάκης.

αρχάς να είναι συγκρίσιμα, στην πραγματικότητα αυτά εκφράζονται σε μια πλειάδα μετρικών μονάδων (metrics), οι οποίες δυσχεραίνουν τη συγκρισιμότητα και συνεπώς την επιλογή.

Είναι επομένως λογικό να αναμένει κανείς την κρατική παρέμβαση και πολιτική για την προστασία δημόσιων αγαθών όπως το κλίμα, αλλά λιγότερο αυτονόητο να αναμένεται μια κρατική πρωτοβουλία για την παροχή ενός τυπικά ιδιωτικού αγαθού, της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή. Σύμφωνα με αυτή τη λογική, η “αυτόνομη” προσαρμογή στις κλιματικές επιπτώσεις, δηλαδή η αυτόβουλη προσαρμογή των ιδιωτών (παραγωγών και καταναλωτών) στις κλιματικές συνθήκες μέσω αλλαγών στις παραγωγικές και καταναλωτικές τους συνήθειες, θα ήταν η απάντηση στην κλιματική αλλαγή. Μια σειρά παραγόντων όμως – η αβεβαιότητα των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής αλλά και της αποτελεσματικότητας των μέτρων προσαρμογής – καθιστούν το ρόλο του κράτους ουσιαστικό για το σχεδιασμό και την υλοποίηση προσαρμοστικών δράσεων. Η Λευκή Βίβλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την προσαρμογή (COM(2009)39) επιδιώκει ακριβώς αυτό: *τη θεμελίωση μιας αποτελεσματικής, πολεπίπεδης διακυβέρνησης για την προσαρμογή, με διακριτούς ρόλους για τις ευρωπαϊκές, εθνικές και τοπικές αρχές.*

6.3 ΘΕΣΜΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΕ

Για πολλά χρόνια, η κλιματική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης είχε επικεντρωθεί στις πολιτικές μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου με αιχμή τις διεθνείς πιέσεις προς κάθε κατεύθυνση για την υπογραφή και λειτουργία του Πρωτοκόλλου του Κιότο. Η ευρωπαϊκή διπλωματία του κλίματος όμως δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Οι αντιστάσεις μεγάλων διεθνών “παικτών” στη σκακιέρα του κλίματος, ιδίως των ΗΠΑ, της Κίνας, του Καναδά και της Ινδίας, οδήγησαν τον Οκτώβριο 2009 στην αποτυχία της Διά-

σκεψής της Κοπεγχάγης, υπό την έννοια της αδυναμίας συμφωνίας σε νομικά δεσμευτική μείωση των εκπομπών CO₂. (Για τις εξελίξεις που ακολούθησαν, βλ. Τμήμα 1.2 πιο πάνω.)

Υπό το πρίσμα ενός σεναρίου εξέλιξης της παγκόσμιας οικονομίας με έντονη την παρουσία του άνθρακα και ταυτόχρονα με δεδομένο τον πολλαπλασιασμό των ενδείξεων για τις αρνητικές συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, η Ευρωπαϊκή Ένωση εγκαινίασε τον Ιούνιο του 2007 με την Πράσινη Βίβλο (“Η προσαρμογή της Ευρώπης στην αλλαγή του κλίματος – επιλογές δράσης για την ΕΕ”, COM(2007)354) την επίσημη συμβολή της στην παγκόσμια συζήτηση για την κλιματική προσαρμογή. Η Πράσινη Βίβλος είχε αφορμή τα ακραία καιρικά φαινόμενα τα οποία έπληξαν τις ευρωπαϊκές χώρες κατά το πρόσφατο παρελθόν (πλημμύρες και δασικές πυρκαγιές) και αποτελεί την απαρχή μιας δημόσιας διαβούλευσης σχετικά με τα μέτρα πολιτικής τα οποία είναι απαραίτητα για τη μείωση των συνεπειών και του κόστους της παγκόσμιας υπερθέρμανσης. Εξετάζονται οι περιφερειακές και τομεακές επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και σκιαγραφούνται δυνητικά μέτρα προσαρμογής με μια ευρωπαϊκή διάσταση. Τονίζεται ότι, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της έκθεσης Stern (*Stern Review: The Economics of Climate Change*, Νοέμβριος 2006), μια μέση αύξηση κατά 3-4°C της παγκόσμιας θερμοκρασίας συνεπάγεται πρόσθετο κόστος προσαρμογής σε υποδομές και κτιριακό εξοπλισμό ύψους 1-10% του συνολικού κόστους επενδύσεων στις χώρες του ΟΟΣΑ ή 15-150 δισεκ. δολ. ετησίως (0,05-0,5% του ΑΕΠ). Σε περίπτωση αύξησης της μέσης θερμοκρασίας κατά 5-6°C, το κόστος προσαρμογής θα αυξηθεί εκθετικά με ταυτόχρονη μείωση της αποτελεσματικότητας των επενδύσεων προσαρμογής.

Η Λευκή Βίβλος ενσωματώνει τα αποτελέσματα της διαβούλευσης και υιοθετεί μια προσέγγιση κατά φάσεις: την 1η φάση (2009-2012), κατά την οποία ολοκληρώνεται η επεξεργασία μιας συνολικής στρατηγικής προ-

σαρμογής της ΕΕ, και τη 2η φάση (2013 και μετά), κατά την οποία θα εφαρμοστεί η στρατηγική αυτή. Στη Λευκή Βίβλο τονίζονται ειδικότερα προβλήματα των πολιτικών προσαρμογής, όπως:

- ο έλεγχος του κόστους/αποδοτικότητας των μέτρων
- το πρόβλημα της “κακής” προσαρμογής (maladaptation)
- η ένταξη των μέτρων προσαρμογής στην ευρύτερη οικονομική πολιτική
- η συσχέτιση πολιτικών περιορισμού των εκπομπών και προσαρμογής
- οι διατομεακές επιπτώσεις της προσαρμογής
- το πρόβλημα της χρηματοδότησης των νέων επενδύσεων.

6.4 ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ

Καθώς τα αποτελέσματα της κλιματικής αλλαγής γίνονται όλο και πιο ορατά, οι ευρωπαϊκές χώρες αρχίζουν ήδη να σχεδιάζουν και να υλοποιούν τα Εθνικά Σχέδια Προσαρμογής (National Adaptation Plans – NAPs), με προτεραιότητα στους τομείς της υγείας, της γεωργίας και των υδάτινων πόρων, συμπεριλαμβανομένων των επιπτώσεων στην άνοδο της στάθμης της θάλασσας (βλ. <http://climate-adapt.eea.europa.eu/>, βασική διαδικτυακή πύλη πληροφόρησης της ΕΕ για την κλιματική προσαρμογή). Οι εθνικές στρατηγικές προσαρμογής δεν αποτελούν ένα ενιαίο σύνολο προτάσεων και στόχων, ενώ ποικίλλουν έντονα ως προς το εύρος των παρεμβάσεων, την ακρίβεια των στόχων και το κατά πόσον συνυπολογίζουν θεσμικούς και κοινωνικούς παράγοντες. Αυτό είναι αναμενόμενο, στο βαθμό που, όπως προαναφέρθηκε, η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή αποτελεί ένα ιδιωτικό και – στις περισσότερες των περιπτώσεων – ένα τοπικό αγαθό. Η αντίστοιχη έρευνα βρίσκεται ακόμη

στην αρχή, όπως διαφαίνεται και από το γεγονός ότι μόλις στο τέλος του 2012 προκηρύχθηκε αντίστοιχο ερευνητικό πεδίο για χρηματοδότηση από το 7ο Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Χρηματοδότησης της Έρευνας και της Καινοτομίας, ενώ το Μάρτιο του 2013 θα γίνει το πρώτο αντίστοιχο ευρωπαϊκό συνέδριο (European Climate Change Adaptation Conference).

6.5 ΤΟ ΕΣΠΑ 2014-2020 ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΣΤΗΝ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ

Είναι ιδιαίτερα θετικό ότι ο σχεδιασμός για το νέο ΕΣΠΑ 2014-2020, που άρχισε ήδη από το 2012,²¹ υιοθετεί ως βασική επιλογή τη στρατηγική της ΕΕ “Ευρώπη 2020”, η οποία περιλαμβάνει τους στόχους “ενίσχυση της μετάβασης προς την οικονομία χαμηλών εκπομπών”, “προώθηση της προσαρμογής στις κλιματικές αλλαγές” και “προστασία του περιβάλλοντος και προώθηση της αποδοτικότητας των πόρων”. Επιπλέον, προβλέπει, προκειμένου να καταρτιστούν το Σχέδιο Ανάπτυξης και τα Επιχειρησιακά Προγράμματα, τη σύσταση Ομάδων από Ειδικούς (μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας και εμπειρογνώμονες) για κάθε αντικείμενο.

6.6 Η “ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ” ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΦΑΣΗΣ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΗΣ ΕΜΕΚΑ

Κατά τη διάρκεια της πρώτης φάσης της λειτουργίας της, η ΕΜΕΚΑ παρήγαγε μια πρώτη εκτίμηση των (περιβαλλοντικών, οικονομικών και κοινωνικών) επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής στην Ελλάδα. Εκτιμάται ότι όσον αφορά τις φυσικές επιπτώσεις η έρευνα έχει σχεδόν ολοκληρωθεί (για τις απαιτήσεις της ΕΜΕΚΑ και όχι βέβαια για γενικότερους επιστημονικούς σκοπούς). Η έρευνα των (τομεακών) οικονομικών επιπτώσεων παρουσιάζει πολλά ακόμη σημεία που μπορούν να βελτιωθούν, ενώ η έρευνα για τις κοινωνικές επιπτώσεις βρίσκεται σε αρχικό στάδιο. Δύο

²¹ Βλ. ΥΠΑΑΝ, Ειδική Γραμματεία ΕΣΠΑ, “1η Εγκύκλιος Σχεδιασμού και Κατάρτισης Αναπτυξιακού Προγραμματισμού Περιόδου 2014-2020”, Απρίλιος 2012.

βασικά συμπεράσματα της πρώτης φάσης της ΕΜΕΚΑ με ιδιαίτερη βαρύτητα για τη δεύτερη φάση αφορούν, πρώτον, τη διαπίστωση της πολυμορφίας των ελληνικών κλιματικών συνθηκών και, δεύτερον, το μέγεθος του αναμενόμενου κόστους της αδράνειάς μας απέναντι στην κλιματική αλλαγή. Η γεωμορφολογία του ελληνικού χώρου παράγει ένα μωσαϊκό κλιματικών συνθηκών, το οποίο – σε συνδυασμό με τις πολιτισμικές και κοινωνικοοικονομικές ιδιαιτερότητες – καθιστά ακόμη πιο ενδιαφέρουσα αλλά και απαιτητική τη μελλοντική έρευνα για την προσαρμογή. Επιπλέον, η μη δράση απέναντι στην κλιματική αλλαγή θα επιφέρει μείωση του ΑΕΠ της Ελλάδος κατά 2% σε ετήσια βάση μέχρι το 2050 και κατά 6% σε ετήσια βάση μέχρι το 2100. Το συνολικό σωρευτικό κόστος για την ελληνική οικονομία του σεναρίου *μη δράσης*, για το χρονικό διάστημα έως το 2100, εκφρασμένο ως μείωση του ΑΕΠ του έτους βάσης και με μηδενικό προεξοφλητικό επιτόκιο ανέρχεται στα 701 δισεκ. ευρώ (σε σταθερές τιμές του 2008).

Στην ενότητα 3.4 της τεχνικής έκθεσης αναλύθηκαν οι πολιτικές και το κόστος προσαρμογής με το πρότυπο γενικής ισορροπίας GEM-E3. Χρησιμοποιήθηκαν οι πολιτικές προσαρμογής και το αντίστοιχο κόστος που αναφέρεται στις επιμέρους τομεακές αναλύσεις των επιπτώσεων. Συμπεριλήφθηκαν όλοι οι τομείς εκτός των τομέων βιοποικιλότητας, οικοσυστημάτων και υγείας. Αντλήθηκαν επίσης στοιχεία κόστους από τη διεθνή βιβλιογραφία. Η πρώτη αυτή προσέγγιση εκτίμησε το μακροοικονομικό κόστος προσαρμογής υπό τις ακραίες κλιματικές συνθήκες του σεναρίου Α2. Η ανάλυση έδειξε ότι τα μέτρα προσαρμογής την περίοδο 2025-2050 αντιστοιχούν σε 1,5% του ΑΕΠ, την περίοδο 2051-2070 σε 0,9% του ΑΕΠ και μετά το 2070 σε 0,1% του ΑΕΠ. Σωρευτικά, η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή στοιχίζει στην ελληνική οικονομία (μέχρι το 2100) 123 δισεκ. ευρώ (σε τιμές του 2008). Η δυνατότητα σε βάθος επεξεργασίας των παραμέτρων της προσαρμογής που παρέχεται μέσω της έρευνας στη 2η φάση της ΕΜΕΚΑ προσφέρει τη δυνατότητα της εκ

νέου, βελτιωμένης, μακροοικονομικής εφαρμογής του προτύπου GEM-E3.

6.7 ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΦΑΣΗ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΗΣ ΕΜΕΚΑ

Η έρευνα της 2ης φάσης επικεντρώνεται στις πολιτικές. Με τον όρο “πολιτικές” νοούνται πρωτίστως σχεδιασμένες δημόσιες πολιτικές προσαρμογής (planned adaptation). Οι πολιτικές αυτές απαιτούν κάποιο επίπεδο διοικητικής ή νομοθετικής παρέμβασης και αναφέρονται τόσο σε τεχνικές επενδυτικές επιλογές (“hard”, engineering options) όσο και σε πολιτικές πειθούς και κινήτρων για την αλλαγή των καταναλωτικών και παραγωγικών προτύπων (“ήπια προσαρμογή” στην κλιματική αλλαγή – “soft” adaptation). Οι πρώτες αναφέρονται πρωτίστως σε επεμβάσεις στις υποδομές μεταφορών, επικοινωνιακών και γενικότερα αστικών δομών και έχουν το πλεονέκτημα της σχετικά εύκολης εκτίμησης τόσο του κόστους όσο και της αποτελεσματικότητάς τους. Οι δεύτερες αναφέρονται σε “άυλες” επεμβάσεις και χαρακτηρίζονται από σχετικά μικρό, αλλά δύσκολο εκτίμησιμο, κόστος και ασαφή πρόβλεψη της αποτελεσματικότητάς τους.

Η σημερινή δημόσια συζήτηση για πολιτικές προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή συνδέεται αναπόφευκτα με την τρέχουσα δημοσιονομική και υφεσιακή συγκυρία στην Ελλάδα και διεθνώς. Η σύνδεση της ΕΣΠΚΑ με τη σημερινή οικονομική κατάσταση της χώρας έχει δύο όψεις:

– Αφενός, η σημερινή οικονομική κατάσταση δεν παύει να αποτελεί μια οικονομική συγκυρία, μια κατάσταση βραχυχρόνια σε σχέση με τις κλιματικές επιπτώσεις, η οποία – αν και επηρεάζει – δεν θα πρέπει να αποτελέσει καθοριστικό παράγοντα για μια μακροχρόνια στρατηγική όπως η ΕΣΠΚΑ.

– Αφετέρου, η αποτυχία των πολιτικών του παρελθόντος, την οποία σηματοδοτεί η σημερινή κρίση, πρέπει να μας ευαισθητοποιήσει απέναντι στις ευρύτερες διαχειριστικές/πολι-

τικές παραμέτρους της δημόσιας ζωής που είναι γνωστές ως “διακυβέρνηση”. Η έννοια της διακυβέρνησης συμπεριλαμβάνει τόσο τυπικές όσο και άτυπες μορφές κοινωνικής διαχείρισης και εξουσίας. Οι στόχοι, οι δυνατότητες και οι περιορισμοί των συστατικών στοιχείων της σημερινής (και μελλοντικής) διακυβέρνησης στη χώρα μας (π.χ. δημόσια διοίκηση, τοπική αυτοδιοίκηση, μη κυβερνητικές οργανώσεις, επαγγελματικές ενώσεις, κινήματα πολιτών, κ.λπ.) πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη στην έρευνα κατά τη 2η φάση της ΕΜΕΚΑ, προκειμένου να σχεδιαστεί μια ρεαλιστική ΕΣΠΚΑ.

Ο απαιτούμενος ρεαλισμός της ΕΣΠΚΑ καθιστά απαραίτητη τη χρήση εναλλακτικών μελλοντικών σεναρίων κοινωνικοοικονομικής εξέλιξης της Ελλάδος και του διεθνούς περιβάλλοντος, τα οποία θα αποτελέσουν το υπόβαθρο των προτάσεων της έρευνας της 2ης φάσης. Ταυτόχρονα, το γεγονός ότι οι προτάσεις που θα διατυπωθούν θα πρέπει να είναι ρεαλιστικές αυξάνει την ανάγκη για διαβούλευση με κοινωνικούς εταίρους, για χωρικά εξειδικευμένη πληροφόρηση (χάρτες GIS, δημιουργία βάσης δεδομένων με χωρικά στοιχεία κ.λπ.), καθώς και για συνεντεύξεις και συνεργασίες με αντίστοιχες ερευνητικές προσπάθειες.

Στα πλαίσια αυτά η ΕΜΕΚΑ θα επιδιώξει:

(α) Τη σε βάθος επεξεργασία εξειδικευμένων πολιτικών προσαρμογής σε τομείς προτεραιότητας, που εν μέρει ήδη μελετήθηκαν κατά την 1η φάση (γεωργία, άνοδο στάθμης θάλασσας, τουρισμό, υπηρεσίες ύδρευσης, αστικό περιβάλλον, δημόσια υγεία, δίκτυα μεταφορών κ.λπ.). Αυτές οι “επαγωγικές” (“bottom-up”) αναλύσεις μπορούν να εμπεριέχουν και αναλύσεις πολιτικών μετριασμού, στο βαθμό που ορισμένες πολιτικές προσαρμογής συνδέονται άμεσα με μείωση των εκπομπών. Σε κάθε περίπτωση, και εν όψει της μεγάλης αβεβαιότητας η οποία χαρακτηρίζει τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, το κόστος, τον κατάλληλο χρόνο και την αποτελεσματικότητα των πολιτικών/μέτρων προσαρμογής, οι προ-

τεινόμενες πολιτικές θα πρέπει να είναι ευέλικτες και προσαρμόσιμες σε νέα δεδομένα (“adaptive” adaptation).

(β) Την ευκρινή διασύνδεση των τομεακών πολιτικών προσαρμογής με τις ευρύτερες δημόσιες πολιτικές που άπτονται των τομέων αυτών (mainstreaming), ιδίως σε εποχή οικονομικής ύφεσης και ελαχιστοποίησης των χρηματοδοτικών δυνατοτήτων. Προς το σκοπό αυτό, οι αναλύσεις της προηγούμενης ομάδας θα πρέπει να συνδυάζονται με μια ανασκόπηση του θεσμικού ρόλου του τραπεζικού και ασφαλιστικού τομέα για την υποστήριξη των τομεακών πολιτικών προσαρμογής (και μετριασμού). Ιδιαίτερα ενδιαφέρει εδώ η καταγραφή και κριτική ανάλυση πρωτοβουλιών για τη σχέση κλιματικής αλλαγής και επιχειρηματικότητας.

(γ) Την οργάνωση διαβούλευσης με λήπτες αποφάσεων, στελέχη της (κεντρικής και τοπικής) διοίκησης, επαγγελματικές ομάδες και εν γένει κοινωνικούς εταίρους (stakeholders) για τη διερεύνηση επιμέρους θεμάτων και τροφοδότηση της έρευνας. Η διαβούλευση αναγνωρίζεται πλέον ως απαραίτητο εργαλείο για:

– τη σύνδεση της έρευνας με τις πρακτικές ανάγκες των χρηστών,

– τη διαπίστωση και παρακολούθηση της κοινωνικής αποδοχής των αποτελεσμάτων της έρευνας,

– τη συμπλήρωση των ερευνητικών δεδομένων και την ενημέρωση για νέες επιλογές.

(δ) Με σκοπό την ολοκληρωμένη προσέγγιση στην υιοθέτηση μέτρων προσαρμογής και την ανάδειξη των δυσκολιών ενός παρόμοιου εγχειρήματος, τα συμπεράσματα της 1ης φάσης – αλλά εν μέρει και των ερευνών της 2ης φάσης – μπορούν να εφαρμοστούν πιλοτικά με τη μορφή ενός “προγράμματος επίδειξης” κλιματικής προσαρμογής σε μικρή τοπική κλίμακα και σε κατάλληλη περιοχή του ελληνικού γεωγραφικού χώρου.

6.8 ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΣΠΚΑ

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, η δομή της επιδιωκόμενης έρευνας προτείνεται να αποτελείται από τρεις βασικές ενότητες:

I. Γενική ενότητα. Παρουσίαση και τεκμηρίωση της αναγκαιότητας της κλιματικής προσαρμογής, στόχοι της ΕΣΠΚΑ, ανασκόπηση των κλιματικών δεδομένων για τον ελληνικό χώρο, επιλογή κλιματικών σεναρίων και παρουσίαση των μεθοδολογικών εργαλείων.

II. Τομεακές αναλύσεις προσαρμογής. Στην 1η φάση μελετήθηκαν οι εξής τομείς: υδατικά οικοσυστήματα, άνοδος στάθμης της θάλασσας, αλιεία και υδατοκαλλιέργειες, γεωργία, δάση, βιοποικιλότητα και οικοσυστήματα, τουρισμός, δομημένο περιβάλλον, μεταφορές, υγεία, εξορυκτική βιομηχανία. Προτείνεται να μελετηθούν οι ίδιοι τομείς λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη ότι κάποιοι τομείς είναι *οικοσυστημικά χαρακτηριστικά* (υδατικά, δάση, βιοποικιλότητα, ακτές), κάποιοι είναι *αγορές* (αλιεία/υδατοκαλλιέργειες, γεωργία, τουρισμός, εξόρυξη) και κάποιοι τέλος είναι *ευρύτερα δίκτυα/υποδομές* (πόλεις, μεταφορές, ύδρευση, υγεία). Λόγω της τυπολογίας αυτής, η προσέγγιση στην 1η φάση δεν μπόρεσε να αποφύγει κάποιες αλληλεπικαλύψεις. Στη 2η φάση θα πρέπει να ληφθεί μέριμνα για την επίλυση των αλληλεπικαλύψεων με μια νέα τυπολογία η οποία να περιέχει ρητά τον τομέα της ενέργειας και των θαλάσσιων οικοσυστημάτων.

Κάθε τομεακή ανάλυση προτείνεται να διαρθρώνεται ως εξής:

(α) Ανάλυση τρωτότητας. Ανάλυση τόσο της γεωφυσικής/οικοσυστημικής όσο και της κοινωνικοοικονομικής τρωτότητας με κατάλληλους δείκτες. Η ανάλυση περιλαμβάνει τις αναμενόμενες (άμεσες και έμμεσες) επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής – βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα. Οι επιπτώσεις αναλύονται ως προς το κόστος, το εύρος, το χρόνο εκδήλωσης, την αντιστρεψιμότητα και τις διανεμητικές επιδράσεις.

(β) Προσδιορισμός προσαρμοστικής ικανότητας. Προσδιορισμός των δυνατοτήτων προσαρμογής από άποψη τεχνολογίας, θεσμών, ανθρώπινου κεφαλαίου, πρόσβασης σε χρηματοδοτικές πηγές κ.ο.κ.

Οι αναλύσεις των ενότητων (α) και (β) μας βοηθούν να ιεραρχήσουμε τις ανάγκες προσαρμογής.

(γ) Μέτρα προσαρμογής. Κατάρτιση καταλόγων με δυνητικές τεχνολογίες, μέτρα και πολιτικές προσαρμογής (“hard” και “soft”). Κάθε τεχνολογία/μέτρο/πολιτική θα πρέπει να τεκμηριωθεί όσο καλύτερα γίνεται ως προς τους στόχους, τα άμεσα και έμμεσα αποτελέσματα, τη χρονική διάρκεια και χωρική διάσταση, τις επιδράσεις (θετικές ή αρνητικές) σε άλλους τομείς εκτός του υπό μελέτη τομέα, τη συνεισφορά στο μετριασμό των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, το κόστος κατασκευής και λειτουργίας, την ευκολία χρηματοδότησης, την απαιτούμενη τεχνογνωσία και θεσμική κάλυψη.

(δ) Ανάλυση προτεραιοτήτων/επιλογή στόχων. Από τον κατάλογο της ενότητας (γ) πρέπει να επιλεγούν και προταθούν ένα ή περισσότερα (σε συνδυασμό) μέτρα, με βάση τους στόχους προσαρμογής στον κάθε τομέα και τα κριτήρια επιλογής που αποφασίζονται. Στο σημείο αυτό είναι κρίσιμη η τροφοδότηση της έρευνας με απόψεις χρηστών μέσω της διαβούλευσης. Η διαβούλευση μπορεί να περιλαμβάνει την καταλληλότητα των μέτρων, το ρεαλισμό των εκτιμήσεων κόστους και αποτελεσματικότητας, τη σχετική σπουδαιότητα των κριτηρίων κ.ά. Η ανάλυση προτεραιοτήτων αυτού του είδους γίνεται συνήθως με αναλύσεις κόστους/οφέλους, αναλύσεις κόστους/αποτελεσματικότητας και πολυκριτηριακές προσεγγίσεις.

(ε) Εφαρμογή/χρηματοδότηση στόχων. Αφού καθοριστούν οι στόχοι και επιλεγούν τα μέτρα υλοποίησής τους, διερευνάται η δυνατότητα θεσμικών παρεμβάσεων και χρηματοδοτικών εργαλείων. Στο σημείο αυτό αναλύονται οι δυνατότητες ενσωμάτωσης των

επιλεγεισών τομεακών πολιτικών στις ευρύτερες αναπτυξιακές και δημοσιονομικές στρατηγικές.

III. Υποστηρικτικοί τομείς (τραπεζικός, ασφαλιστικός). Η τελευταία ενότητα της έρευνας

για την ΕΣΠΚΑ αφορά τη δυνατότητα του (δημόσιου και ιδιωτικού) τραπεζικού και ασφαλιστικού τομέα να ενδυναμώσουν και να υποστηρίξουν τα σχέδια κλιματικής προσαρμογής στην Ελλάδα μέσω κατάλληλων τραπεζικών και ασφαλιστικών προϊόντων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ
ΧΡΗΣΕΩΣ 2012

ΚΑΙ Η ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ
ΤΩΝ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΩΝ ΟΡΚΩΤΩΝ ΕΛΕΓΚΤΩΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ.....	Π 4-5
ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΑΘΕΣΗΣ ΚΕΡΔΩΝ	Π 6
ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΩΝ ΟΡΚΩΤΩΝ ΕΛΕΓΚΤΩΝ	Π 7-8
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ	Π 9-14
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΥ	Π 15-57
ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗΣ ΕΤΗΣΙΑΣ ΤΑΚΤΙΚΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗΣ	Π 58
ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΥΝΑΜΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ.....	Π 59

ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ 31^{ης} ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2012

ΕΤΟΣ ΟΓΔΟΗΚΟΣΤΟ ΠΕΜΠΤΟ

(σε ευρώ)

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ	31.12.2012	31.12.2011
1. Χρυσός και απαιτήσεις σε χρυσό	5.984.958.512	5.770.281.682
2. Απαιτήσεις σε συνάλλαγμα έναντι μη κατοίκων ζώνης ευρώ	992.872.970	982.306.649
2.1 Απαιτήσεις έναντι του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ)	925.936.960	942.163.589
2.2 Καταθέσεις σε τράπεζες, χρεόγραφα, δάνεια και λοιπές απαιτήσεις	66.936.010	40.143.060
3. Απαιτήσεις σε συνάλλαγμα έναντι κατοίκων ζώνης ευρώ	343.692.770	1.018.555.147
3.1 Απαιτήσεις έναντι της γενικής κυβέρνησης	286.157.016	290.508.741
3.2 Λοιπές απαιτήσεις	57.535.754	728.046.406
4. Απαιτήσεις σε ευρώ έναντι μη κατοίκων ζώνης ευρώ	23.873	113.867
4.1 Καταθέσεις σε τράπεζες, χρεόγραφα και δάνεια	23.873	113.867
4.2 Απαιτήσεις που απορρέουν από πιστωτικές διευκολύνσεις στο πλαίσιο του ΜΣΙ ΙΙ	0	0
5. Δάνεια σε ευρώ προς πιστωτικά ιδρύματα ζώνης ευρώ σχετιζόμενα με πράξεις νομοματικής πολιτικής	19.346.500.000	76.159.500.000
5.1 Πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης	17.401.500.000	15.177.500.000
5.2 Πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης	1.945.000.000	60.942.000.000
5.3 Αντισυμβαλλόμενες πράξεις εξομάλυνσης βραχυχρόνιων διακυμάνσεων της ρευστότητας	0	0
5.4 Διαθρομιστικές αντισυμβαλλόμενες πράξεις	0	0
5.5 Διευκόλυνση οριακής χρηματοδότησης	0	40.000.000
5.6 Πιστώσεις για την κάλυψη περιθωρίων	0	0
6. Λοιπές απαιτήσεις σε ευρώ έναντι πιστωτικών ιδρυμάτων ζώνης ευρώ	101.850.944.365	52.009.194.702
7. Χρεόγραφα σε ευρώ κατοίκων ζώνης ευρώ	20.782.519.037	21.149.321.189
7.1 Χρεόγραφα που διακρατούνται για σκοπούς νομοματικής πολιτικής	6.964.976.237	7.766.490.399
7.2 Λοιπά χρεόγραφα σε ευρώ κατοίκων ζώνης ευρώ	13.817.542.800	13.382.830.790
8. Μακροπρόθεσμες απαιτήσεις σε ευρώ έναντι της γενικής κυβέρνησης	6.170.409.022	6.659.874.462
9. Απαιτήσεις εντός του Ευρωσυστήματος	1.813.849.138	1.632.798.971
9.1 Συμμετοχή στο κεφάλαιο, τα αποθεματικά και τις προβλέψεις της ΕΚΤ	533.636.713	500.888.380
9.2 Απαιτήσεις από τη μεταβίβαση συναλλαγματικών διαθεσίμων στην ΕΚΤ	1.131.910.591	1.131.910.591
9.3 Καθαρές απαιτήσεις που απορρέουν από την κατανομή, εντός του Ευρωσυστήματος, των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ	0	0
9.4 Καθαρές απαιτήσεις που απορρέουν από το υπόλοιπο του λογαριασμού δόσοληψιών με το ΕΣΚΤ (TARGET2)	0	0
9.5 Λοιπές απαιτήσεις εντός του Ευρωσυστήματος (καθαρές)	148.301.834	0
10. Στοιχεία ενεργητικού υπό τακτοποίηση	2.341.587	317.653
11. Λοιπά στοιχεία ενεργητικού	2.490.128.554	3.054.155.454
11.1 Κέρματα	69.373.412	72.132.824
11.2 Ενσώματα και ασώματα πάγια στοιχεία ενεργητικού	824.757.986	827.039.091
11.3 Λοιπά χρηματοοικονομικά στοιχεία ενεργητικού	29.122.874	29.104.193
11.4 Διαφορές αναπροσαρμογής της αξίας πράξεων εκτός ισολογισμού	137.272	7.256.329
11.5 Μεταβατικοί λογαριασμοί και δεδουλευμένα έσοδα	675.776.423	1.203.167.522
11.6 Λοιπά στοιχεία	890.960.587	915.455.495
ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ	159.778.239.828	168.436.419.776
ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΕΚΤΟΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΥ (ΤΑΞΕΩΣ)	31.12.2012	31.12.2011
1. Τίτλοι του Ελληνικού Δημοσίου από τη διαχείριση του "Κοινού Κεφαλαίου Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου και Ασφαλιστικών Φορέων" σύμφωνα με τον Ν. 2469/97	19.791.242.415	23.415.359.594
2. Τίτλοι του Ελληνικού Δημοσίου και λοιπά χρεόγραφα από τη διαχείριση και θεματοφύλαξη κεφαλαίων δημόσιων οργανισμών, ασφαλιστικών φορέων και ιδιωτών και τίτλοι του ΕFSF κυριότητας του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας	15.702.881.516	6.745.993.739
3. Περιουσιακά στοιχεία αποδεκτά από το Ευρωσύστημα ως ασφάλεια για πράξεις νομοματικής πολιτικής και παροχή ενδοημερησίας ρευστότητας μεταξύ των πιστωτικών ιδρυμάτων	25.568.946.751	142.876.476.764
4. Περιουσιακά στοιχεία αποδεκτά από την Τράπεζα της Ελλάδος ως ασφάλεια για πράξεις έκτακτης παροχής ρευστότητας προς τα πιστωτικά ιδρύματα	191.524.930.187	84.822.677.096
5. Λοιποί λογαριασμοί τάξεως	22.694.818.331	21.723.246.332
ΣΥΝΟΛΟ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΩΝ ΤΑΞΕΩΣ	275.282.819.200	279.583.753.525

Σημειώσεις:

1 Σύμφωνα με το άρθρο 54Α του Καταστατικού της Τράπεζας, οι οικονομικές καταστάσεις καταρτίζονται με βάση τους κανόνες και τις λογιστικές αρχές που έχουν καθοριστεί από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και ισχύουν για τα μέλη του Ευρωπαϊκού Συνστήματος Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ).

ΠΑΘΗΤΙΚΟ	31.12.2012	31.12.2011
1. Τραπεζογραμμάτια σε κυκλοφορία	23.576.814.320	22.957.704.380
2. Υποχρεώσεις σε ευρώ έναντι πιστωτικών ιδρυμάτων ζώνης ευρώ σχετιζόμενες με πράξεις νομισματικής πολιτικής	2.168.651.315	4.703.006.264
2.1 Τρεχούμενοι λογαριασμοί (περιλαμβανομένων των υποχρεωτικών καταθέσεων)	1.369.351.315	2.506.356.264
2.2 Διευκόλυνση αποδοχής καταθέσεων	410.000.000	1.179.500.000
2.3 Καταθέσεις προθεσμίας	0	0
2.4 Αντισυμβαλλόμενες πράξεις εξομάλυνσης βραχυχρόνιων διακυμάνσεων της ρευστότητας	0	0
2.5 Καταθέσεις για την κάλυψη περιθωρίων	389.300.000	1.017.150.000
3. Λοιπές υποχρεώσεις σε ευρώ έναντι πιστωτικών ιδρυμάτων ζώνης ευρώ	0	0
4. Υποχρεώσεις σε ευρώ έναντι λοιπών κατοίκων ζώνης ευρώ	7.191.431.209	5.553.155.243
4.1 Γενική κυβέρνηση	5.721.347.961	3.838.270.484
4.2 Λοιπές υποχρεώσεις	1.470.083.248	1.714.884.759
5. Υποχρεώσεις σε ευρώ έναντι μη κατοίκων ζώνης ευρώ	1.008.139.644	1.041.850.236
6. Υποχρεώσεις σε συνάλλαγμα έναντι κατοίκων ζώνης ευρώ	32.019.524	16.178.298
7. Υποχρεώσεις σε συνάλλαγμα έναντι μη κατοίκων ζώνης ευρώ	2.224	2.268
7.1 Καταθέσεις και λοιπές υποχρεώσεις	2.224	2.268
7.2 Υποχρεώσεις που απορρέουν από πιστωτικές διευκολύνσεις στο πλαίσιο του ΜΣΙ II	0	0
8. Λογαριασμός ειδικών τραπεζικών δικαιωμάτων του ΔΝΤ	911.998.065	928.426.952
9. Υποχρεώσεις εντός του Ευρωσυστήματος	112.814.781.585	123.244.992.854
9.1 Υποχρεώσεις συνδεδεμένες με γραμμάτια τα οποία καλύπτουν την έκδοση χρεογράφων από την ΕΚΤ	0	0
9.2 Καθαρές υποχρεώσεις που απορρέουν από την κατανομή, εντός του Ευρωσυστήματος, των κυκλοφορούντων τραπεζογραμμάτων ευρώ	14.459.590.040	18.437.110.570
9.3 Καθαρές υποχρεώσεις που απορρέουν από το υπόλοιπο του λογαριασμού δόσοληψιών με το ΕΣΚΤ (TARGET2)	98.355.191.545	104.750.000.738
9.4 Λοιπές υποχρεώσεις εντός του Ευρωσυστήματος (καθαρές)	0	57.881.546
10. Στοιχεία παθητικού υπό τακτοποίηση	3.232.633	15.074.984
11. Λοιπές υποχρεώσεις	792.319.332	1.159.769.724
11.1 Διαφορές αναπροσαρμογής της αξίας πράξεων εκτός ισολογισμού	96.926	2.889
11.2 Μεταβατικοί λογαριασμοί και δεδουλευμένα έξοδα	117.545.452	181.090.409
11.3 Λοιπά στοιχεία	674.676.954	978.676.426
12. Προβλέψεις	6.213.496.005	3.951.100.114
13. Λογαριασμοί αναπροσαρμογής	4.249.859.880	4.049.716.285
14. Μετοχικό Κεφάλαιο και Αποθεματικά	815.494.092	815.442.174
14.1 Μετοχικό κεφάλαιο	111.243.362	111.243.362
14.2 Τακτικό αποθεματικό	111.243.362	111.243.362
14.3 Έκτακτο αποθεματικό	84.500.000	84.500.000
14.4 Ειδικό αποθεματικό από την αναπροσαρμογή της αξίας των ακινήτων	507.247.856	507.247.856
14.5 Λοιπά ειδικά αποθεματικά	1.259.512	1.207.594
ΣΥΝΟΛΟ ΠΑΘΗΤΙΚΟΥ	159.778.239.828	168.436.419.776

2 Η κλειδα κατανομής για τη συμμετοχή της Τράπεζας στο καταβεβλημένο εξ ολοκλήρου κεφάλαιο της ΕΚΤ από τις 17 Εθνικές Κεντρικές Τράπεζες του Ευρωσυστήματος είναι 2,80818%.

3 Οι απαιτήσεις και οι υποχρεώσεις σε ευρώ ή συνάλλαγμα διαχωρίζονται σε απαιτήσεις/υποχρεώσεις έναντι κατοίκων ή μη κατοίκων της ζώνης του ευρώ.

4 Τα υπόλοιπα των λογαριασμών που σχετίζονται με πράξεις νομισματικής πολιτικής εμφανίζονται σε διακριτές κατηγορίες.

5 Η αξία του χρυσού έχει υπολογιστεί με βάση την τιμή σε ευρώ ανά ουγγιά χρυσού που αναφέρεται στο δελτίο τιμών της ΕΚΤ της 31ης Δεκεμβρίου 2012: 1.261,179 ευρώ ανά ουγγιά, έναντι 1.216,864 ευρώ στις 30ής Δεκεμβρίου 2011.

6 Οι απαιτήσεις και οι υποχρεώσεις σε συνάλλαγμα έχουν αποτιμηθεί με βάση τις ισοτιμίες του ευρώ έναντι των ξένων νομισμάτων που αναφέρονται στο δελτίο τιμών της ΕΚΤ της 31ης Δεκεμβρίου 2012.

7 Η αξία των εμπορεύσιμων χρεογράφων (εκτός αυτών που πρόκειται να διακρατηθούν μέχρι τη λήξη τους) έχει υπολογιστεί με βάση τις μέσες αγοραίες τιμές που ισχύαν στις 31ης Δεκεμβρίου 2012. Τα εμπορεύσιμα χρεόγραφα που πρόκειται να διακρατηθούν μέχρι τη λήξη τους καθώς και οι μη εμπορεύσιμοι τίτλοι αποτιμώνται στο κόστος κτήσης προσαρμοσμένο με τις υπό και τις υπέρ το άρτιο αποσβεσθείσες διαφορές και υπόκεινται σε έλεγχο απομείωσης της αξίας τους. Από τον έλεγχο που διενεργήθηκε στο τέλος της χρήσης 2012 διαπιστώθηκε ότι δεν συντρέχει λόγος απομείωσης της αξίας τους.

8 Στους λοιπούς λογαριασμούς τάξεως παρακολουθείται και η υποσχετική επιστολή ύψους 22,1 δισεκ. ευρώ (SDR 18,9 δισεκ.) που έχει εκδώσει η ελληνική κυβέρνηση για το συνολικό ποσό του δανείου που έχει λάβει από το ΔΝΤ μέχρι 31.12.2012.

9 Ορισμένα στοιχεία του ισολογισμού και των αποτελεσμάτων της χρήσεως 2011 αναταξινομήθηκαν ώστε να είναι συγκρίσιμα με τα αντίστοιχα της χρήσεως 2012.

ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΣ 2012

(σε ευρώ)

	2012	2011
1. Καθαροί τόκοι - έσοδα	2.673.764.628	1.468.721.829
1.1 Τόκοι - έσοδα	3.827.258.869	2.930.940.084
1.2 Τόκοι - έξοδα	-1.153.494.241	-1.462.218.255
2. Καθαρό αποτέλεσμα από χρηματοοικονομικές πράξεις, αποσβέσεις και προβλέψεις για κινδύνους	66.279.995	33.468.983
2.1 Πραγματοποιηθέντα κέρδη από χρηματοοικονομικές πράξεις	66.279.995	33.468.983
2.2 Αποσβέσεις χρηματοοικονομικών στοιχείων ενεργητικού και θέσεων	-73.849	-299.303
2.3 Μεταφορά από πρόβλεψη έναντι πιστωτικών κινδύνων και κινδύνων από τη διακύμανση των συναλλαγματικών ισοτιμιών, των επιτοκίων και της τιμής του χρυσού	73.849	299.303
3. Καθαρά έσοδα από αμοιβές και προμήθειες	71.834.689	98.293.953
3.1 Έσοδα από αμοιβές και προμήθειες	75.723.080	100.360.667
3.2 Έξοδα για αμοιβές και προμήθειες	-3.888.391	-2.066.714
4. Έσοδα από μετοχές και συμμετοχές	20.133.200	23.770.587
5. Καθαρό αποτέλεσμα από τη συγκέντρωση και την αναδιανομή του νομισματικού εισοδήματος	148.822.314	-43.398.113
6. Λοιπά έσοδα	14.636.772	13.938.443
Σύνολο καθαρών εσόδων	2.995.471.598	1.594.795.682
7. Δαπάνες προσωπικού	-157.870.006	-182.999.639
8. Δαπάνες για συντάξεις	-112.234.922	-103.056.260
8.1 Πληρωμή συντάξεων	-133.465.539	-132.101.191
8.2 Έσοδα κλάδων συντάξεων	21.230.617	29.044.931
9. Λοιπές δαπάνες διαχείρισης	-40.108.577	-47.018.524
10. Αποσβέσεις ενσώματων και ασώματων παγίων στοιχείων ενεργητικού	-13.583.648	-13.642.905
11. Δαπάνες για τον έλεγχο του Χρηματοπιστωτικού Συστήματος	-10.291.676	0
12. Προβλέψεις	-2.342.733.566	-1.151.441.512
Σύνολο εξόδων	-2.676.822.395	-1.498.158.840
ΚΕΡΔΗ ΧΡΗΣΕΩΣ	318.649.203	96.636.842

ΔΙΑΘΕΣΗ ΚΕΡΔΩΝ

(Άρθρο 71 του Καταστατικού)

(σε ευρώ)

	2012	2011
Μέρισμα προς πληρωμή 0,5376 ευρώ ανά μετοχή σε 19.864.886 μετοχές (έναντι 0,67 ευρώ ανά μετοχή στη χρήση 2011)*	10.679.362	13.309.473
Φόρος μερισμάτων (συντελεστής 20%, άρθρο 14, παρ. 9 και 10 του Ν.3943/2011)	2.669.841	3.327.369
Υπόλοιπο περιορχόμενο στο Ελληνικό Δημόσιο	305.300.000	80.000.000
	318.649.203	96.636.842

* Το μικτό μέρισμα της χρήσης 2012 ανέρχεται σε 0,6720 ευρώ ανά μετοχή έναντι 0,8375 ευρώ της χρήσης 2011. Στο πληρωτέο μέρισμα 0,5376 ευρώ ανά μετοχή θα γίνει παρακράτηση φόρου με συντελεστή 25% σύμφωνα με το Ν.3943/2011 άρθρο 14 παρ. 1 και 2.

Αθήνα, 21 Ιανουαρίου 2013

Ο ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ

Η ΔΙΕΥΘΥΝΤΡΙΑ ΤΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΟΓΙΣΤΗΡΙΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΠΡΟΒΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΑΡΙΑ Κ. ΠΑΓΩΝΗ

Προς τους Μετόχους της ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.

Έκθεση επί των Οικονομικών Καταστάσεων:

Ελέγξαμε τις συνημμένες οικονομικές καταστάσεις της ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε. (η “Τράπεζα”) που αποτελούνται από τον ισολογισμό της 31 Δεκεμβρίου 2012, την κατάσταση αποτελεσμάτων χρήσεως και τον πίνακα διάθεσης αποτελεσμάτων της χρήσεως που έληξε την ημερομηνία αυτή, καθώς και περίληψη σημαντικών λογιστικών πολιτικών και λοιπές επεξηγηματικές πληροφορίες.

Ευθύνη της Διοίκησης για τις Οικονομικές Καταστάσεις

Η Διοίκηση είναι υπεύθυνη για την κατάρτιση και εύλογη παρουσίαση αυτών των οικονομικών καταστάσεων σύμφωνα με τις λογιστικές αρχές που έχει καθορίσει η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα όπως αυτές έχουν υιοθετηθεί από την Τράπεζα στο άρθρο 54Α του Καταστατικού της και τα Λογιστικά Πρότυπα που προδιαγράφονται από την Ελληνική Νομοθεσία, όπως και για εκείνες τις εσωτερικές δικλίδες, που η Διοίκηση καθορίζει ως απαραίτητες ώστε να καθίσταται δυνατή η κατάρτιση οικονομικών καταστάσεων, απαλλαγμένων από ουσιώδη ανακρίβεια, που οφείλεται είτε σε απάτη είτε σε λάθος.

Ευθύνη του Ελεγκτή

Η δική μας ευθύνη είναι να εκφράσουμε γνώμη επί αυτών των οικονομικών καταστάσεων, με βάση τον έλεγχό μας. Διενεργήσαμε τον έλεγχό μας σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα της Ελεγκτικής. Τα Πρότυπα αυτά απαιτούν να συμμορφωνόμαστε με κανόνες δεοντολογίας, καθώς και να σχεδιάζουμε και να διενεργούμε τον έλεγχο με σκοπό την απόκτηση εύλογης διασφάλισης για το εάν οι οικονομικές καταστάσεις είναι απαλλαγμένες από ουσιώδη ανακρίβεια.

Ο έλεγχος περιλαμβάνει τη διενέργεια διαδικασιών για την απόκτηση ελεγκτικών τεκμηρίων, σχετικά με τα ποσά και τις γνωστοποιήσεις στις οικονομικές καταστάσεις. Οι επιλεγόμενες διαδικασίες βασίζονται στην κρίση του ελεγκτή περιλαμβανομένης της εκτίμησης του κινδύνου ουσιώδους ανακρίβειας των οικονομικών καταστάσεων, που οφείλεται είτε σε απάτη είτε σε λάθος. Κατά τη διενέργεια αυτών των εκτιμήσεων κινδύνου, ο ελεγκτής εξετάζει τις εσωτερικές δικλίδες που σχετίζονται με την κατάρτιση και εύλογη παρουσίαση των οικονομικών καταστάσεων της Τράπεζας, με σκοπό το σχεδιασμό ελεγκτικών διαδικασιών κατάλληλων για τις περιστάσεις, αλλά όχι με σκοπό την έκφραση γνώμης επί της αποτελεσματικότητας των εσωτερικών δικλίδων της Τράπεζας. Ο έλεγχος περιλαμβάνει επίσης την αξιολόγηση της καταλληλότητας των λογιστικών πολιτικών που χρησιμοποιήθηκαν και του εύλογου των εκτιμήσεων που έγιναν από τη Διοίκηση, καθώς και αξιολόγηση της συνολικής παρουσίασης των οικονομικών καταστάσεων.

Πιστεύουμε ότι τα ελεγκτικά τεκμήρια που έχουμε συγκεντρώσει είναι επαρκή και κατάλληλα για τη θεμελίωση της ελεγκτικής μας γνώμης.

Βάση για Γνώμη με Επιφύλαξη

Από τον έλεγχό μας προέκυψε ότι στο κονδύλι του Ισολογισμού “Προβλέψεις” περιλαμβάνεται ποσό ύψους Ευρώ 2 095 εκατομμύρια (31 Δεκεμβρίου 2011: Ευρώ 1 939 εκατομμύρια) που αφορά σχηματισμένες προβλέψεις για συντάξεις και λοιπές παροχές προσωπικού για τις οποίες δε λάβαμε τεκμηρίωση του τρόπου υπολογισμού τους και κατά συνέπεια δεν είμαστε σε θέση να αξιολογήσουμε την επάρκειά τους καθώς και την επίδραση στα αποτελέσματα χρήσης.

Γνώμη με επιφύλαξη

Κατά τη γνώμη μας, εκτός από τις πιθανές επιπτώσεις του θέματος που μνημονεύεται στην παράγραφο “Βάση για Γνώμη με Επιφύλαξη”, οι συνημμένες οικονομικές καταστάσεις απεικονίζουν ακριβodίκαια την οικονομική θέση της ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε. κατά την 31 Δεκεμβρίου 2012 και τη χρηματοοικονομική της επίδοση για τη χρήση που έληξε την ημερομηνία αυτή σύμφωνα με τις λογιστικές αρχές που έχει καθορίσει η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, όπως αυτές έχουν υιοθετηθεί από την Τράπεζα στο άρθρο 54Α του Καταστατικού της και τα Λογιστικά Πρότυπα που προδιαγράφονται από την Ελληνική Νομοθεσία.

Αναφορά επί Άλλων Νομικών και Κανονιστικών Θεμάτων

Επαληθεύσαμε τη συμφωνία και την αντιστοίχιση του περιεχομένου της Έκθεσης του Διοικητή επί των αποτελεσμάτων χρήσεως του 2012 με τις συνημμένες οικονομικές καταστάσεις, στα πλαίσια των οριζόμενων από τα άρθρα 37 και 43α του Κ.Ν. 2190/1920.

Αθήνα, 21 Ιανουαρίου 2013

KPMG Ορκωτοί Ελεγκτές Α.Ε.
Α.Μ. ΣΟΕΛ 114

Μάριος Τ. Κυριάκου
Ορκωτός Ελεγκτής Λογιστής
Α.Μ. ΣΟΕΛ 11121

Νικόλαος Βουνισέας
Ορκωτός Ελεγκτής Λογιστής
Α.Μ. ΣΟΕΛ 18701

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

ΛΟΓΙΣΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

Γενικές αρχές κατάρτισης των οικονομικών καταστάσεων

Οι οικονομικές καταστάσεις της Τράπεζας της Ελλάδος, σύμφωνα με το άρθρο 54Α του Καταστατικού της, καταρτίζονται με βάση τους κανόνες και τις λογιστικές αρχές που ισχύουν κάθε φορά για το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών, όπως καθορίζονται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) (Κατευθυντήρια Γραμμή ΕΚΤ της 11.11.2010 ΕΚΤ/2010/20 – τροποποιητική απόφαση της 21.12.2011 ΕΚΤ 2011/27).

Οι κανόνες και οι αρχές αυτές βασίζονται σε γενικώς αποδεκτά διεθνή λογιστικά πρότυπα και έχουν σχεδιαστεί έτσι ώστε να καλύπτουν με το βέλτιστο τρόπο τις ανάγκες των Εθνικών Κεντρικών Τραπεζών (ΕθνΚΤ) του Ευρωσυστήματος, στις ιδιαίτερες συνθήκες λειτουργίας τους.

Για τα θέματα που τυχόν δεν καλύπτονται από τους κανόνες και τις οδηγίες της ΕΚΤ ή η εφαρμογή τους δεν είναι υποχρεωτική αλλά συνιστώμενη, ακολουθούνται είτε οι συστάσεις της ΕΚΤ είτε οι διατάξεις του Καταστατικού της Τράπεζας και ο Κ.Ν. 2190/1920 “Περί ανωνύμων εταιριών”.

Βασικές λογιστικές αρχές

Οι βασικές λογιστικές αρχές οι οποίες ισχύουν για το Ευρωσύστημα (ΕΚΤ και ΕθνΚΤ των χωρών της ζώνης του ευρώ) και κατά συνέπεια εφαρμόζονται και από την Τράπεζα της Ελλάδος είναι οι εξής:

- **Η αρχή της διαφάνειας** στην απεικόνιση των χρηματοοικονομικών στοιχείων της Τράπεζας, ώστε να παρουσιάζουν την πραγματική οικονομική της κατάσταση.
- **Η αρχή της συντηρητικότητας.** Με βάση την αρχή αυτή, τα μη πραγματοποιηθέντα κέρδη από την αποτίμηση του χρυσού, των χρηματοοικονομικών μέσων σε ξένο νόμισμα και των χρεογράφων δεν λογίζονται ως έσοδα στο λογαριασμό αποτελεσμάτων χρήσεως, αλλά μεταφέρονται απευθείας σε λογαριασμούς αναπροσαρμογής (revaluation accounts). Αντίθετα, οι μη πραγματοποιηθείσες ζημιές από αποτίμηση που προκύπτουν στο τέλος της χρήσεως, κατά το ποσό που υπερβαίνουν προηγούμενα μη πραγματοποιηθέντα κέρδη που έχουν καταγραφεί στους λογαριασμούς αναπροσαρμογής, λογίζονται ως έξοδα και μεταφέρονται στο λογαριασμό αποτελεσμάτων χρήσεως.
- **Η αρχή της αναγνώρισης γεγονότων** που συνέβησαν μεταξύ της ημερομηνίας κλεισίματος του ετήσιου ισολογισμού και της ημερομηνίας έγκρισης των οικονομικών καταστάσεων. Εφόσον τα γεγονότα αυτά επηρεάζουν ουσιωδώς την οικονομική κατάσταση της Τράπεζας, πραγματοποιείται προσαρμογή των στοιχείων ενεργητικού και παθητικού.
- **Η αρχή του ουσιώδους των λογιστικών γεγονότων και της μη παρέκκλισης από τους λογιστικούς κανόνες.**
- **Η αρχή της συνεχιζόμενης δραστηριότητας.** Οι οικονομικές καταστάσεις καταρτίζονται με βάση την αρχή της συνεχιζόμενης δραστηριότητας.
- **Η αρχή των δεδουλευμένων στα έσοδα/έξοδα.** Τα έσοδα και τα έξοδα αναγνωρίζονται στο οικονομικό έτος το οποίο αφορούν, ανεξάρτητα από το χρόνο είσπραξης ή πληρωμής τους.
- **Η αρχή της συνέπειας και συγκρισιμότητας.** Τα κριτήρια για την αποτίμηση των στοιχείων του ισολογισμού και τη λογιστικοποίηση των αποτελεσμάτων εφαρμόζονται με συνέπεια, προκειμένου να διασφαλίζεται η συγκρισιμότητα των στοιχείων στις οικονομικές καταστάσεις.

Μέθοδοι λογιστικής καταγραφής των συναλλαγών

- Η λογιστική καταγραφή των συναλλαγών σε ευρώ γίνεται την ημερομηνία του διακανονισμού της συναλλαγής (value date), σύμφωνα με τη μέθοδο της ταμειακής προσέγγισης.
- Για τη λογιστική καταγραφή των συναλλαγών σε ξένο νόμισμα, των χρηματοοικονομικών μέσων που είναι εκφρασμένα σε ξένο νόμισμα και των σχετικών δεδουλευμένων εσόδων/εξόδων, ακολουθείται η μέθοδος της οικονομικής προσέγγισης, σύμφωνα με την οποία:
 - Την ημερομηνία συμφωνίας της συναλλαγής (transaction/trade date) γίνεται καταχώρηση του ποσού της συναλλαγής σε λογαριασμούς εκτός ισολογισμού (τάξεως).
 - Την ημερομηνία διακανονισμού της συναλλαγής (settlement/value date) αντιλογίζονται οι εγγραφές στους λογαριασμούς τάξεως και γίνονται εγγραφές σε λογαριασμούς του ισολογισμού.
 - Με την εφαρμογή της μεθόδου της οικονομικής προσέγγισης, η θέση κάθε ξένου νομίσματος, τα πραγματοποιηθέντα κέρδη και ζημίες που προκύπτουν από τις καθαρές πωλήσεις, καθώς και ο προσδιορισμός του μέσου κόστους επηρεάζονται από την ημερομηνία συμφωνίας της συναλλαγής.
 - Οι δεδουλευμένοι τόκοι των χρηματοοικονομικών μέσων σε ξένο νόμισμα, καθώς και οι σχετικές διαφορές υπέρ ή υπό το άρτιο υπολογίζονται και λογιστικοποιούνται σε ημερήσια βάση και αντίστοιχα επηρεάζεται η συναλλαγματική θέση.

Κανόνες αποτίμησης του ισολογισμού

- Οι απαιτήσεις και υποχρεώσεις της Τράπεζας σε ξένα νομίσματα και χρυσό αποτιμώνται με βάση τις ισχύουσες ισοτιμίες της ημερομηνίας κλεισίματος του ισολογισμού που αναφέρονται στο δελτίο συναλλαγματικών ισοτιμιών αναφοράς της ΕΚΤ.
- Τα έσοδα και τα έξοδα μετατρέπονται σε ευρώ με την ισοτιμία που ίσχυε κατά το χρόνο της συναλλαγής.
- Για το χρυσό δεν γίνεται καμία διάκριση μεταξύ των διαφορών από αναπροσαρμογή της τιμής και της συναλλαγματικής ισοτιμίας. Λογιστικοποιείται μία και μόνη αποτίμηση της αξίας του χρυσού με βάση την τιμή του σε ευρώ ανά ουγγιά καθαρού χρυσού, όπως αυτή προκύπτει από τη συναλλαγματική ισοτιμία ευρώ/δολαρίου ΗΠΑ την ημερομηνία κλεισίματος του ισολογισμού.
- Η αναπροσαρμογή της αξίας των απαιτήσεων και υποχρεώσεων σε συνάλλαγμα γίνεται χωριστά κατά νόμισμα, συμπεριλαμβανομένων των εντός και εκτός ισολογισμού στοιχείων.
- Τα εμπορεύσιμα χρεόγραφα, εκτός από αυτά που πρόκειται να διακρατηθούν μέχρι τη λήξη τους, αποτιμώνται στις μέσες αγοραίες τιμές της ημερομηνίας κλεισίματος του ισολογισμού, χωριστά για κάθε τίτλο (κατά ISIN). Για τη χρήση που έληξε στις 31 Δεκεμβρίου 2012 χρησιμοποιήθηκαν οι μέσες αγοραίες τιμές της 31ης Δεκεμβρίου 2012.
- Τα εμπορεύσιμα χρεόγραφα που πρόκειται να διακρατηθούν μέχρι τη λήξη τους και οι μη εμπορεύσιμοι τίτλοι αποτιμώνται στο κόστος κτήσης προσαρμοσμένο με τις αποσβεσθείσες διαφορές υπέρ ή υπό το άρτιο και υπόκεινται σε έλεγχο απομείωσης της αξίας τους.
- Τα χρεόγραφα που διακρατούνται για σκοπούς νομισματικής πολιτικής μέχρι τη λήξη τους αποτιμώνται στο κόστος κτήσης προσαρμοσμένο με τις αποσβεσθείσες διαφορές υπέρ ή υπό το άρτιο και υπόκεινται σε έλεγχο απομείωσης της αξίας τους σε εναρμονισμένη βάση σε επίπεδο Ευρωσυστήματος.

Αναγνώριση εσόδων

- Τα πραγματοποιηθέντα κέρδη και οι πραγματοποιηθείσες ζημίες από πράξεις επί συναλλάγματος και χρεογράφων μεταφέρονται στο λογαριασμό αποτελεσμάτων χρήσεως. Τα εν λόγω κέρδη και ζημίες υπολογίζονται με βάση το μέσο κόστος των αντίστοιχων στοιχείων κατά την ημερομηνία πραγματοποίησής τους.
- Τα μη πραγματοποιηθέντα κέρδη (κέρδη από αποτίμηση) δεν αναγνωρίζονται ως έσοδα, αλλά μεταφέρονται απευθείας σε λογαριασμούς αναπροσαρμογής (revaluation accounts).
- Οι μη πραγματοποιηθείσες ζημίες (ζημίες από αποτίμηση), κατά το ποσό που υπερβαίνουν προηγούμενα κέρδη από αποτίμηση, τα οποία έχουν καταγραφεί στον αντίστοιχο λογαριασμό αναπροσαρμογής, μεταφέρονται στο τέλος της χρήσεως στο λογαριασμό αποτελεσμάτων και δεν αντιλογίζονται έναντι νέων εξ αποτιμώσεως κερδών επόμενων χρήσεων. Επίσης, μη πραγματοποιηθείσες ζημίες που αφορούν οποιοδήποτε χρεόγραφο ή νόμισμα ή διαθέσιμα σε χρυσό δεν συμψηφίζονται με μη πραγματοποιηθέντα κέρδη από άλλα χρεόγραφα ή νομίσματα ή χρυσό. Το μέσο κόστος του χρηματοοικονομικού στοιχείου από το οποίο θα προκύψουν μη πραγματοποιηθείσες ζημίες στο τέλος του έτους προσαρμόζεται στη συναλλαγματική ισοτιμία ή στην αγοραία τιμή που ίσχυε στο τέλος του έτους.
- Οι διαφορές υπέρ ή υπό το άρτιο που προκύπτουν από αγορασθέντες τίτλους υπολογίζονται και εμφανίζονται ως τμήμα των εσόδων από τόκους και αποσβένονται κατά την εναπομένουσα διάρκεια ζωής των χρεογράφων.
- Οι ζημίες από απομείωση μεταφέρονται στα αποτελέσματα χρήσεως και δεν αντιλογίζονται τα επόμενα έτη, εκτός εάν η απομείωση μειώνεται και η μεταβολή αυτή μπορεί να σχετιστεί με παρατηρήσιμο γεγονός που επήλθε μετά την καταγραφή της απομείωσης για πρώτη φορά.

Πράξεις εκτός ισολογισμού

Οι προθεσμιακές πράξεις συναλλάγματος, τα προθεσμιακά σκέλη των πράξεων ανταλλαγής νομισμάτων και άλλες πράξεις επί νομισμάτων οι οποίες συνεπάγονται την ανταλλαγή ορισμένου νομίσματος έναντι άλλου σε μελλοντική ημερομηνία, περιλαμβάνονται στις καθαρές συναλλαγματικές θέσεις, προς το σκοπό του υπολογισμού του μέσου κόστους αγοράς και των συναλλαγματικών κερδών και ζημιών.

Τραπεζογραμμάτια σε κυκλοφορία

Η ΕΚΤ και οι 17 Εθνικές Κεντρικές Τράπεζες (ΕθνΚΤ), οι οποίες συναποτελούν το Ευρωσύστημα, εκδίδουν τα τραπεζογραμμάτια ευρώ.¹ Η συνολική αξία των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ κατανέμεται στις ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος την τελευταία εργάσιμη ημέρα κάθε μήνα, σύμφωνα με την κλειδα κατανομής τραπεζογραμματίων.²

Επί της συνολικής αξίας των τραπεζογραμματίων ευρώ σε κυκλοφορία το 8% θεωρείται πως εκδίδεται από την ΕΚΤ, ενώ το υπόλοιπο 92% κατανέμεται στις ΕθνΚΤ με βάση την κλειδα συμ-

¹ Απόφαση της ΕΚΤ της 13ης Δεκεμβρίου 2010 σχετικά με την έκδοση τραπεζογραμματίων ευρώ: (αναδιτύπωση) ΕΚΤ/2010/29 ΕΕ L35, 9.2.2011, σελ 26.

² Με τον όρο "κλειδα κατανομής τραπεζογραμματίων" νοείται το 92% του ποσοστού με βάση το οποίο υπολογίζεται το μερίδιο συμμετοχής κάθε ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος στο καταβεβλημένο κεφάλαιο της ΕΚΤ.

μετοχής τους στο κεφάλαιο της ΕΚΤ. Το μερίδιο των κυκλοφορούντων τραπεζογραμμάτων ευρώ που αναλογεί στην Τράπεζα της Ελλάδος απεικονίζεται στην κατάσταση του ισολογισμού στο στοιχείο 1 του παθητικού “Τραπεζογραμμάτια σε κυκλοφορία”.

Η διαφορά μεταξύ της αξίας των τραπεζογραμμάτων ευρώ που κατανέμεται σε κάθε ΕθνΚΤ, σύμφωνα με την κλειδα κατανομής τραπεζογραμμάτων, και της αξίας των τραπεζογραμμάτων ευρώ που αυτή πράγματι θέτει σε κυκλοφορία, δημιουργεί “υπόλοιπα απαιτήσεων ή υποχρεώσεων εντός του Ευρωσυστήματος”. Οι εν λόγω απαιτήσεις ή υποχρεώσεις, οι οποίες είναι έντοκες,³ απεικονίζονται αντίστοιχα στα στοιχεία του ισολογισμού “Καθαρές απαιτήσεις ή υποχρεώσεις που απορρέουν από την κατανομή, εντός του Ευρωσυστήματος, των κυκλοφορούντων τραπεζογραμμάτων ευρώ”.

Από το 2002, έτος υιοθέτησης του ευρώ, μέχρι και τα επόμενα πέντε έτη τα “υπόλοιπα εντός του Ευρωσυστήματος” που δημιουργήθηκαν από την κατανομή των τραπεζογραμμάτων ευρώ, προσαρμόστηκαν προκειμένου να μην προκύψουν σημαντικές μεταβολές στο νομισματικό εισόδημα των ΕθνΚΤ σε σύγκριση με τα προηγούμενα χρόνια.

Τα ποσά των προσαρμογών υπολογίστηκαν αφού ελήφθησαν υπόψη οι διαφορές μεταξύ του μέσου όρου της αξίας των τραπεζογραμμάτων σε κυκλοφορία κάθε ΕθνΚΤ κατά την περίοδο αναφοράς (η περίοδος αυτή αναφέρεται στη χρονική περίοδο 24 μηνών, η έναρξη της οποίας τίθεται 30 μήνες πριν την υιοθέτηση του κοινού νομίσματος από το αντίστοιχο κράτος-μέλος) και του μέσου όρου της αξίας των τραπεζογραμμάτων που αναλογούσαν σε καθεμιά από τις ΕθνΚΤ κατά τη διάρκεια εκείνης της περιόδου, σύμφωνα με την κλειδα κατανομής στο κεφάλαιο της ΕΚΤ.

Η συνεχιζόμενη έκτοτε προσαρμογή των υπολοίπων, κατά ένα πολύ μικρό ποσό, οφείλεται στις προσαρμογές που γίνονται στα υπόλοιπα των ΕθνΚΤ που εντάσσονται στο Ευρωσύστημα και οι οποίες επηρεάζουν και τα υπόλοιπα των ήδη ενταγμένων ΕθνΚΤ. Στην κλειόμενη χρήση οι προσαρμογές προέρχονται από την ένταξη των ΕθνΚΤ της Σλοβενίας (1.1.2007), της Κύπρου και της Μάλτας (1.1.2008), της Σλοβακίας (1.1.2009) και της Εσθονίας (1.1.2011).

Τα έσοδα και τα έξοδα από τόκους που απορρέουν από τις εν λόγω απαιτήσεις/υποχρεώσεις εκκαθαρίζονται μέσω των λογαριασμών της ΕΚΤ και απεικονίζονται στο λογαριασμό αποτελεσμάτων χρήσεως, στο στοιχείο “καθαρά έσοδα/έξοδα από τόκους” κάθε ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος.

Ενδιάμεση διανομή των εσόδων της ΕΚΤ

Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ έχει αποφασίσει ότι τα έσοδά της, που απορρέουν από το μερίδιό της (8%) επί της συνολικής αξίας των κυκλοφορούντων τραπεζογραμμάτων ευρώ τα οποία εκδίδονται για λογαριασμό της και το καθαρό έσοδο από τα χρεόγραφα που έχει αγοράσει για σκοπούς νομισματικής πολιτικής στο πλαίσιο του προγράμματος SMP (Securities Markets Programme), αποτελούν οφειλή που θα πρέπει να αποδοθεί εξ ολοκλήρου στις ΕθνΚΤ εντός του οικονομικού έτους το οποίο αφορούν. Η ΕΚΤ θα διανέμει τα έσοδα αυτά τον Ιανουάριο του επόμενου έτους, με τη μορφή ενδιάμεσης διανομής κερδών.⁴ Τα έσοδα της ΕΚΤ από την έκδοση τραπεζογραμμάτων ευρώ θα διανέμονται εξ ολοκλήρου, εκτός εάν το Διοικητικό της Συμβούλιο απο-

³ Απόφαση της ΕΚΤ της 25ης Νοεμβρίου 2010 σχετικά με την κατανομή του νομισματικού εισοδήματος των Εθνικών Κεντρικών Τραπεζών των κρατών-μελών με νόμισμα το ευρώ: (αναδιατύπωση) ΕΚΤ/2010/23 ΕΕ L35, 9.2.2011, σελ. 17.

⁴ Απόφαση της ΕΚΤ της 25.11.2010 σχετικά με την ενδιάμεση διανομή στις ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος του εισοδήματος της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας από τα κυκλοφορούντα τραπεζογραμμάτια ευρώ και από την αγορά τίτλων βάσει του Προγράμματος για τις Αγορές Τίτλων (Securities Markets Programme - SMP): (αναδιατύπωση) ΕΚΤ/2010/24, ΕΕ L6, 11.1.2011, σελ. 35.

φασίσει να μειώσει αυτό το έσοδο λόγω εξόδων της ΕΚΤ που σχετίζονται με την έκδοση και διαχείριση των τραπεζογραμματίων ευρώ. Πριν το τέλος κάθε χρήσης, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφασίζει εάν το σύνολο ή μέρος των εσόδων της ΕΚΤ από το χαρτοφυλάκιο SMP, και αν το κρίνει απαραίτητο, το σύνολο ή μέρος των εσόδων της από τα κυκλοφορούντα τραπεζογραμμάτια ευρώ θα διακρατηθεί, ώστε το διανεμηθέν από αυτές τις πηγές εισόδημα να μην υπερβαίνει το συνολικό καθαρό κέρδος της ΕΚΤ για το συγκεκριμένο έτος.

Επίσης, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ μπορεί να αποφασίσει να μεταφέρει μέρος ή το σύνολο των εσόδων της ΕΚΤ από το χαρτοφυλάκιο SMP και, αν κρίνει απαραίτητο, μέρος ή το σύνολο των εσόδων της από τα κυκλοφορούντα τραπεζογραμμάτια ευρώ για την ενίσχυση της πρόβλεψης έναντι πιστωτικού κινδύνου και κινδύνων από τη διακύμανση των συναλλαγματικών ισοτιμιών, των επιτοκίων και της τιμής του χρυσού.

Για τη χρήση 2012, με βάση την απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΚΤ της 10.1.2013, η ΕΚΤ θα μεταφέρει μέρος από τα συνολικά έσοδά της από το χαρτοφυλάκιο SMP και από τα κυκλοφορούντα τραπεζογραμμάτια ευρώ, ύψους 1.166 εκατ. ευρώ για την ενίσχυση της παραπάνω πρόβλεψης.

Γεγονότα μετά την ημερομηνία κλεισίματος του Ισολογισμού

Σε περίπτωση κατά την οποία μεταξύ της ημερομηνίας κλεισίματος του ισολογισμού και της ημερομηνίας έγκρισής του από τη Γενική Συνέλευση των Μετόχων, λάβουν χώρα γεγονότα που επηρεάζουν ουσιαστικά τις απαιτήσεις και τις υποχρεώσεις, προσαρμόζονται κατ' αρχήν αναλόγως οι αντίστοιχοι λογαριασμοί και αν απαιτείται σχηματίζονται προβλέψεις σε βάρος των αποτελεσμάτων της κλειόμενης χρήσης.

Σε περίπτωση που δεν επηρεάζουν τα μεγέθη του ισολογισμού, τα εν λόγω γεγονότα αναφέρονται μόνο στις γνωστοποιήσεις.

Υπόλοιπα εντός του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών/Υπόλοιπα εντός του Ευρωσυστήματος

Τα υπόλοιπα εντός του ΕΣΚΤ προκύπτουν από διασυνοριακές συναλλαγές που πραγματοποιούνται μεταξύ ΕθνΚΤ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (με εντολέα και αποδέκτη κυρίως ιδιωτικές επιχειρήσεις). Οι συναλλαγές αυτές κατά κύριο λόγο πραγματοποιούνται μέσω του TARGET2⁵ δημιουργώντας διμερή υπόλοιπα σε λογαριασμούς τηρούμενους μεταξύ των ΕθνΚΤ της Ευρωπαϊκής Ένωσης που συνδέονται με το TARGET2. Αυτά τα διμερή υπόλοιπα συμψηφίζονται καθημερινά με την ΕΚΤ, ώστε κάθε ΕθνΚΤ να εμφανίζεται με μία καθαρή διμερή θέση έναντι της ΕΚΤ και μόνο. Αυτή η θέση στα βιβλία της ΕΚΤ αντιπροσωπεύει την καθαρή απαίτηση ή την υποχρέωση κάθε ΕθνΚΤ έναντι του υπόλοιπου ΕΣΚΤ. Υπόλοιπα εντός ΕΣΚΤ έναντι ΕθνΚΤ εκτός ζώνης ευρώ που δεν πραγματοποιούνται μέσω TARGET2 εμφανίζονται είτε στο στοιχείο “Απαιτήσεις σε ευρώ έναντι μη κατοίκων της ζώνης ευρώ” είτε στο στοιχείο “Υποχρεώσεις σε ευρώ έναντι μη κατοίκων της ζώνης ευρώ”.

Τα εκφρασμένα σε ευρώ υπόλοιπα των συμμετεχουσών στο Ευρωσύστημα ΕθνΚΤ έναντι της ΕΚΤ (εκτός από τη συμμετοχή στο κεφάλαιο της ΕΚΤ και τις θέσεις που προκύπτουν από τη

⁵ TARGET2: Trans-European Automated Real-time Gross Settlement Express Transfer System (Διερωπαϊκό Αυτοματοποιημένο Σύστημα Ταχείας Μεταφοράς Κεφαλαίων σε Συνεχή Χρόνο).

μεταβίβαση συναλλαγματικών διαθεσίμων στην ΕΚΤ) περιγράφονται ως ενδοσυστημικές απαιτήσεις ή υποχρεώσεις εντός του Ευρωσυστήματος και εμφανίζονται στον ισολογισμό της ΕΚΤ ως μία καθαρή απαίτηση ή υποχρέωση.

Οι απαιτήσεις εντός του Ευρωσυστήματος από τη συμμετοχή της Τράπεζας της Ελλάδος στο κεφάλαιο, τα αποθεματικά και τις προβλέψεις της ΕΚΤ, περιλαμβάνονται στο στοιχείο “Συμμετοχή στο κεφάλαιο, τα αποθεματικά και τις προβλέψεις της ΕΚΤ”.

Τα υπόλοιπα εντός του Ευρωσυστήματος που προκύπτουν από την κατανομή των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ μεταξύ των ΕθνΚΤ, περιλαμβάνονται συμψηφιστικά σε ένα στοιχείο, είτε ενεργητικού είτε παθητικού ως “Καθαρές απαιτήσεις/υποχρεώσεις σχετιζόμενες με την κατανομή των τραπεζογραμματίων ευρώ εντός του Ευρωσυστήματος”.

Τα υπόλοιπα εντός του Ευρωσυστήματος, που προκύπτουν από τη μεταβίβαση συναλλαγματικών διαθεσίμων στην ΕΚΤ από τις ΕθνΚΤ όταν αυτές γίνονται μέλη του Ευρωσυστήματος, είναι εκφρασμένα σε ευρώ και περιλαμβάνονται στο στοιχείο “Απαιτήσεις από τη μεταβίβαση συναλλαγματικών διαθεσίμων στην ΕΚΤ”.

Κατάσταση Ταμειακών Ροών

Δεδομένου του ειδικού ρόλου που επιτελεί η Τράπεζα της Ελλάδος ως Κεντρική Τράπεζα της χώρας στο πλαίσιο άσκησης της ενιαίας νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος, δεν κρίνεται σκόπιμη η δημοσίευση κατάστασης ταμειακών ροών, καθόσον δεν θα παρέχει στους αναγνώστες των οικονομικών καταστάσεων χρήσιμες πρόσθετες πληροφορίες. Η πρακτική αυτή ακολουθείται και από τις λοιπές ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ

1. Χρυσός και απαιτήσεις σε χρυσό

Διαθέσιμα και απαιτήσεις σε χρυσό	31.12.2012	31.12.2011	Μεταβολή
Βάρος σε χιλιάδες ουγγιές	4.746,0	4.742,0	4,0
Βάρος σε τόνους	147,6	147,5	0,1
Αξία χρυσού σε εκατ. ευρώ	5.985,0	5.770,3	214,7

Στην παραπάνω αξία του χρυσού περιλαμβάνονται τα διαθέσιμα της Τράπεζας σε χρυσό διεθνών προδιαγραφών (3.597 χιλιάδες ουγγιές), οι απαιτήσεις της σε χρυσό (986 χιλιάδες ουγγιές) έναντι του Ελληνικού Δημοσίου, οι οποίες απορρέουν από τη συμμετοχή της Ελλάδος στο ΔΝΤ (καταβολή από την Τράπεζα στο ΔΝΤ για λογαριασμό του Ελληνικού Δημοσίου του μεριδίου συμμετοχής του σε χρυσό), καθώς και ο χρυσός και τα χρυσά νομίσματα μη διεθνών προδιαγραφών (163 χιλιάδες ουγγιές). Σημαντικό μέρος των διαθεσίμων σε χρυσό φυλάσσεται σε τράπεζες του εξωτερικού.

Τα διαθέσιμα και οι απαιτήσεις σε χρυσό σημείωσαν ελαφρά αύξηση κατά 4 χιλ. ουγγιές, η οποία αφορά αποκλειστικά τα διαθέσιμα, ενώ η αύξηση κατά 214,7 εκατ. ευρώ της αξίας τους σε ευρώ οφείλεται στην άνοδο της τιμής του χρυσού κατά τη διάρκεια του 2012.

Το συνολικό ποσό που έχει προκύψει από την άνοδο της τιμής του χρυσού (αποτέλεσμα της σύγκρισης της αξίας του χρυσού στις 31.12.2012 με το μέσο κόστος κτήσης), ανέρχεται σε 4.219,6 εκατ. ευρώ και περιλαμβάνεται στο στοιχείο 13 του παθητικού “Λογαριασμοί αναπροσαρμογής”. Το ποσό αυτό αφορά μη πραγματοποιηθέν κέρδος και αντιπροσωπεύει αποθεματικό ασφαλείας έναντι πιθανών δυσμενών εξελίξεων στη διακύμανση της τιμής του χρυσού.

Η αποτίμηση του χρυσού γίνεται με βάση την τιμή του σε ευρώ ανά ουγγιά καθαρού χρυσού, που ισχύει στο τέλος του έτους. Η τιμή αυτή αναφέρεται στο Δελτίο Συναλλαγματικών Ισοτιμιών Αναφοράς της ΕΚΤ και προκύπτει από την ισχύουσα τιμή του χρυσού σε δολάρια ΗΠΑ στην αγορά του Λονδίνου στο τέλος του έτους, σε συνάρτηση με την ισοτιμία ευρώ/δολαρίου ΗΠΑ την ίδια ημερομηνία. Στις 31.12.2012 η τιμή του χρυσού ανήλθε σε 1.261,179 ευρώ ανά ουγγιά, έναντι 1.216,864 ευρώ στις 30.12.2011.

2. Απαιτήσεις σε συνάλλαγμα έναντι μη κατοίκων ζώνης ευρώ

Στο στοιχείο αυτό περιλαμβάνονται οι απαιτήσεις σε ειδικά τραβηκτικά δικαιώματα (SDR) έναντι του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), υπόλοιπα τρεχούμενων λογαριασμών σε τράπεζες του εξωτερικού (ανταποκριτές), προθεσμιακές καταθέσεις, τοποθετήσεις σε τίτλους, καθώς και η αξία των ξένων τραπεζογραμματίων που βρίσκονται στα ταμεία της Τράπεζας.

2.1 Απαιτήσεις σε SDR έναντι του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ)

Οι απαιτήσεις αυτές απορρέουν από τη συμμετοχή της Ελλάδος στο ΔΝΤ.

Ειδικότερα περιλαμβάνονται:

– Τα διαθέσιμα στο ΔΝΤ σε SDR.

– Το μερίδιο της συμμετοχής της Ελλάδος στο κεφάλαιο του ΔΝΤ που είναι εκφρασμένο σε SDR (Quota).

Απαιτήσεις έναντι του ΔΝΤ (σε εκατ.)	31.12.2012		31.12.2011		Μεταβολή	
	<i>SDR</i>	<i>Ευρώ</i>	<i>SDR</i>	<i>Ευρώ</i>	<i>SDR</i>	<i>Ευρώ</i>
Διαθέσιμα σε SDR	553,5	645,2	553,2	656,5	0,3	-11,3
Μερίδιο συμμετοχής της Ελλάδος στο κεφάλαιο του ΔΝΤ σε SDR (Quota)	240,8	280,7	240,7	285,7	0,1	-5,0
Σύνολο	794,3	925,9	793,9	942,2	0,4	-16,3

• Διαθέσιμα σε SDR

Το μεγαλύτερο μέρος των διαθεσίμων σε SDR στο ΔΝΤ προήλθαν από κατανομές SDR του ΔΝΤ προς τη χώρα μας που έγιναν το 2009 στο πλαίσιο της γενικής κατανομής SDR ύψους αντίστοιχου των 250 δισεκ. δολαρίων ΗΠΑ προς όλες τις χώρες-μέλη του ΔΝΤ, η οποία εγκρίθηκε από το Συμβούλιο των Διοικητών του ΔΝΤ στις 7.8.2009 και τέθηκε σε ισχύ στις 28.8.2009.

Σκοπός της εν λόγω κατανομής είναι η παροχή ρευστότητας στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα με την ενίσχυση των συναλλαγματικών διαθεσίμων των χωρών-μελών του ΔΝΤ. Η κατανομή πραγματοποιήθηκε κατ' αναλογία προς τα ισχύοντα μερίδια συμμετοχής τους στο κεφάλαιο του ΔΝΤ. Σημειώνεται ότι τα διαθέσιμα αυτά σε SDR χρησιμοποιούνται και για την πληρωμή προμηθειών, τόκων, διαφόρων εξόδων και λοιπών επιβαρύνσεων, που αφορούν τις δόσεις του δανείου του ΔΝΤ προς την Ελλάδα στο πλαίσιο του Μηχανισμού Στήριξης της χώρας μας από το ΔΝΤ και την Ευρωπαϊκή Ένωση, με αντίστοιχη χρέωση του λογαριασμού του Ελληνικού Δημοσίου σε ευρώ. Το μεγαλύτερο μέρος των διαθεσίμων αυτών που χρησιμοποιήθηκαν γι' αυτό το σκοπό αναπληρώθηκε από αγορές SDR που πραγματοποίησε η Τράπεζα.

• Μερίδιο συμμετοχής της Ελλάδος στο κεφάλαιο του ΔΝΤ σε SDR (Quota)

Η Τράπεζα της Ελλάδος έχει χρηματοδοτήσει το Ελληνικό Δημόσιο για τη συμμετοχή του και διαχειρίζεται τις εν λόγω απαιτήσεις. Το μερίδιο συμμετοχής της Ελλάδος στο κεφάλαιο του ΔΝΤ που είναι εκφρασμένο σε ευρώ (1.003,8 εκατ. ευρώ) περιλαμβάνεται στο στοιχείο 5 του παθητικού “Υποχρεώσεις σε ευρώ έναντι μη κατοίκων ζώνης ευρώ”. Το συνολικό μερίδιο συμμετοχής της Ελλάδος στο κεφάλαιο του ΔΝΤ (Quota σε SDR και ευρώ) ανέρχεται σε 1.101,8 εκατ. SDR στις 31.12.2012.

Οι μειώσεις που σημειώθηκαν στο αντίτιμο σε ευρώ των παραπάνω απαιτήσεων οφείλονται στις αναπροσαρμογές, που έγιναν στο τέλος του έτους, λόγω της ανατίμησης του ευρώ έναντι του SDR. Η ισοτιμία του SDR έναντι του ευρώ στις 31.12.2012, όπως αναφέρεται στο Δελτίο Συναλλαγματικών Ισοτιμιών Αναφοράς της ΕΚΤ, διαμορφώθηκε σε 1 SDR=1,1657 ευρώ, έναντι 1 SDR=1,1867 ευρώ στις 30.12.2011.

2.2 Καταθέσεις σε τράπεζες, χρεόγραφα, δάνεια και λοιπές απαιτήσεις

Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται απαιτήσεις σε συνάλλαγμα έναντι μη κατοίκων ζώνης ευρώ, οι οποίες αφορούν: προθεσμιακές καταθέσεις, υπόλοιπα τρεχούμενων λογαριασμών σε

ανταποκριτές εξωτερικού, έντοκα γραμμάτια, ομόλογα, καθώς και τα ξένα τραπεζογραμμάτια που βρίσκονται στα ταμεία της Τράπεζας.

Κατηγορίες απαιτήσεων	31.12.2012	31.12.2011	Μεταβολή
	<i>(σε εκατ. ευρώ)</i>		
Προθεσμιακές καταθέσεις σε τράπεζες του εξωτερικού	23,2	10,4	12,8
Υπόλοιπα τρεχούμενων λογαριασμών σε ανταποκριτές εξωτερικού	8,6	9,2	-0,6
Εμπορεύσιμοι τίτλοι (ομόλογα/έντοκα γραμμάτια) που δεν αποτελούν πάγια επένδυση	11,6	10,4	1,2
Ξένα τραπεζογραμμάτια στα ταμεία της Τράπεζας	23,5	10,1	13,4
Σύνολο	66,9	40,1	26,8

Στις 31.12.2012 το μεγαλύτερο μέρος των παραπάνω απαιτήσεων αφορούσε τοποθετήσεις σε δολάρια ΗΠΑ, γιεν Ιαπωνίας και λίρες Αγγλίας.

3. Απαιτήσεις σε συνάλλαγμα έναντι κατοίκων ζώνης ευρώ

Περιλαμβάνονται απαιτήσεις έναντι του Ελληνικού Δημοσίου από χορήγηση μακροπρόθεσμων δανείων και προθεσμιακές καταθέσεις σε τράπεζες του εξωτερικού (ανταποκριτές).

3.1 Απαιτήσεις έναντι της γενικής κυβέρνησης

Στις απαιτήσεις αυτές περιλαμβάνονται:

– Τα δάνεια σε SDR που έχει χορηγήσει η Τράπεζα προς το Ελληνικό Δημόσιο για τη συμμετοχή του στο κεφάλαιο του ΔΝΤ (Quota) και αφορούν το μερίδιο συμμετοχής του που είναι εκφρασμένο σε SDR.

– Τα δάνεια σε δολάρια ΗΠΑ και το δάνειο με ρήτρα χρυσού που έχουν χορηγηθεί στο Ελληνικό Δημόσιο για τη συμμετοχή του σε διεθνείς οργανισμούς.

Το ύψος των απαιτήσεων αυτών στις 31.12.2012 ανέρχεται σε 286,2 εκατ. ευρώ έναντι 290,5 εκατ. ευρώ στις 31.12.2011. Η μείωση οφείλεται κυρίως σε αναπροσαρμογές που έγιναν στο τέλος του έτους, λόγω της διακύμανσης των συναλλαγματικών ισοτιμιών και της τιμής του χρυσού το 2012 (το ευρώ ανατιμήθηκε έναντι του SDR και έναντι του δολαρίου ΗΠΑ. Η τιμή του χρυσού σημείωσε άνοδο).

3.2 Λοιπές απαιτήσεις

Το υπόλοιπο στις 31.12.2012 αφορά προθεσμιακές καταθέσεις σε συνάλλαγμα σε ανταποκριτές της ζώνης του ευρώ.

Κατηγορίες απαιτήσεων	31.12.2012	31.12.2011	Μεταβολή
	<i>(σε εκατ. ευρώ)</i>		
Προθεσμιακές καταθέσεις	57,5	71,1	-13,6
Αντιστρεπτές συναλλαγές με εγχώρια πιστωτικά ιδρύματα	0	656,9	-656,9
Σύνολο	57,5	728,0	-670,5

Η σημαντική μείωση κατά 670,5 εκατ. ευρώ οφείλεται στη λήξη εντός του 2012 πράξεων παροχής ρευστότητας σε δολάρια ΗΠΑ προς τα εγχώρια πιστωτικά ιδρύματα, οι οποίες δεν ανανεώθηκαν.

Η Τράπεζα έχει τη δυνατότητα χορήγησης ρευστότητας σε δολάρια ΗΠΑ, από το Μάιο του 2010, μέσω αντιστρεπτών συναλλαγών και έναντι κατάθεσης επαρκών ασφαλειών αποδεκτών από το Ευρωσύστημα. Οι πράξεις αυτές γίνονται στο πλαίσιο της προσωρινής συμφωνίας αμοιβαίας ανταλλαγής νομισμάτων (swap lines) μεταξύ Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) και Ομοσπονδιακής Τράπεζας των ΗΠΑ (Fed), βάσει της οποίας η Fed έχει θέσει στη διάθεση της ΕΚΤ δολάρια ΗΠΑ με σκοπό τη βραχυπρόθεσμη χρηματοδότηση σε δολάρια ΗΠΑ πιστωτικών ιδρυμάτων χωρών της ζώνης του ευρώ.

Ταυτόχρονα η ΕΚΤ διενεργεί πράξεις swap με τις Εθνικές Κεντρικές Τράπεζες (ΕθνΚΤ) του Ευρωσυστήματος, οι οποίες χρησιμοποιούν τα κεφάλαια αυτά για τη διενέργεια πράξεων χορήγησης ρευστότητας σε δολάρια ΗΠΑ προς πιστωτικά ιδρύματα χωρών της ζώνης του ευρώ μέσω αντιστρεπτών συναλλαγών και πράξεων swap.

Στις 13.12.2012 η ΕΚΤ αποφάσισε την παράταση του συγκεκριμένου προγράμματος μέχρι την 1η Φεβρουαρίου 2014.

4. Απαιτήσεις σε ευρώ έναντι μη κατοίκων ζώνης ευρώ

4.1 Καταθέσεις σε τράπεζες, χρεόγραφα και δάνεια

Περιλαμβάνονται τα υπόλοιπα έντοκων τρεχούμενων λογαριασμών σε τράπεζες εξωτερικού (υπόλοιπο 31.12.2012: 24 χιλ. ευρώ).

5. Δάνεια σε ευρώ προς πιστωτικά ιδρύματα ζώνης ευρώ σχετιζόμενα με πράξεις νομισματικής πολιτικής

Στο στοιχείο αυτό περιλαμβάνονται τα υπόλοιπα των λογαριασμών χορηγήσεων της Τράπεζας προς τα εγχώρια πιστωτικά ιδρύματα, στο πλαίσιο άσκησης της ενιαίας νομισματικής πολιτικής στις χώρες της ζώνης του ευρώ.

Κατηγορίες πράξεων	31.12.2012	31.12.2011	Μεταβολή
	<i>(σε εκατ. ευρώ)</i>		
Πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης	17.401,5	15.177,5	2.224,0
Πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης	1.945,0	60.942,0	-58.997,0

Διευκόλυνση οριακής χρηματοδότησης	0	40,0	-40,0
Σύνολο	19.346,5	76.159,5	-56.813,0

Η χορήγηση ρευστότητας, τόσο μέσω των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης όσο και μέσω των πράξεων πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης, πραγματοποιείται έναντι επαρκών ασφαλειών, που παρέχουν οι αντισυμβαλλόμενοι με τη μορφή περιουσιακών στοιχείων αποδεκτών από το Ευρωσύστημα (εμπορεύσιμα χρεόγραφα, λοιποί τίτλοι).

Σημειώνεται ότι σύμφωνα με το άρθρο 32.4 του Καταστατικού του ΕΣΚΤ και της ΕΚΤ, οι Εθνικές Κεντρικές Τράπεζες, που διενεργούν πράξεις στο πλαίσιο της ενιαίας νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος, συμμετέχουν στα έσοδα και τις προβλέψεις έναντι κινδύνων σύμφωνα με τα ισχύοντα μερίδια συμμετοχής τους στο κεφάλαιο της ΕΚΤ.

Ζημίες από τις πράξεις αυτές μπορεί να υλοποιηθούν μόνο εφόσον ο αντισυμβαλλόμενος χρεοκοπήσει και τα διαθέσιμα που προκύπτουν από τη ρευστοποίηση του ενεχύρου δεν είναι επαρκή. Σε περίπτωση που συγκεκριμένα ενέχυρα δεν είναι αποδεκτά από το Ευρωσύστημα, αλλά γίνονται αποδεκτά από τις ΕθνΚΤ, τον κίνδυνο τον επωμίζεται η συγκεκριμένη ΕθνΚΤ και δεν μοιράζεται μεταξύ όλων των ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος.

Ειδικότερα για τις πράξεις κύριας και πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης σημειώνονται και τα ακόλουθα:

5.1 Πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης

Οι πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης διενεργούνται μέσω αντιστρεπτών συναλλαγών παροχής ρευστότητας διάρκειας μίας εβδομάδος, συνήθως μέσω των τακτικών εβδομαδιαίων δημοπρασιών. Από τον Οκτώβριο του 2008 οι πράξεις αυτές διενεργούνται ως δημοπρασίες σταθερού επιτοκίου. Διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην επίτευξη των στόχων της ακολουθούμενης πολιτικής επιτοκίων, στον έλεγχο της ρευστότητας της αγοράς και στη σηματοδότηση της κατεύθυνσης της εκάστοτε εφαρμοζόμενης νομισματικής πολιτικής.

5.2 Πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης

Οι πράξεις αυτές έχουν ως στόχο την παροχή στους αντισυμβαλλόμενους πρόσθετης αναχρηματοδότησης πιο μακροπρόθεσμης διάρκειας. Το 2012 οι πράξεις αυτές είχαν διάρκεια ίση με τη διάρκεια της περιόδου τήρησης των ελάχιστων υποχρεωτικών αποθεματικών (35 ημέρες), καθώς και διάρκεια τριών, έξι, δώδεκα και τριάντα έξι μηνών και διενεργήθηκαν με σταθερό επιτόκιο και με πλήρη κάλυψη του συνόλου των αιτούμενων προσφορών.

5.5 Διευκόλυνση οριακής χρηματοδότησης

Οι πράξεις διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης έχουν ως σκοπό τη παροχή ρευστότητας από τις ΕθνΚΤ προς τους αντισυμβαλλόμενους, διάρκειας μίας ημέρας με προκαθορισμένο επιτόκιο έναντι αποδεκτών από το Ευρωσύστημα περιουσιακών στοιχείων.

6. Λοιπές απαιτήσεις σε ευρώ έναντι πιστωτικών ιδρυμάτων ζώνης ευρώ

Στο στοιχείο αυτό, εκτός από υπόλοιπα τρεχούμενων λογαριασμών σε τράπεζες εξωτερικού, απεικονίζονται από τις 18.4.2012 οι πράξεις ELA (Emergency Liquidity Assistance), μετά από συμφωνία της ΕΚΤ και των ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος που διενεργούν πράξεις ELA, στο πλαίσιο εναρμόνισης των οικονομικών τους καταστάσεων σε επίπεδο Ευρωσυστήματος.

Μέσω των πράξεων ELA, διενεργείται έκτακτη χορήγηση ρευστότητας προς τα εγχώρια πιστωτικά ιδρύματα προκειμένου να αντισταθμιστούν παράγοντες που μειώνουν τη ρευστότητα του τραπεζικού συστήματος. Οι πράξεις αυτές είναι μεν εκτός ενιαίας νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος, πλην όμως, διενεργούνται από τις ΕθνΚΤ με βάση το ισχύον θεσμικό πλαίσιο του Ευρωσυστήματος και με την έγκριση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας.

Για τη χορήγηση της παραπάνω ρευστότητας, η οποία ανήλθε σε 101,8 δισεκ. ευρώ στις 31.12.2012, η Τράπεζα έλαβε επαρκή περιουσιακά στοιχεία ως ασφάλεια, μέρος των οποίων είναι εγγυημένο από το Ελληνικό Δημόσιο. Επίσης, το Ελληνικό Δημόσιο χορήγησε συμπληρωματική εγγύηση απευθείας στην Τράπεζα για τη διενέργεια αυτών των πράξεων.

7. Χρεόγραφα σε ευρώ κατοίκων ζώνης ευρώ

7.1 Χρεόγραφα που διακρατούνται για σκοπούς νομισματικής πολιτικής

Κατηγορίες χρεογράφων	31.12.2012 (σε εκατ. ευρώ)	31.12.2011	Μεταβολή
Χρεόγραφα στο πλαίσιο του Προγράμματος Αγοράς Καλυμμένων Ομολογιών του Ευρωσυστήματος (Covered Bonds Purchase Programme - CBPP 1)	1.346,9	1.415,5	-68,6
Χρεόγραφα στο πλαίσιο του Προγράμματος του Ευρωσυστήματος για τις Αγορές Τίτλων (Securities Markets Programme – SMP)	5.618,1	6.351,0	-732,9
Σύνολο	6.965,0	7.766,5	-801,5

– Χρεόγραφα στο πλαίσιο του Προγράμματος Αγοράς Καλυμμένων Ομολογιών του Ευρωσυστήματος (Covered Bonds Purchase Programme – CBPP 1)⁶

Αφορούν καλυμμένες ομολογίες σε ευρώ εκδόσεως τραπεζικών και επενδυτικών ιδρυμάτων χωρών της ζώνης του ευρώ διάρκειας μέχρι 12 έτη, που αγοράστηκαν από την Τράπεζα στο πλαίσιο του παραπάνω προγράμματος.

Σημειώνεται ότι το πρόγραμμα αυτό ολοκληρώθηκε στις 30.6.2010 και η συνολική αξία των καλυμμένων ομολογιών που κατέχει το Ευρωσύστημα στις 31.12.2012 ανέρχεται σε 52,1 δισεκ. ευρώ.

Στις 3 Νοεμβρίου 2011 η ΕΚΤ αποφάσισε την εφαρμογή δεύτερου Προγράμματος Αγοράς Καλυμμένων Ομολογιών (CBPP2), στο οποίο η Τράπεζα της Ελλάδος δεν συμμετείχε.

– Χρεόγραφα στο πλαίσιο του Προγράμματος του Ευρωσυστήματος για τις Αγορές Τίτλων (Securities Markets Programme – SMP)⁷

⁶ Απόφαση της ΕΚΤ της 2.7.2009 σχετικά με την εφαρμογή του Προγράμματος Αγοράς Καλυμμένων Ομολογιών CBPP1 (ΕΚΤ/2009/16), ΕΕ L175, 4.7.2009, σελ.18.

⁷ Απόφαση της ΕΚΤ της 14.5.2010 σχετικά με την υιοθέτηση του Προγράμματος για τις Αγορές Τίτλων (Securities Markets Programme-SMP) (ΕΚΤ/2010/5), ΕΕ L124, 20.5.2010, σελ. 8.

Το Πρόγραμμα του Ευρωσυστήματος για τις Αγορές Τίτλων (SMP) τέθηκε σε εφαρμογή το Μάιο του 2010. Σύμφωνα με το πρόγραμμα, η ΕΚΤ και οι ΕθνΚΤ μπορούν να αγοράσουν δημόσια και ιδιωτικά χρεόγραφα της ζώνης του ευρώ, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η δυσλειτουργία ορισμένων τομέων της αγοράς χρεογράφων της ζώνης του ευρώ και για την αποκατάσταση της εύρυθμης λειτουργίας του μηχανισμού μετάδοσης της νομισματικής πολιτικής στις χώρες της ζώνης του ευρώ.

Στο πλαίσιο του εν λόγω προγράμματος οι ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος και η ΕΚΤ αγόρασαν ομόλογα, η συνολική αξία των οποίων στις 31.12.2012 ανερχόταν σε 208,3 δισεκ. ευρώ. Οι αγορές αφορούν ομόλογα κυβερνήσεων χωρών της ευρωζώνης.

Σύμφωνα με το άρθρο 32.4 του Καταστατικού της ΕΚΤ, τυχόν κίνδυνοι από τη διακράτηση χρεογράφων στο πλαίσιο του προγράμματος SMP, εάν αυτοί πραγματοποιηθούν, θα κατανέμονται εξ ολοκλήρου στις ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος, σύμφωνα με τα ισχύοντα μερίδια συμμετοχής τους στο κεφάλαιο της ΕΚΤ.

Το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αξιολογεί σε τακτική βάση τους οικονομικούς κινδύνους που συνδέονται με τα χρεόγραφα τα οποία έχουν αγοραστεί στο πλαίσιο του προγράμματος για τις Αγορές Τίτλων (SMP), καθώς και των δύο προγραμμάτων Αγοράς Καλυμμένων Ομολογιών (CBPP1 και CBPP2).

Τα χρεόγραφα του προγράμματος Αγοράς Καλυμμένων Ομολογιών (CBPP1) και του προγράμματος για τις αγορές τίτλων (SMP) πρόκειται να διακρατηθούν έως τη λήξη τους, αποτιμώνται στο κόστος κτήσης προσαρμοσμένο με τις υπό ή υπέρ το άρτιο αποσβεσθείσες διαφορές και υπόκεινται σε έλεγχο απομείωσης της αξίας τους (impairment tests).

Από τον έλεγχο που διενεργήθηκε στο τέλος της χρήσης 2012 σε εναρμονισμένη βάση σε επίπεδο Ευρωσυστήματος, διαπιστώθηκε ότι δεν συντρέχουν αντικειμενικές αποδείξεις για απομείωση της αξίας τους και ότι όλες οι μελλοντικές ροές από αυτά αναμένεται να πραγματοποιηθούν κανονικά.

7.2 Λοιπά χρεόγραφα σε ευρώ κατοίκων ζώνης ευρώ

Περιλαμβάνονται ομόλογα και έντοκα γραμμάτια σε ευρώ που έχουν εκδοθεί από κυβερνήσεις χωρών της ζώνης του ευρώ, συμπεριλαμβανομένου του Ελληνικού Δημοσίου. Πρόκειται για τα χαρτοφυλάκια που κατέχει η Τράπεζα για καθαρά επενδυτικούς σκοπούς.

Είδη χρεογράφων	31.12.2012	31.12.2011	Μεταβολή
	(σε εκατ. ευρώ)		
Α' Εμπορεύσιμα χρεόγραφα κυβερνήσεων χωρών της ζώνης του ευρώ (εκτός αυτών που χαρακτηρίζονται ως διακρατούμενα έως τη λήξη τους)			
Χρεόγραφα χωρών ζώνης ευρώ εκτός ΕΔ			
Ομόλογα	640,9	1.400,7	-759,8
Έντοκα γραμμάτια	3.746,9	1.437,0	2.309,9

Εμπορικά χρεόγραφα (commercial paper)	0	97,2	-97,2
Χρεόγραφα ΕΔ			
Έντοκα γραμμάτια	0	119,7	-119,7
Σύνολο Α'	4.387,8	3.054,6	1.333,2
Β' Εμπορεύσιμα χρεόγραφα διακρατούμενα έως τη λήξη τους			
Ομόλογα Ελληνικού Δημοσίου	3.807,1	4.542,7	-735,6
Κρατικά ομόλογα άλλων χωρών της ζώνης του ευρώ	5.622,6	5.785,5	-162,9
Σύνολο Β'	9.429,7	10.328,2	-898,5
Γενικό σύνολο	13.817,5	13.382,8	434,7

Όπως φαίνεται στον παραπάνω πίνακα, το μεγαλύτερο μέρος των επενδυτικών χαρτοφυλακίων της Τράπεζας αποτελείται από χρεόγραφα που πρόκειται να διακρατηθούν έως τη λήξη τους (Σύνολο Β').

Τα χρεόγραφα αυτά αποτιμήθηκαν στο κόστος κτήσης προσαρμοσμένο με τις υπό ή υπέρ το άρτιο αποσβεσθείσες διαφορές και από τον έλεγχο απομείωσης της αξίας τους, που διενεργήθηκε στο τέλος της χρήσεως 2012, διαπιστώθηκε ότι δεν συντρέχουν αντικειμενικές αποδείξεις για απομείωση της αξίας τους.

Τα λοιπά χρεόγραφα (Σύνολο Α') αποτιμήθηκαν με τις μέσες αγοραίες τιμές της 31.12.2012. Τα κέρδη που προέκυψαν μεταφέρθηκαν στους λογαριασμούς αναπροσαρμογής (revaluation accounts), ενώ οι ζημιές ύψους 59 χιλιάδων ευρώ καλύφθηκαν από την πρόβλεψη που έχει σχηματισθεί για το σκοπό αυτό.

Το Φεβρουάριο του 2012, τα ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου που κατείχαν οι Κεντρικές Τράπεζες του Ευρωσυστήματος στο πλαίσιο του Προγράμματος Αγοράς Τίτλων (Securities Markets Programme - SMP) και στο επενδυτικό τους χαρτοφυλάκιο, αντηλλάγησαν με νέα τα οποία έχουν τα ίδια χαρακτηριστικά με τα παλαιά όσον αφορά την ονομαστική τους αξία, τα τοκομερίδια, τις ημερομηνίες πληρωμής τόκων και λήξεων. Τα νέα ομόλογα δεν συμπεριελήφθησαν στο πρόγραμμα αναδιάρθρωσης του ελληνικού δημόσιου χρέους (PSI).

8. Μακροπρόθεσμες απαιτήσεις σε ευρώ έναντι της γενικής κυβέρνησης

Αφορούν τα μακροπρόθεσμα δάνεια σε ευρώ που έχει χορηγήσει η Τράπεζα στο Ελληνικό Δημόσιο.

Ειδικότερα πρόκειται για:

- έντοκα δάνεια τα οποία χορηγήθηκαν στο Ελληνικό Δημόσιο μέχρι 31.12.1993,
- έντοκα δάνεια που χορήγησε η Τράπεζα στο Ελληνικό Δημόσιο στις 31.12.1993 στο πλαίσιο της ρύθμισης του υπολοίπου του λογαριασμού “Συναλλαγματικές διαφορές Ν. 1083/80”,

– άτοκα δάνεια σε ευρώ που έχουν χορηγηθεί από την Τράπεζα στο Ελληνικό Δημόσιο για τη συμμετοχή του στο κεφάλαιο του ΔΝΤ (Quota) και αφορούν το μερίδιο συμμετοχής του που είναι εκφρασμένο σε ευρώ. Το ποσό του μεριδίου είναι κατατεθειμένο από το ΔΝΤ στην Τράπεζα και περιλαμβάνεται στο στοιχείο 5 του παθητικού “Υποχρεώσεις σε ευρώ έναντι μη κατοίκων ζώνης ευρώ”.

Υπόλοιπο δανείων στις 31.12.2012	6.170,4 εκατ. ευρώ
Υπόλοιπο δανείων στις 31.12.2011	6.659,9 εκατ. ευρώ
Μ ε ί ω σ η	489,5 εκατ. ευρώ

Η μείωση οφείλεται στη σταδιακή εξόφληση των έντοκων δανείων.

9. Απαιτήσεις εντός του Ευρωσυστήματος

9.1 Συμμετοχή στο κεφάλαιο, τα αποθεματικά και τις προβλέψεις της ΕΚΤ

Στον παρακάτω πίνακα απεικονίζονται τα στοιχεία που αφορούν τις συμμετοχές της Τράπεζας της Ελλάδος στο κεφάλαιο, τα αποθεματικά και τις προβλέψεις της ΕΚΤ.

Στοιχεία 31.12.2012	(σε ποσοστά %)	(σε εκατ. ευρώ)
Εγγεγραμμένο κεφάλαιο της ΕΚΤ (συμμετέχουν και οι 27 χώρες-μέλη της ΕΕ)		10.760,7
Κλείδα κατανομής της Τράπεζας της Ελλάδος στο εγγεγραμμένο κεφάλαιο της ΕΚΤ	1,9649	
Καταβλημένο κεφάλαιο της ΕΚΤ από τις 17 ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος		7.529,3
Σταθμισμένη κλείδα κατανομής της Τράπεζας της Ελλάδος στο καταβλημένο κεφάλαιο της ΕΚΤ από τις 17 ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος	2,80818	
Μερίδιο συμμετοχής της Τράπεζας της Ελλάδος στο καταβλημένο κεφάλαιο της ΕΚΤ		211,4
Συμμετοχή της Τράπεζας της Ελλάδος στα αποθεματικά και τις προβλέψεις της ΕΚΤ		322,2
Συνολικό μερίδιο συμμετοχής της Τράπεζας της Ελλάδος στο κεφάλαιο, τα αποθεματικά και τις προβλέψεις της ΕΚΤ στις 31.12.2012		533,6

Σύμφωνα με το άρθρο 28 του Καταστατικού του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ) και της ΕΚΤ, οι Εθνικές Κεντρικές Τράπεζες του ΕΣΚΤ είναι οι μόνοι εγγεγραμμένοι μεριδιούχοι και κάτοχοι του κεφαλαίου της ΕΚΤ.

Η εγγραφή στο κεφάλαιο της ΕΚΤ πραγματοποιείται σύμφωνα με την κλείδα κατανομής κάθε ΕθνΚΤ, η οποία ισούται με το άθροισμα του 50% του μεριδίου συμμετοχής του οικείου κράτους-μέλους στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του 50% του μεριδίου συμμετοχής του στον πληθυσμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης (άρθρο 29 παρ. 1 του Καταστατικού του ΕΣΚΤ).

Η ΕΚΤ σύμφωνα με το άρθρο 28.1 του Καταστατικού του ΕΣΚΤ, τον Κανονισμό του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης αριθ. 1009/2000 της 8.5.2000 και μετά από σχετική απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου στις 13.12.2010, προχώρησε σε αύξηση του εγγεγραμμένου κεφαλαίου της κατά 5 δισεκ. ευρώ από 5.760,7 εκατ. ευρώ σε 10.760,7 εκατ. ευρώ, με ισχύ από τις 29.12.2010. Οι ΕθνΚΤ των χωρών της ζώνης ευρώ κατέβαλαν το ποσό που αντιστοιχεί στην αύξηση του μεριδίου τους στο κεφάλαιο της ΕΚΤ (σύνολο 3,5 δισεκ. ευρώ) σε τρεις ισόποσες ετήσιες δόσεις. Η πρώτη δόση καταβλήθηκε στις 29.12.2010, η δεύτερη δόση στις 28.12.2011, ενώ η τρίτη και τελευταία δόση καταβλήθηκε στις 27.12.2012.

Η αύξηση του κεφαλαίου της ΕΚΤ κρίθηκε ενδεδειγμένη, λόγω της αυξημένης μεταβλητότητας των συναλλαγματικών ισοτιμιών, των επιτοκίων, των τιμών του χρυσού, καθώς και του πιστωτικού κινδύνου. Καθώς το μέγιστο ύψος των προβλέψεων και των αποθεματικών της ΕΚΤ ισούται με το ύψος του καταβεβλημένου κεφαλαίου της, η απόφαση αυτή έδωσε τη δυνατότητα στο Διοικητικό Συμβούλιο να αυξήσει την πρόβλεψη κατά ποσό ισοδύναμο προς την αύξηση του κεφαλαίου, ξεκινώντας από την κατανομή μέρους των κερδών της χρήσης 2010. Από μια πιο μακροχρόνια σκοπιά, η αύξηση του κεφαλαίου -η πρώτη γενική αύξηση μετά από 12 έτη- στηρίχθηκε επίσης στην ανάγκη να αποκτήσει επαρκή κεφαλαιακή βάση ένα χρηματοοικονομικό σύστημα που έχει μεγεθυνθεί σημαντικά.

Στο πλαίσιο αυτό η Τράπεζα της Ελλάδος κατέβαλε στις 27.12.2012 ποσό 32,7 εκατ. ευρώ που αντιστοιχεί στην τρίτη και τελευταία δόση του μεριδίου συμμετοχής της στην αύξηση του κεφαλαίου της ΕΚΤ.

Μετά την παραπάνω καταβολή το ύψος του μεριδίου συμμετοχής της Τράπεζας της Ελλάδος στο κεφάλαιο, τα αποθεματικά και τις εξομοιούμενες με αυτά προβλέψεις της ΕΚΤ ανέρχεται σε 533,6 εκατ. ευρώ στις 31.12.2012.

Το μερίδιο συμμετοχής της Τράπεζας στο κεφάλαιο της ΕΚΤ ανέρχεται σε 211,4 εκατ. ευρώ και είναι εξ ολοκλήρου καταβεβλημένο. Αντιστοιχεί στο 2,80818% (σταθμισμένη κλείδα κατανομής) του καταβεβλημένου από τις 17 ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος κεφαλαίου της ΕΚΤ, το οποίο μετά τις αναπροσαρμογές που έλαβαν χώρα το 2012, ανέρχεται σε 7.529,3 εκατ. ευρώ.

Το υπόλοιπο ποσό, ύψους 322,2 εκατ. ευρώ, αφορά τη συμμετοχή της Τράπεζας στα αποθεματικά και τις εξομοιούμενες με αυτά προβλέψεις της ΕΚΤ. Το ποσό αυτό έχει καταβληθεί εξ ολοκλήρου στην ΕΚΤ.

Με βάση το άρθρο 29 παρ. 3 του Καταστατικού του ΕΣΚΤ, οι κλείδες κατανομής των ΕθνΚΤ για τη συμμετοχή τους στο κεφάλαιο της ΕΚΤ αναπροσαρμόζονται ανά πενταετία μετά την ίδρυση του ΕΣΚΤ (τελευταία αναπροσαρμογή 2009). Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 49.3 του Καταστατικού του ΕΣΚΤ, το εγγεγραμμένο κεφάλαιο της ΕΚΤ αυξάνεται αυτομάτως όταν ένα νέο μέλος (κράτος) εντάσσεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η αντίστοιχη ΕθνΚΤ εντάσσεται στο ΕΣΚΤ.

9.2 Απαιτήσεις από τη μεταβίβαση συναλλαγματικών διαθεσίμων στην ΕΚΤ

Στοιχεία 31.12.2012	(σε ποσοστά %)	(σε εκατ. ευρώ)
Συνολικά συναλλαγματικά διαθέσιμα που έχουν μεταβιβαστεί στην ΕΚΤ από τις 17 ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος		40.307,6
Σταθμισμένη κλείδα κατανομής της Τράπεζας της Ελλάδος στο καταβεβλημένο από τις 17 ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος κεφάλαιο της ΕΚΤ	2,80818	
Απαιτήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος στις 31.12.2012 από τη μεταβίβαση συναλλαγματικών διαθεσίμων στην ΕΚΤ		1.131,9

Αφορούν τις απαιτήσεις της Τράπεζας που απορρέουν από τη μεταβίβαση συναλλαγματικών διαθεσίμων στην ΕΚΤ, σύμφωνα με τις διατάξεις της Συνθήκης Ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (άρθρο 30 του Καταστατικού του ΕΣΚΤ).

Τα συναλλαγματικά διαθέσιμα μεταφέρθηκαν κατ' αναλογία του μεριδίου συμμετοχής της Τράπεζας στο καταβεβλημένο κεφάλαιο της ΕΚΤ και αφορούσαν κατά 85% δολάρια ΗΠΑ και γιεν Ιαπωνίας και κατά 15% χρυσό.

Οι απαιτήσεις αυτές είναι εκφρασμένες σε ευρώ, με βάση τις ισοτιμίες που ίσχυαν κατά το χρόνο της μεταβίβασής τους, και αποφέρουν τόκο που υπολογίζεται με το 85% του εκάστοτε οριακού επιτοκίου των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης του Ευρωσυστήματος (η διαφορά 15% αντιστοιχεί στα διαθέσιμα σε χρυσό, τα οποία έχουν μηδενικό επιτόκιο).

9.3 Καθαρές απαιτήσεις που απορρέουν από την κατανομή, εντός του Ευρωσυστήματος, των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ

Στις 31.12.2012 το καθαρό αποτέλεσμα από την κατανομή εντός του Ευρωσυστήματος των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ αποτελεί υποχρέωση της Τράπεζας και απεικονίζεται στο στοιχείο 9.2 του παθητικού “Καθαρές υποχρεώσεις που απορρέουν από την κατανομή, εντός του Ευρωσυστήματος, των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ”.

9.4 Καθαρές απαιτήσεις που απορρέουν από το υπόλοιπο του λογαριασμού δοσοληψιών με το ΕΣΚΤ (TARGET2)

Στις 31.12.2012 το καθαρό αποτέλεσμα που απορρέει από το υπόλοιπο του λογαριασμού δοσοληψιών με το ΕΣΚΤ (TARGET2) είναι αρνητικό για την Τράπεζα και απεικονίζεται στο στοιχείο 9.3 του παθητικού “Καθαρές υποχρεώσεις που απορρέουν από το υπόλοιπο του λογαριασμού δοσοληψιών με το ΕΣΚΤ (TARGET2)”.

9.5 Λοιπές απαιτήσεις εντός του Ευρωσυστήματος (καθαρές)

Οι λοιπές απαιτήσεις εντός του Ευρωσυστήματος ύψους 148,3 εκατ. ευρώ προέκυψαν ως εξής:

– Από το αποτέλεσμα που προέκυψε για την Τράπεζα από την αναδιανομή του νομισματικού εισοδήματος του Ευρωσυστήματος του 2012 ύψους 129,8 εκατ. ευρώ. Το πραγματικό συγκεντρωθέν από την Τράπεζα νομισματικό εισόδημα ήταν μικρότερο του αναλογούντος με βάση τη σταθμισμένη κλείδα κατανομής της, ήτοι:

Συγκεντρωθέν νομισματικό εισόδημα από την Τράπεζα	527,5 εκατ. ευρώ
Αναλογούν νομισματικό εισόδημα σύμφωνα με το μερίδιο συμμετοχής της στο κεφάλαιο της ΕΚΤ	657,3 εκατ. ευρώ
Θετικό αποτέλεσμα	129,8 εκατ. ευρώ

– Από το ποσό 2,4 εκατ. ευρώ που εισέπραξε η Τράπεζα από διορθώσεις που έγιναν στην αναδιανομή του νομισματικού εισοδήματος των ετών 2008, 2009, 2010 και 2011.

– Από το ποσό 16,1 εκατ. ευρώ που εισέπραξε η Τράπεζα ως έσοδο από την ενδιάμεση διανομή των εσόδων της ΕΚΤ της χρήσης 2012.

Για τη χρήση 2012, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε την παρακράτηση ποσού ύψους 1.166 εκατ. ευρώ από το σύνολο των εσόδων από τα κυκλοφορούντα τραπεζογραμμάτια ευρώ και από το χαρτοφυλάκιο SMP για την ενίσχυση της πρόβλεψης έναντι κινδύνων των χαρτοφυλακίων της (βλ. “Ενδιάμεση διανομή των εσόδων της ΕΚΤ” στην ενότητα Λογιστικές Πολιτικές).

10. Στοιχεία ενεργητικού υπό τακτοποίηση

Το υπόλοιπο στις 31.12.2012 των υπό τακτοποίηση στοιχείων του ενεργητικού ύψους 2,3 εκατ. ευρώ αφορούσε προϊόν επιταγών που δεν είχαν ακόμη διακανονιστεί.

11. Λοιπά στοιχεία ενεργητικού

11.1 Κέρματα

Στο στοιχείο αυτό παρακολουθείται η αξία των κερμάτων που υπάρχουν στα ταμεία της Τράπεζας και τα οποία έχουν εκδοθεί από τις 17 χώρες της ζώνης του ευρώ.

Τα κέρματα που τίθενται σε κυκλοφορία από την Τράπεζα της Ελλάδος καταχωρούνται αντίστοιχα και σε ειδικό λογαριασμό του Ελληνικού Δημοσίου, ο οποίος περιλαμβάνεται στο στοιχείο 4.1 του παθητικού “Γενική κυβέρνηση”.

Αξία κερμάτων στις 31.12.2012	69,4 εκατ. ευρώ
Αξία κερμάτων στις 31.12.2011	72,1 εκατ. ευρώ
Μ ε ί ω σ η	2,7 εκατ. ευρώ

11.2 Ενσώματα και ασώματα πάγια στοιχεία ενεργητικού

Στα πάγια στοιχεία περιλαμβάνονται τα ακίνητα (οικόπεδα, κτίρια και εγκαταστάσεις κτιρίων, κτίρια υπό κατασκευή), τα έπιπλα, τα μηχανήματα, ο ηλεκτρονικός εξοπλισμός και τα έξοδα λογισμικού. Εκτός από τα ακίνητα τα οποία έχουν αποτιμηθεί σύμφωνα με τις αγοραίες τιμές που προσδιορίστηκαν από ανεξάρτητους εκτιμητές το 2008, τα υπόλοιπα πάγια στοιχεία αποτιμώνται στο κόστος κτήσης. Επίσης, από το 2011 περιλαμβάνονται και τα πάγια στοιχεία (οικόπεδα – κτίρια) των κλάδων κύριας και επικουρικής σύνταξης του προσωπικού της Τράπεζας.

Η αξία των παγίων στις 31.12.2012 είναι μειωμένη κατά τα ποσά των αποσβέσεων που έχουν διενεργηθεί μέχρι την ημερομηνία αυτή.

Οι αποσβέσεις διενεργούνται με τη μέθοδο της σταθερής απόσβεσης για όλη τη διάρκεια της προσδοκώμενης ωφέλιμης ζωής του πάγιου στοιχείου.

Αναπόσβεστη αξία πάγιων στοιχείων				
Κατηγορίες παγίων:	31.12.2012	31.12.2011	Μεταβολή	Συντελεστές
	<i>(σε εκατ. ευρώ)</i>			απόσβεσης
				(%)
Οικόπεδα	542,3	542,3	0	0
Κτίρια - εγκαταστάσεις κτιρίων	235,2	240,2	-5,0	2,5
Κτίρια υπό κατασκευή και προκαταβολές κτήσεως παγίων	17,4	10,4	7,0	0
Λοιπός εξοπλισμός	29,2	33,0	-3,8	8-24
Έξοδα πολυετούς απόσβεσης (έξοδα λογισμικού κ.λπ.)	0,7	1,1	-0,4	20-24
Σύνολο	824,8	827,0	-2,2	

11.3 Λοιπά χρηματοοικονομικά στοιχεία ενεργητικού

Περιλαμβάνονται οι μετοχές της εταιρείας ΔΙΑΣ (Διατραπεζικά Συστήματα Α.Ε.), η συμμετοχή στο ΤΕΚΕ (Ταμείο Εγγύησης Καταθέσεων και Επενδύσεων), οι μετοχές της εταιρείας ΕΧΑΕ (Ελληνικά Χρηματιστήρια Α.Ε.), οι μετοχές του οργανισμού SWIFT, καθώς και οι μετοχές σε SDR της Τράπεζας Διεθνών Διακανονισμών (BIS) που έχει στην κατοχή της η Τράπεζα.

Η αξία των παραπάνω μετοχών και συμμετοχών, οι οποίες αποτιμώνται στο κόστος κτήσης, ανέρχεται σε 29,1 εκατ. ευρώ στις 31.12.2012.

11.4 Διαφορές αναπροσαρμογής της αξίας πράξεων εκτός ισολογισμού

Υπόλοιπο 31.12.2012	137 χιλ. ευρώ
---------------------------	---------------

Στο στοιχείο αυτό εμφανίζεται το αποτέλεσμα που προέκυψε από την αναπροσαρμογή στο τέλος του έτους των εκκρεμών πράξεων που παρακολουθούνται σε λογαριασμούς εκτός ισολογισμού (τάξεως).

Πρόκειται για μη πραγματοποιηθέντα κέρδη ύψους 137 χιλ. ευρώ, τα οποία προήλθαν από την αποτίμηση τίτλων εκδόσεως του ΕΔ (warrants) και καταχωρήθηκαν σε λογαριασμούς αναπροσαρμογής (revaluation accounts). Οι τίτλοι αυτοί απεικονίζονται σε λογαριασμούς τάξεως στην ονομαστική τους αξία.

11.5 Μεταβατικοί λογαριασμοί και δεδουλευμένα έσοδα

Περιλαμβάνονται οι αγορασθέντες-δεδουλευμένοι τόκοι χρεογράφων και οι δεδουλευμένοι και μη εισπραχθέντες μέχρι 31.12.2012 πιστωτικοί τόκοι και λοιπά δεδουλευμένα έσοδα. Τα τελευταία θα εισπραχθούν το νέο οικονομικό έτος και αφορούν κυρίως τόκους χορηγηθέντων από την Τράπεζα δανείων στο πλαίσιο άσκησης της ενιαίας νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος, χρεογράφων, τοποθετήσεων σε τράπεζες, καθώς και τους τόκους που αντιστοιχούν στα συναλλαγματικά διαθέσιμα που έχουν μεταβιβαστεί στην ΕΚΤ.

Υπόλοιπο στις 31.12.2012	675,8 εκατ. ευρώ
Υπόλοιπο στις 31.12.2011	<u>1.203,2 εκατ. ευρώ</u>
Μ ε ί ω σ η	527,4 εκατ. ευρώ

11.6 Λοιπά στοιχεία

Στα λοιπά στοιχεία ενεργητικού περιλαμβάνονται τα αποθέματα του ΙΕΤΑ τέλους χρήσης, τα υπόλοιπα των προσωρινών χρεωστικών λογαριασμών, τα ανεξόφλητα υπόλοιπα των δανείων προς το προσωπικό της Τράπεζας, ενώ από το 2011 περιλαμβάνονται και τα περιουσιακά στοιχεία των κλάδων κύριας και επικουρικής σύνταξης του προσωπικού της Τράπεζας.

Υπόλοιπο στις 31.12.2012	891,0 εκατ. ευρώ
Υπόλοιπο στις 31.12.2011	<u>915,5 εκατ. ευρώ</u>
Μ ε ί ω σ η	24,5 εκατ. ευρώ

ΠΑΘΗΤΙΚΟ

1. Τραπεζογραμμάτια σε κυκλοφορία

Υπόλοιπο στις 31.12.2012	23.576,8 εκατ. ευρώ
Υπόλοιπο στις 31.12.2011	22.957,7 εκατ. ευρώ
Αύξηση	619,1 εκατ. ευρώ

Αφορά το μερίδιο της Τράπεζας της Ελλάδος στο σύνολο των κυκλοφορούντων τραπεζογραμμάτων ευρώ, υπολογιζόμενο με βάση την κλείδα κατανομής τραπεζογραμμάτων της Τράπεζας (2,5835%). Η μεταβολή οφείλεται στην αύξηση της συνολικής κυκλοφορίας τραπεζογραμμάτων ευρώ σε όλες τις χώρες, εντός και εκτός ζώνης ευρώ, η οποία ανήλθε σε 912,6 δισεκ. ευρώ στις 31.12.2012, έναντι 888,6 δισεκ. ευρώ στις 31.12.2011.

(βλ. “Τραπεζογραμμάτια σε κυκλοφορία” στην ενότητα “Λογιστικές πολιτικές”).

Το μέσο ύψος της κυκλοφορίας τραπεζογραμμάτων ευρώ που αντιστοιχεί στην Τράπεζα της Ελλάδος, με βάση την κλείδα κατανομής, ανήλθε κατά τη διάρκεια του 2012 σε 22,8 δισεκ. ευρώ, έναντι 22,2 δισεκ. ευρώ το 2011.

	31.12.2012	31.12.2011	Μεταβολή
	(σε εκατ. ευρώ)		
Αξία τραπεζογραμμάτων ευρώ που πράγματι έχουν τεθεί σε κυκλοφορία από την Τράπεζα	38.036,4	41.394,8	-3.358,4
Μείον:			
Υποχρέωση που απορρέει από το μερίδιο που εκδίδεται για λογαριασμό της ΕΚΤ (8% επί της συνολικής αξίας των κυκλοφορούντων τραπεζογραμμάτων ευρώ επί την κλείδα συμμετοχής στο Ευρωσύστημα)	-2.050,2 ⁸	-1.996,3	-53,9
Μείον:			
Υποχρέωση που απορρέει από την κατανομή εντός του Ευρωσυστήματος των κυκλοφορούντων τραπεζογραμμάτων ευρώ	-12.409,4 ⁸	-16.440,8	4.031,4
Αξία τραπεζογραμμάτων ευρώ σε κυκλοφορία από την Τράπεζα της Ελλάδος με βάση την κλείδα κατανομής τραπεζογραμμάτων	23.576,8	22.957,7	619,1

⁸ Απεικονίζονται στο στοιχείο του παθητικού 9.2 “Καθαρές υποχρεώσεις που απορρέουν από την κατανομή εντός του Ευρωσυστήματος των κυκλοφορούντων τραπεζογραμμάτων ευρώ”.

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του πίνακα, η αξία των τραπεζογραμματίων ευρώ που έχουν τεθεί σε κυκλοφορία από την Τράπεζα της Ελλάδος παρουσίασε μείωση κατά 3.358,4 εκατ. ευρώ, ως αποτέλεσμα της συνεχιζόμενης τάσης επιστροφής των τραπεζογραμματίων που είχαν αναληφθεί από το τραπεζικό σύστημα κυρίως το 2011 και το α' εξάμηνο του 2012.

2. Υποχρεώσεις σε ευρώ έναντι πιστωτικών ιδρυμάτων ζώνης ευρώ σχετιζόμενες με πράξεις νομισματικής πολιτικής

2.1 Τρεχούμενοι λογαριασμοί (περιλαμβανομένων των υποχρεωτικών καταθέσεων)

Οι λογαριασμοί αυτοί εμφανίζουν τις καταθέσεις των εγχώριων πιστωτικών ιδρυμάτων στην Τράπεζα της Ελλάδος, οι οποίες χρησιμοποιούνται για την εκπλήρωση της υποχρέωσής τους για τήρηση ελάχιστων αποθεματικών στο Ευρωσύστημα και για την τακτοποίηση των μεταξύ τους πληρωμών.

Υπόλοιπο στις 31.12.2012	1.369,4 εκατ. ευρώ
Υπόλοιπο στις 31.12.2011	2.506,4 εκατ. ευρώ
Μ ε ί ω σ η	1.137,0 εκατ. ευρώ

Το μέσο υπόλοιπο των τρεχούμενων λογαριασμών των πιστωτικών ιδρυμάτων κατά τη διάρκεια του 2012 διαμορφώθηκε σε 1,8 δισεκ. ευρώ έναντι 4,4 δισεκ. ευρώ το 2011.

2.2 Διευκόλυνση αποδοχής καταθέσεων

Αφορά την πάγια διευκόλυνση αποδοχής καταθέσεων που παρέχει το Ευρωσύστημα στα πιστωτικά ιδρύματα, στο πλαίσιο της άσκησης της ενιαίας νομισματικής πολιτικής στις χώρες της ζώνης του ευρώ.

Ειδικότερα, πρόκειται για τις καταθέσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων στην Τράπεζα της Ελλάδος διάρκειας μίας ημέρας (overnight), με προκαθορισμένο επιτόκιο.

Υπόλοιπο στις 31.12.2012	410,0 εκατ. ευρώ
Υπόλοιπο στις 31.12.2011	1.179,5 εκατ. ευρώ
Μ ε ί ω σ η	769,5 εκατ. ευρώ

2.5 Καταθέσεις για την κάλυψη περιθωρίων

Υπόλοιπο στις 31.12.2012	389,3 εκατ. ευρώ
Υπόλοιπο στις 31.12.2011	1.017,2 εκατ. ευρώ
Μ ε ί ω σ η	627,9 εκατ. ευρώ

Πρόκειται για καταθέσεις των πιστωτικών ιδρυμάτων με σκοπό την κάλυψη της μείωσης της αξίας των περιουσιακών στοιχείων που έχουν χορηγηθεί στην Τράπεζα ως ασφάλεια έναντι παροχής ρευστότητας στο πλαίσιο της άσκησης της ενιαίας νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος (στοιχείο A5 ενεργητικού).

4. Υποχρεώσεις σε ευρώ έναντι λοιπών κατοίκων ζώνης ευρώ

4.1 Γενική κυβέρνηση

Περιλαμβάνονται τα υπόλοιπα των λογαριασμών καταθέσεων του Ελληνικού Δημοσίου, των δημόσιων οργανισμών και του Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων.

Υπόλοιπο στις 31.12.2012	5.721,3 εκατ. ευρώ
Υπόλοιπο στις 31.12.2011	<u>3.838,3 εκατ. ευρώ</u>
Α ύ ξ η σ η	1.883,0 εκατ. ευρώ

Το μέσο υπόλοιπο των παραπάνω καταθέσεων αυξήθηκε κατά τη διάρκεια του 2012 και διαμορφώθηκε σε 4,4 δισεκ. ευρώ έναντι 3,1 δισεκ. ευρώ το 2011.

4.2 Λοιπές υποχρεώσεις

Υπόλοιπο στις 31.12.2012	1.470,1 εκατ. ευρώ
Υπόλοιπο στις 31.12.2011	<u>1.714,9 εκατ. ευρώ</u>
Μ ε ί ω σ η	244,8 εκατ. ευρώ

Πρόκειται για υπόλοιπα λογαριασμών καταθέσεων διαφόρων φορέων και οργανισμών.

Περιλαμβάνονται η κατάθεση του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας ύψους 827,8 εκατ. ευρώ, τα κεφάλαια του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επενδύσεων και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων ύψους 486,5 εκατ. ευρώ, υπόλοιπα άτοκων κυρίως λογαριασμών καταθέσεων διαφόρων φορέων και οργανισμών, καθώς και τα υπόλοιπα των λογαριασμών εκκαθάρισης των συναλλαγών του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών.

Η κατάθεση του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας προέρχεται από κεφάλαια του Μηχανισμού Στήριξης της Ελλάδος από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΔΝΤ. Σκοπός του Ταμείου είναι η διατήρηση της σταθερότητας του ελληνικού τραπεζικού συστήματος μέσω της ενίσχυσης, εφόσον απαιτηθεί, της κεφαλαιακής επάρκειας των πιστωτικών ιδρυμάτων.

Οι καταθέσεις του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επενδύσεων και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων είναι επίσης έντοκες και προορίζονται για την ενίσχυση της χώρας μας στους τομείς της αγροτικής οικονομίας και των επιχειρήσεων.

5. Υποχρεώσεις σε ευρώ έναντι μη κατοίκων ζώνης ευρώ

Υπόλοιπο στις 31.12.2012	1.008,1 εκατ. ευρώ
Υπόλοιπο στις 31.12.2011	<u>1.041,9 εκατ. ευρώ</u>
Μ ε ί ω σ η	33,8 εκατ. ευρώ

Περιλαμβάνονται καταθέσεις διαφόρων φορέων και οργανισμών.

Το μεγαλύτερο μέρος (1.003,8 εκατ. ευρώ) αφορά το λογαριασμό καταθέσεων σε ευρώ που τηρεί το ΔΝΤ στην Τράπεζα και αντιστοιχεί στο μερίδιο συμμετοχής της Ελλάδος στο κεφάλαιο του ΔΝΤ που είναι εκφρασμένο σε ευρώ (Quota). Μέσω του παραπάνω λογαριασμού διενεργούνται οι συναλλαγές της Τράπεζας (εισπράξεις/πληρωμές) με τρίτες χώρες σύμφωνα με σχετικές εντολές του ΔΝΤ, στο πλαίσιο των διεθνών συναλλαγών του.

Η μείωση που παρατηρείται οφείλεται αποκλειστικά στην αναπροσαρμογή του υπολοίπου λόγω ανατίμησης του ευρώ έναντι του SDR το 2012.

6. Υποχρεώσεις σε συνάλλαγμα έναντι κατοίκων ζώνης ευρώ

Οι υποχρεώσεις αυτές αφορούν κυρίως έντοκες καταθέσεις δημόσιων οργανισμών σε συνάλλαγμα.

Υπόλοιπο στις 31.12.2012	32,0 εκατ. ευρώ
Υπόλοιπο στις 31.12.2011	16,2 εκατ. ευρώ
Α ύ ξ η σ η	15,8 εκατ. ευρώ

7. Υποχρεώσεις σε συνάλλαγμα έναντι μη κατοίκων ζώνης ευρώ

7.1 Καταθέσεις και λοιπές υποχρεώσεις

Πρόκειται για άτοκες και έντοκες καταθέσεις διαφόρων φορέων και οργανισμών ύψους 2 χιλ. ευρώ.

8. Λογαριασμός ειδικών τραβηκτικών δικαιωμάτων του ΔΝΤ

Στο λογαριασμό αυτό εμφανίζονται οι υποχρεώσεις της Τράπεζας προς το ΔΝΤ από κατανομές ειδικών τραβηκτικών δικαιωμάτων (SDR) ύψους 782,3 εκατ. Η διάθεση του εν λόγω ποσού από το ΔΝΤ προς την Ελλάδα έγινε τμηματικά. Ποσό 103,5 εκατ. SDR διατέθηκε από το 1970 μέχρι το 1981 και το υπόλοιπο 678,8 εκατ. SDR το 2009. Οι κατανομές του έτους 2009 πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της γενικής κατανομής SDR ύψους αντίστοιχου των 250 δισεκ. δολαρίων ΗΠΑ προς όλες τις χώρες-μέλη του ΔΝΤ, η οποία εγκρίθηκε από το Δ.Σ. του ΔΝΤ στις 7.8.2009 και τέθηκε σε ισχύ στις 28.8.2009.

Σκοπός της εν λόγω κατανομής είναι η παροχή ρευστότητας στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα με την ενίσχυση των συναλλαγματικών διαθεσίμων των χωρών-μελών του ΔΝΤ και πραγματοποιήθηκε κατ' αναλογία προς τα ισχύοντα μερίδια συμμετοχής τους στο κεφάλαιο του ΔΝΤ.

Υπόλοιπο στις 31.12.2012	912,0 εκατ. ευρώ
Υπόλοιπο στις 31.12.2011	928,4 εκατ. ευρώ
Μ ε ί ω σ η	16,4 εκατ. ευρώ

Η μείωση οφείλεται στην αναπροσαρμογή του υπολοίπου λόγω ανατίμησης του ευρώ έναντι του SDR το 2012.

9. Υποχρεώσεις εντός του Ευρωσυστήματος

9.2 Καθαρές υποχρεώσεις που απορρέουν από την κατανομή, εντός του Ευρωσυστήματος, των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ

Στο στοιχείο αυτό περιλαμβάνονται οι υποχρεώσεις της Τράπεζας της Ελλάδος που απορρέουν από την κατανομή εντός του Ευρωσυστήματος των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ (βλ. “Τραπεζογραμμάτια σε κυκλοφορία” στην ενότητα “Λογιστικές πολιτικές”).

Υπόλοιπο στις 31.12.2012	14.459,6 εκατ. ευρώ
Υπόλοιπο στις 31.12.2011	18.437,1 εκατ. ευρώ
Μ ε ί ω σ η	3.977,5 εκατ. ευρώ

Το ύψος της υποχρέωσης στις 31.12.2012 διαμορφώθηκε από τα μεγέθη:

- 2.050,2 εκατ. ευρώ αφορούν την αξία των τραπεζογραμματίων ευρώ τα οποία έχουν εκδοθεί από την Τράπεζα της Ελλάδος για λογαριασμό της ΕΚΤ (ποσοστό 8% επί της συνολικής αξίας των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ θεωρείται ότι εκδίδεται για λογαριασμό της ΕΚΤ). Το μερίδιο που αντιστοιχεί στην Τράπεζα υπολογίζεται σύμφωνα με το μερίδιο συμμετοχής της στο καταβεβλημένο κεφάλαιο της ΕΚΤ. Το παραπάνω ποσό αυξήθηκε κατά 53,9 εκατ. ευρώ σε σχέση με την 31.12.2011 (1.996,3 εκατ. ευρώ), λόγω της γενικής αύξησης των τραπεζογραμματίων ευρώ σε κυκλοφορία.
- 12.409,4 εκατ. ευρώ αφορούν το ποσό κατά το οποίο προσαρμόστηκε (μειώθηκε) η αξία των τραπεζογραμματίων ευρώ που πραγματικά έχουν τεθεί σε κυκλοφορία από την Τράπεζα, μετά την αφαίρεση του 8% υπέρ της ΕΚΤ, ώστε το μερίδιο της Τράπεζας στο σύνολο των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ (στοιχείο 1 του παθητικού) να αντιστοιχεί σ' αυτό που προκύπτει με βάση την κλίδα κατανομής τραπεζογραμματίων. Το 2012 το παραπάνω ποσό μειώθηκε κατά 4.031,4 εκατ. ευρώ, λόγω της μείωσης που σημειώθηκε στην αξία των τραπεζογραμματίων ευρώ που πραγματικά τέθηκαν σε κυκλοφορία από την Τράπεζα κατά τη διάρκεια του 2012 (βλ. πίνακα σελ. 29).

9.3 Καθαρές υποχρεώσεις που απορρέουν από το υπόλοιπο του λογαριασμού δοσοληψιών με το ΕΣΚΤ (TARGET2)

Πρόκειται για τις καθαρές υποχρεώσεις της Τράπεζας έναντι του ΕΣΚΤ που απορρέουν από τις διευρωπαϊκές συναλλαγές των εγχώριων πιστωτικών ιδρυμάτων και τις συναλλαγές της Τράπεζας της Ελλάδος με τις λοιπές ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος, με την ΕΚΤ, καθώς και με τις κεντρικές τράπεζες των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εκτός Ευρωσυστήματος) που συμμετέχουν στο σύστημα TARGET2 (Διευρωπαϊκό Αυτοματοποιημένο Σύστημα Ταχείας Μεταφοράς Κεφαλαίων σε Συνεχή Χρόνο).

Το υπόλοιπο της θέσης αυτής εκτοκίζεται ημερησίως με βάση το ισχύον επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης του Ευρωσυστήματος (MRO rate).

Υπόλοιπα λογαριασμού TARGET2 (σε εκατ. ευρώ)						
31.12.2006	31.12.2007	31.12.2008	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2011	31.12.2012
8.183,5	10.796,6	35.348,3	49.036,1	87.088,1	104.750,0	98.355,2

Μέσα ετήσια υπόλοιπα λογαριασμού TARGET2 (σε εκατ. ευρώ)						
2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
11.762	9.298	14.650	37.647	77.022	93.090	105.084

Η δημιουργία των υποχρεώσεων αυτών χρονολογείται από την ημερομηνία ένταξης της Τράπεζας στο Ευρωσύστημα (1.1.2001).

Με την έναρξη της χρηματοπιστωτικής κρίσης το έτος 2008 και ιδιαίτερα κατά την τριετία 2010-2012, σημειώνεται σημαντική σταδιακή αύξηση του υπολοίπου του λογαριασμού, λόγω των χρηματοπιστωτικών συνθηκών που επικράτησαν και των επιπτώσεών τους στις πληρωμές προς και από το εξωτερικό.

Η αύξηση του υπολοίπου του λογαριασμού δεν είχε επίπτωση στα αποτελέσματα της Τράπεζας, καθώς τα αυξημένα ποσά χρεωστικών τόκων που η Τράπεζα κατέβαλε στο Ευρωσύστημα αντισταθμίστηκαν από τους πιστωτικούς τόκους που εισέπραξε η Τράπεζα από την παροχή ρευστότητας προς τα πιστωτικά ιδρύματα.

9.4 Λοιπές υποχρεώσεις εντός του Ευρωσυστήματος (καθαρές)

Στις 31.12.2012 το καθαρό αποτέλεσμα των λοιπών συναλλαγών της Τράπεζας της Ελλάδος με το Ευρωσύστημα αντιπροσωπεύει απαίτηση της Τράπεζας και απεικονίζεται στο στοιχείο 9.5 του Ενεργητικού “Λοιπές απαιτήσεις εντός του Ευρωσυστήματος (καθαρές)”.

10. Στοιχεία παθητικού υπό τακτοποίηση

Περιλαμβάνονται κυρίως επιταγές και εντολές πληρωτέες που δεν έχουν ακόμη διακανονιστεί, καθώς και ατακτοποιήτα υπόλοιπα ενδιάμεσων λογαριασμών, συνολικού ύψους 3,2 εκατ. ευρώ.

11. Λοιπές υποχρεώσεις

11.1 Διαφορές αναπροσαρμογής της αξίας πράξεων εκτός ισολογισμού

Υπόλοιπο στις 31.12.2012	96.926 ευρώ
--------------------------------	-------------

Στο στοιχείο αυτό εμφανίζεται το αποτέλεσμα που προέκυψε από την αναπροσαρμογή στο τέλος του έτους των εκκρεμών πράξεων που παρακολουθούνται σε λογαριασμούς εκτός ισολογισμού (τάξεως).

Πρόκειται για διαφορές ύψους 96.926 ευρώ, οι οποίες προήλθαν από την αποτίμηση πράξεων forward και έχουν συμπεριληφθεί στους λογαριασμούς αναπροσαρμογής (στοιχείο 13 του παθητικού).

11.2 Μεταβατικοί λογαριασμοί και δεδουλευμένα έξοδα

Στους λογαριασμούς αυτούς περιλαμβάνονται οι δεδουλευμένοι και μη πληρωθέντες μέχρι 31.12.2012 χρεωστικοί τόκοι και λοιπά έξοδα. Οι τόκοι και τα έξοδα αυτά θα καταβληθούν το νέο οικονομικό έτος και αφορούν κυρίως διάφορους χρεωστικούς τόκους (επί του υπολοίπου του λογαριασμού TARGET2, των υποχρεωτικών καταθέσεων των πιστωτικών ιδρυμάτων και λοιπών υποχρεώσεων).

Υπόλοιπο στις 31.12.2012	117,5 εκατ. ευρώ
Υπόλοιπο στις 31.12.2011	181,1 εκατ. ευρώ
	Μ ε ί ω σ η
	63,6 εκατ. ευρώ

11.3 Λοιπά στοιχεία

Λοιπά στοιχεία παθητικού	31.12.2012	31.12.2011	Μεταβολή
	(σε εκατ. ευρώ)		
Ποσό μερισμάτων προς διανομή τρέχουσας χρήσης	10,7	13,3	-2,6
Φόρος μερισμάτων	2,7	3,3	-0,6

Υπόλοιπο κερδών χρήσης περιερχόμενο στο Ελληνικό Δημόσιο	305,3	80,0	225,3
Αξία τραπεζογραμματίων δραχμών που δεν έχουν ακόμη προσκομιστεί για ανταλλαγή έναντι ευρώ	0	237,9	-237,9
Υποχρέωση προς το Ελληνικό Δημόσιο (μερίδιο συμμετοχής της Ελλάδος στο ΔΝΤ σε SDR)	280,7	285,7	-5,0
Λοιπές υποχρεώσεις	75,3	358,5	-283,2
Σύνολο	674,7	978,7	-304,0

Περιλαμβάνονται τα προς καταβολή μερίσματα της κλειόμενης χρήσεως, ο φόρος που αναλογεί επί των μερισμάτων, το υπόλοιπο κερδών χρήσης που περιέχεται στο Ελληνικό Δημόσιο, η υποχρέωση της Τράπεζας προς το Ελληνικό Δημόσιο που αφορά το μερίδιο συμμετοχής της Ελλάδος στο ΔΝΤ σε SDR (η αντίστοιχη απαίτηση της Τράπεζας έναντι του ΔΝΤ εμφανίζεται στο στοιχείο του ενεργητικού 2.1 “Απαιτήσεις έναντι του ΔΝΤ”), λοιποί φόροι προς απόδοση, τα υπόλοιπα των προσωρινών πιστωτικών λογαριασμών και διαφόρων λογαριασμών υπέρ τρίτων (προμηθευτές κ.λπ.), καθώς και λοιπές υποχρεώσεις.

12. Προβλέψεις

Κατηγορίες προβλέψεων	31.12.2012	31.12.2011	Μεταβολή
	(σε εκατ. ευρώ)		
α. Ειδικές προβλέψεις για πιθανούς κινδύνους εκμετάλλευσης, έκτακτες ζημιές και επισφαλείς απαιτήσεις	139,5	128,8	10,7
β. Πρόβλεψη για την υποχρέωση της Τράπεζας για κάλυψη της κοινωνικής ασφάλισης του προσωπικού της	2.095,5	1.938,7	156,8
γ. Πρόβλεψη έναντι χρηματοοικονομικών κινδύνων (συμπεριλαμβάνονται κίνδυνοι από τις επενδυτικές δραστηριότητες της Τράπεζας και κίνδυνοι στο πλαίσιο άσκησης της ενιαίας νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος)	3.208,1	1.783,6	1.424,5
δ. Πρόβλεψη έναντι γενικών λειτουργικών κινδύνων και υποχρεώσεων (άρθρο 71 του Καταστατικού)	770,4	100,0	670,4
Σύνολο	6.213,5	3.951,1	2.262,4

Το συνολικό ύψος των προβλέψεων διαμορφώθηκε σε 6.213,5 εκατ. ευρώ.

Η πρακτική σχηματισμού υψηλών προβλέψεων και αποθεματικών ακολουθείται στο πλαίσιο της εφαρμοζόμενης από την ΕΚΤ και τις ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος αρχή της συντηρητικότητας. Μέσω της διενέργειας υψηλών προβλέψεων ισχυροποιείται η οικονομική θέση της Τράπεζας της Ελλάδος, ώστε αυτή να αντεπεξέρχεται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στα καθήκοντα που της έχουν ανατεθεί και τους κινδύνους που αναλαμβάνει.

Η Τράπεζα επαναξιολογεί σε ετήσια βάση το σύνολο των προβλέψεων και επαναπροσδιορίζει το ύψος τους μετά από αξιολόγηση των κινδύνων. Η αξιολόγηση λαμβάνει υπόψη μια σειρά παραγόντων όπως:

- το ύψος των περιουσιακών στοιχείων που ενέχουν κινδύνους,
- το βαθμό έκθεσης σε κινδύνους,
- μελέτες αξιολόγησης και εκτίμησης των κινδύνων,
- τις εξελίξεις στις αγορές χρήματος και τις γενικότερες οικονομικές συνθήκες στην ευρωζώνη και την Ελλάδα,
- τα υφιστάμενα αποθεματικά και προβλέψεις,
- τα υπόλοιπα των λογαριασμών αναπροσαρμογής (revaluation accounts).

Αναλυτικά οι προβλέψεις έχουν ως εξής:

α. Ειδικές προβλέψεις για πιθανούς κινδύνους εκμετάλλευσης, έκτακτες ζημιές και επισφαλείς απαιτήσεις

Πρόκειται για ειδικές προβλέψεις που σχηματίστηκαν για την κάλυψη πιθανών κινδύνων, ζημιών, εξόδων και υποχρεώσεων που συνδέονται άμεσα με τη λειτουργία της Τράπεζας, όπως:

- διαχειριστικά ελλείμματα,
- καταβολή αποζημιώσεων σε υπαλλήλους κατά την έξοδο από την υπηρεσία,
- επισφαλείς απαιτήσεις.

Ο σχηματισμός των παραπάνω ειδικών προβλέψεων προήλθε από πραγματικές ανάγκες και υποχρεώσεις, ενώ ο προσδιορισμός του ύψους των προβλέψεων έγινε μετά από εκτιμήσεις των ποσών που ενδεχομένως απαιτηθούν για την κάλυψη κινδύνων και ζημιών και των ποσών των επισφαλών απαιτήσεων που δεν θα εισπραχθούν.

β. Πρόβλεψη για την υποχρέωση της Τράπεζας κάλυψης της κοινωνικής ασφάλισης του προσωπικού της

Από την 1.1.2011 η Τράπεζα ανέλαβε και ενεργεί, σύμφωνα με τον Ν.3863/2010, άρθρο 64, την κοινωνική ασφάλιση του προσωπικού της στους κλάδους κύριας και επικουρικής σύνταξης.

Για την κάλυψη της παραπάνω υποχρέωσης, αλλά και γενικότερα για την κάλυψη στο υπό ευρεία έννοια πεδίο της κοινωνικής ασφάλισης του προσωπικού της, σχηματίστηκε η παραπάνω πρόβλεψη.

γ. Πρόβλεψη έναντι χρηματοοικονομικών κινδύνων (συμπεριλαμβάνονται κίνδυνοι από τις επενδυτικές δραστηριότητες της Τράπεζας και κίνδυνοι στο πλαίσιο της άσκησης της ενιαίας νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος)

Η Τράπεζα και στη χρήση 2012, ακολουθώντας την πάγια πρακτική της, η οποία συνάδει με την πρακτική της ΕΚΤ και άλλων κεντρικών τραπεζών στην ευρωζώνη, και λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων των παραπάνω κινδύνων που διενεργήθηκαν από την ΕΚΤ και από τη Μονάδα Διαχείρισης Κινδύνων που λειτουργεί στην Τράπεζα, καθώς και τα αποτελέσματα των ελέγχων απομείωσης (impairment tests) της αξίας των χαρτοφυλακίων SMP και CBPP1, που διενεργήθηκαν σε εναρμονισμένη βάση σε επίπεδο Ευρωσυστήματος, ενίσχυσε σημαντικά την πρόβλεψη για την κάλυψη των παραπάνω κινδύνων.

Ειδικότερα, η πρόβλεψη αυτή προορίζεται να καλύψει:

- κινδύνους σε επίπεδο Ευρωσυστήματος που ενδέχεται να προκύψουν κατά την εκπλήρωση του βασικού του ρόλου, που είναι η χάραξη και η άσκηση της ενιαίας νομισματικής πολιτικής στις χώρες της ζώνης του ευρώ.

Συγκεκριμένα, κινδύνους που ενδέχεται να προέλθουν από:

- τη χορήγηση ρευστότητας στο πιστωτικό σύστημα,
- τα χρεόγραφα που αποκτήθηκαν στο πλαίσιο του Προγράμματος για τις Αγορές Τίτλων (Securities Markets Programme – SMP).
- πιστωτικούς κινδύνους και κινδύνους αγοράς (επιτοκιακός, συναλλαγματικός) των χαρτοφυλακίων χρεογράφων και συναλλάγματος που διαχειρίζεται η Τράπεζα, καθώς και των χρεογράφων που έχουν αποκτηθεί στο πλαίσιο του Προγράμματος Αγοράς Καλυμμένων Ομολογιών του Ευρωσυστήματος (Covered Bonds Purchase Programme – CBPP1)

Επίσης στην πρόβλεψη αυτή περιλαμβάνεται και το εναπομείναν ποσό 8,1 εκατ. ευρώ από την ειδική πρόβλεψη έναντι κινδύνων από πράξεις νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος, που είχε σχηματισθεί στη χρήση 2008, μετά από απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΚΤ και σύμφωνα με το άρθρο 32.4 του Καταστατικού του ΕΣΚΤ και της ΕΚΤ.

Το αρχικό ύψος της πρόβλεψης ανερχόταν σε 149,5 εκατ. ευρώ για την Τράπεζα, ενώ σε επίπεδο Ευρωσυστήματος ανερχόταν σε 5.736 εκατ. ευρώ.

Στις χρήσεις 2009, 2010, 2011 και 2012 με τη σταδιακή αξιοποίηση των ασφαλειών που έχουν ληφθεί από το Ευρωσύστημα για τη κάλυψη πράξεων νομισματικής πολιτικής και τη μείωση του σχετικού κινδύνου, απελευθερώθηκε ποσό 5.426 εκατ. ευρώ από την αρχική συνολική πρόβλεψη. Τα αντίστοιχα ποσά, που απελευθερώθηκαν για την Τράπεζα, ανήλθαν σε 45 εκατ. ευρώ το 2009, 47 εκατ. ευρώ το 2010, 32,8 εκατ. ευρώ το 2011 και 16,6 εκατ. ευρώ το 2012. Τα ποσά αυτά μεταφέρθηκαν στα έσοδα από αχρησιμοποίητες προβλέψεις.

Το εναπομείναν ποσό της παραπάνω πρόβλεψης στις 31.12.2012 ανέρχεται σε 8,1 εκατ. ευρώ για την Τράπεζα και σε 310 εκατ. ευρώ σε επίπεδο Ευρωσυστήματος.

Σημειώνεται ότι οι ΕθνΚΤ που διενεργούν πράξεις νομισματικής πολιτικής εκ μέρους του Ευρωσυστήματος, περιλαμβανομένης και της Τράπεζας της Ελλάδος, συμμετέχουν στο νομισματικό εισόδημα και κατά συνέπεια και στις προβλέψεις έναντι κινδύνων, σύμφωνα με τα μερίδια συμμετοχής τους στο κεφάλαιο της ΕΚΤ.

Το θεσμικό πλαίσιο που ισχύει σήμερα, όσον αφορά αφενός τη χορήγηση από τα πιστωτικά ιδρύματα επαρκών και αποδεκτών από το Ευρωσύστημα περιουσιακών στοιχείων ως ασφάλεια έναντι της παροχής ρευστότητας στο πλαίσιο της άσκησης της ενιαίας νομισματικής πολιτικής, αφετέρου τον έλεγχο των σχετικών κινδύνων, είναι επαρκές.

Η αυξημένη όμως δραστηριότητα του Ευρωσυστήματος στις αγορές χρήματος, κυρίως κατά την πενταετία 2008-2012, προκειμένου να συμβάλει στη διασφάλιση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού τομέα, είχε ως αποτέλεσμα την έκθεση σε υψηλότερους κινδύνους, παράλληλα βέβαια με την πραγματοποίηση ικανοποιητικών εσόδων.

Στο πλαίσιο αυτό και για την κάλυψη πιθανών κινδύνων σχηματίζονται οι αναγκαίες προβλέψεις, με βάση την αρχή της συντηρητικότητας.

Ο βαθμός χρησιμοποίησης αυτών των προβλέψεων εξαρτάται από τις μελλοντικές εξελίξεις στις αγορές χρήματος.

δ. Πρόβλεψη έναντι γενικών λειτουργικών κινδύνων και υποχρεώσεων (άρθρο 71 του Καταστατικού)

Η πρόβλεψη αυτή προορίζεται να καλύψει:

- λοιπούς κινδύνους και υποχρεώσεις που ενδέχεται να υφίστανται και δημιουργούνται κατά την εκτέλεση των εργασιών της ως κεντρικής τράπεζας της χώρας και στο πλαίσιο διεθνών συμφωνιών.
- τυχόν πρόσθετες υποχρεώσεις για την κάλυψη της κοινωνικής ασφάλισης του προσωπικού της.

13. Λογαριασμοί αναπροσαρμογής (Revaluation Accounts)

Σύμφωνα με τους κανόνες και τις λογιστικές αρχές που έχει καθορίσει η ΕΚΤ για τις τράπεζες – μέλη του ΕΣΚΤ, ιδίως την αρχή της συντηρητικότητας, τα μη πραγματοποιηθέντα κέρδη που προκύπτουν από την αποτίμηση του χρυσού, των χρηματοοικονομικών μέσων σε ξένο νόμισμα, των χρεογράφων και των χρηματοοικονομικών μέσων εντός και εκτός ισολογισμού δεν λογίζονται ως έσοδα στο λογαριασμό αποτελεσμάτων χρήσεως, αλλά μεταφέρονται απευθείας σε λογαριασμούς αναπροσαρμογής (λειτουργούν ως αποθεματικά μόνο για τα συγκεκριμένα περιουσιακά στοιχεία). Αντιθέτως, οι ζημίες από αποτίμηση που προκύπτουν στο τέλος του έτους λογίζονται ως έξοδα και μεταφέρονται στα αποτελέσματα χρήσεως (βλ. “Αναγνώριση εσόδων” στην ενότητα “Λογιστικές Πολιτικές”).

Από την αποτίμηση στο τέλος της χρήσεως 2012 προέκυψαν μη πραγματοποιηθέντα κέρδη ύψους 4.249,9 εκατ. ευρώ (το μεγαλύτερο μέρος αφορά το χρυσό), τα οποία μεταφέρθηκαν στους αντί-

στοιχους λογαριασμούς αναπροσαρμογής (revaluation accounts) και εμφανίζονται αναλυτικά στον παρακάτω πίνακα.

Μη πραγματοποιηθέντα κέρδη από την αποτίμηση	31.12.2012	31.12.2011	Μεταβολή
	<i>(σε εκατ. ευρώ)</i>		
- του συναλλάγματος	0	0,1	-0,1
- των χρεογράφων	30,3	31,2	-0,9
- του χρυσού	4.219,6	4.018,4	201,2
Σύνολο	4.249,9	4.049,7	200,2

Οι μη πραγματοποιηθείσες ζημίες ύψους 74 χιλ. ευρώ, που προέκυψαν από την αποτίμηση των χρεογράφων και του συναλλάγματος στις 31.12.2012, μεταφέρθηκαν στα αποτελέσματα χρήσεως και καλύφθηκαν από την πρόβλεψη που έχει σχηματιστεί για το σκοπό αυτό.

14. Μετοχικό κεφάλαιο και αποθεματικά

Το σύνολο των ιδίων κεφαλαίων της Τράπεζας ανέρχεται σε 815,5 εκατ. ευρώ.

Το μετοχικό κεφάλαιο και το τακτικό αποθεματικό είναι εξισωμένα και ανέρχονται σε 111,2 εκατ. ευρώ έκαστο.

Αναλυτικά το μετοχικό κεφάλαιο και τα αποθεματικά έχουν ως εξής:

14.1 Μετοχικό κεφάλαιο

Το μετοχικό κεφάλαιο της Τράπεζας, μετά τις αυξήσεις που έγιναν σύμφωνα με το Ν.Δ. 413/70 και 889/71, τους Ν. 542/77 και 1249/82, την Υπουργική Απόφαση Ε. 2665/88, τον Ν. 2065/92, την Υπουργική Απόφαση 1281/30.10.96 και τις Πράξεις Υπουργικού Συμβουλίου 8/4.2.2000, 32/23.5.2002, 17/4.7.2005 και 8/10.6.2008, **ανέρχεται σε 111.243.362 ευρώ, διαιρούμενο σε 19.864.886 μετοχές ονομαστικής αξίας 5,60 ευρώ εκάστη.**

14.2 Τακτικό αποθεματικό

Το τακτικό αποθεματικό ανέρχεται σε 111.243.362 ευρώ και είναι εξισωμένο με το μετοχικό κεφάλαιο.

14.3 Έκτακτο αποθεματικό

Το έκτακτο αποθεματικό ανέρχεται σε 84,5 εκατ. ευρώ.

14.4 Ειδικό αποθεματικό από την αναπροσαρμογή της αξίας των ακινήτων

Το ειδικό αυτό αποθεματικό σχηματίστηκε από την υπεραξία που προέκυψε από την αναπροσαρμογή της λογιστικής αξίας των ακινήτων της Τράπεζας στην εύλογη (αγοραία) αξία τους, κατά τις χρήσεις 2004 και 2007, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις ανεξάρτητων εκτιμητών.

Μέρος της υπεραξίας κεφαλαιοποιήθηκε κατά τις χρήσεις 2005 και 2008 με διανομή δωρεάν μετοχών στους μετόχους, ενώ μικρό μέρος, που προερχόταν από τα ακίνητα της Τράπεζας που πωλήθηκαν, μεταφέρθηκε στα κέρδη της Τράπεζας κατά τις χρήσεις 2008, 2009 και 2010.

14.5 Λοιπά ειδικά αποθεματικά

Ανέρχονται σε 1,3 εκατ. ευρώ και αφορούν την αξία έργων τέχνης και πάγιων στοιχείων (κυρίως κτίριων), τα οποία έχουν παραχωρηθεί δωρεάν στην Τράπεζα.

ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΕΚΤΟΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΥ (ΤΑΞΕΩΣ)

	31.12.2012	31.12.2011	Μεταβολή
	(σε εκατ. ευρώ)		
1. Τίτλοι του Ελληνικού Δημοσίου από τη διαχείριση του “Κοινού Κεφαλαίου Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου και Ασφαλιστικών Φορέων” σύμφωνα με τον Ν. 2469/97	19.791,3	23.415,4	-3.624,1
2. Τίτλοι του Ελληνικού Δημοσίου και λοιπά χρεόγραφα από τη διαχείριση και θεματοφύλαξη κεφαλαίων δημοσίων οργανισμών, ασφαλιστικών φορέων και ιδιωτών και τίτλοι του EFSF κυριότητας του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας	15.702,9	6.746,0	8.956,9
3. Περιουσιακά στοιχεία αποδεκτά από το Ευρωσύστημα ως ασφάλεια για πράξεις νομισματικής πολιτικής και παροχή ενδοημερήσιας ρευστότητας μεταξύ των πιστωτικών ιδρυμάτων	25.568,9	142.876,5	-117.307,6
4. Περιουσιακά στοιχεία αποδεκτά από την Τράπεζα της Ελλάδος ως ασφάλεια για πράξεις έκτακτης παροχής ρευστότητας προς τα πιστωτικά ιδρύματα	191.524,9	84.822,7	106.702,2
5. Λοιποί λογαριασμοί τάξεως ¹	22.694,8	21.723,2	971,6
Σύνολο	275.282,8	279.583,8	-4.301,0

1. Στους λοιπούς λογαριασμούς τάξεως παρακολουθούνται:

- Η υποσχετική επιστολή (promissory note) ύψους 22,1 δισεκ. ευρώ (SDR 18,9 δισεκ.) που εξέδωσε η Ελληνική Κυβέρνηση για το ποσό του δανείου που έχει λάβει από το ΔΝΤ μέχρι 31.12.2012 στο πλαίσιο της συμφωνίας στήριξης της χώρας μας από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΔΝΤ. Η υποσχετική επιστολή φυλάσσεται στην Τράπεζα της Ελλάδος, η οποία ενεργεί ως αντιπρόσωπος (Fiscal Agent) της Ελλάδος έναντι του ΔΝΤ, δεν δημιουργεί τόκους και είναι μη διαπραγματεύσιμη.
- Πράξεις forward (προθεσμιακές) και πράξεις spot που αφορούν τα χαρτοφυλάκια της Τράπεζας,
- Εντολές ενέγγυων πιστώσεων προς εκτέλεση, εγγυητικές επιστολές τρίτων για εξασφάλιση καλής εκτέλεσης έργων ή συμβάσεων προμηθειών, κέρματα στην αποθήκη της Τράπεζας κ.λπ.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΧΡΗΣΕΩΣ 2012

Τα κέρδη της Τράπεζας στη χρήση 2012 ανήλθαν σε 318,6 εκατ. ευρώ, έναντι 96,6 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΧΡΗΣΕΩΣ 2012

ΕΣΟΔΑ

Τα **συνολικά καθαρά έσοδα** από την άσκηση της ενιαίας νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος, τους τόκους των χαρτοφυλακίων, τις προμήθειες και τα λοιπά έσοδα από τις εργασίες εσωτερικού και εξωτερικού διαμορφώθηκαν σε 2.995,5 εκατ. ευρώ, έναντι 1.594,8 εκατ. ευρώ στη χρήση 2011, σημειώνοντας αύξηση κατά 87,8%.

Ειδικότερα:

- Τα **καθαρά έσοδα από τόκους, χρηματοοικονομικές πράξεις και την αναδιανομή του νομισματικού εισοδήματος του Ευρωσυστήματος** διαμορφώθηκαν σε 2.888,9 εκατ. ευρώ έναντι 1.458,8 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση, σημειώνοντας αύξηση κατά 98%,
- τα **καθαρά έσοδα από αμοιβές και προμήθειες** μειώθηκαν κατά 27% και διαμορφώθηκαν σε 71,8 εκατ. ευρώ έναντι 98,3 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση,
- τα **έσοδα από μετοχές και συμμετοχές** μειώθηκαν κατά 3,7 εκατ. ευρώ και διαμορφώθηκαν σε 20,1 εκατ. ευρώ έναντι 23,8 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση,
- **τέλος, τα λοιπά έσοδα** ανήλθαν σε 14,6 εκατ. ευρώ έναντι 13,9 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση, σημειώνοντας αύξηση κατά 5%.

ΕΞΟΔΑ

Τα συνολικά έξοδα στη χρήση 2012 αυξήθηκαν κατά 1.178,6 εκατ. ευρώ και διαμορφώθηκαν σε 2.676,8 εκατ. ευρώ, έναντι 1.498,2 εκατ. ευρώ στη χρήση 2011, αποκλειστικά λόγω του σχηματισμού υψηλών προβλέψεων, ενώ αντιθέτως τα γενικά λειτουργικά έξοδα πλην προβλέψεων σημείωσαν μείωση.

Ειδικότερα:

- Τα **γενικά λειτουργικά έξοδα της Τράπεζας πλην προβλέψεων** (δαπάνες προσωπικού, συντάξεις, αποσβέσεις, λοιπά έξοδα) μειώθηκαν κατά 12,6 εκατ. ευρώ (-3,6%) και διαμορφώθηκαν σε 334,1 εκατ. ευρώ, έναντι 346,7 εκατ. ευρώ στην προηγούμενη χρήση, παρά τη σημαντική επιβάρυνση με έκτακτες δαπάνες ύψους 10,3 εκατ. ευρώ που απαιτήθηκαν για τον έλεγχο του Χρηματοπιστωτικού Συστήματος.
- Οι **προβλέψεις** είναι σημαντικά ενισχυμένες και στη χρήση 2012 (κατά 2.342,7 εκατ. ευρώ) και έχουν διαμορφωθεί σε 6.213,5 εκατ. ευρώ (βλ. σχετικές σημειώσεις στο στοιχείο 12 του παθητικού).

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΩΝ ΚΑΘΑΡΩΝ ΕΣΟΔΩΝ ΑΠΟ ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

Τα συνολικά καθαρά έσοδα της Τράπεζας στη χρήση 2012 από την άσκηση της ενιαίας νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος, τους τόκους των χαρτοφυλακίων, τις προμήθειες και τα λοιπά έσοδα από τις εργασίες εσωτερικού και εξωτερικού διαμορφώθηκαν σε 2.995,5 εκατ. ευρώ έναντι 1.594,8 εκατ. ευρώ στη χρήση 2011, σημειώνοντας αύξηση κατά 87,8 %.

Τα καθαρά έσοδα αναλύονται κατά κατηγορία και σε σύγκριση με την προηγούμενη χρήση ως εξής:

1. Καθαροί τόκοι-έσοδα

Τα καθαρά έσοδα από τόκους (τόκοι-έσοδα μείον τόκοι-έξοδα) αυξήθηκαν κατά 82% και ανήλθαν σε 2.673,8 εκατ. ευρώ έναντι 1.468,7 εκατ. ευρώ στην προηγούμενη χρήση.

Αναλυτικά οι επιμέρους κατηγορίες τόκων έχουν ως εξής:

1.1 Τόκοι-έσοδα

Αυξήθηκαν κατά 0,9 δισεκ. ευρώ και ανήλθαν σε 3,8 δισεκ. ευρώ, έναντι 2,9 δισεκ. ευρώ στην προηγούμενη χρήση.

Τόκοι - έσοδα	2012	2011	Μεταβολή
	(σε εκατ. ευρώ)		
α. από δάνεια σε πιστωτικά ιδρύματα σχετιζόμενα με πράξεις νομισματικής πολιτικής	418,2	1.125,0	-706,8
β. χρεογράφων που διακρατούνται για σκοπούς νομισματικής πολιτικής	408,2	329,2	79,0
γ. ειδικών χορηγήσεων σε πιστωτικά ιδρύματα με ενέχυρο τίτλους και εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου	2.272,1	574,0	1.698,1
δ. επενδυτικών χαρτοφυλακίων (εκτός χρεογράφων Ελληνικού Δημοσίου)	289,0	431,2	-142,2
ε. επενδυτικού χαρτοφυλακίου σε χρεόγραφα Ελληνικού Δημοσίου	320,5	336,6	-16,1
στ. μακροπρόθεσμων απαιτήσεων σε ευρώ από τη μεταφορά συναλλαγματικών διαθεσίμων στην ΕΚΤ	8,6	12,2	-3,6
ζ. μακροπρόθεσμων απαιτήσεων έναντι του Ελληνικού Δημοσίου	105,4	115,4	-10
η. από διαθέσιμα και συμμετοχές σε SDR στο ΔΝΤ	0,9	3,6	-2,7
θ. από δάνεια στο προσωπικό της Τράπεζας	4,1	3,5	0,6
ι. λοιποί τόκοι - έσοδα	0,2	0,2	0
Σύνολο	3.827,2	2.930,9	896,3

Ειδικότερα:

α) Τόκοι από δάνεια σε πιστωτικά ιδρύματα σχετιζόμενα με πράξεις νομισματικής πολιτικής

Πρόκειται για τους τόκους που προέρχονται από δάνεια της Τράπεζας προς τα εγχώρια πιστωτικά ιδρύματα μέσω των πράξεων ανοικτής αγοράς που διενεργούνται από το Ευρωσύστημα για τη χορήγηση ρευστότητας, στο πλαίσιο της άσκησης της ενιαίας νομισματικής πολιτικής στις χώρες της ζώνης του ευρώ.

Στη χρήση 2012, οι τόκοι αυτής της κατηγορίας μειώθηκαν σε 418,2 εκατ. ευρώ, έναντι 1.125 εκατ. ευρώ το 2011. Η μεταβολή οφείλεται τόσο στη μείωση της χορήγησης δανείων προς τα πιστωτικά ιδρύματα (το μέσο ύψος των χορηγηθέντων δανείων κατά τη διάρκεια του 2012 διαμορφώθηκε σε 43,6 δισεκ. ευρώ, έναντι 89 δισεκ. ευρώ το 2011), όσο και στη μείωση του επιτοκίου των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης του Ευρωσυστήματος το οποίο διαμορφώθηκε στο 0,88% το 2012 (μέσος όρος), έναντι 1,25% το 2011.

Αναλυτικά, οι τόκοι κατά κατηγορία πράξεων έχουν ως εξής:

Τόκοι από δάνεια προς πιστωτικά ιδρύματα	2012	2011	Μεταβολή
	<i>(σε εκατ. ευρώ)</i>		
- από πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης	224,6	203,4	21,2
- από πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης	184,6	920,2	-735,6
- από αντιστρεπτές πράξεις εξομάλυνσης των βραχυχρόνιων διακυμάνσεων της ρευστότητας	0	0,1	-0,1
- από την πάγια διευκόλυνση οριακής χρηματοδότησης	9,0	1,3	7,7
Σύνολο	418,2	1.125,0	-706,8

β) Τόκοι χρεογράφων που διακρατούνται για σκοπούς νομισματικής πολιτικής

Ανήλθαν σε 408,2 εκατ. ευρώ (2011: 329,2 εκατ. ευρώ) και αφορούν τους τόκους των χρεογράφων που αγοράστηκαν από την Τράπεζα στο πλαίσιο του Προγράμματος του Ευρωσυστήματος για την αγορά Αποδεκτών Καλυμμένων Ομολογιών (CBPP1) και του Προγράμματος για τις Αγορές Τίτλων (Securities Markets Programme-SMP). Τα προγράμματα αυτά τέθηκαν σε εφαρμογή στο πλαίσιο των παρεμβάσεων του Ευρωσυστήματος στις αγορές χρεογράφων της ευρωζώνης, προκειμένου να διασφαλιστεί η ρευστότητα και να αντιμετωπιστούν οι δυσλειτουργίες ορισμένων τμημάτων της αγοράς χρεογράφων, καθώς επίσης και να αποκατασταθεί η εύρυθμη λειτουργία του μηχανισμού μετάδοσης της νομισματικής πολιτικής. Η αξία των χρεογράφων αυτής της μορφής, που κατείχε η Τράπεζα στις 31.12.2012, ανερχόταν σε 7,0 δισεκ. ευρώ έναντι 7,8 δισεκ. ευρώ στις 31.12.2011. Η αξία αυτή αντιπροσωπεύει την αξία κτήσης προσαρμοσμένη με τις υπό και υπέρ το άρτιο αποσβεσθείσες διαφορές.

γ) Τόκοι ειδικών χορηγήσεων σε πιστωτικά ιδρύματα με ενέχυρο τίτλους και εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου

Ανήλθαν σε 2.272,1 εκατ. ευρώ έναντι 574 εκατ. ευρώ το 2011, και αφορούν τους τόκους των ειδικών χορηγήσεων προς τα πιστωτικά ιδρύματα κυρίως μέσω πράξεων παροχής έκτακτης ρευστότητας (ELA) και πράξεων reverse repos (βλ. σημειώσεις σελ. 19 “6. Λοιπές απαιτήσεις σε ευρώ έναντι πιστωτικών ιδρυμάτων ζώνης ευρώ”).

δ) *Τόκοι επενδυτικών χαρτοφυλακίων (εκτός χρεογράφων Ελληνικού Δημοσίου)*

Το μεγαλύτερο ποσό των τόκων αυτής της κατηγορίας αφορά τους τόκους χρεογράφων σε ευρώ εκδόσεως κυβερνήσεων χωρών της ζώνης του ευρώ.

Τόκοι κατά κατηγορία επενδύσεων	2012	2011	Μεταβολή
	<i>(σε εκατ. ευρώ)</i>		
– από χρεόγραφα	288,9	430,7	-141,8
– από προθεσμιακές καταθέσεις και τρεχούμενους λογαριασμούς	0,1	0,5	- 0,4
Σύνολο	289,0	431,2	-142,2

Η μείωση κατά 142,2 εκατ. ευρώ οφείλεται κυρίως στη μείωση του ύψους των διακρατούμενων ομολόγων, τα οποία αντικαταστάθηκαν με έντοκα γραμμάτια. Στη μείωση συντέλεσαν επίσης τα ιστορικά χαμηλά επίπεδα αποδόσεων των χρεογράφων έκδοσης χωρών του πυρήνα της ευρωζώνης.

ε) *Τόκοι επενδυτικού χαρτοφυλακίου σε χρεόγραφα Ελληνικού Δημοσίου*

Οι τόκοι του χαρτοφυλακίου της Τράπεζας σε χρεόγραφα του Ελληνικού Δημοσίου σημείωσαν μείωση κατά 16,1 εκατ. ευρώ σε σχέση με την προηγούμενη χρήση (2012: 320,5 εκατ. ευρώ, 2011: 336,6 εκατ. ευρώ), λόγω της μείωσης του ύψους του χαρτοφυλακίου.

στ) *Τόκοι μακροπρόθεσμων απαιτήσεων σε ευρώ από τη μεταβίβαση συναλλαγματικών διαθέσιμων στην ΕΚΤ*

Η κατηγορία αυτή αφορά τους τόκους επί του ισόποσου σε ευρώ των συναλλαγματικών διαθέσιμων που έχουν μεταβιβαστεί στην ΕΚΤ, σύμφωνα με το άρθρο 30 του Καταστατικού του ΕΣΚΤ. Το 2012 οι τόκοι αυτοί, οι οποίοι υπολογίζονται με το 85% του εκάστοτε διαθέσιμου οριακού επιτοκίου των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης του Ευρωσυστήματος, παρουσίασαν μείωση κατά 3,6 εκατ. ευρώ έναντι της προηγούμενης χρήσης και διαμορφώθηκαν σε 8,6 εκατ. ευρώ (2011: 12,2 εκατ. ευρώ). Η μείωση οφείλεται αποκλειστικά στη μείωση του επιτοκίου (μέσος όρος 2012: 0,88% έναντι 1,25% το 2011).

ζ) *Τόκοι μακροπρόθεσμων απαιτήσεων έναντι του Ελληνικού Δημοσίου*

Η κατηγορία αυτή αφορά τους τόκους επί των δανείων που έχει χορηγήσει η Τράπεζα προς το Ελληνικό Δημόσιο μέχρι 31.12.1993.

Το 2012 οι τόκοι αυτοί ανήλθαν συνολικά σε 105,4 εκατ. ευρώ, σημειώνοντας μείωση κατά 10 εκατ. ευρώ σε σχέση με το προηγούμενο έτος (2011: 115,4 εκατ. ευρώ). Η μείωση αυτή προήλθε αφενός από τη μείωση των επιτοκίων του ευρώ (LIBOR και LIBID για καταθέσεις 12 μηνών),

με τα οποία εκτοκίζονται τα δάνεια προς το Ελληνικό Δημόσιο που προήλθαν από τη ρύθμιση του υπολοίπου του λογαριασμού “Συναλλαγματικές διαφορές Ν. 1083/80” και αφετέρου από τη μείωση του κεφαλαίου, λόγω της σταδιακής εξόφλησης των δανείων.

η) Τόκοι από διαθέσιμα και συμμετοχές σε SDR στο ΔΝΤ

Διαμορφώθηκαν σε σημαντικά χαμηλότερα επίπεδα σε σχέση με την περυσινή χρήση (2012: 0,9 εκατ. ευρώ, 2011: 3,6 εκατ. ευρώ) και αφορούν κυρίως τους τόκους που προέρχονται από το μερίδιο συμμετοχής της Ελλάδος στο ΔΝΤ σε SDR (Quota) και από τα διαθέσιμα σε SDR, που προέρχονται από τις κατανομές SDR του ΔΝΤ που έλαβαν χώρα το 2009, στο πλαίσιο της γενικής κατανομής SDR προς όλες τις χώρες-μέλη του ΔΝΤ. Η μείωση των τόκων αυτών οφείλεται κυρίως στη μείωση του επιτοκίου του SDR. Ανάλογη μείωση σημειώθηκε και στους χρεωστικούς τόκους επί των υποχρεώσεων της Τράπεζας σε SDR προς το ΔΝΤ.

θ) Τόκοι από δάνεια στο προσωπικό της Τράπεζας

Οι τόκοι αυτοί, οι οποίοι προέρχονται από δάνεια που έχουν χορηγηθεί στο προσωπικό της Τράπεζας (στεγαστικά και οικονομικών αναγκών), ανήλθαν σε 4,1 εκατ. ευρώ έναντι 3,5 εκατ. ευρώ στην προηγούμενη χρήση.

ι) Λοιποί τόκοι-έσοδα

Ανήλθαν σε 215 χιλ. ευρώ, έναντι 223 χιλ. ευρώ στη χρήση 2011.

1.2 Τόκοι-έξοδα

Μειώθηκαν κατά 21,1% και διαμορφώθηκαν σε 1.153,5 εκατ. ευρώ, έναντι 1.462,2 εκατ. ευρώ το 2011.

Τόκοι - έξοδα	2012 (σε εκατ. ευρώ)	2011	Μεταβολή
α. του λογαριασμού δοσοληψιών της Τράπεζας με το ΕΣΚΤ (TARGET2)	937,8	1.186,8	-249,0
β. υποχρεώσεων που απορρέουν από την κατανομή, εντός του Ευρωσυστήματος, των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ	162,4	162,2	0,2
γ. λογαριασμών καταθέσεων τραπεζών από άσκηση νομισματικής πολιτικής (περιλαμβανομένων των υποχρεωτικών καταθέσεων)	19,6	65,1	-45,5
δ. επί των καταθέσεων του Ελληνικού Δημοσίου	28,2	32,2	-4,0
ε. καταθέσεων διαφόρων φορέων και οργανισμών σε ευρώ και συνάλλαγμα	2,6	0,3	2,3
στ. από κατανομές ειδικών τραπεζικών δικαιωμάτων (SDR) του ΔΝΤ	1,0	3,6	-2,6
ζ. επί καταθέσεων του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας	1,9	12,0	-10,1
Σύνολο	1.153,5	1.462,2	-308,7

Αναλυτικά:

α) Τόκοι και έξοδα του λογαριασμού δοσοληψιών της Τράπεζας με το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (σύστημα TARGET2)

Τόκοι-έξοδα λογαριασμού TARGET2 (σε εκατ. ευρώ)						
2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
333,5	369,7	545,2	477,1	779,8	1.186,8	937,8

Οι παραπάνω τόκοι και έξοδα υπολογίζονται επί των ημερήσιων υπολοίπων του λογαριασμού δοσοληψιών της Τράπεζας της Ελλάδος με την ΕΚΤ και τις ΕθνΚΤ του ΕΣΚΤ (σύστημα TARGET2).

Η μείωση που παρατηρείται το 2012 οφείλεται στη μείωση του βασικού επιτοκίου της ΕΚΤ με το οποίο εκτοκίζεται το υπόλοιπο του TARGET2 (ο μέσος όρος του επιτοκίου από 1,25% το 2011 διαμορφώθηκε σε 0,88% το 2012).

β) Τόκοι καθαρών υποχρεώσεων που απορρέουν από την κατανομή, εντός του Ευρωσυστήματος, των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ

Ανήλθαν σε 162,4 εκατ. ευρώ, έναντι 162,2 εκατ. ευρώ το 2011. Κατά τη διάρκεια του 2012, η αξία των τραπεζογραμματίων που πραγματικά τέθηκαν σε κυκλοφορία από την Τράπεζα ήταν μεγαλύτερη του μεριδίου που της αναλογούσε με βάση την κλείδα κατανομής τραπεζογραμματίων. Επί της διαφοράς που προέκυψε, η οποία αντιπροσωπεύει υποχρέωση της Τράπεζας έναντι του Ευρωσυστήματος, πληρώθηκαν τόκοι 162,4 εκατ. ευρώ, οι οποίοι υπολογίστηκαν με το βασικό επιτόκιο της ΕΚΤ.

Ειδικότερα, οι παραπάνω τόκοι υπολογίζονται:

- επί της ενδοσυστημικής απαίτησης/υποχρέωσης που προκύπτει από την προσαρμογή του πραγματικού υπολοίπου των τραπεζογραμματίων ευρώ σε κυκλοφορία, ώστε το μερίδιο της Τράπεζας στο σύνολο των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ, μετά την αφαίρεση ποσοστού 8% υπέρ της ΕΚΤ, να αντιστοιχεί σ' αυτό που προκύπτει με βάση την κλείδα κατανομής τραπεζογραμματίων ευρώ,
- επί της υποχρέωσης της Τράπεζας που απορρέει από την έκδοση τραπεζογραμματίων ευρώ για λογαριασμό της ΕΚΤ (ποσοστό 8% επί της συνολικής αξίας των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ εκδίδεται για λογαριασμό της ΕΚΤ),
- επί του αντισταθμιστικού ποσού εξομάλυνσης. Πρόκειται για το ποσό με το οποίο προσαρμόζονται, από το 2002, τα υπόλοιπα εντός του Ευρωσυστήματος που απορρέουν από την κατανομή των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ, προκειμένου να μην προκαλούνται σημαντικές μεταβολές του νομισματικού εισοδήματος των ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος.

Σχετικά με τα παραπάνω βλ. “Τραπεζογραμμάτια σε κυκλοφορία” στην ενότητα “Λογιστικές Πολιτικές”, καθώς και τη σημείωση στο στοιχείο 9.2 του παθητικού.

γ) Τόκοι λογαριασμών καταθέσεων τραπεζών από την άσκηση νομισματικής πολιτικής (περιλαμβανομένων των υποχρεωτικών καταθέσεων)

Αφορούν κυρίως τόκους επί των υποχρεωτικών καταθέσεων (ελάχιστα υποχρεωτικά αποθεματικά) και σε μικρότερο βαθμό τόκους επί των καταθέσεων για κάλυψη περιθωρίων και των καταθέσεων διάρκειας μίας ημέρας (overnight) των εγχώριων πιστωτικών ιδρυμάτων στην Τράπεζα της Ελλάδος, στο πλαίσιο της άσκησης της ενιαίας νομισματικής πολιτικής στις χώρες της ζώνης του ευρώ.

Στη χρήση 2012 οι εν λόγω τόκοι παρουσίασαν σημαντική μείωση κατά 45,5 εκατ. ευρώ (2012: 19,6 εκατ. ευρώ, 2011: 65,1 εκατ. ευρώ), η οποία οφείλεται στη σημαντική μείωση του βασικού επιτοκίου της ΕΚΤ (το μέσο ετήσιο επιτόκιο διαμορφώθηκε σε 0,88%, έναντι 1,25% το 2011), καθώς και στις μειωμένες καταθέσεις των τραπεζών (το μέσο ύψος των καταθέσεων ανήλθε σε 3,7 δισεκ. ευρώ κατά τη διάρκεια του 2012, έναντι 6,1 δισεκ. ευρώ το 2011).

δ) Τόκοι επί των καταθέσεων του Ελληνικού Δημοσίου

Διαμορφώθηκαν σε 28,2 εκατ. ευρώ, έναντι 32,2 εκατ. ευρώ το 2011, λόγω της μείωσης του επιτοκίου (το μέσο επιτόκιο ανήλθε σε 0,78%, έναντι 1,16% το 2011).

Αντιθέτως, το μέσο ημερήσιο υπόλοιπο των συνολικών διαθεσίμων του Ελληνικού Δημοσίου στην Τράπεζα διαμορφώθηκε σε 3,6 δισεκ. ευρώ κατά τη διάρκεια του 2012, έναντι 2,7 δισεκ. ευρώ το 2011.

Αφορούν τους τόκους που καταβλήθηκαν επί των διαθεσίμων και προθεσμιακών καταθέσεων που διατηρούσε το Ελληνικό Δημόσιο στην Τράπεζα μετά την αναθεώρηση της οικείας Σύμβασης μεταξύ του Ελληνικού Δημοσίου και της Τράπεζας, με την οποία συμφωνήθηκε ότι από 29.1.2008 θα καταβάλλεται τόκος και επί του ημερήσιου υπολοίπου καταθέσεων του Ελληνικού Δημοσίου άνω των 2 δισεκ. ευρώ, το οποίο, μετά από ειδική συμφωνία μεταξύ των δύο αντισυμβαλλόμενων, κατατίθεται στη Τράπεζα με τη μορφή προθεσμιακών καταθέσεων.

ε) Τόκοι καταθέσεων διαφόρων φορέων και οργανισμών σε ευρώ και συνάλλαγμα

Αυξήθηκαν σημαντικά σε 2,6 εκατ. ευρώ, έναντι 298 χιλ. ευρώ το 2011, λόγω της σημαντικής αύξησης των καταθέσεων του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επενδύσεων και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων.

στ) Τόκοι από κατανομές ειδικών τραπεζικών δικαιωμάτων (SDR) του ΔΝΤ

Οι τόκοι επί των υποχρεώσεων της Τράπεζας από τις κατανομές ειδικών τραπεζικών δικαιωμάτων (SDR) του ΔΝΤ σημείωσαν μείωση κατά 2,6 εκατ. ευρώ (2012: 1 εκατ. ευρώ, 2011: 3,6 εκατ. ευρώ), λόγω της σημαντικής μείωσης του επιτοκίου του SDR.

ζ) Τόκοι καταθέσεων του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας

Οι τόκοι επί των καταθέσεων του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας σημείωσαν σημαντική μείωση και διαμορφώθηκαν σε 1,9 εκατ. ευρώ έναντι 12 εκατ. ευρώ το 2011. Η μείωση οφείλεται τόσο στη μείωση του ύψους των καταθέσεων (μέσος όρος 2012 : 0,7 δισεκ. ευρώ, 2011 : 1,5 δισεκ. ευρώ) όσο και στη μείωση του επιτοκίου (μέσος όρος 2012: 0,18%, 2011: 0,76%).

2. Καθαρό αποτέλεσμα από χρηματοοικονομικές πράξεις, αποσβέσεις και προβλέψεις για κινδύνους

Το καθαρό αποτέλεσμα από χρηματοοικονομικές πράξεις στη χρήση 2012 αυξήθηκε κατά 32,8 εκατ. ευρώ και διαμορφώθηκε σε 66,3 εκατ. ευρώ έναντι 33,5 εκατ. ευρώ στην προηγούμενη χρήση.

Αναλυτικά, το αποτέλεσμα αυτό προέκυψε ως εξής:

2.1 Πραγματοποιηθέντα κέρδη από χρηματοοικονομικές πράξεις	2012	2011	Μεταβολή
	<i>(σε εκατ. ευρώ)</i>		
- από πράξεις επί συναλλάγματος	3,3	6,7	-3,4
- από πράξεις επί χρεογράφων	47,9	10,3	37,6
- από συναλλαγματικές διαφορές λόγω μεταβολών της σχέσης €/SDR	0,5	-0,6	1,1
- από αγοραπωλησίες χρυσών νομισμάτων	14,6	17,1	-2,5
Σύνολο	66,3	33,5	32,8
2.2 Αποσβέσεις χρηματοοικονομικών στοιχείων ενεργητικού και θέσεων (μη πραγματοποιηθείσες ζημίες)			
- από την αποτίμηση των χρεογράφων και του συναλλάγματος	-0,1	-0,3	0,2
Σύνολο	- 0,1	-0,3	0,2
2.3 Μεταφορά από πρόβλεψη έναντι πιστωτικών κινδύνων και κινδύνων από τη διακύμανη των συναλλαγματικών ισοτιμιών, των επιτοκίων και της τιμής του χρυσού	0,1	0,3	- 0,2
Γενικό σύνολο	66,3	33,5	32,8

Όπως φαίνεται στον παραπάνω πίνακα, η αύξηση κατά 32,8 εκατ. ευρώ του καθαρού αποτελέσματος από χρηματοοικονομικές πράξεις οφείλεται στα κέρδη από τις πράξεις επί χρεογράφων.

Επίσης, στα αποτελέσματα του 2012 καταγράφηκαν και οι μη πραγματοποιηθείσες ζημίες από την αποτίμηση στο τέλος του έτους των χρεογράφων και του συναλλάγματος, ύψους 74 χιλιάδων ευρώ (στοιχείο 2.2), έναντι 299 χιλιάδων ευρώ το 2011. Οι ζημίες αυτές καλύφθηκαν εξ ολοκλήρου από την πρόβλεψη που έχει σχηματιστεί για το σκοπό αυτό.

3. Καθαρά έσοδα από αμοιβές και προμήθειες

Τα καθαρά έσοδα από αμοιβές και προμήθειες στη χρήση 2012 μειώθηκαν κατά 27% και διαμορφώθηκαν σε 71,8 εκατ. ευρώ, έναντι 98,3 εκατ. ευρώ στην προηγούμενη χρήση.

Αναλυτικά, οι επιμέρους κατηγορίες των αμοιβών και προμηθειών απεικονίζονται στον παρακάτω πίνακα.

Καθαρά έσοδα από αμοιβές και προμήθειες	2012	2011	Μεταβολή
	<i>(σε εκατ. ευρώ)</i>		
3.1 Έσοδα από αμοιβές και προμήθειες			
– από τη διαχείριση τίτλων του Ελληνικού Δημοσίου	11,6	16,8	-5,2
– από τη διενέργεια εισπράξεων και πληρωμών για λογαριασμό του Ελληνικού Δημοσίου	35,3	32,8	2,5
– από τη διαχείριση του “Κοινού Κεφαλαίου Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου και Ασφαλιστικών Φορέων Ν. 2469/97”	17,2	35,7	-18,5
– από τις υπηρεσίες εποπτείας των ιδιωτικών ασφαλιστικών εταιρειών	4,9	5,2	-0,3
– λοιπά έσοδα από αμοιβές και προμήθειες	6,7	9,9	-3,2
Σύνολο	75,7	100,4	-24,7
3.2 Έξοδα για αμοιβές και προμήθειες	-3,9	-2,1	-1,8
Σύνολο καθαρών εσόδων από αμοιβές και προμήθειες	71,8	98,3	-26,5

4. Έσοδα από μετοχές και συμμετοχές

Τα έσοδα από μετοχές και συμμετοχές της Τράπεζας στη χρήση 2012 μειώθηκαν και διαμορφώθηκαν σε 20,1 εκατ. ευρώ, έναντι 23,8 εκατ. ευρώ στη χρήση 2011.

Έσοδα από μετοχές και συμμετοχές	2012	2011	Μεταβολή
	<i>(σε εκατ. ευρώ)</i>		
• έσοδα από την ΕΚΤ			
– Μερίδιο από τη διανομή των εσόδων της ΕΚΤ από τα κυκλοφορούντα τραπεζογραμμάτια ευρώ και από το χαρτοφυλάκιο SMP	16,1	18,3	-2,2
– Μερίδιο από τη διανομή των καθαρών κερδών της ΕΚΤ	0	2,2	-2,2
• λοιπά έσοδα από μετοχές και συμμετοχές	4,0	3,3	0,7
Σύνολο	20,1	23,8	- 3,7

• Έσοδα από την ΕΚΤ

Από τα διανεμηθέντα έσοδα της ΕΚΤ της χρήσης 2012 που προήλθαν από τα κυκλοφορούντα τραπεζογραμμάτια ευρώ και το χαρτοφυλάκιο SMP (Securities Markets Programme), στην Τράπεζα αναλογεί ποσό 16,1 εκατ. ευρώ. Το μερίδιο της Τράπεζας επί του υπολοίπου των προς διανομή κερδών της ΕΚΤ της χρήσης 2012 θα ωφελήσει τη χρήση 2013.

• Λοιπά έσοδα από μετοχές και συμμετοχές

Ανήλθαν σε 4 εκατ. ευρώ και το μεγαλύτερο μέρος αφορά εισπραχθέντα μερίσματα για τη χρήση 2012 από τις συμμετοχές της Τράπεζας στις εταιρίες: BIS (Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών), ΔΙΑΣ (Διατραπεζικά Συστήματα Α.Ε.) και EXAE (Ελληνικά Χρηματιστήρια Α.Ε.). Επίσης, έσοδο 140 χιλ. ευρώ

προέκυψε από τη μείωση του μεριδίου συμμετοχής της Τράπεζας στον οργανισμό SWIFT και έσοδο 26 χιλ. ευρώ από επιστροφή κεφαλαίου από την ΕΧΑΕ.

5. Καθαρό αποτέλεσμα από τη συγκέντρωση και την αναδιανομή του νομισματικού εισοδήματος

	2012 (σε εκατ. ευρώ)	2011	Μεταβολή
Πραγματικό συγκεντρωθέν από την Τράπεζα νομισματικό εισόδημα	527,5	517,8	9,7
Αναλογούν με βάση το μερίδιο συμμετοχής της Τράπεζας στο κεφάλαιο της ΕΚΤ	<u>657,3</u>	<u>440,5</u>	<u>216,8</u>
- Αποτέλεσμα από τη συγκέντρωση και αναδιανομή του νομισματικού εισοδήματος	129,8	-77,3	207,1
- Διορθώσεις νομισματικού εισοδήματος προηγούμενων ετών	2,4	1,1	1,3
- Μεταφορά από πρόβλεψη έναντι κινδύνων από πράξεις νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος	16,6	32,8	-16,2
Σύνολο	148,8	-43,4	192,2

Όπως φαίνεται στον παραπάνω πίνακα το τελικό αποτέλεσμα από τη συγκέντρωση και αναδιανομή του νομισματικού εισοδήματος του Ευρωσυστήματος ήταν θετικό κατά 148,8 εκατ. ευρώ, έναντι αρνητικού αποτελέσματος 43,4 εκατ. ευρώ στην προηγούμενη χρήση.

Αναλυτικά, η διάρθρωση των επιμέρους μεγεθών έχει ως εξής:

Καθαρό αποτέλεσμα από τη συγκέντρωση και την αναδιανομή του νομισματικού εισοδήματος του Ευρωσυστήματος

Νομισματικό εισόδημα είναι το εισόδημα που συγκεντρώνουν οι ΕθνΚΤ κατά την άσκηση των καθηκόντων τους στον τομέα της νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος.

Το ποσό του νομισματικού εισοδήματος κάθε ΕθνΚΤ προσδιορίζεται με υπολογισμό των πραγματικών και τεκμαρτών ετήσιων εσόδων τα οποία απορρέουν από τα στοιχεία του ενεργητικού που έχει στην κατοχή της έναντι της νομισματικής βάσης.

Η νομισματική βάση αποτελείται από τα ακόλουθα στοιχεία του παθητικού:

- τραπεζογραμμάτια σε κυκλοφορία,
- υποχρεώσεις σε ευρώ έναντι πιστωτικών ιδρυμάτων της ζώνης του ευρώ σχετιζόμενες με πράξεις νομισματικής πολιτικής,
- καθαρές υποχρεώσεις εντός του Ευρωσυστήματος που απορρέουν από το υπόλοιπο του λογαριασμού δοσοληψιών με το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (TARGET2),
- καθαρές υποχρεώσεις που απορρέουν από την κατανομή, εντός του Ευρωσυστήματος, των κυκλοφορούντων τραπεζογραμμάτων ευρώ.

Ποσά τόκων που έχουν πληρωθεί επί των παραπάνω υποχρεώσεων που αποτελούν τη νομισματική βάση αφαιρούνται από το νομισματικό εισόδημα κάθε ΕθνΚΤ.

Τα στοιχεία του ενεργητικού, των οποίων οι αποδόσεις λαμβάνονται υπόψη για τον υπολογισμό του νομισματικού εισοδήματος, είναι τα ακόλουθα:

- δάνεια σε ευρώ προς πιστωτικά ιδρύματα της ζώνης του ευρώ σχετιζόμενα με πράξεις νομισματικής πολιτικής,
- χρεόγραφα που διακρατούνται για σκοπούς νομισματικής πολιτικής. Πρόκειται για καλυμμένες ομολογίες (covered bonds) πιστωτικών ιδρυμάτων χωρών της ζώνης του ευρώ και χρεόγραφα στο πλαίσιο του Προγράμματος Αγοράς Τίτλων του Ευρωσυστήματος (Securities Markets Programme-SMP). Η απόδοση των καλυμμένων ομολογιών υπολογίζεται σε ημερήσια βάση με το τελευταίο διαθέσιμο οριακό επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης του Ευρωσυστήματος, ενώ για τα χρεόγραφα του Προγράμματος Αγοράς Τίτλων υπολογίζεται η πραγματική τους απόδοση,
- απαιτήσεις εντός του Ευρωσυστήματος από τη μεταβίβαση συναλλαγματικών διαθεσίμων στην ΕΚΤ,
- καθαρές απαιτήσεις εντός του Ευρωσυστήματος που απορρέουν από το υπόλοιπο του λογαριασμού δοσοληψιών με το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (TARGET2),
- καθαρές απαιτήσεις που απορρέουν από την κατανομή, εντός του Ευρωσυστήματος, των κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ευρώ,
- ένα ελάχιστο ποσό διαθεσίμων χρυσού για κάθε ΕθνΚΤ, κατ' αναλογία της κλειδας κατανομής της. Ο χρυσός θεωρείται ότι δεν παράγει εισόδημα.

Στις περιπτώσεις που η αξία των στοιχείων του ενεργητικού, των οποίων οι αποδόσεις λαμβάνονται υπόψη για τον υπολογισμό του νομισματικού εισοδήματος, υπερβαίνει ή υπολείπεται της αξίας της νομισματικής βάσης, η απόδοση της διαφοράς (gap) υπολογίζεται σε ημερήσια βάση με το τελευταίο διαθέσιμο οριακό επιτόκιο των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης του Ευρωσυστήματος.

Στο τέλος κάθε οικονομικού έτους, το συνολικό ποσό του συγκεντρωθέντος νομισματικού εισοδήματος του Ευρωσυστήματος αναδιανέμεται μεταξύ των ΕθνΚΤ, κατ' αναλογία των αντίστοιχων καταβεβλημένων μεριδίων συμμετοχής τους στο κεφάλαιο της ΕΚΤ.

Το θετικό αποτέλεσμα 129,8 εκατ. ευρώ που προέκυψε για την Τράπεζα το 2012 οφείλεται στο γεγονός ότι το πραγματικό συγκεντρωθέν από την Τράπεζα νομισματικό εισόδημα το 2012, ύψους 527,5 εκατ. ευρώ, ήταν μικρότερο του αναλογούντος με βάση το μερίδιο συμμετοχής της στο κεφάλαιο της ΕΚΤ που υπολογίστηκε σε 657,3 εκατ. ευρώ. Το τελικό αποτέλεσμα διαμορφώθηκε και από την είσπραξη ποσού 2,4 εκατ. ευρώ που προήλθε από διορθώσεις του νομισματικού εισοδήματος των ετών 2008, 2009, 2010, 2011 (βλ. σημείωση στο στοιχείο 9.5 του ενεργητικού).

Ο παραπάνω τρόπος κατανομής που νομισματικού εισοδήματος του Ευρωσυστήματος καθιερώθηκε με την απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΚΤ 2010/23.

Μεταφορά στα έσοδα από την πρόβλεψη έναντι κινδύνων από πράξεις νομοσυντακτικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος

Στη χρήση 2012 μεταφέρθηκε στα έσοδα επιπλέον ποσό ύψους 16,6 εκατ. ευρώ από την παραπάνω πρόβλεψη αρχικού ύψους 149,5 εκατ. ευρώ. Κατά τις χρήσεις 2009, 2010 και 2011 είχαν μεταφερθεί 45, 47 και 32,8 εκατ. ευρώ αντίστοιχα. Το εναπομείναν ποσό της παραπάνω πρόβλεψης στις 31.12.2012 ανέρχεται σε 8,1 εκατ. ευρώ.

Η πρόβλεψη αυτή σχηματίστηκε αρχικά το 2008 μετά από σχετική απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΚΤ (18.12.2008) για την αντιμετώπιση των ιδιαίτερα δυσμενών συνθηκών που επικρατούσαν την περίοδο εκείνη στην αγορά χρήματος, οι οποίες επηρέασαν και τις πράξεις νομοσυντακτικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος για την παροχή ρευστότητας στο πιστωτικό σύστημα.

Στο πλαίσιο αυτό, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ, τηρώντας τη γενική λογιστική αρχή της συντηρητικότητας, θεώρησε ορθό να δημιουργηθεί μία πρόβλεψη “ως απόθεμα ασφαλείας”, ύψους 5,7 δισεκ. ευρώ, έναντι κινδύνων αντισυμβαλλομένων κατά τη διενέργεια πράξεων νομοσυντακτικής πολιτικής.

Σύμφωνα με το Καταστατικό του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ) και της ΕΚΤ, η πρόβλεψη αυτή χρηματοδοτήθηκε από όλες τις Εθνικές Κεντρικές Τράπεζες των συμμετεχόντων κρατών-μελών με βάση τα μερίδια συμμετοχής τους στο κεφάλαιο της ΕΚΤ.

Με βάση την ίδια απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΚΤ της 18.12.2008, η συνολική πρόβλεψη 5,7 δισεκ. ευρώ θα αναπροσαρμόζεται μετά την ετήσια αποτίμηση των χρεογράφων που έχουν ληφθεί ως ασφάλεια έναντι της χορηγηθείσης ρευστότητας στις τράπεζες που δεν εκπλήρωσαν τις υποχρεώσεις τους.

Το ευνοϊκό αποτέλεσμα από την επανεκτίμηση των ασφαλειών που έγινε τα έτη 2009, 2010, 2011 και 2012, λόγω της βελτίωσης των συνθηκών στις χρηματοπιστωτικές αγορές σε συνάρτηση με το μειωμένο υπόλοιπό τους λόγω πώλησης μέρους του χαρτοφυλακίου και είσπραξης τοκομεριδίων, οδήγησε σε μείωση του σχετικού κινδύνου και κατά συνέπεια σε μείωση της συνολικής πρόβλεψης του Ευρωσυστήματος από 5,7 δισεκ. ευρώ σε 310 εκατ. ευρώ και στη μεταφορά του ποσού των 5,4 δισεκ. ευρώ στα έσοδα από αχρησιμοποίητες προβλέψεις των χρήσεων 2009, 2010, 2011 και 2012 των ΕθνΚΤ του Ευρωσυστήματος.

6. Λοιπά έσοδα

Τα λοιπά έσοδα αυξήθηκαν κατά 0,7 εκατ. ευρώ και ανήλθαν σε 14,6 εκατ. ευρώ έναντι 13,9 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση.

Στα λοιπά έσοδα περιλαμβάνονται τα έσοδα του ΙΕΤΑ ύψους 12,8 εκατ. ευρώ που προέρχονται από την παραγωγή προϊόντων για λογαριασμό του Ελληνικού Δημοσίου (κέρματα, λαχεία, διαβατήρια, έντυπα), καθώς επίσης και διάφορα άλλα έσοδα ύψους 1,8 εκατ. ευρώ που προέρχονται από χορήγηση πιστοποίησης επαγγελματικής επάρκειας, έκπτωση φόρου κ.λπ.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΕΞΟΔΑ - ΑΠΟΣΒΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ

	2012	2011	Μεταβολή
	<i>(σε εκατ. ευρώ)</i>		
• ΔΑΠΑΝΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ	157,9	183,0	-25,1
• ΔΑΠΑΝΕΣ ΓΙΑ ΣΥΝΤΑΞΕΙΣ	112,2	103,1	9,1
– Πληρωμή συντάξεων	133,5	132,1	1,4
– Έσοδα κλάδων συντάξεων	-21,3	-29,0	7,7
• ΛΟΙΠΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ	40,1	47,0	-6,9
• ΑΠΟΣΒΕΣΕΙΣ ΕΝΣΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΣΩΜΑΤΩΝ ΠΑΓΙΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ	<u>13,6</u>	<u>13,6</u>	<u>0</u>
ΣΥΝΟΛΟ ΕΞΟΔΩΝ ΠΛΗΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΕΨΕΩΝ	323,8	346,7	-22,9
• ΔΑΠΑΝΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	10,3	0	10,3
ΣΥΝΟΛΟ ΕΞΟΔΩΝ ΠΛΗΝ ΠΡΟΒΛΕΨΕΩΝ	<u>334,1</u>	<u>346,7</u>	<u>-12,6</u>
• ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ	<u>2.342,7</u>	<u>1.151,4</u>	<u>1.191,3</u>
ΣΥΝΟΛΟ ΕΞΟΔΩΝ	<u>2.676,8</u>	<u>1.498,1</u>	<u>1.178,7</u>

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΩΝ ΕΞΟΔΩΝ

Τα έξοδα στη χρήση 2012 αυξήθηκαν κατά 1.178,7 εκατ. ευρώ και διαμορφώθηκαν σε 2.676,8 εκατ. ευρώ έναντι 1.498,1 εκατ. ευρώ στη χρήση 2011, αποκλειστικά λόγω του σχηματισμού υψηλών προβλέψεων, ενώ αντιθέτως τα λειτουργικά έξοδα, πλην προβλέψεων, σημείωσαν μείωση.

Ειδικότερα:

- **Τα λειτουργικά έξοδα, πλην προβλέψεων (δαπάνες προσωπικού, συντάξεις, αποσβέσεις, λοιπά έξοδα)**, μειώθηκαν κατά 12,6 εκατ. ευρώ (-3,6%) και διαμορφώθηκαν σε 334,1 εκατ. ευρώ έναντι 346,7 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση, παρά τη σημαντική επιβάρυνση με έκτακτες δαπάνες ύψους 10,3 εκατ. ευρώ που απαιτήθηκαν για τον έλεγχο του Χρηματοπιστωτικού Συστήματος.

Αναλυτικά:

- **Οι δαπάνες για το προσωπικό (μισθοδοσία, ασφαλιστικές εισφορές κ.λπ.)** μειώθηκαν κατά 25,1 εκατ. ευρώ (-13,7%) και διαμορφώθηκαν σε 157,9 εκατ. ευρώ έναντι 183 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση.

- **Οι δαπάνες για συντάξεις** αυξήθηκαν κατά 9,1 εκατ. ευρώ και ανήλθαν σε 112,2 εκατ. ευρώ έναντι 103,1 την προηγούμενη χρήση, λόγω ισόποσης περίπου μείωσης των εσόδων των κλάδων σύνταξης (μειωμένες εισφορές λόγω μείωσης των εργαζομένων και μειωμένα έσοδα από τα διαθέσιμά τους).

- **Οι λοιπές τακτικές δαπάνες διαχείρισης** μειώθηκαν κατά 6,9 εκατ. ευρώ (-14,7%) και διαμορφώθηκαν σε 40,1 εκατ. ευρώ έναντι 47 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση. Στα έξοδα αυτά περιλαμβάνονται κυρίως οι αναλώσεις πρώτων υλών από το ΙΕΤΑ για την παραγωγή τραπεζογραμματίων και προϊόντων για λογαριασμό του Ελληνικού Δημοσίου (κέρματα, λαχεία, διαβατήρια, έντυπα), τα έξοδα για επισκευές και συντήρηση κτιρίων, οι προμήθειες μηχανογραφικού και λοιπού εξοπλισμού, ασφάλιστρα και λοιπές τρέχουσες λειτουργικές δαπάνες.

- **Οι αποσβέσεις παγίων** παρέμειναν στα ίδια με τα περυσινά επίπεδα ανερχόμενες σε 13,6 εκατ. ευρώ.

- **Οι έκτακτες δαπάνες που απαιτήθηκαν στη χρήση 2012 για τον έλεγχο του χρηματοπιστωτικού συστήματος ανήλθαν σε 10,3 εκατ. ευρώ.**

- **Οι προβλέψεις και στη χρήση 2012** είναι σημαντικά ενισχυμένες, κατά 2.342,7 εκατ. ευρώ για την κάλυψη λειτουργικών κινδύνων και λοιπών υποχρεώσεων της Τράπεζας (βλ. σχετικές σημειώσεις στο στοιχείο 12 του παθητικού “Προβλέψεις”).

ΔΙΑΘΕΣΗ ΚΕΡΔΩΝ

(Άρθρο 71 του Καταστατικού)

Τα κέρδη της Τράπεζας στη χρήση 2012 ανήλθαν σε 318,6 εκατ. ευρώ έναντι 96,6 εκατ. ευρώ την προηγούμενη χρήση.

Το Γενικό Συμβούλιο προτείνει στη Γενική Συνέλευση τα κέρδη να διατεθούν ως εξής:

	2012 (σε ευρώ)	2011
Μέρισμα προς πληρωμή 0,5376 ευρώ ανά μετοχή σε 19.864.886 μετοχές (έναντι 0,67 ευρώ ανά μετοχή τη χρήση 2011)	10.679.362	13.309.473
Φόρος μερισμάτων (συντελεστής 20%, άρθρο 14, παρ. 9 και 10 του Ν.3943/2011)	2.669.841	3.327.369
Υπόλοιπο περιεχόμενο στο Ελληνικό Δημόσιο	305.300.000	80.000.000
	318.649.203	96.636.842

Το μικτό μέρισμα της χρήσης 2012 ανέρχεται σε 0,6720 ευρώ ανά μετοχή, έναντι 0,8375 ευρώ της χρήσης 2011. Στο πληρωτέο μέρισμα 0,5376 ευρώ ανά μετοχή θα γίνει παρακράτηση φόρου με συντελεστή 25% σύμφωνα με το Ν.3943/2011 άρθρο 14, παρ.1 και 2.

Αθήνα, 21 Ιανουαρίου 2013

Για το Γενικό Συμβούλιο
Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΠΡΟΒΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΣΤΗΝ 79^η ΕΤΗΣΙΑ ΤΑΚΤΙΚΗ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΟΧΩΝ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΤΙΣ ΣΤΙΣ 24 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 2012

(ΜΕ ΠΡΟΕΔΡΟ ΤΟΝ κ. ΓΕΩΡΓΙΟ Α. ΠΡΟΒΟΠΟΥΛΟ, ΔΙΟΙΚΗΤΗ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ)

1. Εγκρίθηκαν:

- η Ετήσια Έκθεση του Διοικητή, ο Ισολογισμός και οι λοιπές Οικονομικές Καταστάσεις χρήσεως 2011, καθώς και η σχετική Έκθεση των Ελεγκτών,
- η διάθεση των καθαρών κερδών ύψους €96.636.842, ως εξής:
 - για μέρισμα €0,67 ανά μετοχή σε 19.864.886 μετοχές €13.309.473.-
 - για φόρο εισοδήματος (συντελεστής 20%,
άρ. 14 παρ. 10 Ν. 3943/2011) €3.327.369.-
 - υπόλοιπο περιερχόμενο στο Ελληνικό Δημόσιο €80.000.000.-
- η τροποποίηση των άρθρων 1, 8, 13, 26, 28, 31, 55Α και 71 του Καταστατικού της Τράπεζας.

2. Ανακοινώθηκαν:

- ο διορισμός του κ. Χαράλαμπου Σταματόπουλου ως μέλους του Συμβουλίου Νομισματικής Πολιτικής (ΣΝΠ) με το από 19.5.2011 Προεδρικό Διάταγμα (ΦΕΚ ΥΟΔΔ 145/24.5.2011) με διάρκεια θητείας έως τις 4.4.2019 – σε αντικατάσταση του κ. Παναγιώτη-Αριστεΐδη Θωμόπουλου. Το νέο μέλος του ΣΝΠ είναι, ως εκ του λειτουργήματός του, και μέλος του Γενικού Συμβουλίου της Τράπεζας (άρθρα 21 και 35Α του Καταστατικού της Τράπεζας),
- ο ορισμός του κ. Χαράλαμπου Σταματόπουλου, μέλους του Συμβουλίου Νομισματικής Πολιτικής και του Γενικού Συμβουλίου, ως Προέδρου της Επιτροπής Ελέγχου, σύμφωνα με την από 17.6.2011 (Συν. 6^η) απόφαση του Γενικού Συμβουλίου, και
- η κύρωση, με το άρθρο 44 του Ν. 4021/2011 (ΦΕΚ Α' 218/3.10.2011), της από 18.4.2011 απόφασης της 78^{ης} Ετήσιας Τακτικής Γενικής Συνέλευσης των Μετόχων της Τράπεζας της Ελλάδος, περί τροποποίησης και προσθήκης άρθρων του Καταστατικού της Τράπεζας (τροποποίηση των άρθρων 2, 5B, 13, 14, 17 και 55Α και προσθήκη νέων άρθρων 37Α και 55Ε).

3. Καθορίστηκαν:

- η αποζημίωση και τα οδοιπορικά έξοδα των μελών του Γενικού Συμβουλίου, καθώς και
- η αμοιβή των Ελεγκτών για τη χρήση 2012.

4. Απαλλάχθηκαν:

- από κάθε προσωπική ευθύνη τα μέλη του Γενικού Συμβουλίου και οι Ελεγκτές για τα πεπραγμένα και τη διαχείριση του έτους 2011.

5. Εκλέχθηκαν:

- **Σύμβουλος:** Χρήστος Πολυζωγόπουλος
- **Ελεγκτής της Διαχείρισης του έτους 2012:** KPMG Ορκωτοί Ελεγκτές Α.Ε.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΥΝΑΜΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ 2007-2012 (31 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ)

ΚΛΑΔΟΣ	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Διοίκηση	6	6	6	5	6	5
Οικονομολόγων	39	30	25	24	20	16
Λογιστικός	1.123	981	923	896	842	793
Ταμιακός	815	742	693	705	668	585
Τεχνικός	277	258	238	223	216	201
Δικηγόρων	36	34	35	41	36	33
Δακτυλογράφων	19	17	9	4	2	1
Ασφαλείας	342	333	322	301	295	268
Βοηθητικού προσωπικού	35	31	28	47	47	40
Καθαριστριών	71	62	55	6	4	2
Γενικό σύνολο	2.763	2.494	2.334	2.252	2.136	1.944

